

ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΡΙΘ. 647/2017*

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

ΣΕ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

Συνεδρίασε στο Κεντρικό Κατάστημα της Τράπεζας της Ελλάδος, 2^{ος} όροφος – Αίθουσα Ν.212-214 (Εδουάρδου Λω και Σταδίου), Αθήνα, την 7^η Απριλίου 2017, ημέρα Παρασκευή και ώρα 10:00, με την εξής σύνθεση:

Πρόεδρος: Δημήτριος Κυριτσάκης

Μέλη: Άννα Νάκου (Αντιπρόεδρος),

Βικτωρία Μερτικοπούλου,

Λευκοθέα Ντέκα (Εισηγήτρια)

Νικόλαος Ζευγώλης,

Παναγιώτης Φώτης,

Ιωάννης Αυγερινός και

Μιχαήλ Πολέμης, σε αναπλήρωση του τακτικού μέλους Σωτήριου Καρκαλάκου

Γραμματέας: Ευγενία Ντόρντα

Θέμα της συνεδρίασης: Λήψη απόφασης επί της αυτεπάγγελτης έρευνας της Γενικής Διεύθυνσης Ανταγωνισμού σε διαγωνισμούς δημοπράτησης δημόσιων έργων υποδομής, ιδίως οδοποιίας, εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης οδικών αξόνων, κατασκευής νέων αυτοκινητοδρόμων, συγκοινωνιακών έργων (μετρό / ΟΣΕ / λιμάνια / αεροδρόμια), όπως ενδεικτικά στα έργα: α) Σταθμοί Σιδηροδρομικής Γραμμής στο Τμήμα Κιάτου-Ροδοδάφνη, β) Τμήμα Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος (Σήραγγα Παναγοπούλας), γ) Σήραγγα Καλλιδρόμου, δ) Τιθορέα – Δομοκός (Υπολειπόμενες εργασίες Υποδομής-Επιδομή-Ηλεκτροκίνηση), ε) Εγνατία Οδός: Δερβέني-Σέρρες-Προμαχώνας, στ) Εγνατία Οδός: Τμήμα Κορομηλιά – Κρυσταλλοπηγή, ζ) Εγνατία Οδός: Κάθετος Άξονας Φλώρινα – Νίκη, η) Αττικό Μετρό/Μετρό Θεσσαλονίκης, θ) Νέος Λιμένας Πατρών-3ο Τμήμα-Α' φάση, ι) Εγνατία Οδός: Εργασίες Ολοκλήρωσης Τμήματος Παναγία-Γρεβενά, ια) Εγνατία Οδός: Εργασίες Ολοκλήρωσης από Κόμβο Σελλών-Σήραγγα Μετσόβου, ιβ) Εγνατία Οδός: Εργασίες Ολοκλήρωσης από Σήραγγα Μετσόβου – Ανισόπεδος Κόμβος Παναγιάς, για πιθανή παράβαση των διατάξεων του άρθρου 1 του Ν. 3959/2011 (ή / και του άρθρου 1 του Ν. 703/1977), περί «Προστασίας του Ελεύθερου Ανταγωνισμού», όπως

---

* Η παρούσα απόφαση εκδίδεται σε σαράντα (40) επιπλέον εκδόσεις. Μία εξ αυτών για Δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και οι λοιπές για τα διάδικα μέρη. Από τις παραπάνω εκδόσεις έχουν αφαιρεθεί τα απόρρητα επιχειρηματικά στοιχεία (όπου η ένδειξη [...]) τα οποία δεν θα πρέπει να περιέλθουν σε γνώση του αντίστοιχου αποδέκτη της έκδοσης, σύμφωνα με το άρθρο 41 του ν. 3959/2011 (ΦΕΚ Α' 93/20.4.2011), όπως ισχύει και τον Κανονισμό Λειτουργίας και Διαχείρισης της Επιτροπής Ανταγωνισμού (ΦΕΚ Β' 54/16.1.2013).

ισχύει, και του άρθρου 101 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ).

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού συνεδρίασε στο Κεντρικό Κατάστημα της Τράπεζας της Ελλάδος, μετά από σχετική γνωστοποίηση στα μέρη περί της ανάγκης αλλαγής του τόπου συνεδρίασης, λόγω της πλήρους ανεπάρκειας του χώρου της Επιτροπής να καλύψει τις ανάγκες των συνεδριάσεων.

Η αρχικώς ορισθείσα συζήτηση της υπόθεσης για την 21η Ιουλίου 2016 αναβλήθηκε για την 26η Σεπτεμβρίου 2016, κατόπιν αιτημάτων ορισμένων εμπλεκόμενων εταιριών. Η επόμενη μετ' αναβολής προγραμματισθείσα συνεδρίαση της ΕΑ για την 20η Φεβρουαρίου 2017 αναβλήθηκε λόγω του ότι βρίσκονταν ήδη σε εξέλιξη διαδικασία Διευθέτησης διαφορών για την υπόθεση, μετά από αιτήματα ορισμένων από τις ελεγχόμενες εταιρίες. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας διευθέτησης ορίστηκε η 7η Απριλίου 2017, για την εξέταση της υπ' αριθ. πρωτ. 2941/20.04.2016 Εισήγησης, με τα εμπλεκόμενα μέρη που δεν συμμετείχαν στη διαδικασία διευθέτησης.

Πριν από την έναρξη της συζητήσεως, ο Πρόεδρος της Επιτροπής όρισε Γραμματέα της υπόθεσης την υπάλληλο, Ευγενία Ντόρντα με αναπληρώτρια την Ηλιάνα Κούτρα.

Στη συνεδρίαση οι νομίμως κλητευθείσες εταιρίες οι όποιες δεν είχαν υποβάλλει αίτημα υπαγωγής στην διαδικασία διευθέτησης, παραστάθηκαν ως εξής: 1) η εταιρία ΕΛ.Τ.Ε.Κ. Α.Ε. δια του πληρεξουσίου δικηγόρου Ευάγγελου Πετρόπουλου, 2) η εταιρία ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ δια του δικηγόρου Νικόλαου Μπούρμπου, (Σύνδικος Πτώχευσης), 3) η εταιρία ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε. δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Θεόδωρου Κριθαρά, Απόστολου Νταντάμη και Ειρήνης Σίμου, 4) η εταιρία ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε. δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Ιωάννη Χατζηπροδρόμου και Ευθυμίας Κινινή, 5) η εταιρία ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ δια του δικηγόρου Νικόλαου Μπούρμπου, (Σύνδικος Πτώχευσης), 6) ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ (ΣΑΤΕ) δια του Νομικού Συμβούλου, Σταμάτη Σταμόπουλου, 7) ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ (ΣΤΕΑΤ) δια της πληρεξουσίας δικηγόρου Φιλίως Μεντή, 8) η εταιρία ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε., υπό ειδική εκκαθάριση από την εταιρία ALPHA ΑΣΤΙΚΑ ΑΚΙΝΗΤΑ Α.Ε. η οποία και νομιμοποίησε τον πληρεξούσιο δικηγόρο Νικόλαο Καμπά, 9) η εταιρία ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ με τον νόμιμο εκπρόσωπο της εταιρίας, [...], μετά των πληρεξουσίων δικηγόρων Αλέξανδρου Κρυσταλλίδη, Γεώργιου Σμυρναίου και Λαζάρου Χατζημωυσιάδη, επίσης παρακολούθησαν τη συνεδρίαση η Ελπίδα Κορφιάτη (ασκούμενη δικηγόρος) και ο [...] (στέλεχος της εταιρίας ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΤΕ), 10) η εταιρία HOCHTIEF PROJEKTENTWICKLUNG δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Δημήτριου Τζουγανάτου και Νικόλαου Κοσμίδη, 11) η εταιρία HOCHTIEF CONSTRUCTION» (νυν HOCHTIEF SOLUTIONS AG) δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Δημήτριου Τζουγανάτου, Νικόλαου Κοσμίδη και Thorsten Schröter 12) η εταιρία HOCHTIEF PPP SOLUTIONS δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Δημήτριου Τζουγανάτου και Νικόλαου Κοσμίδη, 13) η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε υπό ειδική εκκαθάριση από την εταιρία ΡQH ENIAIA ΕΙΔΙΚΗ

ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΗ Α.Ε. η οποία και νομιμοποίησε τους πληρεξούσιους δικηγόρους Αλεξάνδρα Μικρούλεα και Δημήτριο Ριζιώτη, 14) η εταιρία ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε. δια του πληρεξούσιου δικηγόρου Ζαχαρία Παπαδόπουλου, επίσης παρακολούθησε την συνεδρίαση η συνεργάτιδα του κ. Παπαδόπουλου, Ηλιάνα Χατζημπέη, 15) η εταιρία ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε, υπό ειδική εκκαθάριση από την εταιρία ALPHA ΑΣΤΙΚΑ ΑΚΙΝΗΤΑ Α.Ε. η οποία και νομιμοποίησε τον πληρεξούσιο δικηγόρο Νικόλαο Καμπά, 16) η εταιρία VINCI CONSTRUCTIONS GRANDS PROJETS με τον νόμιμο εκπρόσωπο της εταιρίας, [...], μετά των πληρεξουσίων δικηγόρων Βασίλειου Καραγιάννη και Στέφανου-Ροβέρτου Τριανταφύλλου, καθώς και τη διερμηνέα [...], 17) η εταιρία SALINI IMPREGILO S.p.A. δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Ιωάννη Δρυλλεράκη, Γεώργιου Χρυσομάλλη, Κλεομένη Γιαννίκα και Φρίξου Γεραλή, 18) η εταιρία SELI S.p.A. δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Ελένης Τροβά και Παναγιώτη Οικονόμου, 19) η εταιρία SOMAGUE ENGENHARIA S.A. δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Αικατερίνης Φιλιππάτου, Παναγιώτας Βυθούλκα και Αγλαΐας Τσαγρή, 20) η εταιρία ALSTOM TRANSPORT S.A. δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Εμμανουήλ Μαστρομανώλη, Στέφανου Χαρακτινώτη, Γεωργίου Βαρβατσιούλα, Μαγδαληνής Γουλάκου και Δημήτριου Βάλληνδα, 21) η εταιρία FCC CONSTRUCCION SA δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Ιωάννη Δρυλλεράκη και Κλεομένη Γιαννίκα, 22) η εταιρία ARCHIRODON GROUP N.V. δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Απόστολου Παππά και Χρήστου Πιλαφά, 23) η εταιρία ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Ιωάννη-Προδρόμου Αναστασιάδη, Μιχάλη Κυριακίδη και Κωνσταντίνας Χατζηαναστάση, 24) η εταιρία IMPRESA SPA δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Άννας Μαντά και Ευστάθιου Ορφανουδάκη, 25) η εταιρία TECNIMONT CIVIL CONSTRUCTION SPA δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Αϊντας Οικονόμου και Άννας Καζαντζίδου, 26) η εταιρία NEMESIS ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ ΛΙΜΙΤΕΔ δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Σταμάτιου Σταμόπουλου, Αθηνάς Μπουζιούρη, Δόμνας Κυρζοπούλου και Διονύσιου Γαβουνέλη, 27) η εταιρία RIZZANI de ECCHER S.p.A. δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Κωνσταντίνου Λαμπαδάρου, Προκόπη Δημητριάδη και Ευαγγελίας-Ροζαλίας Βιτζηλαίου, επίσης παρακολούθησαν τη συνεδρίαση οι εκπρόσωποι της εταιρίας [...] και [...], 28) η εταιρία ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε. με τον νόμιμο εκπρόσωπο της εταιρίας, [...], μετά της πληρεξούσιας δικηγόρου Αθηνάς Μπουζιούρη και 29) η εταιρία VAN OORD DREDGING AND MARINE CONTRACTORS B.V. δια των πληρεξουσίων δικηγόρων Εμμανουήλ Μαστρομανώλη, Αγγελικής Πουρναρά και Στέφανου Χαρακτινώτη.

Οι εταιρίες ΕΡΓΑΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ, ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ, ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ, ΓΕΝΕΡ Α.Ε, ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε. και ALPINE BAU GmbH, καίτοι κλητευθείσες νομίμως για την αρχική, αλλά και κατά τις μετ' αναβολών συνεδριάσεις, δεν κατέθεσαν υπόμνημα ούτε και παραστάθηκαν καθ' όλη την ακροαματική διαδικασία.

Οι εταιρίες ΑΛΤΕ ΑΤΕ, ΕΛΤΕΡ ΑΤΕ και ΤΑΔΔΕΙ S.p.A, οι οποίες καίτοι νομίμως είχαν κλητευθεί και καταθέσει γραπτό υπόμνημα, σύμφωνα με το άρθρο 14 του Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης της Επιτροπής Ανταγωνισμού (ΦΕΚ 54/Β'/2013), δεν παραστάθηκαν.

Κατά την πρώτη συνεδρίαση και πριν την εκφώνηση της Εισήγησης, τα ενδιαφερόμενα μέρη ζήτησαν και έλαβαν το λόγο. Η ακροαματική διαδικασία διακόπηκε και συνεχίσθηκε στις 26 Απριλίου 2018, ημέρα Τετάρτη και ώρα 10:00, κατά την οποία ο Πρόεδρος έδωσε τον λόγο στην Εισηγήτρια της υπόθεσης, Λευκοθέα Ντέκα, η οποία ανέπτυξε συνοπτικά την υπ' αριθμ. πρωτ. οικ.2941/20.04.2016 γραπτή εισήγηση, καθώς και τις τροποποιήσεις της και λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρονται αναλυτικά στην Εισήγηση, πρότεινε, τα εξής:

Α. Να διαπιστωθεί η ως άνω περιγραφείσα παράβαση των άρθρων 1 παρ. 1 του Ν. 3959/2011 και 1 παρ. 1 του Ν. 703/1977, όπως ίσχυε, καθώς και του άρθρου 101 της Συνθήκης, και για το χρονικό διάστημα από 26.04.1989 μέχρι 19.02.2016.

Β. Να επιβληθεί πρόστιμο στις εμπλεκόμενες στην ως άνω παράβαση εταιρίες κατά τα ειδικότερα αναφερόμενα στην υπ' αριθ. πρωτ. 2941/20.04.2016 Έκθεση.

Γ. Να διαπιστωθεί η συμμετοχή των λοιπών εμπλεκόμενων επιχειρήσεων/ενώσεων επιχειρήσεων, για τις οποίες η προθεσμία επιβολής κυρώσεων εκ μέρους της Επιτροπής Ανταγωνισμού έχει υποπέσει κατά τα αναφερόμενα στην προαναφερόμενη Έκθεση σε παραγραφή, στην ως άνω περιγραφείσα παράβαση των προαναφερόμενων άρθρων.

Δ. Να υποχρεωθούν οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις/ ενώσεις επιχειρήσεων να παύσουν τις ως άνω παραβάσεις ή/και να παραλείπουν αυτές στο μέλλον.

Ε. Να απειληθούν οι ανωτέρω επιχειρήσεις/ενώσεις επιχειρήσεων με πρόστιμο και χρηματική ποινή, αν με απόφαση της Επιτροπής βεβαιώνεται η συνέχιση ή η επανάληψη των διαπιστωθεισών παραβάσεων.

Κατόπιν, το λόγο έλαβαν οι πληρεξούσιοι δικηγόροι των ενδιαφερομένων μερών, οι οποίοι τοποθετήθηκαν επί της προαναφερόμενης Εισήγησης, ανέπτυξαν τις απόψεις τους, έδωσαν διευκρινίσεις και απάντησαν σε ερωτήσεις που τους υπέβαλαν ο Πρόεδρος και τα μέλη της Επιτροπής.

Για τη θεμελίωση των ισχυρισμών τους οι πληρεξούσιοι δικηγόροι των μερών ζήτησαν την εξέταση μαρτύρων. Η Επιτροπή, αποδεχόμενη τα σχετικά αιτήματα, εξέτασε τους μάρτυρες: 1) [...], 2) [...], 3) [...], 4) [...], 5) [...], 6) [...], 7) [...], 8) [...], 9) [...], 10) [...], 11) [...] και 12) [...] (ανωμοτί).

Η ακροαματική διαδικασία συνεχίσθηκε κατά τις συνεδριάσεις της Επιτροπής, 28.04.2017, ημέρα Παρασκευή και ώρα 10:00, 02.05.2017, ημέρα Τρίτη και ώρα 10:00, 03.05.2017, ημέρα Τετάρτη και ώρα 10:00, 04.05.2017, ημέρα Πέμπτη και ώρα 10:00 και 05.05.2017, ημέρα Παρασκευή και ώρα 10:00, οπότε και ολοκληρώθηκε η συζήτηση της υπόθεσης.

Οι συνεδριάσεις της Επιτροπής στις 04.05.2017 και 05.05.2017 πραγματοποιήθηκαν στην αίθουσα συνεδριάσεων του 1ου ορόφου των Γραφείων της (Κότσικα 1Α και Πατησίων) λόγω του περιορισμένου αριθμού των μερών που παρέστησαν στη διαδικασία κατά τις συνεδριάσεις αυτές.

Με την ολοκλήρωση της ακροαματικής διαδικασίας και την εξέταση των μαρτύρων οι πληρεξούσιοι δικηγόροι ζήτησαν και ο Πρόεδρος της Επιτροπής χορήγησε προθεσμία πέντε (5) ημερών μετά την παραλαβή των πρακτικών από τα ενδιαφερόμενα μέρη, προκειμένου να υποβάλουν συμπληρωματικά υπομνήματα.

Η Επιτροπή συνήλθε σε διάσκεψη επί της ως άνω υπόθεσης την 27η Ιουνίου 2017 (ημέρα Τρίτη και ώρα 10:00), η οποία συνεχίστηκε την 29η Ιουνίου 2017 (ημέρα Πέμπτη και ώρα 10:00), την 3η Ιουλίου 2017 (ημέρα Δευτέρα και ώρα 10:00), και ολοκληρώθηκε την 4η Ιουλίου 2017 (ημέρα Τρίτη και ώρα 13:00), στην ως άνω αίθουσα συνεδριάσεων του 1ου ορόφου των Γραφείων της, με τη συμμετοχή της Εισηγήτριας Λευκοθέας Ντέκα, η οποία δεν έλαβε μέρος στην ψηφοφορία.

Η Επιτροπή αφού έλαβε υπόψη της τα στοιχεία του φακέλου της κρινόμενης υπόθεσης, την Εισήγηση, τις απόψεις που διατύπωσαν προφορικά τα ενδιαφερόμενα μέρη κατά την συζήτηση της υπόθεσης και τα υπομνήματα τα οποία υπέβαλαν, καθώς και τα όσα κατέθεσαν οι μάρτυρες κατά την ακροαματική διαδικασία αποφάσισε σε φανερή ψηφοφορία τα ακόλουθα:

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΩΣ ΕΞΗΣ:

I. ΙΣΤΟΡΙΚΟ

I.1 ΑΥΤΕΠΑΓΓΕΛΤΗ ΕΡΕΥΝΑ - ΜΕΤΡΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Σε συνέχεια δημοσιευμάτων¹ και διαμαρτυριών προερχόμενων από αναθέτουσες αρχές και από εταιρίες που δραστηριοποιούνται στον κλάδο των δημοσίων έργων, αποφασίσθηκε η διενέργεια αυτεπάγγελτης έρευνας σε διαγωνισμούς δημοπράτησης δημόσιων έργων υποδομής για ενδεχόμενη παράβαση του άρθρου 1 του ν. 3959/2011 (ή / και του άρθρου 1 του ν. 703/1977), περί «Προστασίας του Ελεύθερου Ανταγωνισμού», όπως ισχύει, καθώς και του άρθρου 101 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ).
2. Στο πλαίσιο της αυτεπάγγελτης έρευνας, μεταξύ άλλων:
  - (α) διενεργήθηκαν στις 12.02.2013, 13.02.2013, 21.02.2013, 27.02.2013, 28.02.2013, 16.05.2013 και 25.01.2017 αιφνιδιαστικοί επιτόπιοι έλεγχοι, βάσει του άρθρου 39 του ν.

¹ Βλ. ενδεικτικά: Δημοσιεύματα εφημερίδας «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (τα οποία κατατέθηκαν στην ΕΑ με το υπ' αριθ. πρωτ. 3911/27.04.2012) του [...] (ΕΚΤΕΡ) της 16.03.2010. Δημοσίευμα εφημερίδας «ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ» της 29.02.2008 με τίτλο «Ξέσπασε πόλεμος στους εργολάβους για το μετρό».

3959/2011 σε δώδεκα (12) εταιρίες του κλάδου, κυρίως κατόχους πτυχίου 7^{ης} τάξης^{2, 3}, καθώς και σε δύο Συνδέσμους τεχνικών εταιριών, ήτοι στον ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΔΕΣΜΟ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ (ΣΑΤΕ) και στον ΣΥΝΔΕΣΜΟ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ (ΣΤΕΑΤ).

(β) στάλθηκε κατά τα έτη 2014-2016 σειρά επιστολών παροχής στοιχείων σε αναθέτουσες αρχές κατασκευής δημοσίων έργων⁴, καθώς και σε φορείς, επιχειρήσεις και τους συνδέσμους τους⁵, για τη συλλογή απαραίτητων για τον αυτεπάγγελο έλεγχο στοιχείων.

(γ) κλήθηκαν στα γραφεία της Υπηρεσίας σε ανωμοτί καταθέσεις και για την παροχή εξηγήσεων εκπρόσωποι και στελέχη (νυν και πρώην) των φερόμενων ως εμπλεκομένων εταιριών⁶.

1.2 Η ΑΙΤΗΣΗ ΥΠΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΠΙΕΙΚΕΙΑΣ

3. Στη συνέχεια των επιτόπιων ελέγχων, στις 21.02.2013, οι εταιρίες ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ, ΜΟΧΛΟΣ και ΠΟΡΤΟ ΚΑΡΡΑΣ Α.Ε. (εφεξής καλούμενες από κοινού και «αιτούσες εταιρίες») υπέβαλαν αίτηση υπαγωγής Τύπου 1B για χορήγηση απαλλαγής από τα πρόστιμα, τόσο των αιτουσών εταιριών, όσο και των φυσικών προσώπων που ενήργησαν για λογαριασμό τους, σύμφωνα με την απόφαση 526/VI/2011 της Επιτροπής Ανταγωνισμού (εφεξής «Πρόγραμμα Επιείκειας»), προσκομίζοντας στοιχεία⁷ συμπληρωματικά της αίτησης χορήγησης αριθμού προτεραιότητας που είχαν υποβάλει στις 14.02.2013⁸ και επί της οποίας τους χορηγήθηκε την ίδια ημέρα κατά τα προβλεπόμενα στο Πρόγραμμα Επιείκειας, αριθμός προτεραιότητας (marker) 1⁹. Συμπληρωματικό, επίσης, αίτημα Απαλλαγής Τύπου 1B¹⁰ υπέβαλαν οι αιτούσες την 03.12.2015 (από κοινού εφεξής «Αίτηση Επιείκειας»).

² Πλην των εταιριών [...] και [...], οι οποίες ήταν κάτοχοι πτυχίου 6^{ης} τάξης.

³ Συγκεκριμένα, αιφνιδιαστικοί επιτόπιοι έλεγχοι από κλιμάκια της ΓΔΑ διενεργήθηκαν στις εταιρίες ΤΕΡΝΑ Α.Ε., ΜΟΧΛΟΣ ΑΕ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Α.Ε., ΠΟΡΤΟ ΚΑΡΡΑΣ Α.Ε., ΙΝΤΡΑΚΑΤ, ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ, ΑΕΓΕΚ ΑΕ, ΑΕΓΕΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε., J&P ΑΒΑΞ ΑΕ, ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ Α.Ε., [...] και [...].

⁴ Συγκεκριμένα, αιτήματα παροχής πληροφοριών στάλθηκαν μεταξύ άλλων στις ακόλουθες αναθέτουσες αρχές: ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ ΑΕ, ΕΡΓΑ ΟΣΕ ΑΕ, ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ ΑΕ και ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ (εφεξής και ΓΓΔΕ) του ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ και ΔΙΚΤΥΩΝ (εφεξής και ΥΠ.Υ.ΜΕ.ΔΙ).

⁵ Συγκεκριμένα αιτήματα παροχής πληροφοριών στάλθηκαν στον ΣΑΤΕ και στον ΣΤΕΑΤ.

⁶ Συγκεκριμένα, κλήθηκαν εκπρόσωποι των εταιριών ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΕ, ΤΕΡΝΑ Α.Ε., ΙΝΤΡΑΚΑΤ Α.Ε., ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ, ΑΕΓΕΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε., J&P ΑΒΑΞ Α.Ε., ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε., ΑΤΕΡΜΩΝ, Taddei SpA, Impresa SpA, Rizzani de Eccher SpA, Technimont Civil Construction SpA, ARCHIRODON GROUP NV, ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ, FCC Construction SA, Alpine Bau GmbH, SIEMENS AG, VINCI CONSTRUCTION SA, HOCHTIEF PPP SOLUTIONS GmbH.

⁷ Βλ. την υπ' αριθ. εμπ. πρωτ. αιτ. επ. 19/21.02.2013 αίτηση απαλλαγής Τύπου 1B, με την οποία προσκομίζονται συμπληρωματικά στοιχεία της υπ' αριθ. εμπ. πρωτ. αιτ. επ. 16/14.02.2013 αίτησης χορήγησης αριθμού προτεραιότητας (marker).

⁸ Βλ. την υπ' αριθ. εμπ. πρωτ. αιτ. επ. 16/14.02.2013 αίτηση αριθμού προτεραιότητας (marker).

⁹ Βλ. την υπ' αριθ. εμπ. πρωτ. αιτ. επ. 16/14.02.2013 πράξη χορήγησης αριθμού προτεραιότητας (marker) 1 στις αιτούσες.

¹⁰ Βλ. το υπ' αριθ. εμπ. πρωτ. αιτ. επ. 52/3.12.2015 έγγραφο.

4. Η αίτηση συνοδευόταν από την απαιτούμενη από το Πρόγραμμα Επιείκειας δήλωση¹¹, στην οποία περιγράφονταν συνοπτικά οι πρακτικές που ακολουθούνταν από εργοληπτικές εταιρίες στο πλαίσιο λειτουργίας οριζόντιας καρτελικής σύμπραξης (καρτέλ)¹² μεταξύ εργοληπτικών εταιριών με σκοπό τη χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων την περίοδο 2011-2012¹³. [...]. Τέλος, εκπρόσωποι των αιτουσών εταιριών προσήλθαν, όσες φορές κρίθηκε απαραίτητο, για την παροχή επεξηγήσεων και περαιτέρω στοιχείων σχετικά με την υπ' αριθ. εμπ. πρωτ. αιτ. επ. 19/21.02.2013 αίτηση και για το σύνολο της υπό εξέταση στην παρούσα περιόδου (1989 – 2012)¹⁴.
5. Στις 14.05.2015, χορηγήθηκε προσωρινή απαλλαγή Τύπου 1B από την επιβολή προστίμου στις αιτούσες εταιρίες¹⁵. Επί του συμπληρωματικού αιτήματος, για έργα όπου οι συνεννοήσεις και οι συζητήσεις για τη χειραγώγηση ελάμβαναν χώρα μετά την υποβολή των προσφορών, προσωρινή απαλλαγή Τύπου 1B χορηγήθηκε στις 31.03.2016¹⁶.

1.3 Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

6. Στις 11-13.05.2016, 16-17.05.2016, 19-20.05.2016, 24.05.2016, 06.06.2016, 06.07.2016 και 06.09.2016 κοινοποιήθηκε σε 60 εργοληπτικές εταιρίες, ελληνικές και αλλοδαπές, οι οποίες δραστηριοποιούνται στον κατασκευαστικό κλάδο (έργα πολιτικού μηχανικού, οδοποιίας, λιμενικά, υδραυλικά, κτιριακά, ενεργειακά, έργα παραχωρήσεων, ηλεκτρομηχανολογικά κ.α.) και οι οποίες συμμετείχαν σε διαγωνισμούς δημοπράτησης δημοσίων έργων υποδομής (ανεξαρτήτως τρόπου επιλογής εργοληπτικής επιχείρησης/ αναδόχου) κατά την περίοδο 1989-2012¹⁷, η υπ' αριθ. πρωτ. οικ. 2941/20.04.2016 Εισηγήση της Εισηγήτριας Λ. Ντέκα (εφεξής «η Εισηγήση»), με κλήση προς συζήτηση της υπόθεσης ενώπιον της Ολομέλειας της Επιτροπής Ανταγωνισμού, την 21.07.2016¹⁸. Η ανωτέρω συνεδρίαση αναβλήθηκε κατόπιν αιτήματος ορισμένων από τις εμπλεκόμενες εταιρίες για τις 26.09.2016.
7. Ακολούθως, όσες από τις εμπλεκόμενες κατά την Εισηγήση επιχειρήσεις το ζήτησαν, έλαβαν πρόσβαση στο φάκελο της υπόθεσης¹⁹.

¹¹ Βλ. Πρόγραμμα Επιείκειας, παρ. 8 υπό Α και παρ. 10.

¹² Για τον ορισμό του όρου «καρτέλ» βλ. Πρόγραμμα Επιείκειας, παρ. 3, και Οδηγία 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ 2014, L 349/1, άρθρο 2 υπό 14.

¹³ [...]

¹⁴ [...]

¹⁵ Βλ. την υπ' αριθ. εμπ. πρωτ. αιτ. επ. 43 πράξη του Προέδρου της ΕΑ.

¹⁶ Βλ. την υπ' αριθ. εμπ. πρωτ. αιτ. επ. 4 πράξη του Προέδρου της ΕΑ.

¹⁷ Βλ. Παράρτημα Ι με τις εταιρίες στις οποίες κοινοποιήθηκε η υπ' αριθ. πρωτ. οικ. 2941/20.04.2016 Εισηγήση της Εισηγήτριας Λ. Ντέκα.

¹⁸ Επίσης, κοινοποιήθηκε στις ανωτέρω εταιρίες στις 28-29.07.2016 και 04.08.2016 πρώτη ορθή επανάληψη της Εισηγήσης (βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 5326/25.07.2016 έγγραφο) και δεύτερη ορθή επανάληψη αυτής στις 10-12.08.2016 (βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 5814/08.08.2016 έγγραφο).

¹⁹ Βλ. Παράρτημα Ι με τις εταιρίες στις οποίες δόθηκε πρόσβαση στο φάκελο κατόπιν αιτήματός τους.

8. Στις 21.07.2016 οι εταιρίες ΑΚΤΩΡ Α.Τ.Ε.²⁰, ΑΚΤΩΡ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕΙΣ²¹, ΕΛΛΑΚΤΩΡ Α.Ε.²², ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ ΑΕ-ΤΕΡΝΑ ΑΕ- ΤΕΡΝΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΒΕΤΕ²³, INTRACOM HOLDINGS²⁴, INTRAKAT Α.Ε.²⁵, J&P ΑΒΑΞ Α.Ε.- ΕΤΕΘ Α.Ε.- ΑΘΗΝΑ ΑΤΕ²⁶ και ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕ- ΠΟΡΤΟ ΚΑΡΡΑΣ ΑΕ²⁷, στην πλειονότητά τους εργοληπτικές εταιρίες της ανώτατης τάξης του ΜΕΕΠ²⁸ (σήμερα της 7^{ης}) (εφεξής τα «μέρη που συμμετείχαν στη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών (ΔΔΔ)»), εκδήλωσαν εγγράφως το ενδιαφέρον τους για διερεύνηση της δυνατότητας υπαγωγής τους στη διαδικασία διευθέτησης διαφορών, σύμφωνα με όσα προβλέπονται στην παρ. 30 της υπ' αριθ. 628/2016 Απόφασης της Επιτροπής Ανταγωνισμού «Όροι, προϋποθέσεις και διαδικασία για τη διευθέτηση διαφορών σε υποθέσεις οριζοντίων συμπράξεων κατά παράβαση του άρθρου 1 του ν. 3959/2011 ή/και του άρθρου 101 της ΣΛΕΕ» (εφεξής «Ανακοίνωση για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών»), η οποία υιοθετήθηκε δυνάμει του άρθρου 25α του ν. 3959/2011²⁹.
9. Η Επιτροπή Ανταγωνισμού σε συνεδρίασή της στις 29.07.2016³⁰ έκρινε ομόφωνα ότι η υπόθεση ήταν πρόσφορη και πληρούσε τα κριτήρια υπαγωγής σε διαδικασία διευθέτησης και αποφάσισε την εκκίνηση της εν λόγω διαδικασίας για τις προαναφερόμενες επιχειρήσεις³¹.
10. Κατόπιν τούτου, κατά τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 32 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών, η Επιτροπή Ανταγωνισμού ενημέρωσε σχετικά τα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ με σχετικές κλητεύσεις, όρισε ημερομηνία έναρξης των διμερών συσκέψεων μεταξύ της Επιτροπής και έκαστης από τις εν λόγω επιχειρήσεις και ανέβαλε την συζήτηση της υπόθεσης ως προς τις λοιπές εμπλεκόμενες κατά την Εισήγηση επιχειρήσεις, οι οποίες δεν υπέβαλαν αίτημα διευθέτησης.

²⁰ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 206/29.07.2016

²¹ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 204/29.07.2016

²² Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 205/29.07.2016

²³ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 201/28.07.2016 κοινής αίτησης των τριών εταιριών.

²⁴ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Γενικής Διεύθυνσης Ανταγωνισμού 5385/27.07.2016.

²⁵ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Γενικής Διεύθυνσης Ανταγωνισμού 5384/27.07.2016.

²⁶ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 202/28.07.2016.

²⁷ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 203/28.07.2016. Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕ κατέθεσε την ως άνω αίτηση για λογαριασμό της ίδιας και ως καθολική διάδοχος της ΜΟΧΛΟΣ ΑΕ.

²⁸ Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων (ΜΕΕΠ).

²⁹ Το εν λόγω άρθρο θεσπίστηκε και εισήχθη στον ν. 3959/2011 με το άρθρο 105 του ν. 4389/2016 (ΦΕΚ Α' 94 27.05.2016).

³⁰ Εν προκειμένω, κατά τα προβλεπόμενα στην παρ. 31 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών, η Ολομέλεια της Επιτροπής Ανταγωνισμού αποφάσισε την εκκίνηση της Διαδικασίας Διευθέτησης Διαφορών πριν την πάροδο της προθεσμίας υποβολής αιτημάτων εκδήλωσης ενδιαφέροντος, για λόγους διαδικαστικής αποτελεσματικότητας και επιτάχυνσης της σχετικής διαδικασίας και καθότι τούτο αιτιολογούνταν από τη θέση των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων στην πιθανολογούμενη παράβαση.

³¹ Βλ. αναλυτικά ΕΑ 642/2017. Βλ. σχετικά ενότητα II της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών παρ. 6 έως 9, καθώς και παρ. 31 αυτής.

11. Πριν την παρέλευση της σχετικής προθεσμίας της παραγράφου 30 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών, ήτοι έως την 22.08.2017, οι εταιρίες SIEMENS AG³², SIEMENS AE³³, VINCI CONCESSIONS SA³⁴, ΑΕΓΕΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΕ³⁵, ΔΟΜΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ ΑΕ³⁶, ΕΚΤΕΡ ΑΕ³⁷, ΕΡΕΤΒΟ ΑΕ³⁸, ΘΕΜΕΛΗ ΑΕ³⁹ και Χ.Δ.ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΑΕ⁴⁰, αλλοδαπές εργοληπτικές εταιρίες και ελληνικές εργοληπτικές εταιρίες της 7^{ης} και 6^{ης} τάξης του ΜΕΕΠ (εφεξής ομοίως τα «μέρη που συμμετείχαν στη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών (ΔΔΔ)»), υπέβαλαν αιτήματα υπαγωγής στη διαδικασία διευθέτησης διαφορών. Κατά τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 31 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών, ως προς τις εν λόγω επιχειρήσεις ακολουθήθηκε αυτομάτως η ήδη κινηθείσα από την Επιτροπή Ανταγωνισμού διαδικασία διευθέτησης διαφορών, χωρίς να απαιτείται προς τούτο για λόγους αποτελεσματικότητας νέα απόφασή της.
12. Τον Δεκέμβριο του 2016, με το πέρας των διμερών συσκέψεων της Επιτροπής Ανταγωνισμού με κάθε ένα από τα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ⁴¹ και καθώς διαπιστώθηκε από την Επιτροπή Ανταγωνισμού και τις εν λόγω επιχειρήσεις ότι είχε επέλθει επαρκής βαθμός συναντίληψης αναφορικά με τα πραγματικά περιστατικά, τον νομικό τους χαρακτηρισμό, τη βαρύτητα και τη χρονική διάρκεια των παραβάσεων, το βαθμό απόδειξης των αιτιάσεων βάσει των στοιχείων του φακέλου και τον υπολογισμό του εύρους του προστίμου, υποβλήθηκαν Προτάσεις Διευθέτησης Διαφοράς από τις εταιρίες ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ⁴², ΕΛΛΑΚΤΩΡ ΑΕ⁴³, ΑΚΤΩΡ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕΙΣ ΑΕ⁴⁴, ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ ΑΕ-ΤΕΡΝΑ ΑΕ- ΤΕΡΝΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΒΕΤΕ⁴⁵, INTRACOM HOLDINGS⁴⁶, INTRAKAT ΑΕ⁴⁷, J&P ΑΒΑΞ ΑΕ- ΕΤΕΘ ΑΕ- ΑΘΗΝΑ ΑΤΕ⁴⁸, ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕ⁴⁹, SIEMENS AG-SIEMENS ΑΕ⁵⁰, VINCI CONCESSIONS SA⁵¹, ΑΕΓΕΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΕ⁵², ΔΟΜΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ ΑΕ⁵³,

³² Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 273/19.08.2016.

³³ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 274/19.08.2016.

³⁴ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 275/19.08.2016.

³⁵ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 271/18.08.2016.

³⁶ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 279/22.08.2016.

³⁷ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 277/22.08.2016.

³⁸ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 278/22.08.2016.

³⁹ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 276/22.08.2016.

⁴⁰ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 280/22.08.2016.

⁴¹ Διμερείς συσκέψεις πραγματοποιήθηκαν στις 12.09.2016, 13.09.2016, 14.09.2016, 15.09.2016, 21.09.2016, 23.09.2016, 27.09.2016, 28.09.2016, 29.09.2016, 30.09.2016, 13.10.2016, 14.10.2016, 17.10.2016, 18.10.2016, 1.11.2016, 8.12.2016, 12.12.2016 και 03.02.2017.

⁴² Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 803/28.12.2016 και 233/20.02.2017.

⁴³ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 785/22.12.2016.

⁴⁴ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 785/22.12.2016.

⁴⁵ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 823/29.12.2016 κοινή αίτηση.

⁴⁶ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 781/22.12.2016.

⁴⁷ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 822/29.12.2016.

⁴⁸ Υπ' αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 824/29.12.2016 κοινή αίτηση.

⁴⁹ Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕ κατέθεσε την υπ' αριθ. πρωτ. 748/21.12.2016 αίτηση για λογαριασμό της και για λογαριασμό της ΜΟΧΛΟΣ ΑΕ, ως καθολική διάδοχός της.

⁵⁰ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 799/28.12.2016 κοινή αίτηση.

⁵¹ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 798/28.12.2016.

⁵² Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 801/28.12.2016.

ΕΚΤΕΡ ΑΕ⁵⁴, ΕΡΕΤΒΟ ΑΕ⁵⁵, ΘΕΜΕΛΗ ΑΕ⁵⁶ και Χ.Δ.ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΑΕ⁵⁷, κατά τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 27 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών.

13. Κατόπιν της υποβολής των ως άνω Προτάσεων Διευθέτησης Διαφοράς, η Επιτροπή Ανταγωνισμού, σε συνεδρίασή της, έκρινε ότι οι προτάσεις αυτές αποτελούσαν έκφραση της δέσμευσης των μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ να συνεργασθούν και ότι αποτύπωναν τα αποτελέσματα των διμερών συσκέψεων που είχαν διεξαχθεί μεταξύ αυτής και των μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ και, ως εκ τούτου, ανέθεσε στην Εισηγήτρια Λ. Ντέκα την σύνταξη Εισήγησης Διευθέτησης, κατά τις παραγράφους 33 και 35 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών.
14. Την 24.02.2017 κοινοποιήθηκε στα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ η υπ' αριθ. πρωτ. 1115/23.02.2017 Εισήγηση Διευθέτησης της Εισηγήτριας Λευκοθέας Ντέκα (εφεξής και «Εισήγηση Διευθέτησης»).
15. Στις 07.03.2017 το σύνολο των μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ υπέβαλε, στη βάση της προαναφερόμενης Εισήγησης Διευθέτησης, Δήλωση Διευθέτησης Διαφοράς, κατά την παράγραφο 37 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών, με την οποία έκαστο επιβεβαίωσε ανέκκλητα, ανεπιφύλακτα και με σαφήνεια ότι η προαναφερθείσα Εισήγηση Διευθέτησης απηχούσε τις Προτάσεις Διευθέτησης Διαφοράς που είχαν καταθέσει⁵⁸.
16. Την 03.08.2017 κοινοποιήθηκε στα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ η απόφαση της Επιτροπής Ανταγωνισμού 642/2017 (εφεξής «η Απόφαση Διευθέτησης»). Η Απόφαση Διευθέτησης εκδόθηκε κατ' απλοποιημένη διαδικασία, κατά τα προβλεπόμενα στις παραγράφους 39 επ. της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών. Η Απόφαση Διευθέτησης θεμελιώνεται, από πραγματική και νομική άποψη, στο σύνολο των στοιχείων του φακέλου της υπόθεσης και στην ανεπιφύλακτη και ρητή παραδοχή από τα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ των πραγματικών περιστατικών, του νομικού χαρακτηρισμού τους, της συμμετοχής τους στις παραβάσεις που διαπιστώνονται και της ευθύνης τους από τη συμμετοχή αυτή. Η Απόφαση Διευθέτησης δεν προδικάζει ούτε αποφαινεται για τη συμμετοχή και την ευθύνη από τη συμμετοχή στις παραβάσεις που διαπιστώνονται όσων εμπλεκομένων εταιριών δεν υπέβαλαν αίτημα υπαγωγής στη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών. Κατά την εν λόγω διαδικασία, εξάλλου, την Επιτροπή Ανταγωνισμού δεν απασχόλησε το θέμα συμμετοχής ή ευθύνης στις

---

⁵³ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 794/28.12.2016.

⁵⁴ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 796/28.12.2016.

⁵⁵ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 797/28.12.2016.

⁵⁶ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 795/28.12.2016.

⁵⁷ Αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 800/28.12.2016 και αριθ. πρωτ. Γραμματείας Επιτροπής Ανταγωνισμού 201/07.02.2017. Βλ. αναλυτικά για την εν λόγω επιχείρηση την απόφαση ΕΑ 642/2017.

⁵⁸ Βλ. σχετικά Δηλώσεις Διευθέτησης Διαφοράς με αριθ. πρωτ. 285/01.03.2017, 327/06.03.2017, 328/06.03.2017, 329/06.03.2017, 330/06.03.2017, 331/06.03.2017, 334/06.03.2017, 335/06.03.2017, 336/06.03.2017, 339/07.03.2017, 340/07.03.2017, 341/07.03.2017, 342/07.03.2017, 343/07.03.2017, 344/07.03.2017, 345/07.03.2017 και 383/10.03.2017.

παραβάσεις που διαπιστώθηκαν των φερόμενων ως εμπλεκόμενων εταιριών που δεν υπέβαλαν αίτημα υπαγωγής στη διαδικασία διευθέτησης διαφορών και δεν σχημάτισε δικανική πεποίθηση ως προς το ζήτημα αυτό.

17. Συγκεκριμένα, με την Απόφαση Διευθέτησης η Επιτροπή Ανταγωνισμού διαπίστωσε ότι δεκαπέντε (15) συνολικά εργοληπτικές επιχειρήσεις, που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, παραβίασαν το άρθρο 1 του ν. 3959/2011, το άρθρο 1 του ν. 703/1977 περί απαγορευμένων συμπράξεων και το άρθρο 101 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), με την συμμετοχή τους σε διακριτές οριζόντιες συμπράξεις για την κατανομή αγορών και τη νόθευση διαγωνισμών δημοσίων έργων, με σκοπό την παγίωση των μεριδίων τους στη σχετική αγορά και την άμβλυνση του επιπέδου των προσφερόμενων στους δημόσιους διαγωνισμούς εκπτώσεων⁵⁹. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι

(α) κατά την περίοδο 2005 – 2012 οι εταιρίες της ανώτατης τάξης εργοληπτικού πτυχίου (7ης) ΑΚΤΩΡ Α.Τ.Ε, J&P - ΑΒΑΞ Α.Ε, ΤΕΡΝΑ Α.Ε, ΑΕΓΕΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε, ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Α.Ε. και ΙΝΤΡΑΚΑΤ Α.Ε. υιοθέτησαν, όπως οι ίδιες αποδέχθηκαν, καθεμία κατά το χρόνο συμμετοχής της⁶⁰, ένα κοινό σχέδιο κατανομής και χειραγώγησης διαγωνισμών δημοσίων έργων, μέσω ιδίως του προσδιορισμού, πριν την κατάθεση των οικονομικών προσφορών, του μειοδότη και της υποβολής προσφορών κάλυψης, και, σε ορισμένες περιπτώσεις, μέσω του προσδιορισμού εκ των προτέρων των σχημάτων που θα εκτελούσαν τα κρίσιμα έργα. Στον ανωτέρω μηχανισμό κατανομής εντάχθηκαν, μεταξύ άλλων⁶¹, έργα Μετρό της περιόδου 2005-2006 και 2012, έργα ΣΔΙΤ της περιόδου 2008-2009 και έργα υποδομής της περιόδου 2011-2012. Συμμετοχή στην ανωτέρω σύμπραξη είχαν ως προς συγκεκριμένους διαγωνισμούς⁶² και οι εταιρίες κατώτερης τάξης εργοληπτικού πτυχίου (6^{ης}) ΘΕΜΕΛΗ Α.Ε, ΕΡΕΤΒΟ Α.Ε, ΕΚΤΕΡ Α.Ε, ΧΡΙΣΤ. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Α.Ε και ΔΟΜΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ Α.Ε, καθεμία κατά το χρόνο συμμετοχής της⁶³.

Για την ανωτέρω ενιαία και διαρκή παράβαση επιβλήθηκαν στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις πρόστιμα συνολικού ύψους 80.702.309€.

⁵⁹ Με την ίδια απόφαση η Επιτροπή διαπίστωσε ότι δεν στοιχειοθετείται επαρκώς κατά νόμο η διάπραξη παράβασης από τις προαναφερόμενες εταιρίες καθώς και τις εταιρίες ΕΛΛΑΚΤΩΡ ΑΕ, ΑΚΤΩΡ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕΙΣ ΑΕ, ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ ΑΕ, ΤΕΡΝΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΒΕΤΕ, INTRACOM HOLDINGS και VINCI CONCESSIONS SA ως προς διαγωνισμούς δημοσίων έργων, οι οποίοι αφορούσαν μεταξύ άλλων έργα οδικών αξόνων που δημοπρατήθηκαν με το σύστημα της παραχώρησης, έργα σιδηροδρομικών γραμμών/ σταθμών και έργα κατασκευής λιμένων και οι οποίοι είχαν αποτελέσει αντικείμενο της αυτεπάγγελτης έρευνας της ΓΔΑ. Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ.236-239.

⁶⁰ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ.263-269 και παρ. 276.

⁶¹ Για το σύνολο των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο χειραγώγησης στο πλαίσιο της ανωτέρω ενιαίας και διαρκούς παράβασης βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 211-218.

⁶² Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 163-178 και 270.

⁶³ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 276.

(β) κατά την περίοδο 1989 – 2000 οι εταιρίες της (τότε) ανώτατης τάξης⁶⁴ ΑΚΤΩΡ Α.Τ.Ε, J&P - ΑΒΑΞ Α.Ε, ΑΘΗΝΑ Α.Τ.Ε, ΕΤΕΘ Α.Ε, ΤΕΡΝΑ Α.Ε, ΑΕΓΕΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε, ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Α.Ε, ΘΕΜΕΛΗ Α.Ε και ΕΚΤΕΡ Α.Ε. υιοθέτησαν, όπως οι ίδιες αποδέχθηκαν, καθεμία κατά το χρόνο συμμετοχής της⁶⁵, ένα κοινό σχέδιο κατανομής και χειραγώγησης διαγωνισμών δημοσίων έργων⁶⁶, μέσω ιδίως του προσδιορισμού, πριν την κατάθεση των οικονομικών προσφορών, του μειοδότη και την υποβολή προσφορών κάλυψης, και, σε ορισμένες περιπτώσεις, μέσω του προσδιορισμού εκ των προτέρων των σχημάτων που θα εκτελούσαν τα κρίσιμα έργα. Συμμετοχή στην ανωτέρω σύμπραξη είχαν ως προς συγκεκριμένους διαγωνισμούς⁶⁷ και οι εταιρίες ΧΡΙΣΤ. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Α.Ε και ΔΟΜΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ Α.Ε, καθεμία κατά το χρόνο συμμετοχής της⁶⁸.

Σύμφωνα με την Απόφαση Διευθέτησης, η εξουσία της Επιτροπής Ανταγωνισμού να επιβάλει κυρώσεις για την ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου αυτής είχε παραγραφεί σύμφωνα με το άρθρο 42 του ν. 3959/2011 κατά το χρόνο έναρξης της αυτεπάγγελτης έρευνας.

(γ) κατά τα έτη 1981-1988 και 2001 – 2002 οι εταιρίες ΑΚΤΩΡ Α.Τ.Ε, J&P - ΑΒΑΞ Α.Ε, ΑΘΗΝΑ Α.Τ.Ε, ΕΤΕΘ Α.Ε, ΤΕΡΝΑ Α.Ε, ΑΕΓΕΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε. και ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Α.Ε συμμετείχαν, όπως οι ίδιες, επίσης, αποδέχθηκαν, σε σειρά αυτοτελών πρακτικών κατανομής διαγωνισμών δημοσίων έργων⁶⁹, καθεμία ανά διαγωνισμό/-ους στην κατανομή του/-ων οποίου/-ων συμμετείχε⁷⁰. Στην κατανομή δύο διαγωνισμών των ετών 2001 – 2002 συμμετείχαν και οι εταιρίες SIEMENS AG και SIEMENS Α.Ε⁷¹.

Σύμφωνα με την Απόφαση Διευθέτησης, η εξουσία της Επιτροπής Ανταγωνισμού να επιβάλει κυρώσεις για τις ανωτέρω παραβάσεις είχε παραγραφεί σύμφωνα με το άρθρο 42 του ν. 3959/2011 κατά το χρόνο έναρξης της αυτεπάγγελτης έρευνας.

18. Περαιτέρω, με την ίδια απόφαση η Επιτροπή Ανταγωνισμού χορήγησε στην ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Α.Ε. πλήρη απαλλαγή από την καταβολή προστίμου, για τη συμμετοχή της στην παράβαση της περιόδου 2005 – 2012, δυνάμει του Προγράμματος Επιείκειας, διότι συνέδραμε ουσιαστικά στη διερεύνηση των παραβάσεων που διαπιστώθηκαν, μέχρι και την ολοκλήρωση της διοικητικής διαδικασίας εξέτασης της υπόθεσης⁷².

⁶⁴ Με βάση τα στοιχεία που απέστειλε η Γενική Γραμματεία Υποδομών του Υπουργείου Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων (ΥΠΟ.ΜΕ.ΔΙ.)/Τμήμα ΜΕΕΠ στη ΓΔΑ, οι ως άνω εταιρίες ανήκαν στην ανώτατη (Η΄) τάξη, τουλάχιστον κατά το χρονικό διάστημα 1995-2000. Κατά την περίοδο 1989-1993 οι δύο ανώτερες τάξεις ήταν οι ΣΤ΄ και Ζ΄, ενώ κατά τα έτη 1994-2000 οι δύο ανώτερες τάξεις ήταν οι Ζ΄ και Η΄. Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 40.

⁶⁵ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 274.

⁶⁶ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 119-140, 231-235 και 256-258.

⁶⁷ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 256-258.

⁶⁸ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 274.

⁶⁹ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 112-148, 200-201 και 211-235.

⁷⁰ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 255-260.

⁷¹ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 141-143, 145-147 και 277.

⁷² Βλ. Απόφαση Διευθέτησης, παρ. 329-333.

I.4 Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

I.4.1 ΤΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΑ ΜΕΡΗ

I.4.1.1 ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

19. Τα εμπλεκόμενα στην παρούσα υπόθεση μέρη, ήτοι όσοι από τους αποδέκτες της Εισηγήσης δεν επέλεξαν να συμμετάσχουν στη ΔΔΔ (εφεξής «τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη»), είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία⁷³ εργοληπτικές εταιρίες, ελληνικές και αλλοδαπές, οι οποίες δραστηριοποιούνται στον κατασκευαστικό κλάδο (έργα πολιτικού μηχανικού, οδοποιίας, λιμενικά, υδραυλικά, κτιριακά, ενεργειακά, έργα παραχωρήσεων, ηλεκτρομηχανολογικά κ.α.) και οι οποίες συμμετείχαν σε διαγωνισμούς δημοπράτησης δημοσίων έργων υποδομής κατά την εξεταζόμενη περίοδο 1989-2012. Η πλειονότητα των εμπλεκόμενων ελληνικών εργοληπτικών εταιριών ανήκε κατά τις κρίσιμες υπό εξέταση περιόδους στις δύο ανώτερες τάξεις του ΜΕΕΠ. Οι αλλοδαπές εργοληπτικές επιχειρήσεις λειτουργούν στην Ελλάδα κυρίως μέσω θυγατρικών ή υποκαταστημάτων, ή συμμετείχαν οι ίδιες, αυτοτελώς ή μέσω κοινοπρακτικών σχημάτων, στους εξεταζόμενους διαγωνισμούς. Η λειτουργία των εργοληπτικών εταιριών χαρακτηρίζεται από τον κεφαλαιουχικό τους χαρακτήρα (Α.Ε, Ε.Π.Ε.) και η πλειονότητα αυτών εντάσσονται σε ομίλους επιχειρήσεων.
20. Στον Πίνακα που ακολουθεί παρατίθενται αλφαβητικά ανά τάξη οι ελληνικές εργοληπτικές εταιρίες που συμμετέχουν στην παρούσα διαδικασία, όπως είχαν σύμφωνα με την έκδοση «ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ, Μάρτιος 2012», του Πανελλήνιου Συνδέσμου Τεχνικών Εταιρειών (εφεξής και ΣΑΤΕ), και στη συνέχεια επίσης αλφαβητικά οι αλλοδαπές:

ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ			
A/A	Επωνυμία	Διακριτικός Τίτλος	Όμιλος
1	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	Α.Τ.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.
2	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.	
3	ΑΛΤΕ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε.	
4	ΑΤΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε.	ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε.	
5	ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ	ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ	
6	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΒΙΟΤΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.	ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.

⁷³ Με την εξαίρεση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος και των Συνδέσμων Εργοληπτικών Εταιριών (βλ. κατωτέρω υπό I.4.1.2).

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ			
A/A	Επωνυμία	Διακριτικός Τίτλος	Όμιλος
7	ΓΕΝΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΓΕΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ & ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΓΕΝΕΡ Α.Ε.	
8	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΕΛ.Τ.Ε.Κ. ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΕΛ.Τ.Ε.Κ. Α.Ε.	
9	ΕΛΤΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΕΛΤΕΡ Α.Τ.Ε.	
10	ΕΜΠΕΔΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ - ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε.	
11	ΕΡΓΑΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΕΡΓΑΣ Α.Τ.Ε.	
12	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.	
13	ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Τ.Ε.	
14	ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ	
15	ΚΑΣΤΩΡ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε.	ΕΛΛΑΚΤΩΡ Α.Ε.
16	ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.	ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.
17	ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ Α.Τ.Ε.	
18	ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΑΡΝΩΝ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε.	
19	ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε.	
20	ALPINE BAU GmbH	ALPINE BAU GmbH	FCC CONSTRUCCION SA
21	ALSTOM TRANSPORT S.A.	ALSTOM TRANSPORT S.A.	ALSTOM
22	Archirodon Group N.V	Archirodon Group N.V.	Archirodon Group N.V
23	Fomento de Construcciones y Contratas, S.A.	FCC CONSTRUCCION SA	FCC Group
24	HOCHTIEF CONSTRUCTION AG	HOCHTIEF CONSTRUCTION AG	HOCHTIEF
25	HOCHTIEF PPP SOLUTIONS GmbH	HOCHTIEF PPP SOLUTIONS GmbH	HOCHTIEF
26	HOCHTIEF PROJECTENTWICKLUNG GmbH	HOCHTIEF PROJECTENTWICKLUNG GmbH	HOCHTIEF
27	IACOVOU BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LTD	IACOVOU BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LTD	IACOVOU Group
28	IMPRESA S.p.A.	IMPRESA S.p.A.	
29	TECNIMONT CIVIL CONSTRUCTION SPA	TECNIMONT CIVIL CONSTRUCTION SPA	MAIRE TECNIMONT

ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ			
A/A	Επωνυμία	Διακριτικός Τίτλος	Όμιλος
30	NEMESIS CONTRACTING PLC	NEMESIS CONTRACTING PLC	CYFIELD
31	RIZZANI de ECCHER S.p.A.	RIZZANI de ECCHER S.p.A.	
32	SALINI IMPREGILO S.p.A.	SALINI IMPREGILO S.p.A.	SALINI IMPREGILO Group
33	SELI S.p.A.	SELI S.p.A.	
34	SOMAGUE ENGENHARIA S.A.	SOMAGUE ENGENHARIA S.A.	SACYR
35	TADDEI S.p.A.	TADDEI S.p.A.	
36	VAN OORD DREDGING AND MARINE CONTRACTORS B.V.	VAN OORD DREDGING AND MARINE CONTRACTORS B.V.	VAN OORD
37	VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJECTS S.A.S.	VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJECTS S.A.S.	VINCI S.A.

21. Στο Παράρτημα II της παρούσας παρουσιάζονται πληροφορίες σχετικά με κάθε μία από τις ανωτέρω εμπλεκόμενες επιχειρήσεις.

1.4.1.2 ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

22. Επιπλέον των προαναφερόμενων εργοληπτικών επιχειρήσεων, στην παρούσα διαδικασία συμμετέχουν και οι σύνδεσμοι εργοληπτικών επιχειρήσεων «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ» (εφεξής και «ΣΑΤΕ») και «ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ» (εφεξής και «ΣΤΕΑΤ»), ως διάδοχος του «ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ Η΄ ΤΑΞΗΣ» (εφεξής και «ΣΤΕΗΤ»).

1.4.1.2.1 ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ

23. Ο «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ» ιδρύθηκε το 1965, εδρεύει στην Αθήνα, η περιφέρεια δράσης του είναι σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια και εκπροσωπεί τα συμφέροντα των τεχνικών εταιριών. Τα μέλη του Συνδέσμου διακρίνονται σε τακτικά, ειδικά και αρωγά. Ως τακτικά μέλη έχουν δικαίωμα εγγραφής όλες οι νομίμως συνεστημένες ανώνυμες, περιορισμένης ευθύνης, ομόρρυθμες και ετερόρρυθμες τεχνικές εταιρίες, καθώς και οι οιασδήποτε άλλης μορφής εταιρίες με νομική προσωπικότητα, οι οποίες είναι εγγεγραμμένες στο εκάστοτε ισχύον επίσημο ΜΕΕΠ. Ως ειδικά μέλη του Συνδέσμου εγγράφονται ατομικές εργοληπτικές επιχειρήσεις - φυσικά πρόσωπα, τα οποία είναι εγγεγραμμένα στο εκάστοτε ισχύον επίσημο ΜΕΕΠ. Ως αρωγά μέλη του Συνδέσμου εγγράφονται φυσικά πρόσωπα που είναι εγγεγραμμένα στο εκάστοτε ισχύον Μητρώο Εμπειρίας Κατασκευαστών (ΜΕΚ) και αποτελούν στελέχη των εταιριών – τακτικών μελών του ΣΑΤΕ, ή των ατομικών εργοληπτικών επιχειρήσεων – ειδικών μελών του ΣΑΤΕ, σύμφωνα με τις περί στελέχωσης διατάξεις της κείμενης

νομοθεσίας. Τα ειδικά και αρωγά μέλη κατά κανόνα δεν έχουν δικαίωμα ψήφου και εκλέγεσθαι στο ΔΣ του ΣΑΤΕ.

24. Σύμφωνα με την τελευταία έκδοση «ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ» (Μάρτιος 2016), ο ΣΑΤΕ έχει σχεδόν διπλασιάσει το πλήθος των εταιριών μελών του από 373 το 2000 σε 710 το 2016, και αποτελεί την αντιπροσωπευτικότερη εταιρική εργοληπτική οργάνωση στην Ελλάδα. Ανοδική είναι και η τάση του πλήθους των ατομικών επιχειρήσεων που έχουν εγγραφεί στον ΣΑΤΕ ως μέλη (136 κατά το 2016).
25. Βάσει του προσκομισθέντος καταστατικού⁷⁴, οι σκοποί του ΣΑΤΕ περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τη μελέτη, την προστασία και την προαγωγή των συμφερόντων των μελών του, την ανταλλαγή πληροφοριών επαγγελματικού και επιστημονικού περιεχομένου, τον συντονισμό των ενεργειών των μελών του για την ανάπτυξή τους, την προώθηση του έργου που επιτελούν τα μέλη του και τη συμμετοχή του στις διαδικασίες προγραμμάτων χρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους διεθνείς ή δημόσιους φορείς.
26. Ο ΣΑΤΕ διοικείται από αιρετό 13μελές Δ.Σ. που εκλέγεται από τη Γ.Σ. και απαρτίζεται από τον Πρόεδρο, δύο Αντιπροέδρους, τον Γενικό Γραμματέα, τον Αναπληρωτή Γενικό Γραμματέα και τον Ταμία, οι οποίοι αποτελούν το Προεδρείο, και από επτά (7) Συμβούλους.
27. Κατά την χρονική περίοδο των ετών 1989 έως 1997, η σύνθεση των Δ.Σ. του ΣΑΤΕ είχε ως εξής:
- (α) την περίοδο **06/1988-04/1990**: [...] (Πρόεδρος), [...] (Αντιπρόεδρος), [...] (Γεν. Γραμματέας), [...] (Ταμίας), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος),
- (β) την περίοδο **04/1990-06/1991**: [...] (Πρόεδρος), [...] (Αντιπρόεδρος), [...] (Γεν. Γραμματέας), [...] (Ταμίας), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος),
- (γ) την περίοδο **06/1991-06/1994**: [...] (Πρόεδρος), [...] (Αντιπρόεδρος), [...] (Γεν. Γραμματέας), [...] (Ταμίας), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος) και
- (δ) την περίοδο **06/1994-01/1997**: [...] (Πρόεδρος), [...] (Αντιπρόεδρος), [...] (Γεν. Γραμματέας), [...] (Ταμίας), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος).
28. Κατά την έναρξη της έρευνας της Υπηρεσίας, τον Φεβρουάριο του 2013, η σύνθεση του ΔΣ (03/2012-03/2014) του ΣΑΤΕ είχε ως εξής:

ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΤΑΞΗ (2013)
Πρόεδρος	[...]	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	5η
Αντιπρόεδρος (5ης, 6ης, 7ης)	[...]	ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ ΑΕ / ΤΕΡΝΑ ΑΕ	7η
Αντιπρόεδρος (4ης και κάτω)	[...]	ΤΑΛΩΣ ΑΤΕ	4η

⁷⁴ Βλ. απαντητική επιστολή ΣΑΤΕ με αριθ. πρωτ. 4746/22.07.2015.

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΤΑΞΗ (2013)
Γεν. Γραμματέας	[...]	ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΑΕ	6η
Ταμίας	[...]	ΑΙΘΡΙΟΝ ΑΤΕ	Α1, 2η
Μέλη	[...]		
	[...]	ΕΚΤΩΡ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	3η
	[...]	ΒΑΛΤΕΣΙΝΙΚΟ Α.Τ.Ε.ΞΕ.Β.Ε.	3η
	[...]	Τ.Ε.Κ. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ Α.Ε.	2η
	[...]	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΤΕΒΕ	4η
	[...]	ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΙΛΙΣΣΟΣ ΑΤΕ	4η
	[...]	ΟΚΤΑΝΑ ΑΕ	2η
	[...]	ΨΑΡΡΑΣ ΑΤΕ	4η

29. Η ισχύς της θητείας του ανωτέρω αναφερόμενου ΔΣ ήταν διετής, από Μάρτιο του 2012, έως τον Μάρτιο του 2014. Στις 18.03.2016, ψηφίστηκε νέο ΔΣ με την εξής σύνθεση:

ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΤΑΞΗ (2013)
Πρόεδρος	[...]	ΤΑΛΩΣ ΑΤΕ	4η
Αντιπρόεδρος (5ης, 6ης, 7ης)	[...]	ΑΡΧΙΚΟΝ ΑΕ	6η
Αντιπρόεδρος (4ης και κάτω)	[...]	ΕΚΤΩΡ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	3η
Γεν. Γραμματέας	[...]	ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΑΕ	6η
Αν. Γεν. Γραμματέας	[...]	ΑΙΘΡΙΟΝ ΑΤΕ	Α1, 2η
Ταμίας	[...]	ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ ΑΕ / ΤΕΡΝΑ ΑΕ	7η
Μέλη	[...]	ΗΡΩΝ ΑΤΕ	4η
	[...]	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	4η
	[...]	ΑΚΩΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	5η
	[...]	Σ.Μ.ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΑΕ	3η
	[...]	ΕΡΓΟΔΥΝΑΜΙΚΗ ΠΑΤΡΩΝ ΑΤΕ	5η
	[...]	ΤΖΗΚΑΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Ο.Ε.	1η
	[...]	ΜΑΝΔΡΟΥΚΑΣ ΑΤΕ	1η, 2η

1.4.1.2.2 ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ Η΄ ΤΑΞΗΣ

30. Ο «ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ Η΄ ΤΑΞΗΣ» ιδρύθηκε το 1995⁷⁵, με έδρα την Αθήνα και μέλη του τις τεχνικές επιχειρήσεις της Ελλάδας, κατόχους πτυχίων Η΄ τάξης. Ο εν λόγω Σύνδεσμος διαλύθηκε (απόφαση 1672/2005 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών) κατόπιν σχετικής αίτησης των μελών του Δ.Σ, διότι μετά την ολοκλήρωση κατάταξης των εργοληπτικών εταιριών βάσει του Ν. 2940/2001, κανένα από τα μέλη του ΣΤΕΗΤ δεν κατείχε πλέον πτυχίο Η΄ τάξης. Ειδικότερα στην εν λόγω απόφαση αναφέρεται: «... τη 6.08.2001 επήλθε νομοθετική μεταβολή ... με αποτέλεσμα ... να καταστεί αδύνατη η επίτευξη του σκοπού του σωματείου, ... Προς τούτο δε τα μέλη του ως άνω Σωματείου ήδη έχουν συστήσει άλλο Σωματείο με την επωνυμία «ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ» και τη συντομογραφία «ΣΤΕΑΤ» ...».
31. Οι σκοποί του ΣΤΕΗΤ, βάσει του προσκομισθέντος καταστατικού⁷⁶, περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τη μελέτη, την προστασία και την προαγωγή των συμφερόντων των μελών του, την ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των μελών του που θα επιτρέψουν την από κοινού ανάληψη έργων, τη δημιουργία συστήματος λήψεως και διάχυσης πληροφοριών μεταξύ των μελών, τη λήψη, κατάταξη και αξιολόγηση των πληροφοριών για τα χρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση προγράμματα και την προβολή του έργου που επιτελούν τα μέλη μέσα στο πλαίσιο της εθνικής οικονομίας.
32. Κατά την χρονική περίοδο των ετών 1995 έως 1997 η σύνθεση των Δ.Σ. του ΣΤΕΗΤ έχει ως εξής:
- (α) από **23.10.1995**: προσωρινή διοίκηση: [...] (ΜΕΤΩΝ ΑΕ) – Πρόεδρος, [...] (ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ), [...] (ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΕ), [...] (ΘΕΜΕΛΗ ΑΕ), [...] (ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΕ), [...] (Κ.Ι. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ), [...] (ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΑΤΕ),
- (β) από **06.03.1996**: Πρόεδρος: [...] (ΜΕΤΩΝ ΑΕ), Αντιπρόεδρος: [...] (ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΑΤΕ), Γεν. Γραμματέας: [...] (ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ), Ταμίας: [...] (ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΕ), Μέλη: [...] (ΑΒΑΞ ΑΕ), [...] (ΕΤΕΘ ΑΕ), [...] (ΕΛΛ. ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ ΑΕ),

⁷⁵ Ιδρυτικά μέλη του ΣΤΕΗΤ ήταν οι εταιρίες: ΟΔΩΝ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ, ΑΛΤΕ ΑΤΕ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ, ΑΒΑΞ ΑΕ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕ, ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ, ΣΙΓΑΛΑΣ ΑΤΕ, ΠΑΝΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ, ΕΛΤΕΡ ΑΤΕ, Ι.Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΕ, Κ.Ι. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ, ΕΤΕΘ ΑΕ, ΓΝΩΜΩΝ, ΕΡΓΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΤΕ, ΕΤΕΠ, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ, ΠΑΡΝΩΝ, ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ, ΒΙΟΤΕΡ ΑΕ, ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ, ΤΕΒ ΑΕ, ΖΕΥΣ ΑΤΕ, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ ΑΕ, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΤΕ, ΑΕΓΕΚ ΑΕ, ΕΡΓΑΣ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΑΕ, ΑΒΕΤΤΕ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ, ΕΚΤΕΡ ΑΕ, ΓΕΝΕΡ ΑΕ, ΤΕΓΚ ΑΕ, ΜΕΤΩΝ ΑΕ, ΓΕΚΑΤ ΑΤΕ, ΤΕΡΝΑ ΑΕ, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ, ΑΘΗΝΑ ΑΕΤΒ ΕΤΕ, ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ (υπ' αριθ. πρωτ. 6271/27.10.2015).

Οι εταιρίες-μέλη του ΣΤΕΗΤ κατά την τελευταία Γ.Σ. της 12.02.2003 ήταν οι: ΑΒΑΞ ΑΕ, ΑΕΓΕΚ ΑΕ, ΑΘΗΝΑ ΑΕΤΒΤΕ, ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ, ΑΛΤΕ ΑΤΕ, ΑΤΕΡΜΩΝ ΑΤΤΕΕ, ΑΤΤΙ -ΚΑΤ ΑΤΕ, ΒΙΟΤΕΡ ΑΕ, ΓΑΝΤΖΟΥΛΑΣ ΑΤΕΕ, ΕΜΠΕΔΟΣ ΑΕ, ΓΕΝΕΡ ΑΕ, ΣΥΒΑΡΚΟ ΑΤΕ, ΔΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ, ΕΚΤΕΡ ΑΕ, ΕΛΛ. ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ ΑΕ, ΕΝΤΕΧΝΟΣ ΑΕ, ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ, ΕΤΕΘ ΑΕ, ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΑΤΕ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ, Κ. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ ΑΕ, ΜΕΤΩΝ ΑΕ, ΜΟΧΛΟΣ ΑΕ, ΠΑΝΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ, ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ, ΤΕΡΝΑ ΑΕ.

⁷⁶ Βλ. απαντητική επιστολή ΣΤΕΑΤ με αριθ. πρωτ. 6271/27.10.2015.

(γ) από **05.06.1996**: Πρόεδρος: [...] (ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ), Αντιπρόεδρος: [...] (ΑΒΑΞ ΑΕ), Γεν. Γραμματέας: [...] (ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΑΤΕ), Ταμίας: [...] (ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΕ), Μέλη: [...] (ΕΤΕΘ ΑΕ), [...] (ΕΛΛ. ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ ΑΕ), [...] (ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ),

(δ) την περίοδο από **12.05.1997** έως **09.02.1999**: Πρόεδρος: [...] (ΑΒΑΞ ΑΕ), Αντιπρόεδρος: [...] (ΕΤΕΘ ΑΕ), Γεν. Γραμματέας: [...] (ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΑΤΕ), Ταμίας: [...] (ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΕ), Μέλη: [...] (ΕΛΛ.ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ ΑΕ), [...] (ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ), [...] (ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ).

33. Η σύνθεση του ΔΣ στις 10.09.2002 είχε ως εξής:

ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ
Πρόεδρος	[...]	ΑΒΑΞ ΑΕ
Αντιπρόεδρος	[...]	ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ
Γεν. Γραμματέας	[...]	ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΑΤΕ
Ταμίας	[...]	ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΕ
Μέλη	[...]	ΕΝΤΕΧΝΟΣ ΑΕ
	[...]	ΤΕΓΚ ΑΕ
	[...]	ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ

1.4.1.2.3 ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

34. Ο «ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ» ιδρύθηκε το 2003, ως αποτέλεσμα των νομοθετικών αλλαγών που εισήγαγε ο Ν. 2940/2001 αναφορικά με τα κριτήρια κατάταξης των εργοληπτικών εταιριών. Εδρεύει στην Αθήνα και μέλη του αποτελούν 36 τεχνικές επιχειρήσεις της Ελλάδας, κάτοχοι πτυχίων 7^{ης} και 6^{ης} τάξης⁷⁷. Σύμφωνα με την υπ' αριθ. 4230/2003 εγκριτική απόφαση σύστασης του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, ο ΣΤΕΑΤ ιδρύθηκε από 44 εταιρίες – μέλη⁷⁸. Τα μέλη της προσωρινής του διοίκησης (05/2003) ήταν οι: [...], [...], [...], [...], [...], [...], [...].

35. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα του, οι στόχοι του ΣΤΕΑΤ περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την προβολή της σημασίας του κατασκευαστικού κλάδου, την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας στις διαδικασίες ανάθεσης δημοσίων έργων, την εξασφάλιση ίσης μεταχείρισης από το ελληνικό κράτος των ελληνικών και των ξένων εταιριών και την υποστήριξη των συμφερόντων των μελών του.

36. Η σύνθεση του Δ.Σ. από 18.04.2013 έχει ως εξής:

ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΤΑΞΗ (2016)
Πρόεδρος	[...]	Δ/νων Σύμβουλος της ΜΩΡΕΑΣ Α.Ε.	7η
Αντιπρόεδρος	[...]	ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ ΑΕ / ΤΕΡΝΑ ΑΕ	7η
Γεν. Γραμματέας	[...]	ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΑΕ	6η
Ταμίας	[...]	ΤΟΞΟΤΗΣ ΑΕ	6η
Μέλη	[...]	ΕΝΤΕΧΝΟΣ ΑΕ	6η
	[...]	J&P-ΑΒΑΞ ΑΕ	7η

⁷⁷ Βλ. <http://www.steat.gr/statement.asp?lang=gr>.

⁷⁸ Σύμφωνα με την 4230/2003 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών οι εκκαθαριστές του ΣΤΕΑΤ και αιτούντες την ίδρυση του ΣΤΕΑΤ είναι οι: [...].

ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΤΑΞΗ (2016)
	[...]	EKTEP AE	6η

I.4.2 Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

37. Όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό 7), κατόπιν κοινοποίησης της Εισήγησης, όσες από τις εμπλεκόμενες κατά την Εισήγηση επιχειρήσεις το ζήτησαν, έλαβαν πρόσβαση στο φάκελο της υπόθεσης⁷⁹. Την 26.09.2016 τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη⁸⁰ υπέβαλαν το προβλεπόμενο στο άρθρο 14 παρ. 2 του Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης της ΕΑ Υπόμνημα, κατόπιν παράτασης της σχετικής προθεσμίας υποβολής σε συνέχεια σχετικών αιτημάτων τους⁸¹. Σύμφωνα με την παράγραφο 32 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών και την υποσημείωση 31, η αναβολή της συζήτησης της υπόθεσης για τις φερόμενες ως εμπλεκόμενες εκείνες επιχειρήσεις που δεν υπέβαλαν αίτημα υπαγωγής στη ΔΔΔ λόγω κίνησης από την Επιτροπή Ανταγωνισμού της εν λόγω διαδικασίας, δεν συμπαρασύρει την προθεσμία υποβολής Υπομνήματος και την προθεσμία υποβολής Προσθήκης στο Υπόμνημα (Αντίκρουση) κατά το άρθρο 14 παρ. 2 και 4 του Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης της ΕΑ (εφεξής «ΚΛΔ»), για τις επιχειρήσεις αυτές.
38. Την 06.10.2016 τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη⁸² υπέβαλαν την προβλεπόμενη στο άρθρο 14 παρ. 4 του ΚΛΔ Προσθήκη στο Υπόμνημα (Αντίκρουση), αφότου έλαβαν αντίγραφα των Υπομνημάτων και των σχετικών εγγράφων που προσκόμισαν τα λοιπά μέρη, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 14 παρ. 3 του ΚΛΔ.
39. Την 09.03.2017⁸³ η Επιτροπή Ανταγωνισμού κάλεσε τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη να υποβάλουν, εφόσον το επιθυμούν, αίτημα πρόσβασης στις Προτάσεις Διευθέτησης Διαφοράς, στις Δηλώσεις Διευθέτησης Διαφοράς, στην Εισήγηση Διευθέτησης και σε λοιπά έγγραφα τα οποία υποβλήθηκαν από τα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ κατά τη διάρκεια αυτής (εφεξής και «έγγραφα της ΔΔΔ»), κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 15 του ΚΛΔ και στην παράγραφο 49 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών⁸⁴.

⁷⁹ Βλ. Παράρτημα Ι με τις εταιρίες στις οποίες δόθηκε πρόσβαση στο φάκελο κατόπιν αιτήματός τους.

⁸⁰ Βλ. Παράρτημα ΙΙΙ με τις εταιρίες που υπέβαλαν Υπόμνημα κατά τα ανωτέρω.

⁸¹ Η αρχική προθεσμία είχε προσδιορισθεί για τις 21.07.2016. Βλ. αιτήματα των συμμετεχόντων στην παρούσα διαδικασία μερών: ALSTOM TRANSPORT S.A 158/22.06.2016, FCC CONSTRUCCION S.A. 4268/15.06.2016, Hochtief Projektentwicklung GmbH, Hochtief PPP Solutions GmbH και Hochtief Solutions AG 153/22.06.2016, SALINI IMPREGILO SpA 152/22.06.2016, VAN OORD DREDGING AND MARINE CONTRACTORS BV 159/22.06.2016, ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ 148/21.06.2016, ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ 155/22.06.2016, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΤΕ 165/23.06.2016, και ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ (ΣΑΤΕ) 149/21.06.2016.

⁸² Βλ. Παράρτημα ΙΙΙ με τις εταιρίες που υπέβαλαν Αντίκρουση κατά τα ανωτέρω.

⁸³ Η TADDEI S.p.A. στις 21.03.2017.

⁸⁴ Σύμφωνα με την εν λόγω Ανακοίνωση, στις εμπλεκόμενες σε συγκεκριμένη υπόθεση επιχειρήσεις, οι οποίες δεν έχουν υπαχθεί στη ΔΔΔ, παρέχεται πρόσβαση σε έγγραφα που υποβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της εν λόγω διαδικασίας καθώς και στην Εισήγηση Διευθέτησης κ.α, υπό την προϋπόθεση ότι τούτες και οι πληρεξούσιοι δικηγόροι τους δεσμεύονται να χρησιμοποιήσουν τα εν λόγω έγγραφα και τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται σε αυτές αποκλειστικά για τους σκοπούς της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 15 παρ.14 του ΚΛΔ.

40. Από την 13.03.2017 έως την 24.03.2017 όσα από τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη υπέβαλαν σχετικό αίτημα⁸⁵, έλαβαν πρόσβαση στα έγγραφα της ΔΔΔ με μελέτη των στοιχείων στα γραφεία της Γενικής Διεύθυνσης Ανταγωνισμού κατά τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 10 του άρθρου 15 του ΚΛΔ, εφόσον προσκόμισαν τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα και την προβλεπόμενη στην παράγραφο 49 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών Σύμβαση Εχεμύθειας.
41. Έως τις 30.03.2017 τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη⁸⁶ υπέβαλαν Συμπληρωματικό Υπόμνημα επί της Εισήγησης, της Εισήγησης Διευθέτησης και των εγγράφων της ΔΔΔ, ενώ ήδη στις 21-22.03.2017 είχε επιδοθεί στο σύνολο των συμμετεχόντων στην παρούσα διαδικασία μερών κλήση για συζήτηση της υπόθεσης την 07.04.2017.
42. Στις 12.06.2017, μετά την ολοκλήρωση της ακροαματικής διαδικασίας και την επίδοση στα μέρη των πρακτικών αυτής, τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη⁸⁷ υπέβαλαν Συμπληρωματικό Υπόμνημα μετά τη συζήτηση, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 25 ΚΛΔ σε συνδυασμό με το άρθρο 15 παρ. 10 του ν. 3959/2011.

1.5 ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΦΥΣΗΣ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΜΕΡΩΝ

1.5.1 ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΟΥΣΙΩΔΟΥΣ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΛΟΓΩ ΚΙΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΤΟΠΙΝ ΠΛΗΜΜΕΛΩΝ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΩΝ

43. Στα υπομνήματά της, αλλά και στη συζήτηση ενώπιον της Επιτροπής⁸⁸, η εταιρία SELI ισχυρίστηκε ότι συντρέχει παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, διότι, σύμφωνα με όσα υπολαμβάνει, η παρούσα διαδικασία έρευνας φέρεται να έχει το χαρακτήρα αυτεπάγγελτης διαδικασίας, ενώ στην πραγματικότητα κινήθηκε κατόπιν πλημμελών καταγγελιών των [...] και [...] των εταιριών ΜΗΧΑΝΙΚΗ και ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ, αντίστοιχα. Συγκεκριμένα, κατά τους ισχυρισμούς της εταιρίας, δεν είναι γνωστό ποιός πρωτοκόλλησε τα δημοσιεύματα που φέρονται να στάθηκαν αφορμή για την κίνηση της αυτεπάγγελτης έρευνας, μάλιστα δε αρκετά έτη μετά τη δημοσίευσή τους⁸⁹. Περαιτέρω, οι καταθέσεις των ανωτέρω προσώπων⁹⁰ δεν έλαβαν τον τύπο της καταγγελίας, ούτε συμπληρώθηκε το προβλεπόμενο με απόφαση της Επιτροπής έντυπο καταγγελίας, με τα αιτούμενα εκεί στοιχεία. Και τούτο, παρότι τα ανωτέρω πρόσωπα ή/ και οι εταιρίες που

⁸⁵ Βλ. Παράρτημα III με τις εταιρίες που αιτήθηκαν και έλαβαν πρόσβαση στα έγγραφα της ΔΔΔ.

⁸⁶ Βλ. Παράρτημα III με τις εταιρίες που υπέβαλαν Συμπληρωματικό Υπόμνημα, αφότου έλαβαν πρόσβαση τα έγγραφα της ΔΔΔ.

⁸⁷ Βλ. Παράρτημα III με τις εταιρίες που υπέβαλαν Συμπληρωματικό Υπόμνημα μετά την ακρόαση.

⁸⁸ Βλ. μεταξύ άλλων το υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.10.2016 Υπόμνημα της SELI, σελ. 11 επ., Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης Ε.Α, σελ. 91 και 101.

⁸⁹ Πρόκειται για τα ακόλουθα δημοσιεύματα τα οποία κατατέθηκαν στην ΕΑ με το υπ' αριθ. πρωτ. 3911/27.04.2012: Δημοσιεύματα εφημερίδας «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» του [...] (ΕΚΤΕΡ) της 16.03.2010 και Δημοσίευμα εφημερίδας «ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ» της 29.02.2008 με τίτλο «Ξέσπασε πόλεμος στους εργολάβους για το μετρό».

⁹⁰ Βλ. ανωτέρω παρ. 2 υπό γ.

εκπροσωπούν φέρονται σε δημοσιεύματα να δηλώνουν ότι έχουν υποβάλει καταγγελίες ενώπιον διαφόρων αρχών, ελληνικών ή ευρωπαϊκών, ή σε κάθε περίπτωση ότι προτίθενται να καταθέσουν καταγγελίες ή υπομνήματα ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού. Περαιτέρω, κατά την SELI, οι καταθέσεις των εν λόγω προσώπων ως πλημμελείς καταγγελίες, σε συνδυασμό με τα προαναφερόμενα δημοσιεύματα, δεν δικαιολογούν την κίνηση αυτεπάγγελτης έρευνας.

44. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού οι ανωτέρω αιτιάσεις είναι απορριπτέες ως αβάσιμες και στηριζόμενες σε εσφαλμένη προϋπόθεση. Συγκεκριμένα, από τα άρθρα 14, 25 και 38 επ. του ν. 3959/2011, σε συνδυασμό με τις γενικές αρχές του διοικητικού δικαίου, προκύπτει ότι η διοικητική διαδικασία μετά το πέρας της οποίας εκδίδονται οι προβλεπόμενες από τις διατάξεις αυτές αποφάσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού αρχίζει είτε από την καταγγελία παραβίασης των διατάξεων περί ανταγωνισμού, είτε από σχετική αυτεπάγγελτη έρευνα της Αρχής. Αφορμή για την κίνηση αυτεπάγγελτης έρευνας δύνανται να αποτελέσουν μεταξύ άλλων δημοσιεύματα εφημερίδων, διαμαρτυρίες πολιτών ή εταιριών, οι οποίες δεν πληρούν τον τύπο της κατ' άρθρο 36 του ν. 3959/2011 καταγγελίας και λαμβάνονται υπόψη από την Υπηρεσία για το λόγο αυτό ως «πληροφορίες για την αγορά»⁹¹, καθώς και ανώνυμες υποβολές στοιχείων, οι οποίες τυγχάνουν του ίδιου χειρισμού⁹². Ανεξαρτήτως του τρόπου εκκίνησης της έρευνας (αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν καταγγελίας), το εύρος των ερευνητικών και δικαιοδοτικών εξουσιών που απολαμβάνει η Επιτροπή είναι το ίδιο. Μόνη διαφορά είναι, ότι στη διοικητική διαδικασία που κινείται κατόπιν υποβολής καταγγελίας με τον τύπο και τρόπο που καθορίζει η Ανακοίνωση της Ε.Α. περί του τύπου και του τρόπου υποβολής των κατ' άρθρο 36 του ν. 3959/2011 καταγγελιών, το πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, που υπέβαλε την κατά τα ως άνω καταγγελία απολαμβάνει σειράς δικονομικών δικαιωμάτων, και ιδίως κλητεύεται ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού και συμμετέχει ως διάδικος κατά την ακροματική διαδικασία⁹³.
45. Εν προκειμένω, όπως προκύπτει (μεταξύ άλλων) από τις υπ' αριθ. πρωτ. 2557/20.03.2013, 3260/15.04.2013 και 6598/24.09.2014 επιστολές της Υπηρεσίας προς τους προαναφερόμενους [...] (οι δύο πρώτες) και [...] (η τελευταία), αυτοί δεν είχαν υποβάλει ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού καταγγελία, κατά την έννοια του άρθρου 36 του ν. 3959/2011 και τη σχετική Ανακοίνωση της Ε.Α. περί του τύπου και του τρόπου υποβολής των κατ' άρθρο 36 του ν. 3959/2011 καταγγελιών, ούτε η λήψη κατάθεσης και οι υποβολές επιστολών ή/και στοιχείων από μέρους τους κατά τη διάρκεια της έρευνας

⁹¹ Βλ. Ανακοίνωση της Ε.Α. περί του τύπου και του τρόπου υποβολής των κατ' άρθρο 36 του ν. 3959/2011 καταγγελιών, παρ. 12.

⁹² Βλ. και Ανακοίνωση της Ε.Α. περί του τύπου και του τρόπου υποβολής των κατ' άρθρο 36 του ν. 3959/2011 καταγγελιών, παρ. 2, 11 και 16. Τα αντίστοιχα ισχύουν και ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανταγωνισμού. Βλ. DG COMPETITION, Best Practices on the conduct of proceedings concerning Articles 101 and 102 TFEU, παρ. 8- 10, και Ανακοίνωση της Επιτροπής περί χειρισμού των καταγγελιών από την Επιτροπή βάσει των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης ΕΚ, ΕΕ 2004 C 101/05, παρ. 3-4.

⁹³ Βλ. ενδεικτικά Ανακοίνωση της Ε.Α. περί του τύπου και του τρόπου υποβολής των κατ' άρθρο 36 του ν. 3959/2011 καταγγελιών, παρ. 5 και 11.

της Υπηρεσίας συνιστούν καταγγελία, ούτε καν πλημμελή⁹⁴, κατά τις προαναφερόμενες διατάξεις⁹⁵. Μάλιστα, οι ανωτέρω κλήθηκαν να καταθέσουν ενώπιον της Υπηρεσίας, στο πλαίσιο της αυτεπάγγελτης έρευνας που είχε ήδη εκκινήσει η Επιτροπή Ανταγωνισμού⁹⁶. Βάσει των ανωτέρω, οι προαναφερόμενοι δεν κατέστησαν καταγγέλλοντες, ούτε τους αναγορίσθηκε οποιοδήποτε σχετικό δικονομικό δικαίωμα, αλλά απεναντίας περιλαμβάνονται κατά την Εισήγηση στις εμπλεκόμενες στις εξεταζόμενες παραβάσεις εταιρίες. Κατά μείζονα λόγο, τα ανωτέρω ισχύουν για τα αναφερόμενα από την εταιρία SELI δημοσιεύματα⁹⁷.

46. Εξάλου, η πλήρης κατά νόμο και τα προβλεπόμενα στην προαναφερόμενη Ανακοίνωση συμπλήρωση μίας ελλιπούς συμπλήρωσης εντύπου «καταγγελίας» είναι προϋπόθεση για την απόκτηση από το πρόσωπο που έκανε τη σχετική υποβολή των δικονομικών δικαιωμάτων του καταγγέλλοντος και όχι για τη σύννομη κίνηση διαδικασίας έρευνας από την Επιτροπή ενόψει της εξουσίας της Επιτροπής να κινεί αυτεπαγγέλτως έρευνες. Συνεπώς, οι ανωτέρω ισχυρισμοί προβάλλονται κατά την κρίση της Επιτροπής και αλυσιτελώς⁹⁸.
47. Υπό την αντίθετη αλλά αποκρουστική εν προκειμένω εκδοχή, η άσκηση από την Επιτροπή Ανταγωνισμού των εξουσιών και αρμοδιοτήτων της ως δημόσιας αρχής εφαρμογής του ν. 3959/2011⁹⁹ θα επαφίεταν στην επιμέλεια των εκάστοτε φερόμενων καταγγελλόντων, ακόμα και στις περιπτώσεις εκείνες που κατά την αξιολόγησή της ίδιας θα επιβαλόταν η ανάληψη δράσης από μέρος της προς προάσπιση του δημοσίου συμφέροντος. Μια τέτοια ρύθμιση θα αντιστρατευόταν ευθέως την αρχή της αποτελεσματικότητας του εθνικού και ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού.
48. Για λόγους πληρότητας και μόνο σημειώνεται ότι η εταιρία SELI, όπως και οι λοιπές φερόμενες ως εμπλεκόμενες εταιρίες, έλαβαν πρόσβαση στο σύνολο των καταθέσεων, αναφορών και υπομνημάτων που κατέθεσαν τα ανωτέρω πρόσωπα και οι εταιρίες που εκπροσωπούν ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού ή άλλων αρχών και αποτέλεσαν τμήμα του φακέλου της κρινόμενης υπόθεσης¹⁰⁰. Συνεπώς, ουδεμία βλάβη συντρέχει στο πρόσωπο της εταιρίας SELI από την απόκτηση ή μη της ιδιότητας του καταγγέλλοντος

⁹⁴ Βλ. Ανακοίνωση της Ε.Α. περί του τύπου και του τρόπου υποβολής των κατ' άρθρο 36 του ν. 3959/2011 καταγγελιών, παρ. 12.

⁹⁵ Συγκεκριμένα, στην υπ' αριθ. πρωτ. 2557/20.03.2013 επιστολή αναφέρεται «[...]». Αντίστοιχο και το περιεχόμενο της υπ' αριθ. πρωτ. 3260/15.04.2013 επιστολής όπου αναφέρεται [...]. Στην υπ' αριθ. πρωτ. 6598/24.09.2014 επιστολή αναφέρεται ότι «[...]».

⁹⁶ Βλ. υπ' αριθ. πρωτ. 9826/11.12.2012 και 9827/11.12.2012 κλήσεις σύμφωνα με τα άρθρα 39 παρ. 1ζ και 44 του ν.3959/2011.

⁹⁷ Βλ. σχετικά και υπ' αριθ. πρωτ. 6630/23.09.2016 επιστολή προς την εταιρία SELI. Βλ. και Ανακοίνωση της Ε.Α. περί του τύπου και του τρόπου υποβολής των κατ' άρθρο 36 του ν. 3959/2011 καταγγελιών, παρ. 16.

⁹⁸ Πρβλ. ΔΕφΑθ 1333/2011, σκ. 5.

⁹⁹ Βλ. άρθρο 36 παρ. 1 του ν. 3959/2011.

¹⁰⁰ Βλ. υπ' αριθ. πρωτ. 4577/24.06.2016 απάντηση επί του αιτήματος της εταιρίας SELI για πρόσβαση στο φάκελο της υπόθεσης, στην οποία επισυνάπτεται κατάλογος του συνόλου των εγγράφων του φακέλου της υπόθεσης, περιλαμβανομένων των εν λόγω υποβολών και εγγράφων. Βλ. σχετικά και την υπ' αριθ. πρωτ. 6630/23.09.2016 επιστολή προς την εταιρία SELI.

από τα ανωτέρω πρόσωπα στη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού¹⁰¹. Τον εν λόγω ισχυρισμό, εξάλλου, νομιμοποιούνται να προβάλουν μόνο τα ανωτέρω πρόσωπα το οποίο και δεν έπραξαν.

1.5.2 ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΑΡΧΗΣ NE BIS IN IDEM ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ 1/2003

49. Στα υπομνήματά της, αλλά και στη συζήτηση ενώπιον της Επιτροπής¹⁰², η εταιρία SELI ισχυρίστηκε, ακόμη, ότι η Επιτροπή Ανταγωνισμού δεν έπρεπε να επιληφθεί της κρινόμενης υπόθεσης πριν διερευνήσει την κατάληξη των καταγγελιών των ανωτέρω προσώπων ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Συγκεκριμένα, επικαλούμενη σχετικά δημοσιεύματα στον τύπο της περιόδου 2004-2007, αλλά και δηλώσεις του [...] της περιόδου 2013-2016, ισχυρίστηκε ότι οι εταιρίες ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ και ΜΗΧΑΝΙΚΗ, μέσω των εκπροσώπων τους, υπέβαλαν ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής καταγγελίες για παραβάσεις του άρθρου 101 ΣΛΕΕ σε διαγωνισμούς δημοσίων έργων στην Ελλάδα, και ιδίως αναφορικά με διαγωνισμούς ΜΕΤΡΟ και παραχωρήσεων της περιόδου 2005-2007. Κάλεσε δε την Επιτροπή Ανταγωνισμού, επικαλούμενη το άρθρο 13 του Κανονισμού 1/2003, να αναστείλει την παρούσα διαδικασία και να διερευνήσει κατά πόσον οι καταγγελίες αυτές έχουν αρχειοθετηθεί ή έχουν οδηγήσει σε επιβολή κυρώσεων με την υποβολή σχετικού ερωτήματος στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ή επικουρικά να απορρίψει την Εισήγηση, καθώς η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αποφανθεί υπέρ της νομιμότητας των ανωτέρω διαγωνισμών και αρχειοθέτησε τις εν λόγω καταγγελίες. Σύμφωνα με την εταιρία SELI, υπέρ της νομιμότητας των ανωτέρω διαγωνισμών και της τήρησης των κανόνων του ανταγωνισμού έχουν ομοίως αποφανθεί τα ελληνικά δικαστήρια στα οποία προσέφυγαν οι ανωτέρω εταιρίες και το Ελεγκτικό Συνέδριο κατά τον προσυμβατικό έλεγχο των συμβάσεων που υπογράφηκαν μεταξύ των αναθετουσών αρχών και των κοινοπρακτικών σχημάτων στα οποία κατακυρώθηκαν οι διαγωνισμοί.
50. Περαιτέρω, κατά την εταιρία ενόψει των ανωτέρω, η εκκίνηση της παρούσας διαδικασίας και η τυχόν επιβολή κυρώσεων από την Επιτροπή Ανταγωνισμού παραβιάζει την αρχή *ne bis in idem*, σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται μία επιχείρηση να καταδικασθεί ή να διωχθεί εκ νέου για παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, για την οποία της έχει ήδη επιβληθεί κύρωση ή για την οποία έχει ήδη κριθεί ότι δεν φέρει ευθύνη με προγενέστερη απόφαση, η οποία δεν είναι πλέον δεκτική προσφυγής.
51. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, οι ανωτέρω ισχυρισμοί είναι απορριπτέοι ως αόριστοι και ανεπίδεκτοι νομικής και πραγματικής εκτίμησης, καθώς με αυτούς δεν προσδιορίζεται, έστω σε αδρές γραμμές, το περιεχόμενο και ο χρόνος υποβολής των ανωτέρω φερομένων ως καταγγελιών και αγωγών, αν τυχόν έχουν εκδοθεί αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, των εθνικών δικαστηρίων και του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί

¹⁰¹ Για τον ισχυρισμό της εταιρίας SELI περί της αποδεικτικής αξίας των καταθέσεων των ανωτέρω προσώπων βλ. κατωτέρω υπό IV.2.2.2.1 παρ. 563-567.

¹⁰² Βλ. μεταξύ άλλων το υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.10.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SELI, σελ. 28 επ, την υπ' αριθ. πρωτ. 445/05.10.2016 Προσθήκη της εταιρίας SELI, σελ. 4, το υπ' αριθ. πρωτ. 566/12.06.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα της εταιρίας SELI, σελ. 26, και τα Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης Ε.Α., σελ. 37, 92 επ. και 103-104.

αυτών¹⁰³ και ποιο το περιεχόμενό τους, ούτε προσκομίζονται τυχόν τέτοιες αποφάσεις, με συνέπεια να μην δύναται να κρίνει η Επιτροπή αν έχουν όντως εκκινήσει περισσότερες διαδικασίες επιβολής κύρωσης, αν οι διαδικασίες αυτές έχουν ποινικό χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 4 του 7^{ου} Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ ή του άρθρου 50 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αν κάποια από αυτές έχει ήδη περατωθεί με αμετάκλητη δικαστική απόφαση και εν τέλει εάν πληρούται εν προκειμένω η τριπλή προϋπόθεση εφαρμογής της αρχής *ne bis in dem*, ήτοι ταυτότητα πραγματικών περιστατικών, ταυτότητα παραβάτη και ταυτότητα προστατευόμενου εννόμου συμφέροντος¹⁰⁴ για κάθε μία από τις ανωτέρω διαδικασίες. Και ναι μεν η Επιτροπή σύμφωνα με την αρχή της χρηστής διοίκησης ερευνά και συμβάλλει με τα μέσα που έχει στη διάθεσή της στην εξακρίβωση των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών και περιστάσεων και εξετάζει με επιμέλεια και αμεροληψία όλα τα κρίσιμα στοιχεία της υπόθεσης, ωστόσο, δεν έχει υποχρέωση να χρησιμοποιήσει τις εξουσίες έρευνας που διαθέτει, προς απόδειξη περιστάσεων που επικαλούνται τα μέρη, χωρίς να προσκομίζουν ουδεμία απόδειξη ή έστω ένδειξη περί αυτών¹⁰⁵. Το τελευταίο ισχύει προεχόντως εν προκειμένω ως προς τις αορίστως επικαλούμενες αγωγές και αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων, αναφορικά με τις οποίες η αιτούσα δεν προσδιορίζει ούτε ένα στοιχείο που θα επέτρεπε την αναζήτηση και τον εντοπισμό τους, όπως την ημερομηνία κατάθεσης των αγωγών και την ημερομηνία έκδοσης τυχόν αποφάσεων, το δικάζον δικαστήριο, τα διάδικα μέρη ή τους δημόσιους διαγωνισμούς στους οποίους αφορούν.

52. Για λόγους πληρότητας και μόνο σημειώνεται ότι οι ανωτέρω ισχυρισμοί είναι απορριπτέοι και ως κατ' ουσίαν αβάσιμοι. Όπως προέκυψε μεταξύ άλλων από την ακροαματική διαδικασία¹⁰⁶ και τα έγγραφα που προσκόμισε η εταιρία ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ¹⁰⁷, οι καταγγελίες που υπέβαλε ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τόσο της περιόδου 2005-2007 όσο και της περιόδου 2013-2016 (α) δεν στρέφονται κατά της εταιρίας SELI ή έστω λοιπών, ελληνικών ή αλλοδαπών, κατασκευαστικών εταιριών, αλλά κατά του ελληνικού Δημοσίου και (β) δεν έχουν ως αντικείμενο την παραβίαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ (πρώην 81 ΣυνθΕΚ), αλλά την παραβίαση της ενωσιακής και εθνικής

¹⁰³ Πρβλ. άρθρο 5 παρ. 4 του ΚΔΔ και ΑΠ 138/2013, που απαιτούν τα σχετικά στοιχεία στα οποία θεμελιώνεται το δεδικασμένο να περιέχονται στα στοιχεία της δικογραφίας ή να έχουν προσκομισθεί από εκείνον που το επικαλείται.

¹⁰⁴ Για τη διάπλαση της αρχής *ne bis in idem* από το ΔΕΕ στο πλαίσιο της εφαρμογής των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ βλ. μεταξύ άλλων ΔΕΚ C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, *Limburgse Vinyl Maatschappij κ.α.*, Συλλ. I-08375, σκ. 59 επ, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, *Aalborg Portland κ.α.*, αδημ. σκ. 338, C-17/10, *Toshiba κ.α.*, δημ. σε ψηφ. Συλλ. σκ. 94 επ. Βλ. επίσης, ΠΕΚ, T-236/01, T-239/01, T-244/01 έως T-246/01, T-251/01 έως T-252/01, *Tokai Carbon*, Συλλ. II-01181, σκ. 130 επ, T-305/94 έως T-307/94, T-313/94 έως T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 και T-335/94, *Limburgse Vinyl Maatschappij κ.α.*, Συλλ. II-00931, σκ. 96 επ, T-224/00, *Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midlands Ingredients*, Συλλ. II-02597, σκ. 86, T-223/00, *Kyowa Hakko Kogyo και Kyowa Hakko Europe*, Συλλ. II-02553, σκ. 97, T-410/03, *Hoechst*, Συλλ. II-00881, σκ. 600.

¹⁰⁵ Βλ. μεταξύ άλλων ΠΕΚ T-216/13, *Telefónica*, δημ. σε ψηφ. Συλλ., σκ. 164.

¹⁰⁶ Βλ. Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης Ε.Α, σελ. 5-6 και 33 επ.

¹⁰⁷ Βλ. [...].

νομοθεσίας περί δημοσίων συμβάσεων ή/ και κρατικών ενισχύσεων¹⁰⁸. Βάσει των ανωτέρω, ανεξαρτήτως της έκβασης των προαναφερόμενων καταγγελιών, ουδεμία ταυτότητα πραγματικών περιστατικών, παραβάτη και προστατευόμενου εννόμου συμφέροντος μεταξύ αυτών και της έρευνας που κινήθηκε από την Επιτροπή Ανταγωνισμού υφίσταται εν προκειμένω.

53. Σημειώνεται, επίσης, ως προς τις αποφάσεις του Ελεγκτικού Συνεδρίου¹⁰⁹, ότι το τελευταίο, προς προστασία του δημοσίου συμφέροντος από τυχόν σφάλματα, παραλείψεις και πλημμέλειες των διοικητικών οργάνων κατά τη διαδικασία σύναψης δημοσίων συμβάσεων, είναι επιφορτισμένο με τον έλεγχο της νομιμότητας των πράξεων της Διοίκησης, οι οποίες συνθέτουν τη διοικητική διαδικασία επιλογής του αναδόχου, καθώς και του οικείου σχεδίου της προς υπογραφή εργολαβικής σύμβασης¹¹⁰, και όχι με τον έλεγχο εφαρμογής του ν. 3959/2011 και την ενδεχόμενη νόθευση της διαγωνιστικής διαδικασίας μέσω παράνομων διακανονισμών από τις επιχειρήσεις που συμμετέχουν σε αυτούς. Επομένως, οι διαδικασίες ενώπιον του, προφανώς και δεν έχουν ποινικό χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 4 του 7^{ου} Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ ή του άρθρου 50 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να μπορεί να γίνει λόγος για τυχόν ενεργοποίηση της αρχής *ne bis in idem* εν προκειμένω¹¹¹, ούτε και υφίσταται ταυτότητα παραβάτη (Διοίκηση – επιχειρήσεις) και προστατευόμενου εννόμου συμφέροντος μεταξύ αυτών και της έρευνας που κινήθηκε από την Επιτροπή Ανταγωνισμού.
54. Συνεπώς, για τους λόγους αυτούς (έλλειψη ταυτότητας πραγματικών περιστατικών, παραβάτη και προστατευόμενου εννόμου συμφέροντος μεταξύ των ανωτέρω διαδικασιών και μη ποινικός χαρακτήρας αυτών), δεν στοιχειοθετείται εν προκειμένω παραβίαση της αρχής *ne bis in idem*. Συνεπώς, όσα περί του αντιθέτου υποστηρίζονται από την εταιρία είναι απορριπτέα.
55. Κατά μείζονα λόγο, δεν συντρέχουν λόγοι διακοπής της παρούσας διαδικασίας, ούτε δύναμι του άρθρου 13 του Κανονισμού 1/2003, αντίθετα με τους ισχυρισμούς της SELI. Και αυτό διότι, το άρθρο 13 του Κανονισμού 1/2003 περί αναστολής της διαδικασίας αρχών ανταγωνισμού προϋποθέτει η ίδια συμφωνία ή πρακτική να εκκρεμεί παράλληλα ενώπιον περισσότερων αρχών ανταγωνισμού, είτε επειδή υποβλήθηκε σε αυτές σχετική καταγγελία¹¹² είτε επειδή εκκίνησαν σχετική διαδικασία έρευνας αυτεπαγγέλτως,

¹⁰⁸ Σημειώνεται ότι η Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι αρμόδια, επιπλέον της εφαρμογής των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, και για την τήρηση των άρθρων 107 επ. ΣΛΕΕ περί κρατικών ενισχύσεων. Στην εθνική έννομη τάξη την αρμοδιότητα αυτή δεν ασκεί η Επιτροπή Ανταγωνισμού, αλλά η Κεντρική Μονάδα Κρατικών Ενισχύσεων του Υπουργείου Οικονομικών.

¹⁰⁹ Βλ. σχετικά 25 – 27 του υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.10.2016 Υπομνήματος της εταιρίας SELI.

¹¹⁰ Βλ. άρθρο 98 παρ. 1 περ. β του Συντάγματος και άρθρα 15 του ν. 2145/1993, 8 του ν. 2741/1999, 2 του ν. 3060/2002, 35 και 36 του Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 4129/2013.

¹¹¹ Το αυτό εξάλλου εικάζεται και για τις επικαλούμενες από την εταιρία αγωγές, για τις οποίες ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, η εταιρία SELI δεν προσκόμισε κανένα στοιχείο.

¹¹² Η ταυτότητα του προσώπου του καταγγέλλοντος είναι αδιάφορη. Η ταυτότητα της πρακτικής είναι το σημαίνον. Βλ. σχετικά παρ. 21 της Ανακοίνωσης για το Δίκτυο.

προϋπόθεση που δεν συντρέχει εν προκειμένω, όπως προαναφέρθηκε¹¹³. Περαιτέρω, η παράγραφος 1 του άρθρου 13 του Κανονισμού 1/2003, η οποία προβλέπει τη δυνατότητα (όχι την υποχρέωση¹¹⁴) αναστολής της διαδικασίας, καταλαμβάνει περιπτώσεις όπου η ίδια συμφωνία ή πρακτική εκκρεμεί ενώπιον εθνικών αρχών ανταγωνισμού, προϋπόθεση που ομοίως δεν συντρέχει εν προκειμένω.

56. Η περίπτωση που η ίδια συμφωνία ή πρακτική, είτε κατόπιν υποβολής καταγγελίας είτε λόγω εκκίνησης αυτεπάγγελτης έρευνας, εκκρεμεί παράλληλα ενώπιον εθνικής αρχής ανταγωνισμού και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ρυθμίζεται από το άρθρο 13 παρ. 1, τελευταίο εδάφιο, και παρ. 2 και το άρθρο 11 παρ. 6 του Κανονισμού 1/2003. Οι εν λόγω διατάξεις προβλέπουν την ευχέρεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να απορρίψει καταγγελία που υποβλήθηκε ενώπιόν της, εφόσον με τη συμφωνία ή πρακτική στην οποία αφορά η καταγγελία ασχολείται ή έχει ήδη ασχοληθεί εθνική αρχή ανταγωνισμού¹¹⁵. Συνεπώς, εν προκειμένω αλυσιτελώς αιτείται την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων η εταιρία SELI από την Επιτροπή Ανταγωνισμού, αν υποτεθεί ότι συντρέχουν οι λοιπές προϋποθέσεις εφαρμογής αυτών (*quod non*).
57. Το άρθρο 11 παρ. 6 του Κανονισμού 1/2003 προβλέπει απώλεια της αρμοδιότητας της εθνικής αρχής ανταγωνισμού να εφαρμόσει το ενωσιακό δίκαιο ανταγωνισμού σε συγκεκριμένη συμφωνία ή πρακτική, μόνο εφόσον η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ήδη κινήσει ή κινήσει μεταγενέστερα από την εθνική αρχή ανταγωνισμού διαδικασία έκδοσης απόφασης επιβολής κυρώσεων, διαπίστωσης παράβασης, αποδοχής δεσμεύσεων ή διαπίστωσης του ανεφάρμοστου των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ¹¹⁶, αναφορικά με την ίδια συμφωνία ή πρακτική από μέρους της ίδιας επιχείρησης ή επιχειρήσεων¹¹⁷. Η υποβολή καταγγελίας ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ακόμα και αν υποτεθεί ότι αφορά στην ίδια πρακτική ή συμφωνία που εξετάζεται από την εθνική αρχή ανταγωνισμού (*quod non* εν προκειμένω, όπως προεκτέθηκε), δεν συνεπάγεται αυτοθρόως την κίνηση διαδικασίας έκδοσης των ανωτέρω αποφάσεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ούτε φυσικά την απώλεια της σχετικής αρμοδιότητας της εθνικής αρχής ανταγωνισμού¹¹⁸, όπως εσφαλμένα υπολαμβάνει η εταιρία SELI.
58. Περαιτέρω, όπως έχει ήδη κριθεί, η κίνηση διαδικασίας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά τα ανωτέρω δεν συνεπάγεται απώλεια της αρμοδιότητας της εθνικής αρχής ανταγωνισμού να εφαρμόσει το εθνικό δίκαιο ανταγωνισμού αναφορικά με την ίδια

¹¹³ Βλ. σχετικά και παρ. 20 της Ανακοίνωσης Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τη συνεργασία στο πλαίσιο του δικτύου των αρχών ανταγωνισμού (εφεξής «Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Δίκτυο»), ΕΕ 2004/С 101/03.

¹¹⁴ Βλ. παρ. 22 της Ανακοίνωσης για το Δίκτυο. Βλ. και ΔΕΕ C-17/10, *Toshiba κ.α.*, σκ. 90.

¹¹⁵ Το άρθρο 13 παρ. 2 προβλέπει, επίσης, τη δυνατότητα μίας εθνικής αρχής ανταγωνισμού να απορρίψει καταγγελία σχετικά με συμφωνία ή πρακτική με την οποία έχει ήδη ασχοληθεί άλλη εθνική αρχή ανταγωνισμού.

¹¹⁶ Βλ. Κεφάλαιο III Κανονισμού 1/2003, Αποφάσεις της Επιτροπής.

¹¹⁷ Βλ. παρ. 51 της Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Δίκτυο.

¹¹⁸ Βλ. σχετικά παρ. 52 της Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Δίκτυο. Πρβλ. σχετικά και παρ. 20 της Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Δίκτυο.

συμφωνία ή πρακτική¹¹⁹, ενώ και η απώλεια της αρμοδιότητας της εθνικής αρχής ανταγωνισμού να εφαρμόσει το ενωσιακό δίκαιο ανταγωνισμού δεν είναι μόνιμη και οριστική: απεναντίας, αποκαθίσταται αφ' ης στιγμής περατώνεται η διαδικασία την οποία κίνησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υπό τον περιορισμό της μη έκδοσης απόφασης που συγκρούεται με την απόφαση που έχει λάβει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹²⁰.

59. Στην προκειμένη κρινόμενη υπόθεση, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου που προεκτέθηκαν, ουδέποτε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κίνησε διαδικασία έκδοσης απόφασης περί εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ στις συμφωνίες και πρακτικές που εξετάζονται στην παρούσα, ούτε και άσκησε την ανωτέρω δυνατότητα κατόπιν εκκίνησης από την Επιτροπή Ανταγωνισμού της παρούσας έρευνας¹²¹, ώστε η τελευταία να στερηθεί, βάσει του άρθρου 11 παρ. 6 του Κανονισμού 1/2003, έστω και προσωρινά, της αρμοδιότητάς της να εξετάσει την παρούσα και να επιβάλει κυρώσεις κατ' εφαρμογή του εθνικού και του ενωσιακού διακίου ανταγωνισμού. Συνεπώς, οι προαναφερόμενοι ισχυρισμοί της εταιρίας SELI είναι απορριπτέοι ως νόμω και ουσία αβάσιμοι.

1.5.3 ΑΙΤΗΜΑ ΧΩΡΙΣΜΟΥ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

60. Με το υπόμνημα που κατέθεσε η εταιρία ΑΤΕ¹²², ζήτησε να γίνει χωρισμός της κρινόμενης υπόθεσης, και συγκεκριμένα να χωρισθεί η εξέταση των πρακτικών νόθευσης διαγωνισμών που αφορούν στα έργα μέσω Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) από την εξέταση των πρακτικών ως προς τα λοιπά υπό διερεύνηση δημόσια έργα, λόγω έλλειψης συνάφειας μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την εταιρία, οι αποδιδόμενες παραβάσεις ως προς τα έργα μέσω ΣΔΙΤ έχουν αυτοτελή χαρακτήρα, διότι τα πραγματικά περιστατικά που τις συνθέτουν δεν σχετίζονται με τα αναφερόμενα στην Εισήγηση ως προς τα άλλα δημόσια έργα, ενώ μικρός αριθμός μόνο από τις εμπλεκόμενες στην κρινόμενη υπόθεση εταιρίες φέρεται να εμπλέκεται στη νόθευση των ανωτέρω έργων. Κατά τους ισχυρισμούς της, ο αυτοτελής χαρακτήρας της αποδιδόμενης για τα έργα μέσω ΣΔΙΤ παράβασης καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι η Εισήγηση που της κοινοποιήθηκε δεν περιλαμβάνει τα πραγματικά περιστατικά ως προς το σύνολο των δημοσίων διαγωνισμών που εξετάζονται. Επικουρικά, η εταιρία ΑΤΕ ζήτησε να χωρήσει χωριστή ακρόαση για τα έργα μέσω ΣΔΙΤ.
61. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, το ανωτέρω αίτημα δεν μπορεί να γίνει δεκτό, ούτε ως προς την επικουρική του βάση, καθώς δεν συντρέχει κανένας ουσιαστικός ή διαδικαστικός λόγος που να καθιστά σκόπιμο το χωρισμό της υπό κρίση υπόθεσης¹²³. Αντίθετα, με βάση την Εισήγηση, επί της οποίας καλείται σε ακρόαση η ΑΤΕ, οι υπό κρίση πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών για έργα μέσω ΣΔΙΤ συνιστούν τμήμα μίας

¹¹⁹ Βλ. παρ. 51 της Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Δίκτυο. Βλ. σχετικά ΔΕΕ C-17/10, *Toshiba κ.α.*, σκ. 79 επ.

¹²⁰ Βλ. άρθρο 16 παρ. 2 Κανονισμού 1/2003 και ΔΕΕ C-17/10, *Toshiba κ.α.*, σκ. 80 και 84-87.

¹²¹ Σημειώνεται ότι, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 11 του Κανονισμού 1/2003, η Επιτροπή Ανταγωνισμού κοινοποίησε την παρούσα υπόθεση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε πλείονα στάδια της σχετικής διαδικασίας: [...].

¹²² Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 370/26.09.2016 Υπόμνημα της ΑΤΕ, σελ. 55.

¹²³ Βλ. άρθρο 21 ΚΛΔ της Ε.Α.

ενιαίας και διαρκούς παράβασης με αντικείμενο τη νόθευση διαφόρων κατηγοριών δημοσίων έργων, και συνεπώς, καταρχήν ο χωρισμός της υπό κρίση υπόθεσης δεν δικαιολογείται ενόψει των διαπιστώσεων αυτών. Παράλληλα, δεν ενδείκνυται για λόγους αποτελεσματικής άσκησης των δικαιωμάτων άμυνας των εμπλεκομένων, ικανός αριθμός των οποίων έχει ευρύτερη συμμετοχή από εκείνη της ΑΤΕ στις υπό κρίση πρακτικές και ως προς άλλους δημόσιους διαγωνισμούς, πλην αυτών μέσω ΣΔΙΤ. Μεταξύ αυτών των επιχειρήσεων συγκαταλέγονται και εταιρίες με τις οποίες η εταιρία ΑΤΕ φέρεται να έχει συμπράξει για τη χειραγώγηση των διαγωνισμών έργων μέσω ΣΔΙΤ. Ενόψει αυτού, δεν είναι δικονομικώς επιτρεπτό να χωριστεί η υπόθεση ή να ορισθεί ξεχωριστή ακρόαση ως προς την εταιρία ΑΤΕ ή μόνο ως προς τα έργα μέσω ΣΔΙΤ, ενώ και λόγοι αποτελεσματικότητας των διαδικασιών ενώπιον της Επιτροπής δεν καθιστούν σκόπιμο το χωρισμό της υπό κρίση υπόθεσης και τον κατακερματισμό της αποδεικτικής διαδικασίας¹²⁴.

62. Σημειώνεται ότι η έλλειψη συνάφειας μεταξύ των πρακτικών ως προς τους δημόσιους διαγωνισμούς έργων μέσω ΣΔΙΤ και των πρακτικών ως προς τους λοιπούς δημόσιους διαγωνισμούς που προέβαλε η εταιρία για τη θεμελίωση του αιτήματός της, άπτεται ακριβώς του νομικού ζητήματος της ενιαίας και διαρκούς παράβασης και δεν μπορεί να κριθεί παρά μόνο μετά την ολοκλήρωση της αποδεικτικής διαδικασίας και την ακρόαση του συνόλου των εμπλεκομένων επί των στοιχείων που συνθέτουν εν προκειμένω την παράβαση αυτή. Οι συγκεκριμένοι δε λόγοι που επικαλείται η αιτούσα (μη συνάφεια πραγματικών περιστατικών, μη ταύτιση εμπλεκομένων εταιριών) συνιστούν τμήμα μόνο των παραγόντων που λαμβάνονται υπόψη για την αξιολόγηση του ενιαίου και διαρκούς χαρακτήρα της παράβασης.
63. Για λόγους πληρότητας σημειώνεται ότι είναι βεβαίως ακριβές πως ο ρόλος της ΑΤΕ στις υπό κρίση πρακτικές φέρεται να είναι κατά την Εισήγηση περιφερειακός, γεγονός που συνάδει με και δικαιολογεί το εύρος των πραγματικών περιστατικών που της κοινολογήθηκαν με την Εισήγηση. Οι πρακτικές αυτές συνιστούσαν ωστόσο κατά την Εισήγηση μέρος μίας ενιαίας και διαρκούς παράβασης ενόψει των χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν. Για το λόγο αυτό εξάλλου, κοινολογήθηκε με την Εισήγηση στην εταιρία ΑΤΕ η νομική αξιολόγηση των υπό κρίση πρακτικών στο σύνολό της και για το σύνολο των διαγωνισμών που διερευνήθηκαν, περιλαμβανομένου του τμήματος εκείνου της αξιολόγησης αναφορικά με την ένταξη των πρακτικών νόθευσης διαγωνισμών έργων μέσω ΣΔΙΤ και των λοιπών υπό διερεύνηση διαγωνισμών σε ενιαία και διαρκή παράβαση. Χορηγήθηκε μάλιστα στην εταιρία, κατόπιν αιτήματός της, πρόσβαση και σε λοιπά κεφάλαια της Εισήγησης, στα οποία παρατίθεται με πληρότητα το γενικό πλαίσιο και τα αποδεικτικά στοιχεία που θεμελιώνουν τις αποδιδόμενες πρακτικές στο σύνολό τους και ως προς όλους τους υπό διερεύνηση διαγωνισμούς δημοσίων έργων¹²⁵.

¹²⁴ Βλ. και την υπ' αριθ. πρωτ. 677/05.12.2016 επιστολή της Ε.Α. προς την ΑΤΕ.

¹²⁵ Βλ. αναλυτικά το υπ' αριθ. πρωτ. 4005/07.06.2016 αίτημα της ΑΤΕ για πρόσβαση στο φάκελο, την υπ' αριθμ. πρωτ. 4424/21.06.2016 απάντηση της Υπηρεσίας, το υπ' αριθ. πρωτ. 370/26.09.2016 Υπόμνημα της ΑΤΕ, σελ. 56, την υπ' αριθμ. πρωτ. 7364/21.10.2016 απάντηση της Υπηρεσίας, το υπ'

**1.5.4 ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΛΟΓΩ ΜΗ
ΑΝΑΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΟΣ ΓΙΑ
ΤΑ ΜΕΡΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑΝ ΣΤΗ ΔΔΔ**

64. Με την προσθήκη που κατέθεσε η εταιρία ΑΤΕ¹²⁶ προέβαλε, επίσης, τον ισχυρισμό ότι η αρχή της ίσης μεταχείρισης επιβάλλει τη διακοπή της διαδικασίας εξέτασης της Εισήγησης επί της κρινόμενης υπόθεσης για το σύνολο των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, είτε αυτές υπέβαλαν αίτημα υπαγωγής στη ΔΔΔ είτε όχι, και υπολαμβάνει ότι παραβιάζει την ανωτέρω αρχή η σχετική αντίθετη πρόβλεψη της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών (βλ. παρ. 32 και υποσημείωση 31), σύμφωνα με την οποία, με την εκκίνηση της ΔΔΔ, αναβάλλεται μεν η συζήτηση της υπόθεσης ενώπιον της Επιτροπής ως προς τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις που δεν υπέβαλαν αίτημα υπαγωγής στη ΔΔΔ, δεν συμπαρασύρεται, ωστόσο, η προθεσμία υποβολής Υπομνήματος και Προσθήκης κατά το άρθρο 14 ΚΛΔ από αυτές. Προς στήριξη του ισχυρισμού της, η εταιρία ΑΤΕ επικαλέσθηκε ειδικώς την περίπτωση εταιριών, των οποίων τα αιτήματα υπαγωγής στη ΔΔΔ δεν θα ευδοκιμήσουν εντέλει και ισχυρίστηκε ότι παραβιάζει την ανωτέρω αρχή ο μη ορισμός από την Επιτροπή κοινής προθεσμίας υποβολής Υπομνήματος σε χρόνο μετά τη λήξη της ΔΔΔ, για όλες τις επιχειρήσεις που δεν θα έχουν υπαχθεί εν τέλει σε αυτή, είτε διότι εξ αρχής δεν υπέβαλαν σχετικό αίτημα είτε διότι το αίτημα που υπέβαλαν δεν ευδοκίμησε.
65. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, ο ανωτέρω ισχυρισμός είναι απορριπτέος ως νομικά και ουσιαστικά αβάσιμος. Κατά πάγια νομολογία, η αρχή της ίσης μεταχείρισης επιβάλλει να μην αντιμετωπίζονται κατά διαφορετικό τρόπο παρόμοιες καταστάσεις, ούτε κατά τον ίδιο τρόπο διαφορετικές καταστάσεις, εκτός εάν η αντιμετώπιση αυτή δικαιολογείται αντικειμενικώς¹²⁷. Συναφώς, η αρχή της ίσης μεταχείρισης τυγχάνει κατ' αρχήν εφαρμογής μεταξύ επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην ίδια και την αυτή σύμπραξη. Αυτό μάλιστα ισχύει ακόμη και αν επί της συμμετοχής και ευθύνης των επιχειρήσεων από την σύμπραξη αυτή εκδίδονται δύο αποφάσεις με διαφορετικούς αποδέκτες και με τήρηση δύο διαφορετικών διαδικασιών, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις που δεν συμμετέχει στη ΔΔΔ το σύνολο των εμπλεκόμενων στη σύμπραξη επιχειρήσεων¹²⁸ και συνακόλουθα εκδίδονται, όπως εν προκειμένω, μία απόφαση κατά την απλοποιημένη ΔΔΔ με αποδέκτες τα μέρη που συμμετείχαν σε αυτή και μία κατά τις γενικές διατάξεις του ν. 3959/2011 και τον ΚΛΔ της Επιτροπής με αποδέκτες τις λοιπές εμπλεκόμενες επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο αυτό, η ανωτέρω αρχή βρίσκει ιδίως πεδίο εφαρμογής κατά τη μεθοδολογία προσδιορισμού των προστίμων¹²⁹, καθώς οι σχετικές διατάξεις του ν. 3959/2011 (βλ. άρθρο 25 και 25α υπό στ) και η Ανακοίνωση της Επιτροπής Ανταγωνισμού της 12.05.2006 «*Κατευθυντήριες γραμμές για*

αριθ. πρωτ. 7387/24.10.2016 αίτημα της ΑΤΕ και την υπ' αριθ. πρωτ. 7713/03.11.2016 επιστολή της Υπηρεσίας.

¹²⁶ Βλ. την υπ' αριθ. πρωτ. 455/06.10.2016 Προσθήκη.

¹²⁷ Βλ. μεταξύ άλλων ΔΕΚ C-550/07, *Akzo Nobel Chemicals και Akcros Chemicals*, Συλλ. I-08301, σκ. 55, και εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

¹²⁸ Βλ. ΓενΔικ Τ 456/10, *Timab Industries κ.α*, δημ. σε ψηφ. συλλ., σκ. 72.

¹²⁹ Βλ. ΓενΔικ Τ 456/10, *Timab Industries κ.α*, σκ. 74.

τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 9 του ν. 703/1977, όπως ισχύει» εφαρμόζονται πλήρως κατά τη ΔΔΔ, δυνάμει ρητών προβλέψεων της σχετικής Ανακοίνωσης (βλ. παρ. 42 – 43).

66. Ωστόσο, οι διαφορές και εγγενείς ιδιαιτερότητες της ΔΔΔ ως εναλλακτικής διοικητικής διαδικασίας σε σχέση με την τακτική διοικητική διαδικασία¹³⁰, δικαιολογούν και επιτρέπουν αποκλίσεις από την αρχή της ίσης μεταχείρισης, τόσο κατά τον υπολογισμό των προστίμων ανά εταιρία¹³¹ (βλ. προβλεπόμενη μείωση κατά 15% των προστίμων που επιβάλλονται στις επιχειρήσεις που συμμετείχαν επιτυχώς στη ΔΔΔ – άρθρο 25α υπό στ του ν. 3959/2011 και παρ. 43 σχετικής Ανακοίνωσης) όσο και αναφορικά με την τήρηση των σταδίων της διαδικασίας και την άσκηση συγκεκριμένων δικονομικών δικαιωμάτων των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων (βλ. περιορισμένη πρόσβαση στο διοικητικό φάκελο των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στη ΔΔΔ, παραίτηση από ενστάσεις κατά της διαδικασίας – παρ. 27 σχετικής Ανακοίνωσης)¹³².
67. Ενόψει των κατά τα ανωτέρω εγγενών ιδιαιτεροτήτων της ΔΔΔ και συνακόλουθα της διακριτής θέσης που κατέχουν στη διοικητική διαδικασία αφενός οι εταιρίες που υπέβαλαν αίτημα υπαγωγής στη ΔΔΔ και αφετέρου οι εταιρίες που δεν επέλεξαν την υποβολή σχετικού αιτήματος, σε συνδυασμό και με την αποτελεσματικότητα της διοικητικής διαδικασίας και τον προγραμματισμό των εργασιών της Επιτροπής Ανταγωνισμού, η Ανακοίνωση για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών προβλέπει ρητά, όπως αποδέχεται και η εταιρία ΑΤΕ, ότι σε περίπτωση εκκίνησης της σχετικής διαδικασίας, αναβάλλεται μεν η ενώπιον της Επιτροπής ακροαματική διαδικασία ως προς τις εταιρίες που δεν υπέβαλαν αίτημα συμμετοχής σε αυτή, δεν διακόπτεται ωστόσο η προβλεπόμενη στον ΚΛΔ της Ε.Α. προδικασία που οδηγεί σε αυτή, και ιδίως η κατάθεση Υπομνήματος και Προσθήκης από μέρους τους¹³³. Βάσει όσων προαναφέρθηκαν, η ανωτέρω πρόβλεψη ουδόλως αντιστρατεύεται την αρχή της ίσης μεταχείρισης.
68. Τα ανωτέρω ισχύουν και στην περίπτωση που το αίτημα ορισμένων εταιριών για υπαγωγή στη ΔΔΔ δεν ευδοκιμήσει εν τέλει, περίπτωση την οποία ειδικώς επικαλείται η εταιρία ΑΤΕ, εφόσον τότε οι ανωτέρω εταιρίες, αλλά και όσες εξαρχής δεν εντάχθηκαν στη ΔΔΔ ως προς όσα δικαιώματα δεν θα έχουν κατά το χρόνο εκείνο ήδη ασκήσει, ασκήσουν τα δικαιώματά τους κατά τα προβλεπόμενα στον ΚΛΔ (δυνατότητα κατάθεσης Υπομνήματος στην προθεσμία που ορίζει ο ΚΛΔ (άρθρο 14 παρ. 2 ΚΛΔ), χορήγηση πρόσβασης στα Υπομνήματα των λοιπών μερών της διαδικασίας μετά την κατάθεση Υπομνήματος εκ μέρους τους (άρθρο 14 παρ. 3 ΚΛΔ), χορήγηση πρόσβασης στα

¹³⁰ Βλ. ΓενΔικ Τ 456/10, *Timab Industries κ.α.*, σκ. 73.

¹³¹ Βλ. ΓενΔικ Τ 456/10, *Timab Industries κ.α.*, σκ. 74.

¹³² Βλ. ΓενΔικ Τ 456/10, *Timab Industries κ.α.*, σκ. 73. Βλ. και Ανακοίνωση για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών, παρ. 2-3.

¹³³ Σημειώνεται ότι στην κρινόμενη υπόθεση δόθηκε δύο φορές παράταση της προθεσμίας υποβολής υπομνήματος από τις εταιρίες που δεν υπέβαλαν αίτημα συμμετοχής στη ΔΔΔ, και συγκεκριμένα από 1^η Ιουλίου σε 9 Σεπτεμβρίου και εν συνεχεία σε 26 Σεπτεμβρίου 2016.

Υπομνήματά τους στα λοιπά μέρη, δυνατότητα κατάθεσης Προσθήκης από όλα τα μέρη στην προθεσμία που ορίζει ο ΚΛΔ (άρθρο 14 παρ. 4 ΚΛΔ)¹³⁴.

69. Σε κάθε περίπτωση, το ανωτέρω ζήτημα ουδέποτε ανέκυψε, εν προκειμένω, καθώς η ΔΔΔ στην κρινόμενη υπόθεση ολοκληρώθηκε επιτυχώς για το σύνολο των μερών που συμμετείχαν σε αυτή. Συνεπώς, ουδεμία δικονομική βλάβη υπέστη η εταιρία ΑΤΕ, ούτε εξάλλου και επικαλείται οποιαδήποτε τέτοια βλάβη. Επομένως, ο προβαλλόμενος από την τελευταία λόγος είναι απορριπτέος ως αβάσιμος¹³⁵.

Ι.5.5 ΕΝΣΤΑΣΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗΣ - ΑΚΡΟΑΣΗΣ ΛΟΓΩ ΑΡΝΗΣΗΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΕΠΑΡΚΟΥΣ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΘΗΚΗΣ

70. Η εταιρία ARCHIRODON προέβαλε τον ισχυρισμό¹³⁶ ότι η προθεσμία των εννέα (9) ημερών που εν τέλει είχε στη διάθεσή της¹³⁷ (6 αρχικά και 3 επιπλέον στη συνέχεια, κατόπιν αιτήματος παράτασης 10 ημερών που υπέβαλε) από τη λήψη πρόσβασης στα έγγραφα της ΔΔΔ (την 20.03.2017) έως την κατάθεση Προσθήκης επί αυτών (30.03.2017) δεν ήταν επαρκής για την προετοιμασία των θέσεών της, ενόψει του ότι η ίδια είναι αλλοδαπή εταιρία και, ως εκ τούτου, ο χρόνος προετοιμασίας που απαιτείται είναι αυξημένος, γεγονός που κατά την εκτίμησή της συνιστά προσβολή του δικαιώματος υπεράσπισης.
71. Η ως άνω ένσταση είναι απορριπτέα ως αβάσιμη, δεδομένου ότι στα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη, μεταξύ των οποίων και η εταιρία ARCHIRODON, χορηγήθηκε εύλογος και επαρκής χρόνος, ενόψει των περιστάσεων της κρινόμενης υπόθεσης, για την προετοιμασία πλειόνων υπομνημάτων με τις απόψεις τους και τους ισχυρισμούς τους και μάλιστα σε τέσσερα στάδια της παρούσας διαδικασίας και συγκεκριμένα: (α) προθεσμία 88 ημερών συνολικά για την κατάθεση Υπομνήματος επί της Εισήγησης, το οποίο κατατέθηκε εν τέλει μετά από δύο αναβολές στις 26.09.2016¹³⁸, (β) προθεσμία 10 ημερών για την κατάθεση Προσθήκης επί του προαναφερόμενου υπομνήματος, η οποία κατατέθηκε στις 06.10.2016¹³⁹, (γ) προθεσμία 9 ημερών συνολικά

¹³⁴ Βλ. και την υπ' αριθ. πρωτ. 303/06.09.2016 απάντηση σε FCC σε αίτημα παράτασης.

¹³⁵ Βλ. επίσης ΔΕφαΘ 2265/2010, σκ. 14.

¹³⁶ Βλ. την υπ' αριθ. πρωτ. 432/30.03.2017 Προσθήκη, παρ. 6 επ.

¹³⁷ Στις 21.03.2017 τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη ενημερώθηκαν ότι δύνανται να υποβάλουν προσθήκη επί των εγγράφων της ΔΔΔ έως τις 27.03.2017, προθεσμία που παρατάθηκε έως τις 30.03.2017.

¹³⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 2 του ΚΛΔ της Ε.Α. το Υπόμνημα κατατίθεται το αργότερο 20 ημέρες πριν τη συζήτηση της υπόθεσης. Εν προκειμένω, η αρχικώς ορισθείσα συζήτηση της υπόθεσης για την 21^η Ιουλίου 2016 (προθεσμία υποβολής Υπομνήματος 1^η Ιουλίου) αναβλήθηκε για την 26^η Σεπτεμβρίου 2016 (προθεσμία υποβολής Υπομνήματος 9 Σεπτεμβρίου). Κατόπιν εκκίνησης της ΔΔΔ, αναβλήθηκε και η από 26.09.2016 προγραμματισθείσα συνεδρίαση, και κατά τα προβλεπόμενα στην Ανακοίνωση για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών (βλ. παρ. 32 και υποσημείωση 31) ορίστηκε η 26.09.2016 ως ημερομηνία κατάθεσης υπομνήματος. Βλ. σχετικά την υπ' αριθ. πρωτ. 209-210, 213-256/01.08.2016, 260-261/02.08.2016 και 262-263/03.08.2016 επιστολές της Ε.Α. προς τις επιχειρήσεις που δεν είχαν υποβάλει κατά το χρόνο εκείνο αιτήσεις υπαγωγής στη ΔΔΔ.

¹³⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 4 του ΚΛΔ της Ε.Α. η Προσθήκη κατατίθεται το αργότερο 10 ημέρες πριν τη συζήτηση της υπόθεσης. Από το συνδυασμό των άρθρων 14 παρ. 2 του ΚΛΔ και 14

για την κατάθεση Προσθήκης επί των εγγράφων της ΔΔΔ, η οποία κατατέθηκε εν τέλει μετά από χορήγηση παράτασης τριών ημερών στις 30.03.2017, ενόψει της έναρξης της ακροαματικής διαδικασίας την 07.04.2017¹⁴⁰, και (δ) προθεσμία 5 ημερών για την κατάθεση Συμπληρωματικού Υπομνήματος, μετά την ολοκλήρωση της ακροαματικής διαδικασίας και τη λήψη αντιγράφου των πρακτικών, το οποίο κατατέθηκε στις 12.06.2017¹⁴¹. Συνεπώς, πέραν του ότι τηρήθηκαν οι προβλεπόμενες στον ΚΛΔ της Ε.Α. προθεσμίες, χορηγήθηκαν επανειλημμένως παρατάσεις των σχετικών προθεσμιών¹⁴². Ως εκ τούτου, κατά την κρίση της Επιτροπής, η ανωτέρω προθεσμία για την υποβολή Προσθήκης επί των εγγράφων της ΔΔΔ κρίνεται εύλογη, από κανένα δε στοιχείο του φακέλου δεν προκύπτει ότι εκ του λόγου αυτού η εταιρία ARCHIRODON στερήθηκε του δικαιώματος υπεράσπισης – ακρόασης¹⁴³.

72. Σημειώνεται μάλιστα ότι, σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει η εταιρία ARCHIRODON, της χορηγήθηκε πρόσβαση στα έγγραφα της ΔΔΔ αμελλητί με την υποβολή από μέρους της του απαιτούμενου, βάσει του άρθρου 15 παρ. 10 του ΚΛΔ της Ε.Α. αιτήματος. Έτσι, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, η Επιτροπή Ανταγωνισμού ενημέρωσε στις 09.03.2017¹⁴⁴, τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη ότι εφόσον το επιθυμούν μπορούν να λάβουν πρόσβαση στα έγγραφα της ΔΔΔ, κατόπιν υποβολής εγγράφως σχετικού αιτήματος, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 15 του ΚΛΔ της Ε.Α. Η εταιρία ARCHIRODON ζήτησε πρόσβαση στα ανωτέρω έγγραφα στις 16.03.2017, ήτοι 7 ημέρες μετά την σχετική ενημέρωση, και έλαβε πρόσβαση στα έγγραφα που αιτήθηκε την 20.03.2017, ήτοι μόλις 3 ημέρες μετά το σχετικό αίτημα.
73. Εξάλλου, εν προκειμένω δεν γεννάται θέμα παραβίασης των δικαιωμάτων προηγούμενης ακρόασης και άμυνας της εταιρίας και για τον πρόσθετο λόγο ότι, επιπλέον των ανωτέρω δυνατοτήτων άσκησης των δικαιωμάτων άμυνας, τηρήθηκαν όλες οι προβλεπόμενες από το νόμο διαδικαστικές εγγυήσεις για την ακρόαση και άμυνα της ενιστάμενης ενώπιον της Επιτροπής, συμπεριλαμβανομένων της προφορικής ακρόασης και της εξέτασης μαρτύρων.
74. Σε κάθε περίπτωση, η προβαλλόμενη από την ενισταμένη ως πλημμέλεια της διαδικασίας ακρόασης, προϋποθέτει την επίκληση, κατά τρόπο ειδικό και ορισμένο, αλλά και την

παρ. 4 του ΚΛΔ προκύπτει ότι μεσολαβούν 10 ημέρες μεταξύ της προθεσμίας κατάθεσης του Υπομνήματος και της προθεσμίας κατάθεσης της Προσθήκης.

¹⁴⁰ Όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 4 του ΚΛΔ της Ε.Α. η Προσθήκη κατατίθεται το αργότερο 10 ημέρες πριν τη συζήτηση της υπόθεσης. Εν προκειμένω, με τη χορηγηθείσα παράταση κατατέθηκε 6 ημέρες πριν από αυτή.

¹⁴¹ Σύμφωνα με το άρθρο 25 του ΚΛΔ της Ε.Α. το Συμπληρωματικό Υπόμνημα υποβάλλεται το αργότερο εντός 3 εργάσιμων ημερών από την επομένη της κοινοποίησης των πρακτικών της ακροαματικής διαδικασίας. Εν προκειμένω, χορηγήθηκε προθεσμία 5 εργάσιμων ημερών.

¹⁴² Βλ. υποσημειώσεις που προηγήθηκαν.

¹⁴³ Βλ. ΔΕφΑθ 559/2010, σκ. 14, και ΔΕφΑθ 869/2013, σκ. 20.

¹⁴⁴ Βλ. το από 09.03.2017 μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας με τίτλο «Πρόσβαση στη μη εμπιστευτική εκδοχή των εγγράφων που υποβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της Διαδικασίας Διευθέτησης Διαφορών στην υπόθεση της αυτεπάγγελτης έρευνας σε διαγωνισμούς δημοπράτησης δημοσίων έργων και λοιπών εγγράφων» που εστάλη από τη Γραμματεία της Ε.Α. και το από 16.03.2017 αίτημα πρόσβασης της εταιρίας ARCHIRODON.

επαρκή τεκμηρίωση τυχόν βλάβης που υπέστη λόγω μη τήρησης των προβλεπόμενων στη νομοθεσία προθεσμιών ή μη παροχής επαρκούς χρόνου για την αντίκρουση των αιτιάσεων της αρχής ανταγωνισμού, προϋπόθεση που σε κάθε περίπτωση δεν συντρέχει εν προκειμένω¹⁴⁵. Συνεπώς, ο σχετικός ισχυρισμός της εταιρίας ARCHIRODON δεν προβάλλεται λυσιτελώς, και διότι η εταιρία δεν προέβαλε ούτε απέδειξε τη συνδρομή τέτοιας βλάβης στο πρόσωπό της.

75. Αλυσιτελώς, όμως, προβάλλεται η ανωτέρω ένσταση και για τον πρόσθετο λόγο ότι τα έγγραφα της ΔΔΔ δεν λήφθηκαν υπόψη από την Επιτροπή Ανταγωνισμού προκειμένου να κρίνει αναφορικά με τη συμμετοχή και ευθύνη της εταιρίας ARCHIRODON στις εξεταζόμενες πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών¹⁴⁶.

Ι.5.6 ΕΝΣΤΑΣΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΑΜΥΝΑΣ ΛΟΓΩ ΑΡΝΗΣΗΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΦΑΚΕΛΟ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

76. Στα υπομνήματά τους, αλλά και στη συζήτηση ενώπιον της Επιτροπής, ορισμένες από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις¹⁴⁷ ισχυρίστηκαν ότι θίγονται τα δικαιώματα άμυνάς τους και συνακόλουθα η αρχή της δίκαιης δίκης και το τεκμήριο αθωότητας, διότι δεν έλαβαν πλήρη πρόσβαση στο φάκελο της υπόθεσης ή/ και στα έγγραφα της ΔΔΔ, μεταξύ αυτών στα πρακτικά των διμερών συσκέψεων της Επιτροπής με τα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, ή διότι¹⁴⁸ η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα της ΔΔΔ μόνο με επιτόπια μελέτη αυτών χωρίς τη δυνατότητα λήψης αντιγράφων περιορίζει αδικαιολόγητα το εν λόγω δικαίωμα, καθ' υπέρβαση της αρχής της αναλογικότητας.
77. Η εν λόγω ένσταση είναι απορριπτέα ως αβάσιμη, δεδομένου ότι στο σύνολο των εμπλεκόμενων στην παρούσα διαδικασία επιχειρήσεων χορηγήθηκε εκτενέστατη πρόσβαση στα στοιχεία του φακέλου, περιλαμβανομένων των εγγράφων της ΔΔΔ, στο βαθμό που αυτή ζητήθηκε και ήταν σύμφωνη με τις κείμενες διατάξεις, και τους επιτράπηκε έτσι η πλήρης κατανόηση και αντίκρουση των αιτιάσεων της Εισήγησης. Τηρήθηκαν δε και όλες οι κείμενες διατάξεις για την πλήρη διευκόλυνσή τους για την ακώλυτη άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης, πάντοτε μέσα στα πλαίσια του νόμου.
78. Επισημαίνεται, ειδικότερα, ότι βάσει των κείμενων διατάξεων και της σχετικής νομολογίας, εθνικής και ενωσιακής, το δικαίωμα πρόσβασης στο φάκελο της υπόθεσης δεν είναι απόλυτο, αλλά περιορίζεται από την ανάγκη διαφύλαξης άλλων δικαιωμάτων

¹⁴⁵ Βλ. ΣτΕ 2365/2013, σκ. 15. Βλ. αναλυτικά και παρατιθέμενη νομολογία κατωτέρω στην παρ. 78-79.

¹⁴⁶ Βλ. ΔΕφΑθ 2265/2010, σκ. 13. Βλ. μεταξύ άλλων και τα Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 7.

¹⁴⁷ Βλ. μεταξύ άλλων το υπ' αριθ. πρωτ. 376/26.09.2016 Υπόμνημα της ALSTOM, σελ. 45 επ, το υπ' αριθ. πρωτ. 568/12.06.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα της BIOTEP, τα Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 106 (ισχυρισμός BIOTEP), την υπ' αριθ. πρωτ. 432/30.03.2017 Προσθήκη της ARCHIRODON, παρ. 5, τα Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 102 επ.

¹⁴⁸ Βλ. μεταξύ άλλων την υπ' αριθ. πρωτ. 432/30.03.2017 Προσθήκη της ARCHIRODON, παρ. 5, και το υπ' αριθ. πρωτ. 407/16.03.2017 αίτημα πρόσβασης στα έγγραφα της ΔΔΔ της ARCHIRODON, το υπ' αριθ. πρωτ. 411/17.03.2017 αίτημα της BIOTEP και τα Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 102 επ. (ισχυρισμός NEMESIS και ΣΑΤΕ).

και αγαθών¹⁴⁹, μεταξύ των οποίων του επιχειρηματικού απορρήτου των στοιχείων άλλων επιχειρήσεων, που, επίσης, τυγχάνει προστασίας στο δίκαιο της Ένωσης, σε επίπεδο γενικής αρχής αυτού¹⁵⁰. Συναφώς, γίνεται δεκτό ότι για την αποτελεσματική και συνεπή εφαρμογή των εθνικών και ενωσιακών κανόνων ανταγωνισμού, η κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων δεν θα πρέπει να περιορίζει αδικαιολόγητα την αποτελεσματική επιβολή του δικαίου ανταγωνισμού από τις αρχές ανταγωνισμού¹⁵¹. Στο πλαίσιο αυτό, τα μέρη, και ιδίως οι επιχειρήσεις κατά των οποίων στρέφονται οι αυτεπάγγελτες έρευνες της Υπηρεσίας, πρέπει να είναι σε θέση να λαμβάνουν γνώση των πληροφοριακών στοιχείων που περιλαμβάνονται στον φάκελο της υπόθεσης και τα οποία ενδέχεται να είναι κρίσιμα για την άμυνά τους, προκειμένου να μπορούν να διατυπώσουν ουσιαστικά τις απόψεις τους επί των προκαταρκτικών συμπερασμάτων που αναφέρονται στην εισήγηση. Ωστόσο, δεν υφίσταται υποχρέωση των αρχών ανταγωνισμού να αποκαλύπτουν στα μέρη το σύνολο του περιεχομένου του φακέλου κάθε υπόθεσης¹⁵². Πιο συγκεκριμένα, κατά πάγια εθνική και ενωσιακή πρακτική και νομολογία¹⁵³, το δικαίωμα πρόσβασης στο φάκελο δεν επεκτείνεται στο επιχειρηματικό απόρρητο¹⁵⁴, στις πληροφορίες εμπιστευτικού χαρακτήρα¹⁵⁵ και στα εσωτερικά έγγραφα της Επιτροπής Ανταγωνισμού ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των αρχών ανταγωνισμού των κρατών μελών, καθώς και στη μεταξύ τους αλληλογραφία. Κατά συνέπεια, θα πρέπει να σταθμίζονται κάθε φορά αφενός οι απαιτήσεις λυσιτελούς άσκησης του δικαιώματος άμυνας των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, και αφετέρου η ανάγκη διαφύλαξης του

¹⁴⁹ Βλ. ΣτΕ 2780/2014, σκ. 4.

¹⁵⁰ Για την προστασία του επιχειρηματικού απορρήτου στο ενωσιακό δίκαιο βλ. και ΔΕΕ C-1/11, *Interseroh Scrap and Metals Trading*, δημ. σε ψηφ. συλλ., σκ. 43, και C-450/06, *Varec*, Συλλ. I-00581, σκ. 49 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

¹⁵¹ Βλ. και ΠΕΚ T-236/01, T-239/01, T-244/01 έως T-246/01, T-251/01 και T-252/01, *Tokai Carbon*, Συλλ. II-01181, σκ. 40.

¹⁵² Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΑ 520/VI/2011, επικυρωθείσα από τη ΔΕφαθ 869/2013, σκ. 5, ΕΑ 369/V/2007, σκ. 68 επ, και ΕΑ 590/2014, σκ. 34 επ, επικυρωθείσα από τη ΔΕφαθ 4055/2017. Βλ. επίσης ενδεικτικά ΔΕΚ C-43/82 και 63/82, *VBVB & VBBB*, Συλλ. 00019, σκ. 25, και C-62/86, *Akzo*, Συλλ. I-03359, σκ. 16. Βλ. περαιτέρω ΣτΕ 2365/2013, σκ. 11 και ΣτΕ 2007/2013, σκ.12.

¹⁵³ Βλ. σχετικά άρθρο 15 ΚΛΔ της Ε.Α, άρθρο 27 παρ. 2 του Κανονισμού 1/2003, άρθρο 15 παρ. 2 και άρθρο 16 παρ. 1 του Εκτελεστικού Κανονισμού 773/2004, Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί των κανόνων πρόσβασης στον φάκελο, παρ. 12 επ, και Ανακοίνωση ΕΑ περί απορρήτων στοιχείων, παρ. 9 στοιχ. α έως γ. Βλ. επίσης, ενδεικτικά, ΠΕΚ T-7/89, *Hercules Chemicals*, σκ. 54, ΔΕφαθ 1616/2009, σκ. 16, ΣτΕ 2007/2013, σκ. 13.

¹⁵⁴ Για την έννοια του επιχειρηματικού απορρήτου βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ 53/85, *Akzo Chemie*, σκ. 28, ΠΕΚ T-353/94, *Postbank NV*, σκ. 87, Κανονισμό 1/2003, άρθρο 27 παρ. 2, Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί των κανόνων πρόσβασης στον φάκελο υπόθεσης της Επιτροπής δυνάμει των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης ΕΚ, των άρθρων 53, 54 και 57 της Συμφωνίας ΕΟΧ, και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 139/2004 του Συμβουλίου (εφεξής «Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί των κανόνων πρόσβασης στον φάκελο»), ΕΕ 2005/C 325/07 και ΕΕ 2015/C 256/03, παρ. 18, και Ανακοίνωση της Επιτροπής Ανταγωνισμού σχετικά με το χαρακτηρισμό των απόρρητων στοιχείων και τον τρόπο υποβολής μη εμπιστευτικής εκδοχής εγγράφων (εφεξής «Ανακοίνωση ΕΑ περί απορρήτων στοιχείων»), παρ. 9 στοιχ. δ. Βλ. επίσης ΔΕφαθ 3133/2010, σκ. 14, και ΔΕφαθ 1473/2011, σκ. 42.

¹⁵⁵ Για την έννοια των λοιπών εμπιστευτικών πληροφοριών βλ. ενδεικτικά Κανονισμό 1/2003, άρθρο 27 παρ. 2, Κανονισμός 773/2004 της Επιτροπής σχετικά με τη διεξαγωγή από την Επιτροπή των διαδικασιών δυνάμει των άρθρων 81 και 82 της συνθήκης ΕΚ (εφεξής «Εκτελεστικός Κανονισμός 773/2004»), ΕΕ 2004/L 123/18 και (τελευταία τροποποίηση) ΕΕ 2015/L 208/03, Προοίμιο σκ. 13, Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί των κανόνων πρόσβασης στον φάκελο, παρ. 19, και Ανακοίνωση ΕΑ περί απορρήτων στοιχείων, παρ. 9 στοιχ. ε.

απορρήτου ορισμένων στοιχείων και των νομίμων συμφερόντων που απαγορεύουν τη δημοσίευσή τους, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων κάθε υπόθεσης¹⁵⁶.

79. Περαιτέρω, ειδικές ρυθμίσεις έχουν υιοθετηθεί σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο αναφορικά με την πρόσβαση και την περαιτέρω κοινολόγηση των εγγράφων που συντάσσονται στο πλαίσιο των διαδικασιών διευθέτησης διαφορών, τόσο πριν όσο και μετά την έκδοση της απόφασης διευθέτησης, ενόψει αφενός της βαρύνουσας αξίας της ΔΔΔ ως εργαλείου για την αποτελεσματικότερη και ταχύτερη επιβολή του εθνικού και ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού και της φύσης των ανωτέρω εγγράφων ως αυτοενοχοποιητικών δηλώσεων, που προσκομίζονται αποκλειστικά για τους σκοπούς της συνεργασίας με τις αρχές ανταγωνισμού¹⁵⁷, καθώς και αφετέρου για την προάσπιση του σκοπού των ελέγχων και των ερευνών των αρχών ανταγωνισμού, οι οποίες όπως έχουν κρίνει τα ενωσιακά δικαστήρια, δεν θεωρούνται περατωθείσες για τους σκοπούς χορήγησης πρόσβασης σε τρίτους, για όσο χρόνο εκκρεμούν προσφυγές κατά απόφασης της αρχής ανταγωνισμού ενώπιον των αρμόδιων δικαστηρίων¹⁵⁸. Οι ειδικές αυτές ρυθμίσεις αφορούν (α) στην έκταση, τον τρόπο και τις προϋποθέσεις χορήγησης πρόσβασης στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις, οι οποίες δεν συμμετείχαν στη ΔΔΔ (βλ. αμέσως κατωτέρω), καθώς και στη χρήση των εγγράφων αυτών από τις ανωτέρω επιχειρήσεις¹⁵⁹, (β) στην απόκτηση πρόσβασης από τον καταγγέλλοντα και λοιπούς τρίτους¹⁶⁰, (γ) στις προϋποθέσεις και τον τρόπο διαβίβασής τους στις αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁶¹ και (δ) στη δυνατότητα διαβίβασής τους στα εθνικά δικαστήρια στο πλαίσιο αγωγών αποζημίωσης από παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού, στην κοινολόγησή τους από αυτά στους διαδικούς και στην δυνατότητα χρήσης τους ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων¹⁶².

¹⁵⁶ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ Τ-36/91, *ICI*, Συλλ. Π-01847, σκ. 98, ΔΕΕ C-110/10 P, *Solvay*, Συλλ. I-10439, σκ. 47 επ., C-1/11, *Interseroh Scrap and Metals Trading*, δημ. σε ψηφ. συλλ., σκ. 43, C-450/06, *Varec*, Συλλ. I-00581, σκ. 47 επ. και σε αυτές παρατιθέμενη νομολογία. Βλ. επίσης ΣτΕ 2007/2013, σκ. 12 επ, ΣτΕ 2365/2013, σκ. 11, και απόφαση ΕΑ 520/VI/2011, παρ. 9 και σχετική απόφαση ΔΕφΑθ. 869/2013, σκ. 4-5. Βλ. και Ανακοίνωση ΕΑ περί απορρήτων στοιχείων, παρ. 4.

¹⁵⁷ Βλ. μεταξύ άλλων Οδηγία 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Νοεμβρίου 2014 σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Εφεξής «Οδηγία για τις αγωγές αποζημίωσης»), ΕΕ 2014/ L 349/01, Προοίμιο σκ. 26.

¹⁵⁸ Βλ. Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την διεξαγωγή διαδικασιών διευθέτησης διαφορών εν όψει της έκδοσης αποφάσεων δυνάμει του άρθρου 7 και του άρθρου 23 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003 του Συμβουλίου σε περιπτώσεις συμπράξεων (εφεξής «Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη ΔΔΔ»), ΕΕ 2008/C 167/01 και ΕΕ 2015/C 256/02, παρ. 40, και ΔΕΕ C-365/12, *EnBW*, σκ. 99.

¹⁵⁹ Βλ. Ανακοίνωση για τη ΔΔΔ, παρ. 49 και 50, Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη ΔΔΔ, παρ. 36, και Οδηγία για τις αγωγές αποζημίωσης, άρθρο 7.

¹⁶⁰ Χορήγηση πρόσβασης στον καταγγέλλοντα και λοιπούς τρίτους δεν προβλέπεται. Βλ. Ανακοίνωση για τη ΔΔΔ, παρ. 49 και 51, και Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη ΔΔΔ, παρ. 35.

¹⁶¹ Βλ. Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη ΔΔΔ, παρ. 37.

¹⁶² Βλ. Οδηγία για τις αγωγές αποζημίωσης, άρθρα 6 και 7, καθώς και Προοίμιο σκ. 24 και 26 – 27, Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη ΔΔΔ, παρ. 39, και Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τη συνεργασία μεταξύ της Επιτροπής και των δικαστηρίων των κρατών μελών της ΕΕ κατά την εφαρμογή των άρθρων 81 και 82 ΕΚ (εφεξής «Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής

80. Στο πλαίσιο αυτό, βάσει της Ανακοίνωσης για τη ΔΔΔ (βλ. παρ. 49), τα έγγραφα που συντάσσονται στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας¹⁶³ θεωρούνται απόρρητα στοιχεία και σε αυτά χορηγείται πρόσβαση στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις που δεν συμμετείχαν στη ΔΔΔ σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον ΚΛΔ της Ε.Α. (ιδίως στο άρθρο 15 αυτού¹⁶⁴) και υπό την προϋπόθεση ανάληψης της δέσμευσης ότι θα τα χρησιμοποιήσουν αποκλειστικά για τους σκοπούς της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού, ήτοι της διοικητικής και δικαστικής διαδικασίας για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού από την Επιτροπή Ανταγωνισμού στην εκάστοτε υπόθεση, αποκλειόμενης ρητά της δυνατότητας αυτά να χρησιμοποιηθούν στα πλαίσια άλλης δικαστικής ή διοικητικής διαδικασίας, κατά παρέκκλιση του άρθρου 15 παρ. 14 του ΚΛΔ της Ε.Α. Αντίστοιχες προβλέψεις υφίστανται και σε ενωσιακό επίπεδο¹⁶⁵.
81. Εν προκειμένω, ενόψει των ανωτέρω, αβασίμως προβάλλεται από την εταιρία ALSTOM ο ισχυρισμός ότι παραβιάστηκαν τα δικαιώματα άμυνας της και το τεκμήριο αθωότητας, διότι δεν έλαβε πρόσβαση σε στοιχεία τρίτων εμπλεκόμενων εταιριών βάσει των οποίων αποδίδεται και στην ίδια αιτίαση περί συμμετοχής σε ενιαία και διαρκή παράβαση και τα οποία δεν περιλαμβάνονται στην έκδοση της Εισήγησης που της κοινοποιήθηκε¹⁶⁶. Και τούτο διότι καταρχήν η μη εμπιστευτική εκδοχή της Εισήγησης που κοινοποιήθηκε στην εταιρία (ειδική έκδοση της Εισήγησης με αποδέκτη την εταιρία ALSTOM TRANSPORT S.A.– βλ. άρθρο 15 παρ. 5 του ΚΛΔ της Ε.Α.), είναι εκτενής και λεπτομερής ως προς τις αποδιδόμενες σε αυτή πρακτικές, αναπαράγει σημαντικό αριθμό των στοιχείων του φακέλου της υπόθεσης, με πληρότητα και πιστότητα, και περιλαμβάνει (α) το σύνολο των μη απορρήτων στοιχείων και (β) όσα από τα απόρρητα στοιχεία αξιολογήθηκαν ήδη κατά τη σύνταξη της ανωτέρω έκδοσης της Εισήγησης ως αναγκαία για τους σκοπούς διαπίστωσης της παράβασης (ενοχοποιητικά και απαλλακτικά στοιχεία) και συνακόλουθα απαραίτητα για την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας της εταιρίας ALSTOM ως προς τις αποδιδόμενες σε αυτή πρακτικές και παραβάσεις (βλ. άρθρο 15 παρ. 6 του ΚΛΔ της Ε.Α.). Ειδικά δε ως προς το θέμα της ενιαίας και διαρκούς

Επιτροπής για τη συνεργασία με τα εθνικά δικαστήρια»), ΕΕ 2004/С 101/04 και ΕΕ 2015/С 256/05, παρ. 26 και 26α.

¹⁶³ Πρόκειται για αιτήσεις διερεύνησης της δυνατότητας υπαγωγής στη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών επιχειρήσεων, τεχνικά υπομνήματα που τυχόν έχουν υποβληθεί κατά τις διμερείς συσκέψεις, οι προτάσεις διευθέτησης διαφορών επιχειρήσεων και οι δηλώσεις διευθέτησης.

¹⁶⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 7 και 8 του ΚΛΔ τα πρόσωπα κατά των οποίων κινήθηκε ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού διαδικασία έχουν δικαίωμα πρόσβασης στα μη απόρρητα στοιχεία του φακέλου της υπόθεσης. Δύναται, δε, να δοθεί πρόσβαση σε έγγραφα που περιέχουν απόρρητα στοιχεία επιχειρήσεων, εφόσον αυτά είναι απολύτως αναγκαία για την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας του αιτούντος την πρόσβαση προσώπου - βλ. σχετικά και Ανακοίνωση ΕΑ περί απορρήτων στοιχείων, παρ. 7. Κατά την παρ. 10 του ίδιου άρθρου το δικαίωμα πρόσβασης στα στοιχεία του φακέλου, κατά τη διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής, ασκείται από το ενδιαφερόμενο μέρος είτε με μελέτη των στοιχείων στα γραφεία της Γενικής Διεύθυνσης είτε με χορήγηση αντιγράφων, κατόπιν εγγράφου αιτήματός του για χορήγηση πρόσβασης - βλ. και Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί των κανόνων πρόσβασης στον φάκελο, παρ. 44.

¹⁶⁵ Βλ. Κανονισμός 773/2004 της Επιτροπής σχετικά με τη διεξαγωγή από την Επιτροπή των διαδικασιών δυνάμει των άρθρων 81 και Εκτελεστικός Κανονισμός 773/2004, άρθρο 15 παρ. 1β και 16α παρ. 2, και Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη ΔΔΔ, παρ. 35.

¹⁶⁶ Βλ. μεταξύ άλλων το υπ' αριθ. πρωτ. 376/26.09.2016 Υπόμνημα της ALSTOM, σελ. 45 επ.

παράβασης που επικαλείται η εταιρία ALSTOM, σημειώνεται περαιτέρω ότι με την Εισήγηση κοινοποιήθηκε στην εταιρία η νομική αξιολόγηση των διερευνόμενων πρακτικών στο σύνολό της και για το σύνολο των εξεταζόμενων έργων και πρακτικών, περιλαμβανομένων των αιτιάσεων περί ένταξης σε ενιαία και διαρκή παράβαση των διαγωνισμών δημοσίων έργων στη χειραγώγηση των οποίων αυτή φέρεται να εμπλέκεται. Συγκεκριμένα, στην έκδοση της Εισήγησης, που κοινοποιήθηκε στην εταιρία κατά τα ανωτέρω, οι μόνες αναφορές που έχουν απαλειφθεί από το σχετικό κεφάλαιο περί της ενιαίας και διαρκούς παράβασης¹⁶⁷ αφορούν σε αυτούσια χωρία αποδεικτικών στοιχείων τα οποία συνιστούν απόρρητα στοιχεία και από τα οποία δύο συνολικά παρατίθενται σε υποσημειώσεις και δύο σε μία παράγραφο, το δε περιεχόμενό τους αναπαράγεται εν πολλοίς περιγραφικά στις αντίστοιχες παραγράφους της Εισήγησης¹⁶⁸. Ενόψει των ανωτέρω, κατά την κρίση της Επιτροπής, η Εισήγηση όπως κοινοποιήθηκε στην εταιρία επιτρέπει την πλήρη κατανόηση και αντίκρουση των αιτιάσεων που της αποδίδονται.

82. Επιπροσθέτως, μετά την κοινοποίηση της Εισήγησης, η εταιρία ALSTOM άσκησε εγγράφως αίτημα περί πρόσβασης στο φάκελο της υπόθεσης, κατά τα αναφερόμενα στην παρ. 10 του άρθρου 15 του ΚΛΔ της ΕΑ¹⁶⁹. Κατόπιν αποστολής σε αυτή του καταλόγου των περιεχομένων του φακέλου της υπόθεσης, με καταγραφή των στοιχείων που ήταν ολικώς προσβάσιμα, των εγγράφων που ήταν μερικώς προσβάσιμα, και των απόρρητων στοιχείων (κατ' άρθρο 15 παρ. 7 του Κανονισμού Λειτουργίας)¹⁷⁰, η εταιρία προσδιόρισε τα συγκεκριμένα έγγραφα του φακέλου στα οποία αιτούνταν πρόσβαση¹⁷¹ και έλαβε κατά το αίτημά της πρόσβαση στο σύνολο των μη απόρρητων στοιχείων του φακέλου και σε όσα απόρρητα στοιχεία είχαν ήδη αξιολογηθεί ως απαραίτητα για την άσκηση των

¹⁶⁷ Βλ. υπο-κεφάλαιο με τον τίτλο «IV.3 ΕΝΙΑΙΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΗΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΣΗΣ» της Εισήγησης.

¹⁶⁸ Βλ. υποσημείωση 3547 όπου παρατίθεται αυτούσιο χωρίο από την από 26/6.3.2014 κατάθεσης του [...]. Στην παράγραφο 2701 αναφέρεται ότι το εν λόγω χωρίο της κατάθεσης του [...] αφορά στο «έργο Θριάσιο Β΄» και ότι από αυτό προκύπτει ότι η χειραγώγηση του εν λόγω διαγωνισμού είχε συζητηθεί από τα μέλη της σύμπραξης σε χρόνο προγενέστερο της δημοπράτησης, ωστόσο, δεν επτεύχθη σχετική συμφωνία σ' αυτό το πλαίσιο.

Βλ. υποσημείωση 3550 όπου παρατίθεται αυτούσιο χωρίο από την από 26.03.2014 κατάθεση του [...], από το οποίο προκύπτει κατά την παρ. 2710 ότι στο πλαίσιο της σύμπραξης προϋπόθεση για να κατανεμηθούν διαγωνισμοί δημοσίων έργων ως «πακέτο» και να «ομαδοποιηθούν» κατά την κατανομή ήταν να διεξάγεται σε συνεχή βάση ένας μεγάλος αριθμός διαγωνισμών υψηλού αθροιστικά προϋπολογισμού και αντίστοιχης διαδικασίας και κατηγορίας έργων.

Βλ. παρ. 2724, όπου παρατίθενται αυτούσια ένα απόσπασμα από το από [...] μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας του [...] προς τον [...] ([...]) και ένα χωρίο από την από [...] σχετική με το ως άνω έγγραφο [...], από τα οποία προκύπτει κατά την παρ. 2724 ότι «εισιτήριο» για την συμμετοχή στην κατανομή στο πλαίσιο της σύμπραξης ήταν να πληροί μια εργοληπτική επιχείρηση τις προϋποθέσεις συμμετοχής στη δημοπράτηση ενός έργου.

¹⁶⁹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 4022/08.06.2016 αίτημα. Αντίστοιχα αιτήματα υπέβαλε η πλειονότητα των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, αποδεκτριών της Εισήγησης: βλ. Παράρτημα III.

¹⁷⁰ Βλ. την υπ' αριθ. πρωτ. 4347/16.06.2016 απάντηση στο υπ' αριθ. πρωτ. 4022/08.06.2016 αίτημα, στην οποία επισυνάπτεται «Κατάλογος διαβαθμισμένων περιεχομένων φακέλου υπόθεσης για την οποία συντάχθηκε η υπ' αριθ. πρωτ. 2941/20.04.2016 Έκθεση της Εισηγήτριας Λ. Ντέκα». Αντίστοιχες επιστολές εστάλησαν σε όσες εμπλεκόμενες εταιρίες υπέβαλαν αίτημα πρόσβασης στο φάκελο της κρινόμενης υπόθεσης: βλ. Παράρτημα III.

¹⁷¹ Βλ. την υπ' αριθ. πρωτ. 4472/22.06.2016 επιστολή. Αντίστοιχες επιστολές υπέβαλαν και οι λοιπές εταιρίες που είχαν αιτηθεί πρόσβαση στο φάκελο: βλ. Παράρτημα III.

δικαιωμάτων άμυνας της (βλ. άρθρο 15 παρ. 5 και 6 του ΚΛΔ της Ε.Α.) βάσει των αποδιδόμενων σε αυτή πρακτικών και παραβάσεων¹⁷².

83. Περαιτέρω, η εταιρία ALSTOM ζήτησε πρόσθετη πρόσβαση και ειδικότερα τον αποχαρακτηρισμό στοιχείων του φακέλου, τα οποία είχαν προηγουμένως χαρακτηριστεί ως απόρρητα κατά τα προαναφερθέντα¹⁷³. Το ανωτέρω αίτημα εξετάστηκε ενδελεχώς, με στάθμιση και κρίση επί της τυχόν αναγκαιότητας παροχής πρόσβασης σε έκαστο αιτούμενο στοιχείο για την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας της εταιρίας κατά τα προβλεπόμενα στον ΚΛΔ της Ε.Α. (βλ. άρθρο 15 παρ. 7 του ΚΛΔ της Ε.Α.), και έγινε μερικώς δεκτό, με αναλυτική, εμπειριστατωμένη και ειδική αιτιολογία ανά αιτούμενο έγγραφο/ στοιχείο, ιδίως για τα αιτηθέντα εκείνα στοιχεία που κρίθηκε ότι διατηρούν (εν όλω ή εν μέρει) τον εμπιστευτικό χαρακτήρα τους¹⁷⁴, ενώ της ζητήθηκε να επανέλθει, εφόσον έκρινε ότι μπορούσε να θεμελιώσει επαρκέστερα το αίτημά της, το οποίο και δεν έπραξε¹⁷⁵, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι τα στοιχεία στα οποία της δόθηκε πρόσβαση ήταν επαρκή.
84. Σημειώνεται ότι σε κανένα από τα αιτήματα πρόσβασης στο φάκελο που υπέβαλε η εν λόγω εταιρία δεν συμπεριέλαβε αίτημα για τη χορήγηση πρόσβασης και τον αποχαρακτηρισμό επιπλέον χωρίων ή κεφαλαίων της Εισήγησης, τα οποία είχαν χαρακτηριστεί εξ αρχής ως απόρρητα στην έκδοση της Εισήγησης που της επιδόθηκε κατά τα προαναφερθέντα και τα οποία κατά την κρίση της ήταν αναγκαία για την άμυνά της, ιδίως δε για την αποδιδόμενη αιτίαση περί συμμετοχής της σε ενιαία και διαρκή παράβαση, την οποία ειδικώς επικαλείται¹⁷⁶.
85. Ενόψει των ανωτέρω και σε αντίθεση με τα όσα η ως άνω εταιρία προβάλλει, της χορηγήθηκε κατά τον προσήκοντα τρόπο πρόσβαση στο φάκελο της υπόθεσης, σε συνέχεια των σχετικών αιτήσεών της, κατά τα προεκτεθέντα, και τηρήθηκαν όλες οι προβλεπόμενες στις ισχύουσες διατάξεις διαδικαστικές εγγυήσεις που αποσκοπούν στην προστασία των δικαιωμάτων άμυνας της. Η κατά τα ανωτέρω πρόσβαση στον φάκελο της υπό κρίση υπόθεσης, τόσο αυτοτελώς, όσο και σε συνδυασμό με την έκδοση της Εισήγησης που της επιδόθηκε, υπήρξε πλήρης ως προς τις αποδιδόμενες σε έκαστη επιχείρηση πρακτικές και αναπαράγει σημαντικό αριθμό των στοιχείων του φακέλου της

¹⁷² Βλ. τα από 07.07.2016 και 15.07.2016 πρωτόκολλα παραλαβής εγγράφων και λοιπών στοιχείων του φακέλου. Αντίστοιχα πρωτόκολλα συντάχθηκαν και για τις λοιπές εμπλεκόμενες εταιρίες που αιτήθηκαν πρόσβαση στο φάκελο: βλ. Παράρτημα ΙΙΙ.

¹⁷³ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 5317/25.07.2016 αίτημα. Αντίστοιχα αιτήματα αποχαρακτηρισμού υπέβαλαν και άλλες εκ των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων: βλ. Παράρτημα Ι.

¹⁷⁴ Βλ. την υπ' αριθ. πρωτ. 5969/23.08.2016 επιστολή. Επρόκειτο ιδίως για στοιχεία που αφορούν σε προσωπικά δεδομένα, είτε για στοιχεία έργων που δεν συνδέονται με την περιγραφόμενη στην Εισήγηση παράβαση εκ μέρους της εταιρίας ALSTOM. Αντίστοιχες επιστολές εστάλησαν στο σύνολο των εταιριών που αιτήθηκαν αποχαρακτηρισμό στοιχείων του φακέλου: βλ. Παράρτημα Ι.

¹⁷⁵ Ορισμένες από τις εμπλεκόμενες εταιρίες επανήλθαν σχετικά με διαδοχικά αιτήματα: βλ. Παράρτημα Ι.

¹⁷⁶ Ορισμένες από τις εμπλεκόμενες εταιρίες αιτήθηκαν με την ανωτέρω αιτιολογία και τους χορηγήθηκε πρόσβαση σε σχετικά κεφάλαια ή χωρία της Εισήγησης. Βλ. αιτήματα με υπ' αριθ. πρωτ. 4684/29.06.2016 και 370/26.09.2016 (Υπόμνημα) εταιριών HOCHTIEF και ΑΤΕ αντιστοίχως και οι υπ' αριθ. πρωτ. 5123/18.07.2016 και 7364/21.10.2016 απαντητικές επιστολές.

υπόθεσης, με πληρότητα και πιστότητα. Επέτρεψε, συνεπώς, στην ενιστάμενη εταιρία την πλήρη κατανόηση και αντίκρουση όλων των σχετικών αιτιάσεων, όπως, άλλωστε, καταδεικνύεται και από τα αναλυτικά υπομνήματα που αυτή υπέβαλε.

86. Σε κάθε περίπτωση, η ανωτέρω ένσταση είναι απορριπτέα και ως αόριστη, διότι η ενιστάμενη εταιρία δεν προσδιορίζει, όπως θα έπρεπε, κατά τρόπο ορισμένο τα έγγραφα ή τα στοιχεία των εγγράφων τα οποία, αν και ήταν απολύτως αναγκαία για την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνάς της κατά τις προβλέψεις του ΚΛΔ της Ε.Α, δεν της χορηγήθηκαν και δεν επικαλείται ούτε αποδεικνύει συγκεκριμένη βλάβη των δικαιωμάτων άμυνάς της από το λόγο αυτό. Υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια εθνική και ενωσιακή νομολογία¹⁷⁷, ακυρότητα της διοικητικής πράξης υφίσταται μόνο όταν συνεπεία της παραβίασης του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης, συνυφασμένο με την αποτελεσματική άσκηση του οποίου είναι και το δικαίωμα πρόσβασης στο διοικητικό φάκελο, προκαλείται συγκεκριμένη βλάβη στο δικαίωμα άμυνας της εμπλεκόμενης εταιρίας και δύναται να έχει επηρεαστεί το αποτέλεσμα της οικείας διοικητικής διαδικασίας. Στο πλαίσιο αυτό, η εμπλεκόμενη εταιρία όφειλε να προβάλει και να αποδείξει ότι ελλείπει της αποδιδόμενης παρατυπίας, θα είχε υποστηρίξει επαρκέστερα τους ισχυρισμούς της και ότι ως εκ τούτου δεν αποκλείεται η κατάληξη της διοικητικής διαδικασίας να ήταν διαφορετική για το πρόσωπό της¹⁷⁸. Συναφώς, η μη χορήγηση πρόσβασης σε έγγραφο (ή ουσιώδες τμήμα του) με ενοχοποιητικό περιεχόμενο δεν οδηγεί σε ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξης, αν η ενδιαφερόμενη επιχείρηση δεν προβάλει και δεν αποδείξει, αφενός, ότι η αρχή ανταγωνισμού στηρίχθηκε στο έγγραφο αυτό προς θεμελίωση της συμμετοχής και ευθύνης της από την αποδιδόμενη παράβαση και ότι, αφετέρου, η αιτίαση αυτή δεν μπορούσε να αποδειχθεί παρά μόνο με την επίκληση του εν λόγω εγγράφου¹⁷⁹. Επί απαλλακτικών εγγράφων, η επιχείρηση οφείλει να επικαλεσθεί, κατά τρόπο ορισμένο και επαρκώς τεκμηριωμένο, ενόψει των στοιχείων των εν λόγω εγγράφων που είναι γνωστά σε αυτή (προέλευση, τίτλος, αντικείμενο, ενδεχόμενο περιεχόμενο), και να αποδείξει ότι η μη χορήγηση πρόσβασης σε αυτά επηρέασε σε βάρος της την εξέλιξη της διαδικασίας και το περιεχόμενο της σχετικής απόφασης της αρχής ανταγωνισμού¹⁸⁰.

87. Απορριπτέος ως αβάσιμος κρίνεται από την Επιτροπή Ανταγωνισμού και ο ισχυρισμός της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ ότι η εταιρία δεν έλαβε πρόσβαση στις εκθέσεις καταγραφής των στοιχείων που συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας της Υπηρεσίας,

¹⁷⁷ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-30/78, *Distillers Company*, Συλλ. 02229, σκ. 26, και C-194/99, *Thyssen Stahl*, Συλλ. I-10821, σκ. 31, ΣτΕ 4447/2012, σκ. 7, ΣτΕ 1934/2013, σκ. 7-8, και ΣτΕ 2365/2013, σκ. 11 και 15.

¹⁷⁸ Βλ. ΣτΕ 2365/2013, σκ. 15 -16, ΣτΕ 2780/2014, σκ. 5, ΣτΕ 3859/2014, σκ. 7, ΣτΕ 2007/2013, σκ. 13 -15, ΣτΕ 2774/2014, σκ. 16, ΔΕφΑθ 1616/2009, σκ. 16 και 17, ΔΕφΑθ 1617/2009, σκ. 15, ΔΕφΑθ 2221/2009, σκ. 18, ΔΕφΑθ 2803/2009, σκ. 9 και 10, και ΔΕφΑθ 458/2011, σκ. 26.

¹⁷⁹ Βλ. ΔΕΚ C-204/00 P κ.λπ., *Aalborg Portland κ.λπ.*, Συλλ. I-00123, σκ. 71. Βλ. συναφώς ΣτΕ 2780/2014, σκ. 4, ΣτΕ 3859/2014, σκ. 7 *in finem*, ΣτΕ 2007/2013, σκ. 13 - 14, ΣτΕ 2365/2013, σκ. 11 και 13, ΔΕφΑθ 1616/2009, σκ. 16, και ΔΕφΑθ 3133/2010, σκ. 14.

¹⁸⁰ Βλ. ΔΕΚ C-204/00 P κ.λπ., *Aalborg Portland κ.λπ.*, ο.π. υποσημ. 179, σκ. 74 επ., και ΠΕΚ T-7/89, *Hercules Chemicals*, Συλλ. II-01711, σκ. 81. Βλ. συναφώς ΔΕφΑθ 1833/2010, σκ. 12, και ΔΕφΑθ 2265/2010, σκ. 13.

επιφυλλασσόμενη μάλιστα ως προς την ύπαρξη τέτοιων εγγράφων¹⁸¹. Και τούτο διότι η ενιστάμενη εταιρία ουδέποτε ζήτησε να λάβει πρόσβαση στα ανωτέρω έγγραφα - ούτε μετά την ακροαματική διαδικασία, αν και επιφυλάχθηκε σχετικώς προς τούτο¹⁸² - παρότι τελούσε σε γνώση της ύπαρξής τους¹⁸³. Συγκεκριμένα, στον προαναφερόμενο κατάλογο των περιεχομένων του φακέλου της υπόθεσης, στον οποίο καταγράφεται το σύνολο των στοιχείων αυτού, με τη σχετική διαβάθμισή τους (προσβάσιμα, μερικώς προσβάσιμα, απόρρητα και διαδικαστικά) και ο οποίος κοινοποιήθηκε (και) στην εταιρία ΒΙΟΤΕΡ¹⁸⁴ κατόπιν του αιτήματός της περί χορήγησης πρόσβασης στο φάκελο¹⁸⁵, περιλαμβάνεται το σύνολο των διαδικαστικών εγγράφων της υπόθεσης, όπως οι εντολές διεξαγωγής επιτόπιων ελέγχων (βλ. άρθρο 39 του ν. 3959/2011)¹⁸⁶, οι λίστες καταγραφής των εγγράφων που συλλέχθηκαν κατά τους επιτόπιους ελέγχους, ανά ελεγχόμενη εταιρία, ελεγχόμενο υπάλληλο αυτής και ελεγχόμενο χώρο γραφείου ή μέσου ηλεκτρονικής αποθήκευσης εγγράφων¹⁸⁷, πρωτόκολλα κατάσχεσης εγγράφων ή μέσων ηλεκτρονικής αποθήκευσης εγγράφων¹⁸⁸ και τα αιτήματα παροχής στοιχείων (βλ. άρθρο 38 του ν. 3959/2011)¹⁸⁹. Προεχόντως, ο εν λόγω ισχυρισμός είναι απορριπτέος ως αλυσιτελής, διότι η εταιρία δεν επικαλείται ούτε αποδεικνύει, πώς τυχόν επίκληση από μέρους της των ανωτέρω διαδικαστικών εγγράφων θα μπορούσε να επηρεάσει το αποτέλεσμα της παρούσας διαδικασίας (για τη σχετική νομολογία βλ. αναλυτικά ανωτέρω παρ. 78 και 86).

88. Ομοίως, η μελέτη των στοιχείων της υπόθεσης καταδεικνύει ότι κατά τον προσήκοντα τρόπο, τηρουμένων των σχετικών προβλέψεων της κείμενης νομοθεσίας και όλων των διαδικαστικών εγγυήσεων, χορηγήθηκε πρόσβαση από την Επιτροπή Ανταγωνισμού και στα έγγραφα της ΔΔΔ, που αποτελούν τμήμα του φακέλου της κρινόμενης υπόθεσης. Συγκεκριμένα, κατόπιν σχετικής ενημέρωσης των συμμετεχόντων στην παρούσα διαδικασία μερών ότι μπορούν να ζητήσουν πρόσβαση στα έγγραφα της ΔΔΔ¹⁹⁰, η

¹⁸¹ Βλ. Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 106.

¹⁸² Βλ. Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 106.

¹⁸³ Πρβλ. ΣτΕ 3859/2014, σκ. 7.

¹⁸⁴ Βλ. την υπ' αριθ. πρωτ. 4481/22.06.2016 επιστολή στην οποία επισυνάπτεται «Κατάλογος διαβαθμισμένων περιεχομένων φακέλου υπόθεσης για την οποία συντάχθηκε η υπ' αριθ. πρωτ. 2941/20.04.2016 Έκθεση της Εισηγήτριας Λ. Ντέκα».

¹⁸⁵ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 4250/15.06.2016 αίτημα.

¹⁸⁶ Βλ. ενδεικτικά Κατάλογο διαβαθμισμένων περιεχομένων φακέλου υπόθεσης για την οποία συντάχθηκε η υπ' αριθ. πρωτ. 2941/20.04.2016 Έκθεση της Εισηγήτριας Λ. Ντέκα, που επισυνάπτεται στην υπ' αριθ. πρωτ. 4481/22.06.2016 επιστολή, υπό α/α 5.

¹⁸⁷ Βλ. ενδεικτικά Κατάλογο διαβαθμισμένων περιεχομένων φακέλου υπόθεσης για την οποία συντάχθηκε η υπ' αριθ. πρωτ. 2941/20.04.2016 Έκθεση της Εισηγήτριας Λ. Ντέκα, που επισυνάπτεται στην υπ' αριθ. πρωτ. 4481/22.06.2016 επιστολή, υπό α/α 5.5 έως 5.11.

¹⁸⁸ Βλ. ενδεικτικά Κατάλογο διαβαθμισμένων περιεχομένων φακέλου υπόθεσης για την οποία συντάχθηκε η υπ' αριθ. πρωτ. 2941/20.04.2016 Έκθεση της Εισηγήτριας Λ. Ντέκα, που επισυνάπτεται στην υπ' αριθ. πρωτ. 4481/22.06.2016 επιστολή, υπό α/α 5.2 και 5.3.

¹⁸⁹ Βλ. ενδεικτικά Κατάλογο διαβαθμισμένων περιεχομένων φακέλου υπόθεσης για την οποία συντάχθηκε η υπ' αριθ. πρωτ. 2941/20.04.2016 Έκθεση της Εισηγήτριας Λ. Ντέκα, που επισυνάπτεται στην υπ' αριθ. πρωτ. 4481/22.06.2016 επιστολή, υπό α/α 125 – 130 και 131 – 134.

¹⁹⁰ Βλ. το από 09.03.2017 μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας με τίτλο «Πρόσβαση στη μη εμπιστευτική εκδοχή των εγγράφων που υποβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της Διαδικασίας Διευθέτησης Διαφορών στην υπόθεση της αυτεπάγγελτης έρευνας σε διαγωνισμούς δημοπράτησης δημοσίων έργων

πλειονότητα αυτών άσκησε εγγράφως αίτημα για πρόσβαση σε συγκεκριμένα έγγραφα της ΔΔΔ¹⁹¹ και έλαβαν κατά το αίτημά τους πρόσβαση σε αυτά, αφού προσκόμισαν την απαραίτητη κατά την Ανακοίνωση για τη ΔΔΔ (βλ. παρ. 49) σύμβαση εμπιστευτικότητας¹⁹².

89. Ενόψει της ως άνω διαδικασίας που ακολουθήθηκε, καθώς και της σχετικής εθνικής και ενωσιακής νομολογίας που παρατέθηκε ανωτέρω (βλ. παρ. 86), απορρίπτεται ως αβάσιμη η ένσταση της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ περί ακυρότητας της διαδικασίας λόγω μη χορήγησης σε αυτή πλήρους και ανεπιφύλακτης πρόσβασης στα απόρρητα και μερικώς προσβάσιμα έγγραφα της ΔΔΔ, παρότι η υπό κρίση υπόθεση δεν βρισκόταν πλέον στο στάδιο της έρευνας¹⁹³. Και τούτο διότι οι προπαρατιθέμενες πρόνοιες του εθνικού και ενωσιακού δικαίου περί απορρήτου, αλλά και οι σχετικές ειδικές ρυθμίσεις περί των εγγράφων της ΔΔΔ (βλ. παρ. 79) θα καθίσταντο καταρχήν άνευ αντικειμένου αν, βάσει του σκεπτικού της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ, απαιτούνταν η καθολική αποκάλυψη στα εμπλεκόμενα μέρη του συνόλου αδιακρίτως των εγγράφων της ΔΔΔ, χωρίς ουδεμία περαιτέρω στάθμιση κατά τα ήδη παρατεθέντα. Επιπροσθέτως, τυχόν αποδοχή της ερμηνείας αυτής θα έθιγε έννομα αγαθά, όπως το δικαίωμα προστασίας των απορρήτων και των λοιπών εμπιστευτικών πληροφοριών των επιχειρήσεων - το οποίο διαφυλάσσεται και μετά την ολοκλήρωση των ερευνών και την έκδοση της απόφασης της Επιτροπής Ανταγωνισμού, καθώς και ενώπιον των αρμόδιων διοικητικών δικαστηρίων για τον έλεγχο των αποφάσεων της¹⁹⁴ - και ιδίως το δημόσιο συμφέρον της αποτελεσματικής επιβολής του δικαίου ανταγωνισμού από τις

και λοιπών εγγράφων» στα μέρη που δεν συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Το σχετικό μήνυμα συνοδεύεται από καταγραφή των εγγράφων της ΔΔΔ που ήταν ολικώς προσβάσιμα, των εγγράφων που ήταν μερικώς προσβάσιμα, και των απόρρητων στοιχείων και από πρότυπο σύμβασης εμπιστευτικότητας, κατά τα προβλεπόμενα στην παρ. 49 της Ανακοίνωσης για τη ΔΔΔ. Είχε προηγηθεί η προβλεπόμενη στο άρθρο 15 παρ. 2-4 ΚΛΔ της Ε.Α. διαδικασία υποβολής αιτημάτων εμπιστευτικής αντιμετώπισης και προσκόμισης μη εμπιστευτικής εκδοχής των εγγράφων της ΔΔΔ από τα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Βλ. τις υπ' αριθ. πρωτ. 78-90/17.01.2017, 174-177/02.02.2017, 218-220/14.02.2017, 366-369/09.03.2017, 372/09.03.2017 επιστολές της Υπηρεσίας, τα υπ' αριθ. πρωτ. 117-122/23.01.2017, 137-139/24.01.2017, 159-162/27.01.2017, 205-208/08.02.2017, 225/17.02.2017, 231/17.02.2017, 361/08.03.2017 και 370/09.03.2017 αιτήματα των μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ και επιστολές αντιρρήσεων επί των αιτημάτων εμπιστευτικής αντιμετώπισης στοιχείων.

¹⁹¹ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ για τα σχετικά αιτήματα.

¹⁹² Βλ. τις από 10.03.2017 έως 21.03.2017 υπογεγραμμένες Συμβάσεις Εμπιστευτικότητας.

¹⁹³ Βλ. μεταξύ άλλων, το υπ' αριθ. πρωτ. 568/12.06.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα της ΒΙΟΤΕΡ, τα Πρακτικά της 34^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 10 και 13, και τα Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 59. Βλ. επίσης σχετικά το υπ' αριθ. πρωτ. 411/17.03.2017 αίτημα της ΒΙΟΤΕΡ, την υπ' αριθ. πρωτ. 425/27.03.2017 απάντηση, την υπ' αριθ. πρωτ. 459/03.04.2017 επιστολή της ΒΙΟΤΕΡ και την υπ' αριθ. πρωτ. 467/05.04.2017 απάντηση.

¹⁹⁴ Βλ. ενδεικτικά άρθρο 41 παρ. 3, τρία τελευταία εδάφια του ν. 3959/2011 (διαδικασία προστασίας απορρήτων ενώπιον του ΔιοικΕφΑθ και του ΣτΕ στο πλαίσιο προσφυγών κατά αποφάσεων Ε.Α.), άρθρο 30 παρ. 7 του ν. 3959/2011 (προστασία απορρήτων κατά την ανάρτηση στην ιστοσελίδα της Ε.Α. των αποφάσεων του ΔιοικΕφΑθ και του ΣτΕ επί προσφυγών κατά αποφάσεων Ε.Α.), Οδηγία για τις αγωγές αποζημίωσης, άρθρο 5 παρ. 3 υπό γ και παρ. 4, Κανονισμός 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, ΕΕ 2001/ L 145/43, άρθρο 4 παρ. 2.

αρχές ανταγωνισμού με τη χρήση εργαλείων αποτελεσματικότερης και ταχύτερης διεκπεραίωσης των υποθέσεων, όπως η ΔΔΔ¹⁹⁵.

90. Κατά μείζονα λόγο αυτό ισχύει ως προς τον ισχυρισμό της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ περί μη χορήγησης σε αυτή «ελεύθερης» πρόσβασης στα έγγραφα της ΔΔΔ, ήτοι χωρίς αυτή να προσκομίσει την απαιτούμενη από την Ανακοίνωση για τη ΔΔΔ (βλ. παρ. 49) σύμβαση εμπιστευτικότητας με την οποία θα δεσμευόταν ως προς τους τρόπους χρήσης και κοινολόγησης των στοιχείων αυτών στο πλαίσιο άλλων διαδικασιών, διοικητικών και δικαστικών, πλην της παρούσας^{196, 197}. Και τούτο για τον πρόσθετο λόγο ότι, σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς της¹⁹⁸, καθ' όλα τα στάδια της διοικητικής διαδικασίας, η αρχή της αναλογικότητας επιβάλλει τη στάθμιση μεταξύ των προαναφερόμενων λόγων δημοσίου συμφέροντος (βλ. παρ. 89) και, εν προκειμένω, της *ευχέρειας χρήσης* των εγγράφων της ΔΔΔ από τις επιχειρήσεις που δεν συμμετείχαν σε αυτή για την ικανοποίηση τυχόν άλλων δικαιωμάτων και αξιώσεών τους¹⁹⁹. Μάλιστα, ενόψει της φύσης των ανωτέρω εγγράφων και της σημασίας της ΔΔΔ για την αποτελεσματική επιβολή του δικαίου του ανταγωνισμού εν γένει (βλ. παρ. 78), η στάθμιση αυτή έγινε σε ενωσιακό επίπεδο ήδη από το νομοθέτη, με την υιοθέτηση εκτεταμένων²⁰⁰ περιορισμών στη χρήση των εγγράφων αυτών²⁰¹, ενώ στο εθνικό μας δίκαιο οι σχετικές ρυθμίσεις περιλαμβάνονται

---

¹⁹⁵ Βλ. Οδηγία για τις αγωγές αποζημίωσης, Προοίμιο σκ. 26 όπου «*Τα προγράμματα επεικούς μεταχείρισης και οι διαδικασίες διακανονισμού {ενν. ΔΔΔ} αποτελούν σημαντικά εργαλεία για τη δημόσια επιβολή του ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού, καθώς συμβάλλουν στον εντοπισμό και την αποτελεσματική δίωξη και την επιβολή κυρώσεων για τις σοβαρότερες παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού. [...] Οι επιχειρήσεις ενδέχεται να αποθαρρυνθούν από τη συνεργασία με τις αρχές ανταγωνισμού στο πλαίσιο των προγραμμάτων επεικούς μεταχείρισης και των διαδικασιών διακανονισμού σε περίπτωση κοινοποίησης αυτοενοχοποιητικών δηλώσεων, όπως δηλώσεις περί επιείκειας ή υπομνήματα διακανονισμού, τα οποία προσκομίζονται αποκλειστικά για τους σκοπούς της συνεργασίας με τις αρχές ανταγωνισμού*».

¹⁹⁶ Ήτοι, όπως προαναφέρθηκε, της διοικητικής και δικαστικής διαδικασίας για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού από την Επιτροπή Ανταγωνισμού στην προκείμενη υπόθεση.

¹⁹⁷ Βλ. σχετικά και την υπ' αριθ. πρωτ. 459/03.04.2017 επιστολή της ΒΙΟΤΕΡ και την υπ' αριθ. πρωτ. 467/05.04.2017 απάντηση.

¹⁹⁸ Βλ. ωστόσο Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 106, όπου «*ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Θα κάνετε αίτηση και θα αποδεχτείτε την εμπιστευτικότητα, αλλιώς δεν παίρνετε τίποτα. Ζ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ [πληρεξούσιος δικηγόρος ΒΙΟΤΕΡ]: Σε αυτό το στάδιο ας την αποδεχτούμε, κ. Πρόεδρε*».

¹⁹⁹ Τονίζεται πως με την απαιτούμενη σύμβαση εμπιστευτικότητας τίθενται περιορισμοί στη χρήση των εγγράφων της ΔΔΔ σε διαδικασίες άλλες πλην της διοικητικής και δικαστικής διαδικασίας για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού από την Επιτροπή Ανταγωνισμού στην προκείμενη υπόθεση και ουδόλως περιορίζεται η πρόσβαση των εν λόγω εταιριών στα έγγραφα αυτά.

²⁰⁰ Σημειώνεται ότι περιορισμοί στη χρήση των πληροφοριών που λαμβάνονται από τις επιχειρήσεις στο πλαίσιο των διαδικασιών πρόσβασης στο φάκελο αρχής ανταγωνισμού προβλέπονται για το σύνολο των εγγράφων του διοικητικού φακέλου, μικρότερης ωστόσο έκτασης. Βλ. άρθρο 15 παρ. 14 ΚΛΔ της Ε.Α. και άρθρο 16α παρ. 1 Εκτελεστικού Κανονισμού 773/2004.

²⁰¹ Βλ. άρθρο 16α παρ. 2 Εκτελεστικού Κανονισμού 773/2004, σύμφωνα με το οποίο τα αντίστοιχα έγγραφα «*μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον διάδικο που έχει αποκτήσει πρόσβαση στον φάκελο μόνον όταν αυτό είναι αναγκαίο για την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας στο πλαίσιο διαδικασίας: α) ενώπιον των δικαστηρίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την επανεξέταση των αποφάσεων της Επιτροπής· ή β) ενώπιον των δικαστηρίων των κρατών μελών στις περιπτώσεις που έχουν άμεση σχέση με την υπόθεση στην οποία έχει χορηγηθεί πρόσβαση, και οι οποίες αφορούν: i) την κατανομή μεταξύ των μετεχόντων στη σύμπραξη προστίμου που τους επιβάλλεται από κοινού και εις ολόκληρον από την Επιτροπή· ή ii) την επανεξέταση απόφασης με την οποία η αρχή ανταγωνισμού κράτους μέλους διαπίστωσε παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ*». Βλ. και Οδηγία για τις αγωγές αποζημίωσης, άρθρο 7.

στην κανονιστικής φύσης Απόφαση της Επιτροπής για τη ΔΔΔ (βλ. παρ. 80). Γίνεται έτσι δεκτό ότι το δημόσιο συμφέρον κατά τα ανωτέρω θα ετίθετο σε κίνδυνο από την περαιτέρω χρήση και αποκάλυψη των εγγράφων της ΔΔΔ, ακόμα και μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας ενώπιον της αρχής ανταγωνισμού, στο πλαίσιο διάφορων από αυτή διαδικασιών²⁰², προβλέπονται δε αυστηρές κυρώσεις για αυτήν την περίπτωση²⁰³.

91. Σε κάθε περίπτωση, για τη λυσιτελή άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας²⁰⁴ δεν απαιτείται αυτή να έχει την ευχέρεια χρήσης των ανωτέρω εγγράφων στο πλαίσιο άλλων, διάφορων ως προς την παρούσα, διαδικασιών. Αρκεί, στο πλαίσιο της προκειμένης διαδικασίας, να της παρασχέθηκε η δυνατότητα εξέτασης όλων των εγγράφων της ΔΔΔ τα οποία ενδέχεται να είναι κρίσιμα για την άμυνά της, προς πλήρη κατανόηση και αντίκρουση όλων των σχετικών αιτιάσεων, υποχρέωση που τηρήθηκε εν προκειμένω.
92. Ειδικότερα, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι στην εταιρία ΒΙΟΤΕΡ δόθηκε η δυνατότητα να λάβει πλήρη πρόσβαση στο σύνολο των μη απορρήτων εγγράφων της ΔΔΔ και μερική πρόσβαση σε όσα απόρρητα έγγραφα ήταν απολύτως αναγκαία για την άσκηση των δικαιωμάτων της, με εξαίρεση πληροφορίες απόρρητου ή εμπιστευτικού χαρακτήρα που δεν ήταν απαραίτητες για την άσκηση του δικαιώματος άμυνάς της, κατά τα παγίως εφαρμοζόμενα, ήτοι: (α) οικονομικά και τραπεζικά στοιχεία μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ²⁰⁵, (β) την αλληλογραφία μεταξύ της Επιτροπής Ανταγωνισμού και έκαστου μέρους που συμμετείχε στη ΔΔΔ σχετικά με την αποδοχή ή μη των αιτημάτων εμπιστευτικής αντιμετώπισης εγγράφων/ πληροφοριών που έκαστο μέρος υπέβαλε, η οποία τυγχάνει εμπιστευτικής αντιμετώπισης κατά τα αναφερόμενα στην Ανακοίνωση της Επιτροπής περί απορρήτων στοιχείων (βλ. παρ. 9 στοιχ. ε *in finem*) και (γ) στοιχεία για έργα στην πιθανολογούμενη κατανομή των οποίων η εταιρία ΒΙΟΤΕΡ

²⁰² Βλ. Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη ΔΔΔ, παρ. 36 όπου «*Η χρήση των εν λόγω πληροφοριών για διαφορετικούς σκοπούς κατά τη διάρκεια της διαδικασίας μπορεί να θεωρηθεί ως έλλειψη συνεργασίας κατά την έννοια των σημείων 12 και 27 της ανακοίνωσης περί επιείκειας. Επιπλέον, εφόσον η εν λόγω χρήση γίνεται αφού η Επιτροπή έχει ήδη εκδώσει απόφαση απαγόρευσης κατά τη διαδικασία, η Επιτροπή μπορεί, σε οποιαδήποτε διαδικασία ενώπιον των κοινοτικών δικαστηρίων, να ζητήσει από το δικαστήριο να αυξήσει το πρόστιμο έναντι της υπεύθυνης επιχείρησης. Αν οι πληροφορίες χρησιμοποιηθούν για διαφορετικούς σκοπούς, καθ' οιονδήποτε χρόνο, με την παρέμβαση εξωτερικού συμβούλου, η Επιτροπή μπορεί να αναφέρει το γεγονός στον δικηγορικό σύλλογο του εν λόγω συμβούλου, προκειμένου να κινηθεί πειθαρχική διαδικασία» και παρ. 40 όπου «*Η Επιτροπή θεωρεί ότι κανονικά η δημόσια αποκάλυψη εγγράφων και γραπτών ή ηχογραφημένων δηλώσεων (συμπεριλαμβανομένων παρατηρήσεων που υπέβαλαν τα μέρη) που έχει λάβει στο πλαίσιο της παρούσας ανακοίνωσης θα έθετε σε κίνδυνο ορισμένα δημόσια ή ιδιωτικά συμφέροντα, όπως για παράδειγμα την προστασία του σκοπού των ελέγχων και των ερευνών [...] ακόμη και μετά την έκδοση της απόφασης».* Βλ. και ΔΕΕ C-365/12, *EnBW*, σκ. 99, η οποία στο πλαίσιο του Κανονισμού 1049/2001 έκρινε ότι «*δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η σχετική με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ έρευνα έχει περατωθεί παρά μόνον όταν η απόφαση που λαμβάνει η Επιτροπή στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής δεν δύναται να προσβληθεί».**

²⁰³ Βλ. Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη ΔΔΔ, παρ. 36, Ανακοίνωση της Ε.Α. για τη ΔΔΔ, παρ. 49 και 50, και Οδηγία για τις αγωγές αποζημίωσης, άρθρο 7.

²⁰⁴ Ήτοι, όπως προαναφέρθηκε, της διοικητικής και δικαστικής διαδικασίας για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού από την Επιτροπή Ανταγωνισμού στην προκειμένη υπόθεση.

²⁰⁵ Πρβλ. άρθρο 38 παρ. 1 *in finem* του ν. 3959/2011.

δεν φέρεται να εμπλέκεται κατά την Εισήγηση²⁰⁶. Η δυνατότητα μάλιστα αυτή της δόθηκε και κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής, ωστόσο, η εταιρία ουδέποτε την άσκησε²⁰⁷.

93. Περαιτέρω, η εταιρία ΒΙΟΤΕΡ δεν προέβαλε και δη τεκμηριωμένα ότι τα έγγραφα της ΔΔΔ ήταν αποφασιστικής σημασίας για την απόδειξη των αποδιδόμενων παραβάσεων ή για την εν γένει άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας της, και μάλιστα κατά τέτοιο τρόπο και σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μην δύναται αυτή να ασκήσει λυσιτελώς τα ανωτέρω δικαιώματά της παρά μόνο με την απόκτηση πλήρους και χωρίς κανένα περιορισμό ως προς τη χρήση τους πρόσβασης στο σύνολο αυτών και ότι δεν αρκούσε προς τούτο η πρόσβαση που της χορηγήθηκε κατά τα ανωτέρω. Συνεπώς, κατά την κρίση της Επιτροπής, ο εν λόγω ισχυρισμός είναι απορριπτέος και ως αλυσιτελώς προβαλλόμενος, κατά τη νομολογία που εκτενώς εκτέθηκε ανωτέρω (βλ. παρ. 78 και 79).
94. Ως αβάσιμοι, επίσης, απορρίπτονται κατά την κρίση της Επιτροπής και οι ισχυρισμοί των εταιριών ARCHIRODON²⁰⁸, ΒΙΟΤΕΡ²⁰⁹ και ΝΕΜΕΣΙΣ²¹⁰, καθώς και του ΣΑΤΕ²¹¹ περί αδικαιολόγητου περιορισμού του δικαιώματός τους για πρόσβαση στο φάκελο, καθ' υπέρβαση της αρχής της αναλογικότητας, εξαιτίας του τρόπου άσκησης του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα της ΔΔΔ που όρισε η Υπηρεσία, ήτοι με επιτόπια μελέτη στα γραφεία της ΓΔΑ, χωρίς τη δυνατότητα λήψης αντιγράφων των μη εμπιστευτικών εκδοχών αυτών. Συγκεκριμένα:
95. Ο ισχυρισμός των ανωτέρω εταιριών ότι δυνάμει της παραγράφου 10 του άρθρου 15 του ΚΛΔ της Ε.Α. ο τρόπος άσκησης του δικαιώματος πρόσβασης (μέσω λήψης αντιγράφων ή με επιτόπια μελέτη) ορίζεται κατ' επιλογή του εκάστοτε ενδιαφερόμενου μέρους²¹², δεν συνάδει με τη γραμματική διατύπωση του ανωτέρω άρθρου ούτε και με την τεολογική και τη συστηματική ερμηνεία των σχετικών διατάξεων. Από το σύνολο αυτών, αλλά και την παγίως ακολουθούμενη διοικητική διαδικασία, προκύπτει ότι αντικείμενο του αναφερόμενου στην παράγραφο 10 έγγραφου αιτήματος είναι η εκδήλωση από το ενδιαφερόμενο μέρος της πρόθεσής του να λάβει πρόσβαση στο φάκελο - σχετική ρύθμιση εξάλλου δεν περιλαμβάνεται σε άλλη παράγραφο του άρθρου 15-, και όχι ο καθορισμός του τρόπου άσκησης του σχετικού δικαιώματος κατ' επιλογή του διοικούμενου. Ανεξαρτήτως δε του αν με το ανωτέρω αίτημα ο διοικούμενος εκδηλώσει τη σχετική προτίμησή του, όπως έπραξαν εν προκειμένω οι εταιρίες ARCHIRODON και ΒΙΟΤΕΡ²¹³, εντέλει εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής Ανταγωνισμού

²⁰⁶ Βλ. σχετικά και το υπ' αριθ. πρωτ. 411/17.03.2017 αίτημα της ΒΙΟΤΕΡ και την υπ' αριθ. πρωτ. 425/27.03.2017 απάντηση.

²⁰⁷ Βλ. τα Πρακτικά της 34^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 13.

²⁰⁸ Βλ. μεταξύ άλλων την υπ' αριθ. πρωτ. 432/30.03.2017 Προσθήκη, παρ. 5, και το υπ' αριθ. πρωτ. 407/16.03.2017 αίτημα πρόσβασης στα έγγραφα της ΔΔΔ.

²⁰⁹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 411/17.03.2017 αίτημα της ΒΙΟΤΕΡ.

²¹⁰ Βλ. Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 102 επ.

²¹¹ Βλ. Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 102 επ.

²¹² Βλ. Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 102 επ.

²¹³ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 407/16.03.2017 αίτημα της εταιρίας ARCHIRODON και το το υπ' αριθ. πρωτ. 411/17.03.2017 αίτημα της ΒΙΟΤΕΡ. Η εταιρία ΝΕΜΕΣΙΣ και ο ΣΑΤΕ δεν υπέβαλαν σχετικό

να καθορίσει τον τρόπο άσκησης αυτού, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας και κατόπιν στάθμισης των εννόμων δικαιωμάτων και των λόγων δημοσίου συμφέροντος που έχουν καθορισθεί από τη σχετική εθνική και ενωσιακή νομολογία (βλ. παράγραφο 78). Συνεπώς, ο προσδιορισμός από την Επιτροπή Ανταγωνισμού της επιτόπιας μελέτης ως του ενδεδειγμένου τρόπου άσκησης του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα της ΔΔΔ εν προκειμένω, είναι καθόλα σύννομος και σύμφωνος με όσα προβλέπονται στο ΚΔΔ και στην Ανακοίνωση για τη ΔΔΔ.

96. Συνάδει εν προκειμένω πλήρως και με την αρχή της αναλογικότητας, ενόψει των σχετικών προβλέψεων στην εθνική και ενωσιακή νομοθεσία και νομολογία περί της έκτασης πρόσβασης στα έγγραφα της ΔΔΔ (βλ. παράγραφο 78), της φύσης των ανωτέρω εγγράφων ως αυτοενοχοποιητικών δηλώσεων, που προσκομίζονται αποκλειστικά για τους σκοπούς της συνεργασίας με τις αρχές ανταγωνισμού (βλ. παράγραφο 79), αλλά και του επαρκούς χρόνου που δόθηκε στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις για τη μελέτη των σχετικών εγγράφων και την τήρηση σημειώσεων, χωρίς κανένα περιορισμό. Τούτο επιρρωνύεται και από τη σχετική ρύθμιση του Εκτελεστικού Κανονισμού 773/2004, σύμφωνα με την οποία πρόσβαση στις προτάσεις διευθέτησης διαφοράς παρέχεται μόνο στα γραφεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, απαγορεύεται δε αντιγραφή αυτών με οποιοδήποτε μηχανικό ή ηλεκτρονικό μέσο²¹⁴.
97. Ειδικώς ως προς την εταιρία NEMESIS και τον ΣΑΤΕ, τα μέρη αυτά δεν υπέβαλαν αίτημα να λάβουν αντίγραφα των εγγράφων της ΔΔΔ ούτε αντιτάχθηκαν στη σχετική διαδικασία, όταν τους κοινοποιήθηκε η σχετική πρόσκληση, και συνεπώς όψιμα, κατά την ακροαματική διαδικασία, προέβαλαν για πρώτη φορά αντιρρήσεις περί του τρόπου χορήγησης πρόσβασης στα έγγραφα της ΔΔΔ και ενώ είχαν ήδη ασκήσει όλες τις κατά νόμο δικονομικές ευχέρειες άμυνας που τηρήθηκαν, ως προς όλους, κατά την παρούσα διαδικασία.
98. Σε κάθε περίπτωση, η εν λόγω ένσταση απορρίπτεται και ως αλυσιτελώς προβαλλόμενη, διότι τα έγγραφα της ΔΔΔ δεν λήφθηκαν υπόψη από την Επιτροπή Ανταγωνισμού προκειμένου αυτή να κρίνει επί της συμμετοχής ή μη και ευθύνης των ανωτέρω εταιριών στις εξεταζόμενες πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών²¹⁵.
99. Για τους ανωτέρω λόγους, απορριπτέος είναι και ο ισχυρισμός της εταιρίας ARCHIRODON²¹⁶ ότι τα δικαιώματα άμυνάς της προσβλήθηκαν από τη μη λήψη

αίτημα κατά το χρόνο χορήγησης πρόσβασης στα έγγραφα της ΔΔΔ (βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 400/15.03.2017 αίτημα της NEMESIS και το υπ' αριθ. πρωτ. 402/15.3.2017 αίτημα του ΣΑΤΕ).

²¹⁴ Βλ. άρθρο 15 παρ. 1β σύμφωνα με το οποίο «1β. Πρόσβαση σύμφωνα με την παράγραφο 1 ή 1 α σε εταιρική δήλωση περί επεικούς μεταχείρισης κατά την έννοια του άρθρου 4α παράγραφος 2 ή σε αίτημα διευθέτησης διαφορών κατά την έννοια του άρθρου 10α παράγραφος 2 παρέχεται μόνο στα γραφεία της Επιτροπής. Οι διάδικοι και οι εκπρόσωποι τους δεν αντιγράφουν τις εταιρικές δηλώσεις περί επεικούς μεταχείρισης ή τα αιτήματα διευθέτησης διαφορών με οποιοδήποτε μηχανικό ή ηλεκτρονικό μέσο». Από το άρθρο 10α παρ. 2 προκύπτει ότι τα αιτήματα διευθέτησης διαφορών του άρθρου 15 ταυτίζονται με τις Προτάσεις Διευθέτησης Διαφοράς της Ανακοίνωσης για τη ΔΔΔ (παρ. 25 επ.).

²¹⁵ Βλ. ΔΕφΑθ 2265/2010, σκ. 13. Βλ. μεταξύ άλλων και τα Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 7.

²¹⁶ Βλ. μεταξύ άλλων την υπ' αριθ. πρωτ. 432/30.03.2017 Προσθήκη, παρ. 4.

πρόσβασης στα πρακτικά των διμερών συσκέψεων της Επιτροπής Ανταγωνισμού και των μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Η εταιρία δεν επικαλείται ούτε αποδεικνύει πώς τυχόν επίκληση από μέρους της των ανωτέρω εγγράφων θα μπορούσε να επηρεάσει το αποτέλεσμα της παρούσας διαδικασίας (για τη σχετική νομολογία βλ. αναλυτικά παρ.78 και 86)²¹⁷, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι τα αποτελέσματα των διμερών συσκέψεων αποτυπώνονται με πληρότητα στις Προτάσεις Διευθέτησης Διαφοράς που υποβλήθηκαν από τα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ και στην Εισήγηση Διευθέτησης²¹⁸, ενώ τα σχετικά πρακτικά ενόψει της φύσης των δηλώσεων των μερών περιορίζονται να αποτυπώνουν τη θεματολογία των εκάστοτε διμερών συσκέψεων και τα εκάστοτε υπό συζήτηση αναφυόμενα ζητήματα.

100. Απορριπτέος ως αβάσιμος κρίνεται και ο ισχυρισμός της προαναφερόμενης εταιρίας²¹⁹ ότι στερήθηκε πρόσβασης στα Αιτήματα Υπαγωγής στη ΔΔΔ, διότι αυτά χαρακτηρίστηκαν από την Υπηρεσία στον κατάλογο των εγγράφων της ΔΔΔ που της κοινοποιήθηκε ως «διαδικαστικά» και συνεπώς μη προσβάσιμα. Και τούτο διότι ουδέποτε ζήτησε πρόσβαση σε συγκεκριμένα από τα ανωτέρω έγγραφα. Σημειώνεται ότι, από τη μελέτη των στοιχείων του φακέλου προκύπτει ότι κατά παγίως ακολουθούμενη από την Υπηρεσία πρακτική, ναι μεν για λόγους αποτελεσματικότητας και οικονομίας της διαδικασίας, κατά τα πρώτα στάδια αυτής δεν χορηγείται αυτομάτως πρόσβαση στα διαδικαστικά έγγραφα, λόγω ακριβώς της φύσης τους, ως εγγράφων (κατά κανόνα) μη απαραίτητων για τα δικαιώματα άμυνας των εταιριών, ωστόσο, εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα από την εκάστοτε ενδιαφερόμενη εταιρία, αυτό ικανοποιείται, με την επιφύλαξη τυχόν απορρήτων στοιχείων²²⁰. Σε κάθε περίπτωση, η ενιστάμενη εταιρία δεν επικαλέστηκε ούτε απέδειξε πώς τυχόν επίκληση από μέρους της των αιτημάτων υπαγωγής στη ΔΔΔ θα μπορούσε να επηρεάσει το αποτέλεσμα της παρούσας διαδικασίας (για τη σχετική νομολογία βλ. αναλυτικά ανωτέρω παρ. 78 και 86), ενόψει ιδίως του αντικειμένου αυτών, που περιορίζεται στην εκδήλωση πρόθεσης συμμετοχής στη ΔΔΔ, κατά τα προβλεπόμενα στην Ανακοίνωση για τη ΔΔΔ (παρ. 14 επ.).

101. Ως αβάσιμος απορρίπτεται και ο ισχυρισμός της εταιρίας SELI²²¹ ότι έως το χρόνο διεξαγωγής της παρούσας διαδικασίας η Επιτροπή δεν έχει αποφανθεί εάν υιοθετεί την Εισήγηση Διευθέτησης, εκδίδοντας σχετική απόφαση, με συνέπεια να βλάπτονται τα

²¹⁷ Για το ζήτημα της πρόσβασης στα πρακτικά της ΕΑ βλ. ΣτΕ 3123/2014, σκ. 8, ΣτΕ 2365/2013, σκ. 16, ΣτΕ 2007/2013, σκ. 15, ΔΕφΑθ 458/2011, σκ. 25 και 26.

²¹⁸ Βλ. παρ. 20 της Απόφασης Διευθέτησης όπου αναφέρεται ότι η Επιτροπή Ανταγωνισμού έκρινε ότι οι Προτάσεις Διευθέτησης Διαφοράς, που υποβλήθηκαν από τα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, αποτύπωναν τα αποτελέσματα των διμερών συσκέψεων που είχαν διεξαχθεί μεταξύ έκαστου μέρους και της Ολομέλειας της Επιτροπής Ανταγωνισμού και ως εκ τούτου ανέθεσε στον αρμόδιο Εισηγητή να συντάξει Εισήγηση Διευθέτησης.

²¹⁹ Βλ. μεταξύ άλλων την υπ' αριθ. πρωτ. 432/30.03.2017 Προσθήκη, παρ. 4.

²²⁰ Βλ. ενδεικτικά την υπ' αριθ. πρωτ. 5263/21.07.2016 απάντηση σε αίτημα περί χορήγησης πρόσβασης σε στοιχεία φακέλου της απεπώνυμης έρευνας σε διαγωνισμούς δημοπράτησης δημοσίων έργων των εταιριών INTRAKAT Α.Ε. και INTRACOM HOLDINGS, υπό Γ.

²²¹ Βλ. μεταξύ άλλων υπ' αριθ. πρωτ. 566/12.06.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα, σελ. 7, Πρακτικά της 34^{ης} συνεδρίασης ΕΑ, σελ. 6, και Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης ΕΑ, σελ. 102. Βλ. επίσης τα υπ' αριθ. πρωτ. 472/07.04.2017 και 485/10.04.2017 αιτήματα της εταιρίας SELI και την υπ' αριθ. πρωτ. 495/25.04.2017 απάντηση της Επιτροπής.

δικαιώματα άμυνάς της λόγω αυτής της αβεβαιότητας και της μη λήψης πρόσβασης στην Απόφαση Διευθέτησης. Και τούτο διότι, κατά την ενωσιακή νομολογία²²², όταν στη ΔΔΔ δεν εμπλέκονται όλοι όσοι συμμετείχαν στην παράβαση, η αρχή ανταγωνισμού δικαιούται να εκδώσει, αφενός, ακολουθώντας την απλοποιημένη διαδικασία της διευθέτησης, απόφαση με αποδέκτες όσους μετείχαν στην παράβαση και στη διαδικασία διευθέτησης, και, αφετέρου, κατά την τακτική διαδικασία, απόφαση με αποδέκτες όσους (φέρονται να) μετείχαν στην παράβαση και δεν συμμετείχαν στη διαδικασία διευθέτησης, τηρουμένου του τεκμηρίου αθωότητας. Εν προκειμένω, η Απόφαση Διευθέτησης δεν προδικάζει ούτε αποφαινεται για τη συμμετοχή και την ευθύνη από τη συμμετοχή στις υπό κρίση παραβάσεις των μερών εκείνων που δεν συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Ούτε, περαιτέρω, η Επιτροπή Ανταγωνισμού κατά τη διάρκεια της ΔΔΔ σχημάτισε δικανική πεποίθηση ως προς την τυχόν συμμετοχή και την ευθύνη από την τυχόν συμμετοχή στις υπό κρίση παραβάσεις των εν λόγω μερών. Ο πολυσχιδής χαρακτήρας των εξεταζόμενων πρακτικών νόθευσης διαγωνισμών και η συμμετοχή μεγάλου αριθμού εταιριών σε αυτές, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στη ΔΔΔ συμμετείχαν οι επιχειρήσεις του «πυρήνα» της καρτελικής σύμπραξης, με τη συνεπέστερη συμμετοχή στις εξεταζόμενες πρακτικές, επέτρεψαν στην Επιτροπή να αποφανθεί επί της ευθύνης των μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, χωρίς να χρειάζεται να αποφανθεί επί της ευθύνης των μερών που δεν συμμετείχαν σε αυτή. Η συμμετοχή και ευθύνη των μερών που δεν συμμετείχαν στη ΔΔΔ αποτελεί αποκλειστικά αντικείμενο της παρούσας διαδικασίας, τηρουμένου του τεκμηρίου αθωότητας και της αρχής της αμεροληψίας.

102. Ο ανωτέρω ισχυρισμός απορρίπτεται και ως αόριστος και αλυσιτελώς προβαλλόμενος, διότι η εταιρία SELI δεν επικαλέσθηκε ούτε απέδειξε σε τι συνίσταται η βλάβη της εν προκειμένω (για τη σχετική νομολογία βλ. αναλυτικά ανωτέρω παρ. 78) ούτε επικαλέσθηκε οποιοδήποτε τυχόν επιβαρυντικό στοιχείο για αυτή το οποίο να προέκυψε κατά την ΔΔΔ. Όπως προαναφέρθηκε, στην εταιρία SELI (όπως και στα λοιπά μέρη που δεν συμμετείχαν στη ΔΔΔ) χορηγήθηκε πρόσβαση στα έγγραφα της ΔΔΔ, περιλαμβανομένων των Προτάσεων ΔΔΔ, που αποτυπώνουν τα αποτελέσματα των διμερών συσκέψεων της Επιτροπής με τα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, της Εισήγησης Διευθέτησης, στην οποία εκτίθεται το σύνολο του αποδεικτικού υλικού, των Δηλώσεων Διευθέτησης Διαφοράς, με τις οποίες τα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ επιβεβαιώνουν ότι η Εισήγηση Διευθέτησης απηχεί τις Προτάσεις τους²²³, καθώς και στα έγγραφα που κατατέθηκαν, αναφορικά με τα έργα ΜΕΤΡΟ της περιόδου 2005, στα οποία η εταιρία SELI φέρεται εμπλεκόμενη βάσει της Εισήγησης, ενώ είχε ήδη λάβει κατά τα προβλεπόμενα στον ΚΛΔ της Ε.Α. πρόσβαση στα στοιχεία του φακέλου της υπόθεσης. Η εταιρία δε (όπως και τα λοιπά μέρη που δεν συμμετείχαν στη ΔΔΔ) άσκησε προσηκόντως το σύνολο των δικαιωμάτων άμυνάς της, καθώς πέραν της ικανοποίησης του δικαιώματος πρόσβασης κατά τα ανωτέρω, ανέπτυξε, τελώντας σε γνώση των αιτιάσεων που της

²²² Βλ. απόφαση ΓενΔικ Τ-456/10, *Timab Industries και CFPR*, δημ. σε ψηφ. συλλ., σκ. 71. Βλ. και εκκρεμούσα κατά το χρόνο δημοσίευσης της παρούσας υπόθεση Τ-180/15, *Icap plc κ.α.*

²²³ Βλ. επίσης αναλυτικά την υπ' αριθ. πρωτ. 294/25.04.2017 απάντηση της Επιτροπής στα υπ' αριθ. πρωτ. 472/07.04.2017 και 485/10.04.2017 αιτήματα της εταιρίας SELI.

αποδίδονταν, τους υπερασπιστικούς της ισχυρισμούς, με την υποβολή υπομνήματος, αρχικού και συμπληρωματικού, και προσθηκών, καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας μέχρι και το πέρας αυτής (βλ. αναλυτικά για τα εν λόγω στάδια ανωτέρω υπό71).

103. Σε κάθε περίπτωση, οι ανωτέρω ισχυρισμοί των εταιριών ARCHIRODON και SELI απορρίπτονται και ως αλυσιτελώς προβαλλόμενοι, διότι ούτε τα Πρακτικά των διμερών συσκέψεων ούτε τα Αιτήματα υπαγωγής στη ΔΔΔ ούτε η Απόφαση Διευθέτησης λήφθηκαν υπόψη από την Επιτροπή Ανταγωνισμού προκειμένου να κρίνει επί της συμμετοχής και ευθύνης των ARCHIRODON και SELI στις εξεταζόμενες πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών²²⁴. Τούτο δε, όπως προαναφέρθηκε, ισχύει για το σύνολο των στοιχείων και εγγράφων της ΔΔΔ.
104. Ως αορίστως προβαλλόμενοι και αναιτιολόγητοι απορρίπτονται και οι ισχυρισμοί της ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ περί πρόσβασης σε «οποιαδήποτε επιπλέον εισήγηση της Επιτροπής σας (επιβολή προστίμων κ.τ.λ.) προς το Προεδρείο»²²⁵ και της SELI περί επιφύλαξης ως προς τα έγγραφα της ΔΔΔ που δεν τέθηκαν υπόψη της ή τέθηκαν μερικώς υπόψιν της²²⁶ ή περι εν γένει πρόσβασης στα έγγραφα αυτά²²⁷, δεδομένου μάλιστα ότι και στις ανωτέρω δυο εταιρίες παρασχέθηκε κάθε δυνατότητα, κατά τα προβλεπόμενα στον ΚΛΔ της Ε.Α. και στην Ανακοίνωση για τη ΔΔΔ να λάβουν πρόσβαση στα έγγραφα της ΔΔΔ, περιλαμβανομένης της Εισήγησης Διευθέτησης, η δε SELI άσκησε προσηκόντως το σχετικό δικαίωμα.

1.5.7 ΕΝΣΤΑΣΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΟΥ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ ΛΟΓΩ ΑΔΥΝΑΜΙΑΣ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΜΑΡΤΥΡΑ

105. Η εταιρία ALSTOM προέβαλε τον ισχυρισμό²²⁸ ότι παραβιάζονται τα δικαιώματα άμυνας και υπεράσπισής της και συνεπώς το δικαίωμα της χρηστής απονομής δικαιοσύνης (άρθρο 6 ΕΣΔΑ), διότι δεν είναι μέρος της διαδικασίας η εταιρία [...], η οποία συμμετείχε στους διαγωνισμούς δημοπράτησης έργων σιδηροδρομικών σταθμών – γραμμών/ Προαστιακού (ΣΚΑ) στη χειραγώγηση των οποίων φέρεται εμπλεκόμενη η ALSTOM. Κατά την εταιρία, αυτό της αποστερεί τη δυνατότητα να εξετάσει και να αντεξετάσει μάρτυρες της ανωτέρω εταιρίας και παραβιάζει το τεκμήριο αθωότητάς της.
106. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, η ανωτέρω ένσταση είναι απορριπτή ως αβάσιμη και αλυσιτελώς προβαλλόμενη, διότι το γεγονός ότι η [...] δεν αποτελεί μέρος της παρούσας διαδικασίας δεν αποστερεί την ALSTOM από την δυνατότητα να εξετάσει ως μάρτυρες στελέχη της προαναφερόμενης εταιρίας. Συγκεκριμένα, βάσει των προβλέψεων του ΚΛΔ της Ε.Α. οι εμπλεκόμενες εταιρίες δύνανται (α) να επικαλεσθούν

²²⁴ Βλ. ΔΕΦΑΘ 2265/2010, σκ. 13. Βλ. μεταξύ άλλων και τα Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 7.

²²⁵ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 493/20.04.2017 αίτημα και την υπ' αριθ. πρωτ. 494/25.04.2017 απάντηση.

²²⁶ Βλ. μεταξύ άλλων το υπ' αριθ. πρωτ. 427/20.03.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα της SELI, σελ. 4.

²²⁷ Βλ. μεταξύ άλλων υπ' αριθ. πρωτ. 445/05.12.2016 Προσθήκη της SELI, σελ. 3.

²²⁸ Βλ. μεταξύ άλλων υπ' αριθ. πρωτ. 376/26.09.2016 Υπόμνημα της ALSTOM υπό V.

μάρτυρες για την απόδειξη των ισχυρισμών τους (άρθρα 19, 20 και 22 ΚΛΔ) και (β) να αιτηθούν να καλέσει η Επιτροπή Ανταγωνισμού ως μάρτυρες συγκεκριμένα πρόσωπα η συμμετοχή των οποίων στη διαδικασία θα συνέβαλε στην εξέταση της υπόθεσης (άρθρο 23 ΚΛΔ)²²⁹. Μάλιστα, η τελευταία αυτή δυνατότητα υφίσταται, ακόμα και αν η εμπλεκόμενη εταιρία έχει ήδη εξαντλήσει τον αριθμό των δυναμένων να εξεταστούν από αυτή μαρτύρων. Η ALSTOM δεν άσκησε εν προκειμένω καμία από τις ανωτέρω δικονομικές δυνατότητες, οι οποίες είναι επαρκείς για την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων άμυνάς της. Έτσι, ούτε επικαλέσθηκε η ίδια ως μάρτυρα κάποιο στέλεχος της εταιρίας [...], αν και αντίστοιχα κάλεσε ως μάρτυρα στέλεχος κατασκευαστικής εταιρίας που δεν συμμετείχε στην παρούσα διαδικασία, ούτε και ζήτησε από την Επιτροπή Ανταγωνισμού να κλητεύσει εκείνη αυτεπαγγέλτως ως μάρτυρες στελέχη, νυν ή πρώην, της εταιρίας [...]. Θα ήταν εξάλλου, άτοπο να γίνει δεκτό ότι ο μόνος τρόπος ικανοποίησης του δικαιώματος της ενισταμένης να εξετάσει μάρτυρες στην κρινόμενη περίπτωση, είναι να καταστεί εμπλεκόμενη στην παρούσα διαδικασία η εταιρία [...], παρότι ελλείπουν προς τούτο επαρκείς ενδείξεις.

107. Για λόγους πληρότητας σημειώνεται ότι οι αιτιάσεις κατά της ALSTOM στηρίζονται αποκλειστικά σε έγγραφα του φακέλου της υπόθεσης και δεν βασίζονται ούτε κατ' ελάχιστον σε καταθέσεις μαρτύρων, και ως εκ τούτου δεν συντρέχουν εν προκειμένω οι προϋποθέσεις παραβίασης του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, για τη συνδρομή των οποίων απαιτείται αφενός η κατηγορία να στηρίζεται σε αποκλειστικό ή καθοριστικό βαθμό στην κατάθεση μάρτυρα, η εξέταση του οποίου από τον κατηγορούμενο δεν κατέστη δυνατή λόγω αμέλειας των αρχών, και αφετέρου να μην έχουν θεσπιστεί δικονομικές δυνατότητες τέτοιες που να επιτρέπουν τον έλεγχο της αξιοπιστίας της ανέλεγκτης μαρτυρικής κατάθεσης²³⁰.

1.5.8 ΕΝΣΤΑΣΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΥΠΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΜΟΧΛΟΣ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΠΙΕΙΚΕΙΑΣ

108. Στα υπομνήματά της, αλλά και στην ακροαματική διαδικασία η εταιρία SELI προέβαλε τον ισχυρισμό²³¹ ότι μη νομίμως έχει υπαχθεί η εταιρία ΜΟΧΛΟΣ στο Πρόγραμμα Επιείκειας και της χορηγήθηκε απαλλαγή από την επιβολή προστίμου, (α) διότι προσκόμισε στην Επιτροπή Ανταγωνισμού στοιχεία κατόπιν του επιτόπιου ελέγχου που η τελευταία πραγματοποίησε στα γραφεία εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, και μάλιστα περιορίστηκε σε επιβεβαιωτικές των στοιχείων που ήδη είχε συλλέξει η Επιτροπή καταθέσεις στελεχών της, οι οποίες κατά την πρακτική της Επιτροπής συνιστούν απλώς σημαντικά επιπρόσθετα στοιχεία, τα οποία δεν πληρούν αυτοτελώς τους όρους και τις ελάχιστες απαιτήσεις παροχής στοιχείων στις περιπτώσεις υποβολής αιτήματος επιείκειας για χορήγηση απαλλαγής Τύπου 1Α, και (β) λόγω της ταύτισης των οικονομικών

²²⁹ Βλ. στην παρούσα διαδικασία Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης ΕΑ, σελ. 6 - 7, ως προς την εταιρία VINCI, η οποία εν τέλει δεν άσκησε τη σχετική ευχέρεια.

²³⁰ Βλ. ενδεικτικά ΕΔΔΑ 26766/05 & 22228/06, *Al-Khawaja & Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου*.

²³¹ Βλ. μεταξύ άλλων υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της SELI, σελ. 22 επ, υπ' αριθ. πρωτ. 445/05.12.2016 Προσθήκη της SELI, σελ. 3, και Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 101.

συμφερόντων της εταιρίας ΜΟΧΛΟΣ με αυτών της εταιρίας ΜΗΧΑΝΙΚΗ, η οποία κατά την SELI προκύπτουν από δημοσιεύματα του έτους 2014 βάσει των οποίων η ΜΗΧΑΝΙΚΗ διερευνούσε τη δυνατότητα να συγχωνευθεί με τη ΜΟΧΛΟΣ, σχέδιο που ωστόσο εγκαταλείφθηκε λόγω δικαστικών διενέξεων της ΜΗΧΑΝΙΚΗ με τράπεζα. Η SELI ζήτησε από την Επιτροπή Ανταγωνισμού να ελέγξει τα αναφερόμενα στα εν λόγω δημοσιεύματα και, εφόσον αληθεύουν, να ανακαλέσει τις πράξεις υπαγωγής της ΜΟΧΛΟΣ σε καθεστώς επιείκειας.

109. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, η ανωτέρω ένσταση προβάλλεται από την SELI άνευ εννόμου συμφέροντος, διότι η εταιρία δεν βλάπτεται καθ' οιονδήποτε τρόπο άμεσα ή έμμεσα από την υπαγωγή της ΜΟΧΛΟΣ στο Πρόγραμμα Επιείκειας και τη χορήγηση σε αυτή της προβλεπόμενης απαλλαγής από την επιβολή προστίμου. Συγκεκριμένα, η εταιρία SELI δεν υπέβαλε αίτηση επιείκειας η ίδια, ώστε τυχόν μη νόμιμη χορήγηση απαλλαγής από το πρόστιμο στην εταιρία ΜΟΧΛΟΣ να θέτει αυτή σε δυσμενέστερη θέση από ότι θα συνέβαινε αν η αίτηση της ΜΟΧΛΟΣ είχε απορριφθεί²³². Επιπροσθέτως, όπως προκύπτει από τα αναφερόμενα υπό Ι.2, στο πλαίσιο της αίτησης επιείκειας που υπέβαλε η ΜΟΧΛΟΣ δεν προσκομίσθηκαν στοιχεία που να αφορούν στους διαγωνισμούς των έργων ΜΕΤΡΟ της περιόδου 2005, στη νόθευση των οποίων και μόνο φέρεται εμπλεκόμενη η SELI. Συνακόλουθα, οι ανωτέρω ισχυρισμοί απορρίπτονται και ως αλυσιτελώς προβαλλόμενοι διότι, ακόμα και αν υποτεθούν βάσιμοι (*quod non*), αυτό δεν θα μετέβαλε ουδόλως την νομική κατάσταση της SELI στην παρούσα διαδικασία. Περαιτέρω, όπως ρητά προβλέπεται στην παράγραφο 44 της Ανακοίνωσης για τη ΔΔΔ, σε υποθέσεις που έχουν υπαχθεί στη διαδικασία αυτή, όπως η παρούσα, εφόσον ενέχονται και επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν υποβάλει αίτηση επιείκειας, όπως εν προκειμένω η ΜΟΧΛΟΣ, το ευεργέτημα της επιείκειας, είτε με τη μορφή της απαλλαγής από το πρόστιμο, είτε με τη μορφή της μείωσης του προστίμου, χορηγείται από την Επιτροπή Ανταγωνισμού στην αιτούσα την επιείκεια με την Απόφαση Διευθέτησης, όπως συντρέχει και εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω παρ.18) το ευεργέτημα της απαλλαγής από το πρόστιμο χορηγήθηκε στη ΜΟΧΛΟΣ με την απόφαση της Επιτροπής Ανταγωνισμού 642/2017 (Απόφαση Διευθέτησης), η οποία συνιστά και την δυνάμενη να προσβληθεί οριστική ατομική διοικητική πράξη ως προς το ζήτημα αυτό. Την απόφαση αυτή δεν έχει προσβάλλει η εταιρία SELI.

110. Για λόγους πληρότητας, σημειώνεται ότι η χορήγηση απαλλαγής σε επιχείρηση από την επιβολή προστίμου δικαιολογείται από την αποφασιστική συμβολή αυτής είτε στην έναρξη της διαδικασίας έρευνας είτε στον εντοπισμό και στην απόδειξη παράβασης, σε συνδυασμό με την ακώλυτη και ειλικρινή συνεργασία της με την Επιτροπή Ανταγωνισμού έως την ολοκλήρωση της διοικητικής διαδικασίας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Επιείκειας (βλ. παρ. 7 επ. και 9 επ.), απαλλαγή από το πρόστιμο χορηγείται στην επιχείρηση εκείνη που πρώτη, σε σχέση με τις λοιπές

²³² Κατά τα προβλεπόμενα στο Πρόγραμμα Επιείκειας, πλήρης απαλλαγή από τα πρόστιμα χορηγείται μόνο σε μία επιχείρηση, είτε Τύπου 1Α είτε Τύπου 1Β (οι περιπτώσεις αυτές είναι αμοιβαίως αποκλειώμενες - βλ. παρ. 9 του Προγράμματος Επιείκειας). Εάν υφίστανται και άλλοι αιτούντες, αυτοί λαμβάνουν μείωση του προστίμου.

ενεχόμενες στην καρτελική σύμπραξη επιχειρήσεις (και όχι με την Επιτροπή Ανταγωνισμού, όπως λανθασμένα φαίνεται να εκλαμβάνει η SELI), θα προσκομίσει στοιχεία τέτοια που επιτρέπουν στην Επιτροπή είτε να πραγματοποιήσει στοχευμένο επιτόπιο έλεγχο ή άλλο μέτρο έρευνας ως προς εικαζόμενη παράβαση για την οποία δεν είχε ήδη διενεργήσει ήδη κάποιο από τα προαναφερόμενα μέτρα έρευνας (απαλλαγή Τύπου 1Α) είτε, εφόσον δεν συντρέχει η προηγούμενη περίπτωση, να αποδείξει παράβαση σε σχέση με πιθανολογούμενη καρτελική σύμπραξη (απαλλαγή Τύπου 1Β), υπό την προϋπόθεση και στις δύο περιπτώσεις ότι η Επιτροπή δεν είχε ήδη στην κατοχή της τα ανωτέρω στοιχεία και υπό συγκεκριμένους όρους που συνδέονται με την επιεική μεταχείριση (ακώλυτη και ειλικρινής συνεργασία, μη καταστροφή στοιχείων, διακοπή συμμετοχής στην καρτελική σύμπραξη, κ.α. – βλ. παρ. 19 επ.). Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου (βλ. Απόφαση Διευθέτησης υπό I.2 και VIII.4 – βλ. και παρούσα υπό I.2), η εταιρία ΜΟΧΛΟΣ (και οι λοιπές αιτούσες, εταιρίες του αυτού Ομίλου) προσκόμισε στο πλαίσιο της αίτησης επιείκειας και κατόπιν των επιτόπιων ελέγχων που είχε διενεργήσει σε ελεγχόμενες επιχειρήσεις η Υπηρεσία, ιδίως τα ακόλουθα στοιχεία: (α) [...], (β) [...] και (γ) [...]. Όπως σαφώς προκύπτει από τα ανωτέρω και σε αντίθεση με όσα υπολαμβάνει η SELI, η ΜΟΧΛΟΣ (και οι λοιπές αιτούσες) εν προκειμένω δεν περιορίστηκε σε επιβεβαιωτικές απλώς των ευρημάτων της Υπηρεσίας καταθέσεις των στελεχών της, αλλά αφενός προσκόμισε στοιχεία που επέτρεψαν την απόδειξη πτυχών των εξεταζόμενων πρακτικών και αφετέρου εισέφερε πληροφορίες που επέτρεψαν τη συλλογή από την Υπηρεσία τέτοιων στοιχείων, και συγκεκριμένα έγγραφων αποδεικτικών στοιχείων σύγχρονων της παράβασης (βλ. ιδίως υπό (α) και (β) ανωτέρω), ενώ και οι καταθέσεις των στελεχών της διευκόλυναν ουσιαστικά την ανάλυση των ευρημάτων των ελέγχων προς την κατεύθυνση της στοιχειοθέτησης της παράβασης, με την εισφορά πληροφοριών μη διαθέσιμων στην Υπηρεσία (βλ. ιδίως υπό (γ) ανωτέρω). Ως εκ τούτου η απόφαση χορήγησης απαλλαγής εν προκειμένω²³³ είναι πλήρως συμβατή με την παλαιότερη πρακτική της Επιτροπής²³⁴, τα προβλεπόμενα στο Πρόγραμμα Επιείκειας και την πρακτική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Σε κάθε περίπτωση, όπως προκύπτει από το Πρόγραμμα Επιείκειας²³⁵, η Επιτροπή Ανταγωνισμού διατηρεί ένα βαθμό διακριτικής ευχέρειας, κατά την αξιολόγηση ιδίως της εισφοράς της αιτούσας την επιείκεια επιχείρησης στον εντοπισμό ή στην απόδειξη της πιθανολογούμενης καρτελικής σύμπραξης και του βαθμού απαλλαγής της από το πρόστιμο, και συνεπώς η σχετική της κρίση ελέγχεται μόνο σε περίπτωση

²³³ Με την Απόφαση Διευθέτησης (βλ. υπό VIII.4) τα ανωτέρω στοιχεία κρίθηκαν επαρκή και πλήρως συμβατά με τους όρους και τις σχετικές ελάχιστες απαιτήσεις παροχής στοιχείων για την χορήγηση απαλλαγής Τύπου 1Β από τα πρόστιμα του άρθρου 25 του ν. 3959/2011.

²³⁴ Βλ. απόφαση 369/V/2007, που επικαλείται η SELI. Στην περίπτωση εκείνη, όπως ρητά αναφέρεται στην απόφαση, οι καταθέσεις στελεχών της αιτούσας την επιείκεια, οι οποίες απλώς επιβεβαίωναν το περιεχόμενο των ήδη ανευρεθέντων από την Υπηρεσία στοιχείων, αποτελούσαν «τα μοναδικά νέα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε η αιτούσα». Κρίθηκε δε εκ των λόγων αυτών (επιβεβαιωτικό περιεχόμενο καταθέσεων, μη προσκόμιση άλλων στοιχείων) ότι δεν δικαιολογούν τη χορήγηση πλήρους απαλλαγής από το πρόστιμο, αλλά πιθανώς μείωση αυτού.

²³⁵ Βλ. παρ. 7(α) και 9 (α): «κατά την άποψη της ΕΑ». Βλ. αντίστοιχες προβλέψεις στην Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τη μη επιβολή και τη μείωση των προστίμων σε υποθέσεις συμπράξεων (καρτέλ), ΕΕ 2006 C 298/17, παρ. 8.

τυχόν υπέρβασης των άκρων ορίων της διακριτικής της ευχέρειας ή σε περίπτωση κατάχρησης εξουσίας, συνθήκες που ουδόλως συντρέχουν εν προκειμένω.

111. Ως προς το δεύτερο σκέλος του ισχυρισμού της εταιρίας SELI περί ταύτισης των οικονομικών συμφερόντων της αιτούσας την επιείκεια ΜΟΧΛΟΣ και αυτών της «καταγγέλλουσας» (κατά τη SELI) ΜΗΧΑΝΙΚΗ, περίπτωση που συνιστά σύγκρουση συμφερόντων κατά τη SELI και θέτει εν αμφιβόλω την αξιοπιστία των στοιχείων που προσκόμισε η ΜΟΧΛΟΣ στο πλαίσιο του Προγράμματος Επιείκειας, διότι αυτή «είχε κάθε συμφέρον να ευδοκιμήσουν οι καταγγελίες/ καταθέσεις της {ΜΗΧΑΝΙΚΗ} στην Επιτροπή Ανταγωνισμού», και το αίτημά της περί διερεύνησης από την Επιτροπή των ανωτέρω περιστάσεων, υπενθυμίζεται καταρχήν ότι, όπως αναλυτικά προεκτέθηκε (βλ. ανωτέρω υπό I.5.1), η εταιρία ΜΗΧΑΝΙΚΗ δεν απολαμβάνει στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας τα δικονομικά δικαιώματα του καταγγέλλοντος. Απεναντίας, συνιστά ενεχόμενη στην υπό κρίση καρτελική σύμπραξη επιχείρηση, στην οποία κοινοποιήθηκε η Εισήγηση με αναλυτικές αιτιάσεις σε βάρος της περί παραβίασης της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού, οι οποίες εν μέρει θεμελιώνονται στα στοιχεία που προσκόμισε με την Αίτηση Επιείκειας η ΜΟΧΛΟΣ. Συνεπώς, ουδεμία «σύγκρουση συμφερόντων» συντρέχει εν προκειμένω, κατά τα αναφερόμενα από την εταιρία SELI, από το γεγονός ότι σε χρόνο μεταγενέστερο από την εκκίνηση της υπό κρίση αυτεπάγγελτης έρευνας και την υποβολή του Αιτήματος Επιείκειας (το 2014 κατά τα επικαλούμενα από τη SELI δημοσιεύματα) οι ανωτέρω εταιρίες, ενεχόμενες και οι δύο στην υπό κρίση παράβαση, φέρονται να συζήτησαν ή και να σχεδίασαν πιθανή μεταξύ τους συγχώνευση, η οποία ουδέποτε υλοποιήθηκε, ούτε και βεβαίως οι ανωτέρω περιστάσεις επηρεάζουν την αποδεικτική ισχύ των στοιχείων που συλλέχθηκαν ή εισφέρθηκαν από την ΜΟΧΛΟΣ με την Αίτηση Επιείκειας (για την αποδεικτική ισχύ των στοιχείων του φακέλου βλ. κατωτέρω υπό IV.1.2.2.3.2 και IV.2.2.2.2.1), τα οποία μάλιστα εν μέρει είναι σύγχρονα των υπό κρίση πρακτικών, ήτοι κατά πολύ προγενέστερα των επικαλούμενων από τη SELI περιστάσεων, ή σε κάθε περίπτωση έχουν οποιαδήποτε έννομη συνέπεια επί της υπαγωγής της εταιρίας σε καθεστώς επιείκειας. Υπενθυμίζεται περαιτέρω, ότι, όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό I.5.2), ναι μεν σύμφωνα με την αρχή της χρηστής διοίκησης η Επιτροπή συμβάλλει με τα μέσα που έχει στη διάθεσή της στην εξακρίβωση των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών έκαστης υπόθεσης και εξετάζει με επιμέλεια και αμεροληψία όλα τα κρίσιμα στοιχεία που επικαλούνται τα εμπλεκόμενα μέρη, ωστόσο η Επιτροπή δεν οφείλει να χρησιμοποιήσει τις εξουσίες έρευνας που διαθέτει, προς διερεύνηση περιστάσεων οι οποίες ουδεμία έννομη συνέπεια έχουν επί της εκάστοτε εξεταζόμενης παράβασης και διαδικασίας διαπίστωσης παράβασης ή των οποίων γίνεται επίκληση προς συναγωγή εκτιμήσεων οι οποίες διαψεύδονται από τα ήδη συλλεχθέντα από την Υπηρεσία στοιχεία και τις περιστάσεις της υπόθεσης, συνολικά ιδωμένες. Βάσει των ανωτέρω, η Επιτροπή κρίνει ότι δεν είναι αναγκαίο για τη διακρίβωση της αλήθειας στην υπό κρίση υπόθεση να διερευνήσει περαιτέρω τις επικαλούμενες από την εταιρία SELI περιστάσεις.

1.5.9 ΕΝΣΤΑΣΗ ΠΛΗΜΜΕΛΟΥΣ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

112. Κατά την ακροαματική διαδικασία και στα υπομνήματά της η εταιρία SELI προέβαλε τον ισχυρισμό²³⁶ ότι η Επιτροπή Ανταγωνισμού έχει συγκροτηθεί πλημμελώς, κατόπιν διορισμού νέων μελών την 06.04.2017, ήτοι μία ημέρα πριν την ορισθείσα πρώτη συνεδρίαση της Επιτροπής Ανταγωνισμού επί της παρούσας υπόθεσης, διότι (α) δεν ορίστηκαν όλα τα τακτικά μέλη της Επιτροπής, η θητεία των οποίων είχε λήξει, με συνέπεια η συγκρότηση αυτής να είναι ελλιπής κατά ένα μέλος, η θητεία του οποίου παρατάθηκε αυτοδικαίως και επ' αόριστον, και (β) προβλέπεται παρανόμως αναπλήρωση του μη διορισθέντος τακτικού μέλους. Περαιτέρω, κατά την εταιρία, η απαίτηση περί νόμιμης συγκρότησης του συλλογικού οργάνου δεν καλύπτεται από την ύπαρξη τόσων μόνο μελών, όσα αρκούν για την επίτευξη της αναγκαίας για τη λήψη απόφασης απαρτίας, διότι προϋπόθεση της υπό νόμιμη απαρτία λειτουργίας του οργάνου αποτελεί η νόμιμη συγκρότηση αυτού, η οποία, κατ' αυτή δεν έλαβε χώρα εν προκειμένω. Επιπροσθέτως, κατά την εταιρία, η διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 12 του ν. 3959/2011 δεν μπορεί να τύχει αναλογικής εφαρμογής εν προκειμένω, διότι ρυθμίζει τη λειτουργία της Επιτροπής σε περίπτωση θανάτου ή παραίτησης ή έκπτωσης μέλους της προηγουμένως νομίμως συγκροτηθείσας Επιτροπής, προς τον σκοπό προσωρινής συνέχισης της λειτουργίας της με τα εναπομείναντα μέλη, και όχι την περίπτωση που δεν έχει οριστεί νομίμως το προβλεπόμενο μέλος, ενώ η πρόβλεψη του ίδιου άρθρου περί επ' αόριστον παράτασης της θητείας των μελών της Επιτροπής έως το διορισμό νέων θα πρέπει να μην τύχει εφαρμογής ως αντισυνταγματική και συγκεκριμένα ως αντικείμενη στο άρθρο 101Α του Συντάγματος.
113. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, η ανωτέρω ένσταση είναι απορριπτέα ως αβάσιμη. Σύμφωνα με την εθνική νομολογία²³⁷, δεν υφίσταται πλημμελής συγκρότηση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, σε περίπτωση κένωσης θέσης μέλους της (Εισηγητή) και τοποθέτησής του σε νεοσυσταθείσα θέση (Αντιπρόεδρου), υπό την προϋπόθεση ότι συμμετέχουν στην Ολομέλεια ο Πρόεδρος, ο Αντιπρόεδρος, ο Εισηγητής της υπόθεσης και δύο τουλάχιστον μέλη, τακτικά ή αναπληρωματικά, κατά τις προβλέψεις του άρθρου 15 παρ. 7 του ν. 3959/2011. Και τούτο ενόψει της ανάγκης διασφάλισης της αδιάλειπτης, απρόσκοπτης και εύρυθμης λειτουργίας της Επιτροπής Ανταγωνισμού, η οποία διασφαλίζεται (μεταξύ άλλων) από την πρόβλεψη του άρθρου 12 παρ. 3 του ν. 3959/2011, σύμφωνα με την οποία σε περίπτωση κένωσης θέσης μέλους της Επιτροπής Ανταγωνισμού, λόγω θανάτου, παραίτησης ή έκπτωσης αυτού, η λειτουργία της Επιτροπής δεν διακόπτεται μέχρι τον ορισμό αντικαταστάστη, υπό την επιφύλαξη της προαναφερόμενης διάταξης του άρθρου 15 παρ. 7. Κατά μείζονα λόγο τα ανωτέρω ισχύουν εν προκειμένω, όπου δεν υφίσταται ουδεμία κένωση θέσης μέλους της

²³⁶ Βλ. μεταξύ άλλων το υπ' αριθ. πρωτ. 566/12.06.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα μετά την ακρόαση, υπό 1, τα Πρακτικά της 34^{ης} συνεδρίασης της ΕΑ, σελ. 7, τα Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης της ΕΑ, σελ. 97-98, και την υπ' αριθ. πρωτ. 485/10.04.2017 επιστολή της SELI. Βλ. και την επιφύλαξη που διατυπώνει η εταιρία ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ - Πρακτικά της 34^{ης} συνεδρίασης της ΕΑ, σελ. 6.

²³⁷ Βλ. ΣτΕ 4448/2014.

Επιτροπής, αλλά αντιθέτως κατά ρητή πρόβλεψη του άρθρου 12 παρ. 3 του ν. 3959/2011 η θητεία του τακτικού μέλους της Επιτροπής Ανταγωνισμού, Ιωάννη Αυγερινού, παρατάθηκε αυτοδικαίως μέχρι το διορισμό νέου μέλους, ενώ διορίστηκαν Αντιπρόεδρος, και τρία μέλη, ένα τακτικό και δύο αναπληρωματικά, κατόπιν λήξης της θητείας των προηγούμενων μελών. Με την τοποθέτηση των νέων μελών η Επιτροπή συγκροτήθηκε νόμιμα και απαρτίζεται από τα προβλεπόμενα στο άρθρο 12 του ν. 3959/2011 οχτώ (8) μέλη.

114. Περαιτέρω, ως αβάσιμη απορρίπτεται η ανωτέρω ένσταση κατά το σκέλος της εκείνου που αναφέρεται στην αντισυνταγματικότητα του εδαφίου του άρθρου 12 παρ. 3 του ν. 3959/2011, το οποίο προβλέπει την αυτοδίκαιη παράταση της θητείας των μελών της Επιτροπής έως το διορισμό νέων, διότι κατά το χρόνο έναρξης της παρούσας διαδικασίας η θητεία του προαναφερόμενου μέλους της Επιτροπής είχε παραταθεί για μία μόλις ημέρα, διάστημα σε κάθε περίπτωση εύλογο, η πάροδος του οποίου σε ουδεμία περίπτωση δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι συνεπάγεται τη μη νόμιμη συγκρότηση της Επιτροπής Ανταγωνισμού.

1.5.10 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

115. Στα υπομνήματά τους, αλλά και στη συζήτηση ενώπιον της Επιτροπής, ορισμένα από τα εμπλεκόμενα μέρη, και συγκεκριμένα οι επιχειρήσεις ΑΛΤΕ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ, ΚΑΣΤΩΡ, ΠΑΡΝΩΝ, ΜΗΧΑΝΙΚΗ και ALSTOM και η ένωση επιχειρήσεων ΣΑΤΕ, οι οποίες φέρονται κατά την Εισήγηση να εμπλέκονται σε πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών που έλαβαν χώρα κατά την περίοδο 1981-2002, ισχυρίστηκαν²³⁸ ότι θίγονται τα δικαιώματα άμυνάς τους από το γεγονός ότι καλούνται να απολογηθούν για αποδιδόμενες συμπεριφορές και πράξεις που έλαβαν χώρα προ είκοσι και τριάντα ετών, με συνέπεια, κατά την άποψή τους, λόγω της παρέλευσης υπερβολικά μακρού χρόνου από την τέλεση των υπό εξέταση πρακτικών νόθευσης διαγωνισμών να αδυνατούν να ανεύρουν ανταποδείξεις στις αιτιάσεις της Εισήγησης και να προβάλλουν εμπειριστατωμένους ισχυρισμούς και συνακόλουθα να τελούν σε αντικειμενική αδυναμία αποτελεσματικής άμυνάς τους. Επιπλέον της παρέλευσης μακρού χρόνου από το χρόνο τέλεσης των αποδιδόμενων παραβάσεων, ορισμένες από τις εταιρίες επικαλούνται και λοιπές περιστάσεις που κατά την αξιολόγησή τους αποδεικνύουν την αδυναμία τους να ασκήσουν αποτελεσματικά τα δικαιώματα άμυνάς τους και συγκεκριμένα την απώλεια ή αδυναμία ανεύρεσης του αρχείου τους της υπό εξέταση περιόδου ή κρίσιμων αθωωτικών στοιχείων (ΑΛΤΕ, ΚΑΣΤΩΡ, ΜΗΧΑΝΙΚΗ, ΣΑΤΕ) λόγω αλληπάλληλων αλλαγών έδρας, έξωσης και έναρξης διαδικασίας ειδικής εκκαθάρισης (ΑΛΤΕ), τη θέση τους σε ειδική εκκαθάριση ή πτώχευση ή αναγκαστική

²³⁸ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 169/26.06.16 Υπόμνημα της ΑΛΤΕ παρ. 4, το υπ' αριθ. πρωτ. 367/26.09.16 Υπόμνημα της εταιρίας ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ σελ. 2-3, το υπ' αριθ. πρωτ. 372/26.09.16 Υπόμνημα της εταιρίας ΚΑΣΤΩΡ σελ. 4-5, το υπ' αριθ. πρωτ. 368/26.09.16 Υπόμνημα της εταιρίας ΠΑΡΝΩΝ σελ. 3, το υπ' αριθ. πρωτ. 352/26.09.16 Υπόμνημα της εταιρίας ΜΗΧΑΝΙΚΗ, το υπ' αριθ. πρωτ. 376/26.09.16 Υπόμνημα της εταιρίας ALSTOM ενότητα II.3 σελ. 10 και το υπ' αριθ. πρωτ. 371/26.09.16 Υπόμνημα της ένωσης επιχειρήσεων ΣΑΤΕ σελ. 4 επ.

διαχείριση (ΑΛΤΕ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ, ΠΑΡΝΩΝ, ΜΗΧΑΝΙΚΗ), την τοποθέτηση νέας διοίκησης χωρίς γνώση ή συμμετοχή στις υπό διερεύνηση πρακτικές (ΑΛΤΕ), την αδυναμία κλήτευσης της παλαιάς διοίκησης ή των αρμόδιων κατά το χρόνο τέλεσης των πρακτικών στελεχών λόγω θανάτου (ΑΛΤΕ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ, ΚΑΣΤΩΡ, ΠΑΡΝΩΝ, ΣΑΤΕ) ή παραίτησης αυτών (ΣΑΤΕ, ALSTOM) με συνέπεια να έχουν πλήρως αποκοπεί από την επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων, και εν γένει μεταβολές στη μετοχική σύνθεση, τη σύνθεση των διευθυντικών στελεχών και το λοιπό προσωπικό (ΚΑΣΤΩΡ, ΣΑΤΕ).

116. Οι εν λόγω ισχυρισμοί είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι, κατά πρώτον διότι τα μέρη είχαν στη διάθεσή τους όλα τα πραγματικά και νομικά στοιχεία για την αντίκρουση των αποδιδόμενων παραβάσεων στο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας, ενώ η πλειονότητα αυτών άσκησαν τα διαδικαστικά τους δικαιώματα κατά τις κείμενες διατάξεις. Συγκεκριμένα, καταρχήν, η Εισήγηση για τα έργα της περιόδου 1981 – 2000 βασίζεται, σε μεγάλο βαθμό, σε έγγραφές στο ημερολόγιο του [...], οι οποίες συντάχθηκαν σε ανύποπτο και σύγχρονο με τη διενέργεια των επίμαχων πρακτικών και συναντήσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων χρόνο (*contemporaneous documents in tempore non suspecto*) και από συντάκτη με αυτοπρόσωπη παρουσία στις εν λόγω συναντήσεις, καθώς και σε λοιπά έγγραφα (ιδιωτικά συμφωνητικά, μνημόνια συνεργασίας, κ.α.) τα οποία ομοίως συντάχθηκαν σε χρόνο ανύποπτο και σύγχρονο με τις υπό κρίση πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών, εντοπίστηκαν δε και συλλέχθηκαν από την Υπηρεσία το 2013 κατά τους επιτόπιους ελέγχους που διενήργησε σε ορισμένες από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις. Σε έγγραφα, που ομοίως συντάχθηκαν σε χρόνο ανύποπτο και σύγχρονο με τις αποδιδόμενες πρακτικές, στηρίζονται και οι αιτιάσεις της Εισήγησης που αποδίδονται στην εταιρία ALSTOM για τα έργα ΣΚΑ της περιόδου 2001 – 2002. Περαιτέρω, οι εκπρόσωποι ορισμένων από τα εμπλεκόμενα μέρη που συμμετείχαν στις επίμαχες πρακτικές και συναντήσεις της περιόδου 1981-2000 ήταν οι ίδιοι, καθόλη τη διάρκεια της παράβασης, και έκτοτε συνεχίζουν να διευθύνουν τις ίδιες επιχειρήσεις ή ασχολούνται πλέον σε άλλες επιχειρήσεις του κλάδου με ενεργή παρουσία σε αυτόν αλλά και συμμετοχή σε πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών που έλαβαν χώρα μεταγενέστερα. Όπως δε προκύπτει από τη μελέτη των στοιχείων του φακέλου, ακόμα και οι εταιρίες που αποτέλεσαν αντικείμενο εξαγοράς την ανωτέρω περίοδο, αποκτήθηκαν από εταιρίες που συμμετείχαν στις αποδιδόμενες πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών, τα στελέχη των οποίων συνεπώς τελούσαν και τελούν σε γνώση των περιστάσεων της περιόδου. Συγκεκριμένα:

117. Πρόεδρος και μέτοχος - ιδιοκτήτης έως σήμερα της εταιρίας ΜΗΧΑΝΙΚΗ παραμένει ο [...], ο οποίος βάσει των στοιχείων του φακέλου συμμετείχε ο ίδιος προσωπικά στις συναντήσεις της περιόδου 1991 -2000, κλήθηκε δε και κατέθεσε και κατά την διάρκεια της διενέργειας έρευνας από την Υπηρεσία στην υπό κρίση υπόθεση. Δεδομένης της σταθερότητας ως προς την συμμετοχή του στις επίμαχες συναντήσεις και της θέσης του ως ιδιοκτήτη της εταιρίας δεν γεννάται κατά την κρίση της Επιτροπής θέμα αδυναμίας αποτελεσματικής άσκησης των δικαιωμάτων άμυνας της εταιρίας. Αντίστοιχα, μεταξύ

των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου του ΣΑΤΕ της επίμαχης περιόδου είναι μεγάλος αριθμός προσώπων τα οποία απασχολούνται ως υψηλόβαθμα στελέχη και είναι ακόμη ενεργά ή διευθύνουν ενεχόμενες στην υπό κρίση καρτελική σύμπραξη επιχειρήσεις, όπως και κατά το χρόνο συμμετοχής του ΣΑΤΕ σε αυτή²³⁹. Συνεπώς, αβασίμως προβλήθηκε από τον ΣΑΤΕ ο ισχυρισμός ότι αδυνατεί να συλλέξει αποδείξεις και να εξετάσει μάρτυρες που τελούν σε γνώση των περιστάσεων της επίμαχης περιόδου. Ενόψει δε αυτού, ως αόριστος και ανεπίδεκτος εκτιμήσεως απορρίπτεται και ο ισχυρισμός του ΣΑΤΕ ότι κάποια μέλη του Συνδέσμου και του ΔΣ, τα οποία δεν προσδιορίζει, έχουν αποβιώσει ή λόγω μεγάλης ηλικίας αδυνατούν να συνεισφέρουν στην παρούσα διαδικασία, με συνέπεια να αδυνατεί να προβάλλει υπερασπιστικούς ισχυρισμούς. Τα ανωτέρω ισχύουν και ως προς την εταιρία ΚΑΣΤΩΡ, η οποία εξαγοράστηκε το 1996 (κατά ποσοστό 80%) από την ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ, η οποία κατά το χρόνο εκείνο συμμετείχε και η ίδια στην εξεταζόμενη καρτελική σύμπραξη, μέσω στελεχών της τα οποία παρέμειναν για μεγάλο χρονικό διάστημα ενεργά στον Όμιλο ΕΛΛΑΚΤΩΡ, ενώ πολλές από τις εταιρίες με τις οποίες φέρεται να συνέπραξε στη χειραγώγηση δημόσιων διαγωνισμών εξακολουθούν να εκπροσωπούνται και να διευθύνονται από τα ίδια φυσικά πρόσωπα, που συμμετείχαν κατά την περίοδο της φερόμενης εμπλοκής της στις επίμαχες πρακτικές και συναντήσεις και έχουν, συνεπώς, ίδια γνώση των περιστάσεων της επίμαχης περιόδου²⁴⁰. Στο ίδιο πλαίσιο, δεν αρκεί η επίκληση πτώχευσης ή η θέση σε εκκαθάριση ούτε και ο θάνατος του νομίμου εκπροσώπου για να στοιχειοθετηθεί αντικειμενική αδυναμία άσκησης αποτελεσματικής άμυνας, αλλά απαιτείται περαιτέρω να καταδειχθεί από την εκάστοτε εμπλεκόμενη επιχείρηση ότι και λοιπά μέλη του ΔΣ ή στελέχη της εταιρίας αδυνατούν να συμβάλουν λόγω αντικειμενικών περιστάσεων στη διοικητική διαδικασία. Ως εκ τούτου ως ανεπίδεκτοι εκτιμήσεως και αόριστοι απορρίπτονται και οι σχετικοί ισχυρισμοί των εταιριών ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ και ΠΑΡΝΩΝ. Δεδομένης της σταθερότητας ως προς τους συμμετέχοντες στις επίμαχες πρακτικές και συναντήσεις, των εναλλαγών στελεχών με γνώση των περιστάσεων της υπό κρίση περιόδου μεταξύ των εμπλεκόμενων εταιριών και την παραμονή ικανού αριθμού αυτών έως και σήμερα ενεργών σε εταιρίες του κλάδου δεν γεννάται, κατά την κρίση της Επιτροπής, θέμα αδυναμίας αποτελεσματικής άμυνας από μέρους των συμπραττουσών επιχειρήσεων στην υπό κρίση υπόθεση και όσα περί του αντιθέτου υποστηρίζονται από τους ανωτέρω είναι απορριπτέα ως αβάσιμα.

118. Περαιτέρω, αποριπτέος ως αβάσιμος είναι και ο σχετικός ισχυρισμός της εταιρίας ALSTOM, παρότι, όπως ισχυρίζεται, το στέλεχός της που φέρεται να συμμετείχε στις υπό κρίση πρακτικές νόθευσης, αποχώρησε από την εταιρία ήδη από την περίοδο εκείνη. Και τούτο διότι, αν και η διάρκεια της φερόμενης παράβασης παρήλθε ήδη το 2002, το επίμαχο έργο σύμφωνα με την αναθέτουσα αρχή εξακολουθεί να βρίσκεται σε εξέλιξη, η δε εταιρία συμμετείχε στην υλοποίηση αυτού ως μέρος της κατασκευαστικής κοινοπραξίας. Συνακόλουθα, δεν μπορεί βασίμως να γίνει αποδεκτός ο ισχυρισμός ότι για

²³⁹ Ενδεικτικά αναφέρονται οι [...] (ΕΤΕΘ ΑΕ), [...] (ΑΒΑΞ ΑΕ) και [...] (ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΕ).

²⁴⁰ Βλ. ενδεικτικά έγγραφο [...].

εν εξελίξει έργο δεν τηρούνται σχετικά αρχεία ή ότι δεν κατέστη δυνατό να προσδιοριστούν οι ταυτότητες των υπευθύνων κατασκευής υποδομής σιδηροδρομικών δικτύων της εταιρίας για την εξεταζόμενη περίοδο.

119. Ως αναπόδεικτος πρέπει να απορριφθεί και ο ισχυρισμός της εταιρίας ΑΛΤΕ περί απώλειας σημαντικού μέρους του αρχείου της επίμαχης περιόδου, λόγω αλληπάλληλων μεταβολών της έδρας της και έξωσης, διότι δεν προσκόμισε κανένα έγγραφο από το οποίο να αποδεικνύονται οι ανωτέρω περιστάσεις.

120. Κατά δεύτερον, οι ισχυρισμοί περί αντικειμενικής αδυναμίας αποτελεσματικής άμυνας είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι, δεδομένου ότι δεν συντρέχει εν προκειμένω περίπτωση τυχόν παρέλευσης υπερβολικού χρόνου για λόγους που αποδίδονται στη διενεργούσα την έρευνα διοικητική αρχή, και η οποία να είχε επίπτωση στην ικανότητα των επιχειρήσεων να αμυνθούν αποτελεσματικά. Κατά πάγια ενωσιακή νομολογία, για να αποδειχθεί προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας, περιλαμβανομένης της προσβολής λόγω της υπερβολικής διάρκειας του ερευνητικού σταδίου, θα πρέπει να αποδειχθεί ότι η δυνατότητα της επιχείρησης να αντικρούσει τις αιτιάσεις της αρχής ανταγωνισμού όντως περιορίστηκε για λόγους που οφείλονται στο γεγονός ότι το πρώτο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας ήταν χωρίς εύλογη αιτία μακρό²⁴¹. Το στοιχείο αυτό κρίνεται ανά περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη μεταξύ άλλων²⁴² το χρονικό σημείο κατά το οποίο η Επιτροπή έλαβε γνώση ή θα μπορούσε και θα έπρεπε να είχε λάβει γνώση της ύπαρξης της παράβασης και τον εύλογο χαρακτήρα της διάρκειας της διοικητικής διαδικασίας²⁴³. Συναφώς, το γεγονός και μόνον ότι η Επιτροπή δεν ανακάλυψε μια αθέμιτη σύμπραξη, η οποία είχε, για προφανείς λόγους, εσκεμμένως μυστικό χαρακτήρα, ουδόλως μπορεί να εξομοιωθεί με αμελή συμπεριφορά του θεσμικού οργάνου κατά την εκτέλεση της αποστολής του²⁴⁴.

121. Εν προκειμένω, η αυτεπάγγελτη έρευνα της ΓΔΑ στην κρινόμενη υπόθεση ξεκίνησε αυτεπαγγέλτως το 2013 και ολοκληρώθηκε το 2016 με την κοινοποίηση στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις της Εισήγησης. Είναι προφανές, κατά συνέπεια, ότι η Επιτροπή Ανταγωνισμού έδρασε εντός ευλόγου χρόνου στις περιστάσεις της κρινόμενης υπόθεσης και ότι συνεπώς, δεν τίθεται εν προκειμένω θέμα τυχόν προσβολής δικαιωμάτων άμυνας για λόγους που οφείλονται στο γεγονός ότι το στάδιο της διοικητικής διαδικασίας ήταν χωρίς εύλογη αιτία μακρό. Άλλωστε, ούτε και οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις αποδίδουν στην Επιτροπή τέτοια ευθύνη.

122. Σε κάθε περίπτωση, η υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της διαδικασίας (*quod non* εν προκειμένω κατά τα προναφερθέντα), οδηγεί στην ακύρωση της προσβαλλόμενης

²⁴¹ Βλ. ενδεικτικά, ΠΕΚ T-60/05, *UFEX*, Συλλ. II-03397, σκ. 56-57, T-22/02 και T-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals*, Συλλ. II-04065, σκ. 87 – 88, ΔΕΚ C-74 P και C-75/00 P, *Falk και Acciaierie Di Bolzano*, Συλλ. I-07869, σκ. 140-141. Βλ. και ΔΕφαθ 3793/2012, σκ. 21.

²⁴² Για τους παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη κατά την εν λόγω εκτίμηση βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ T-372/10, *Bolloré*, σκ. 104 και 107.

²⁴³ Βλ. ΠΕΚ T-22/02 και T-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals*, σκ. 89 και εκεί παραπομπές, και ΔΕΚ C-74 P και C-75/00 P, *Falk και Acciaierie Di Bolzano*, σκ. 144 - 145.

²⁴⁴ Βλ. ΠΕΚ T-22/02 και T-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals*, σκ. 91.

απόφασης ως προς τη διαπίστωση παράβασης, μόνον όταν αποδειχθεί ότι η υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας επηρέασε την έκβασή της. Τούτο συντρέχει όταν η αδικαιολόγητη πάροδος υπερβολικά μεγάλου χρονικού διαστήματος θίγει τα δικαιώματα άμυνας των συμπραττουσών επιχειρήσεων λόγω ιδιαίτερων δυσχερειών στη συγκέντρωση αποδείξεων αναγκαίων για την άμυνά τους²⁴⁵, ισχυρισμός που απορρίφθηκε κατά τα ανωτέρω αναλυτικά αναφερόμενα. Πέραν της συγκεκριμένης αυτής περίπτωσης, η μη τήρηση της υποχρέωσης διαπίστωσης παράβασης εντός ευλόγου χρόνου δεν ασκεί επιρροή επί του κύρους της διοικητικής διαδικασίας και της εκδοθείσας απόφασης²⁴⁶.

1.5.11 ΕΝΣΤΑΣΗ ΑΟΡΙΣΤΙΑΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ

123. Η εταιρία ΒΙΟΤΕΡ στο Υπόμνημα της²⁴⁷ προέβαλε τον ισχυρισμό ότι η Εισηγήση πάσχει αοριστίας, διότι σε αυτή δεν προσδιορίζεται ακριβώς ο ενιαίος και διαρκής χαρακτήρας της παράβασης, ενώ παραλείπονται βασικές διαπιστώσεις οι οποίες είναι απαραίτητες για να στοιχειοθετηθεί το είδος και η αντικειμενική υπόσταση της αποδιδόμενης στην εταιρία παράβασης, όπως η μορφή της απαγορευμένης σύμπραξης, η οικονομική ανάλυση των αρνητικών επιπτώσεων για τις αναθέτουσες αρχές των διερευνώμενων πρακτικών, ο τρόπος εκδήλωσης της αντιανταγωνιστικής συμπεριφοράς, και τα περιστατικά που προσδιορίζουν την ύπαρξη αιτιώδους σχέσης ανάμεσα στις όποιες διαβουλεύσεις φέρεται να εμπλέκεται η ΒΙΟΤΕΡ και την έμπρακτη συμπεριφορά της εταιρίας.
124. Αν και κατά την ακροαματική διαδικασία η ΒΙΟΤΕΡ δήλωσε ότι η ανωτέρω ένσταση της διασκεδάστηκε²⁴⁸, για λόγους πληρότητας σημειώνεται ότι η Εισηγήση περιλαμβάνει πλήρη ανάλυση και παράθεση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης και των στοιχείων του φακέλου που θεμελιώνουν τις αποδιδόμενες παραβάσεις, αξιολόγηση και αντίκρουση των ισχυρισμών που προέβαλαν κατά τη διοικητική διαδικασία τα μέρη, εξαντλητική υπαγωγή των ανωτέρω πραγματικών περιστατικών στον εφαρμοζόμενο κανόνα δικαίου και αξιολόγηση ανά εμπλεκόμενη εταιρία της συμμετοχής και του ρόλους της στις διερευνώμενες πρακτικές. Κατά τούτο είναι κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού πλήρως αιτιολογημένη και επιτρέπει στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις να κατανοήσουν πλήρως και σε όλο τους το εύρος τις αποδιδόμενες σε αυτές παραβάσεις. Οι ειδικότερες αιτιάσεις της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ περί της πλήρωσης των προϋποθέσεων των άρθρων 1 του ν. 703/1977/ ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ και της αποδεικτικής αξίας των στοιχείων του φακέλου αντιμετωπίζονται αναλυτικά κατωτέρω υπό IV.1.2.2.3.1, IV.1.2.2.3.2 και IV.2.2.2.1.

²⁴⁵ Βλ. ΔΕΕ C-414/12, *Bolloré*, σκ. 84-85, και ΠΕΚ T-372/10, *Bolloré*, δημ. σε ψηφ. συλλ., σκ. 105 και 119, με περαιτέρω παραπομπές. Με το σχετικό ισχυρισμό πρέπει να προβάλλεται με συγκεκριμένο τρόπο πώς επηρεάστηκε η δυνατότητα της επιχείρησης να αμυνθεί στο πλαίσιο της διαδικασίας: βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-167/04, *JCB Service*, Συλλ. 2006, I-08935, σκ. 71.

²⁴⁶ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ T-372/10, *Bolloré*, σκ. 119, και T-410/03, *Hoechst*, Συλλ. II-00881, σκ. 227.

²⁴⁷ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. αριθ. πρωτ. 369/26.09.16 Υπόμνημα της ΒΙΟΤΕΡ υπό 1 στοιχείο.

²⁴⁸ Βλ. Πρακτικά της 38^{ης} Συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 90.

1.5.12 ΛΟΙΠΕΣ ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ

125. Οι λοιπές ενστάσεις που προβλήθηκαν από τα εμπλεκόμενα μέρη στα υπομνήματά τους και στη συζήτηση ενώπιον της Επιτροπής εξετάζονται στις οικείες ενότητες κατωτέρω – βλ. ιδίως:

- Παράβαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου: βλ. κατωτέρω υπό III.1.1.
- Παραγραφή εξουσίας διαπίστωσης παρελθούσας παράβασης, γενική ένσταση παραγραφής και διακοπτικά παραγραφής γεγονότα: βλ. κατωτέρω υπό IV.1.3.2.4.1 και IV.2.6.1.
- Ένσταση de minimis: βλ. κατωτέρω υπό IV.2.2.3.

II. ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ

II.1 Ο ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ - ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

126. Ο κατασκευαστικός κλάδος αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Η κατασκευαστική δραστηριότητα διακρίνεται κυρίως σε ιδιωτική και δημόσια. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση τόσο για ιδιωτικά όσο και για τα δημόσια έργα είναι αφενός η οικονομική συγκυρία, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, και αφετέρου ο βαθμός ανάπτυξης σε συνδυασμό με το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων κάθε χώρας.

127. Κατά τα προηγούμενα του 2010 έτη²⁴⁹, η απορρόφηση χρηματικών κονδυλίων από τα ΚΠΣ και η ολοκλήρωση των έργων των Ολυμπιακών Αγώνων, η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος των καταναλωτών και η μείωση των επιτοκίων τοποθέτησαν τον κλάδο στο επίκεντρο της ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο, από το 2010 και μετά, όταν και επισήμως η χώρα βρέθηκε σε κατάσταση ύφεσης, η ιδιωτική κατασκευαστική δραστηριότητα μειώθηκε δραματικά, λόγω συρρίκνωσης της στεγαστικής πίστης, ενώ σε συνδυασμό με την σημαντική μείωση των πόρων του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων και την έλλειψη ρευστότητας λόγω καθυστέρησης πληρωμών, ο κατασκευαστικός κλάδος περιήλθε σε κρίση με εμφανή τα πτωτικά αποτελέσματα στους ισολογισμούς των εταιριών του κλάδου. Συγκεκριμένα, ο κλάδος των κατασκευών έφθασε στην κορύφωσή του το 2006, οπότε συνέβαλε κατά 11% στο ΑΕΠ, ενώ το 2011 η συμμετοχή του μειώθηκε στο 2,2%. Κατά το Α' εξάμηνο του 2012 η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του κλάδου μειώθηκε κατά 20,2% (σε τρέχουσες τιμές) σε σχέση με το αντίστοιχο 6μηνο του 2011. Συνολικά, μέσα σε διάστημα πέντε ετών οι κατασκευές στην Ελλάδα υποχώρησαν σε βαθμό όπου το 2013 σε όρους συμμετοχής στο ΑΕΠ βρίσκονται 3,5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από το μέσο όρο της ΕΕ-28²⁵⁰. Η συνολική αξία των νέων έργων

²⁴⁹ Βλ. Κλαδική μελέτη ICAP, *Τεχνικές Εταιρίες 5^{ης}, 6^{ης} και 7^{ης} τάξης*, Οκτώβριος 2012.

²⁵⁰ Βλ. μελέτη IOBE, Μάρτιος 2015, *Η σημασία ανάπτυξης, τα εμπόδια και το μέλλον του κλάδου των Κατασκευών*, μελέτη της PWC, Δεκέμβριος 2015, *Έργα υποδομών Χρηματοδοτώντας το μέλλον Ελλάδα* (www.pwc.com/gr), καθώς και μελέτη της Γενικής Δ/σης Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας της ΕΕπ, Δεκέμβριος 2009, *Impact of the economic crisis on key sectors of the EU – the case of the manufacturing and construction industries* (http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=3952).

υποδομών μειώθηκε κατά 67% μεταξύ 2006 και 2012, ενώ ταυτοχρόνως το μερίδιο τους στο ελληνικό ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 2,4 ποσοστιαίες μονάδες. Ενδεικτικό αυτής της κατάστασης του κλάδου αποτελεί το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις της 7^{ης} τάξης μειώθηκαν κατά την περίοδο 2004-2012 κατά 36%, ενώ εκείνες της 6^{ης} και 5^{ης} τάξης κατά 37% και 13% αντίστοιχα. Σημαντική ήταν η επίπτωση της κρίσης και στην απασχόληση στον κατασκευαστικό κλάδο, η οποία διαμορφώθηκε το 2013 σε 287 χιλ. άτομα (8,7% της συνολικής απασχόλησης), έναντι 589 χιλ. το 2008 (13% της συνολικής απασχόλησης).

II.2 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

128. Το θεσμικό πλαίσιο για τη διεξαγωγή διαγωνισμών δημοσίων έργων υπέστη πολλαπλές τροποποιήσεις κατά τη διάρκεια της διερευνώμενης στην παρούσα απόφαση χρονικής περιόδου.

II.2.1 ΈΝΝΟΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ- ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

129. Σύμφωνα με τον Κώδικα Δημοσίων Έργων²⁵¹, με τον όρο Δημόσια Έργα χαρακτηρίζονται τα *«έργα υποδομής της χώρας που καλύπτουν βασικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, συμβάλλουν στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνατοτήτων, στην αύξηση του εθνικού προϊόντος, στην ασφάλεια της χώρας και γενικά αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής του λαού»*²⁵².

130. Πρόκειται, ως επί το πλείστον, για έργα τα οποία συμβάλλουν στην ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό της χώρας, δηλαδή οδοποιίας, εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης οδικών αξόνων, κατασκευής νέων αυτοκινητοδρόμων, συγκοινωνιακά - μετρό / ΟΣΕ / λιμάνια / αεροδρόμια - αποχετευτικά, αποπερατώσεων φραγμάτων κλπ), οικοδομικά, υδραυλικά και ηλεκτρομηχανολογικά. Από τεχνική άποψη, δημόσια έργα είναι όλα τα έργα που εκτελούν φορείς του δημόσιου τομέα και συνδέονται με οποιοδήποτε τρόπο με το έδαφος, το υπέδαφος ή τον υποθαλάσσιο χώρο, όπως και τα πλωτά τμήματα των τεχνικών έργων. Ως «έργο» νοείται το αποτέλεσμα ενός συνόλου οικοδομικών εργασιών ή εργασιών πολιτικού μηχανικού που προορίζεται να πληροί αυτό καθαυτό μια οικονομική ή τεχνική λειτουργία²⁵³.

131. Σύμφωνα με το ΠΔ 265/1991, συμβάσεις δημοσίων έργων είναι οι συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ μιας αναθέτουσας αρχής και της αναδόχου εργοληπτικής επιχείρησης, στις οποίες η αποζημίωση του αναδόχου για την εκτέλεση των εργασιών συνίσταται σε χρηματική αμοιβή. Με το άρθρο 2 του ΠΔ 60/2007²⁵⁴, ο ορισμός τροποποιήθηκε εν μέρει, αποδίδοντας, ωστόσο, το ίδιο περιεχόμενο.

²⁵¹ Ν. 3669/2008 «Κύρωση της κωδικοποίησης της νομοθεσίας κατασκευής δημοσίων έργων», ΦΕΚ Α' 116/ 18.06.2008.

²⁵² Βλ. άρθρο 1 παρ. 2 Ν. 3669/2008. Βλ. και άρθρο 1 παρ. 1 Ν. 1418/1984 (ΦΕΚ Α' 23, 29.02.1984).

²⁵³ Βλ. και άρθρο 3 παρ. 1 περ. γ' του Π.Δ. 23/1993 (ΦΕΚ Α' 8/05.02.1993) άρθρο 2 παρ. 2 στοιχ. β' εδ. τελευταίο του ΠΔ 60/2007.

²⁵⁴ Για ορισμό βλ. και Π.Δ. 23/1993 και Π.Δ. 334/2000.

**Π.2.2 ΓΕΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ -
ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ**

132. Τα σημαντικότερα νομοθετήματα και ρυθμίσεις που υιοθετήθηκαν κατά την περίοδο των ετών 1981-2008 ήταν:
133. (α) το Ν.Δ. 95/1946 «Περί εργοληπτών δημοσίων έργων» (ΦΕΚ Α' 276/10.9.1946), όπως τροποποιήθηκε. Με το εν λόγω νομοθέτημα θεσπίστηκαν μεταξύ άλλων α) οι προϋποθέσεις χορήγησης πτυχίου Εργολήπτη Δημοσίων Έργων σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα, β) η κατάταξη των νομικών προσώπων σε τάξεις ανάλογα με το καταβεβλημένο ποσό του εταιρικού ή μετοχικού τους κεφαλαίου και γ) η δυνατότητα καθορισμού, με αποφάσεις του Υπουργού Δημοσίων Έργων, των ανώτατων και κατώτατων ορίων προϋπολογισμού έργων ανάλογα με την τάξη του εργοληπτικού πτυχίου.
134. (β) ο ν. 1418/1984 «Δημόσια έργα και ρυθμίσεις συναφών θεμάτων» (ΦΕΚ Α' 23/29.2.1984), ο οποίος συνιστά το κύριο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τα δημόσια έργα και τη λειτουργία ολόκληρου του κατασκευαστικού κλάδου κατά την περίοδο 1984-2008. Σε εκτέλεση αυτού εκδόθηκε σειρά προεδρικών διαταγμάτων και υπουργικών αποφάσεων, μεταξύ των οποίων τα Π.Δ. 472/1985 (ΦΕΚ Α' 168) και Π.Δ. 609/1985 (ΦΕΚ Α' 223). Ακολούθως, εκδόθηκαν νέα προεδρικά διατάγματα για την προσαρμογή στις κοινοτικές Οδηγίες, όπως τα Π.Δ. 265/1991 (ΦΕΚ Α' 99), Π.Δ. 23/1993, Π.Δ. 334/2000 (ΦΕΚ Α' 279/ 21.12.2000) και Π.Δ. 60/2007 (ΦΕΚ Α' 64/16.3.2007). Τα κυριότερα ζητήματα που αντιμετωπίζονταν με τις διατάξεις του ν. 1418/1984 και του κατ' εξουσιοδότηση ή και του συναφούς νομοθετικού πλαισίου ήταν τα εξής:
135. *Τρόποι επιλογής εργοληπτικών επιχειρήσεων (άρθρο 4 παρ. 2 ν. 1418/1984):* (i) Η «ανοικτή» δημοπρασία, η οποία ήταν η κύρια διαδικασία επιλογής και στην οποία λάμβαναν μέρος και υπέβαλαν προσφορές όλοι όσοι είχαν τα νόμιμα προσόντα που προβλέπονταν στην διακήρυξη, (ii) Η δημοπρασία με προεπιλογή («κλειστή» διαδικασία), η οποία εφαρμοζόταν κυρίως σε έργα μεγάλης σπουδαιότητας ή εξειδικευμένα έργα, και διεξαγόταν σε δύο φάσεις: εκδήλωση ενδιαφέροντος συμμετοχής από τις εργοληπτικές εταιρίες που διέθεταν τα προσόντα που προδιαγράφονταν στη διακήρυξη και προεπιλογή και πρόσκληση για συμμετοχή στην κυρίως δημοπρασία με την κατάθεση οικονομικής προσφοράς. (iii) Η απευθείας ανάθεση ή διαγωνισμός μεταξύ περιορισμένου αριθμού προσκαλούμενων εργοληπτικών επιχειρήσεων, η οποία αποτελούσε εξαιρετική διαδικασία. (iv) Ο πρόχειρος διαγωνισμός και η προφορική δημοπρασία. (v) Ειδική διαδικασία - Ανταγωνιστικός διάλογος.
136. *Επιλογή υποψηφίων στις κλειστές διαδικασίες (Π.Δ. 23/1993).* Όταν οι αναθέτουσες αρχές προσέφευγαν στην κλειστή διαδικασία για την ανάθεση μιας σύμβασης, μπορούσαν να προβλέπουν τα όρια μεταξύ των οποίων θα κυμανθεί ο αριθμός των επιχειρήσεων τις οποίες σκοπεύουν να προσκαλέσουν στη Β' φάση του διαγωνισμού, τα οποία καθορίζονταν σε συνάρτηση με τη φύση του προς εκτέλεση έργου. Το κατώτερο από τα όρια αυτά δεν έπρεπε να είναι μικρότερο από πέντε, το δε μεγαλύτερο μπορούσε

να ορισθεί μέχρι είκοσι. Ο αριθμός των υποψηφίων που γίνονταν δεκτοί για να υποβάλλουν προσφορά έπρεπε να επαρκεί για την εξασφάλιση συνθηκών πραγματικού ανταγωνισμού.

137. *Συστήματα υποβολής προσφορών (άρθρο 4 παρ. 4 του ν. 1418/1984).* Τα συστήματα υποβολής προσφορών καθορίζονταν από τη διακήρυξη για τη δημοπράτηση και μπορούσαν να εφαρμοσθούν και σε συνδυασμό μεταξύ τους στην δημοπρασία του ίδιου έργου: (α) Η προσφορά ενιαίου ποσοστού έκπτωσης (πάνω σε συμπληρωμένο τιμολόγιο της Υπηρεσίας). (β) Η προσφορά επιμέρους ποσοστών έκπτωσης κατά ομάδες τιμών, σε συμπληρωμένο τιμολόγιο ομαδοποιημένων τιμών της Υπηρεσίας με έλεγχο ομαλότητας των επιμέρους ποσοστών έκπτωσης²⁵⁵. (γ) Η συμπλήρωση από το μειοδότη ανοικτού τιμολογίου με έλεγχο ομαλότητας των τιμών σε σχέση με αντίστοιχο τιμολόγιο, που περιέχει τιμές της υπηρεσίας. (δ) Η ελεύθερη συμπλήρωση ανοικτού τιμολογίου που μπορεί να περιλαμβάνει αναλυτικές τιμές ή περιληπτικές τιμές ή και κατ' αποκοπή τιμή. (ε) Η προσφορά που περιλαμβάνει μελέτη και κατασκευή με κατ' αποκοπή εργολαβικό αντάλλαγμα για το έργο ολόκληρο ή κατά τμήματα. (στ) Η μειοδοσία μόνο πάνω στο ποσοστό οφέλους για εκτέλεση απολογιστικών εργασιών. (ζ) Η προσφορά για την αξιοποίηση ακινήτων του εργοδότη με το σύστημα της αντιπαροχής ποσοστών εξ' αδιαιρέτου και αντιστοίχων διηρημένων ιδιοκτησιών. (η) Η προσφορά που περιλαμβάνει άλλα τυχόν ανταλλάγματα έναντι της κατασκευής έργου.

138. *Κριτήρια ανάθεσης δημοσίων έργων.* Τα κριτήρια ανάθεσης υπέστησαν πολλαπλές τροποποιήσεις (άρθρο 4 παρ. 6 ν. 1418/1984, Π.Δ. 265/1991, άρθρο 30 παρ. 2 Π.Δ. 23/1993 κ.ά.) με κύρια κριτήρια την αποκλειστικά χαμηλότερη τιμή και την πλέον συμφέρουσα από οικονομική άποψη προσφορά, περίπτωση κατά την οποία συνεκτιμώνταν διάφορα κριτήρια ανάλογα με το αντικείμενο της συμβάσεως, όπως η τιμή, η προθεσμία εκτελέσεως, τα έξοδα λειτουργίας, η αποδοτικότητα και η τεχνική αξία. Ακολούθησε η εισαγωγή του μαθηματικού τύπου με το ν. 2576/1998 (ΦΕΚ Α' 25/9.2.1998, «Βελτίωση των διαδικασιών για την ανάθεση της κατασκευής των δημοσίων έργων και άλλες διατάξεις»), σε αντιμετώπιση ορισμένων στρεβλώσεων που παρατηρήθηκαν τη δεκαετία 1985-1994, όπως π.χ. «το φαινόμενο των υπερβάσεων» αλλά και των μεγάλων εκπτώσεων ή και των υπερβολικά χαμηλών προσφορών, και η μετέπειτα κατάργησή του με το ν. 3263/2004 («Μειοδοτικό σύστημα ανάθεσης των δημοσίων έργων και άλλες διατάξεις»), σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του οποίου, η εφαρμογή του μαθηματικού τύπου οδήγησε σε εξαφάνιση του φαινομένου των χαμηλών προσφορών, σε συμπαιγνία μεταξύ των επιχειρήσεων, οι οποίες συχνά ομαδοποιούνταν για να κατευθύνουν το αποτέλεσμα του μαθηματικού τύπου στο επιθυμητό μέλος της ομάδας, και εν τέλει στη νόθευση του ανταγωνισμού και στην κατασκευή έργων με πολύ μεγάλο τίμημα για το Δημόσιο και τους αναθέτοντες φορείς²⁵⁶. Συγκεκριμένα, με το ν. 2576/1998 υιοθετήθηκε «Μαθηματική Μέθοδος»

²⁵⁵ Βλ. σχετικά άρθρο 7 του Π.Δ. 609/1985.

²⁵⁶ Βλ. ΔΕΚ C-285 και 286/1999, *Lombardini και Mandovani*, Συλλ. 2001, I-09233 οι οποίες έκριναν ότι η αιτιολόγηση των υπερβολικά χαμηλών προσφορών δεν πρέπει να υπόκειται σε περιορισμούς και

αντικειμενικού προσδιορισμού των υπερβολικά χαμηλών προσφορών (ο αποκαλούμενος «μαθηματικός τύπος επιλογής αναδόχου») στο πλαίσιο του οποίου οι προσφορές έπρεπε να αιτιολογούνται πριν την επιλογή της συμφερότερης μεταξύ αυτών προσφοράς. Τα δεδομένα, οι παραδοχές και η εφαρμογή της μεθόδου συνδέονταν αποκλειστικά και μόνο με τα στοιχεία των προσφορών που υποβάλλονταν στο συγκεκριμένο διαγωνισμό²⁵⁷. Με το ν. 3263/2004 θεσπίστηκε η ανάθεση στον απόλυτο μειοδότη, η ολοκλήρωση της διαδικασίας ανάθεσης την ημέρα του διαγωνισμού και η δυνατότητα του κυρίου του έργου να ανακαλέσει τη διακήρυξη και να επαναπροκηρύξει το έργο, σε περίπτωση υπέρβασης του χρονικού ορίου περαίωσης της διαδικασίας ανάθεσης, ενώ παράλληλα, λήφθηκαν μέτρα για την αποτροπή των υπερβολικών εκπτώσεων, όπως οι μεγάλες εγγυήσεις καλής εκτέλεσης σε περίπτωση υποβολής μεγάλων εκπτώσεων, η αύξηση των ποινικών ρητρών σε βάρος του αναδόχου για την υπαίτια καθυστέρηση των εργασιών της εργολαβίας και η σύνταξη και έγκριση ενιαίων τιμολογίων, που θα χρησιμοποιούνται υποχρεωτικά από όλους του φορείς που εκτελούν δημόσια έργα, για τη σύνταξη των προϋπολογισμών δημοπράτησης. Τέλος, με το Π.Δ. 60/2007 τα κριτήρια ανάθεσης προσαρμόστηκαν στα προβλεπόμενα στις κοινοτικές οδηγίες (άρθρο 53 Οδηγίας 2004/18/ΕΚ), που προέβλεπαν ως μόνα κριτήρια την αποκλειστικά χαμηλότερη τιμή και την πλέον συμφέρουσα από οικονομική άποψη προσφορά κατά την κρίση της αναθέτουσας αρχής στη βάση κριτηρίων συνδεδόμενων με το αντικείμενο της συγκεκριμένης δημόσιας σύμβασης²⁵⁸, και ρυθμίστηκαν νομοθετικά οι ασυνήθιστα χαμηλές προσφορές, για τη σύνθεση των οποίων ζητεί διευκρινίσεις η αναθέτουσα αρχή, πριν προβεί στην απόρριψή τους.

139. *Μητρώα εργοληπτικών επιχειρήσεων - Κατηγορίες και Τάξεις ΜΕΕΠ- Τύπος κατάταξης - Όρια προϋπολογισμού έργων.* Με το ν. 1418/1984 δημιουργήθηκαν δύο μητρώα, το Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων (ΜΕΕΠ) και το Μητρώο Εμπειρίας Κατασκευαστών (ΜΕΚ). Αναγκαία προϋπόθεση για την ανάληψη εκτέλεσης δημοσίων έργων, αποτελούσε η εγγραφή της εργοληπτικής επιχείρησης στο ΜΕΕΠ και η διατήρηση σε ισχύ της εγγραφής με την αναθεώρησή της²⁵⁹, ενώ το ΜΕΚ συστάθηκε για την παρακολούθηση της τεχνικής εμπειρίας στην κατασκευή έργων των προσώπων που στελέχωναν τις εργοληπτικές επιχειρήσεις που ήταν εγγεγραμμένες στο ΜΕΕΠ. Η κατάταξη στο Μ.Ε.ΕΠ. των εργοληπτικών επιχειρήσεων γινόταν σε μία ή περισσότερες από τις εξής βασικές κατηγορίες έργων: οδοποιίας, οικοδομικών, υδραυλικών,

---

κανόνες, αλλά πρέπει να είναι απολύτως ελεύθερη (βλ. Αιτιολογική έκθεση Ν. 3263/2004 (ΦΕΚ Α' 179/ 28.09.2004).

²⁵⁷ Έργα στα οποία δεν θα εφαρμοζόταν η διαδικασία αυτή, ήταν εκείνα που δημοπρατούνται με τα συστήματα προσφορών: α) μελέτης - κατασκευής, β) αξιοποίησης ακινήτων με αντιπαροχή και γ) άλλων ανταλλαγμάτων, καθόσον οι υπηρεσίες των φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα δεν είχαν εκπονήσει τις σχετικές μελέτες των έργων αυτών.

²⁵⁸ Όπως ιδίως η ποιότητα, η τιμή, η τεχνική αξία, τα αισθητικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά, τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά, το κόστος λειτουργίας, η αποδοτικότητα, η εξυπηρέτηση μετά την πώληση και η τεχνική συνδρομή, η ημερομηνία παράδοσης και η προθεσμία παράδοσης ή εκτέλεσης.

²⁵⁹ Βλ. και άρθρο 23 του Π.Δ. 265/1991 για εργολήπτες εγγεγραμμένους στο επαγγελματικό μητρώο χώρας της Κοινότητας.

ηλεκτρομηχανολογικών, λιμενικών, βιομηχανικών και ενεργειακών έργων²⁶⁰, ενώ κάθε επιχείρηση κατατάσσεται σε μία τάξη για κάθε κατηγορία έργων. Ο αριθμός των τάξεων μεταβαλλόταν ανά περιόδους: ο ν. 689/1977 προέβλεπε πέντε τάξεις ανά κατηγορία έργου με ανώτατη την Ε', με το ν. 1418/1984 (προέκυπτε έμμεσα ότι) ο αριθμός των τάξεων ανήλθε σε επτά ανά κατηγορία έργου με ανώτερη τη Ζ' τάξη. Ο ν. 2294/1994 εισήγαγε την όγδοη τάξη (Η'), το Π.Δ. 368/1994 (ΦΕΚ Α' 201, 02.12.1994) και η ΥΑ Δ17α/05/77/ΦΝ312/16.12.1994 (ΦΕΚ Β' 953/ 22.12.1994) προσδιόρισαν τα ελάχιστα όρια κατάταξης των εταιρειών Ε' έως Η' τάξης, ενώ ο ν. 2940/2001, με σκοπό την ουσιαστική αναδιάρθρωση του κλάδου²⁶¹, επανέφερε τις επτά τάξεις και επιπλέον αυτών όρισε δύο ειδικές τάξεις, τις Α1 και Α2 για μικρές επιχειρήσεις. Μετά την επανάκριση των εργοληπτικών επιχειρήσεων και την αναθεώρηση της κατάταξής τους υπό το καθεστώς του ν. 2940/2001, οι Η' και Ζ' τάξεις αντιστοιχούσαν πλέον στην 7^η και 6^η τάξη. Έως την έναρξη ισχύος του ν. 2940/2001, η κατάταξη πραγματοποιούνταν βάσει της πλήρωσης ανά τάξη ορισμένων ελάχιστων ορίων ιδίων κεφαλαίων, παγίων, ακινήτων, μηχανολογικού εξοπλισμού και στελέχωσης με τεχνικούς εγγεγραμμένους στο ΜΕΚ. Με τον ν. 2940/2001, εισήχθη τύπος κατάταξης, που ίσχυε μόνο για τις τάξεις 3^η έως 7^η. Η κατάταξη εργοληπτικής επιχείρησης στην 7^η τάξη του Μ.Ε.ΕΠ. συνεπαγόταν την κατάταξή της σε όλες τις βασικές κατηγορίες έργων. Προβλέπονταν, τέλος, ανώτατα όρια προϋπολογισμού ανά κατηγορία έργων, στα οποία είχαν δικαίωμα συμμετοχής οι εγγεγραμμένες στο ΜΕΕΠ εργοληπτικές επιχειρήσεις, ανάλογα με την τάξη εγγραφής τους. Η διαχρονική εξέλιξη των ανώτερων ορίων προϋπολογισμών έργων, στα οποία μπορούν να συμμετέχουν εργοληπτικές επιχειρήσεις ανά τάξη, τόσο αυτοτελώς όσο και ως μέλη κοινοπραξιών παρουσιάζονται κατωτέρω:

---

²⁶⁰ Κατηγορία έργων που θεσπίστηκε με το Π.Δ. 472/1985.

²⁶¹ Με το ν. 2940/2001 ενθαρρύνθηκαν οι συγχωνεύσεις όχι μόνο ανάμεσα σε επιχειρήσεις της ίδιας τάξης, αλλά και με επιχειρήσεις χαμηλότερων τάξεων. Για το σκοπό αυτόν, προβλέφθηκε πριμοδότηση των συγχωνεύσεων ενόψει επανάκρισης των εργοληπτικών επιχειρήσεων για την κατάταξή τους στις νέες τάξεις, μέσα από την καθιέρωση ειδικού συντελεστή κατάταξης, που ενίσχυε τα σχήματα συνένωσης δύο ή και περισσότερων εταιρειών.

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

ΑΝΩΤΑΤΑ ΟΡΙΑ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΑΥΤΟΤΕΛΩΣ											
ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ	Ν. 1418/1984, ΠΔ 472/1985								N. 1418/1984, N. 2229/1994, ΠΔ 368/1994	ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ	
ΕΝΑΡΞΗ ΙΣΧΥΟΣ	1/5/1985	10/4/1990	17/9/1990	21/4/1994	1/1/1995	ΕΝΑΡΞΗ ΙΣΧΥΟΣ					
ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΑΝΩΤ. ΟΡΙΟΥ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	ΕΔ2α/01/27/ΦΝ 294/18-03-1985 (ΦΕΚ 170 τ. Β)	Δ17α/01/40/ΦΝ 294/04-04-1990 (ΦΕΚ 264 τ. Β)	20/08/1990 (ΦΕΚ 602 τ. Β)	Δ17α/07/33/ΦΝ 294/06-03-1994 (ΦΕΚ 293 τ. Β)	Δ17α/03/74/ΦΝ 312/16-12-1994 (ΦΕΚ 953 τ. Β)	ΔΙΑΤΑΞΗ					
ΤΑΞΗ	ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ ΠΛΗΝ Η/Μ	ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ Η/Μ	ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ ΠΛΗΝ Η/Μ	ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ Η/Μ	ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ ΠΛΗΝ Η/Μ	ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ Η/Μ	ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ ΠΛΗΝ Η/Μ	ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ Η/Μ	ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ ΠΛΗΝ Η/Μ	ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ Η/Μ	ΤΑΞΗ
	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	
E	540.000.000	432.000.000	675.000.000	432.000.000	675.000.000	540.000.000	900.000.000	720.000.000	1.000.000.000	800.000.000	3η
ΣΤ	1.200.000.000	960.000.000	1.500.000.000	960.000.000	1.500.000.000	1.200.000.000	2.000.000.000	1.600.000.000	2.000.000.000	1.600.000.000	4η
Z	3.000.000.000	2.400.000.000	3.750.000.000	2.400.000.000	4.500.000.000	3.600.000.000	6.000.000.000	4.800.000.000	6.000.000.000	4.800.000.000	5η
H									12.000.000.000	9.600.000.000	6η
											7η
ΑΝΩΤΑΤΑ ΟΡΙΑ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΣΕ ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΕΣ ΙΔΙΑΣ ΤΑΞΗΣ											
ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ	Ν. 1418/1984, ΠΔ 472/1985								N. 1418/1984, N. 2229/1994, ΠΔ 368/1994	ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ	
ΕΝΑΡΞΗ ΙΣΧΥΟΣ	1/5/1985	10/4/1990	17/9/1990	21/4/1994	1/1/1995	ΕΝΑΡΞΗ ΙΣΧΥΟΣ					
ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΑΝΩΤ. ΟΡΙΟΥ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	ΕΔ2α/01/27/ΦΝ 294/18-03-1985 (ΦΕΚ 170 τ. Β)	Δ17α/01/40/ΦΝ 294/04-04-1990 (ΦΕΚ 264 τ. Β)	20/08/1990 (ΦΕΚ 602 τ. Β)	Δ17α/07/33/ΦΝ 294/06-03-1994 (ΦΕΚ 293 τ. Β)	Δ17α/03/74/ΦΝ 312/16-12-1994 (ΦΕΚ 953 τ. Β)	ΔΙΑΤΑΞΗ					
ΤΑΞΗ	ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ ΠΛΗΝ Η/Μ	ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ Η/Μ	ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ ΠΛΗΝ Η/Μ	ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ Η/Μ	ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ ΠΛΗΝ Η/Μ	ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ Η/Μ	ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ ΠΛΗΝ Η/Μ	ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ Η/Μ	ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ ΠΛΗΝ Η/Μ	ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓ. ΕΡΓΩΝ Η/Μ	ΤΑΞΗ
	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	Δρχ.	
E	705.000.000	564.000.000	881.250.000	564.000.000	881.250.000	705.000.000	1.175.000.000	940.000.000	1.250.000.000	1.000.000.000	3η
ΣΤ	1.650.000.000	1.320.000.000	2.062.500.000	1.320.000.000	2.250.000.000	1.800.000.000	3.000.000.000	2.400.000.000	3.000.000.000	2.400.000.000	4η

140. *Κοινοπραξίες.* Προβλέφθηκαν για πρώτη φορά με την παράγραφο 7 του άρθρου 2 του Π.Δ. 609/1985, η οποία στην αρχική της μορφή επέτρεπε τη συμμετοχή σε δημοπρασία κοινοπραξιών επιχειρήσεων της ίδιας κατηγορίας έργων, εφόσον δεν το απέκλειε η διακήρυξη. Με το Π.Δ. 23/1993 και το άρθρο 1 παρ. 1. του Π.Δ. 285/1997 τέθηκε ως προϋπόθεση οι επιχειρήσεις που κοινοπρακτούν είτε να ανήκουν όλες στην ίδια με την καλούμενη στη δημοπρασία τάξη ή και στην αμέσως ανώτερη τάξη της αυτής κατηγορίας, ενώ με το άρθρο 1 του Π.Δ. 218/1999, επιτράπηκε η συμμετοχή στην κοινοπραξία και εργοληπτικών επιχειρήσεων της αμέσως ανώτερης τάξης από αυτή που καλείται στη δημοπρασία και οριζόταν σε τουλάχιστον 25% του προϋπολογισμού του δημοπρατούμενου έργου το ποσοστό με το οποίο συμμετέχει στην κοινοπραξία κάθε μία από τις κοινοπρακτούσες. Ειδικά, οι επιχειρήσεις Η' τάξης μπορούσαν να κοινοπρακτούν με επιχειρήσεις Ζ' τάξης της αυτής κατηγορίας του δημοπρατούμενου έργου. Οι κοινοπραξίες εργοληπτών μπορούσαν να υποβάλλουν προσφορές χωρίς να περιβληθούν υποχρεωτικά για τον σκοπό αυτό ιδιαίτερη νομική μορφή· σε τούτο μπορούσαν να υποχρεωθούν, εάν τους είχε ανατεθεί η κατασκευή του έργου και εφόσον υπήρχε σχετική πρόβλεψη στην προκήρυξη της δημοπρασίας²⁶². Με το ν. 2940/2001 επιτράπηκε η «κατασκευαστική κοινοπραξία»/ κοινοπρακτική υποκατάσταση, δηλαδή η «διεύρυνση»

²⁶² Βλ. σχετικά άρθρο 21 του ΠΔ 265/1991, ΠΔ. 23/1993, Π.Δ 334/2000 και άρθρο 39 του ΠΔ 60/2007.

του αναδόχου με την σύσταση κοινοπραξίας μεταξύ του ίδιου και άλλης ή άλλων εργολαβικών επιχειρήσεων. Βάσει της τότε ισχύουσας νομοθεσίας, το ανάδοχο κοινοπρακτικό σχήμα όφειλε, σε περίπτωση κοινοπρακτικής υποκατάστασης, να διακρατήσει ποσοστό συμμετοχής στην κατασκευαστική κοινοπραξία 50% και, σε περίπτωση ανάθεσης σε υπεργολάβο(-ους) να διακρατήσει το 30% του ποσού των σχετικών συμβάσεων με τον κύριο του έργου. Με υπουργική απόφαση προβλέφθηκε η διαδικασία έγκρισης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας και ρύθμιση σύμφωνα με την οποία μετά τη ρητή ή αυτοδίκαιη έγκριση της κοινοπραξίας, ο ανάδοχος υποκαθίσταται από αυτή στην κατασκευή του έργου.

141. *Υποκατάσταση εργοληπτικής επιχείρησης.* Κατά την αρχική διατύπωση του άρθρου 6 παρ. 5 του ν. 1418/1984 η υποκατάσταση τρίτου στην κατασκευή μέρους ή όλου του έργου (εκχώρηση του έργου) απαγορευόταν χωρίς έγκριση του φορέα κατασκευής του έργου. Σε κάθε περίπτωση υποκατάστασης ο ανάδοχος ευθυνόταν μαζί με τον υποκατάστατο εις ολόκληρον προς τον κύριο του έργου, το προσωπικό του έργου και οποιονδήποτε τρίτο. Κατ' εξαίρεση μπορούσε να εγκριθεί η υποκατάσταση με απαλλαγή του αναδόχου από την ευθύνη του προς τον κύριο του έργου, αν αυτό επιβαλλόταν από το συμφέρον του έργου και ο ανάδοχος βρίσκονταν σε προφανή αδυναμία να περατώσει το έργο. Σύμφωνα με το άρθρο 51 του Π.Δ. 609/1985, η ανωτέρω προβλεπόμενη υποκατάσταση εγκρινόταν, υπό την προϋπόθεση ότι η εργοληπτική επιχείρηση που θα υποκαθιστούσε τον ανάδοχο θα είχε τα ίδια προσόντα που απαιτήθηκαν για την ανάληψη του έργου από τον ανάδοχο και θα παρείχε τα απαραίτητα εχέγγυα για την κατασκευή του έργου. Ο υποκατάστατος του αναδόχου επείχε για το μέλλον θέση αναδόχου και αναλάμβανε όλες τις ευθύνες για το σύνολο του έργου ή για τα τμήματα του έργου που προσδιορίζονταν με την απόφαση έγκρισης της υποκατάστασης με απαλλαγή της ευθύνης του αρχικού αναδόχου. Η διάταξη προέβλεπε ότι σε περίπτωση αναδόχου κοινοπραξίας που την υποκατάσταση ζητούσε μέλος της απαιτούνταν η συναίνεση όλων των μελών της κοινοπραξίας, ενώ σε κάθε περίπτωση υποκατάστασης γινόταν ανακοίνωση στο ΜΕΕΠ για να ληφθεί υπόψη κατά την κρίση της εκχωρούσας επιχείρησης. Με το άρθρο 2 παρ. 5 του ν. 2224/1994 προβλέφθηκε ότι αν διαπιστωθεί καθ' οιονδήποτε τρόπο ότι έχει γίνει άμεση ή έμμεση υποκατάσταση του αναδόχου από άλλη εργοληπτική επιχείρηση χωρίς σχετική έγκριση, ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής κήρυσσε έκπτωτο τον ανάδοχο, μετά από γνώμη του αρμόδιου τεχνικού Συμβουλίου Δημόσιων Έργων.

142. *Υπεργολαβία.* Με τον ν. 2940/2001 εισήχθη στο άρθρο 5 του ν. 1418/1984 ο θεσμός της «εγκεκριμένης υπεργολαβίας», με στόχο την αντιμετώπιση του καθεστώτος των άτυπων υπεργολαβιών που ίσχυαν στο παρελθόν, και ρυθμίσθηκαν με σαφήνεια τα δικαιώματα, οι υποχρεώσεις αναδόχων και υπεργολάβων. Συγκεκριμένα, προβλεπόταν ότι όταν συνάπτεται σύμβαση μίσθωσης έργου μεταξύ του αναδόχου δημοσίου έργου και εργοληπτικής επιχείρησης για την κατασκευή μέρους του έργου που έχει αναληφθεί από τον ανάδοχο (υπεργολαβία), ο υπεργολάβος εθεωρείτο «εγκεκριμένος», μετά από έγκριση του κυρίου του έργου ή του φορέα κατασκευής, όταν συνέτρεχαν οι εξής προϋποθέσεις:

(α) Ο υπεργολάβος είχε τα αντίστοιχα προσόντα για την εκτέλεση του έργου που αναλάμβανε και ανήκε σε τάξη και κατηγορία έργου, αντίστοιχη με το ποσό της σύμβασης υπεργολαβίας, και

(β) ο ανάδοχος, πριν από την εγκατάσταση του υπεργολάβου στο έργο, είχε γνωστοποιήσει στον κύριο του έργου ή στον φορέα κατασκευής τη σύμβαση υπεργολαβίας.

Ο ανάδοχος του έργου έπρεπε να διατηρεί ποσοστό τουλάχιστον τριάντα τοις εκατό (30%) του ποσού της σύμβασης του με τον κύριο του έργου ή τον φορέα κατασκευής, αφού λαμβάνονταν υπόψη όλες οι συμβάσεις υπεργολαβιών που είχαν εγκριθεί. Για την αναγνώριση ως υπεργολάβου υποβαλλόταν στη Διευθύνουσα το έργο Υπηρεσία κοινή αίτηση του αναδόχου και του υπεργολάβου.

143. Το 2008 υιοθετήθηκε ο Κώδικας Δημοσίων Έργων. Ο ν. 3669/2008 «Κύρωση της κωδικοποίησης της διαδικασίας κατασκευής δημοσίων έργων», κωδικοποίησε όλα τα νομοθετήματα, τα οποία είχαν εκδοθεί από το 1984 έως τον Δεκέμβριο του 2007 και περιελάμβαναν ρυθμίσεις για την εκτέλεση των δημοσίων έργων, προκειμένου να καθιερωθούν ενιαίοι κανόνες για την κατασκευή όλων των δημοσίων έργων. Ο ανωτέρω νόμος διακρίνει στις διατάξεις του, τα έργα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου και τα έργα τα οποία δεν εμπίπτουν. Με τον Κώδικα Δημοσίων Έργων δεν τροποποιήθηκαν οι ισχύουσες κατά την υιοθέτησή του ρυθμίσεις αναφορικά με τους τρόπους επιλογής εργοληπτικής επιχείρησης, τα συστήματα υποβολής προσφορών, τα κριτήρια ανάθεσης των δημοσίων συμβάσεων έργων, τον αριθμό των τάξεων και τις βασικές κατηγορίες έργων. Οι κυριότερες ρυθμίσεις που περιλαμβάνει είναι οι ακόλουθες:

144. *Επιχειρήσεις που καλούνται στις δημοπρασίες.* Στις δημοπρασίες κατασκευής των έργων καλούνται οι εγγεγραμμένες στο Μ.Ε.ΕΠ. ή τα νομαρχιακά μητρώα επιχειρήσεις, κατά κατηγορίες ή εξειδικευμένες επιχειρήσεις. Όταν το έργο ανήκει αποκλειστικά σε μια κατηγορία του Μ.Ε.ΕΠ. καλούνται οι επιχειρήσεις της κατηγορίας αυτής. Ένα έργο θεωρείται ότι ανήκει αποκλειστικά σε μια κατηγορία αν ανήκουν στην κατηγορία αυτή πλέον του 90% των εργασιών του όλου έργου.

145. *Διαδικασία διεξαγωγής δημοπρασίας.* Η δημοπρασία για την ανάθεση κατασκευής έργου διενεργείται με βάση τη σχετική διακήρυξη. Η διακήρυξη με την οποία γίνεται και ο προσδιορισμός του συστήματος υποβολής των προσφορών εγκρίνεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση από την προϊσταμένη αρχή, η οποία και διενεργεί τη δημοπρασία ή ορίζει την αρχή που θα τη διενεργήσει.

146. *Ανάδειξη αναδόχου κατασκευής έργων.* Η ανάθεση της κατασκευής των δημοσίων έργων γίνεται υποχρεωτικά στην εργοληπτική επιχείρηση ή κοινοπραξία η οποία προσέφερε τη χαμηλότερη τιμή, υπό τον όρο ότι καλύπτει όλες τις προϋποθέσεις συμμετοχής στο διαγωνισμό. Αν η ισχύς της προσφοράς του αναδειχθέντος μειοδότη έχει λήξει και δεν συμφωνεί στην παράταση ισχύος της προς το σκοπό σύναψης της σύμβασης, η προϊσταμένη αρχή απευθύνεται στο δεύτερο κατά σειρά μειοδότη, στον

οποίο κατακυρώνει το διαγωνισμό, αν αυτός συμφωνεί στην παράταση και ούτω καθεξής²⁶³.

147. *Το καθεστώς της κοινοπραξίας.* Οι εργοληπτικές επιχειρήσεις γίνονται δεκτές στις δημοπρασίες και σε κοινοπραξία, αν δεν το αποκλείει η διακήρυξη. Οι εργοληπτικές επιχειρήσεις που κοινοπρακτούν και είναι της αυτής βασικής κατηγορίας έργων πρέπει να ανήκουν όλες σε μία από τις καλούμενες στη δημοπρασία τάξεις και είτε να είναι όλες της ίδιας τάξης ή να διαφέρουν κατά μία τάξη. Η καθεμία από τις επιχειρήσεις που κοινοπρακτούν, συμμετέχει στην κοινοπραξία με ποσοστό όχι μικρότερο του είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) του προϋπολογισμού του δημοπρατούμενου έργου.

148. *Όρια προϋπολογισμού ανά τάξη επιχειρήσεων.* Υιοθετήθηκαν πέραν των ανώτατων, και κατώτατα όρια προϋπολογισμού ανά τάξη εργοληπτικών επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, τα όρια προϋπολογισμού ανά κατηγορία έργων, στα οποία έχουν δικαίωμα συμμετοχής οι εγγεγραμμένες στο Μ.Ε.ΕΠ. εργοληπτικές επιχειρήσεις, ανάλογα με την τάξη εγγραφής τους, ήταν τα ακόλουθα:

Τάξη ΜΕΕΠ	Ανώτατο όριο	Κατώτατο όριο (εκτός νομού έδρας)	Κατώτατο όριο (εντός νομού και σε γειτονικό)	Αναβαθμισμένο όριο κοινοπραξιών	Ανώτατο όριο ανεκτέλεστο
A1	90.000	–	–	142.500	270.000
A2	300.000	–	–	412.500	900.000
1η	750.000	–	–	937.500	2.250.000
2η	1.500.000	175.000	87.500	2.062.500	4.500.000
3η	3.750.000	500.000	250.000	4.687.500	11.250.000
4η	7.500.000	1.400.000	700.000	11.125.000	22.500.000
5η	22.000.000	3.500.000	1.750.000	27.500.000	66.000.000
6η	44.000.000	10.500.000	5.250.000	60.000.000	132.000.000
7η	χωρίς ανώτατο όριο	35.000.000	35.000.000		Ειδικές διατάξεις
Παρατήρηση: Τα όρια ισχύουν από 1/7/2003 (Απ. Δ17α/08/35/ΦΝ 430/ 18-4-2003 ΦΕΚ Β469) Τα ποσά σε Ευρώ					

Πηγή: ιστοσελίδες http://www.teicrete.gr/users/kutrulis/Nomoi_DE/Nomothiki/Nde_195.htm ,
http://www.pedmede.gr/site/images/nomoi/egiklios13_12052003.pdf και
<http://www.pesede.gr/el/mitroa-mek-meep>

²⁶³ Στις περιπτώσεις διαγωνισμών με τα συστήματα προσφοράς: α) μελέτη και κατασκευή, β) αξιοποίηση ακινήτων με αντιπαροχή και γ) μερική ή ολική αυτοχρηματοδότηση του έργου με διάφορα ανταλλάγματα, ο ανάδοχος αναδεικνύεται κατά τις ειδικές περί αυτών διατάξεις.

149. *Κατασκευαστική κοινοπραξία (άρθρο 66)*. Ειδικότερα, επιτρέπεται η σύσταση κοινοπραξίας μεταξύ εργοληπτικών επιχειρήσεων για την κατασκευή έργου, το οποίο έχει αναλάβει μία ή περισσότερες από τις επιχειρήσεις αυτές, εάν όλα τα μέλη της κατασκευαστικής κοινοπραξίας ανήκουν στις καλούμενες από τη διακήρυξη τάξεις και κατηγορίες του Μ.Ε.ΕΠ. και το συμφωνητικό σύστασης της κοινοπραξίας γνωστοποιείται στον κύριο του έργου ή τον φορέα κατασκευής. Ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής μπορεί να μην εγκρίνει τη σύσταση της κοινοπραξίας, με απόφαση που λαμβάνεται μέσα σε αποκλειστική προθεσμία ενός (1) μηνός από την ανωτέρω γνωστοποίηση. Μέχρι την έγκριση ή μέχρι την παρέλευση της προθεσμίας αυτής άπρακτης, δεν επιτρέπεται η σύμπραξη της κοινοπραξίας στην κατασκευή του έργου. Ο αριθμός των μελών της κατασκευαστικής κοινοπραξίας δεν μπορεί να υπερβαίνει τα τρία, αν το έργο ανατέθηκε σε μία επιχείρηση, ή το διπλάσιο του αρχικού αριθμού των εργοληπτικών επιχειρήσεων, αν το έργο ανατέθηκε σε κοινοπραξία εργοληπτικών επιχειρήσεων. Ο ανάδοχος πρέπει να διατηρεί συνολικό ποσοστό συμμετοχής στην κατασκευαστική κοινοπραξία τουλάχιστον εβδομήντα τοις εκατό (70%). Αν ο ανάδοχος είναι κοινοπραξία, πρέπει επιπλέον κάθε επιχείρηση της κοινοπραξίας να διατηρεί ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής δεκαπέντε τοις εκατό (15%). Στην περίπτωση αναδόχου κοινοπραξίας επιχειρήσεων της ίδιας κατηγορίας, το ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής κάθε μιας των επιχειρήσεων αυτών στην κατασκευαστική κοινοπραξία δεν μπορεί να είναι κατώτερο από εικοσιπέντε τοις εκατό (25%). Κάθε άλλη νέα επιχείρηση που μετέχει στην κατασκευαστική κοινοπραξία πρέπει να έχει ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής δεκαπέντε τοις εκατό (15%).
150. *Υποκατάσταση αναδόχου από τρίτο (άρθρο 65)*. Η υποκατάσταση απαγορεύεται παντελώς κατά την διάρκεια της διαδικασίας ανάθεσης και κατά κανόνα απαγορεύεται στη διάρκεια της εκτέλεσης. Επιτρέπεται μόνο κατ' εξαίρεση και προς το συμφέρον του έργου, υπό την έννοια της αποφυγής της εκκαθάρισης και επαναδημοπράτησής του.
151. *Υπεργολαβία (άρθρο 68)*. «Εγκεκριμένος» θεωρείται ο υπεργολάβος, μετά από έγκριση του κυρίου του έργου ή του φορέα κατασκευής, όταν συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις: α) Ο υπεργολάβος έχει τα αντίστοιχα προσόντα για την εκτέλεση του έργου που αναλαμβάνει και ανήκει σε τάξη και κατηγορία έργου, αντίστοιχη με το ποσό της σύμβασης υπεργολαβίας και β) ο ανάδοχος πριν από την εγκατάσταση του υπεργολάβου στο έργο, έχει γνωστοποιήσει στον κύριο του έργου ή στον φορέα κατασκευής τη σύμβαση υπεργολαβίας. Ο ανάδοχος του έργου πρέπει να διατηρεί ποσοστό τουλάχιστον εβδομήντα τοις εκατό (70%) του ποσού της σύμβασής του με τον κύριο του έργου ή τον φορέα κατασκευής, αφού ληφθούν υπόψη όλες οι συμβάσεις υπεργολαβιών που έχουν εγκριθεί.

Π.2.3 ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗΣ

152. Ο όρος «*συμβάσεις παραχώρησης*» αφορά σε συμβάσεις «[...] δημοσίων έργων στις οποίες το σύνολο ή μέρος της αποζημίωσης του αναδόχου για την εκτέλεση των έργων

συνίσταται στο δικαίωμα εκμετάλλευσης του έργου από αυτόν»²⁶⁴. Στο Π.Δ. 23/1993, στο άρθρο 3, προστέθηκε ως εργολαβικό αντάλλαγμα και η καταβολή αμοιβής στον ανάδοχο συνδυαστικά με το δικαίωμα εκμετάλλευσης του έργου.

153. Στη νομοθεσία περί εκτέλεσης δημοσίων έργων, ήδη πριν την κωδικοποίηση που επήλθε με τον ν. 3699/2008 αναφέρονται και τύποι προσφοράς με άλλα ανταλλάγματα, που προσιδιάζουν στο καθεστώς των συμβάσεων παραχώρησης. Έτσι, στο άρθρο 13 του Π.Δ. 609/1985 με τίτλο «Προσφορά που περιλαμβάνει άλλα ανταλλάγματα» ορίζεται ότι το σύστημα προσφοράς που περιλαμβάνει άλλα ανταλλάγματα εφαρμόζεται όταν ο κύριος του έργου, προκειμένου να πραγματοποιήσει την κατασκευή, κρίνει σκόπιμη την παραχώρηση άλλου εργολαβικού ανταλλάγματος, εκτός από πλήρη χρηματική καταβολή ή αντιπαροχή ακινήτων. Τέτοια ανταλλάγματα μπορεί να είναι η παραχώρηση της χρήσης ή της εκμετάλλευσης του έργου για ορισμένη χρονική περίοδο, η αντιπαροχή γεωργικών ή μεταλλευτικών ή βιομηχανικών προϊόντων ή υπηρεσιών και άλλα. Τέλος, με τον ν. 3669/2008 έγιναν τροποποιήσεις στην νομοθεσία ώστε η προσφορά να περιλαμβάνει τη μερική ή ολική αυτοχρηματοδότηση με αντάλλαγμα τη λειτουργία ή εκμετάλλευση του έργου ή άλλα τυχόν ανταλλάγματα έναντι της κατασκευής του έργου.

Π.2.4 ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

154. Οι Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) αποτελούν ειδικές μορφές συνεργασίας μεταξύ φορέων του Δημοσίου και ιδιωτών, με στόχο την υλοποίηση έργων υποδομής και την παροχή υπηρεσιών και διακρίνονται δύο κύριες μορφές τους: (α) ΣΔΙΤ καθαρά συμβατικού τύπου, στις οποίες η σύμπραξη μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα βασίζεται σε αποκλειστικά συμβατικούς δεσμούς²⁶⁵ και (β) ΣΔΙΤ θεσμοθετημένου τύπου, στις οποίες υπάρχει συνεργασία μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα στο πλαίσιο ενός άλλου φορέα²⁶⁶.
155. Οι ΣΔΙΤ θεσμοθετημένου τύπου εισήχθησαν στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 3389/2005. Το νομοθετικό καθεστώς που εισάγεται με τις διατάξεις του Ν. 3389/2005 είναι ειδικό και στις περιπτώσεις που αφορά δεν τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του ν. 3669/2008 περί Δημοσίων Έργων. Η σύσταση μιας ΣΔΙΤ θεσμοθετημένου τύπου μπορεί να γίνει είτε με τη δημιουργία ενός φορέα που ελέγχεται από κοινού από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, είτε με την απόκτηση του ελέγχου μιας υπάρχουσας δημόσιας επιχείρησης από τον ιδιωτικό τομέα. Η μέθοδος κατασκευής έργων ΣΔΙΤ έχει ως βασική παραδοχή την κατασκευή του έργου από πόρους, που διαθέτει ο αντισυμβαλλόμενος της Αναθέτουσας Αρχής και η αποπληρωμή, τόσο της αξίας κατασκευής όσο και της αξίας διαχείρισης λαμβάνει χώρα κατά την προβλεπόμενη συμβατική περίοδο διαθεσιμότητας των υπηρεσιών.

²⁶⁴ Βλ. άρθρο 3 του Π.Δ. 265/1991 και άρθρο 111 παρ. 3 του ν. 3669/2008.

²⁶⁵ Στα έργα ΣΔΙΤ καθαρά συμβατικού τύπου εμπίπτουν και οι συμβάσεις παραχώρησης του εθνικού δικαίου.

²⁶⁶ Βλ. Πράσινη Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [COM/2004/0327].

156. Σύμφωνα με τον εν λόγω νόμο, οι Δημόσιοι Φορείς μπορούν σε τομείς της αρμοδιότητας τους να συνάπτουν έγγραφες συμβάσεις συνεργασίας από επαχθή αιτία («Συμβάσεις Σύμπραξης») με νομικά πρόσωπα του ιδιωτικού τομέα («Ιδιωτικοί Φορείς») για την εκτέλεση έργων ή και την παροχή υπηρεσιών («Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα» ή «Συμπράξεις»). Στις Συμβάσεις Σύμπραξης οι Ιδιωτικοί Φορείς συμβάλλονται μέσω ανωνύμων εταιρειών ειδικού σκοπού που συνιστώνται από αυτούς αποκλειστικά και μόνο για τους σκοπούς της Σύμπραξης («Εταιρία Ειδικού Σκοπού») που εδρεύουν στην Ελλάδα και λειτουργούν σύμφωνα με τις διατάξεις του Κ.Ν. 2190/1920 περί Ανωνύμων Εταιρειών. Μέτοχοι Εταιρίας Ειδικού Σκοπού δύνανται να είναι μόνο οι Ιδιωτικοί Φορείς.
157. Οι διαδικασίες ανάθεσης περιλαμβάνουν τη διαδικασία ανοικτού τύπου, κλειστού τύπου, ανταγωνιστικού διαλόγου και διαπραγμάτευσης, κατ' αντιστοιχία προς τις προβλεπόμενες στο ν. 3669/2008.
158. Η ανάθεση των συμβάσεων από το δημόσιο φορέα που ενεργεί ως αναθέτουσα αρχή γίνεται, μεταξύ άλλων, με το κριτήριο της πλέον συμφέρουσας από οικονομική άποψη προσφοράς.

Π.2.5ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ

Π.2.5.1 ΕΡΓΑ ΟΣΕ Α.Ε.

159. Ο Κανονισμός Ανάθεσης και Εκτέλεσης Έργων και Ανάθεσης και Εκπόνησης Μελετών της εταιρίας ΕΡΓΑ ΟΣΕ Α.Ε. εφαρμόζεται σε όλα τα έργα και τις μελέτες, που συνδέονται καθ' οιονδήποτε τρόπο με τα έργα αυτά, τα οποία ανατίθενται στην εταιρία ΕΡΓΑ ΟΣΕ Α.Ε. Στο άρθρο 6 του Κανονισμού προβλέπεται η δημιουργία του Μητρώου Κατασκευαστών Ειδικών Έργων της ΕΡΓΟΣΕ Α.Ε. (Μ.Κ.Ε.Ε.), το οποίο ισχύει παράλληλα με το Μητρώο Εμπειρίας Κατασκευαστών (Μ.Ε.Κ.) και το Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων (Μ.Ε.ΕΠ.).

Π.2.5.2 ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Α.Ε.

160. Οι διαγωνισμοί των έργων που διενεργεί η ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Α.Ε. (εφεξής ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ) διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: (α) Διαγωνισμοί έργων με προϋπολογισμό άνω του κοινοτικού ορίου, οι οποίοι διενεργούνται σύμφωνα με τα οριζόμενα στις ισχύουσες κοινοτικές οδηγίες και το εθνικό δίκαιο με το οποίο αυτές ενσωματώνονται στην ελληνική έννομη τάξη, και (β) Διαγωνισμοί έργων με προϋπολογισμό κάτω του κοινοτικού ορίου, οι οποίοι διενεργούνται κατά κανόνα με ανοικτή διαδικασία με δημοσίευση περίληψης στον ελληνικό τύπο, σύμφωνα με τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα και το ν. 3669/2008. Οι όροι της εκάστοτε διακήρυξης και τα τεύχη του διαγωνισμού εγκρίνονται με αποφάσεις του ΔΣ της εταιρίας.

Π.2.5.3 ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ Α.Ε.

161. Σύμφωνα με το ν. 2229/1994 και το Καταστατικό της, η ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ Α.Ε. (εφεξής ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ) είναι η μόνη αρμόδια για την υλοποίηση του έργου του οδικού άξονα

της Εγνατίας Οδού και των καθέτων προς αυτόν οδικών αξόνων, ενώ το ΔΣ αυτής είναι αρμόδιο για την κατάτμηση του συνολικού έργου σε επιμέρους έργα με κριτήρια καθαρώς τεχνικά και οικονομικά. Η ανάθεση και η εκπόνηση των μελετών της εταιρίας ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ και η ανάθεση και η εκτέλεση των έργων της, ακολουθεί μέχρι σήμερα, το σχετικό Κανονισμό της, ο οποίος εγκρίθηκε με την υπ' αριθ. Δ17α/10/59/ΦΝ 393/10.07.1996 Απόφαση του αρμοδίου Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Ο εν λόγω Κανονισμός εφαρμόζεται σε όλες τις τεχνικές μελέτες έργων και σε όλα τα έργα που ανατίθενται, από την εταιρία ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ. Εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά στον Κανονισμό, τα έργα ανατίθενται και εκτελούνται σύμφωνα την ισχύουσα περί δημοσίων έργων νομοθεσία.

Π.3 ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ²⁶⁷

162. Βάσει της προγενέστερης πρακτικής της Επιτροπής Ανταγωνισμού, η ευρύτερη αγορά των κατασκευών δημοσίων έργων διακρίνεται κατ' αρχήν από αυτή των ιδιωτικών έργων²⁶⁸. Στην αγορά των δημοσίων έργων περιλαμβάνονται τα έργα που έχουν ως αναθέτουσα αρχή διάφορους φορείς του Δημοσίου²⁶⁹ και η ανάθεση, επίβλεψη, κατασκευή και συντήρησή τους διενεργείται σύμφωνα με τις διατάξεις της εκάστοτε κείμενης νομοθεσίας περί δημοσίων έργων. Πρόκειται κυρίως για έργα υποδομής, τα οποία δύνανται να υλοποιηθούν μόνο από τις εγγεγραμμένες στο ΜΕΕΠ επιχειρήσεις. Ως σχετική γεωγραφική αγορά, ορίζεται το σύνολο της ελληνικής επικράτειας.

163. Περαιτέρω, σύμφωνα με την παλαιότερη πρακτική της ΕΑ, η αγορά των δημοσίων έργων δύναται να διακριθεί έτι περαιτέρω σε επιμέρους σχετικές υπο - αγορές, λαμβάνοντας υπόψη τους κατώτερο παράγοντες:

(α) τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί η εργοληπτική εταιρία προκειμένου να αναλάβει την εκτέλεση δημόσιου έργου, δηλ. το ύψος του προϋπολογισμού του δημοπρατούμενου έργου, την νομική της μορφή, το ύψος των ιδίων κεφαλαίων, την κατασκευαστική της ικανότητα και εμπειρία και ιδιαίτερα την τάξη (πτυχίο εργοληπτικής ικανότητας) στην οποία είναι εγγεγραμμένη,

---

²⁶⁷ Βλ. Ανακοίνωση της Ε.Επ. «όσον αφορά τον ορισμό της σχετικής αγοράς για τους σκοπούς του κοινοτικού δικαίου ανταγωνισμού», ΕΕ 1997 C 372/01. Η σχετική αγορά προϊόντων ή υπηρεσιών περιλαμβάνει το σύνολο των προϊόντων ή υπηρεσιών που θεωρούνται από τον καταναλωτή εναλλάξιμες ή δυνάμενες να υποκατασταθούν μεταξύ τους, λόγω των χαρακτηριστικών τους, της τιμής τους και της σκοπούμενης χρήσης τους. Στη σχετική αγορά προϊόντων περιλαμβάνονται το προϊόν (ή προϊόντα) που αφορούν στην υπό εξέταση υπόθεση καθώς και όλα τα προϊόντα που είναι υποκατάστατά τους είτε από πλευράς ζήτησης είτε από πλευράς προσφοράς και των οποίων η διαθεσιμότητα (ή δυναμική διαθεσιμότητα) εμποδίζει τις ελεγχόμενες επιχειρήσεις να αυξήσουν επικερδώς την τιμή τους κατά ένα μικρό αλλά σημαντικό ποσοστό για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Η σχετική γεωγραφική αγορά περιλαμβάνει την περιοχή, στην οποία οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις πωλούν τα σχετικά προϊόντα υπό επαρκώς ομοιογενείς συνθήκες ανταγωνισμού.

²⁶⁸ Βλ. ενδεικτικά τις υπ' αριθ. αποφάσεις Ε.Α. αριθ. 190/III/2001, 208/III/2002, 324/V/2006, 338/V/2007 και 372/V/2007. Βλ. επίσης και απόφαση ΕΑ 486/VI/2010.

²⁶⁹ Οι φορείς του Δημοσίου που εμπλέκονται στο σύστημα παραγωγής τεχνικών έργων (δημόσιων) είναι μεταξύ άλλων Δημόσιες Υπηρεσίες, Ν.Π.Δ.Δ., οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης κάθε βαθμού συμπεριλαμβανομένης της Κ.Ε.Δ.Κ.Ε. και των τοπικών ενώσεων Δήμων και Κοινοτήτων, οι Δημόσιες επιχειρήσεις και οι Δημόσιοι Οργανισμοί κ.λπ.

(β) τις κατηγορίες έργων στις οποίες είναι εγγεγραμμένη μία εργοληπτική επιχείρηση,
(γ) τις τάξεις στις οποίες είναι εγγεγραμμένες οι εργοληπτικές επιχειρήσεις, βάσει των οποίων καθορίζονται και οι δυνατότητες συμμετοχής τους στους διαγωνισμούς για την ανάθεση δημοσίων έργων.

164. Βάσει των ανωτέρω ως σχετική αγορά προϊόντος στην παρούσα υπόθεση ορίζεται η αγορά των δημοσίων έργων. Κατά την κρίση της Επιτροπής, η περαιτέρω κατάτμηση της σχετικής αγοράς προϊόντος (π.χ. ανά τάξη ή / και ανά κατηγορία έργου) παρέλκει εν προκειμένω.
165. Και τούτο διότι κατ' αρχήν η ακριβής οριοθέτηση της σχετικής αγοράς δεν αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για τη νομική αξιολόγηση των υπό κρίση συμπεριφορών, διότι κατά πάγια ενωσιακή νομολογία και πρακτική δεν απαιτείται η ακριβής οριοθέτηση της σχετικής αγοράς για την εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, όταν οι κρινόμενες συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές έχουν ως αντικείμενό τους τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού²⁷⁰. Συναφώς, δεν απαιτείται, κατ' αρχήν, για τη διαπίστωση παράβασης ειδική οικονομική ανάλυση για τις συνθήκες της οικείας αγοράς, ούτε και για τον προσδιορισμό αυτής²⁷¹. Η αρχή αυτή μπορεί να εφαρμοστεί αναλογικά και στην περίπτωση του άρθρου 1 του ν. 3959/2011 (πρώην άρθρο 1 του ν. 703/1977). Συναφώς, έχει κριθεί ότι δεν είναι η εκάστοτε αρχή ανταγωνισμού που επιλέγει κάθε φορά «κατ' αυθαίρετο» τρόπο τη σχετική αγορά προϊόντων, αλλά οι ίδιες οι συμπράττουσες επιχειρήσεις που επικεντρώνουν την αντι-ανταγωνιστική τους συμπεριφορά σε ορισμένο/-α προϊόν/τα (καθορίζοντας έτσι και το εύρος της σχετικής έρευνας)^{272,273}.
166. Επιπροσθέτως, η υπό κρίση υπόθεση αφορά σε σοβαρούς περιορισμούς του ανταγωνισμού κατά την έννοια των ενωσιακών και εθνικών διατάξεων περί ανταγωνισμού (βλ. κατωτέρω υπό III.1, IV.1.2.3 και IV.2.2.3). Τέτοιου είδους συμφωνίες μεταξύ ανταγωνιστών συνιστούν παράβαση, ανεξαρτήτως του μεριδίου των συμπραττουσών στη σχετική αγορά, και δεν μπορούν να εξαιρεθούν από το πεδίο εφαρμογής των απαγορευτικών διατάξεων των άρθρων 1 ν. 703/77 και του ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ²⁷⁴. Κατά συνέπεια, ακόμη κι αν η σχετική αγορά ήθελε τυχόν οριοθετηθεί με διαφορετικό τρόπο από εκείνον που προκρίνεται στην παρούσα απόφαση, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των έργων ή ακόμη και ανά έργο, τούτο δεν επιδρά καθοριστικά ως προς τη νομική αξιολόγηση των υπό κρίση συμπεριφορών.
167. Περαιτέρω, σε αντι-ανταγωνιστικές πρακτικές, όπως οι εξεταζόμενες εν προκειμένω, με αντικείμενο τη νόθευση διαγωνισμών, βασικό σημείο αναφοράς για τον ορισμό της

²⁷⁰ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ T-38/02, *Groupe Danone*, Συλλ. 2005, σκ. 99, και T-48/02, *Brouwerij Haacht NV*, σκ. 58 (καθώς και στη σχετική νομολογία που παραπέμπουν).

²⁷¹ Βλ. απόφαση ΣτΕ 2780/2012, σκ. 4.

²⁷² Βλ. ΠΕΚ T-71/03, *Tokai Carbon*, σκ. 90.

²⁷³ Βλ. και Faull & Nikray, *The EU Law of Competition*, 3^η έκδοση, παρ. 8.453.

²⁷⁴ Βλ. Ανακοίνωση της ΕΑ της 02.03.2006 σχετικά με τις συμφωνίες ήσσονος σημασίας, παρ. 11(2), καθώς και Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τις συμφωνίες ήσσονος σημασίας (de minimis), ΕΕ C 368, 22/12/2001, παρ. 11(2). Βλ. επίσης ενδεικτικά ΔΕφΑθ 559/2010, ΔΕφΑθ 2891/2009 και ΔΕφΑθ 1682/2009, σκ. 29.

σχετικής αγοράς (προϊόντος και γεωγραφικής) είναι το έργο/ διαγωνιστική διαδικασία ή η ομάδα έργων/ διαγωνιστικών διαδικασιών που επηρεάζεται από την αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη, ανεξαρτήτως κατ' αρχήν των τυχόν ειδικότερων τεχνικών ή οικονομικών/ επενδυτικών χαρακτηριστικών των έργων, του είδους του εργολαβικού ανταλλάγματος, της προέλευσης των πόρων για την κατασκευή του έργου (από τη Δημόσια Αρχή, την ανάδοχο, ή και τις δύο πηγές) ή των προϋποθέσεων που προδιαγράφονται στη διακήρυξη. Οι παράγοντες αυτοί επιδρούν κυρίως στο εύρος και στον αριθμό των επιχειρήσεων που θα συμμετάσχουν στη διαγωνιστική διαδικασία²⁷⁵, και καθορίζουν την ένταση του ανταγωνισμού στις διαγωνιστικές αγορές, οι οποίες από τη φύση τους και εν τοις πράγμασι χαρακτηρίζονται από αβεβαιότητα ως προς τον αριθμό των συμμετεχόντων και το αποτέλεσμα της ανταγωνιστικής δράσης.

168. Στην υπό κρίση υπόθεση, τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη είναι εργοληπτικές επιχειρήσεις, ελληνικές και αλλοδαπές, οι οποίες δραστηριοποιούνται σε όλους τους κατασκευαστικούς τομείς, ενώ οι αντι-ανταγωνιστικές πρακτικές που εξετάζονται αφορούν σε ένα ευρύ φάσμα έργων, που καταλαμβάνει, τόσο έργα που δημοπρατούνται από έναν συγκεκριμένο δημόσιο φορέα όσο και έργα που δημοπρατούνται από διαφορετικούς φορείς εντός μίας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου με διάφορες διαδικασίες. Παρατηρείται, μάλιστα, ότι οι ανταγωνιστικές εργοληπτικές επιχειρήσεις, που συμμετέχουν στις διαδικασίες αυτές, σε σημαντικό βαθμό ταυτίζονται. Τέλος, από το σύνολο των στοιχείων του φακέλου της υπό κρίση υπόθεσης και τη διαχρονικότητα των παρατηρούμενων αντι-ανταγωνιστικών πρακτικών, συνάγεται το συμπέρασμα ότι ανεξαρτήτως των ειδικότερων προβλέψεων του εκάστοτε νομοθετικού πλαισίου, υφίστανται περιθώρια για την ανάπτυξη και ευδοκίμηση τέτοιων πρακτικών.

169. Απορριπτέος ως αβάσιμος είναι, συνεπώς, βάσει των ανωτέρω ο ισχυρισμός της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ²⁷⁶ ότι τα έργα ΣΔΙΤ συνιστούν μία ιδιαίτερη σχετική αγορά λόγω των ιδιαίτερων διαδικασιών ανάθεσης, διαπραγμάτευσης και διαβούλευσης, που ακολουθούνται, του τρόπου υποβολής και της φύσης των προσφορών, των ιδιαίτερων κριτηρίων της ανάθεσης, του συσχετισμού με κρατικές ενισχύσεις, της πολυπλοκότητας των συμβάσεων, του ανταγωνιστικού διαλόγου και της χρηματοοικονομικής επάρκειας. Σημειώνεται, για λόγους πληρότητας, ότι ακόμα και στην περίπτωση που ήθελε θεωρηθεί ότι τα έργα ΣΔΙΤ αποτελούν διακριτή αγορά σε σχέση με τα λοιπά δημόσια έργα (*quod non*), αυτό ουδεμία επιρροή ασκεί επί της αξιολόγησης της υπό κρίση αντι-ανταγωνιστικής σύμπραξης της περιόδου 2005 -2012 (βλ. κατωτέρω υπό IV.2), ούτε επί της διαπίστωσης περί του ενιαίου χαρακτήρα αυτής (βλ. κατωτέρω υπό IV.2.2.5), καθώς κατά πάγια ενωσιακή πρακτική και νομολογία (βλ. ανωτέρω υπό II.3 και κατωτέρω υπό III.1) αφενός η ακριβής οριοθέτηση της σχετικής αγοράς δεν αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για τη νομική αξιολόγηση καρτελικών συμπράξεων και αφετέρου ακόμα και πλέγμα συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών οι οποίες αφορούν και σε διαφορετικά προϊόντα, υπηρεσίες ή εδάφη, δύναται να αποτελούν ενιαία παράβαση,

²⁷⁵ Αλλά και στο αποτέλεσμα αυτής, το οποίο όχι σπάνια καθορίζεται από σειρά τυπικών ζητημάτων.

²⁷⁶ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 369/26.09.16 Υπόμνημα ΒΙΟΤΕΡ, υπό 10 στοιχείο.

εφόσον αποδεικνύεται ότι εντάσσονται σε ένα συνολικό σχέδιο, το οποίο οι συμπράττουσες επιχειρήσεις έθεσαν εν γνώσει τους σε εφαρμογή, προκειμένου να επιτύχουν έναν κοινό, αντίθετο προς τον ανταγωνισμό σκοπό.

170. Στην υπό κρίση υπόθεση, μπορεί ασφαλώς να οριστεί ως σχετική γεωγραφική αγορά το σύνολο της ελληνικής επικράτειας²⁷⁷. Και τούτο διότι, η πλειονότητα των ελεγχόμενων επιχειρήσεων δραστηριοποιούνται σε όλη την επικράτεια, ενώ δεν υφίστανται νομικά εμπόδια δραστηριοποίησης των εργοληπτικών εταιριών σε περιοχές εκτός της έδρας τους, αν και τα πραγματικά (οικονομικά και τεχνικά) εμπόδια, λαμβάνονται σαφώς υπόψη στην απόφαση συμμετοχής κάποιας εργοληπτικής επιχείρησης σε δημοπρασίες, όπως προαναφέρθηκε.

III. ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

III.1 ΑΝΤΙ-ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

III.1.1 ΑΡΘΡΟ 1 Ν. 703/1977 ΚΑΙ ΑΡΘΡΟ 1 Ν. 3959/2011 - ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

171. Βάσει των αρχών που διέπουν τη διαχρονική εφαρμογή του δικαίου και των γενικών αρχών της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, εφαρμοστέες είναι οι διατάξεις ουσιαστικού δικαίου, οι οποίες ίσχυαν κατά το χρόνο επελεύσεως των γεγονότων που συνιστούν την παράβαση, χωρίς να έχει σημασία ο χρόνος κατά τον οποίο εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις και επιβάλλονται οι σχετικές κυρώσεις²⁷⁸. Έτσι, κάθε συμπεριφορά, η οποία εκδηλώθηκε και έπαυσε πριν την 20.04.2011 (ημερομηνία κατάργησης του ν. 703/1977 και θέσης σε ισχύ του ν. 3959/2011²⁷⁹), αξιολογείται βάσει των άρθρων 1 και 2 του ν. 703/1977. Παραβατική συμπεριφορά διαρκείας, με χρονική αφετηρία εκδήλωσης προγενέστερη της θέσης σε ισχύ του ν. 3959/2011, η οποία διαρκεί και μετά τη θέσπιση του νόμου αυτού, καταλαμβάνεται από το ρυθμιστικό πεδίο του νέου νόμου που θεσπίστηκε διαρκούσης της παράβασης και κατήργησε τον παλαιότερο.

172. Συνεπώς, ελλείπει ρητής διαχρονικού δικαίου διάταξης προβλεπόμενης στον ν. 3959/2011, στα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υπόθεσης εφαρμόζονται οι ουσιαστικού δικαίου κανόνες του άρθρου 1 του ν. 703/1977, εφόσον οι εξεταζόμενες συμπεριφορές των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων εκδηλώθηκαν και έπαυσαν προ της 20.04.2011, ενώ εφαρμόζονται οι ουσιαστικού δικαίου κανόνες του άρθρου 1 του ν. 39159/2011, όταν οι εξεταζόμενες συμπεριφορές των συμπραττουσών επιχειρήσεων

²⁷⁷ Πρβλ. σχετικά αποφάσεις της Επιτροπής, COMP/M. 4298 Foster Yeoman/ aggregates Industries της 06.09.2006 και COMP/M.4687 της 21.02.2008.

²⁷⁸ Βλ. ΔΕΕ C-201/09 και C-216/09, *ArcelorMittal Luxembourg SA*, σκ. 67-71.

²⁷⁹ Με την θέση σε ισχύ του ν. 3959/2011 για την «Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού» (ΦΕΚ Α' 93) την 20.04.2011 καταργήθηκε ο ν. 703/1977 «Περί ελέγχου μονοπωλίων και ολιγοπωλίων και προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού» (ΦΕΚ Α' 278) (βλ. άρθ. 51 Ν. 3959/2011).

εκδηλώνονται ή/και διαρκούν και μετά το χρονικό αυτό σημείο²⁸⁰. Σε κάθε περίπτωση, ουδεμία ουσιαστική διαφοροποίηση υφίσταται μεταξύ των διατάξεων του άρθρου 1 του ν. 703/1977/ 3959/2011 και του άρθρου 1 του ν. 3959/2011, δεδομένου ότι οι σχετικές διατάξεις του προϊσχύοντος (άρθρο 1 του ν. 703/1977) και του διάδοχου αυτού νόμου (άρθρο 1 του ν. 3959/2011) είναι πανομοιότυπες.

173. Η εταιρία SELI στο Υπόμνημα της²⁸¹ προέβαλε τον ισχυρισμό ότι η τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου περί προστασίας του δικαίου ανταγωνισμού το 2011 και οι συνεχείς τροποποιήσεις του εφαρμοστέου δικαίου στα δημόσια έργα (βλ. ανωτέρω υπόπαρ. 171-172) εξαλείφουν κάθε δυνατότητα πρόβλεψης των κανόνων περί ανταγωνισμού, που εφαρμόζονται κάθε φορά, ούτε είναι δυνατό υπό τις συνθήκες αυτές να προβλέψει ένας επιχειρηματίας ποιές πρακτικές βάσει της νομοθεσίας περί δημοσίων συμβάσεων εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού, ούτε το χρόνο κατά τον οποίο θα εφαρμοσθεί ένας κανόνας ή μία διαδικασία, με συνέπεια να παραβιάζεται η αρχή της ασφάλειας δικαίου. Περαιτέρω, κατά την εταιρία, δεν είναι δυνατό να καταλογισθεί ευθύνη στους διαγωνιζόμενους για την μη επαρκή γνώση των πρακτικών που αξιολογούνται από το δίκαιο του ανταγωνισμού ως πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών, όταν σε μεγάλο μέρος της εξεταζόμενης περιόδου ήταν κοινός τόπος ότι οι απευθείας αναθέσεις ήταν πλήρως επιτρεπτές και κατά μείζονα λόγο προωθούνταν από τις αναθέτουσες αρχές. Η αντίληψη, ως εκ τούτου, της Επιτροπής Ανταγωνισμού για τον τρόπο εφαρμογής των κανόνων του συνεχώς μεταβαλλόμενου αυτού θεσμικού πλαισίου αντίκειται στην εφαρμογή του στην πράξη και στην πραγματικότητα, με συνέπεια να προσκρούει κατά τούτο στην αρχή της ασφάλειας δικαίου.

174. Ο ανωτέρω ισχυρισμός είναι απορριπτέος ως αλυσιτελώς προβαλλόμενος, διότι το γεγονός ότι το θεσμικό πλαίσιο περί δημοσίων συμβάσεων ήταν μεταβαλλόμενο ή ότι οι διαγωνισμοί διεξάγονταν ανά περιόδους υπό διαφορετικό νομοθετικό καθεστώς δεν ασκεί ουδεμία επίδραση στη νομιμότητα των υπό κρίση πρακτικών εξ επόψεως δικαίου ανταγωνισμού, οι ουσιαστικές διατάξεις του οποίου, ήτοι τα άρθρα 1 και 2 όπως και τα αντίστοιχα άρθρα της Συνθήκης, παρέμειναν σχεδόν πλήρως αμετάβλητα από την υιοθέτησή τους έως σήμερα. Εξάλλου, δεν συνιστούν αντικείμενο της παρούσας δημόσιοι διαγωνισμοί με απευθείας ανάθεση, αλλά διαγωνισμοί που διενεργήθηκαν με ή χωρίς στάδιο προεπιλογή. Από την πρακτική δε της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των λοιπών αρχών ανταγωνισμού, όπως και την παλαιότερη πρακτική της Επιτροπής και την ενωσιακή νομολογία, δεν καταλείπεται ουδεμία αμφιβολία ότι οι πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών αντίκεινται στη νομοθεσία περί ανταγωνισμού. Απολύτως σαφείς είναι δε και οι κανόνες περί του εκάστοτε εφαρμοστέου δικαίου, που εκτίθενται ανωτέρω. Εξάλλου, από τη μελέτη των στοιχείων του φακέλου, προκύπτει εν προκειμένω ότι οι συμμετέχουσες στις υπό εξέταση πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών επιχειρήσεις προσάρμοζαν κάθε φορά το πλαίσιο λειτουργίας της σύμπραξης στο εκάστοτε θεσμικό

²⁸⁰ Διάφορο ως ένα βαθμό είναι το ζήτημα της αρμοδιότητας έκδοσης απόφασης περί διαπίστωσης ή μη παράβασης και επιβολής των όποιων κυρώσεων καθώς και των εφαρμοστέων κανόνων για την επιμέτρηση του προστίμου που θα αναλυθεί στο οικείο κεφάλαιο.

²⁸¹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SELI σελ. 8 επ.

πλαίσιο, ώστε η υλοποίηση αυτής να συνεχίζεται απρόσκοπτα, παρά τους εκάστοτε νέους περιορισμούς και κανόνες της νομοθεσίας περί δημοσίων συμβάσεων (βλ. και ανωτέρω ενότητα II.2.2).

III.1.2 ΑΡΘΡΟ 101 ΣΛΕΕ - ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ - ΕΠΗΡΕΑΣΜΟΣ ΕΝΔΟΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

175. Αντίστοιχη με τις διατάξεις των άρθρων 1 του ν. 703/1977 και 1 του ν. 3959/2011 είναι και η διάταξη του άρθρου 101 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 81 ΣυνθΕΚ)²⁸². Ουσιαστικά, μοναδική επί πλέον προϋπόθεση για την παράλληλη εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 3 παρ. 1 του Κανονισμού (ΕΚ) 1/2003, σε σχέση με τη διάταξη του εθνικού δικαίου, αποτελεί αυτή της «*δυνατότητας σοβαρής επίδρασης στο ενδοκοινοτικό εμπόριο*»^{283, 284}.
176. Κατά πάγια νομολογία, για να μπορεί μια σύμπραξη να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών πρέπει, βάσει ενός συνόλου νομικών και πραγματικών στοιχείων, να μπορεί να πιθανολογηθεί επαρκώς ότι μπορεί να ασκήσει άμεση ή έμμεση, πραγματική ή δυνητική, επίδραση στα εμπορικά ρεύματα μεταξύ κρατών μελών²⁸⁵, με τρόπο αισθητό²⁸⁶.
177. Στην περίπτωση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, εάν μία συμφωνία μπορεί στο σύνολό της να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, το ενωσιακό δίκαιο εφαρμόζεται στο σύνολο της συμφωνίας, περιλαμβανομένων και των τμημάτων της που μεμονωμένα δεν επηρεάζουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών²⁸⁷. Είναι, επίσης, αδιάφορο, εάν η συμμετοχή δεδομένης επιχείρησης επηρεάζει ή όχι αισθητά το εμπόριο μεταξύ των

²⁸² Βλ. ενδεικτικά ΣτΕ 1731/2001, Επισκ. Εμπ. Δικ. 2003, σελ. 1053. Σημειώνεται ότι όπου εδώ γίνεται αναφορά στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ, με αυτό νοείται και το αντίστοιχο άρθρο 85 ΣυνθΕΟΚ ή το άρθρο 81 ΣυνθΕΚ, σύμφωνα με την ονομασία και την αριθμηση που ίσχυε κατά τον αντίστοιχο χρόνο. Υπενθυμίζεται ότι από την 1η Δεκεμβρίου 2009, ημερομηνία έναρξης ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας, η «Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας» μετονομάζεται σε «Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (άρθρο 2 παράγραφος 1 της Συνθήκης της Λισαβόνας). Τα άρθρα, τα τμήματα, τα κεφάλαια, οι τίτλοι και τα μέρη της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν αναριθμηθεί (άρθρο 5 και παράρτημα της Συνθήκης της Λισαβόνας). Η Συνθήκη της Λισαβόνας τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, χωρίς όμως να τις υποκαθιστά. Βλ. και Συνθήκη προσχώρησης της Ελλάδας (υπεγράφη στις 28.05.1979, έναρξη ισχύος την 1.1.1981, ΕΕ L 291 της 19.11.1979).

²⁸³ Βλ. ενδεικτικά ΣτΕ 1731/2001.

²⁸⁴ Βλ. σχετικά Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης (εφεξής «Ανακοίνωση για την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου», ΕΕ C 101/07, της 27.04.2004, παρ. 12-13.

²⁸⁵ Βλ. ΔΕΚ C-209-215/78 και 218/78, *Van Landewyck*, Συλλ. 3125, σκ. 170, C-219/95P, *Ferriere Nord Spa*, Συλλ. I-4411, σκ. 20, απόφαση ΕΑ 370/V/2007 και Ανακοίνωση για την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου, παρ. 9-12.

²⁸⁶ Βλ. απόφαση ΕΑ 277/IV/2005 με παραπομπή στις αποφάσεις ΔΕΚ C-8/72, *Vereniging van Cementhandelaren*, Συλλ. 1972-1973, σ. 221, σκ. 29 και C-42/84, *Remia κ.λπ.*, Συλλ. 2545, σκ. 22 και στην απόφαση ΠΕΚ T-29/92, *SPO κ.λπ.*, Συλλ. II-289, σκ. 299. Βλ. και Ανακοίνωση για την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου, παρ. 33 και 74.

²⁸⁷ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-193/83, *Windsurfing*, Συλλ. 611, σκ. 96, ΠΕΚ T-77/94 *Vereniging van Groothandelaren in Bloemkwekerijprodukten*, Συλλ. II-759, σκ. 126, και παρ. 14 Ανακοίνωση για την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου.

κρατών μελών²⁸⁸. Ο αισθητός χαρακτήρας του επηρεασμού μπορεί ιδίως να εκτιμηθεί κατ' αναφορά προς τη θέση και τη σημασία των μερών στην αγορά των σχετικών προϊόντων²⁸⁹, τη φύση της συμφωνίας ή της πρακτικής και τη φύση των καλυπτόμενων προϊόντων/υπηρεσιών²⁹⁰.

178. Στην υπό κρίση υπόθεση υφίσταται η προαναφερόμενη δυνατότητα αισθητού επηρεασμού του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών, και κατά συνέπεια, συντρέχει περίπτωση εφαρμογής, παραλλήλως με το εθνικό, και του ενωσιακού δικαίου, λόγω του εύρους της γεωγραφικής αγοράς στην οποία δραστηριοποιούνται οι συμπράττουσες επιχειρήσεις (ολόκληρη η ελληνική επικράτεια, και άρα σημαντικό τμήμα της εσωτερικής αγοράς²⁹¹), του αριθμού των συμπραττουσών επιχειρήσεων (το σύνολο των εργοληπτικών εταιριών ανώτατης τάξης από το 1995 έως το 2000 και οι σημαντικότερες εργληπτικές επιχειρήσεις από το 2005 και εξής), της δυνατότητας συμμετοχής αλλοδαπών επιχειρήσεων στην πλειονότητα των υπό εξέταση διαγωνισμών, και συνακόλουθα της δυνατότητας διείσδυσής τους στην εγχώρια αγορά δημοσίων έργων, γεγονός που καθιστά τις εξεταζόμενες υπηρεσίες αντικείμενο διασυνοριακών συναλλαγών, και τέλος λόγω της ίδιας της φύσης των εξεταζόμενων παραβάσεων.

III.1.3 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΠΑΡ. 1 Ν.703/1977, ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΠΑΡ. 1 Ν.3959/2011 ΚΑΙ 101 ΠΑΡ. 1 ΣΛΕΕ

179. Προϋποθέσεις εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 1 παρ.1 του ν. 3959/2011 και του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 703/1977 είναι:

- Η ύπαρξη συμφωνίας, εναρμονισμένης πρακτικής μεταξύ επιχειρήσεων ή απόφασης ένωσης επιχειρήσεων,
- Αντικείμενο ή αποτέλεσμα της ανωτέρω συμφωνίας, εναρμονισμένης πρακτικής ή απόφασης να είναι ο αισθητός περιορισμός, η παρακάλυψη ή η νόθευση του ανταγωνισμού.

180. Αντίστοιχα ισχύουν και για το άρθρο 101 παρ.1 ΣΛΕΕ. Σημειωτέον ότι κατά την εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, η ερμηνεία που έχει δοθεί από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι δεσμευτική για το σύνολο των εθνικών δικαστηρίων και αρχών των κρατών μελών²⁹².

III.1.3.1 Η έννοια της «επιχείρησης»

181. Ως «επιχείρηση», κατά το δίκαιο προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού, νοείται κάθε φυσικό πρόσωπο ή οικονομική ενότητα που ασκεί εμπορική ή άλλη οικονομική

²⁸⁸ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ T-2/89, *Petrofina*, Συλλ. II-1087, σκ. 226, καθώς και παρ. 15 Ανακοίνωση για την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου.

²⁸⁹ Βλ. ΔΕΚ C-306/96, *Javico*, Συλλ. I-1983, σκ. 17 και ΠΕΚ T-65/89, *BPB Industries και British Gypsum*, Συλλ. II-389, σκ. 138 και Ανακοίνωση για την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου, παρ. 44.

²⁹⁰ Βλ. ΠΕΚ T-65/89, *BPB Industries και British Gypsum*, Συλλ. II-389, σκ. 138 και Ανακοίνωση για την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου, παρ.45.

²⁹¹ Βλ. παρ. 78 επ. Ανακοίνωσης για την έννοια του επηρεασμού του εμπορίου.

²⁹² Βλ. ΔΕΚ C-8/08, *T-Mobile Netherlands BV κ.ά, κατά Raad vanbestuurvande Nederlandse mededingingsautoriteit*, σκ. 50.

δραστηριότητα, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς του και από τον τρόπο χρηματοδότησής του²⁹³. Ειδικότερα, η ύπαρξη επιχείρησης προϋποθέτει αυτονομία οικονομικής δράσης και συνακόλουθα πλήρη ανάληψη των οικονομικών κινδύνων που συνεπάγεται η εκάστοτε οικονομική δραστηριότητα²⁹⁴. Ως οικονομική δραστηριότητα νοείται κάθε δραστηριότητα προσφοράς αγαθών ή υπηρεσιών σε δεδομένη αγορά²⁹⁵. Η έννοια της «επιχείρησης» είναι περισσότερο οικονομική παρά νομική και το αποφασιστικό κριτήριο για την έννοια αυτή στο δίκαιο προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού είναι η οικονομική, και όχι η νομική της αυτοτέλεια.

III.1.3.2 Η έννοια της «συμφωνίας» ή / και «εναρμονισμένης πρακτικής» (σύμπραξης, σύμφωνα με τα άρθρα 1 ν. 3959/2011, άρθρο 1 ν.703/1977 και 101 ΣΛΕΕ)

182. Για τους σκοπούς των άρθρων 1 παρ. 1 του ν. 3959/2011 και 1 παρ. 1 του ν.703/1977, και αντίστοιχα του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ, θεωρείται ότι υφίσταται «συμφωνία» όταν οι επιχειρήσεις, ρητά ή σιωπηρά, εγκρίνουν από κοινού σχέδιο που καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές της αμοιβαίας δράσης τους (ή αποχής από τη δράση) στην αγορά. Για τους σκοπούς εφαρμογής των κανόνων του ανταγωνισμού, αρκεί οι επιχειρήσεις να έχουν εκφράσει την κοινή τους βούληση να συμπεριφερθούν στην αγορά κατά καθορισμένο τρόπο²⁹⁶. Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, κάθε φορά που επιχειρήσεις εκφράζουν κοινή βούληση προς επίτευξη επιδιωκόμενων τιμών ή επιδιωκόμενου όγκου πωλήσεων ή κατανομής αγορών/πελατείας²⁹⁷.
183. Εξάλλου, δεν είναι αναγκαίο οι συμμετέχοντες να έχουν εκ των προτέρων συμφωνήσει σε ένα ολοκληρωμένο κοινό σχέδιο. Κατά πάγια νομολογία, η έννοια της «συμφωνίας»

²⁹³ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ Τ-217 και 245/03, *FNSEA*, Συλλ. 2004, Π-271, ΔΕΚ C-101 και 110/07, *Coop de France Betail and Viande*, Συλλ. 2008, I-10193 καθώς και ΔΕΚ C-41/90, *Hofner και Elser κ. Macroton GmbH*, Συλλ.1991, I-1979, C-55/96, *Job Centre II*, Συλλ. 1997, I-7119, σκ. 21, C-180-184/98, *Pavlov κατά Stichting Pensioenfond Medische Specialisten*, Συλλ. 2000, I-6451, σκ.74, C-218/00, *Cisal di Batistello Venanzio &Co κ. Institute Nazionale per L'Assicurazione Contro Gli fortune Sul Lavoro (INAIL)*, Συλλ.2002, I-691, σκ. 22.

²⁹⁴ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ Τ-23/09, *Conseil national de l'Ordre des pharmaciens (CNOP), Conseil central de la section G de l'Ordre national des pharmaciens (CCG)*, αδημ., σκ. 70-71, ΔΕΚ C-55/96, *Job Centre coop.arl*, Συλλογή 1997, I-7119, σκ.21, C-180-184/98, *Pavel Pavlov κ.ά. κατά Stichting Pensioenfond Medische Specialisten*, Συλλ. 2000, I-6451, σκ. 74, C-118/85, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 1987 σ. 2599, σκ. 7, C-41/90, *Klaus Hofner and Fritz Elser κατά Macrotron GmbH*, Συλλ. 1991, I-1979, σκ. 21, C-35/96, *Επιτροπή κατά Ιταλίας (CNSD)*, Συλλ. 1998, I-3851, σκ. 36, C-244/94, *Fédération Française des Sociétés d'Assurance κ.ά. κατά Ministère de l'Agriculture et de la Pêche*, Συλλ. 1995, I-4013, σκ. 14, EA 292/IV/2005 υπό 2.1 και EA 563/VII/2013, σκ. 71.

²⁹⁵ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-118/85, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 1987, σελ. 2599, σκ. 7, C-35/96, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλ. 1998, σελ. 351, σκ. 36, EA 430/V/2009, σελ. 6 και EA 317/V/2006, σελ. 16-17.

²⁹⁶ Βλ. ΣτΕ 2007/2013, σκ. 17 και ΣτΕ 2780/2012, σκ. 4-6, καθώς και ενδεικτικά ΔΕΚ C-41/69, *ACF Chemiefarma*, Συλλ. 1969-1971, σελ. 397, σκ. 111-113, ΠΕΚ Τ-13/89, *Polypropylene*, Συλλ.1992, Π-1021, σκ. 253, T-7/89, *Hercules*, Συλλ.1991, Π-1711, σκ. 256, ΠΕΚ Τ-305/94, *Limburge*, Συλλ. 1999, Π-945, σκ. 715, T-9/99, *HFB Holding*, Συλλ.2002, Π-1498, σκ. 199.

²⁹⁷ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-41/69, σκ. 112 και C- 209/78 έως 215/78 και 218/78, *Heinz van Landewyck*, Συλλ.1980, Π-210, σκ. 86, καθώς και ΠΕΚ Τ-1/89, *Rhône-Poulenc SA*, Συλλ. 1991, Π-1034, σκ. 120, T-15/89, *Chemie Linz AG*, Συλλ.1992, Π-1280, σκ. 301, και T-310/94, *Grueber και Weber GmbH & Co. KG*, Συλλ. 1998, Π-1048, σκ. 85, 87.

καταλαμβάνει, όχι μόνον συμβάσεις με τη στενή έννοια του όρου, αλλά και συμφωνίες κυρίων, ανεξαρτήτως μάλιστα αν είναι υπογεγραμμένες ή ανυπόγραφες²⁹⁸. Υπό το φως της ενωσιακής νομολογίας, «συμφωνία» συνιστά και ο καθορισμός από μέρους των συμμετεχουσών σε μία συνάντηση επιχειρήσεων των «κανόνων παιχνιδιού» για τη συμπεριφορά τους στην αγορά, δεδομένου ότι εκφράστηκε η επιθυμία ή η ευχή να ακολουθηθεί η συγκεκριμένη συμπεριφορά²⁹⁹. Η ύπαρξη συμφωνίας μπορεί να προκύπτει άμεσα ή έμμεσα από τη συμπεριφορά των μερών, καταλαμβάνει δε και ατελείς συνεννοήσεις, καθώς και επιμέρους και υπό όρους συμφωνίες κατά τη διαδικασία διαπραγμάτευσης, η οποία οδηγεί σε συμφωνία³⁰⁰. Συναφώς, κατά την ενωσιακή νομολογία, στο πλαίσιο μιας περίπλοκης σύμπραξης μεγάλης διάρκειας, ο όρος «συμφωνία» μπορεί να εφαρμοστεί όχι μόνο σε ένα γενικό σχέδιο ή ειδικά τον εφαρμοστέο βασικό μηχανισμό ή τους λεπτομερείς όρους που ενδεχομένως συγκεκριμενοποιούνται προοδευτικά ή και έχουν συμφωνηθεί ρητώς, αλλά στο σύνολο των διαρκών μεθοδεύσεων των μερών στο πλαίσιο της μεταξύ τους ανταγωνιστικής σύμπραξης, περιλαμβανομένης της υλοποίησης όσων έχουν συμφωνηθεί βάσει των ίδιων μηχανισμών και κατά την επιδίωξη του ίδιου κοινού σκοπού. Με βάση τα προεκτεθέντα, για την έννοια της «συμφωνίας», είναι αδιάφορος ο γραπτός ή προφορικός τύπος, καθώς και ο δεσμευτικός ή μη χαρακτήρας της. Συναφώς, αδιάφορο είναι αν οι εκπρόσωποι που συμμετέχουν στη συμφωνία ήταν εξουσιοδοτημένοι ή είχαν την αρμοδιότητα να συνάπτουν συμφωνίες με αντίστοιχο περιεχόμενο³⁰¹. Τέλος, τόσο εξ επόψεως απόδειξης, όσο και εξ επόψεως ουσιαστικού δικαίου για να θεωρηθεί ότι δεδομένη συμφωνία πράγματι υπήρξε, δεν είναι απαραίτητο να προκύπτει ότι καθένα από τα μετέχοντα μέλη συμμετείχε, ενέκρινε ρητώς ή έστω γνώριζε όλες ανεξαιρέτως τις επιμέρους πτυχές ή εκδηλώσεις της σύμπραξης καθόλη τη διάρκεια συμμετοχής του σε αυτό³⁰².

184. Η έννοια της «εναρμονισμένης πρακτικής» αφορά μορφή συντονισμού μεταξύ επιχειρήσεων, η οποία, χωρίς να φθάνει μέχρι τη σύναψη συμφωνίας, αντικαθιστά ηθελημένα τους κινδύνους που ενέχει ο ανταγωνισμός με την έμπρακτη συνεργασία των επιχειρήσεων αυτών³⁰³. Η απαίτηση αυτονομίας δράσης των επιχειρήσεων στην αγορά, που είναι συνυφασμένη με τις περί ανταγωνισμού διατάξεις³⁰⁴, αντιτίθεται αυστηρώς σε κάθε άμεση ή έμμεση επαφή μεταξύ των επιχειρηματιών αυτών δυνάμενη, είτε να επηρεάσει τη συμπεριφορά ενός υφιστάμενου ή δυνητικού ανταγωνιστή στην αγορά, είτε να αποκαλύψει σε έναν ανταγωνιστή τη συμπεριφορά που ο επιχειρηματίας έχει

²⁹⁸ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C- 41/69, *ACF Chemiefarma*, C-44/69, *Buchler & Co*, Συλλ. 1970, σελ. 733, και C-45/69, *Boehringer Mannheim*, Συλλ. 1970, σελ. 769, καθώς και ΠΕΚ T-66/99, *Μινωικές Γραμμές ΑΝΕ*, Συλλ. II-5515, σκ. 207, και T-141/89, *Trefileurope*, Συλλ. II-791, σκ. 95-96.

²⁹⁹ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-204/00, *Aalborg Portland A/S*, Συλλ. I-123, σκ. 228, 248.

³⁰⁰ Βλ. ενδεικτικά απόφαση της Επιτροπής 2004/104/ΕΚ (Υπόθεση COMP/E-1/37.978/Μεθυλογλυκαμίνη), παρ. 172, ΕΕ 2004 L 038/18 – 46, καθώς και ΕΑ 369/V/2007, σελ. 47.

³⁰¹ Βλ. απόφαση ΠΕΚ T-25/95 κ.λπ. *Cimenteries CBR κ.λπ.*, Συλλ. II-491, σκ. 928.

³⁰² Βλ. Απόφαση της Επιτροπής 99/60/ΕΚ, Καρτέλ προμονωμένων σωλήνων, Υπόθεση IV/35.691, σκ. 134.

³⁰³ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ T-30/91, *Solvay SA*, Συλλ. II-1775, σκ. 66, 75 και T-36/91, *Imperial Chemical Industries Plc*, Συλλ. II-1851.

³⁰⁴ Βλ. ενδεικτικά ΣτΕ 2780/2012, σκ. 5 (όπου και παραπομπές σε πάγια ενωσιακή νομολογία).

αποφασίσει ή σκέπτεται να ακολουθήσει στην αγορά. Η προϋπόθεση δε της αμοιβαιότητας πληρούται οσάκις η από μέρους ενός ανταγωνιστή αποκάλυψη σε άλλον ανταγωνιστή των μελλοντικών του προθέσεων ή της μελλοντικής του συμπεριφοράς στην αγορά ζητήθηκε από τον δεύτερο ή ο επιχειρηματίας αυτός δεν εξέφρασε καμία επιφύλαξη ή αντίρρηση όταν ο ανταγωνιστής του γνωστοποίησε τις προθέσεις του³⁰⁵. Κρίσιμο, εν προκειμένω είναι ότι οι ανταγωνιστές εν γνώσει τους δέχονται ή προσχωρούν σε μηχανισμούς συμπαιγνίας που διευκολύνουν το συντονισμό της εμπορικής τους πολιτικής. Επιπλέον, ο συντονισμός δεν πρέπει κατ' ανάγκη να είναι ρητά εκφρασμένος, αρκεί να είναι και σιωπηρός³⁰⁶.

185. Με βάση τα ανωτέρω, έχει κριθεί ότι συνιστά εναρμονισμένη πρακτική η συμμετοχή σε συναντήσεις που έχουν ως σκοπό τον καθορισμό επιδιωκομένων τιμών ή/και επιδιωκομένου όγκου πωλήσεων, κατά τις οποίες ανταλλάσσονται μεταξύ ανταγωνιστών πληροφορίες σχετικά με τις τιμές που σκέφτονται να εφαρμόσουν στην αγορά, σχετικά με το κατώτατο όριο συμφέρουσας λειτουργίας τους, τους περιορισμούς του όγκου πωλήσεων που κρίνουν αναγκαίους, τα αριθμητικά στοιχεία των πωλήσεών τους κ.ο.κ, διότι τις πληροφορίες αυτές ασφαλώς και τις λαμβάνουν υπόψη οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις για να καθορίσουν τη συμπεριφορά τους στην αγορά. Συναφώς, ακόμη και εάν τα στάδια της διαδικασίας διαπραγματεύσεων που οδήγησαν στη σύναψη ολοκληρωμένης συμφωνίας δεν καλύπτονται από την έννοια της «συμφωνίας», κατά τα ανωτέρω, η επίμαχη συμπεριφορά καταλαμβάνεται από την έννοια της «εναρμονισμένης πρακτικής»³⁰⁷.

186. Περαιτέρω, η έννοια της «εναρμονισμένης πρακτικής» προϋποθέτει μεν συμπεριφορά των μετεχουσών επιχειρήσεων στην αγορά, δεν συνεπάγεται όμως κατ' ανάγκη ότι η εν λόγω συμπεριφορά θα πρέπει και να επιφέρει, συγκεκριμένα, το περιοριστικό του ανταγωνισμού αποτέλεσμα³⁰⁸. Κατά πάγια ενωσιακή νομολογία, τεκμαίρεται ότι οι μετέχουσες σε συνεννοήσεις επιχειρήσεις, οι οποίες εξακολουθούν να δραστηριοποιούνται στην αγορά, δεν μπορεί παρά να λαμβάνουν υπόψη τις πληροφορίες που έχουν ανταλλάξει με τους ανταγωνιστές τους, όταν καθορίζουν τη συμπεριφορά τους στην αγορά³⁰⁹, ήτοι ότι υφίσταται η απαιτούμενη κατά νόμο αιτιώδης συνάφεια μεταξύ

³⁰⁵ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-40 επ./73, *Suiker Unie*, Συλλ. 1975, σελ. 507, σκ. 173-174, C-48/69 *ICI*, Συλλ. 1972-1973, σελ. 99, σκ.64, C-199/92 P, *Huls*, Συλλ. 1999, I-4336, σκ. 162-168 και 178, C-105/94 P, Συλλ. 1997, I-3001, σκ. 126, 135-136, 143, καθώς και ΠΕΚ T-1/89, *Rhône-Poulenc SA*, Συλλ. 1991, II-1034, σκ. 101-103, 113-115 και 121-123, T-9/99, *HFB Holding*, Συλλ. 2000, I-8224, σκ. 211-213, T-25/95, *Cimenteries CBR*, Συλλ. 1996, I-3786, σκ. 18-22 (περίληψης) και σκ. 1849, 1852, 1855, 1865, 3150, Βλ. επίσης ενδεικτικά ΔΕφΑθ 1617/2009, σκ. 6.

³⁰⁶ Βλ. ΔΕΚ C-2/01P και C-3/01 P, *Bundesverband Arzneimittel – ImporteureV*, Συλλ. I-64, σκ.102 και Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3, ΕΕ 2004 C 101/08, παρ.15.

³⁰⁷ Βλ. Απόφαση της Επιτροπής, IV/35.691/E-4, *Καρτέλ προμονομένων σωλήνων*, παρ. 138.

³⁰⁸ Βλ. ΣτΕ 2007/2013, σκ. 17 και ΣτΕ 2780/2012, σκ. 4-6, καθώς και ενδεικτικά ΔΕΚ C-199/92, *Hüls*, Συλλ. 1999, I-4336, σκ. 158-167, ΔΕΚ C-49/92 P, *Επιτροπή κατά Annic Partecipazioni SpA*, Συλλ. I-4125, σκ. 119-121.

³⁰⁹ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-8/08, *T-Mobile Netherlands BV κ.ά. κατά Raad vanbestuurvande Nederlandse Mededingingsautoriteit*, σκ. 52-53 (όπου και παραπομπές σε πάγια ενωσιακή νομολογία). Βλ. και Faull & Nickpay, *The EU law of competition*, 3d edition, παρ. 3.133.

συνεννόησης και συμπεριφοράς. Μάλιστα, το εν λόγω τεκμήριο περί αιτιώδους συναφείας για τη στοιχειοθέτηση εναρμονισμένης πρακτικής είναι απόρροια του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ, όπως αυτό ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο, και, συνεπώς, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του εφαρμοστέου ενωσιακού δικαίου³¹⁰.

187. Επιπλέον, η συμμετοχή επιχειρήσεων σε συναντήσεις στις οποίες έλαβαν χώρα, κατά τα προεκτεθέντα, συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές θίγουν τον ανταγωνισμό, χωρίς να αντισταθούν σαφώς στις συμφωνίες αυτές, αποτελεί επαρκή απόδειξη της συμμετοχής και της ευθύνης των εν λόγω επιχειρήσεων στη σύμπραξη – ανεξαρτήτως του αν οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις συμμορφώθηκαν τελικά με τα αποτελέσματα/συμφωνηθέντα στις σχετικές συναντήσεις³¹¹. Η αποστασιοποίηση και μόνο, ήτοι η δημόσια διαφοροποίηση της θέσης μιας επιχείρησης από τα συμφωνηθέντα, σηματοδοτεί την παύση της συμμετοχής μίας επιχείρησης στη σύμπραξη³¹².

188. Τέλος, κατά πάγια νομολογία, οι διατάξεις των άρθρων 1 του ν. 3959/2011, 1 του ν. 703/77 και 101 ΣΛΕΕ καταλαμβάνουν ουσιαστικά μορφές συμπαιγνίας που μετέχουν της ίδιας φύσης, διακρίνονται δε μόνο κατά την έντασή τους και τις επιμέρους μορφές υπό τις οποίες εκδηλώνονται. Στο ίδιο πλαίσιο, έχει κριθεί ότι οι αρχές ανταγωνισμού δεν είναι υποχρεωμένες να προσδιορίζουν επακριβώς μία παράβαση ως προς καθεμία επιχείρηση και σε κάθε δεδομένο χρονικό σημείο ως συμφωνία ή εναρμονισμένη πρακτική, διότι οι σχετικές έννοιες μπορεί να αλληλοκαλύπτονται. Μια σύμπραξη μπορεί να συνιστά ταυτόχρονα «συμφωνία» και «εναρμονισμένη πρακτική» κατά την έννοια των σχετικών διατάξεων του νόμου και ο εν λόγω χαρακτηρισμός δεν είναι κρίσιμος για τη στοιχειοθέτηση τυχόν παράβασης³¹³.

III.1.3.3 ΠΑΡΕΜΠΟΔΙΣΗ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ Η ΝΟΘΕΥΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΣΗΣ

III.1.3.3.1 Αντικείμενο της συμφωνίας ή/και εναρμονισμένης πρακτικής

189. Το άρθρο 1 παρ. 1 του ν. 3959/2011 και ν. 703/77 και, αντιστοίχως, το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ μνημονεύουν ρητά, ως περιοριστικές του ανταγωνισμού, συμφωνίες ή

³¹⁰ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-8/08, *T-Mobile Netherlands BV κ.ά. κατά Raad vanbestuurvande Nederlandse Mededingingsautoriteit*, σκ. 52.

³¹¹ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-204/00 *P. Aalborg Portland*, Συλλ. 2004, σελ. I-123, σκ. 249 και 291, 323, 330-331, ΔΕΚ C-49/92 *P*, ό.π, σκ. 95-100 και ΔΕΚ C-199/92 *P*, σκ. 174, 180-183. Βλ. επίσης ΔΕΚ C-291/98 *P Sarrío*, Συλλ. 2000, I-10014, σκ. 50, ΠΕΚ T-334/94, *Sarrío S.A.*, Συλλ. 1996, I-1331, σκ. 118, T-67/00, T-68/00, T-71/00 και T-78/00, *JFE Engineering*, Συλλ.2004, II-2514, σκ. 327, T-48/00, *Corus UK Ltd*, Συλλ. 2004, II-2331, σκ. 116, T-50/00, *Dalmine SpA*, Συλλ. 2004, II-2405, σκ. 162, T-7/89, *HerculesChemicals*, Συλλ. 1991, II-1715, σκ. 232, καθώς και T-303/02, *Westfalen Gassen*, Συλλ. 2006, II-4575, σκ. 97.

³¹² Βλ. και ΠΕΚ T-7/89, *Hercules Chemicals*, σκ. 232, T-310/94, *Gruber και Weber*, T-329/01 *Archer Midland*, σκ. 247 και T-25/95 κλπ., *Cimenteries CBR κλπ*, Συλλ. II-491, σκ. 2814, 3100, 3103, 3978. Βλ. και ΔΕΕ C-68/12, *Slovenska Sporitelna*, σκ. 27 και νομολογία στην οποία παραπέμπει, C-634/13, *Total Marketing Services SA*, σκ. 18 επ., και C 74/14, *Eturas UAB κλπ*, σκ. 46 επ.

³¹³ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-49/92 *P*, σκ. 112-114, 131, C-8/08, σκ. 29 επ., καθώς και ΠΕΚ T-5-6/00, *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied*, Συλλ. 2003, II-5768, και T-7/89, παρ. 264. Βλ. επίσης ΔΕφΑθ 1617/2009, σκ. 6.

εναρμονισμένες πρακτικές, οι οποίες κατανέμουν τις αγορές ή τις πηγές εφοδιασμού ή καθορίζουν τις τιμές αγοράς ή πώλησης ή άλλων όρων συναλλαγής.

190. Συμφωνίες/ εναρμονισμένες πρακτικές που έχουν ως αντικείμενό τους τον περιορισμό του ανταγωνισμού θεωρούνται εκείνες οι οποίες είναι από τη φύση τους ικανές να περιορίσουν τον ανταγωνισμό. Πρόκειται για περιορισμούς οι οποίοι, ενόψει των στόχων που επιδιώκουν οι εθνικοί και ενωσιακοί κανόνες ανταγωνισμού, είναι τόσο πιθανό να επηρεάσουν δυσμενώς τον ανταγωνισμό, ώστε δεν είναι ανάγκη, στο πλαίσιο της εφαρμογής των άρθρων 1 του ν. 703/77 και 101 της ΣΛΕΕ, να αποδειχθούν οι συγκεκριμένες επιπτώσεις τους στην αγορά³¹⁴. Ειδικότερα, στις οριζόντιες συμφωνίες / εναρμονισμένες πρακτικές που έχουν ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού συμπεριλαμβάνονται, σαφώς, και οι σχετικές με την κατανομή αγορών, περιλαμβανομένης της νόθευσης διαγωνισμών, και τον καθορισμό των τιμών³¹⁵.
191. Ειδικότερα, στην περίπτωση που το αντικείμενο της απόφασης, συμφωνίας ή εναρμονισμένης πρακτικής στοχεύει στον περιορισμό του ανταγωνισμού κατά τα προεκτεθέντα, αυτή εμπίπτει στην απαγόρευση της διάταξης του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 703/1977, του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3959/2011 και 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ άνευ ετέρου. Κατά πάγια εθνική και ενωσιακή νομολογία, η εκτίμηση των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων μιας σύμπραξης παρέλκει, όταν προκύπτει ότι αυτή έχει ως σκοπό την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού³¹⁶. Συναφώς, στην περίπτωση σύμπραξης που συνιστά εξ' αντικειμένου περιορισμό του ανταγωνισμού, «*παρέλκει ως αλυσιτελής, η περαιτέρω έρευνα και απόδειξη κινδύνου βλάβης των καταναλωτών ή επεύλεσης άλλων, συγκεκριμένων αποτελεσμάτων, εν δυνάμει βλαπτικών*

³¹⁴ Βλ. ενδεικτικά ΣτΕ 2007/2013, σκ. 17, όπου και πάγια σχετική ενωσιακή νομολογία, καθώς και ΔΕφαΘ 502/2013, ΔΕφαΘ 1001/2006, σκ. 16. Βλ. και ΔΕΚ 45/85, *Verband der Sachversicherer*, Συλλ. 1987, σ. 447, σκ. 39, C-209/07, *Irish Beef*, Συλλ. 2008, I-8637, σκ. 16-21, ΠΕΚ. T-305/94 έως T-307/94, T-313/94 έως T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94 και T-335/94, *Limburgse Vinyl Maatschappij NV κλπ.*, Συλλ. 1999, II-945, σκ. 741, T-62/98 *Volkswagen*, Συλλ. 2000, II-2713, σκ. 178 και T-49/02, *Brasserie*, Συλλ. 2005, II-3038, σκ. 97, 108 και 178. Βλ. ΣτΕ 2780/2012, σκ. 4 (όπου και παραπομπές σε ενωσιακή νομολογία).

³¹⁵ Βλ. ενδεικτικά Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του άρθρου 81 παράγραφος 3 ΣυνθΕΚ, παρ. 21 και 23, Οδηγία 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ 2014, L 349/1, άρθρο 2 υπό 14, και Πρόγραμμα Επιείκειας, παρ. 3. Για τον καθορισμό τιμών βλ. ενδεικτικά και ΠΕΚ T-374/94, T-375/94, T-384/94 και T-388/94, *European Night Services κλπ.*, Συλλ. 1998, II-3146, σκ. 136. Για την κατανομή αγοράς/ πελατείας βλ. ΔΕΚ 40/73, ΔΕΚ 41/69, *ACF Chemiefarma NV*, Συλλ. 1970, σελ. 661. Βλ. επίσης ενδεικτικά ΔΕΚ C-411/04P, *Mannesmannrohren-Werke*, C-407/04P *Dalmine*, ΠΕΚ T-48/00, *Corus UK*, T-50/00 *Dalmine*, T-33/02, *Brittania Alloys & Chemicals*, ΠΕΚ T-64/02 *Heubach*, καθώς και απόφαση Επιτροπής COMP/37.533 Χλωριούχος Χολίνη (επιβεβαιώθηκε ως προς το αντικείμενο της παράβασης σε ΠΕΚ T-101/05, T-111/05 *BASF και UCB*, Συλλ. 2007, II-04949).

³¹⁶ Βλ. ενδεικτικά ΣτΕ 2007/2013, σκ. 17, όπου και πάγια σχετική ενωσιακή νομολογία, καθώς και ΔΕφαΘ 502/2013, ΔΕφαΘ 1001/2006, σκ. 16, καθώς και ΔΕΚ 45/85, *Verband der Sachversicherer*, Συλλ. 1987, σ. 405, σκ. 39, C-209/07, *Irish Beef*, σκ. 16-21, και ΠΕΚ T-305/94 έως T-307/94, T-313/94 έως T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94 και T-335/94, *Limburgse Vinyl Maatschappij NV κλπ.*, Συλλ. 1999 σελ. II-931, σκ. 741, T-62/98, *Volkswagen*, Συλλ. 2000, σελ. II-2707, σκ. 178, και T-49/02, *Brasserie*, Συλλ. II-3033, σκ. 97, 108 και 178.

για τον ανταγωνισμό»³¹⁷. Έτσι, η διαπίστωση ότι η σύμπραξη έχει αντικείμενο περιοριστικό του ανταγωνισμού δεν μπορεί να ανατραπεί ούτε από ενδείξεις ότι δεν είχε κανένα αποτέλεσμα εντός της αγοράς, ή ότι δεν είχε άμεση επίδραση επί των τιμών, ούτε από τη διαπίστωση ότι οι συμπράττουσες εξασφάλισαν ταυτόχρονα, με την πρακτική τους αυτή, ορισμένα πλεονεκτήματα ως προς τον ανταγωνισμό³¹⁸.

192. Κατά τη σχετική αξιολόγηση του αντικειμένου της σύμπραξης, δεν εξετάζεται η υποκειμενική πρόθεση των μερών. Δεν απαιτείται αντι-ανταγωνιστική πρόθεση, αλλά αρκεί το αντικειμενικά ενδεχόμενο αντι-ανταγωνιστικό αποτέλεσμα. Εφόσον το αντι-ανταγωνιστικό αποτέλεσμα είναι αντικειμενικά ενδεχόμενο, η σύμπραξη είναι απαγορευμένη, έστω και αν οι συμπράττοντες δεν αποσκοπούν στο αποτέλεσμα αυτό³¹⁹.
193. Εξάλλου, εφόσον μία σύμπραξη που έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού εμπίπτει στις απαγορευτικές διατάξεις της παρ. 1 των άρθρων 1 ν. 3959/2011, 1 του ν. 703/77 και 101 ΣΛΕΕ κατά τα προεκτεθέντα, η εν τοις πράγμασι μη εφαρμογή της (εν όλω ή εν μέρει), όπως αντίστοιχα και η μη συμμόρφωση (εν όλω ή εν μέρει) προς τα συμφωνηθέντα, δεν ασκούν κατά νόμο επιρροή στη διαπίστωση της παράβασης, ούτε και συνιστούν λόγο απαλλαγής – ιδίως λαμβανομένου υπόψη ότι η εκάστοτε επιχείρηση μπορεί να επιχειρεί να χρησιμοποιήσει τη σύμπραξη προς όφελός της³²⁰. Επομένως, η επίκληση αμυντικών επιχειρημάτων, όπως η αμελητέα επίπτωση στον ανταγωνισμό, το δυσχερές οικονομικό περιβάλλον, η τυχόν απόκλιση από τα συμφωνηθέντα, ή ακόμη και η άγνοια ότι πτυχές της συμφωνίας ή εναρμονισμένης πρακτικής μπορούσαν να θεωρηθούν παράνομες, δεν απαλλάσσουν τους αυτουργούς της παράβασης από τη διάπραξή της. Ούτε, επίσης, απαλλάσσει από την ευθύνη τις συμπράττουσες εταιρίες η τυχόν πεποίθησή τους ότι ενεργούσαν σύμφωνα με το νόμο.
194. Περαιτέρω, ακόμη και αν αποδειχτεί ότι οι συμπράττουσες επιχειρήσεις ενήργησαν χωρίς να έχουν άμεση πρόθεση τον περιορισμό του ανταγωνισμού, αλλά την επικαλούμενη αντιμετώπιση της κρίσης ενός κλάδου, τέτοιοι λόγοι δεν λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων των άρθρων 1 ν. 703/77, 1 ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ³²¹. Συναφώς, στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ, έχει

³¹⁷ Βλ. ΣτΕ 2780/2012, σκ. 4 (όπου και παραπομπές σε ενωσιακή νομολογία).

³¹⁸ Βλ. ΣτΕ 2780/2012, σκ. 4 (όπου και παραπομπές σε ενωσιακή νομολογία).

³¹⁹ Βλ. ενδεικτικά ΔΕφαθ 559/2010, σκ. 17, ΔΕφαθ 2891/2009, σκ. 18, και ΔΕφαθ 1682/2009, σκ. 27, όπου και εκτενείς παραπομπές σε σχετική ενωσιακή νομολογία. Βλ. επίσης ΔΕΚ C-29/83 και 30/83, *Compagnie Royale Asturienne des Mines SA and Rheinzing GMBH*, Συλλ. 1984, σελ. 1680.

³²⁰ Βλ. ΣτΕ 2780/2012, σκ. 4 (όπου και παραπομπές σε ενωσιακή νομολογία).

³²¹ Βλ. Απόφαση της Επιτροπής 2003/600/ΕΚ, Γαλλικό βόειο κρέας, Υπόθεση COMP/C.38.279/F3, σκ. 130. Βλ. επίσης ΔΕΚ C-209/07, *Irish Beef*, σκ. 21. Βλ. επίσης ΔΕφαθ 3529/2013, σκ. 12, ΔΕφαθ 548/2012, σκ. 16, καθώς και ΔΕΚ C-238/99 P, C- 244/99 P, C- 245/99 P, C- 247/99 P, C- 250/99 P έως C- 252/99 P και C- 254/99 P, *LVM κ.λπ.*, Συλλ. 2002, I-8618, σκ. 487, ΔΕΚ 96/82, *NV IAZ International Belgium*, Συλλ. 1983, σελ. 3371, σκ. 25, C-45/85, σκ. 35-42, C-551/03P, *General Motors*, Συλλ. 2006, I-3201, σκ. 64, και C-246/86 *Belasco*, Συλλ. 1989, σελ. 2181, σκ. 40-42, ΠΕΚ T-217/03 και T-245/03, *FNGBV κ.λπ.*, Συλλ. 2006, II-5000, σκ. 90. Βλ. ακόμη ΣτΕ 2007/2013, σκ. 17, καθώς και ενδεικτικά ΔΕφαθ 3529/2013, σκ. 5, ΔΕφαθ 1001/2006, σκ. 16, ΔΕφαθ 1617/2009, σκ. 6 και 17. Το γεγονός ότι ένας κλάδος βρίσκεται σε κρίση θα μπορούσε να συνεκτιμηθεί μόνο ως ελαφρυντικό στοιχείο κατά το συνακόλουθο στάδιο υπολογισμού του ύψους του προστίμου: βλ. ενδεικτικά απόφαση της Επιτροπής 80/1334/ΕΚ, *Italian cast glass*, Υπόθεση IV/29.869/80, σκ. II. B.3-4 και

κριθεί ότι η ύπαρξη κρίσης στην αγορά δεν δύναται να άρει τον παραβατικό χαρακτήρα μιας σύμπραξης³²². Άλλωστε, κατά την έννοια των σχετικών άρθρων, απαγορεύεται κάθε σύμπραξη που έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, ασχέτως του εάν επιδιώκεται με αυτήν και κάποιος νόμιμος σκοπός.

III.1.3.3.2 Ειδικά, η νόθευση διαγωνισμών

195. Νόθευση διαγωνισμών μέσω χειραγώγησης προσφορών προκύπτει όταν επιχειρήσεις οι οποίες, υπό κανονικές συνθήκες αναμένεται να δρουν ανταγωνιστικά μεταξύ τους, εναρμονίζουν την συμπεριφορά τους ως προς την υποβολή προσφοράς σε διαγωνιστική διαδικασία.
196. Προκειμένου να διασφαλίσουν ότι η επιχείρηση η οποία έχει προεπιλεγεί ως μειοδότης για έκαστο διαγωνισμό θα είναι και ο ανάδοχος στον οποίο θα ανατεθεί το έργο/σύμβαση, οι συμπράττουσες επιχειρήσεις μπορεί να μετέρχονται πρακτικών κατανομής αγορών, καθορισμού τιμών, καθώς και ανταλλαγής πληροφοριών. Συναφώς, μεθοδολογικά, η νόθευση διαγωνισμών, εκτός από ξεχωριστή κατηγορία περιορισμού του ανταγωνισμού³²³, μπορεί να εξετασθεί, αναλόγως των πραγματικών περιστατικών της κάθε υπόθεσης, και ως ειδικότερη μορφή καθορισμού τιμών ή ως μια ειδικότερη μορφή κατανομής αγορών³²⁴.
197. Οι συνηθέστεροι τρόποι νόθευσης διαγωνισμών, οι οποίοι δύναται να εμφανίζονται και συνδυαστικά, είναι οι ακόλουθοι: (α) υποβολή προσφοράς κάλυψης (cover bidding/pricing), άλλως βοηθητικής ή εικονικής προσφοράς, (β) καταστολή προσφοράς (bid suppression), (γ) υποβολή προσφορών εκ περιτροπής (bid rotation) και (δ) κατανομή αγορών (market allocation)³²⁵. Μορφή καταστολής προσφοράς συνιστά και η απόσυρση

Richard Whish, *Competition Law*, 5η Έκδοση (2005), σελ. 577 και τη σχετική νομολογία στην οποία παραπέμπει.

³²² Βλ. ενδεικτικά ΔΕφαΘ 3529/2013, σκ. 12, ΔΕφαΘ 548/2012, σκ. 16, καθώς και ΔΕΚ C-238/99 P, C- 244/99 P, C- 245/99 P, C- 247/99 P, C- 250/99 P έως C- 252/99 P και C- 254/99 P, *LVM κ.λπ.*, σκ. 487, ΠΕΚ T-217/03 και T-245/03, *FNCBV κ.λπ.*, σκ. 90. Βλ. επίσης απόφαση Επιτροπής COMP/C.38.279/F3, *French Beef*, σκ. 130.

³²³ Βλ. Απόφαση της Επιτροπής 2009/168/05/EK, *Marine Hoses*, Υπόθεση COMP/39.406 και Απόφαση της Επιτροπής 73/109/EK, *European Industrial Sugar*, Υπόθεση IV/26.918, κεφ. II, τμήμα F.

³²⁴ Jonathan Faull & Ali Nikpay, *The EU Law of Competition*, 3rd Edition, 2014, σελ. 1042, Mario Siragusa & Cesare Rizza, *EU Competition Law, Volume III, Cartels and Collusive Behaviour: Restrictive Agreements and Practices between Competitors*, 2nd Edition, Claeys-& Casteels, 2012, σελ. 62, §1.84, Α. Μικρουλέα σε Δημήτρης Ν. Τζουγανάτος (επιμ.), *Δίκαιο του Ελεύθερου Ανταγωνισμού*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 297. Βλ. Πρόγραμμα Επιείκειας, παρ. 3 και Οδηγία 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ 2014, L 349/1, άρθρο 2 υπό 14. Βλ. επίσης επίσης Commission Staff Working Document, *Guidance on restrictions of competition "by object" for the purpose of defining which agreements may benefit from the De Minimis Notice* accompanying the document Communication from the Commission Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice), revised version of 03/06/2015, παρ. 2.4. Βλ. Απόφαση της Επιτροπής COMP/E-1/38.823, *Elevators and Escalators* [2007], σκ. 225-228, 348, 384, 578-581, και COMP/35.691, *Pre Insulated Pipes* [1999].

³²⁵ Βλ. Bellamy & Child, *European Union Law of Competition*, 7th Edition, V. Rose and D. Bailey, Oxford University Press, σελ.330-331, *EU Competition Law, Volume III, Cartels and collusive*

του μειοδότη υπέρ επόμενου στη σειρά μειοδοσίας με αντάλλαγμα μία επωφελή σύμβαση υπεργολαβίας, βάσει της οποίας αμφότεροι οι εμπλεκόμενοι κατανέμουν μεταξύ τους τα έσοδα από την παρανόμως επιτευχθείσα υψηλότερη τιμή³²⁶.

198. Η υποβολή προσφορών κάλυψης³²⁷ λαμβάνει κατά κανόνα τις ακόλουθες μορφές: (α) οι συμπράττοντες ανταγωνιστές συμφωνούν να υποβάλουν προσφορές οι οποίες είναι υψηλότερες από την προσφορά που θα υποβάλει ο προσυμφωνηθείς από τις συμπράττουσες ως επιτυχών μειοδότης, (β) οι συμπράττοντες ανταγωνιστές υποβάλλουν προσφορές οι οποίες είναι πολύ υψηλές και ως εκ τούτου είναι σαφές ότι δεν μπορεί να γίνουν αποδεκτές και (γ) οι συμπράττοντες ανταγωνιστές υποβάλλουν προσφορές οι οποίες περιλαμβάνουν ειδικούς όρους, οι οποίοι δεν θα γίνουν αποδεκτοί από τον αγοραστή³²⁸. Στο πλαίσιο μιας διαγωνιστικής διαδικασίας οι συμπράττουσες μπορεί να μετέλθουν συνδυαστικά των ανωτέρω μορφών υποβολής προσφορών κάλυψης ή και καταστολής, κατά τα κατωτέρω.
199. Στην περίπτωση καταστολής προσφοράς, οι ανταγωνιστές συμφωνούν να απέχουν από τη διαδικασία υποβολής προσφορών ή να αποσύρουν μια ήδη υποβληθείσα προσφορά, ούτως ώστε να γίνει δεκτή από τον αγοραστή/αναθέτουσα αρχή η προσφορά του προσυμφωνηθέντος αναδόχου. Στην περίπτωση υποβολής προσφορών εκ περιτροπής, οι συμμετέχουσες στην σύμπραξη επιχειρήσεις υποβάλλουν προσφορές σε διαγωνιστικές διαδικασίες, συμφωνούν, ωστόσο, να καθίστανται εκ περιτροπής μειοδότες. Τέλος, οι ανταγωνιστές δύνανται να νοθεύουν τους διαγωνισμούς με καταμερισμό της αγοράς, συμφωνώντας να απέχουν από την ανταγωνιστική διαδικασία σε σχέση με ορισμένους πελάτες ή ορισμένες γεωγραφικές περιοχές³²⁹. Η συμφωνία με αντικείμενο τη συντονισμένη υποβολή προσφορών σε έναν διαγωνισμό με σκοπό την κατανομή πελατείας έχει ως στόχο τη στεγανοποίηση της αγοράς και αποτελεί μια από τις πλέον σοβαρές περιπτώσεις εξ αντικείμενου περιορισμού του ανταγωνισμού³³⁰. Η νόθευση διαγωνισμών υπό όποια μορφή συνιστά συνιστά ιδιαιτέρως σοβαρό περιορισμό του ανταγωνισμού³³¹.

---

behavior, Book One, Edited by M. Siracusa and C. Rizza, 2nd Edition, Clays & Casteels και ό.π. Οδηγίες και Σύσταση ΟΟΣΑ.

³²⁶ <https://www.justice.gov/atr/price-fixing-bid-rigging-and-market-allocation-schemes>.

³²⁷ Η οποία άλλως καλείται συμπληρωματική, κατά παραχώρηση, ενδεικτική, συμβολική, εικονική, τυπική ή βοηθητική, όροι ισοδύναμοι κατά το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού.

³²⁸ Βλ. Bellamy & Child, European Union Law of Competition, ό.π., σελ. 332 καθώς και ό.π. Οδηγίες ΟΟΣΑ.

³²⁹ Βλ. Απόφαση της Επιτροπής COMP/E-1/38.823, Elevators and Escalators [2007], σκ. 225-228, 348, 384, 578-581, και Απόφαση της Επιτροπής COMP/35.691, Pre Insulated Pipes [1999].

³³⁰ Βλ. Απόφαση της Επιτροπής COMP/39125, Carglass [2008] σκ. 670, και Απόφαση της Επιτροπής AT.39780, Envelopes [2014], σκ. 45.

³³¹ Βλ. επίσης επίσης Commission Staff Working Document, Guidance on restrictions of competition "by object" for the purpose of defining which agreements may benefit from the De Minimis Notice Accompanying the document Communication from the Commission Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice), revised version of 03/06/2015, παρ. 2.4.

**ΠΙ.1.4 ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΠΑΡΑΒΑΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΩΝ ΣΥΜΠΡΑΞΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ**

200. Κατά πάγια νομολογία, παραβίαση των απαγορευτικών διατάξεων των άρθρων 1 των ν. 703/1977 και 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ δεν στοιχειοθετείται μόνο από μεμονωμένη ενέργεια, αλλά και από μία αλληλουχία διαδοχικών πράξεων ή ακόμη και από μια συνεχή, αδιάλειπτη συμπεριφορά, οπότε μπορεί ορθώς να θεωρηθεί ότι τα επιμέρους στοιχεία τους συνθέτουν μία ενιαία παράβαση³³². Τούτο συντρέχει ανεξαρτήτως του ότι ένα ή περισσότερα στοιχεία αυτής της σειράς ενεργειών ή η διαρκής αυτή συμπεριφορά θα μπορούσαν να συνιστούν και αφ' εαυτών παράβαση των εν λόγω άρθρων³³³.
201. Όσον αφορά στη διαπίστωση ότι τελέσθηκε μια ενιαία παράβαση, αρκεί να αποδειχθεί ότι οι επίμαχες συμφωνίες/ εναρμονισμένες πρακτικές – μολονότι ενδέχεται να αφορούν ακόμη και σε διαφορετικά προϊόντα, υπηρεσίες ή εδάφη - εντάσσονται σε ένα συνολικό σχέδιο, το οποίο οι συμπράττουσες επιχειρήσεις έθεσαν εν γνώσει τους σε εφαρμογή, προκειμένου να επιτύχουν έναν κοινό, αντίθετο προς τον ανταγωνισμό σκοπό³³⁴.
202. Συναφώς έχουν ληφθεί υπόψη πολλά κριτήρια όπως, μεταξύ άλλων, η ταύτιση αντικειμένου³³⁵, προϊόντων και υπηρεσιών στις οποίες αφορούν οι επίμαχες πρακτικές³³⁶, η σύμπτωση των συμμετεχουσών επιχειρήσεων και των φυσικών προσώπων που τις εκπροσωπούν³³⁷, η χρήση των ίδιων μεθόδων για την εφαρμογή τους³³⁸ και η ταύτιση του γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής των επίμαχων πρακτικών³³⁹. Τυχόν μεταβολή στις πρακτικές τέλεσης της παράβασης, μεταβλητότητα στην ένταση και στα χαρακτηριστικά τους ή μεταβολή στον αριθμό και την ταυτότητα των συμμετεχουσών επιχειρήσεων, δεν

³³² Βλ. ΠΕΚ Τ- 410/09, *Almamet GmbH Handel mit Spanen und Pulvern aus Metall*, σκ. 152 και νομολογία στην οποία παραπέμπει.

³³³ Βλ. ΔΕΚ C- 49/92 P, *Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni SpA*, Συλλ. 1999, σελ. I-4125, σκ. 81.

³³⁴ Βλ. ΔΕΚ C-204/00P, C-205/00P, C-211/00P, C-213/00P, C-217/00P και C-219/00P, *Aalborg Portland κ.λπ.*, Συλλ. 2004, σελ. I -123, σκ. 258 και 260, καθώς και C-105/04, *P Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied*, Συλλ. 2006, σελ. 8725, σκ. 110, και C- 441/11, *Επιτροπή κατά Verhuizingen Coppens NV*, σκ. 41. Βλ. επίσης ΠΕΚ Τ-204/08 και Τ-212/08, *Team Relocations NV*, Συλλ. 2011, σελ. II-3569, σκ. 36, η οποία επικυρώθηκε με την απόφαση ΔΕΕ C-444/11P, *Team Relocations κ.α.*, σκ. 49 επ., ΠΕΚ Τ-147/09 και 148 /09, *Trelleborg Industrie SAS κ.α.*, σκ. 58. Βλ. σχετικά και ΠΕΚ Τ-101/05 και Τ-111/05, *BASF AG και UCB SA*, ό.π. σκ. 180.

³³⁵ Βλ. συναφώς, ΔΕΚ C-113/04P, *Technische Unie κατά Επιτροπής*, Συλλ. 2006, σελ. I-8831, σκ. 170 και 171, και ΠΕΚ Τ-43/02, *Jungbunzlauer*, Συλλογή 2006, σ. II-3435, σκέψη 312.

³³⁶ Βλ. ΠΕΚ Τ-71/03, Τ-74/03, Τ-87/03 και Τ-91/03, *Tokai Carbon κ.λπ.*, Συλλ. 2005, σελ. II-10, σκ. 118, 119 και 124, και Τ-43/02, *Jungbunzlauer*, σκ. 312. Για διαφορετικά προϊόντα, βλ. Απόφαση Επιτροπής COMP /F/ 38620- Υπεροξειδίου του υδρογόνου και υπερβορικό άλας, παρ. 98, ΠΕΚ Τ-410/09, *Almamet GmbH Handel mit Spanen und Pulvern aus Metall*, σκ. 170-175, και Τ-15/02, *BASF*, Συλλ. 2006, σελ. II-497, σκ.76-77.

³³⁷ Βλ. ΠΕΚ Τ-43/02, *Jungbunzlauer*, Συλλογή 2006, σελ. II-3435, σκ. 312. Για διαφοροποιήσεις στον αριθμό ή στην ταυτότητα των συμμετεχουσών επιχειρήσεων βλ. Απόφαση Επιτροπής COMP/IV/35.691 – Καρτέλ προμονωμένων σωλήνων, παρ. 134 και ΔΕΚ C- 189, *Dansk Rörindustri*, Συλλ. 2005, σελ. I-5425, σκ. 145.

³³⁸ Βλ. ΠΕΚ Τ-147/09 και 148 /09, *Trelleborg Industrie SAS κ.α.*, σκ. 60 και νομολογία στην οποία παραπέμπει. Βλ. και ΠΕΚ Τ-385/06, *Aalberts*, Συλλ. 2011, σελ. II-1233, σκ. 83-106.

³³⁹ ΠΕΚ Τ-147/09 και 148 /09, *Trelleborg Industrie SAS κ.α.*, σκ. 60. Για διακριτές τοπικές αγορές βλ. ΠΕΚ Τ-25/95 κλπ, *Cimenteries CBR*, σκ. 4122.

σηματοδοτεί άνευ άλλου τινός την άρση του ενιαίου χαρακτήρα της παράβασης³⁴⁰. Πέραν των περιστάσεων, που προαναφέρθηκαν, συνεκτιμάται περαιτέρω τυχόν προκύπτουσα «σχέση συμπληρωματικότητας» μεταξύ των υπό εξέταση δράσεων³⁴¹, αν και η πλήρωση του κριτηρίου της συμπληρωματικότητας δεν είναι απαραίτητη προκειμένου περισσότερες πρακτικές να συμπεριληφθούν σε ενιαία και διαρκή παράβαση³⁴². Συνεκτιμάται, επίσης, τυχόν χρονική συνέχεια ή ενότητα των επιμέρους συστατικών στοιχείων³⁴³, ενώ σταθμίζονται για τη συναγωγή συμπερασμάτων ως προς τη διακοπή ή μη της συνέχειας μίας παράβασης, ιδίως, η ιδιαίτερη φυσιογνωμία της σύμπραξης και το πλαίσιο της λειτουργίας της³⁴⁴. Τα στοιχεία και οι περιστάσεις που κρίνονται συναφή πρέπει να εξετάζονται στο σύνολό τους για την εξαγωγή συμπεράσματος³⁴⁵.

203. Εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη στοιχειοθέτηση ενιαίας και διαρκούς παράβασης, επιτρέπεται η επιβολή από την αρχή ανταγωνισμού ενός προστίμου για το σύνολο της ληφθείσας υπόψη παραβατικής περιόδου, αντί της επιβολής κύρωσης ανά μία ξεχωριστή μεμονωμένη παράβαση. Ως ημερομηνία ενάρξεως της προθεσμίας παραγραφής της εξουσίας της αρχής ανταγωνισμού να επιβάλει κυρώσεις ορίζεται η ημερομηνία από την οποία έπαυσε η διαρκής παράβαση³⁴⁶.

III.1.4.1 Συμμετοχή και Ευθύνη για την ενιαία και διαρκή παράβαση

204. Ως προς τη διαπίστωση ότι συγκεκριμένη επιχείρηση μετείχε στην ενιαία παράβαση, αρκεί να αποδειχθεί ότι η επιχείρηση συνέβαλε, με τη συμπεριφορά της, στον κοινό σκοπό τον οποίο επιδίωκαν όλοι οι μετέχοντες στη σύμπραξη και ότι γνώριζε τις συγκεκριμένες ενέργειες που σχεδιάζονταν ή εφαρμόζονταν από άλλες επιχειρήσεις προς επίτευξη του ίδιου σκοπού ή ότι μπορούσε ευλόγως να τις προβλέψει και αποδεχόταν τον

³⁴⁰ Βλ. χαρακτηριστικά ΠΕΚ T-385/06, *Aalberts*, Συλλ. 2011, σελ. II-1233, σκ. 83-106, που έγινε δεκτή στο σημείο αυτό από το ΔΕΕ C-287/11 P, *Επιτροπή κατά Aalberts κ.α.*

³⁴¹ Βλ. ΠΕΚ T-101/05 και T-111/05, *BASF AG και UCB SA*, σκ. 179 και 181, T- 410/09, *Almamet GmbH Handel mit Spanen und Pulvern aus Metall*, σκ. 154, T-446/05, *Amann & Söhne και Cousin Filterie*, Συλλ. 2010, II-01255, σκ. 92.

³⁴² Βλ. ΔΕΕ C-239/11 P, C-489/11P και 498/11 P, *Siemens AG, Mitsubishi Electric Corp. και Toshiba Corp.*, σκ. 248.

³⁴³ Βλ. ΠΕΚ T-43/92, *Dunlop Slazenger*, Συλλ. 1994, σελ. II-441, σκ. 79 και T-120/04, *Peróxidos Orgánicos*, Συλλ. 2006, σελ. II-4441, σκ. 51 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία. Για τα απαιτούμενα αποδεικτικά στοιχεία και τις χρονικές ασυνέχειες βλ. ΔΕΚ C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, *Aalborg Portland κ.λπ.*, Συλλ. 2004, σελ. I -123, σκ. 57, 258 και 260, C-105/04 P, *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied*, Συλλ. 2006, σελ. 8725 σκ. 94-98, ΠΕΚ T-147/09 και 148 /09, *Trelleborg Industrie SAS κ.α.*, σκ. 59-61, T- 53/03, *BPB*, Συλλ. 2008, σελ. II- 133, σκ. 256, ΔΕΚ C-113/04 P, *Technische Unie*, Συλλ. 2006, σελ. I – 8831, σκ. 169.

³⁴⁴ ΠΕΚ T-208/08, *Gosselin Group*, Συλλ. 2011, σελ. II-3639, σκ. 165 και νομολογία στην οποία παραπέμπει. Συνέκρινε ΔΕΚ C- 65/02 P και C-73/02 P, *ThyssenKrupp Stainless GmbH and ThyssenKrupp Acciai speciali Terni SpA*, Συλλ. 2005, I-06773, σκ. 30-39, ΠΕΚ T-147/09 και 148 /09, *Trelleborg Industrie SAS κ.α.*, σκ. 68-70 και T-439/07, *Coats Holdings Ltd*, σκ. 152.

³⁴⁵ ΠΕΚ T-259/02 κλπ, *Raiffeissen Zentralbank Osterreich κ.α.*, Συλλ. 2006, σελ. II-5169, σελ. 121.

³⁴⁶ ΠΕΚ T-147/09 και 148 /09, *Trelleborg Industrie SAS κ.α.*, σκ. 62. Βλ. επίσης τις Προτάσεις του Γεν. Εισαγγελέα Κοσμά στην υπόθεση C- 49/92 P, *Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni SpA*, σκ. 80. Βλ. επίσης άρθρο 42 του ν. 3959/2011.

σχετικό κίνδυνο. Συμφυής της ενιαίας παράβασης είναι η ασύμμετρασύμμετρα συμμετοχή και, υπό προϋποθέσεις, ευθύνη των συμπραττουσών σε αυτή επιχειρήσεων.

205. Ειδικότερα, οι αντιβαίνουσες προς το δίκαιο του ανταγωνισμού συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές είναι κατ' ανάγκην προϊόν της συντρέχουσας δράσης περισσοτέρων επιχειρήσεων, οι οποίες, είναι μεν στο σύνολό τους συναυτουργοί της παράβασης, ενδέχεται όμως να μετέχουν σε αυτήν ποικιλοτρόπως, σε συνάρτηση, ιδίως, με τα χαρακτηριστικά της οικείας αγοράς και τη θέση μίας εκάστης των επιχειρήσεων σε αυτή, τους επιδιωκόμενους σκοπούς και τους τρόπους εκτέλεσης που έχουν προκριθεί ή μελετηθεί³⁴⁷. Για το λόγο αυτό, σύμφωνα με πάγια νομολογία, το γεγονός και μόνον ότι κάθε μία από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις μετέχει στην ενιαία και σύνθετη παράβαση κατά τον τρόπο που προσιδιάζει σ' εκείνη δεν αρκεί για τον αποκλεισμό της ευθύνης της για το σύνολο της παράβασης, περιλαμβανομένης και της συμπεριφοράς που υλοποιείται μεν από άλλες μετέχουσες επιχειρήσεις, που συμμερίζονται όμως τον ίδιο αντίθετο στον ανταγωνισμό σκοπό ή αποτέλεσμα³⁴⁸. Με άλλα λόγια, η ασύμμετρα συμμετοχή της δεν αποκλείει την ευθύνη της για ολόκληρη την παράβαση, συμπεριλαμβανομένων των συμπεριφορών άλλων μετεχουσών επιχειρήσεων, για τις οποίες συνεπώς μπορεί να κριθεί συνυπαίτια, για όλη τη διάρκεια της συμμετοχής της στην εν λόγω παράβαση³⁴⁹, εφόσον όταν μετείχε σε ορισμένη έκφανση της συμπαιγνίας, γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι, έτσι πράττοντας, εντασσόταν στη συνολική σύμπραξη³⁵⁰. Συναφώς, το ότι μια επιχείρηση δεν έχει μετάσχει σε όλα τα συστατικά στοιχεία μιας σύμπραξης, ή ότι έχει διαδραματίσει ήσσονα ρόλο σε όσες πτυχές έχει μετάσχει, δεν λαμβάνεται υπόψη κατά την απόδειξη της ύπαρξης παράβασης και συνακόλουθης συμμετοχής από μέρους της. Τα στοιχεία αυτά συνεκτιμώνται μόνον κατά την επιμέτρηση του προστίμου³⁵¹.

206. Από την άλλη, η ύπαρξη ενιαίας και διαρκούς παράβασης δεν συνεπάγεται οπωσδήποτε ότι σε μια επιχείρηση, που μετέχει σε ένα μόνο ή μερικά στοιχεία της παράβασης, μπορεί να καταλογιστεί ευθύνη για το σύνολο των συμπεριφορών που συνθέτουν την ενιαία παράβαση άνευ άλλου τινός³⁵². Απαιτείται, περαιτέρω, πέραν της ύπαρξης συνολικού σχεδίου με το οποίο επιδιώκεται κοινός σκοπός, η συνδρομή στο πρόσωπο κάθε εμπλεκόμενης επιχείρησης πρόσθετων υποκειμενικών στοιχείων και συγκεκριμένα, απαιτείται να καταδειχθεί ότι η επιχείρηση είχε την πρόθεση να συμβάλει με τη

³⁴⁷ Βλ. ΠΕΚ Τ-68/09, *Soliver NV*, σκ. 60.

³⁴⁸ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-49/92, *Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni*, σκ. 65 και 78-80, ΠΕΚ Τ-29/05, *Deltafina SpA*, Συλλ. 2010, II-04077 και Τ-99/04, *AC-Treuhand*, Συλλ. II-1501, 131 επ. Βλ. επίσης ΠΕΚ Τ-109/02 κ.αλ, *Bolloré SA κ.λπ.*, Συλλ. 2007, σελ. II-947, σκ. 312 και 419 επ.

³⁴⁹ Βλ. ΔΕΚ C- 49/92 P, *Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni SpA*, Συλλ. 1999, σελ. I-4125, σκ. 79-80 και 83, ΠΕΚ Τ-53/06, *UPM-Kymmene*, σκ. 52-53, Τ-68/09, *Soliver NV*, σκ. 60.

³⁵⁰ Βλ. ΠΕΚ Τ-28/99, *Sigma Technologie*, Συλλ. 2002, σελ. II-1845, σκ. 45, Τ-59/06, *Low & Bonar και Bonar Technical Fabrics*, Συλλ. 2002, II-00397 σκ. 61, Τ-208/06, *Quinn Barlo κ.λπ.*, Συλλ. 2011, σελ. II-7953, σκ. 144.

³⁵¹ Υπό το πνεύμα αυτό, βλ. ΔΕΚ C-49/92 P, *Επιτροπή κατά AnicPartecipazioni*, σκ. 65 και 90. Βλ. επίσης ΔΕΚ C-219/00 P, *Aalborg Portland κ.λπ.*, σκ. 23 και 86, και ΠΕΚ Τ-21/99, *Dansk Rörindustri κ.λπ.*, Συλλ. 2002, II-01681, σκ. 113 και 145, και AC- *Treuhand AG*, σκ. 132.

³⁵² ΠΕΚ Τ-587/08, *Fresh Del Monte Produce*, Συλλ. 2013, σελ. II-1429, σκ. 638, και Τ-68/09, *Soliver NV*, σκ. 62 και νομολογία στην οποία παραπέμπει.

συμπεριφορά της στους κοινούς σκοπούς τους οποίους επεδίωκε το σύνολο των συμμετεχόντων (εν γνώσει της συμμετοχή στο κοινό σχέδιο) και ότι γνώριζε τις συγκεκριμένες ενέργειες τις οποίες σχεδίαζαν ή στις οποίες προέβαιναν άλλες επιχειρήσεις και επιδίωκε τους ίδιους σκοπούς ή, τουλάχιστον, μπορούσε ευλόγως να τις προβλέψει και αποδεχόταν τον σχετικό κίνδυνο (αποδεδειγμένη ή τεκμαιρόμενη³⁵³ γνώση παραβατικών συμπεριφορών λοιπών εμπλεκομένων)³⁵⁴.

207. Συνεπώς, στο πλαίσιο μίας ενιαίας και διαρκούς παράβασης η ευθύνη των εμπλεκομένων επιχειρήσεων μπορεί υπό προϋποθέσεις να είναι ασύμμετρη³⁵⁵, υπό την έννοια ότι, εφόσον δεν συντρέχει ή δεν αποδεικνύεται το υποκειμενικό στοιχείο στο πρόσωπο εκάστης εκ των συμμετεχουσών επιχειρήσεων για όλες τις εκφάνσεις της ενιαίας παράβασης, τότε μπορεί να καταλογίζεται ευθύνη μόνο για το μέρος της ενιαίας παράβασης, στο οποίο κάθε μία μετείχε και για το οποίο πληρούνται οι εν λόγω υποκειμενικοί όροι του καταλογισμού³⁵⁶.

208. Πέραν της ενιαίας και διαρκούς παράβασης, η ενωσιακή νομολογία αναγνωρίζει την έννοια της «ενιαίας και επαναλαμβανόμενης» παράβασης³⁵⁷, ενώ ενωσιακή νομολογία και θεωρία αναγνωρίζουν ότι η έννοια της «επαναλαμβανόμενης» (άλλως, «κατ' εξακολούθηση») παράβασης μπορεί να καταλαμβάνει, τόσο τη συνολική παράβαση, όταν όλοι οι συμμετέχοντες διακόπτουν την παράβαση αυτή όσο και την εξατομικευμένη συμμετοχή μίας ή περισσότερων επιχειρήσεων, σε σχέση με τις οποίες η για τους λοιπούς συμμετέχοντες ενιαία και διαρκής παράβαση, τυγχάνει ενιαία και επαναλαμβανόμενη³⁵⁸.

III.1.5 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΠΑΡ. 3 Ν.703/1977, ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΠΑΡ. 3 Ν.3959/2011 ΚΑΙ 101 ΠΑΡ. 3 ΣΛΕΕ

209. Η εφαρμογή της ατομικής εξαίρεσης, τόσο του άρθρου 101 παρ. 3 ΣΛΕΕ, όσο και των άρθρων 1 παρ. 3 του ν. 703/77 και 1 παρ. 3 ν. 3959/2011 υπόκειται σε τέσσερις προϋποθέσεις, δύο θετικές και δύο αρνητικές:

(α) η συμφωνία πρέπει να συμβάλλει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής - οικονομικής προόδου,

³⁵³ Βλ. ΠΕΚ T-67/00 κλπ, *JFE Steel Corp κ.α.*, Συλλ. 2004, σκ. II-2501, σκ. 371.

³⁵⁴ Βλ. ΔΕΚ C- 49/92 P, *Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni SpA*, Συλλ. 1999, σελ. I-4125, σκ. 83,87, 203, C-219/00 P, *Aalborg Portland κ.λπ.*, Συλλ. 2004, σελ. I-123, σκ. 83, C- 441/11, *Επιτροπή κατά Verhuizingen Coppens NV*, σκ. 41, ΠΕΚ T-204/08 και T-212/08, *Team Relocations NV*, Συλλ. 2011, σελ. II-3569, σκ. 37.

³⁵⁵ Βλ. Απόφαση της Επιτροπής COMP-391888 - Bananas, παρ. 258.

³⁵⁶ Βλ. ΠΕΚ T-587/08, *Fresh Del Monte Produce*, Συλλ. 2013, σελ. II-1429, σκ. 642-647, ΔΕΕ C-441/11, *Επιτροπή κατά Verhuizingen Coppens NV*, σκ. 44-45. Βλ. επίσης Faull & Nikray (Eds.), *The EC Law of Competition*, 3rd ed. Oxford, 2014, παρ. 8.459.

³⁵⁷ Βλ. ΠΕΚ T-147/09 και 148 /09, *Trelleborg Industrie SAS κ.α.*, σκ. 88, αλλά και το συνολικό σχετικό σκεπτικό της απόφασης στις σκ. 72-94. Σημειωτέον ότι με την έννοια της ενιαίας και επαναλαμβανόμενης παράβασης δεν μεταβάλλεται ο υπολογισμός του χρόνου της παραγραφής. Πρβλ. ΔΕΕ C-52/14, *Pfeifer & Langen κατά Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung*, σκ. 49 επ. και 66 επ.

³⁵⁸ Faull & Nikray (Eds.), *The EC Law of Competition*, 3rd ed. Oxford, 2014, παρ. 8.464. Βλ. επίσης Απόφαση Επιτροπής της 24.01.2007, COMP/38899- Gas Insulated Switchgear, παρ. 425-426 και 448 σε σχέση με την απόδοση ευθύνης στις εταιρίες Siemens AG και VA Tech.

(β) πρέπει να εξασφαλίζει δίκαιο τμήμα στους καταναλωτές από το όφελος που προκύπτει,

(γ) οι περιορισμοί πρέπει να είναι απαραίτητοι για την επίτευξη των στόχων αυτών, και

(δ) η συμφωνία δεν πρέπει να παρέχει στα μέρη τη δυνατότητα κατάργησης του ανταγωνισμού.

210. Οι τέσσερις ως άνω προϋποθέσεις είναι σωρευτικές, δηλαδή, πρέπει να πληρούνται όλες για να έχει εφαρμογή η ατομική απαλλαγή βάσει των άρθρων 1 παρ. 3 του ν.703/77, 1 παρ. 3 του ν. 3959/2011 και 101 παρ. 3 της ΣΛΕΕ³⁵⁹.

211. Εφόσον διαπιστωθεί ο αντι-ανταγωνιστικός χαρακτήρας της συμφωνίας υπό την έννοια των άρθρων 1 παρ. 1 ν. 703/77, 1 παρ. 3 ν. 3959/2011 και 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ, οι συμπράττουσες επιχειρήσεις (οι οποίες επικαλούνται και το ευεργέτημα της εξαίρεσης) φέρουν το βάρος απόδειξης ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις των προαναφερόμενων άρθρων³⁶⁰. Κατά τη σχετική αξιολόγηση, λαμβάνονται υπόψη μόνο τα αντικειμενικά πλεονεκτήματα, πράγμα που σημαίνει ότι η τυχόν επικαλούμενη βελτίωση της αποτελεσματικότητας δεν εκτιμάται με βάση την υποκειμενική άποψη των μερών.

212. Τα προαναφερόμενα άρθρα δεν αποκλείουν *a priori* ορισμένα είδη συμφωνιών από το πεδίο εφαρμογής τους. Ωστόσο, κατά πάγια νομολογία και πρακτική, οι σοβαροί περιορισμοί του ανταγωνισμού – όπως ο άμεσος ή έμμεσος καθορισμός τιμών ή/και η κατανομή αγορών / πελατείας – δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι πληρούν τις προϋποθέσεις εξαίρεσης από τις απαγορευτικές διατάξεις των άρθρων αυτών.

III.2 ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΜΕΣΑ

213. Κατά πάγια νομολογία, οι Αρχές Ανταγωνισμού οφείλουν να τεκμηριώσουν τη διάπραξη παράβασης μέσω ακριβών και συγκλινόντων στοιχείων, τα οποία, ωστόσο, πρέπει να αξιολογούνται ως σύνολο, και όχι μεμονωμένα. Δεν είναι, έτσι, αναγκαίο το κάθε ένα από τα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία να ικανοποιεί τις προϋποθέσεις απόδειξης κάθε πτυχής (συστατικού στοιχείου) της παράβασης. Αρκεί ότι όλα τα στοιχεία, συνεκτιμώμενα ως σύνολο, πληρούν αυτές τις προϋποθέσεις απόδειξης της παράβασης³⁶¹, και ότι από αυτά δημιουργείται η αταλάντευτη πεποίθηση ότι η παράβαση όντως διαπράχθηκε³⁶². Στις περισσότερες περιπτώσεις, η ύπαρξη θίγουσας τον ανταγωνισμό εναρμονισμένης πρακτικής ή συμφωνίας πρέπει να συναχθεί από έναν ορισμένο αριθμό συμπτώσεων και ενδείξεων οι οποίες, συνολικά θεωρούμενες, μπορούν

³⁵⁹ Βλ. Κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της Συνθήκης, ΕΕ 2004 C 101/97, παρ. 42, όπου και παραπομπές σε πάγια ενωσιακή νομολογία.

³⁶⁰ Βλ. άρθρο 2 του Κανονισμού 1/2003. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 4 ν. 3959/2011, κατά τη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής Ανταγωνισμού, για την εφαρμογή των άρθρων 1 και 2 καθένας φέρει το βάρος απόδειξης των ισχυρισμών του. Βλ. επίσης Βλ. ΣτΕ 2007/2013, σκ. 17.

³⁶¹ Βλ. ΣτΕ 2007/2013, σκ. 17 και ΣτΕ 1939/2013, καθώς και ενδεικτικά ΔΕΚ C-48/69, *ICI*, σκ. 68, C-204/00P, *Aalborg Portland κ.λπ.*, σκ. 57, ΠΕΚ T-305/94, *PVC II*, σκ. 768-778, η οποία επικυρώθηκε από το ΔΕΚ (C-238 P/99), T-67/00, *JFE Engineering*, σκ. 180, T-109/02, *Bollore*, σκ. 155, T-303/02, *Westfalen Gassen Nederland BV*, σκ. 107, καθώς και T-54/03, *Lafarge*, σκ. 56 και 271.

³⁶² Βλ. ΠΕΚ T-67/00, *JFE Engineering*, σκ. 179 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

να αποτελέσουν, ελλείψει άλλης εύλογης εξήγησης, απόδειξη περί παράβασης των κανόνων ανταγωνισμού³⁶³. Τέτοιου είδους στοιχεία και συμπτώσεις, όταν εκτιμώνται συνολικώς, καθιστούν δυνατή καθιστούν δυνατή την αποκάλυψη όχι μόνον της υπάρξεως αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορών ή συμφωνιών, αλλά και της διάρκειας μιας αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφοράς, καθώς και του χρονικού διαστήματος εφαρμογής συμφωνίας συνομολογηθείσας κατά παράβαση των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού³⁶⁴. Εξάλλου, επειδή η απαγόρευση συμμετοχής σε πρακτικές ή συμφωνίες θίγουσες τον ανταγωνισμό, καθώς και οι κυρώσεις που δύνανται να επιβληθούν στους παραβάτες, είναι σε όλους γνωστές, είναι σήνηθες οι δραστηριότητες αυτές να αναπτύσσονται μυστικά και συγκεκαλυμμένα και τα συναφή έγγραφα να περιορίζονται στο ελάχιστο³⁶⁵. Ακόμη και όταν αποκαλύπτονται στοιχεία, τα οποία πιστοποιούν ρητώς παράνομες επαφές μεταξύ των επιχειρηματιών, όπως τα πρακτικά μιας συνάντησης, τα στοιχεία αυτά είναι σήνηθως αποσπασματικά και διασκορπισμένα, οπότε κατά τη νομολογία είναι συχνά απαραίτητη η ανασύσταση ορισμένων λεπτομερειών διά της επαγωγής^{366, 367}.

214. Συναφώς, κατά την έννοια των διατάξεων του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, το διοικητικό δικαστήριο, προκειμένου να εκφέρει κρίση ως προς τη διάπραξη της παράβασης των κανόνων του ανταγωνισμού που απέδωσε η Επιτροπή σε προσφεύγουσα επιχείρηση, θα πρέπει να σχηματίσει πλήρη και βέβαιη δικανική πεποίθηση, χρησιμοποιώντας τα επιτρεπόμενα από τον εν λόγω Κώδικα αποδεικτικά μέσα, μεταξύ των οποίων είναι και τα δικαστικά τεκμήρια, περί της συνδρομής των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών, μετά από συνολική εκτίμηση των στοιχείων του φακέλου της υπόθεσης³⁶⁸. Εξάλλου, εκδηλώσεις συμπεριφοράς που παρέχουν ευθέως ενδείξεις για την

³⁶³ Βλ. ΔΕΚ C-204/00P, *Aalborg Portland κ.λπ.*, σκ. 57, C-105/04P, *FEG*, σκ. 135, C-403/04, 405/04P, *Sumitomo Metal Industries and Nippon Steel*, σκ. 51, καθώς και ΠΕΚ T-54/03, *Lafarge*, σκ. 4520.

³⁶⁴ Βλ. ΠΕΚ T-147/09 και T-148/09, *Trelleborg κ.λπ.*, παρ. 57.

³⁶⁵ Βλ. ΔΕΚ C-204/00P, *Aalborg Portland κ.λπ.*, σκ. 55 και 56, καθώς και ΠΕΚ T-303/02, *Westfalen Gassen Nederland BV*, σκ. 106.

³⁶⁶ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-204/00, σκ. 55-56, ΠΕΚ T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP και T-61/02 OP, *Dresdner Bank κ.λπ.*, Συλλ. 2006, II-3572, σκ. 44,64-65, T-110/07 *Siemens AG*, Συλλ. 2011, II-490, σκ. 48 «Επειδή, εξάλλου, είναι γνωστό ότι οι θίγουσες τον ανταγωνισμό συμφωνίες απαγορεύονται και, ως εκ τούτου, εφαρμόζονται με μυστικότητα, η Επιτροπή δεν υποχρεούται να προσκομίσει αποδείξεις που πιστοποιούν ρητά τις συνεννοήσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων. Τα αποσπασματικά και διάσπαρτα στοιχεία που διαθέτει ενδεχομένως η Επιτροπή μπορούν σε κάθε περίπτωση να συμπληρωθούν με την συναγωγή συμπερασμάτων που καθιστούν δυνατή την ανασύσταση των κρίσιμων περιστατικών. Η ύπαρξη θίγουσας τον ανταγωνισμό πρακτικής ή συμφωνίας πρέπει να συνάγεται από ορισμένο αριθμό συμπτώσεων και ενδείξεων οι οποίες, συνολικά θεωρούμενες, μπορούν να αποτελέσουν, ελλείψει άλλης εύλογης εξήγησης, απόδειξη περί παραβάσεως των κανόνων του ανταγωνισμού».

³⁶⁷ Κατά πάγια νομολογία, η αναγραφή σε έγγραφα π.χ. πρακτικά, χειρόγραφες σημειώσεις, ηλεκτρονικά μηνύματα κ.λπ. της ημερομηνίας της στρεφόμενης εξ αντικειμένου κατά του ανταγωνισμού συνεδρίασης και των επιχειρήσεων που συμμετείχαν σε αυτή αποτελεί απόδειξη τόσο της συμμετοχής των επιχειρήσεων αυτών στη συνεδρίαση όσο και της λήψης των στρεφόμενων κατά του ανταγωνισμού αποφάσεων. Βλ. ενδεικτικά απόφαση ΠΕΚ T-303/02, σκ. 99-114.

³⁶⁸ Βλ. ΣτΕ 2007/2013, σκ. 17 και ΣτΕ 2780/2012, σκ. 4-7. Περαιτέρω, οι σχετικοί αποδεικτικοί κανόνες στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας δεν παραβιάζουν το κατοχυρωμένο από το άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ τεκμήριο αθωότητας. Κατά μείζονα δε λόγο η διάταξη αυτή δεν επιβάλλει την

ύπαρξη και το περιεχόμενο μιας σύμπραξης μπορεί να είναι, μεταξύ άλλων, έγγραφες και στοιχεία από τα εμπορικά ή φορολογικά βιβλία των επιχειρήσεων, εσωτερικά έγγραφα, ανακοινώσεις, αλληλογραφία, και εν γένει κάθε μορφής δήλωση ή ανακοίνωση βούλησης ή παράστασης, προκειμένου δε περί οριζόντιων συμπράξεων και οι ανταλλαγές πληροφοριών μεταξύ ανταγωνιστών ή/και οι επαφές με ανταγωνιστές ή συνεργάτες τους, εφόσον κατά τις επαφές αυτές η επιχείρηση δεν αποστασιοποιήθηκε ρητά. Μονομερείς δηλώσεις ή ανακοινώσεις μιας επιχείρησης μπορεί κι αυτές να είναι ένδειξη συμμετοχής σε μία σύμπραξη, όπως άλλωστε και μονομερείς δηλώσεις ή ανακοινώσεις άλλης επιχείρησης που απευθύνονται προς αυτήν, εφόσον η επιχείρηση δεν αποστασιοποιήθηκε ρητά. Ενδείξεις συμμετοχής μιας επιχείρησης σε μία απαγορευμένη σύμπραξη μπορεί να συναχθούν ακόμη και από στοιχεία που δεν αναφέρονται άμεσα σε αυτήν, αλλά σε άλλα μέλη της σύμπραξης³⁶⁹.

215. Κατά πάγια νομολογία, οι άμεσες έγγραφες αποδείξεις που προέρχονται από έναν ή περισσότερους συμμετέχοντες σε συναντήσεις με περιοριστικό του ανταγωνισμού περιεχόμενο συνιστούν αξιόπιστα αποδεικτικά μέσα για τη στοιχειοθέτηση της παράβασης. Ειδικότερα, αποδεικτικά μέσα, τα οποία συντάχθηκαν σε ανύποπτο, και σύγχρονο με τη διενέργεια των παραβατικών συναντήσεων, χρόνο (*contemporaneous documents in tempore non suspecto*) έχουν αυξημένη αποδεικτική αξία. Με βάση τις γενικές αρχές αποδείξεων, το γεγονός ότι τα έγγραφα που χρησιμοποιούνται προς στοιχειοθέτηση της παράβασης συντάχθηκαν αμέσως μετά τις επίμαχες συναντήσεις και χωρίς ο/οι συντάκτης/-ες τους να έχουν την υποψία ότι θα πέσουν στα χέρια τρίτων προσώπων ή των διωκτικών αρχών, τους προσδίδει ιδιαίτερη σημασία³⁷⁰. Συναφώς, έγγραφα (πρακτικά και σημειώσεις) συναντήσεων, στις οποίες υιοθετήθηκαν συμφωνίες/πρακτικές θίγουσες τον ανταγωνισμό, θεωρούνται αυξημένης αποδεικτικής ισχύος, όταν ο συντάκτης τους είχε μετάσχει αυτοπροσώπως στις εν λόγω συναντήσεις³⁷¹. Εξάλλου, οι μαρτυρίες προσώπων που είχαν άμεση γνώση των πραγματικών περιστατικών έχουν, καταρχήν, ιδιαίτερα μεγάλη αποδεικτική αξία³⁷². Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι τυχόν ενοχοποιητικές μαρτυρίες από πρόσωπα που δεν είχαν άμεση γνώση των πραγματικών περιστατικών θα πρέπει να θεωρούνται κατ' ανάγκη μειωμένης αποδεικτικής αξίας³⁷³. Περαιτέρω, η απουσία ημερομηνίας ή υπογραφής από ένα έγγραφο, ή το γεγονός ότι είναι κακογραμμένο ή περιληπτικό, δεν αφαιρεί από το εν λόγω έγγραφο αποδεικτική ισχύ, εφόσον η προέλευσή του, η πιθανή

επέκταση στις διοικητικές κυρώσεις των κανόνων, μέσω, κριτηρίων και επιπέδου απόδειξης που εφαρμόζονται στην ποινική δίκη: βλ. απόφαση ΣτΕ 2780/2012, σκ. 8.

³⁶⁹ Βλ. ενδεικτικά ΣτΕ 2780/2012, σκ. 6 (όπου και παραπομπές σε πάγια ενωσιακή νομολογία), καθώς και ενδεικτικά ΔΕφΑθ 502/2013, σκ. 3-4.

³⁷⁰ Βλ. Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα Vesterdorf, όπως υιοθετήθηκαν στις συνεκδ. υποθέσεις T-1/89, *Rhone-Poulenc SA κ.αλ.*, κεφάλαιο I.E.4.

³⁷¹ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ T-67/00, *JFE Engineering Corp*, σκ. 207.

³⁷² Βλ. Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα Vesterdorf, όπως υιοθετήθηκαν σε T-1/89, *Rhone-Poulenc SA κ.αλ.*, και Απόφαση της Επιτροπής COMP/F/38.899, Εξοπλισμός μεταγωγής με μόνωση αερίου, παρ. 263.

³⁷³ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ T-67/00, *JFE Engineering Corp*, σκ. 299.

χρονολογία του και το περιεχόμενό του μπορούν να καθοριστούν με αρκετή βεβαιότητα³⁷⁴.

216. Επίσης, δηλώσεις που αντίκεινται στα συμφέροντα του δηλούντος πρέπει, καταρχήν, να θεωρούνται ως ιδιαίτερος αξιόπιστος αποδεικτικός στοιχείο³⁷⁵. Περαιτέρω, στο κοινοτικό δίκαιο υπερισχύει η αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων. Καμία διάταξη ή γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου δεν απαγορεύει στις αρχές ανταγωνισμού να επικαλούνται εναντίον μιας επιχείρησης τυχόν δηλώσεις άλλων κατηγορουμένων επιχειρήσεων. Αν δεν ίσχυε αυτό, το βάρος της απόδειξης των συμπεριφορών που αντιβαίνουν στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ, το οποίο φέρουν οι αρχές ανταγωνισμού, θα ήταν δυσβάστακτο και ασυμβίβαστο προς την αποστολή της επιτήρησης της καλής εφαρμογής των διατάξεων αυτών, που τους έχει ανατεθεί³⁷⁶. Περαιτέρω, έχει κριθεί ότι η αξιοπιστία των απαντήσεων που δίνονται εξ ονόματος μίας επιχείρησης αυτής καθεαυτήν υπερβαίνει την αξιοπιστία της απαντήσεως ενός μέλους του προσωπικού της, καθώς και ότι η αξιοπιστία των ως άνω απαντήσεων ενισχύεται όταν αυτές παρέχονται εκουσίως και κατόπιν ωρίμου σκέψεως³⁷⁷, και όταν ο παρέχων τις απαντήσεις αυτές υπέχει επαγγελματική υποχρέωση να ενεργεί προς το συμφέρον αυτής της επιχείρησης.. Ωστόσο, η δήλωση μίας επιχείρησης κατηγορούμενης ότι μετέσχε στη σύμπραξη, της οποίας η ακρίβεια αμφισβητείται από διάφορες άλλες κατηγορούμενες επιχειρήσεις, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως συνιστώσα επαρκή απόδειξη της υπάρξεως παραβάσεως διαπραχθείσας από τις επιχειρήσεις αυτές αν δεν τεκμηριώνεται από άλλα αποδεικτικά στοιχεία³⁷⁸. Εφόσον πάντως μια δέσμη συγκλινουσών ενδείξεων επιτρέπει να αποδειχθούν η ύπαρξη και ορισμένες ιδιαίτερες πτυχές της συμφωνίας που αναφέρουν οι δηλώσεις, τότε οι τελευταίες αρκούν προς πιστοποίηση άλλων πτυχών της. Εξάλλου, και υπό την προϋπόθεση ότι ένα έγγραφο δεν αντιφάσκει προδήλως προς τις ως άνω δηλώσεις όσον αφορά την ύπαρξη και το ουσιώδες περιεχόμενο της συμφωνίας την οποία περιγράφουν αυτές, αρκεί να πιστοποιεί ουσιώδη στοιχεία της συμφωνίας ώστε να έχει κάποια αξία ως επαληθευτικό στοιχείο στο πλαίσιο της δέσμης των ενοχοποιητικών αποδεικτικών στοιχείων που λαμβάνονται υπόψη³⁷⁹.

217. Στο ίδιο πλαίσιο, έγγραφα στοιχεία που εντοπίστηκαν κατά τη διάρκεια επιτόπιου ελέγχου που διενεργήθηκε στα γραφεία μίας επιχείρησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως απόδειξη κατά άλλης επιχείρησης, ακόμη κι αν η τελευταία δεν μνημονεύεται ρητώς στο σχετικό έγγραφο³⁸⁰. Συναφώς, το γεγονός ότι τα εις βάρος μίας επιχείρησης έγγραφα

³⁷⁴ Βλ. ΠΕΚ T-56/99, *Marlines*, σκ. 57, T-305/94, *Limburgse Vinyl Maatschaapij κ.αλ.* (PVC II), σκ. 667, T-303/02, *Westfalen Gassen Nederland*, και T-11/89, *Shell*, σκ. 86.

³⁷⁵ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ T-67/00, *JFE Engineering Corp*, σκ. 211.

³⁷⁶ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ T-305/94, *Limburgse Vinyl Maatschaapij κ.αλ.* (PVC II), σκ. 109 και 512 (επιβεβαιώθηκε από το ΔΕΚ, απόφαση C-238/99 P), T-67/00, *JFE Engineering Corp*, σκ. 192, T-110/07 *Siemens AG*, σκ. 50.

³⁷⁷ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ T-67/00, *JFE Engineering Corp*, σκ. 205, 206, 210.

³⁷⁸ Βλ. ΠΕΚ T-67/00, *JFE Engineering*, σκ. 219 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

³⁷⁹ Βλ. ΠΕΚ T-67/00, *JFE Engineering*, σκ. 220 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία

³⁸⁰ Βλ. ΠΕΚ T-59/99, *Ventouris Group Enterprises SA*, σκ. 91 (όπου και παραπομπές σε ενωσιακή νομολογία). Ομοίως, το γεγονός ότι δεν γίνεται μνεία της επωνυμίας μιας επιχείρησης σε ένα έγγραφο που αφορά συμφωνία δεν συνεπάγεται την άρνηση της συμμετοχής της στη συμφωνία αυτή,

δεν βρέθηκαν στους χώρους της δεν θέτει υπό αμφισβήτηση την αποδεικτική τους αξία³⁸¹.

218. Επιπλέον, κατά τη νομολογία, η διαφορετική εξήγηση των πραγματικών περιστατικών έχει σημασία μόνο όταν η αρχή ανταγωνισμού στηρίζεται αποκλειστικά στη συμπεριφορά των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων στην αγορά. Αντιθέτως, η εξήγηση αυτή καθίσταται άνευ σημασίας όταν η παράβαση δεν συνάγεται απλώς αλλά αποδεικνύεται με αποδεικτικά στοιχεία. Εξάλλου, βάσει της αρχής της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων, μια παράβαση μπορεί να αποδειχθεί με κάθε αποδεικτικό μέσο, οπότε η ύπαρξη εναλλακτικής εξήγησης καθίσταται άνευ σημασίας όταν η παράβαση έχει αποδειχθεί επαρκώς κατά νόμο με αποδεικτικά στοιχεία πέραν των εγγράφων³⁸².

IV. ΟΙ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΝΟΘΕΥΣΗΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩΝ

IV.1 ΟΙ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1981-2002

IV.1.1 ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

219. Η παράθεση των γεγονότων και ευρημάτων που ακολουθεί θεμελιώνεται στα στοιχεία του φακέλου της υπό εξέταση υπόθεσης³⁸³.

IV.1.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

220. Η ανάλυση της περιόδου 1981 - 2002 διακρίνεται για συστηματικούς λόγους σε τρεις υπο-ενότητες: *Οι πρώτες ad hoc συμφωνίες (Έτη 1981 – 1989), η σύμπραξη των ετών 1989-2000 και οι ad hoc συμφωνίες της περιόδου 2001-2002, κατ' αντιστοιχία με τον αριθμό των συμπράξεων, οι οποίες λειτούργησαν, κατά την εκτίμηση της Επιτροπής, κατά την κρίσιμη χρονική περίοδο.*

221. Οι πρώτες συμφωνίες κατανομής έργων μεταξύ εργοληπτικών επιχειρήσεων της ανώτατης (κυρίως) τάξης, συνήφθησαν κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Η

εφόσον η εν λόγω συμμετοχή αποδεικνύεται ήδη με άλλα έγγραφα και εφόσον αυτή η έλλειψη μνείας δεν μπορεί να προσδώσει διαφορετική έννοια στις άμεσες έγγραφες αποδείξεις που χρησιμοποίησε η Επιτροπή για να αποδείξει τη συμμετοχή της επιχειρήσεως στη συμφωνία.

³⁸¹ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ Τ-56/99, *Marlines*, σκ. 57 (όπου και παραπομπές σε εκτενέστερη νομολογία). Οι αρχές ανταγωνισμού μπορεί να στηριχθούν, προς απόδειξη της συμπεριφοράς μιας επιχείρησης, στην αλληλογραφία μεταξύ τρίτων και, συνεπώς, είναι αδιάφορο το εάν κατά τη διάρκεια των ελέγχων που διενεργήθηκαν στους χώρους της επιχείρησης δεν βρέθηκε κανένα έγγραφο αποσταλέν από αυτήν: υπό αυτή την έννοια βλ. ΠΕΚ Τ-305/94, *Limburgse Vinyl Maatschappij κ.αλ.*, σκ. 667.

³⁸² Βλ. ΠΕΚ Τ-110/07, *Siemens AG*, σκ. 51 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

³⁸³ Στην περιγραφή των Πραγματικών Περιστατικών και Αποδεικτικών Στοιχείων που ακολουθεί γίνεται αναφορά, κατά το χρόνο επέλευσης των κρίσιμων κάθε φορά γεγονότων, και σε λοιπές, ελληνικές ή αλλοδαπές, εργοληπτικές εταιρίες. Η συμμετοχή των εν λόγω επιχειρήσεων στις υπό εξέταση παραβάσεις και η τυχόν ευθύνη τους στο πλαίσιο αυτών δεν αξιολογούνται στην παρούσα, η οποία απευθύνεται κατά τα αναφερόμενα ανωτέρω μόνο στις επιχειρήσεις εκείνες που δεν συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Επί της συμμετοχής και ευθύνης από τις περιγραφόμενες στην παρούσα πρακτικές των μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ έχει εκδοθεί η Απόφαση Διευθέτησης. Στην παράθεση των αποδεικτικών στοιχείων του φακέλου που ακολουθεί συναντώνται αναφορές στα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, οι οποίες δεν μεταβάλλουν ούτε τροποποιούν ούτε ανακαλούν ούτε άλλως επηρεάζουν με οποιονδήποτε τρόπο τα κριθέντα δυνάμει της Απόφασης Διευθέτησης.

περίοδος των συμφωνιών αυτών χαρακτηρίζεται από έλλειψη κεντρικής οργάνωσης και μεμονωμένες συμπράξεις μεταξύ εργοληπτικών επιχειρήσεων. Ωστόσο, με βάση τις πρακτικές που είχαν υιοθετηθεί κατά την περίοδο των πρώτων αυτών συμφωνιών, διαμορφώθηκε, κατά την περίοδο 1989-2000, ένα κοινό σχέδιο κατανομής των δημοσίων έργων με συγκεκριμένο μηχανισμό λειτουργίας, δυναμικό μεν και διαρκώς εξελισσόμενο ως προς τις επιμέρους εκφάνσεις του, αλλά με σταθερές βασικές αρχές και στόχους. Η κεντρική οργανωτική δομή της περιόδου 1989-2000 εγκαταλείφθηκε τα έτη 2001-2002, συνεπεία των αλλαγών που σημειώθηκαν στον κατασκευαστικό κλάδο. Την περίοδο αυτή παρατηρούνται εκ νέου περιστασιακές συμπράξεις για την χειραγώγηση έργων, μεταξύ διαφορετικών κάθε φορά εργοληπτικών επιχειρήσεων.

IV.1.1.2 Οι πρώτες ad hoc συμφωνίες (έτη 1981-1989)

222. Από την έρευνα της Υπηρεσίας προέκυψε ότι δραστηριοποιούμενες στον κλάδο δημοσίων έργων τεχνικές εταιρίες ανώτατης τάξης, ήτοι εταιρίες Ε΄ τάξης για το χρονικό διάστημα έως και το 1984, και Ζ΄ τάξης από το 1984 έως το 1989³⁸⁴, και συγκεκριμένα εταιρίες που συμμετείχαν στη ΔΔΔ³⁸⁵ και οι εταιρίες ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΤΕ, ΚΑΣΤΩΡ ΑΕ, ΕΛΤΕΡ ΑΕ, ΤΕΓΚ ΑΕ, ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ και ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ, κατένειμαν διαγωνισμούς δημοσίων έργων, από τη δεκαετία του 1980.

223. Οι συμπράττουσες εταιρίες προέβαιναν κυρίως:

- α) σε εκ των προτέρων (προ της κατάθεσης των οικονομικών προσφορών) προσδιορισμό του μειοδότη του εκάστοτε (τότε) επικείμενου δημοσίου έργου, είτε κατόπιν σχετικής συνεννόησης, είτε μέσω κλήρωσης,
- β) σε καθορισμό του ύψους των προσφερόμενων εκπτώσεων από τους λοιπούς πλην του προσυμφωνηθέντος μειοδότη εμπλεκόμενους, οι οποίοι είχε προσυμφωνηθεί να συμμετέχουν εικονικά, σε τέτοια επίπεδα ώστε να μεγιστοποιούνται οι πιθανότητες ο προσυμφωνηθείς μειοδότης να αναδειχθεί ανάδοχος (προσφορές κάλυψης), και
- γ) ενίοτε, σε καθορισμό των συμμετεχόντων σε εκάστοτε διαγωνισμό δια της καταστολής της υποβολής προσφοράς από μέρους ορισμένων από τους εμπλεκόμενους υπέρ του προσυμφωνηθέντος μειοδότη με τη χορήγηση ανταλλαγμάτων.

224. Τα ως άνω προκύπτουν:

- (α) από τις εγγραφές του [...] στα προσωπικά του ημερολόγια των ετών 1981-1985, τα οποία εντοπίστηκαν κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ στα γραφεία της εταιρίας [...], σε συνδυασμό με
- (β) την κατάθεση του [...].

³⁸⁴ Βλ. άρθρο 16 παρ. 9 υπό στοιχείο β του Ν. 1418/1985 «Δημόσια έργα και ρυθμίσεις συναφών θεμάτων».

³⁸⁵ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 114-118 και 254-255.

225. Συγκεκριμένα, από τα σχετικά στοιχεία προκύπτει ότι οι ως άνω ενέργειες δεν εντάσσονταν σε οργανωμένο πλαίσιο, ελλείπει δε κεντρικού συντονισμού, οδηγούσαν σε αποσπασματικές συμφωνίες οι οποίες πραγματοποιούνταν ad hoc εν όψει συγκεκριμένων διαγωνισμών μεταξύ καταρχήν εργοληπτικών εταιριών, οι οποίες είχαν ενδιαφέρον για το εκάστοτε συγκεκριμένο έργο, καθώς και τυχόν πρωτοεμφανιζόμενων επιχειρήσεων, τις οποίες προσέγγιζαν οι συμπράττουσες, με στόχο να καταστούν και αυτές κοινωνοί της εκάστοτε συμφωνίας και να αποφεύγεται ο κίνδυνος αποσταθεροποίησής της³⁸⁶. Επαρκή, κατά το αποδεικτικό μέτρο στοιχεία, έχουν εντοπισθεί για τα έργα «Παραλιακοί Συλλεκτήρες Θεσ/νίκης» και «Αρδευτικό έργο Πέττα-Κομποτίου»³⁸⁷.
226. Στόχος των ως άνω συμφωνιών υπήρξε ο περιορισμός του φαινομένου της προσφοράς υψηλών εκπτώσεων από τους συμμετέχοντες σε διαγωνισμούς δημοπράτησης δημοσίων έργων³⁸⁸.
227. Για τη διασφάλιση τήρησης των συμφωνηθέντων, οι προσυμφωνηθέντες ανάδοχοι παρείχαν «εγγυήσεις» με τη μορφή έκδοσης (ενίοτε λευκών) επιταγών σε διαταγή των εταιριών που προσυμφωνούνταν να παραιτηθούν από την ουσιαστική διεκδίκηση συγκεκριμένου διαγωνισμού. Οι επιταγές αυτές παραδίδονταν σε μία από τις συμπράττουσες επιχειρήσεις ως θεματοφύλακα ή φυλάσσονταν σε τραπεζική θυρίδα, ώστε, σε περίπτωση τυχόν παραβίασης των όρων της συμφωνίας, να εμφανισθούν προς είσπραξη³⁸⁹.
228. Ειδικότερα, από τα στοιχεία του φακέλου³⁹⁰ προκύπτει ότι, κατά το έτος 1983, στο πλαίσιο του διαγωνισμού «Παραλιακοί συλλεκτήρες Θεσ/νίκης», εταιρίες της τότε ανώτατης Ε΄ τάξης, μεταξύ των οποίων και η ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ³⁹¹, συμμετείχαν σε συνεννόηση η οποία έλαβε χώρα προ της υποβολής των οικονομικών προσφορών, για τον προσδιορισμό του μειοδότη του ως άνω έργου³⁹² και της έκπτωσης που αυτός θα προσέφερε, των εταιριών που θα υπέβαλαν βοηθητικές προσφορές³⁹³ καθώς και του ύψους των προσφορών αυτών³⁹⁴.
229. Κατά το έτος 1985, οι εργοληπτικές εταιρίες ΚΑΣΤΩΡ ΑΕ, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΤΕ, ΕΛΤΕΡ ΑΕ, ΤΕΓΚ ΑΕ, ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΕ και ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΕ³⁹⁵ ενεπλάκησαν σε συνεννοήσεις προ της ημερομηνίας υποβολής των οικονομικών προσφορών του διαγωνισμού³⁹⁶ για το αρδευτικό έργο «Πέττα-Κομποτίου», με αντικείμενο τον προσδιορισμό από τους εμπλεκόμενους του μειοδότη και του ύψους της έκπτωσης που

³⁸⁶ [...].

³⁸⁷ Δεν κατέστη δυνατό να εντοπισθούν επαρκή στοιχεία από την αναθέτουσα αρχή ως προς τις λεπτομέρειες διεξαγωγής των διαγωνισμών των εν λόγω έργων.

³⁸⁸ [...].

³⁸⁹ [...].

³⁹⁰ [...].

³⁹¹ Καθώς και εταιρίες που συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 255, 277 και 288.

³⁹² [...].

³⁹³ [...].

³⁹⁴ [...].

³⁹⁵ Καθώς και εταιρίες που συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 255, 277 και 288.

³⁹⁶ [...].

αυτός θα προσέφερε³⁹⁷, την υποβολή προσφορών κάλυψης από τους μη προσυμφωνηθέντες ως μειοδότες και τον προσδιορισμό του ύψους των προσφορών αυτών, καθώς και την έκδοση επιταγών από τον προσυμφωνηθέντα ως μειοδότη σε διαταγή των μη μειοδοτών³⁹⁸, με στόχο να διασφαλισθεί ότι οι τελευταίοι θα προσδιορίζονταν ως μειοδότες σε επόμενο προς κατανομή έργο εντός των ορίων της γεωγραφικής περιοχής του ως άνω έργου, άλλως θα εδύναντο να εμφανίσουν τις επιταγές προς είσπραξη³⁹⁹.

IV.1.1.3 Η σύμπραξη της περιόδου 1989-2000

IV.1.1.3.1 Η Πρώιμη Φάση (1989-1997)

230. Από το 1989, εργοληπτικές εταιρίες της τότε ανώτατης τάξης (Ζ΄ τάξη⁴⁰⁰ έως το 1994 και Η΄ τάξης εφεξής^{401, 402}) διαμόρφωσαν ένα κοινό σχέδιο δράσης για την χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων, μέσω του διαχωρισμού τους σε «ομάδες», με επικεφαλής «ομαδάρχες», για την ευχερέστερη μεταξύ τους συνεννόηση, λόγω του πλήθους των εμπλεκόμενων εργοληπτικών επιχειρήσεων. Οι σχετικές συνεννοήσεις αφορούσαν σε έργα, στα οποία καλούνταν εταιρίες της τότε (εκάστοτε) ανώτατης τάξης, όσο και σε έργα, στα οποία καλούνταν και εταιρίες της αμέσως κατώτερης τάξης (ΣΤ΄ έως το 1994 και Ζ΄ εφεξής⁴⁰³). Στις εν λόγω συνεννοήσεις συμμετείχαν περιστασιακά και ορισμένες εταιρίες κατώτερων τάξεων⁴⁰⁴.

231. Συμμετοχή στις επαφές και συνεννοήσεις της εδώ εξεταζόμενης περιόδου είχαν, κατά τα έτη 1989-1994, εταιρίες που συμμετείχαν στη ΔΔΔ⁴⁰⁵ και οι ακόλουθες εταιρίες:

- οι εταιρίες της τότε ανώτατης τάξης ΓΕΚΑΤ Α.Τ.Ε., Ι.Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ Α.Ε., ΕΛΤΕΡ Α.Τ.Ε., ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ, ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ, ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ, ΤΕΧΝΙΚΗ

³⁹⁷ [...]

³⁹⁸ [...]

³⁹⁹ [...]

⁴⁰⁰ Κατά την περίοδο 02.10.1985-02.12.1994, η Ζ΄ τάξη ήταν η ανώτατη. Βλ. την υπ' αριθ. πρωτ. 5052/10.08.2015 επιστολή του Τμήματος ΜΕΕΠ της Γεν. Γραμματείας Υποδομών/ΥΠΟ.ΜΕ.ΔΙ. Βλ. και ανωτέρω, ενότητα «Θεσμικό πλαίσιο δημοσίων έργων».

⁴⁰¹ Βλ. την υπ' αριθ. πρωτ. 4973/04.08.2015 απαντητική επιστολή του Τμήματος ΜΕΕΠ της Γεν. Γραμματείας Υποδομών/ΥΠΟ.ΜΕ.ΔΙ, σύμφωνα με την οποία κατά την 31.12.1995 και την 31.12.1996, στην ανώτατη τάξη (τότε Η΄) ανήκαν τριάντα εννέα εταιρίες, συγκεκριμένα οι εταιρίες ΒΙΟΤΕΡ ΑΕ, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ, ΕΤΕΠ ΑΕ, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ, ΙΩΑΝΝΟΥ&ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΙΔΗΣ (ΕΛΛΑΣ) ΑΤΕ με δ.τ. J&P, ΕΤΕΘ, ΑΒΑΞ, ΘΕΜΕΛΗ, ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΦΟΙ ΤΡΑΥΛΟΥ, ΕΚΤΕΡ ΑΕ, ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ, ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΕ, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΕ, ΕΜΠΕΔΟΣ ΑΕ, ΓΕΚΑΤ, ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Κ Ι ΑΕ, ΟΔΩΝ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ Α.Ε., ΑΛΤΕ ΑΤΕ, ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ, Ε.Α.Τ.Ε.Ρ. ΑΤΕ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΒΟΛΟΥ ΑΕ (ΤΕΒ), ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΤΕ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕ, ΑΘΗΝΑ ΑΤΕ, ΣΙΓΑΛΑΣ ΑΤΕ, ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ, ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ, ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΑΕ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤ ΓΕΝΙΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΑΕ (ΤΕΓΚ), ΑΕΓΕΚ Α.Ε, ΠΑΝΤΕΧΝΙΚΗ, ΓΕΝΕΡ-ΑΝΩΝ ΓΕΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ, ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ, ΜΕΤΩΝ ΑΕ, ΤΕΡΝΑ ΑΕ. Την 31.12.1997, στην ανώτατη τάξη ανήκε και η (ανήκουσα στον επιχειρηματικό όμιλο ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ) εταιρία ΠΟΡΤΟ ΚΑΡΡΑΣ.

⁴⁰² [...]

⁴⁰³ Όχι αυτοτελώς, αλλά σε κοινοπραξίες είτε με μία εταιρία Η΄ τάξης είτε με δύο εταιρίες Ζ΄ τάξης.

⁴⁰⁴ [...]

⁴⁰⁵ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 119-128, 231-235 και 256-258.

ΕΤΑΙΡΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΑΕ (ΤΕΓΚ), ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΕ, ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΕ, ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΤΕΕ, ΟΔΩΝ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΑΕ – ΕΤΑΙΡΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ, ΓΕΝΕΡ ΑΕ, ΦΩΚΙΚΗ ΑΕ, ΤΕΓΕΑ ΑΤΕ, ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ και ΕΥΡΩΔΟΜΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΛΑΤΟΜΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ.

- ο οι εταιρίες της αμέσως κατώτερης τάξης (ΣΤ΄ τάξης έως το 1994), Β. ΠΑΓΩΝΗΣ ΑΤΕ, ΔΩΡΙΚΟΣ ΑΤΕ, καθώς και
- ο οι εταιρίες της αμέσως κατώτερης τάξης (Ζ΄ τάξης από το 1994), ΔΩΡΙΚΗ ΑΤΕ, ΚΑΣΤΩΡ ΑΕ και ΙΡΙΣ ΑΤΓΕΤΕ, καθώς και
- ο η εταιρία ΕΛ.Τ.Ε.Κ. ΑΕ⁴⁰⁶.

232. Κατά τα έτη 1995-1997, εμπλεκόμενες εμφανίζονται όλες οι εταιρίες της τότε ανώτατης τάξης (Η΄ τάξη)^{407 408}.

233. Κατά την εδώ εξεταζόμενη χρονική περίοδο, οι συμπράττουσες προέβαιναν:

- α) σε κατανομή (τότε) επικείμενων διαγωνισμών δημοσίων έργων, προσδιορίζοντας εκ των προτέρων (προ της κατάθεσης των οικονομικών προσφορών) τον μειοδότη ανά διαγωνισμό, μέσω κλήρωσης ή κατόπιν σχετικής, ειδικότερης, ανά διαγωνισμό, συνεννόησης, με στόχο την εκ περιτροπής ανάληψη έργων από τους εμπλεκόμενους, έτσι ώστε οι παραιτηθέντες από την ουσιαστική διεκδίκηση ενός διαγωνισμού να προσυμφωνούνται ως μειοδότες επόμενου έργου,
- β) σε υποβολή προσφορών κάλυψης από τους λοιπούς, πλην του προσυμφωνηθέντος μειοδότη, εμπλεκόμενους, οι οποίοι είχε προσυμφωνηθεί να συμμετέχουν εικονικά, ώστε να μεγιστοποιούνται οι πιθανότητες ο προσυμφωνηθείς μειοδότης να αναδειχθεί ανάδοχος,

---

⁴⁰⁶ Στο αντίγραφο του ΜΕΕΠ που χορήγησε στη ΓΔΑ το τμήμα ΜΕΕΠ της Γεν. Γραμματείας Υποδομών/ΥΠΟ.ΜΕ.ΔΙ. (υπ' αριθ. πρωτ. 4973/04.08.2015 επιστολή), η εταιρία ΕΛ.Τ.Ε.Κ. Α.Ε. εμφανίζεται εγγεγραμμένη στην Ζ΄ τάξη (ανώτατη έως το 1994) του ΜΕΕΠ κατά τα έτη 1988 έως 2002.

⁴⁰⁷ [...]

⁴⁰⁸ Με βάση τα στοιχεία που χορήγησε το τμήμα ΜΕΕΠ της Γεν. Γραμματείας Υποδομών/ΥΠΟ.ΜΕ.ΔΙ. (υπ' αριθ. πρωτ. 4973/04.08.2015 απαντητική επιστολή), κατά την 31.12.1995 και την 31.12.1996, στην ανώτατη τάξη (τότε Η΄ τάξη) ανήκαν, πέραν εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, και οι εταιρίες ΒΙΟΤΕΡ ΑΕ, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ, ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΦΟΙ ΤΡΑΥΛΟΥ, ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ, ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΕ, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΕ, ΕΜΠΕΔΟΣ ΑΕ, ΓΕΚΑΤ, ΟΔΩΝ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ Α.Ε., ΑΛΤΕ ΑΤΕ, Ε.Λ.Τ.Ε.Ρ. ΑΤΕ, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΤΕ, ΣΙΓΑΛΑΣ ΑΤΕ, ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ, ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤ ΓΕΝΙΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΑΕ (ΤΕΓΚ), ΓΕΝΕΡ-ΑΝΩΝ ΓΕΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ, ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ.

- γ) ενίοτε, σε καθορισμό των συμμετεχόντων σε εκάστοτε διαγωνισμό δια της καταστολής της υποβολής προσφοράς εκ μέρους ορισμένων εκ των εμπλεκόμενων υπέρ του προσυμφωνηθέντος μειοδότη με τη χορήγηση ανταλλαγμάτων.
234. Στόχος των ως άνω συμφωνιών υπήρξε ο περιορισμός του φαινομένου της προσφοράς υψηλών εκπτώσεων από τους συμμετέχοντες σε διαγωνισμούς δημοπράτησης δημοσίων έργων⁴⁰⁹.
235. Τα ως άνω προκύπτουν:
- (α) από τις εγγραφές στα προσωπικά ημερολόγια του [...],
  - (β) από την υπ' αριθ. εμπ. πρωτ. 38/20.05.2014 κατάθεση του [...],
  - (γ) από τις υπ' αριθ. [...] καταθέσεις του [...], και
  - (δ) από σειρά εγγράφων, τα οποία εντοπίστηκαν κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ και τα οποία περιγράφουν και επεξηγούν το πλαίσιο χειραγώγησης των έργων κατά την υπό εξέταση περίοδο. Πρόκειται κυρίως για τα ακόλουθα έγγραφα: i) [...] ⁴¹⁰, ii) [...] ⁴¹¹, iii) [...] ⁴¹², iv) [...] ⁴¹³, v) [...] ⁴¹⁴ και vi) [...] ⁴¹⁵.
236. Ειδικότερα, καθ' όλη την εδώ εξεταζόμενη περίοδο, ο αριθμός και η δομή των προαναφερόμενων ομάδων βρίσκονταν συχνά υπό διαβούλευση/αναθεώρηση⁴¹⁶. Αρχικώς, οι συμπράττουσες διαχωρίζονταν σε ομάδες, ενόψει εκάστοτε «πακέτου» δημοπρατούμενων έργων⁴¹⁷.
237. Μία σταθερότερη μορφή οργάνωσης σε ομάδες εντοπίζεται από το 1991, οπότε οι εμπλεκόμενες εταιρίες κατατάχθηκαν σε μονιμότερη βάση (όχι απλώς ευκαιριακά ενόψει έκαστου «πακέτου» έργων) σε έντεκα ομάδες⁴¹⁸. Τουλάχιστον κατά το εν λόγω χρονικό διάστημα και έως το 1994, συναντήσεις των συμπραττουσών εργοληπτικών επιχειρήσεων σε επίπεδο ομάδων, αντικείμενο των οποίων υπήρξε (και) η χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων, λάμβαναν χώρα κυρίως στα γραφεία του Πανελληνίου Συνδέσμου Τεχνικών Εταιριών (ΣΑΤΕ)⁴¹⁹.
238. Από το Δεκέμβριο του 1995, και ενώ είχαν προηγηθεί διαδοχικές συναντήσεις των εταιριών Η' τάξης με αντικείμενο την ίδρυση του ΣΤΕΗΤ⁴²⁰, οι εταιρίες μέλη του Συνδέσμου κατατάχθηκαν σε οχτώ ομάδες βάσει «μορίων»⁴²¹. Κατά την περίοδο αυτή, οι

---

⁴⁰⁹ [...].

⁴¹⁰ [...].

⁴¹¹ [...].

⁴¹² [...].

⁴¹³ [...].

⁴¹⁴ [...].

⁴¹⁵ [...].

⁴¹⁶ [...].

⁴¹⁷ [...].

⁴¹⁸ [...].

⁴¹⁹ [...].

⁴²⁰ [...].

⁴²¹ [...].

συναντήσεις σε επίπεδο ομάδων («*συσκέψεις ΣΤΕΗΤ*»⁴²²) σε σχέση με «*δημοπρασίες*» της εποχής λάμβαναν χώρα κυρίως στα γραφεία των εταιριών Κ.Ι. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ («*CIS*») και ΜΕΤΩΝ⁴²³.

239. Οι ως άνω συναντήσεις και εν γένει «*συσκέψεις*», «*συμφωνίες*», «*συνεννοήσεις*» και «*κληρώσεις*» μεταξύ των εμπλεκόμενων λάμβαναν χώρα λίγες ημέρες ή/και ενίοτε μήνες προ της δημοπράτησης των σχετικών υπό κατανομή διαγωνισμών. Ειδικότερα, βάσει και των στοιχείων που χορήγησαν στη ΓΔΑ οι αναθέτουσες αρχές⁴²⁴, (τουλάχιστον) οι συναντήσεις και επαφές, για τις οποίες γίνεται λόγος στις εγγραφές στα προσωπικά ημερολόγια του [...] της 22^{ας} και 23^{ης} Αυγούστου 1991 ως προς το έργο «*Λευκογείων Κ. Νευροκοπίου Δράμας*», της 13^{ης} Οκτωβρίου 1994 ως προς το «*έργο παράκαμψης Πάτρας Κ4-Κ5*», της 11^{ης} Ιανουαρίου 1996 ως προς το έργο «*φράγμα Συκιάς Αχελώου*», της 4^{ης} Αυγούστου 1995 ως προς το έργο «*Μ.Μοναστήρι-Αρχή Παράκαμψης Λάρισας*», της 28^{ης} και 29^{ης} Φεβρουαρίου 1996 για το έργο «*ΠΑΘΕ Αλμυρός*» και της 22^{ας} Νοεμβρίου 1997 ως προς το έργο «*σήραγγα Δωδώνης*», έλαβαν χώρα προ της δημοπράτησης ή της κατάθεσης των οικονομικών προσφορών, κατά περίπτωση, των εν λόγω έργων⁴²⁵.

240. Αντικείμενο των προαναφερόμενων συναντήσεων και συνεννοήσεων υπήρξε ο συντονισμός της (μελλοντικής) συμπεριφοράς των εργοληπτικών επιχειρήσεων που συμμετείχαν σε αυτές ενόψει της κατάθεσης οικονομικών προσφορών ως προς (τότε) επικείμενους διαγωνισμούς δημοσίων έργων και η εξειδίκευση ανά έργο των όρων της κατανομής (όπως προσδιορισμός αναδόχου, καθορισμός ύψους εκπτώσεων)⁴²⁶. Τουλάχιστον από το 1991, αποδιδόταν σε έκαστη συμπράττουσα επιχείρηση, μέλος κάποιας από τις εκάστοτε ομάδες που συγκροτούνταν, ακόμα και ευκαιριακά ενόψει κατανομής συγκεκριμένου «*πακέτου*» έργων, «*δικαίωμα*» επί της αξίας των προϋπολογισμών των κατανεμόμενων έργων, ακόμα και όταν, κατά τη σχετική συμφωνία, τούτη δε θα ήταν ο προσυμφωνημένος μειοδότης. «*Μοριοδότηση*» (ως «*προσωρινή βαθμολογία*» αναφέρεται κατά το 1995, περίοδο ανασύστασης των ομάδων) αποδιδόταν και σε έκαστη ομάδα που εμπλεκόταν στην χειραγώγηση έργων της εποχής⁴²⁷. Οι βαθμολογίες αυτές, όπως αποτυπώνονται στις εγγραφές του ημερολογίου του [...] ως ποσοστά ή δεκαδικοί αριθμοί, αντιπροσώπευαν τα «*δικαιώματα*» έκαστης ομάδας και έκαστης συμπράττουσας επί του προϋπολογισμού των κατανεμόμενων έργων,

⁴²² [...]

⁴²³ [...].

⁴²⁴ Βλ. υπ' αριθ. πρωτ. 6136/20.10.2015 επιστολή του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, υπ' αριθ. πρωτ. 5830/02.10.2015 επιστολή της Γεν. Γραμματείας Υποδομών/ΥΠΟ.ΜΕ.ΔΙ. και υπ' αριθ. πρωτ. 5839/02.10.2015 επιστολή της Εγνατίας Οδού ΑΕ.

⁴²⁵ Συγκεκριμένα, στο «*έργο Λευκογείων Κ. Νευροκοπίου Δράμας*» πέντε και τέσσερις ημέρες πριν την (επανα)δημοπράτησή του (την 27.08.1991), στο «*έργο παράκαμψης Πάτρας Κ4-Κ5*», με προϋπολογισμό ύψους έξι δις δρχ., μία ημέρα πριν τη δημοπράτησή του (την 14.10.1994), στο έργο «*Μ.Μοναστήρι-Αρχή Παράκαμψης Λάρισας*», δέκα επτά ημέρες πριν την κατάθεση των οικονομικών προσφορών (την 21.08.1995), στο έργο «*ΠΑΘΕ Αλμυρός*», έξι και πέντε ημέρες πριν την κατάθεση των οικονομικών προσφορών (την 04.03.1996), στο έργο «*φράγμα Συκιάς Αχελώου*», έξι μήνες περίπου πριν την κατάθεση των οικονομικών προσφορών (την 24.07.1996), και στο έργο «*σήραγγα Δωδώνης*» δώδεκα ημέρες πριν την (επανα)δημοπράτησή του (την 04.12.1997).

⁴²⁶ [...].

⁴²⁷ [...].

ήτοι τη συνολική αξία έργων που «εδικαιούτο» να αναλάβει καθεμία, και χρησιμοποιούνταν ως βάση για τον υπολογισμό του «μεριδίου» έκαστης ομάδας και έκαστης συμπράττουσας επί του προϋπολογισμού των προς δημοπράτηση έργων, στα οποία «εδικαιούνται» να προσυμφωνηθούν αυτές ως ανάδοχοι, σε αντάλλαγμα για την υποχώρηση τους από τη διεκδίκηση άλλων έργων⁴²⁸.

241. Το γενικό πλαίσιο του μηχανισμού κατανομής των έργων στο πλαίσιο ομάδων σκιαγραφείται σε ιδιωτικό συμφωνητικό της εποχής περί τριών εργολαβιών⁴²⁹, όπου προβλέπεται διαχωρισμός των εμπλεκόμενων εταιριών σε ομάδες κατ' αντιστοιχία προς τις υπό κατανομή εργολαβίες, προσυμφωνία ως προς τον ανάδοχο εκάστης εργολαβίας και τις εκπτώσεις ανάληψης των έργων, υποβολή βοηθητικών προσφορών⁴³⁰ και παράδοση στον ΣΑΤΕ από τους εμπλεκόμενους συμπληρωμένου του μοναδικού τεύχους οικονομικής προσφοράς που διέθεταν ως προς τους συγκεκριμένους διαγωνισμούς, καθώς και του πρωτότυπου εργοληπτικού τους πτυχίου⁴³¹ «μέχρις ολοκλήρωσεως του κύκλου των συνεννοημένων διαγωνισμών», ως μέθοδος διασφάλισης της τήρησης των συμφωνηθέντων.
242. Σε υλοποίηση των ανωτέρω και προς διασφάλιση των «δικαιωμάτων» των μη αναδόχων συμπραττουσών εταιριών συντάσσονταν ανά προς διανομή έργο συμφωνητικά που προέβλεπαν τη συμμετοχή στο σχετικό διαγωνισμό και υλοποίηση του κρίσιμου έργου από τον προσυμφωνηθέντα ανάδοχο για λογαριασμό όλων και τη σύσταση κοινοπραξίας (*consortium*) για την από κοινού εκτέλεση του προς διανομή έργου με συμμετοχή στη διοίκηση και στις κερδοζημίες του, πέραν του αναδόχου, και των μη αναδόχων συμπραττουσών εταιριών⁴³².
243. Η προαναφερόμενη οργάνωση των συμπραττουσών επιχειρήσεων σε ομάδες αφορούσε κατά κύριο λόγο, αλλά όχι αποκλειστικά, στην κατανομή έργων που δημοπρατούνταν με το σύστημα της ανοικτής διαδικασίας^{433,434}. Τα έργα με προεπιλογή (κλειστή διαδικασία) ή με οποιαδήποτε άλλη διαδικασία τυχόν περιόριζε τον αριθμό των συμμετεχόντων στον εκάστοτε διαγωνισμό, κατανέμονταν μεταξύ των επιχειρήσεων που συμμετείχαν και είχαν προεπιλεγεί στους σχετικούς διαγωνισμούς^{435,436} βάσει της γενικής αρχής που διείπε τη λειτουργία της σύμπραξης και συνάγεται από την μελέτη των στοιχείων του φακέλου ότι στην κατανομή έκαστου έργου συμμετείχε όποια εταιρία μπορούσε να συμμετάσχει «με απαιτήσεις» στη δημοπράτηση, όποια δηλαδή πληρούσε τις σχετικές προϋποθέσεις, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις απαιτήσεις της εκάστοτε διακήρυξης. Τα εν λόγω έργα υπήρξαν αντικείμενο προσυμφωνηθείσας μεταξύ

⁴²⁸ [...].

⁴²⁹ [...].

⁴³⁰ [...].

⁴³¹ [...].

⁴³² [...].

⁴³³ Βλ. ενότητα «Θεσμικό πλαίσιο δημοσίων έργων» για περιγραφή των τρόπων επιλογής αναδόχου.

⁴³⁴ [...].

⁴³⁵ [...].

⁴³⁶ [...].

εργοληπτικών επιχειρήσεων της ανώτατης τάξης, που συμμετείχαν και στην χειραγώγηση έργων μέσω των ομάδων.

244. Πέραν των ανωτέρω, κατά την εδώ εξεταζόμενη περίοδο, η σύμπραξη είχε υιοθετήσει συγκεκριμένες μεθόδους διασφάλισης της τήρησης των συμφωνηθέντων. Ειδικότερα, αυτές συνίσταντο:

- i) κατά τα έτη 1989-1991, στην έκδοση επιταγών σε διαταγή των εταιριών που προσυμφωνούνταν να μη μειοδοτήσουν σε συγκεκριμένο διαγωνισμό, οι οποίες παραδίδονταν σε μία από τις συμπράττουσες επιχειρήσεις ως θεματοφύλακα ή φυλάσσονταν σε τραπεζική θυρίδα, προκειμένου, σε περίπτωση που οι προσυμφωνηθέντες ανάδοχοι διεκδικούσαν επόμενα έργα, τα οποία είχε συμφωνηθεί να αναλάβουν οι λοιποί εμπλεκόμενοι, οι τελευταίοι να δύνανται να τις εμφανίσουν προς είσπραξη⁴³⁷,
- ii) (κατ' ελάχιστον) κατά το έτος 1991, στην κατάθεση από τους εκάστοτε προσυμφωνηθέντες αναδόχους των (πρωτότυπων) εργοληπτικών τους πτυχίων στον ΣΑΤΕ, ώστε να κατοχυρώνεται ότι αυτοί δε θα εδύναντο να συμμετάσχουν σε επόμενο έργο και ότι θα υποχωρούσαν ως προς αυτό υπέρ άλλων εμπλεκόμενων, κατά τα συμφωνηθέντα⁴³⁸,
- iii) κατά τα έτη 1991-1996, στην σύναψη, προ της δημοπράτησης εκάστοτε κατανεμηθέντος έργου, συμφωνητικών/ προσυμφώνων μεταξύ (προσυμφωνηθέντων) αναδόχων και λοιπών, μη αναδόχων, τα οποία παραδίδονταν σε μία από τις συμπράττουσες επιχειρήσεις ως θεματοφύλακα και είχαν ως αντικείμενο τη συμμετοχή στις κερδοζημίες του προσυμφωνημένου έργου των εμπλεκόμενων που είχαν παραιτηθεί από την ουσιαστική διεκδίκηση του σχετικού διαγωνισμού⁴³⁹, και
- iv) (τουλάχιστον) κατά τα έτη 1989-1991 και 1995, στην καταβολή χρηματικής αποζημίωσης υπέρ των συμπραττουσών επιχειρήσεων, οι οποίες απείχαν από την ουσιαστική διεκδίκηση ενός διαγωνισμού⁴⁴⁰.

245. Βάσει των στοιχείων του φακέλου, αντικείμενο κατανομής αποτέλεσαν κατά την υπό εξέταση περίοδο (τουλάχιστον) τα ακόλουθα έργα⁴⁴¹:

- «το έργο Λακκωνίων-Λασιθίου» (Εγγειοβελτιωτικά έργα από Γεωτρήσεις Λακκωνίων Ν. Λασιθίου (Α' Φάση), κωδ. έργου ΣΑΕ 081/2 κ.α. 8681600, 1991) μεταξύ εργοληπτικών επιχειρήσεων της τότε ανώτερης τάξης (Ζ' τάξης) και της

---

⁴³⁷ [...]

⁴³⁸ [...]

⁴³⁹ [...]

⁴⁴⁰ [...]

⁴⁴¹ Στο Παράρτημα IV της παρούσας παρατίθενται τόσο τα έργα της περιόδου τα οποία αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής και για τα οποία δεν εστάλησαν επαρκή στοιχεία από τις αναθέτουσες αρχές ως προς τις λεπτομέρειες διεξαγωγής των αντίστοιχων διαγωνισμών όσο και τα έργα ως προς τα οποία συλλέγησαν επαρκή στοιχεία από τις αναθέτουσες αρχές.

αμέσως κατώτερης (ΣΤ΄ τάξης), ειδικότερα δε τουλάχιστον⁴⁴² μεταξύ των εταιριών Ζ΄ τάξης: ΓΕΚΑΤ ΑΤΕ, ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΕ, ΕΛΤΕΡ ΑΤΕ, ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ, ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ και του ΣΑΤΕ⁴⁴³.

- «το έργο Ράχες Τυμφορηστού» (Ολοκλήρωση Εργασιών Οδικής Σήραγγας στις Ράχες Τυμφορηστού, κωδ. έργου 1120, 1994) μεταξύ τουλάχιστον⁴⁴⁴ των εταιριών ΟΔΩΝ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ Α.Ε, ΙΡΙΣ Α.Ε, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε. και ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Α.Τ.Ε.⁴⁴⁵.
- «το έργο Παράκαμψη Πάτρας Κ5-Κ6-Κ7» (Ευρεία Παράκαμψη Πάτρας Εργολαβία: Ολοκλήρωση Τμήματος Κ5-Κ6-Κ7-Α, κωδ. έργου 9371506 Δ.Ε/ ΣΑΕ 071/2 1994) μεταξύ τουλάχιστον⁴⁴⁶ της εταιρίας της τότε ανώτατης τάξης (Ζ΄ τάξης) ΑΕ ΦΩΚΙΚΗ και του ΣΑΤΕ και «το έργο Παράκαμψη Πάτρας Κ4-Κ5» (Κατασκευή Τμήματος Κ4-Κ5 της Ευρείας Παράκαμψης Πάτρας από ΧΘ 7+284 ΕΩΣ ΧΘ 10+284, κωδ. έργου 9371506 ΣΑΕ 071/2, 1994)⁴⁴⁷.
- «το έργο Μ. Μοναστήρι-Αρχή Παράκαμψης Λάρισας» (Εκτέλεση εργασιών Πλήρους Κατασκευής του Αυτοκινητόδρομου με τα συνοδά του έργα στο Τμήμα Μ. Μοναστήρι-Αρχή Παράκαμψης Λάρισας από ΧΘ 323+000 μέχρι ΧΘ 346+000 του Οδικού Άξονα Πάτρα-Αθήνα-Θεσσαλονίκη, κωδ. έργου 9471540 ΣΑΕ 071/2, 1995) μεταξύ τουλάχιστον των εργοληπτικών επιχειρήσεων της τότε ανώτατης τάξης (Η΄ τάξης) και της αμέσως κατώτερης (ΣΤ΄ τάξης), Σ. ΣΙΓΑΛΑΣ ΑΤΕ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ, ΔΩΡΙΚΗ ΑΤΕ και ΕΛ.Τ.Ε.Κ. ΑΕ⁴⁴⁸, «το έργο Παράκαμψη Λάρισας» (Εκτέλεση Εργασιών Κατασκευής Αυτοκινητοδρόμου με τα Συνοδά του Έργα στο Τμήμα Παράκαμψης Λάρισας (Ανατολική) από Χ.Θ. 346+000 έως Χ.Θ. 368+000, κωδ. έργου 9471540 της ΣΑΕ 071/2 1995) και «το έργο Αέρινο-Μ. Μοναστήρι» (Εκτέλεση Εργασιών Πλήρους Κατασκευής Αυτ/μου με τα συνοδά του έργα στο τμήμα Αέρινο-Μ. Μοναστήρι από Χ.Θ. 303+000 μέχρι Χ.Θ. 323+000, κωδ. έργου 9471540 της ΣΑΕ 071/2 1995)⁴⁴⁹.
- «το έργο Φράγμα Συκιάς/Αχελώου» (Κατασκευή Φράγματος Συκιάς, κωδ. έργου Φ210.1 1996) μεταξύ του συνόλου των εταιριών Η΄ τάξης της εποχής και του ΣΤΕΗΤ⁴⁵⁰.
- «το έργο Σήραγγα Δωδώνης» (Εγνατία Οδός: Τμήμα Σήραγγα Δωδώνης (1.3.2), κωδ. έργου 912 1997) μεταξύ του συνόλου των εταιριών Η΄ τάξης της εποχής και του ΣΤΕΗΤ⁴⁵¹.

⁴⁴² Καθώς και εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Βλ. Παράρτημα ΙΙΙ της Απόφασης Διευθέτησης.

⁴⁴³ [...].

⁴⁴⁴ Καθώς και εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Βλ. Παράρτημα ΙΙΙ της Απόφασης Διευθέτησης.

⁴⁴⁵ [...].

⁴⁴⁶ Καθώς και εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Βλ. Παράρτημα ΙΙΙ της Απόφασης Διευθέτησης.

⁴⁴⁷ [...].

⁴⁴⁸ Καθώς και εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Βλ. Παράρτημα ΙΙΙ της Απόφασης Διευθέτησης.

⁴⁴⁹ [...].

⁴⁵⁰ [...].

⁴⁵¹ [...].

- «το έργο Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός» (Κατασκευή του Αυτοκινητοδρόμου με τα συνοδά του έργα στο τμήμα Αγ. Θεόδωροι – Αλμυρός από ΧΘ 261+350 μέχρι Χ.Θ. 287+507, κωδ. έργου 9471540 ΔΕ της ΣΑΕ 071/2 1996) μεταξύ τουλάχιστον⁴⁵² των εταιριών Η΄ τάξης ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε, ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε, ΓΕΝΕΡ Α.Ε, ΑΤΤΙΚΑΤ Α.Τ.Ε, ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε, ΑΤΕΜΚΕ Α.Τ.Ε, ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε, ΕΡΓΑΣ Α.Τ.Ε, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Α.Τ.Ε. και ΤΕΓΚ Α.Ε, της εταιρίας Ζ΄ τάξης ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε και της εταιρίας ΕΛ.Τ.Ε.Κ. Α.Ε⁴⁵³.

246. Σε πολλές περιπτώσεις, η συμφωνία των εμπλεκομένων για το ανάδοχο σχήμα συγκεκριμένου διαγωνισμού τηρήθηκε και στην πράξη, και τουλάχιστον στις περιπτώσεις των έργων:

- «Εγνατία Οδός: Τμήμα Σήραγγα Δωδώνης (1.3.2), κωδ. έργου 912, (1997)»⁴⁵⁴,
- «Παράκαμψη Πάτρας Κ5-Κ6-Κ7»,
- «Μ. Μοναστήρι-Αρχή Παράκαμψης Λάρισας»,
- «Ράχες Τυμφρηστού»,
- των τριών εργολαβικών του αυτοκινητοδρόμου Αθηνών-Κορίνθου «Κατασκευή τμημάτων του αυτοκινητοδρόμου Αθηνών-Κορίνθου, Τμήμα: Ρέμμα Γιώργου-Μέγαρο Α΄ Υποτμήμα», «Κατασκευή Τμημάτων Αυτ/μου Αθηνών – Κορίνθου, Τμήμα Παράκαμψη Δωλιστηρίων», «Κατασκευή Τμημάτων του Αυτ/μου Αθηνών - Κορίνθου, Τμήμα Καλαμάκι – Ισθμός» και «Αντικατάσταση αγωγού καυσίμων Φ4΄ από τον Α.Χ. Κορυφής έως το Α/Δ της Λάρισας με αγωγό Φ6΄ (ΕΚ-393)»
- «Εγγειοβελτιωτικά έργα από γεωτρήσεις Λακωνίων, Ν.Λασιθίου». Άκαρπες απέβησαν οι επαφές για την κατανομή των έργων «Λευκόγεια Δράμας»⁴⁵⁵ και
- των έργων «Πατρών 5δισ και 6δισ»⁴⁵⁶.

IV.1.1.3.2 Η «ΩΡΙΜΗ» ΦΑΣΗ (1998-2000)

IV.1.1.3.2.1 Η Μετάβαση στην Ωριμη Φάση

247. Από τις αρχές του 1998 έως και τον Μάιο του ίδιου έτους, εντοπίζονται εντατικές και συστηματικές προσπάθειες εργοληπτικών εταιριών, μέσω αλληπάλληλων⁴⁵⁷ συναντήσεων⁴⁵⁸ και σύνταξης σχετικών σχεδίων καταστατικών και συμβάσεων⁴⁵⁹, να

⁴⁵² Καθώς και εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Βλ. Παράρτημα ΙΙΙ της Απόφασης Διευθέτησης.

⁴⁵³ [...].

⁴⁵⁴ [...].

⁴⁵⁵ [...].

⁴⁵⁶ [...].

⁴⁵⁷ Δύο συναντήσεις τον Φεβρουάριο, πέντε τον Μάρτιο και πέντε τον Απρίλιο.

⁴⁵⁸ [...].

⁴⁵⁹ [...].

υιοθετήσουν ένα αναθεωρημένο πλαίσιο συνεργασίας ως προς την κατανομή των διαγωνισμών δημοσίων έργων⁴⁶⁰.

248. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, στις προαναφερόμενες συναντήσεις συμμετείχαν, πλέον εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ⁴⁶¹, και οι εταιρίες ΕΛΤΕΡ, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ, ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ, ΣΙΓΑΛΑΣ, ΑΤΤΙΚΑΤ, ΤΕΓΚ, ΠΑΡΝΩΝ, ΒΙΟΤΕΡ και ΑΛΤΕ.

249. Οι σχεδιασμοί για το οργανωτικό πλαίσιο της περιόδου 1998-2000 προσομοιάζουν στους σχεδιασμούς που έγιναν την ίδια περίοδο από τις εταιρίες της τότε ανώτατης τάξης για την χειραγώγηση διαγωνισμών, στους οποίους καλούνταν οι θυγατρικές τους, εταιρίες Ζ΄ τάξης⁴⁶². Τούτοι συνιστούσαν μετεξέλιξη των βασικών αρχών που διέπνεαν τη σύμπραξη κατά την περίοδο 1989-1998⁴⁶³ και προέβλεπαν διαχωρισμό σε ομάδες, ορισμό εταιριών – ομαδαρχών με ετήσια θητεία, σύσταση «εταιρίας διαχείρισης» με εταίρους τις τεχνικές εταιρίες και με όργανα διοίκησης την επιτροπή ομαδαρχών και την ολομέλεια τεχνικών εταιριών, απόδοση συντελεστή σε κάθε εταιρία βάσει δυναμικότητας, σύνταξη «καταλόγου προτεραιότητας» για την ανάληψη έργων, διενέργεια κληρώσεων από την επιτροπή ομαδαρχών, κυκλική ανάληψη και εκτέλεση των κατανεμηθέντων έργων, πρόβλεψη περί παραχώρησης τμήματος του έργου με τη σύναψη υπεργολαβικού συμφώνου, σε περίπτωση κατακύρωσης αυτού από την αναθέτουσα αρχή σε ομάδα που είχε απωλέσει τη σειρά προτεραιότητάς της («ακριανή ομάδα»), υπέρ της ομάδας με σειρά προτεραιότητας («κεντρική ομάδα»), προετοιμασία και ολοκλήρωση των προσφορών για τη συμμετοχή σε δημόσιους διαγωνισμούς από την εταιρία διαχείρισης, κυρώσεις και επίλυση διαφορών από την επιτροπή ομαδαρχών⁴⁶⁴.

250. Τα ως άνω προκύπτουν από:

(α) τις εγγραφές του [...],

(β) καταθέσεις [...], και

(γ) έγγραφο, το οποίο εντοπίστηκε κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ στα γραφεία της εταιρίας [...]⁴⁶⁵.

251. Το σχετικό οργανωτικό πλαίσιο αναδιαμορφώθηκε από τις εργοληπτικές επιχειρήσεις της τότε ανώτατης τάξης (Η΄ τάξης κατά την εδώ εξεταζόμενη περίοδο) από τα μέσα του 1998.

---

⁴⁶⁰ [...].

⁴⁶¹ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 129-140, 231-235 και 256-258.

⁴⁶² [...]

⁴⁶³ [...]

⁴⁶⁴ Βλ. επίσης σχετικό δημοσίευμα στην εφημερίδα «Καθημερινή» της 24.06.2004 με τίτλο «Ετσι σήνουν τα δημόσια έργα στα καφενεία», <http://www.kathimerini.gr/187487/article/epikairothta/politikh/etsi-sthnoyn-ta-dhmosia-erga-sta-kafeneia> και δημοσίευμα της ίδιας εφημερίδας με ημερομηνία 20.11.2003 και τίτλο «Το ντοκουμέντο της διαφθοράς» <http://www.kathimerini.gr/168279/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/to-ntokoymento-ths-diaf8oras>

⁴⁶⁵ [...]

IV.1.1.3.2.2 Το Αναθεωρημένο Κοινό Σχέδιο Δράσης

252. Σε συνέχεια των προαναφερόμενων διεργασιών για την αναθεώρηση του κοινού σχεδίου δράσης τους, οριστικοποιήθηκε η οργάνωση των εργοληπτικών εταιριών Η΄ τάξης σε ομάδες και ομαδάρχες, και υιοθετήθηκαν κανόνες λειτουργίας των εν λόγω ομάδων και κατανομής των έργων, ορισμένοι από τους οποίους προσομοιάζουν στα αναφερόμενα ανωτέρω.
253. Στην οργάνωση της σύμπραξης σε ομάδες με αντικείμενο τη χειραγώγηση έργων της εποχής συμμετείχαν, βάσει των στοιχείων του φακέλου, όλες οι εργοληπτικές επιχειρήσεις Η΄ τάξης⁴⁶⁶.
254. Κατά την εν λόγω περίοδο, υπό το προπεριγραφέν οργανωτικό σχήμα, όπως αυτό μετεξελισσόταν ως προς τις επιμέρους λεπτομέρειές του, οι συμπράττουσες προέβαιναν:
- α) σε κατανομή (τότε) επικείμενων δημοσίων έργων, των οποίων γνώριζαν τη δημοπράτηση και τον προϋπολογισμό, προσδιορίζοντας εκ των προτέρων (πριν την κατάθεση των οικονομικών προσφορών) τον μειοδότη για κάθε έργο, κατά τρόπο ώστε οι εμπλεκόμενοι να αναλαμβάνουν εκ περιτροπής έργα, ήτοι οι παραιτηθέντες από την ουσιαστική διεκδίκηση ενός διαγωνισμού να προσυμφωνούνται ως μειοδότες επόμενου έργου, και
  - β) σε υποβολή βοηθητικών προσφορών, από τις λοιπές πλην του προσυμφωνηθέντος μειοδότη εμπλεκόμενες, οι οποίες συμμετείχαν στους καταναμεθέντες διαγωνισμούς εικονικά, ώστε να μεγιστοποιούνται οι πιθανότητες ο προσυμφωνηθείς μειοδότης να αναδειχθεί ανάδοχος.
255. Στόχος των ως άνω ενεργειών⁴⁶⁷ υπήρξε, όπως και κατά την περίοδο 1989-1998, ο περιορισμός του φαινομένου της προσφοράς υψηλών εκπτώσεων από τους συμμετέχοντες σε διαγωνισμούς δημοπράτησης δημοσίων έργων.

---

⁴⁶⁶ Κατά την 31.12.1998, με βάση τα στοιχεία που απέστειλε η Γενική Γραμματεία Υποδομών του Υπουργείου Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων (ΥΠΟ.ΜΕ.ΔΙ.)/Τμήμα ΜΕΕΠ στη ΓΔΑ (βλ. υπ' αριθ. πρωτ. 4973/04.08.2015 απαντητική επιστολή Α΄ Τμήματος Μητρώου Εργοληπτικών Επιχειρήσεων της Δ/σης Δ15 της Γενικής Γραμματείας Υποδομών του Υπουργείου Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων), συνολικά σαράντα εταιρίες ήταν εγγεγραμμένες στην εν λόγω τάξη, ήτοι πέραν εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ και οι ακόλουθες: ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΤΕ, ΕΛΤΕΡ ΑΤΕ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΑΕ (ΤΕΓΚ), ΑΤΤΙ-ΚΑΤ ΑΤΕ, ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ, ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ, Ι.Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΕ, ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ, ΒΙΟΤΕΡ ΑΕ, ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ (ΓΕΚΑΤ ΑΤΕ), Σ. ΣΙΓΓΑΛΑΣ ΑΤΕ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ, ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ, ΑΛΤΕ ΑΤΕ, ΕΜΠΕΔΟΣ ΑΕ, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ, ΓΕΝΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΓΕΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ, ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΕ (κατά το 1998) και ΟΔΩΝ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΑΕ – ΕΤΑΙΡΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ. Το έτος 1999 ανήλθε από την Ζ΄ στην Η΄ τάξη και η εταιρία ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ. Με βάση τα στοιχεία του τμήματος ΜΕΕΠ της Γεν. Γραμματείας Υποδομών/ΥΠΟ.ΜΕ.ΔΙ. ήταν εγγεγραμμένες στην Η΄ τάξη (από την Ζ΄ τάξη): α) κατά την 31.12.1999 οι εταιρίες ΙΡΙΣ ΑΤΓΕΤΕ και ΝΕΣΤΟΣ ΑΤΕ και β) κατά την 31.12.2000 οι εταιρίες CΥΒΑΡCΟ ΑΤΕ και Α. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΤΕ.

⁴⁶⁷ [...]

256. Τα ως άνω προκύπτουν:

(α) από τις εγγραφές του [...],

(β) από τις καταθέσεις του [...], και

(γ) από σειρά εγγράφων, τα οποία εντοπίστηκαν σε υλική και ηλεκτρονική μορφή κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ. Πρόκειται κυρίως για τα ακόλουθα έγγραφα: i) [...] ⁴⁶⁸, ii) [...] ⁴⁶⁹, iii) [...] ⁴⁷⁰, iv) [...] ⁴⁷¹, v) [...] ⁴⁷², vi) [...] ⁴⁷³, vii) [...] ⁴⁷⁴, viii) [...] ⁴⁷⁵, ix) [...] ⁴⁷⁶, x) [...] ⁴⁷⁷, και xi) [...] ⁴⁷⁸.

257. Συγκεκριμένα, κατά την εν λόγω φάση, ο αριθμός των ομάδων ⁴⁷⁹ σταθεροποιήθηκε σε τέσσερις αντίστοιχης μεταξύ τους δυναμικότητας ⁴⁸⁰, η δε ένταξη των συμπραττουσών εταιριών σε αυτές πραγματοποιήθηκε βάσει της δυναμικότητάς τους με κριτήριο κυρίως τον κύκλο εργασιών εκάστης ⁴⁸¹. Σε έκαστη ομάδα διορίστηκε ως εκπρόσωπος-ομαδάρχης η εταιρία με τη μεγαλύτερη δυναμικότητα ⁴⁸².

258. Σε κάθε μία από τις τέσσερις ομάδες αποδόθηκε βαθμολογία αντίστοιχη με το άθροισμα των βαθμολογιών που αποδίδονταν στα μέλη της βάσει της δυναμικότητας έκαστου. Η βαθμολογία που αποδιδόταν σε κάθε ομάδα κατά τα ανωτέρω χρησίμευε ως βάση για τον υπολογισμό του «μεριδίου» επί της αξίας/προϋπολογισμού (μελλοντικών) έργων που έκαστη ομάδα δικαιούνταν να λάβει, βάσει των συμφωνηθέντων. Η βαθμολογία που αποδιδόταν σε έκαστο μέλος κάθε ομάδας βάσει της δυναμικότητάς του, με τη μορφή ποσοστού επί τοις εκατό έναντι της συνολικής βαθμολογίας της ομάδας του, καθόριζε την (εσωτερική) σχέση του με τα λοιπά μέλη αυτής, ήτοι το «μερίδιο» που δικαιούνταν, βάσει των συμφωνηθέντων, να λάβει το μέλος επί της αξίας έργων που αναλογούσε στην ομάδα του (θεωρητικά δικαιώματα). Περαιτέρω, σε κάθε μία από τις τέσσερις ομάδες και σε κάθε μέλος αυτής αποδόθηκαν ποσοστά επί της αξίας του προϋπολογισμού των έργων που πράγματι ανέλαβε προς κατασκευή ως ανάδοχος ή στην εκτέλεση των οποίων συμμετείχε (πραγματικά μερίδια έργων) ⁴⁸³. Από τη σύγκριση μεταξύ θεωρητικών

⁴⁶⁸ [...]

⁴⁶⁹ [...]

⁴⁷⁰ [...]

⁴⁷¹ [...]

⁴⁷² [...]

⁴⁷³ [...]

⁴⁷⁴ [...]

⁴⁷⁵ [...]

⁴⁷⁶ [...]

⁴⁷⁷ [...]

⁴⁷⁸ [...]

⁴⁷⁹ [...]

⁴⁸⁰ [...]

⁴⁸¹ [...]

⁴⁸² [...]

⁴⁸³ Για τον υπολογισμό των πραγματικών μεριδίων έργων, λαμβάνονταν υπόψη μόνο τα έργα τα οποία είχαν υπάρξει αντικείμενο (προ)συμφωνίας, εξαιρούνταν δε τα αποκαλούμενα «έργα με μηδενικό συντελεστή βάρους/βαρύτητας» (ήτοι, τα έργα ως προς τα οποία δεν είχε επιτευχθεί συμφωνία ή/και ως προς τα οποία είχε δοθεί έκπτωση που οδήγησε σε εκτέλεση μη κερδοφόρου ή και ζημιογόνου έργου). Σε έργα, των οποίων ο προϋπολογισμός δεν κατέλειπε περιθώριο για υψηλά κέρδη, ακόμη και εάν οι συμμετέχοντες προσέφεραν εξαιρετικά χαμηλές εκπτώσεις, η σύμπραξη απέδιδε μειωτικό συντελεστή

δικαιωμάτων και πραγματικών μεριδίων έργου (Θεωρητικά Δικαιώματα μείον Πραγματικά Μεριδία Έργων), προέκυπτε το ύψος τυχόν «πιστωτικού» ή «χρεωστικού» υπολοίπου θεωρητικών δικαιωμάτων, που αντιστοιχούσε σε κάθε ομάδα και σε κάθε μέλος της. Τα θεωρητικά δικαιώματα και τα «πιστωτικά» υπόλοιπα συνιστούσαν για κάθε ομάδα ή μέλος της δικαιώματα προσδοκίας επί επόμενων έργων και «εξαργυρώνονταν», πρωτίστως με την κατά προτεραιότητα ανάληψη από τον «δικαιούχο» επόμενου έργου (ή τμήματος αυτού) υπό την ιδιότητα του αναδόχου (ή μέλους του αναδόχου σχήματος), ή άλλως με τη συμμετοχή του «δικαιούχου» στην εκτέλεση ενός έργου υπό την ιδιότητα του υπεργολάβου, ή/και με τη συμμετοχή σε «κατασκευαστική» κοινοπραξία⁴⁸⁴. Αντίστοιχα, το τυχόν «χρεωστικό» υπόλοιπο ομάδας ή μέλους της σηματοδοτούσε την υποχρέωση αυτών να υποχωρήσουν από την ουσιαστική διεκδίκηση επόμενου έργου υπέρ των ομάδων ή των μελών τους που εμφάνιζαν «πιστωτικό» υπόλοιπο (μηχανισμός προσαρμογής σε επίπεδο ομάδων και μελών μιας ομάδας)^{485, 486}. Τόσο η βαθμολογία των μελών κάθε ομάδας όσο και κατ' επέκταση η συνολική βαθμολογία κάθε ομάδας, αναθεωρούνταν κατά διαστήματα⁴⁸⁷.

259. Οι σχετικές με την χειραγώγηση των έργων αποφάσεις λαμβάνονταν σε επίπεδο ομαδαρχών, με τη συμμετοχή ενίοτε μελών των επιμέρους ομάδων στις σχετικές συσκέψεις⁴⁸⁸. Οι προσυνηνοήσεις σε επίπεδο ομάδων αφορούσαν κατά κανόνα ταυτοχρόνως περισσότερα έργα υψηλού προϋπολογισμού που δημοπρατούνταν περίπου την ίδια περίοδο και των οποίων η δημοπράτηση καθίστατο γνωστή εγκαίρως⁴⁸⁹. Τα έργα κατατάσσονταν σε κύκλους⁴⁹⁰, η κατανομή αυτή ωστόσο δεν ήταν μία στατική διαδικασία, καθώς σημειώνονται ανακατανομές έργων μεταξύ των ομάδων και των μελών τους, παράλληλα με ανταλλαγές και μεταφορές «δικαιωμάτων» από ένα έργο σε άλλο, ενίοτε στο πλαίσιο «μηχανισμού προσαρμογής» για την εκκαθάριση των μεταξύ τους εκκρεμοτήτων κατά τους υπολογισμούς των «πιστωτικών»/«χρεωστικών» υπολοίπων «δικαιωμάτων» που διέθεταν αυτές ως προς κατανεμηθέντες διαγωνισμούς⁴⁹¹. Περαιτέρω, οι εσωτερικές συναντήσεις των μελών κάθε ομάδας πραγματοποιούνταν συνήθως στα γραφεία των ομαδαρχών, ενώ οι συναντήσεις των ομαδαρχών λάμβαναν χώρα στα γραφεία των εταιριών ΜΕΤΩΝ (κυρίως κατά το έτος 1998), ΜΗΧΑΝΙΚΗ (κατά το έτος 1998), ΑΤΤΙΚΑΤ (κατά τα έτη 1998 και 1999), ΑΚΤΩΡ (κυρίως κατά το

βαρύτητας, ώστε η εταιρία, που προσυμφωνούνταν να αναλάβει το σχετικό έργο, να «χρεώνεται» στο πλαίσιο της σύμπραξης την ανάληψη έργου μικρότερου προϋπολογισμού από τον πραγματικό, ως αντάλλαγμα για την ανάληψη ενός έργου οριακά κερδοφόρου. Βλ. σχετικά [...]

⁴⁸⁴ [...].

⁴⁸⁵ [...].

⁴⁸⁶ Πρβλ. απόφαση της Επιτροπής 2005/349/ΕΚ, Οργανικά υπεροξείδια, Υπόθεση COMP/E-2/37.857.

⁴⁸⁷ [...].

⁴⁸⁸ [...].

⁴⁸⁹ [...].

⁴⁹⁰ Κατά την περίοδο 1998-2000 τα έργα κατατάσσονταν σε τέσσερις κύκλους (Α', Β', Γ' και Δ'), ενώ κατά το έτος 2000, αναφορές εμφανίζονται και σε 5^ο κύκλο. [...]

⁴⁹¹ [...].

1999), και ΑΒΑΞ (κατά το 1999 και το 2000)⁴⁹², με συμμετοχή διευθυντικών στελεχών των εμπλεκόμενων εταιριών ή/και των ιδιοκτητών τους⁴⁹³.

260. Στις συναντήσεις των ομαδαρχών καθορίζονταν ανά «κύκλο» έργων, μέσω κλήρωσης ή ειδικότερης συμφωνίας, οι εταιρίες (ή σχήματα εταιριών) που θα αναδεικνύονταν ανάδοχοι στους σχετικούς διαγωνισμούς^{494, 495}. Κατά κανόνα, κάθε υπό κατανομή έργο «ανατίθετο» σε μία μόνο ομάδα, μέλη της οποίας συμμετείχαν στο προσυμφωνημένο σχήμα του μειοδότη. Εάν αυτό επιτρεπόταν από το ύψος του προϋπολογισμού, το έργο μπορούσε να «ανατεθεί» σε δύο ομάδες⁴⁹⁶. Οι λοιπές συμπράττουσες εταιρίες συμμετείχαν στους προσυμφωνημένους διαγωνισμούς υποβάλλοντας προσφορές κάλυψης, επίσης συνήθως ως κοινοπραξίες, αποτελούμενες συχνά και από εταιρίες-μέλη διαφορετικών ομάδων⁴⁹⁷. Στις εσωτερικές συναντήσεις της εκάστοτε προσυμφωνηθείσας μειοδότης ομάδας λάμβανε χώρα η κατανομή των έργων μεταξύ των μελών της με βάση τη βαθμολογία εκάστου^{498 499}. Την κατανομή των έργων μεταξύ των ομάδων και των μελών τους ακολουθούσε ειδικότερη, ανά διαγωνισμό, συμφωνία των συμπραττουσών επί του ύψους των βοηθητικών προσφορών, που θα υποβάλλονταν για κάθε έργο από τις ομάδες και τα μέλη τους που δεν είχαν προσυμφωνηθεί ως μειοδότες. Οι συναντήσεις ήταν συχνότατες⁵⁰⁰ και πραγματοποιούνταν λίγες ημέρες ή ακόμη και λίγους μήνες πριν από την ημερομηνία διεξαγωγής των υπό κατανομή διαγωνισμών⁵⁰¹.

261. Η γενική αρχή: Όποιοι δύνανται να συμμετάσχουν στην δημοπράτηση, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις απαιτήσεις της εκάστοτε διακήρυξης, συμμετέχουν και στην κατανομή, που χαρακτήριζε τις προσυμφωνηθείσες των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων κατά την περίοδο 1989-1998, εξακολούθησε να ισχύει και στην παρούσα περίοδο. Έτσι, βάσει της γενικής αυτής αρχής, στην κατανομή σε επίπεδο ομάδων κατευθύνονταν καταρχήν έργα που δημοπρατούνταν με το σύστημα της «ανοικτής» διαδικασίας, τα δε έργα που δημοπρατούνταν με προεπιλογή ή με άλλο τρόπο που περιόριζε τη συμμετοχή, κατανέμονταν συνήθως μόνο μεταξύ των εκάστοτε συμμετεχόντων, και κυρίως των προεπιλεγέντων⁵⁰².

⁴⁹² [...]

⁴⁹³ [...]

⁴⁹⁴ [...]

⁴⁹⁵ [...]

⁴⁹⁶ [...]

⁴⁹⁷ [...]

⁴⁹⁸ [...].

⁴⁹⁹ [...]

⁵⁰⁰ Χαρακτηριστικό είναι ότι, κατά το έτος 1998 και, ενδεικτικά, κατά τους μήνες Ιούλιο, Σεπτέμβριο, Οκτώβριο και Νοέμβριο, αναφέρονται συναντήσεις σε έξι, τέσσερις, έξι και επτά διαφορετικές ημερομηνίες αντίστοιχα. Κατά τους μήνες Φεβρουάριο, Μάρτιο και Αύγουστο του έτους 1999, συναντήσεις εντοπίζονται σε τέσσερις, έξι και τέσσερις αντίστοιχα διαφορετικές ημερομηνίες, ενώ κατά τους μήνες Φεβρουάριο και Ιούνιο του έτους 2000 σε τρεις ημερομηνίες, και κατά το μήνα Ιούλιο του ίδιου έτους σε δύο. Περαιτέρω, συναντήσεις ομαδαρχών καταγράφονται σε δέκα επτά διαφορετικές ημερομηνίες κατά το έτος 1998, σε δέκα τρεις κατά το έτος 1999 και σε δώδεκα το 2000, ενώ εσωτερικές συναντήσεις [...] αποτυπώνονται σε δέκα επτά και οκτώ διαφορετικές ημερομηνίες κατά τα έτη 1998 και 1999, αντίστοιχα, και σε μία ημερομηνία κατά το έτος 2000. [...]

⁵⁰¹ [...]. [...].

⁵⁰² [...]

262. Πέραν των προαναφερθέντων, η σύμπραξη είχε υιοθετήσει και μηχανισμό διασφάλισης και παρακολούθησης της τήρησης των συμφωνηθέντων. Ο μηχανισμός διασφάλισης συνίστατο κατά κύριο λόγο στην κατάρτιση συμφωνητικών μεταξύ αφενός, του εκάστοτε (προσυμφωνηθέντος) αναδόχου (ή αναδόχου σχήματος) συγκεκριμένου έργου και αφετέρου, εταιριών οι οποίες είχαν υποχωρήσει από την διεκδίκηση ενός διαγωνισμού, με αντικείμενο την ανάληψη από τον μειοδότη της υποχρέωσης αμέσως μετά την κατακύρωση του σχετικού διαγωνισμού, είτε να συστήσει κατασκευαστική κοινοπραξία, στην οποία θα συμπεριλάβει τους άλλους, μη αναδόχους, εμπλεκόμενους, είτε να τους ορίσει υπεργολάβους⁵⁰³. Τα ως άνω συμφωνητικά, αντίστοιχου περιεχομένου και λειτουργίας με τα συμφωνητικά της περιόδου 1989-1998, λειτουργούσαν κυρίως ως «εγγύηση», ότι ο προσυμφωνηθείς ανάδοχος στο σχετικό έργο θα απείχε από την διεκδίκηση επόμενου διαγωνισμού και οι εταιρίες που είχε προαποφασιστεί να μη μειοδοτήσουν στο σχετικό διαγωνισμό θα λάμβαναν το ποσοστό που τους αναλογούσε βάσει των συμφωνηθέντων, σε επόμενο έργο. Κατά περίπτωση, όμως, διασφάλιζαν και το γεγονός ότι οι μη ανάδοχοι εμπλεκόμενοι θα συμμετείχαν όντως στην εκτέλεση του συγκεκριμένου προσυμφωνημένου έργου, ως μέλη κατασκευαστικής κοινοπραξίας ή ως υπεργολάβοι του προσυμφωνηθέντος αναδόχου, ώστε να «εξαργυρώσουν» έτσι «πιστωτικά υπόλοιπα δικαιωμάτων» τους⁵⁰⁴.

263. Έτσι, το έγγραφο με τίτλο [...] ⁵⁰⁵, συνιστούσε προσύμφωνο μεταξύ εννέα εταιριών, όλες μέλη της ομάδας ΑΕΓΕΚ⁵⁰⁶, οι οποίες διακρίνονταν για τους σκοπούς του συγκεκριμένου Συμφωνητικού σε ομάδες Α, Β και Γ, με αντικείμενο την συνεργασία τους σε σχέση με το διαγωνισμό του έργου «Ταμιευτήρας Κάρλας», και ειδικότερα, τη μελλοντική -μετά τη δημοπράτηση του εν λόγω έργου η οποία έλαβε χώρα την 22^η Ιουλίου 1998, ήτοι μία ημέρα μετά την ημερομηνία που φέρει το ως άνω Συμφωνητικό - σύσταση κατασκευαστικής κοινοπραξίας, στην οποία θα συμμετείχαν όλες οι συμβαλλόμενες σε αυτό εταιρίες. [...] ⁵⁰⁷ [...] ⁵⁰⁸ [...] ⁵⁰⁹. [...].

264. Αντίστοιχη λειτουργία με αυτή του ανωτέρω εγγράφου, αλλά σε επίπεδο ομάδων (και όχι μελών των ομάδων, όπως το [...] έγγραφο), επιτελούσε το έγγραφο με τίτλο [...] ⁵¹⁰, αναφορικά με το διαγωνισμό της Εγνατίας Οδού «Τμήμα Λευκόπετρα-Βέροια-Κουλούρα (5.2/5.3)», το οποίο προβλέπει την υποχρέωση σύστασης επιμέρους κατασκευαστικών κοινοπραξιών, «[...] για το σύνολο των κάτωθι έργων». Ακολουθεί Πίνακας, ο οποίος αποτυπώνει τα ήδη συμφωνηθέντα μεταξύ των τεσσάρων ομάδων για την κατανομή των σε αυτόν αναφερόμενων έντεκα έργων.

---

⁵⁰³ [...]

⁵⁰⁴ [...]

⁵⁰⁵ [...]

⁵⁰⁶ [...]

⁵⁰⁷ [...]

⁵⁰⁸ [...]

⁵⁰⁹ [...]

⁵¹⁰ [...]

265. Πέραν των εν λόγω συμφωνητικών, που λειτουργούσαν επιπλέον εν τοις πράγμασι και ως (κεκαλυμμένη) έγγραφη απόδειξη του ακριβούς περιεχομένου των (συνήθως προφορικά) προσυμφωνηθέντων, με στόχο να παρακολουθείται η τήρηση των συμφωνηθέντων και να αποτρέπονται οι παρεκκλίσεις και αμφισβητήσεις μεταξύ των εμπλεκομένων⁵¹¹ τούτοι φρόντιζαν κατά διαστήματα να συντάσσουν λίστες των κατανεμόμενων και κατανεμηθέντων έργων⁵¹².
266. Περαιτέρω, και κατά την εν λόγω περίοδο, διατηρήθηκε σε έναν βαθμό η πρακτική χρήσης των επιταγών σε διαταγή των εταιριών που αποσύρονταν από τη διεκδίκηση ενός διαγωνισμού⁵¹³.
267. Βάσει των στοιχείων του φακέλου αντικείμενο κατανομής αποτέλεσαν (τουλάχιστον) τα ακόλουθα έργα⁵¹⁴:
- «το έργο Λευκόπετρα-Βέροια-Κουλούρα» (Εγνατία Οδός: Τμήμα Λευκόπετρα-Βέροια-Κουλούρα (5.2/5.3), κωδ. έργου 930 (1998)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η' τάξης⁵¹⁵,
  - «το έργο Παράκαμψη Αλεξανδρούπολης» (Κατασκευή Τμήματος ΕΟ Α/Κ Μάκρης-Α/Κ Αλεξανδρούπολης-Α/Κ ΒΠΠΕ (15.5/15.6), κωδ. έργου 948 (1998)), «το έργο Παράκαμψη Ξάνθης» (Εγνατία Οδός: Τμήμα Παράκαμψη Ξάνθης-Α.Κ. Βανιάνου έως Α.Κ. Βαφείκων και συνδετήρια οδός Πετροχωρίου-Βανιάνου (14.2.2), κωδ. έργου 943 (1998)) και «το έργο Γέφυρα Κρυσταλλοπηγής» (Εγνατία Οδός: Γέφυρα Μεσοβουνίου και Γέφυρα Κρυσταλλοπηγής (1.1.7/1.1.8), κωδ. έργου 993, (1998)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η' τάξης⁵¹⁶,
  - «το έργο Ταμειντήρας Κάρλας» (Ταμειντήρας Κάρλας και Συναφή Έργα, κωδ. έργου 60800, (1998)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η' τάξης⁵¹⁷,
  - «το έργο Βαφείκα-Ίασμος» (Εγνατία Οδός: τμήμα Ξάνθη – Κομοτηνή από Α.Κ. Βαφείκων έως Α.Κ. Ίασμου, κωδ. έργου 944 (14.2.3./14.3.1), (1998)), «το έργο Ίασμος-Κομοτηνή» (Εγνατία Οδός: Τμήμα Ξάνθη-Κομοτηνή από Α.Κ. Ίασμου έως Α.Κ. Εισόδου Κομοτηνής, κωδ. έργου 967, (14.3.2-15.1.1), (1998)) και «το έργο Δερβένι-Νυμφόπετρα» (Εγνατία Οδός: Τμήμα Δερβένι – Νυμφόπετρα (9.1./9.2), κωδ. έργου 931, (1998)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η' τάξης⁵¹⁸,

---

⁵¹¹ [...]

⁵¹² [...]

⁵¹³ [...]

⁵¹⁴ Βλ. και Παράρτημα IV όπου παρατίθενται τα έργα της περιόδου για τα οποία δεν εστάλησαν επαρκή στοιχεία από τις αναθέτουσες αρχές ως προς τις λεπτομέρειες διεξαγωγής των αντίστοιχων διαγωνισμών.

⁵¹⁵ [...]

⁵¹⁶ [...] και [...]

⁵¹⁷ [...].

⁵¹⁸ [...].

- «το έργο Κόμβος Π. Ράλλη» (Εθνική Οδός Νο1 - Τμήμα από Ανισόπεδο Κόμβο Π. Ράλλη (Χ.Θ. 3+060) μέχρι Ανισόπεδο Κόμβο Λ. Καβάλας (Χ.Θ. 6+744) ΚΟ10/98 (ΣΑΕ 072/1 ενάρθρο 9572111) (1998)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η΄ τάξης⁵¹⁹,
- «το έργο Ασπροβάλτα-Στρυμόνας» (Εγνατία οδός: Τμήμα Ασπροβάλτα-Στρυμόνας (11.2/11.3), κωδ. έργου 933, (1998)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η΄ τάξης⁵²⁰,
- «το έργο Κακιά Σκάλα» (Συγκοινωνιακός Άξονας: Πάτρα-Αθήνα-Θεσσαλονίκη-Εύζωνοι, Οδικά και Σιδηροδρομικά Έργα στο Τμήμα Κακιάς Σκάλας, κωδ. έργου 9871513 ΣΑΕ 071/2 (οδικό τμήμα), 9378501 ΣΑΕ 078/4 (σιδηροδρομικό τμήμα) (1998)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η΄ τάξης⁵²¹,
- «το έργο Κόμβος Ηγουμενίτσας» (εφεξής Κυκλοφοριακή Σύνδεση Λιμένα Ηγουμενίτσας, κωδ. έργου 500, (1998)) μεταξύ των εταιριών/ σχημάτων που προεπιλέχθηκαν κατά την Α΄ φάση του σχετικού διαγωνισμού εταιρίες/σχήματα, ήτοι μεταξύ τουλάχιστον⁵²² των εταιριών Η΄ τάξης: ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΤΕ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ, ΟΔΩΝ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΑΕ – ΕΤΑΙΡΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ, ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ, ΑΤΤΙ-ΚΑΤ ΑΤΕ⁵²³,
- «το έργο Κόμβος Κ5 Πατρών» (εφεξής Κατασκευή Κόμβου Κ5 και Συμπληρωματικές Εργασίες Κατασκευής της Ευρείας Παράκαμψης Πατρών Ε.Π.Π και Πρώτη Φάση Έργων Διευθέτησης Ποταμού Γλαύκου, κωδ. έργου 9771503 ΔΕ/ΣΑΕ 071/2, (1999)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η΄ τάξης⁵²⁴,
- «το έργο Σκούπα Ηγουμενίτσας» (Εγνατία Οδός: Εργασίες Ολοκλήρωσης Τμήματος από κόμβο Ηγουμενίτσας έως κόμβο Σελλών (1.1.3/5-1.2.2), κωδ. έργου 907 (1999)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η΄ τάξης⁵²⁵,
- «το έργο Ανθοχώρι-Μέτσοβο» Εγνατία Οδός: Τμήμα Ανθοχώρι – Ανισόπεδος Κόμβος Μετσόβου (3.2), κωδ. έργου 917, (1999)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η΄ τάξης⁵²⁶,
- «το έργο Ν. Καρβάλη-Χρυσούπολη» (Εγνατία Οδός: Τμήμα Ν. Καρβάλη έως Α/Κ Χρυσούπολης (14.1.1), κωδ. έργου 942, (1999)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η΄ τάξης⁵²⁷,

⁵¹⁹ [...].

⁵²⁰ [...].

⁵²¹ [...].

⁵²² Καθώς και εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Βλ. Παράρτημα ΙΙΙ της Απόφασης Διευθέτησης.

⁵²³ [...].

⁵²⁴ [...].

⁵²⁵ [...].

⁵²⁶ [...].

⁵²⁷ [...].

- «το έργο Σκοτίνα-Κατερίνη» (Κατασκευή Συμπληρωματικών Εργασιών του Αυτοκινητοδρόμου ΠΑΘΕ στο τμήμα Σκοτίνα-Κατερίνη, κωδ. έργου 9371522 και 9971514 ΔΕ της ΣΑΕ 071/2 (1999)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η' τάξης⁵²⁸,
- «το έργο Κουλούρα-Κλειδί» (Εγνατία Οδός: Τμήμα Κουλούρα – Κλειδί (6.0.), κωδ. έργου 984, (2000)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η' τάξης⁵²⁹,
- «το έργο Σκούπα Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός» (Ολοκλήρωση Κατασκευής Αυτοκινητοδρόμου ΠΑΘΕ στο Τμήμα Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός, κωδ. έργου 2071578 ΔΕ της ΣΑΕ 071/3 (2000)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η' τάξης⁵³⁰, και
- «το έργο Μπαλδούμα-Περιστέρι ή Άραχθος-Περιστέρι» (Εγνατία οδός: Τμήμα ποταμός Άραχθος έως Περιστέρι (2.4), κωδ. έργου 915, (2000)), μεταξύ του συνόλου των εταιριών της Η' τάξης⁵³¹.

268. Με βάση τα στοιχεία του φακέλου, τα κατά τα ανωτέρω συμφωνηθέντα μεταξύ των εμπλεκόμενων για την κατανομή συγκεκριμένων διαγωνισμών της εδώ εξεταζόμενης περιόδου τηρήθηκαν στην πράξη στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, και τουλάχιστον στα ακόλουθα έργα: «Παράκαμψη Αλεξανδρούπολης» και «Παράκαμψη Ξάνθης»⁵³², «Ταμιεντήρας Κάρλας»⁵³³, «Λευκόπετρα-Βέροια-Κουλούρα»⁵³⁴, «Ανθοχώρι-Μέτσοβο»⁵³⁵, «Σκοτίνα-Κατερίνη»⁵³⁶ και «Κουλούρα-Κλειδί»^{537,538, 539}.

IV.1.1.4 ΟΙΑΔ ΗΟC ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2001-2002

269. Κατά τα έτη 2001-2002, εγκαταλείφθηκε ο κεντρικός συντονισμός των εργοληπτικών επιχειρήσεων της περιόδου 1989-2000, συνεπεία των σαρωτικών διαρθρωτικών μεταβολών που πραγματοποιήθηκαν στον κλάδο, ως αποτέλεσμα των ρυθμίσεων του ν. 2940/2001, που οδήγησε αφενός στη δημιουργία ομίλων⁵⁴⁰ και στη συγχώνευση εργοληπτικών εταιριών, προκειμένου να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα τεχνικά χαρακτηριστικά για την κατάταξή τους στην ανώτατη τάξη και αφετέρου στον

⁵²⁸ [...].

⁵²⁹ [...].

⁵³⁰ [...].

⁵³¹ [...].

⁵³² [...], [...].

⁵³³ [...], [...].

⁵³⁴ [...], [...].

⁵³⁵ [...], [...].

⁵³⁶ [...], [...].

⁵³⁷ [...], [...].

⁵³⁸ [...].

⁵³⁹ Δεν τηρήθηκαν τα συμφωνηθέντα, σε σχέση με τα εξής έργα:

το έργο «Γέφυρα Μεσοβούνι-Κρυσταλλοπηγή», πιθανολογείται ότι η συμφωνία των εμπλεκόμενων τροποποιήθηκε [...].

το έργο «Ν. Καρβάλη-Χρυσούπολη», ως προς το οποίο η συμφωνία «χάλασε», [...], καθώς και το έργο «Μπαλδούμα-Περιστέρι» (ή «Άραχθος-Περιστέρι»), το οποίο κατακυρώθηκε (την 20.3.2001), σε εταιρίες άλλες από αυτές που προβλέπονταν [...]

⁵⁴⁰ [...].

υποβιβασμό μεγάλου αριθμού τεχνικών εταιριών από την τότε ανώτατη (Η΄) τάξη σε κατώτερες, που προβλέφθηκαν για πρώτη φορά με τον εν λόγω νόμο, λόγω μη πλήρωσης των νεο-εισαχθέντων κριτηρίων κατάταξης. Κατά την περίοδο αυτή, οι πρακτικές χειραγώγησης διαγωνισμών δημοσίων έργων έλαβαν χώρα σε αποσπασματική πλέον βάση, με συμμετοχή στις σχετικές συνεννοήσεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν *ad hoc* εν όψει συγκεκριμένων διαγωνισμών, διαφορετικών κάθε φορά εργοληπτικών εταιριών της τότε ανώτατης τάξης (Η΄ την εν λόγω περίοδο), αλλά και αλλοδαπών εταιριών.

270. Από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι στις υπό εξέταση πρακτικές, σε μία ή περισσότερες *ad hoc* συμφωνίες, εμπλέκονται, πέραν εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ⁵⁴¹, οι εταιρίες της τότε ανώτατης τάξης (Η΄ τάξης την εν λόγω περίοδο): ΓΝΩΜΩΝ Α.Τ.Ε., ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ και ΓΕΝΕΡ ΑΕ, και η αλλοδαπή εταιρία ALSTOM TRANSPORT S.A.
271. Οι υπό εξέταση συμφωνίες αφορούσαν κυρίως σε καταμερισμό εκ των προτέρων, ήτοι πριν από την υποβολή οικονομικών προσφορών, του κατασκευαστικού αντικειμένου του/ -ων εκάστοτε (τότε) επικείμενου/ -ων δημοσίου/-ων έργου/-ων, μέσω της συνεκτέλεσης του/ -ων έργου/ -ων από τους συμμετέχοντες στις ως άνω συνεννοήσεις, σε περίπτωση ανάδειξης κάποιου από αυτούς ως αναδόχου, παρά τη συμμετοχή τους στο διαγωνισμό σε (φαινομενικά) ανταγωνιστικά σχήματα και σε μία περίπτωση, σε εκ των προτέρων, ήτοι πριν την υποβολή των οικονομικών προσφορών, συνεργασία μεταξύ συμμετεχόντων στην εν λόγω συνεννόηση προς διαμόρφωση των προσφορών τους, παρά τη συμμετοχή τους στο διαγωνισμό σε (φαινομενικά) ανταγωνιστικά σχήματα.
272. Στόχος των ως άνω συμφωνιών υπήρξε η διασφάλιση της συμμετοχής όλων των εμπλεκόμενων στην εκτέλεση αυτών, και, συνεπώς, η διασφάλιση της συμμετοχής του στα κέρδη από την κατασκευή των εν λόγω έργων⁵⁴².
273. Για την αποτύπωση της τήρησης των συμφωνηθέντων, οι συμπράττουσες εργοληπτικές εταιρίες προέβησαν σε όλα τα υπό εξέταση έργα σε σύναψη ή/και διαπραγμάτευση, ήδη πριν την ημερομηνία κατάθεσης των οικονομικών προσφορών, συμφωνητικών για την συνεκτέλεση αυτών από εταιρίες που συμμετείχαν στο διαγωνισμό σε (φαινομενικά) ανταγωνιστικά μεταξύ τους σχήματα⁵⁴³. Τα συμφωνητικά αυτά επιτελούσαν στην ουσία διασφαλιστική λειτουργία, καθώς εξασφάλιζαν ότι, ανεξάρτητα από την εταιρία ή το σχήμα που θα αναδεικνυόταν ανάδοχο, οι συμπράττουσες εργοληπτικές εταιρίες θα συμμετείχαν στην εκτέλεση των έργων, είτε μέσω της συμμετοχής τους σε κατασκευαστική κοινοπραξία, είτε μέσω υπεργολαβικής ανάθεσης εργασιών.
274. Συγκεκριμένα, κατά το έτος 2001, στην περίπτωση «του έργου 265»⁵⁴⁴, το οποίο δημοπρατήθηκε με το σύστημα της κλειστής διαδικασίας, από τα στοιχεία της υπόθεσης

⁵⁴¹ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ.140-148, 201 και 259-260.

⁵⁴² [...]

⁵⁴³ [...]

⁵⁴⁴ Πρόκειται για το έργο Κατασκευή έργων υποδομής τετραπλού σιδηροδρομικού διαδρόμου στο τμήμα μεταξύ Τριών Γεφυρών και Σιδηροδρομικού Κέντρου Αχαρνών (ΣΚΑ), έργων υποδομής για την ολοκλήρωση του ΣΚΑ και όλων των απαιτούμενων έργων επιδομής, σηματοδότησης –

προκύπτει ότι η εταιρία ΓΝΩΜΩΝ Α.Τ.Ε. μαζί με τις λοιπές εταιρίες που συνιστούσαν την Κ/Ξ ΑΒΑΞ⁵⁴⁵, που ήταν ένα από τα τέσσερα ανταγωνιστικά κοινοπρακτικά σχήματα που είχαν προεπιλεγεί στο πλαίσιο του εν λόγω διαγωνισμού, καθώς και η εταιρία ΤΕΡΝΑ Α.Ε.⁵⁴⁶, που συμμετείχε σε έτερο προεπιλεγέν, επίσης, κοινοπρακτικό σχήμα, διαπραγματεύτηκαν και συμφώνησαν, πριν την υποβολή της οικονομικής προσφοράς στο πλαίσιο του εν λόγω διαγωνισμού⁵⁴⁷, να συνεργαστούν στην τεχνική και οικονομική προετοιμασία της προσφοράς αυτής και, σε περίπτωση ανάδειξης της κοινοπραξίας ΑΒΑΞ ως αναδόχου⁵⁴⁸, να διανείμουν εξ ημισείας την κατασκευή του έργου, μέσω διεύρυνσης της αναδόχου κοινοπραξίας με την ένταξη σε αυτή της ΤΕΡΝΑ και εισφοράς του έργου σε κατασκευαστική κοινοπραξία με συμμετοχή 50% για κάθε συμβαλλόμενο μέρος. Προς διασφάλιση των ανωτέρω κατατίστηκε συμφωνητικό διεύρυνσης της κοινοπραξίας ΑΒΑΞ με την συμμετοχή της ΤΕΡΝΑ Α.Ε.⁵⁴⁹.

275. Κατά τον ίδιο χρόνο με την ως άνω συμφωνία, ως προς «τα έργα 265 και 266⁵⁵⁰», τα οποία προκηρύχθηκαν την ίδια ημερομηνία⁵⁵¹ και δημοπρατήθηκαν με το σύστημα της κλειστής διαδικασίας, η εταιρία ΓΝΩΜΩΝ Α.Τ.Ε. μαζί με τις λοιπές εταιρίες της κοινοπραξίας ΑΒΑΞ διαπραγματεύθηκαν και συμμετείχαν σε συνεννοήσεις, ήδη προ της ημερομηνίας κατάθεσης των οικονομικών προσφορών⁵⁵², με (μεταξύ άλλων) την εταιρία ALSTOM TRANSPORT S.A, η οποία συμμετείχε στο πλαίσιο των διαγωνιστικών διαδικασιών σε ανταγωνιστικό προεπιλεγέν διαγωνιζόμενο σχήμα, αυτό της κοινοπραξίας ΑΚΤΩΡ, προκειμένου να κατασκευάσουν από κοινού τα προαναφερόμενα έργα.

276. Ειδικότερα, συμφωνήθηκε (μεταξύ άλλων) η ALSTOM TRANSPORT S.A να συμμετάσχει στην εκτέλεση του τμήματος των έργων που αντιστοιχούσε στις ηλεκτρομηχανολογικές εργασίες (Η/Μ), μέσω συμμετοχής στην κατασκευαστική κοινοπραξία ή τουλάχιστον μέσω υπεργολαβίας, στην περίπτωση που ανάδοχο αναδεικνυόταν το κοινοπρακτικό σχήμα της ΑΒΑΞ. Σε εκτέλεση των ανωτέρω συμφωνηθέντων, συντάχθηκε από την εταιρία ΑΒΑΞ⁵⁵³ σχετικό συμφωνητικό μεταξύ

τηλεδιοίκησης, ηλεκτροκίνησης και σιδηροδρομικών σταθμών, για την πλήρη λειτουργία των σιδηροδρομικών γραμμών στο τμήμα Τρεις Γέφυρες – ΣΚΑ – Νέο αεροδρόμιο Αθηνών στα Σπάτα, κωδ. έργου 265, (2001-2002). [...].

⁵⁴⁵ Επί της συμμετοχής και ευθύνης των εταιριών αυτών από τη συμμετοχή στις υπό κρίση πρακτικές βλ. Απόφαση Διευθέτησης.

⁵⁴⁶ Επί της συμμετοχής και ευθύνης της εταιρίας αυτής από τη συμμετοχή στις υπό κρίση πρακτικές βλ. Απόφαση Διευθέτησης.

⁵⁴⁷ [...]

⁵⁴⁸ [...]

⁵⁴⁹ [...]

⁵⁵⁰ Πρόκειται για το έργο Κατασκευή έργων υποδομής, επιδομής, σηματοδότησης-τηλεδιοίκησης, ηλεκτροκίνησης και σιδηροδρομικών σταθμών, για την αναβάθμιση και πλήρη λειτουργία των σιδηροδρομικών γραμμών στο τμήμα Ρέντης-Σιδηροδρομικός Σταθμός Αθηνών-Τρεις Γέφυρες, κωδ. έργου 266, (2001). [...].

⁵⁵¹ Ήτοι την 01.03.2001, με καταληκτική ημερομηνία κατάθεσης των αιτήσεων των ενδιαφερόμενων εταιριών/κοινοπρακτικών σχημάτων την 30.04.2001 και ημερομηνία αποσφράγισης των φακέλων του Σταδίου Ι να είχε οριστεί η 31.05.2001, με τη διαδικασία να ολοκληρώνεται για το «έργο 265» την ίδια ημέρα και για το «έργο 266» στις 31.07.2001.

⁵⁵² [...]

⁵⁵³ [...]

της Κ/Ξ ΑΒΑΞ, μέλος της οποίας ήταν η ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε. και (μεταξύ άλλων) της εταιρίας ALSTOM TRANSPORT S.A.⁵⁵⁴. Από τα στοιχεία δε που προσκομίσθηκαν από την αναθέτουσα, προκύπτει ότι η συμφωνία εφαρμόστηκε, δεδομένου ότι την 31.10.2002 έλαβε χώρα διεύρυνση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας του «έργου 265» με την ένταξη της εταιρίας ALSTOM TRANSPORT S.A. στην κατασκευαστική Κοινοπραξία.

277. Αντίστοιχου περιεχομένου διακανονισμός αποτέλεσε αντικείμενο διαπραγμάτευσης και επιτεύχθηκε, ήδη πριν από την ημερομηνία κατάθεσης των οικονομικών προσφορών στο πλαίσιο των ανωτέρω έργων⁵⁵⁵, και μεταξύ των εταιριών που συνιστούσαν την Κ/Ξ ΑΕΓΕΚ⁵⁵⁶, και (μεταξύ άλλων) της εταιρίας ALSTOM TRANSPORT S.A, για την περίπτωση που ανάδοχο αναδεικνυόταν το κοινοπρακτικό σχήμα της ΑΕΓΕΚ. Προς εκτέλεση δε αυτού συντάχθηκε από την εταιρία ΑΒΑΞ⁵⁵⁷ σχετικό συμφωνητικό, με ελάχιστες διαφοροποιήσεις, από το προαναφερόμενο, μεταξύ της εταιρίας ALSTOM TRANSPORT S.A. (αναφερόμενη ως “ΑΤΣΑ” στο συμφωνητικό) και των εταιριών που συνιστούσαν την Κ/Ξ ΑΕΓΕΚ⁵⁵⁸.

278. Ως προς το έργο «Κατασκευή Χωριού Τύπου στο χώρο ΣΕΛΕΤΕ»⁵⁵⁹, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι εταιρίες που συμμετείχαν στη ΔΔΔ⁵⁶⁰ και οι εταιρίες ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ και ΓΕΝΕΡ διαπραγματεύθηκαν και συμφώνησαν, πριν τη δημοπράτηση του εν λόγω έργου⁵⁶¹, ότι σε περίπτωση ανάδειξης οποιασδήποτε από αυτές τις εταιρίες ως αναδόχου στο σύνολο ή σε μέρος του έργου, αυτοτελώς ή μέσω της συμμετοχής τους σε οποιοδήποτε κοινοπρακτικό σχήμα, έκαστη από τις συμπράττουσες θα λάμβανε το 1/6 του αναλογούντος συμβατικού αντικειμένου^{562, 563}. Σε εκτέλεση των συμφωνηθέντων και προς διασφάλιση των συμπραττουσών εργοληπτικών εταιριών, αυτές υπέγραψαν στις 27.05.2002, πριν τη δημοπράτηση του εν λόγω έργου, ιδιωτικό συμφωνητικό με το ανωτέρω περιεχόμενο⁵⁶⁴. Η υπό εξέταση συμφωνία δεν εφαρμόστηκε στην πράξη⁵⁶⁵.

⁵⁵⁴ [...]βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 146-147, 240, 260 και 277.

⁵⁵⁵ [...].

⁵⁵⁶ Επί της συμμετοχής και ευθύνης των εταιριών αυτών από τη συμμετοχή στις υπό κρίση πρακτικές βλ. Απόφαση Διευθέτησης.

⁵⁵⁷ Βλ. ιδιότητες (properties) του εν λόγω συμφωνητικού από τις οποίες προκύπτει ότι αρχικός συντάκτης (Author) του εγγράφου είναι [...],[...] στην εταιρία [...].

⁵⁵⁸ [...]Επί της συμμετοχής και ευθύνης της SIEMENS S.A και της SIEMENS A.G. από τη συμμετοχή στις υπό κρίση πρακτικές βλ. Απόφαση Διευθέτησης.

⁵⁵⁹ Πρόκειται για το έργο Κατασκευή Χωριό Τύπου στο χώρο ΣΕΛΕΤΕ – Μετασκευή σε Κτίριο Διοικητικών Υπηρεσιών, κωδικός έργου 2002ΣΕ14750000, (2002). [...].

⁵⁶⁰ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 148, 201, 260 και 277.

⁵⁶¹ [...]. Ως ημερομηνία δημοπρασίας του έργου ορίστηκε η 29.05.2002, σύμφωνα με άρθρο 1 της Διακήρυξης αυτού.

⁵⁶² [...]

⁵⁶³ [...]

⁵⁶⁴ [...]

⁵⁶⁵ [...].

**IV.1.2 ΥΠΑΓΩΓΗ ΣΤΑ ΑΡΘΡΑ 1 Ν.703/77 ΚΑΙ 85 ΣυνΘΕΚ – ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΣΤΗΝ ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟΘΕΣΗ**

279. Η υπαγωγή στους εφαρμοστέους κανόνες δικαίου, που ακολουθεί, βασίζεται σε συσχέτιση, συνδυαστική ερμηνεία και συνολική αξιολόγηση των στοιχείων του φακέλου της υπόθεσης και στην παράθεση των γεγονότων στην προηγούμενη ενότητα⁵⁶⁶.

**IV.1.2.1 ΥΠΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ» ΚΑΙ ΤΗΣ
«ΕΝΩΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»**

280. Εν προκειμένω, οι συμπράττουσες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται σε διάφορους κατασκευαστικούς τομείς, ιδίως έργα πολιτικού μηχανικού, οδοποιίας, και κτιριακά. Η λειτουργία τους χαρακτηρίζεται από τον κεφαλαιουχικό τους χαρακτήρα (Α.Ε, Ε.Π.Ε). Επομένως, διεξάγουν κατά τρόπο αυτόνομο εμπορική και οικονομική δραστηριότητα, με ίδια ανάληψη των οικονομικών κινδύνων που συνεπάγεται η εν λόγω δραστηριότητα και ως εκ τούτου, εμπίπτουν ευθέως στην έννοια της «*επιχείρησης*», κατά τα προεκτεθέντα, σύμφωνα με τις διατάξεις περί ανταγωνισμού.

281. Ο ΣΤΕΗΤ, σύμφωνα με το καταστατικό του⁵⁶⁷, αποτελούσε σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με σκοπό μεταξύ άλλων τη με κάθε νόμιμο μέσο προστασία και προαγωγή των συμφερόντων των μελών του, τη μελέτη των προβλημάτων του κλάδου και τη διαμόρφωση των αναγκαίων μέτρων για την επίλυση τους. Μέλη του δε ήταν νομικά πρόσωπα, κυρίως εταιρίες κεφαλαιουχικού χαρακτήρα και συγκεκριμένα, οι τεχνικές επιχειρήσεις της Ελλάδας, κάτοχοι πτυχίων Η' τάξης, των οποίων η κατάταξη γινόταν από το ΜΕΕΠ-ΥΠΕΧΩΔΕ. Συμπερασματικά, ο ΣΤΕΗΤ συνιστούσε πρωτοβάθμια οργάνωση των τεχνικών εταιριών ανώτατης τάξης, είχε ως καταστατικό σκοπό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του και κατά συνέπεια αποτελούσε «*ένωση επιχειρήσεων*», εφόσον τα μέλη του συνιστούσαν επιχειρήσεις, κατά την έννοια του άρθρου 1 του ν.703/1977 και ν. 3959/2011. Μετά τη διάλυσή του το 2005, ο ΣΤΕΑΤ που τον διαδέχθηκε ως σωματείο των τεχνικών εταιριών ανώτατης τάξης αποτελεί επίσης «*ένωση επιχειρήσεων*» για τους ίδιους λόγους⁵⁶⁸. Για τους λόγους αυτούς, «*ένωση επιχειρήσεων*» συνιστά και ο ΣΑΤΕ.

⁵⁶⁶ Στην περιγραφή των Πραγματικών Περιστατικών και Αποδεικτικών Στοιχείων που προηγήθηκε γίνεται αναφορά, κατά το χρόνο επέλευσης των κρίσιμων κάθε φορά γεγονότων, και σε λοιπές, ελληνικές ή αλλοδαπές, εργοληπτικές εταιρίες. Η συμμετοχή των εν λόγω επιχειρήσεων στις υπό εξέταση παραβάσεις και η τυχόν ευθύνη τους στο πλαίσιο αυτών δεν αξιολογούνται στην παρούσα, η οποία απευθύνεται κατά τα αναφερόμενα ανωτέρω μόνο στις επιχειρήσεις εκείνες που δεν συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Επί της συμμετοχής και ευθύνης από τις περιγραφόμενες στην παρούσα πρακτικές των μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ έχει εκδοθεί η Απόφαση Διευθέτησης. Στην νομική αξιολόγηση που ακολουθεί συναντώνται αναφορές στα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, οι οποίες δεν μεταβάλλουν ούτε τροποποιούν ούτε ανακαλούν ούτε άλλως επηρεάζουν με οποιονδήποτε τρόπο τα κριθέντα δυνάμει της Απόφασης Διευθέτησης.

⁵⁶⁷ Βλ. άρθρο 1 του Κωδικοποιημένου Καταστατικού του ΣΤΕΗΤ.

⁵⁶⁸ Περί της διαδοχής του ΣΤΕΗΤ από τον ΣΤΕΑΤ βλ. ενότητα IV.1.3.1 και ειδικότερα παρ. 412, 414 έως 420.

282. Ο ΣΑΤΕ προβάλλει τον ισχυρισμό ότι⁵⁶⁹ ο ανωτέρω χαρακτηρισμός είναι νομικά εσφαλμένος, διότι ο ΣΑΤΕ δεν θεσπίζει κανόνες σχετικούς με την επιχειρηματική συμπεριφορά των εταιριών - μελών του ούτε έχει ουδέποτε υποδείξει ή καθ' οιονδήποτε τρόπο επιβάλλει συγκεκριμένη επιχειρηματική συμπεριφορά στα μέλη του ούτε παρεμβαίνει στην άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας εκάστου εξ αυτών. Ο ΣΑΤΕ είναι εργοληπτικός σύνδεσμος, θεσμικός και συνδικαλιστικός εκπρόσωπος των εργοληπτικών επιχειρήσεων της χώρας. Στο πλαίσιο της υποχρέωσης παροχής αρωγής και ενημέρωσης προς τα μέλη του, περιορίζεται να τα εκπροσωπεί, να προωθεί τα αιτήματά τους, και να τα ενημερώνει επί νομικών, φορολογικών, τεχνικών και επιχειρηματικών εν γένει ζητημάτων.

283. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, ο εν λόγω ισχυρισμός είναι απορριπτός ως αβάσιμος. Καταρχήν, από το καταστατικό του συνδέσμου προκύπτει ότι ο ΣΑΤΕ είναι ένωση επιχειρήσεων, αφού το σύνολο των μελών του συνιστούν επιχειρήσεις οι οποίες ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα στον κατασκευαστικό κλάδο. Περαιτέρω, από τη μελέτη των στοιχείων του φακέλου (βλ. ανωτέρω υπό IV.1.1.3), προκύπτει ότι οι συναντήσεις οι οποίες λάμβαναν χώρα στους χώρους του δεν είχαν ως μοναδικό αντικείμενο την ενημέρωση των μελών του επί θεμάτων της επικαιρότητας και του κλάδου, αλλά απέβλεπαν στο συντονισμό των οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων των μελών του, επιτελούσε δε ρόλο διευκολυντικό της υπό εξέταση αντιανταγωνιστικής σύμπραξης της περιόδου 1989-2000, τουλάχιστον έως το 1994. Ως εκ τούτου, δεν καταλείπεται ουδεμία αμφιβολία ότι συνιστά «ένωση επιχειρήσεων» κατά την έννοια των άρθρων 1 του ν. 703/1977 και 85 ΣυνθΕΚ.

IV.1.2.2 ΥΠΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ «ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ» ΚΑΙ ΤΗΣ «ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΜΕΝΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ»

IV.1.2.2.1 Η λειτουργία της αντιανταγωνιστικής σύμπραξης της περιόδου 1989-2000

284. Η συνδυαστική και συνολική αξιολόγηση και ερμηνεία των στοιχείων της ενότητας «*Η σύμπραξη της περιόδου 1989-2000*», με συνεκτίμηση της διεξαχθείσας συζήτησης ενώπιον της Επιτροπής, καταδεικνύει ευθέως ότι κατά την ενδεκαετία από το 1989 έως και το 2000, οι εκεί αναφερόμενες εργοληπτικές επιχειρήσεις⁵⁷⁰ υιοθέτησαν ένα σχέδιο κατανομής διαγωνισμών δημοσίων έργων, με καθορισμό του πλαισίου της κοινής τους δράσης, εκφράζοντας σε πολυάριθμες περιπτώσεις ρητώς ή/και σιωπηρώς την κοινή τους πρόθεση να συμπεριφερθούν κατά ορισμένο τρόπο στους σχετικούς διαγωνισμούς, ή/και πραγματοποιώντας αμοιβαίες επαφές, με σκοπό είτε να επηρεάσουν τη συμπεριφορά ο ένας του άλλου σε επικείμενους διαγωνισμούς, είτε να αποκαλύψει έκαστος στους λοιπούς τη συμπεριφορά που θα ακολουθούσε σε αυτούς, μειώνοντας έτσι προληπτικά την αβεβαιότητα που συνεπάγεται η αυτοδύναμη ανταγωνιστική συμπεριφορά. Το κοινό αυτό σχέδιο αποτελούνταν από ειδικότερες συμφωνίες, εκτελεστικούς μηχανισμούς και επιμέρους μέτρα, των οποίων η μορφή και ένταση ενδέχεται να παράλλασσε κατά την

⁵⁶⁹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 371/26.09.2016 Υπόμνημα του ΣΑΤΕ σελ.15.

⁵⁷⁰ Βλ. ενότητα IV.1.1.3.

διάρκεια λειτουργίας της σύμπραξης, ωστόσο, όλες οι επιμέρους εκφάνσεις του συνδέονταν μεταξύ τους μέσω της ομοιότητας των υιοθετούμενων πρακτικών και της ταυτότητας του στόχου τους.

285. Τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία καταδεικνύουν ότι στόχοι του ως άνω σχεδίου και των εκτελεστικών αυτού επιμέρους πρακτικών και ενεργειών, οι οποίες υιοθετήθηκαν από τις συμπράξεις κατά τη διάρκεια της υπό κρίση περιόδου, ήταν η παγίωση της θέσης των συμπρακτούσων στη σχετική αγορά και η άμβλυση των προσφερόμενων στους σχετικούς διαγωνισμούς δημοσίων έργων εκπτώσεων, ήτοι η διαμόρφωσή τους σε επίπεδα διάφορα από αυτά στα οποία θα είχαν διαμορφωθεί υπό συνθήκες πραγματικού ανταγωνισμού.

286. Στο πλαίσιο αυτό, κατά τη διάρκεια λειτουργίας της σύμπραξης της περιόδου 1989 - 2000, οι συμπράξεις εταιρίες καθιέρωσαν ένα πλέγμα πολυμερών συναντήσεων, στο πλαίσιο των οποίων ενεπλάκησαν σε σειρά αθέμιτων ενεργειών. Οι εν λόγω συμφωνίες ή/και εναρμονισμένες πρακτικές είχαν προδήλως αντι-ανταγωνιστικό περιεχόμενο με βάση τις κείμενες διατάξεις.

287. Πιο συγκεκριμένα, οι συμπράξεις εταιρίες επιδόθηκαν:

(1) σε συμφωνία/εναρμονισμένη πρακτική μεταξύ ανταγωνιστών για την κατανομή διαγωνισμών δημοσίων έργων, άρα σε κατανομή αγοράς, βάσει της δυναμικότητας των μελών της σύμπραξης, με στόχο την παγίωση της θέσης εκάστου εμπλεκόμενου στην αγορά, η οποία ενείχε:

(α) τη συμφωνία-πλαίσιο

(i) ως προς τα κριτήρια, βάσει των οποίων επιλέγονταν τα έργα τα οποία εντάσσονταν στη σύμπραξη (ενδεικτικώς, ύψος προϋπολογισμού, χρόνος προκήρυξης, αναθέτουσα Αρχή),

(ii) ως προς την λειτουργία του μηχανισμού κατανομής διαγωνισμών μέσω ποσοτώσεων, βάσει του οποίου οι εταιρίες που συμμετείχαν με βοηθητικές προσφορές στον εκάστοτε διαγωνισμό ή και εντελώς απείχαν από αυτόν, λάμβαναν, ως αντισταθμιστικό αντάλλαγμα, ποσοστό ανάλογο της δυναμικότητάς τους, για την ανάληψη προς εκτέλεση του αντικειμένου/ων μελλοντικού/-ών διαγωνισμού/-ών, ή/και για την συμμετοχή τους στην εκτέλεση του αντικειμένου του εκάστοτε προσυμφωνημένου διαγωνισμού, και δια του οποίου επιτυγχανόταν η εκ περιτροπής ανάληψη έργων από όλα τα μέλη της σύμπραξης,

(iii) ως προς την εφαρμογή ενός «μηχανισμού προσαρμογής», με στόχο να επιτυγχάνεται η ανάληψη, από κάθε εμπλεκόμενη επιχείρηση, έργων, των οποίων η αξία της αντιστοιχούσε στη βάση των συμφωνηθέντων,

(β) τις επιμέρους, εκτελεστικές των ως άνω συμφωνιών-πλαίσιο, συμφωνίες/προσυνεννοήσεις ως προς τον προσδιορισμό ανά διαγωνισμό του μειοδότη, οι οποίες άλλοτε βασιζόνταν σε προκαθορισμένα κριτήρια (επί

παραδείγματι, στην αναγνώριση προτεραιότητας σε μία επιχείρηση διότι είχε αναλάβει έργο/-α, του/των οποίου/-ων ο προϋπολογισμός υπολειπόταν της αξίας που της αντιστοιχούσε βάσει της δυναμικότητάς της) και άλλοτε στην τύχη (μέσω πραγματοποίησης κλήρωσης),

- (2) σε μεθόδευση υποβολής προσφορών κάλυψης από τις υπόλοιπες, πλην της προσυμφωνηθείσας αναδόχου, εταιρίες που συμμετείχαν στη σύμπραξη,
- (3) ενίοτε σε συμφωνίες για την καταστολή της υποβολής προσφοράς από μέρους ορισμένων από τις εμπλεκόμενες (έναντι ανταλλαγμάτων),
- (4) στην εφαρμογή μηχανισμού «αποζημίωσης» των εταιριών που θα αποσύρονταν από την (ουσιαστική) διεκδίκηση ενός διαγωνισμού είτε με την καταβολή σε αυτές από τον προσυμφωνηθέντα ανάδοχο (ή ανάδοχο σχήμα) χρηματικών ποσών ως αντισταθμιστικών ανταλλαγμάτων, είτε με τη συμπερίληψή τους στην εκτέλεση και τα κέρδη του εκάστοτε κατανεμηθέντος διαγωνισμού,
- (5) στην εφαρμογή μηχανισμών διασφάλισης και εποπτείας τήρησης των συμφωνηθέντων: (α) με τη σύναψη συμφωνητικών/προσυμφώνων, πριν από την υποβολή των οικονομικών προσφορών, κατά τα έτη 1991-2000, μεταξύ των εταιριών που θα υπέβαλαν προσφορές κάλυψης και της αναδόχου που είχε προσυμφωνηθεί, με αντικείμενο τη συμμετοχή των μη αναδόχων στην εκτέλεση και τα κέρδη του εκάστοτε διαγωνισμού και με στόχο την κατοχύρωση των τελευταίων ως προς την ανάληψη από αυτούς επόμενου/-ων έργου/-ων, και (β) δια της παροχής, κατά τα έτη 1989-2000, λοιπών «εγγυήσεων» διαφόρων μορφών για την τήρηση των συμφωνηθέντων, όπως η έκδοση επιταγών από τους προσυμφωνηθέντες αναδόχους εις διαταγήν των εμπλεκόμενων που αποσύρονταν από την ουσιαστική διεκδίκηση κατανεμηθέντων διαγωνισμών, και δια της παρακράτησης των εργοληπτικών πτυχίων των εμπλεκόμενων από τον ΣΑΤΕ,
- (6) σε χειραγώγηση των διαγωνισμών δημοσίων έργων, επαγόμενη από τις ως άνω πρακτικές και τα συστατικά τους στοιχεία,
- (7) σε, άμεσα συνδεδεμένη με τις ανωτέρω πρακτικές ανταλλαγή μεταξύ ανταγωνιστών ευαίσθητων εμπορικών πληροφοριών σχετικών, μεταξύ άλλων, με τη συμμετοχή εκάστου σε επικείμενους διαγωνισμούς δημοσίων έργων.

288. Οι ανωτέρω επιμέρους ενέργειες, ήτοι η χειραγώγηση των διαγωνιστικών διαδικασιών, η κατανομή αγορών και οι λοιπές επιβλητικές των ως άνω πρακτικές (μηχανισμοί προσαρμογής, διασφάλισης και «αποζημίωσης», ανταλλαγή ευαίσθητων πληροφοριών κλπ), αλλά και οι διαδικασίες διαπραγμάτευσης που τυχόν μεσολάβησαν έως την υιοθέτηση και εφαρμογή τους, καθώς και το συνολικό σχέδιο, του οποίου οι ενέργειες αυτές συνιστούν έκφραση, και η υλοποίηση αυτού του σχεδίου, ασχέτως του αποτελέσματος των κρίσιμων διαγωνισμών, ήτοι ανεξάρτητα από το εάν ως τελικός ανάδοχος ενός έργου επελέγη εταιρία-μέλος της σύμπραξης ή τρίτη εταιρία, emπίπτουν στην έννοια των «συμφωνιών»/ «εναρμονισμένων πρακτικών» των άρθρων 1 του ν.

703/1977 και 85 ΣυνθΕΚ, καθώς στηρίζονται στη ρητή ή σιωπηρή σύμπτωση των βουλήσεων των συμπραττουσών, ή, τουλάχιστον, στην ύπαρξη αμοιβαίων επαφών, με στόχο την εξάλειψη ή τουλάχιστον τον περιορισμό της αβεβαιότητας έκαστης ως προς τη συμπεριφορά των υπολοίπων στους σχετικούς διαγωνισμούς. Αν και κατά πάγια νομολογία, δεν είναι κρίσιμο, όπως προναφέρθηκε, να διευκρινισθεί σε ποια από τις ως άνω δύο μορφές συμπεριφοράς (συμφωνία ή εναρμονισμένη πρακτική) υπάγονται όλες οι επιμέρους ενέργειες στις οποίες προέβησαν οι συμπράττουσες επιχειρήσεις στο πλαίσιο της υπό εξέταση σύμπραξης, για λόγους πληρότητας αναφέρονται ειδικότερα τα ακόλουθα:

289. Στην έννοια της «*συμφωνίας*» κατά το δίκαιο ανταγωνισμού, ως πιστή έκφραση της πρόθεσης των συμπραττουσών να συμπεριφερθούν στους υπό νόθευση διαγωνισμούς κατά συγκεκριμένο τρόπο, με κεντρικό στόχο την παγίωση της θέσης των εμπλεκομένων στην αγορά, ήτοι την τεχνητή οργάνωση της λειτουργίας της αγοράς, υπάγονται το κοινό σχέδιο, όπως αυτό συνάγεται από την αμοιβαία εξάρτηση, συμπληρωματικότητα, ομοιότητα και αντιστοιχία των πρακτικών που ακολουθήθηκαν από τους εμπλεκόμενους κατά την υπό κρίση περίοδο, συνιστώσες του οποίου υπήρξαν όλες οι προαναφερόμενες επιμέρους συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές, αλλά και η υλοποίησή του. Και τούτο, παρά την τυχόν ανεξάρτητη συμμετοχή στους χειραγωγηθέντες διαγωνισμούς τρίτων εταιριών, και ασχέτως του αποτελέσματος αυτών, ήτοι ανεξάρτητα από το εάν ως τελικός ανάδοχος ενός έργου επελέγη εταιρία-μέλος του καρτέλ ή τρίτη εταιρία. Η διαπίστωση της ύπαρξης αντι-ανταγωνιστικής συμπαίγνιας δεν προϋποθέτει ότι σε αυτήν λαμβάνουν μέρος όλες οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε μια σχετική αγορά. Αρκεί η κατάρτιση από ορισμένες επιχειρήσεις, ακόμη και δύο, ενός κοινού σχεδίου το οποίο να καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές της αμοιβαίας δράσης τους ή αποχής από τη δράση σε μια αγορά και τους κοινούς κανόνες του παιχνιδιού και η εκδήλωση της κοινής τους βούλησης να συμπεριφερθούν στην αγορά με καθορισμένο τρόπο ή/και η ύπαρξη μεταξύ ανταγωνιστών αμοιβαίων επαφών για το συντονισμό της συμπεριφοράς τους αυτής.
290. Στην έννοια της «*συμφωνίας*» κατά το δίκαιο ανταγωνισμού υπάγονται και οι συμφωνίες-πλαίσιο ως προς τα κριτήρια και τη μεθοδολογία κατανομής που συνάφθηκαν την υπό εξέταση περίοδο, με αντικείμενο τις ομαδοποιήσεις, καθώς και ως προς τους μηχανισμούς κατανομής βάσει δυναμικότητας/ποσοστώσεων, προσαρμογής και διασφάλισης μέσω κοινοπρακτικών ή υπεργολαβικών συμφωνητικών ή άλλων μεθόδων. Στην έννοια της απαγορευμένης «*συμφωνίας*» εμπίπτουν και οι διαπραγματεύσεις επί των ως άνω συμφωνιών, στις περιπτώσεις που τα σχετικά στοιχεία καταδεικνύουν ότι επήλθε τελικώς σύμπτωση των βουλήσεων των συμπραττουσών, όπερ συνάγεται, μεταξύ άλλων, και εμμέσως από το γεγονός ότι οι σχετικές μεθοδεύσεις υλοποιήθηκαν στη συνέχεια, και το σχετικό σχέδιο τέθηκε σε εφαρμογή.
291. Ακόμη πάντως και στις λίγες εκείνες περιπτώσεις στις οποίες οι διαπραγματεύσεις ως προς επιμέρους οργανωτικά ζητήματα της σύμπραξης δεν κατέληξαν σε συμφωνία, είναι σαφές ότι οι διαπραγματεύσεις αυτές υπάγονται στην έννοια της «*εναρμονισμένης*

πρακτικής», καθότι η έναρξη και διενέργειά τους προϋπέθετε την επίτευξη ενός βαθμού σύμπνοιας και αμοιβαιότητας μεταξύ των συμπραττουσών, τουλάχιστον ως προς τον απώτερο στόχο των σχετικών διαβουλεύσεων, ήτοι τη χειραγώγηση των διαγωνιστικών διαδικασιών. Σε κάθε περίπτωση, μέσω της συμμετοχής τους στις εν λόγω διαπραγματεύσεις, οι συμπράττουσες προσχώρησαν σε διαβουλεύσεις που είχαν σκοπό να επηρεάσουν τη συμπεριφορά τους στους συγκεκριμένους διαγωνισμούς δημοσίων έργων.

292. Παράλληλα, «*συμφωνία*» επήλθε ως προς τις επιμέρους, ανά διαγωνισμό, συνεννοήσεις για τον προκαθορισμό αναδόχου και την υποβολή προσφορών κάλυψης ή/και την καταστολή υποβολής τους ή την παραίτηση υποψηφίων από τη διεκδίκηση διαγωνισμών⁵⁷¹, ανεξαρτήτως του εάν οι επιμέρους αυτές συμφωνίες τηρήθηκαν ή ανατράπηκαν ή εάν ο/οι σχετικός/-οί διαγωνισμός/-οί ολοκληρώθηκε/-αν ή ακυρώθηκε/-αν. Στην έννοια τουλάχιστον της «*εναρμονισμένης πρακτικής*» εντάσσονται οι περιπτώσεις των επιμέρους τέτοιων συναντήσεων ή και άλλων επαφών, κατά τις οποίες συζητήθηκε η συμπεριφορά τους σε τότε επικείμενους διαγωνισμούς, έστω και εάν η έκβαση αυτών των επαφών δεν κατέστη δυνατό να διακριβωθεί ή ακόμη και εάν καθίσταται σαφές ότι αυτές απέβησαν άκαρπες.

293. Επιπλέον, επιμέρους (εκτελεστικές της συμφωνίας-πλαίσιο) «*συμφωνίες*» κατά το δίκαιο ανταγωνισμού συνάφθηκαν κατά την εφαρμογή του μηχανισμού χρηματικής αποζημίωσης, στις περιπτώσεις που, όπως προκύπτει σαφώς από τη διατύπωση σχετικών εγγραφών στο προσωπικό ημερολόγιο του [...], καταγράφεται η σύμπτωση των βουλήσεων των συμπραττουσών ως προς τον προσδιορισμό του ποσού της αποζημίωσης και τον δικαιούχο⁵⁷², ενώ εναρμονισμένες πρακτικές υιοθετήθηκαν στις περιπτώσεις που από αντίστοιχες εγγραφές ή άλλα στοιχεία προκύπτει η πραγματοποίηση σχετικών προτάσεων ή συζητήσεων⁵⁷³. Σε κάθε δε περίπτωση, η πρακτική χρηματικής «*αποζημίωσης*» υπάγεται στην έννοια της «*εναρμονισμένης πρακτικής*» ως διευκολύνουσα τη λειτουργία της σύμπραξης.

294. Περαιτέρω, στην πλειονότητα των διαγωνισμών που αποτέλεσαν αντικείμενο χειραγώγησης την υπό κρίση περίοδο, οι συμπράττουσες προέβαιναν σε σύναψη ή έστω διαπραγμάτευση/ανταλλαγή (την υπό κρίση περίοδο ιδίως με τηλεομοιοτυπίες), συμφωνητικών συμμετοχής μη αναδόχων στην εκτέλεση των κρίσιμων έργων. Έτσι, «*συμφωνία*» επήλθε ως προς το σύνολο των προσυμφώνων/συμφωνητικών με αντικείμενο τη συμπερίληψη μη αναδόχων στην εκτέλεση των σχετικών έργων, τα οποία προκύπτει σε συνδυασμό με άλλα αποδεικτικά στοιχεία ότι υπογράφηκαν από

---

⁵⁷¹ Από τις εγγραφές στα προσωπικά ημερολόγια [...], όπου περιγράφονται συναντήσεις εμπλεκόμενων ως προς συγκεκριμένους διαγωνισμούς, η επίτευξη συμφωνίας των εμπλεκόμενων για τον εκάστοτε συγκεκριμένο διαγωνισμό προκύπτει αμέσως, καθώς συνήθως καταγράφεται χαρακτηριστικά, ανά διαγωνισμό, «*συμφωνήθηκε*» ή «*έγινε συν/ση* (ενν. έγινε συνεννόηση)» ή άλλη αντίστοιχη έκφραση.

⁵⁷² [...]

⁵⁷³ [...]

ορισμένους από τους συμβαλλομένους ή ότι πάντως συνάφθηκαν σιωπηρώς⁵⁷⁴. Στην έννοια τουλάχιστον της «εναρμονισμένης πρακτικής» εντάσσονται και οι περιπτώσεις επεξεργασίας και διαπραγμάτευσης προσυμφώνων/συμφωνητικών με αντικείμενο τη συμμετοχή μη προσυμφωνηθέντων αναδόχων στις κερδοζήμιες των κρίσιμων έργων, που συναντώνται την περίοδο 1989 - 2000. Οι εν λόγω επαφές εντάσσονται στο πλαίσιο διαβουλεύσεων με αντικείμενο τον επηρεασμό της μελλοντικής συμπεριφοράς των συμπραττουσών, καθώς μέσω αυτών, μειώθηκε η αβεβαιότητα έκαστης ως προς τη συμπεριφορά των λοιπών κατά τη διεξαγωγή των διαγωνισμών, στους οποίους αφορούσαν οι εν λόγω επαφές. Πληροφορίες δε που κατ' ανάγκη αντηλλάγησαν και ελήφθησαν στο πλαίσιο αυτών, όπως ως προς τη συμμετοχή ή μη συμπραττουσών σε συγκεκριμένο/-ους διαγωνισμό/-ούς, τεκμαίρεται (κατά πάγια ενωσιακή νομολογία) ότι χρησιμοποιήθηκαν από τις λοιπές κατά τον καθορισμό της μελλοντικής στρατηγικής τους στην αγορά, αφής στιγμής οι τελευταίες, όχι μόνο εξακολούθησαν να δραστηριοποιούνται εν γένει στον κλάδο των δημοσίων έργων, αλλά και, στις περισσότερες περιπτώσεις, συμμετείχαν και στο/-ους συγκεκριμένο/-ους διαγωνισμό/-ούς, στον/-ους οποίο/-ους αφορούσαν οι κρίσιμες συναντήσεις ή άλλες επαφές. Με αυτά δε τα δεδομένα, οι ανωτέρω επαφές επί των προσυμφώνων/συμφωνητικών διασφάλισης/ «αποζημίωσης», έστω και ατελέσφορες ως προς συγκεκριμένα ζητήματα, υπάγονται στην έννοια της «εναρμονισμένης πρακτικής».

295. Από τη μελέτη των στοιχείων του φακέλου προκύπτει ότι η σύμπραξη κατά την υπό κρίση περίοδο επωφελήθηκε από μία σειρά προβλεπόμενες από το νομοθετικό πλαίσιο και εθιμικά διαμορφωμένες πρακτικές, όχι μεν αφεαυτές παράνομες, οι οποίες, ωστόσο, αξιοποιήθηκαν ως επικουρικό εργαλείο, τόσο στο πλαίσιο λειτουργίας του μηχανισμού διασφάλισης και «αποζημίωσης» μη προσυμφωνηθέντων αναδόχων, μέσω της συμπερίληψής τους στην εκτέλεση των έργων (βλ. αμέσως κατωτέρω περιπτώσεις α' και β'), όσο και στο πλαίσιο των μηχανισμών κατανομής μέσω ποσοτώσεων και προσαρμογής (βλ. αμέσως κατωτέρω περίπτωση γ').

296. Οι πρακτικές αυτές συνίσταντο:

- (α) στην παρεχόμενη από το νόμο δυνατότητα διεύρυνσης του αναδόχου σχήματος με την συμμετοχή στην εκτέλεση των έργων και μη αναδόχων επιχειρήσεων (υποκατάσταση αναδόχου/σύσταση κατασκευαστικής κοινοπραξίας),
- (β) στη δυνατότητα σύναψης άτυπων υπεργολαβιών, οι οποίες αξιοποιούνταν από τον εκάστοτε προσυμφωνηθέντα ανάδοχο είτε ως αντιστάθμισμα υπέρ των παραιτούμενων από την ουσιαστική διεκδίκηση ενός έργου ανταγωνιστών τους, είτε ως διασφάλιση για την ανάληψη από τους τελευταίους επόμενου προς κατανομή έργου, καθώς και
- (γ) στη δυνατότητα ανταλλαγής μεταξύ επιχειρήσεων που συμμετείχαν σε κοινοπραξίες εκτέλεσης έργων, των ποσοστών τους σε αυτές, η οποία χρησιμοποιούνταν στο πλαίσιο του μηχανισμού προσαρμογής, με στόχο τις

⁵⁷⁴ Βλ. και υπο-ενότητα IV.1.1.3.

εκατέρωθεν εκκαθαρίσεις των οικονομικών εκκρεμοτήτων που προέκυπταν κατά την κατανομή βάσει δυναμικότητας⁵⁷⁵.

297. Η επεξεργασία των ως άνω αμοιβαίων ρυθμίσεων επιχειρούνταν μέσω τακτικών πολυμερών συναντήσεων, κατά τις οποίες λάμβανε χώρα απολογισμός της εφαρμογής των συμφωνηθέντων και συζητούνταν η προοπτική και οι λεπτομέρειες νόθευσης επικείμενων διαγωνισμών δημοσίων έργων.
298. Πέραν των ανωτέρω, στο πλαίσιο λειτουργίας της σύμπραξης λάμβανε χώρα, μεταξύ των συμπραττουσών εργοληπτικών επιχειρήσεων, ως πρακτική διευκολυντική της εφαρμογής της συμφωνίας/ εναρμονισμένης πρακτικής, συστηματική ανταλλαγή ευαίσθητων, εμπορικών πληροφοριών, αναφορικά (μεταξύ άλλων) με τη συμμετοχή ή μη αυτών σε συγκεκριμένο επικείμενο διαγωνισμό. Ακόμη και στο βαθμό που ήθελε θεωρηθεί ότι κάποιες από τις πληροφορίες αυτές, όπως αυτές που αφορούσαν στην συνολικά αναληφθείσα από έκαστο των μελών της σύμπραξης αξία έργων, ήταν δημόσιου χαρακτήρα ή ιστορικές, πάντως η ανταλλαγή τους⁵⁷⁶ συνιστά παράβαση των άρθρων 1 του ν. 703/1977 και 85 ΣυνθΕΚ, διότι συνιστά πρακτική που διευκόλυνε τη λειτουργία της σύμπραξης και την εφαρμογή των συμφωνηθέντων εντός αυτής, ήτοι διευκόλυνε ένα μηχανισμό που έθιγε τον ανταγωνισμό⁵⁷⁷.
299. Βάσει των προαναφερθέντων, κατά την κρίση της Επιτροπής οι ανωτέρω πρακτικές της περιόδου 1989 – 2000 συγκροτούν μία περίπλοκη σύμπραξη μεγάλης διάρκειας, συνιστώμενη από πλέγμα επιμέρους συμφωνιών/εναρμονισμένων πρακτικών, διαρκώς εξελισσόμενων κατά την πολυετή διάρκειά της, οι δε συμφωνίες που συνάφθηκαν και οι ποικίλες εναρμονισμένες πρακτικές που εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο αυτής και συνοψίσθηκαν ανωτέρω, εντάσσονται σε ένα σύνολο προσπαθειών των συμπραττουσών επιχειρήσεων προκειμένου να πετύχουν το κοινό στόχο τους, ο οποίος συνίστατο στη χειραγωγή διαγωνισμών δημοσίων έργων και συνακόλουθα, στην στρέβλωση του ανταγωνισμού.

IV.1.2.2.2 Η λειτουργία των αντι-ανταγωνιστικών συμπράξεων της περιόδου 1981-1988 και 2001 - 2002

300. Τα όσα προεκτέθηκαν ισχύουν αντίστοιχα και για τις επιμέρους συνεννοήσεις και επιβοηθητικές αυτών πρακτικές, που αναπτύχθηκαν στις περιπτώσεις αυτοτελούς κατανομής έργων, των περιόδων 1981-1988 και 2001-2002. Η συνδυαστική και συνολική αξιολόγηση και ερμηνεία των στοιχείων που αναφέρονται στις ενότητες «Οι πρώτες *ad hoc* συμφωνίες» και «Οι *ad hoc* συμφωνίες της περιόδου 2001 – 2002», με συνεκτίμηση της διεξαχθείσας συζήτησης ενώπιον της Επιτροπής, καταδεικνύει ευθέως ότι κατά τις ανωτέρω περιόδους, οι εκεί αναφερόμενες ανά έργο εργοληπτικές επιχειρήσεις συνήψαν *ad hoc* (ανά έργο) συμφωνίες/ υιοθέτησαν *ad hoc* (ανά έργο) εναρμονισμένες πρακτικές, με αντικείμενο τον καθορισμό της κοινής τους δράσης σε συγκεκριμένους διαγωνισμούς

⁵⁷⁵ [...]

⁵⁷⁶ [...]

⁵⁷⁷ ΔΕΚ C-204/00 P, *Aalborg Portland*, Συλλ. 2004, σελ. I-123, σκ. 281.

δημοσίων έργων, ή/και πραγματοποιήσαν αμοιβαίες επαφές, με σκοπό είτε να επηρεάσουν τη συμπεριφορά ο ένας του άλλου σε συγκεκριμένους επικείμενους διαγωνισμούς, είτε να αποκαλύψει έκαστος στους λοιπούς τη συμπεριφορά που θα ακολουθούσε σε αυτούς, μειώνοντας έτσι προληπτικά την αβεβαιότητα που συνεπάγεται η αυτοδύναμη ανταγωνιστική συμπεριφορά.

301. Τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία καταδεικνύουν ότι στόχοι των ανωτέρω αυτοτελών ανά έργο συμφωνιών/ εναρμονισμένων πρακτικών και των εκτελεστικών αυτών επιμέρους πρακτικών και ενεργειών, οι οποίες υιοθετήθηκαν από τις συμπράττουσες κατά τις ανωτέρω περιόδους, ήταν η παγίωση της θέσης τους στη σχετική αγορά, είτε μέσω του προκαθορισμού των αναδόχων επικείμενου διαγωνισμού είτε μέσω της διασφάλισης της συμμετοχής όλων των εμπλεκομένων στην εκτέλεση του έργου, και συνακόλουθα στα κέρδη από την κατασκευή του, καθώς και η τεχνητή διαμόρφωσή των προσφερόμενων στους σχετικούς διαγωνισμούς δημοσίων έργων εκπτώσεων σε επίπεδα διάφορα από αυτά στα οποία θα είχαν διαμορφωθεί υπό συνθήκες πραγματικού ανταγωνισμού.

302. Στο πλαίσιο αυτό, οι συμπραττουσες εταιρίες υιοθέτησαν ανά έργο σειρά αθέμιτων πρακτικών με προδήλως αντι-ανταγωνιστικό περιεχόμενο και προέβησαν:

Ως προς τα έργα της περιόδου 1981-1988:

(α) σε συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ ανταγωνιστών, τις οποίες συνήπταν πριν την υποβολή των οικονομικών προσφορών, για την κατανομή τότε επικείμενων διαγωνισμών δημοσίων έργων, μέσω, ανά περίπτωση, του προσδιορισμού του μειοδότη και της προσφερόμενης από αυτόν έκπτωσης, και της υποβολής προσφορών κάλυψης,

(β) σε, άμεσα συνδεδεμένη με τις ανωτέρω πρακτικές, ανταλλαγή μεταξύ ανταγωνιστών ευαίσθητων εμπορικών πληροφοριών.

Ως προς τα έργα της περιόδου 2001-2002:

(α) σε συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ ανταγωνιστών, τις οποίες συνήπταν πριν την ημερομηνία κατάθεσης των οικονομικών προσφορών, για την κατανομή του κατασκευαστικού αντικειμένου των έργων, δια της από κοινού εκτέλεσης τους, σε περίπτωση ανάδειξης οιαδήποτε εκ των εμπλεκομένων ως αναδόχου, όσον αφορά στα έργα «Κατασκευή Χωριό Τύπου στο χώρο ΣΕΛΕΤΕ» και «265 και 266», καθώς και

(β) σε συντονισμό των οικονομικών προσφορών για το «έργο 265».

303. Οι ανωτέρω επιμέρους ενέργειες, ήτοι η χειραγώγηση των διαγωνιστικών διαδικασιών, η κατανομή αγορών και οι λοιπές επιβοηθητικές των ως άνω πρακτικές (συντονισμός οικονομικών προσφορών, ανταλλαγή ευαίσθητων πληροφοριών κλπ), αλλά και οι διαδικασίες διαπραγμάτευσης που τυχόν μεσολάβησαν έως την υιοθέτηση και εφαρμογή τους, καθώς και η υλοποίηση τους, ασχέτως του αποτελέσματος των κρίσιμων διαγωνισμών, εμπίπτουν στην έννοια των «συμφωνιών»/ «εναρμονισμένων πρακτικών»

των άρθρων 1 του ν. 703/1977 και 85 ΣυνθΕΚ, καθώς στηρίζονται στη ρητή ή σιωπηρή σύμπτωση των βουλήσεων των συμπραττουσών, ή, τουλάχιστον, στην ύπαρξη αμοιβαίων επαφών, με στόχο την εξάλειψη ή τουλάχιστον τον περιορισμό της αβεβαιότητας έκαστης ως προς τη συμπεριφορά των υπολοίπων στους σχετικούς διαγωνισμούς. Αν και κατά πάγια νομολογία, δεν είναι κρίσιμο να διευκρινισθεί σε ποια από τις ως άνω δύο μορφές συμπεριφοράς (συμφωνία ή εναρμονισμένη πρακτική) υπάγονται όλες οι επιμέρους ενέργειες στις οποίες προέβησαν οι συμπράττουσες επιχειρήσεις στο πλαίσιο της εκάστοτε σύμπραξης, για λόγους πληρότητας αναφέρονται ειδικότερα τα ακόλουθα:

Ως προς τα έργα της περιόδου 1981-1988:

304. Η σποραδικότητα των σχετικών στοιχείων καταδεικνύει ότι οι ανωτέρω ενέργειες δεν εντάσσονταν σε οργανωμένο πλαίσιο, και ότι, ελλείπει κεντρικού συντονισμού, οδηγούσαν σε αποσπασματικές συνεννοήσεις μεταξύ διαφορετικών κάθε φορά τεχνικών εταιριών, οι οποίες πραγματοποιούνταν *ad hoc* εν όψει συγκεκριμένων διαγωνισμών. Έτσι, στην έννοια της «*συμφωνίας*» κατά το δίκαιο ανταγωνισμού, ως πιστή έκφραση της πρόθεσης των συμπραττουσών να συμπεριφερθούν στους υπό νόθευση διαγωνισμούς κατά συγκεκριμένο τρόπο, υπάγονται οι συναντήσεις και επαφές και οι συνεννοήσεις που επιτεύχθηκαν στο πλαίσιο αυτών για τα έργα «Παραλιακοί Συλλεκτήρες Θεσ/νίκης» και «Αρδευτικό έργο Πέττα – Κομποτίου» περί του προσυμφωνηθέντος αναδόχου και την υποβολή προσφορών κάλυψης⁵⁷⁸.

305. Επιπλέον, επιμέρους (εκτελεστικές της βασικής συμφωνίας περί χειραγώγησης του έργου) «*συμφωνίες*» κατά το δίκαιο ανταγωνισμού έχουν συναφθεί για τη διασφάλιση τήρησης των κατά καιρούς συμφωνηθέντων, με την παροχή «*εγγυήσεων*» με τη μορφή έκδοσης (ενίοτε λευκών) επιταγών εις διαταγήν των εταιριών που προσυμφωνούνταν να μη μειοδοτήσουν σε συγκεκριμένο διαγωνισμό⁵⁷⁹.

Ως προς τα έργα της περιόδου 2001-2002:

306. Στην έννοια της «*συμφωνίας*» κατά το δίκαιο ανταγωνισμού υπάγονται οι συνεννοήσεις που έλαβαν χώρα, πριν από την υποβολή οικονομικών προσφορών στα έργα «265», «266» και «Κατασκευή Χωριό Τύπου στο χώρο ΣΕΛΕΤΕ» περί από κοινού κατασκευής των έργων, καθώς και οι διμερείς προσυνεννοήσεις αναφορικά με το συντονισμό των οικονομικών προσφορών για το έργο «265». Σε κάθε περίπτωση, οι συνεννοήσεις αναφορικά με τα έργα «265 και 266» εμπίπτουν στην έννοια της «*εναρμονισμένης πρακτικής*».

307. Επιπλέον, επιμέρους εκτελεστικές «*συμφωνίες*» κατά το δίκαιο ανταγωνισμού έχουν, επίσης, συναφθεί στο πλαίσιο των ανωτέρω επαφών και συνεννοήσεων για το «έργο 265», για το οποίο προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου⁵⁸⁰ ότι επήλθε σύμπτωση βουλήσεων των συμπραττουσών ως προς τον προσδιορισμό του τρόπου συμμετοχής τους στην εκτέλεση του έργου και συνακόλουθα αυτές προέβησαν σε σύναψη δύο

⁵⁷⁸ [...]

⁵⁷⁹ [...]

⁵⁸⁰ Βλ. παρ. 274-277, 306, 307, 356-368.

συμφωνητικών συμμετοχής μη αναδόχων στην εκτέλεση των έργων «265 και 266». Έτσι, «*συμφωνία*» επήλθε ως προς τα προβλεπόμενα στα ανωτέρω συμφωνητικά, τα οποία προκύπτει σε συνδυασμό με άλλα αποδεικτικά στοιχεία, ότι τουλάχιστον συνάφθηκαν σιωπηρώς. Σε κάθε δε περίπτωση, έλαβε χώρα διαπραγμάτευση/ανταλλαγή των ανωτέρω συμφωνητικών μεταξύ των συμπραττουσών, η δε πρακτική της σύναψης ή/και ανταλλαγής/διαπραγμάτευσης επί συμφωνητικών συμμετοχής μη αναδόχων στην εκτέλεση των κρίσιμων έργων, εν προκειμένω ως κύριο εργαλείο κατανομής του εργολαβικού ανταλλάγματος, υπάγεται στην έννοια της «*εναρμονισμένης πρακτικής*» ως διευκολύνουσα τη λειτουργία της σύμπραξης.

308. Περαιτέρω, ως κύριο εργαλείο κατανομής του εργολαβικού ανταλλάγματος χρησιμοποιήθηκε το συμφωνητικό συμμετοχής μη αναδόχων στην εκτέλεση των κρίσιμων έργων και στην περίπτωση του έργου «Κατασκευή Χωριό Τύπου στο χώρο ΣΕΛΕΤΕ», όπου από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει, πέραν κάθε αμφιβολίας, ότι υπήλθε «*συμφωνία*» περί από κοινού κατασκευής των έργων και του μηχανισμού κατανομής του εργολαβικού ανταλλάγματος, ακολούθησαν δε επαφές και διαπραγματεύσεις επί της υλοποίησης των συμφωνηθέντων, οι οποίες υπάγονται επίσης στην έννοια της «*συμφωνίας*» κατά το δίκαιο ανταγωνισμού.

309. Όπως και κατά την σύμπραξη της περιόδου 1989-2000, οι συμπράττουσες επωφελήθηκαν εν προκειμένω από τις προβλεπόμενες από το νομοθετικό πλαίσιο δυνατότητες της διεύρυνσης του αναδόχου σχήματος με την συμμετοχή στην εκτέλεση των έργων και μη αναδόχων επιχειρήσεων (υποκατάσταση αναδόχου/σύσταση κατασκευαστικής κοινοπραξίας) και της σύναψης υπεργολαβιών, τις οποίες αξιοποίησαν ως κύρια εργαλεία κατανομής αγοράς μέσω του καταμερισμού του εργολαβικού ανταλλάγματος των σχετικών διαγωνισμών.

310. Βάσει των προαναφερθέντων, κατά την κρίση της Επιτροπής οι ανωτέρω πρακτικές που υιοθετήθηκαν κατά τις περιόδους 1981 – 1988 και 2001 – 2002 συνιστούν αυτοτελείς ανά έργο συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές, με στόχο τη χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων και συνακόλουθα, την στρέβλωση του ανταγωνισμού.

IV.1.2.2.3 Επιχειρηματολογία Εμπλεκόμενων Μερών - Εκτίμηση της Επιτροπής

IV.1.2.2.3.1 Η στοιχειοθέτηση σύμπραξης – πλέγματος «συμφωνιών»/ «εναρμονισμένων πρακτικών» κατά την περίοδο 1989 - 2000

311. Ορισμένες επιχειρήσεις⁵⁸¹ προέβαλαν τον ισχυρισμό ότι δεν πληρούνται εν προκειμένω οι προϋποθέσεις σύναψης συμφωνίας ή έστω εναρμονισμένης πρακτικής, διότι από τα στοιχεία του φακέλου δεν αποδεικνύεται η βούλησή τους να συμμετάσχουν σε αντι-ανταγωνιστικές συνεννοήσεις ή/ και η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της συμπεριφοράς τους στην αγορά και των δήθεν συνεννοήσεων με τους ανταγωνιστές τους κατά τα ανωτέρω ή/ και η ανταλλαγή πληροφοριών με ανταγωνιστές τους ή/ και πράξεις υλοποίησης των συμφωνηθέντων, έλεγχος τήρησης των όρων της σύμπραξης και

⁵⁸¹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 369/26.09.2016 Υπόμνημα της ΒΙΟΤΕΡ σελ.2 επ.

επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση παραβίασής τους. Ορισμένες από τις επιχειρήσεις αρνήθηκαν στο σύνολό τους τα προεκτεθέντα, χωρίς να προβάλουν κανένα ειδικότερο ή συγκεκριμένο ισχυρισμό⁵⁸². Περαιτέρω, προβλήθηκε και ο ισχυρισμός ότι οι εν λόγω συνεννοήσεις αφορούν σε νόμιμες συνεργασίες, καθώς χωρίς τη συμμετοχή σε κοινοπραξίες, οι οποίες βεβαίως δεν ήταν σταθερές, δεν θα ήταν δυνατή η εκτέλεση των έργων⁵⁸³.

312. Κατά την κρίση της Επιτροπής, οι ως άνω ισχυρισμοί είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι. Από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει μετά βεβαιότητας η ύπαρξη και εφαρμογή κατά την περίοδο 1989-2000 κοινού σχεδίου χειραγώγησης διαγωνισμών δημοσίων έργων και επιμέρους εκτελεστικών αυτού ενεργειών και πρακτικών, μέσω των οποίων το κοινό σχέδιο εξειδικευόταν ανά διαγωνισμό.

313. Η διαπίστωση αυτή βασίζεται σε έγγραφα πειστήρια που συνιστούν άμεση απόδειξη αναφορικά με τις οριζόντιες συνεννοήσεις των εμπλεκόμενων μερών. Εν προκειμένω, η μακροχρόνια αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη, όπως υλοποιήθηκε, ιδίως με τις διαδοχικές συνεννοήσεις μεταξύ των συμπραττουσών και τις επιμέρους συμφωνίες για τη χειραγώγηση συγκεκριμένων διαγωνισμών, θεμελιώνεται σε συγκλίνοντα αποδεικτικά στοιχεία που έχουν, μεταξύ άλλων, τη μορφή εγγράφων (εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο του [...], προσύμφωνα/ συμφωνητικά), τα οποία συντάχθηκαν σε ανύποπτο χρόνο και συγχρόνως με τη διενέργεια των παραβατικών συναντήσεων, τα πρώτα από συντάκτη που είχε άμεση γνώση των πραγματικών περιστατικών, καθώς και σε καταθέσεις προσώπων που έχουν ίδια γνώση των περιστατικών της περιόδου 1989-2000.

314. Ειδικότερα, η σύμπτωση των βουλήσεων των συμπραττουσών ή/και ύπαρξη αμοιβαίων επαφών ως προς τη συμπεριφορά που θα ακολουθούσαν κατά τη διεξαγωγή επικείμενων (την περίοδο 1989 - 2000) διαγωνισμών προκύπτει καταρχήν μετά βεβαιότητας από τις καταθέσεις που ελήφθησαν στο πλαίσιο της Αίτησης Επιείκειας, στις οποίες δηλώνεται η επίτευξη συμφωνίας ως προς τον μηχανισμό κατανομής έργων, τόσο σε επίπεδο γενικού πλαισίου λειτουργίας της σύμπραξης⁵⁸⁴ όσο και ως προς ειδικότερες, ανά διαγωνισμό συμφωνίες^{585,586,587}, καθώς και η σύναψη και υιοθέτηση των εκτελεστικών αυτής επιμέρους συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών.

315. Περαιτέρω, η σύναψη συμφωνίας/ υιοθέτηση εναρμονισμένων πρακτικών κατά την ίδια ως άνω περίοδο ως προς οργανωτικά ζητήματα της σύμπραξης, οι σχετικές διαπραγματεύσεις και η επίτευξη επιμέρους συμφωνιών, εκτελεστικών του κοινού σχεδίου νόθευσης διαγωνισμών προκύπτουν από τις εγγραφές στα προσωπικά

⁵⁸² Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 372/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΚΑΣΤΩΡ ενότητα III, το υπ' αριθ. πρωτ. 352/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΜΗΧΑΝΙΚΗ σελ. 2, το υπ' αριθ. πρωτ. 366/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΕΛΤΕΚ σελ. 1, το υπ' αριθ. πρωτ. 339/21.09.2016 Υπόμνημα ενότητα Δ και 168/28.06.2016 ενότητα 2.3 της εταιρίας ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ και το υπ' αριθ. πρωτ. 349/26.09.2016 Υπόμνημα του ΣΤΕΑΤ.

⁵⁸³ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 369/26.09.2016 Υπόμνημα της ΒΙΟΤΕΡ σελ. 6.

⁵⁸⁴ [...]

⁵⁸⁵ [...]

⁵⁸⁶ [...]

⁵⁸⁷ [...]

ημερολόγια του [...] και τις εντός αυτών αναφορές σε συναντήσεις μεταξύ ανταγωνιστών με αντικείμενο την οργάνωση της σύμπραξης ή/ και «συνεννοήσεις» ή «συμφωνίες» σε σχέση με συγκεκριμένους διαγωνισμούς της υπό κρίση περιόδου λίγες ημέρες πριν τη δημοπράτησή τους.

316. Στις εν λόγω εγγραφές, μείζονος αποδεικτικής αξίας, καταγράφονται οι ημερομηνίες των συναντήσεων, οι συμμετέχοντες στην εκάστοτε συνάντηση είτε ως εταιρίες είτε ως εκπρόσωποι των συμπραττουσών εταιριών, το/-α προς κατανομή έργα, οι επιμέρους όροι της συμφωνίας ή εναρμονισμένης πρακτικής, όπως ο προσυμφωνηθείς ανάδοχος, τα προς χορήγηση ανταλλάγματα στις συμπράττουσες που ουσιαστικά παραιτούνται από τη διεκδίκηση του έργου, ανταλλαγές πληροφοριών και συνεννοήσεις για μελλοντική κατανομή έργων, οργανωτικά θέματα υπό συζήτηση και οι αποφάσεις επί αυτών, καθώς και άλλες οργανωτικές λεπτομέρειες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα συναντήσεων μεταξύ ανταγωνιστών σε σχέση με ζητήματα που άπτονταν του πλαισίου λειτουργίας της σύμπραξης εντοπίζονται, ενδεικτικά, στις εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] [...] ⁵⁸⁸, [...] ⁵⁸⁹, [...] ⁵⁹⁰, [...] ⁵⁹¹, [...] ⁵⁹², [...] ⁵⁹³, [...] ⁵⁹⁴, [...] ⁵⁹⁵, [...] ⁵⁹⁶. Χαρακτηριστικές είναι και οι αναφορές [...] ⁵⁹⁷ και [...] ⁵⁹⁸ ή άλλες ανάλογες, από τις οποίες προκύπτει με βεβαιότητα η κατάληξη των σχετικών συναντήσεων, ήτοι η επίτευξη των επιμέρους ανά διαγωνισμό συμφωνιών, εκτελεστικών του γενικότερου σχεδίου. Χαρακτηριστικές είναι και οι αναφορές σε επιμέρους συμφωνίες που επιτεύχθηκαν μεν, αλλά ακολούθως ανατράπηκαν ⁵⁹⁹. Από εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] προκύπτει και η υιοθέτηση (τουλάχιστον) εναρμονισμένων πρακτικών μέσω συζητήσεων μεταξύ ανταγωνιστών ως προς συγκεκριμένους, τότε επικείμενους διαγωνισμούς, οι οποίες δεν κατέληξαν, σε σχετικές συμφωνίες ή των οποίων η έκβαση δεν κατέστη δυνατό να διακριβωθεί. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων συναντήσεων, καταγράφονται στις εγγραφές [...] ⁶⁰⁰ και [...] ⁶⁰¹ [...] ⁶⁰² [...] ⁶⁰³. Περαιτέρω, από τα ανωτέρω στοιχεία προκύπτει μετά βεβαιότητας ότι στις επίμαχες συναντήσεις γίνονταν (σχεδόν αποκλειστικά) συζητήσεις και συνεννοήσεις με αντικείμενο τη χειραγώγηση διαγωνισμών, και όχι το σχηματισμό νόμιμων κοινοπραξιών στο πλαίσιο της

---

⁵⁸⁸ [...]
⁵⁸⁹ [...]
⁵⁹⁰ [...]
⁵⁹¹ [...]
⁵⁹² [...]
⁵⁹³ [...]
⁵⁹⁴ [...]
⁵⁹⁵ [...]
⁵⁹⁶ [...]
⁵⁹⁷ [...]
⁵⁹⁸ [...]
⁵⁹⁹ [...]
⁶⁰⁰ [...]
⁶⁰¹ [...]
⁶⁰² [...]
⁶⁰³ [...]

διαγωνιστικής και ανταγωνιστικής διαδικασίας και συνακόλουθα οι ισχυρισμοί περί του αντιθέτου είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι⁶⁰⁴.

317. Επιπλέον, η επίτευξη συμφωνίας ως προς το γενικό οργανωτικό πλαίσιο της κατανομής κατά την ώριμη φάση της περιόδου 1989 - 2000 προκύπτει εμμέσως και από το εύρημα [...] ⁶⁰⁵, [...] ⁶⁰⁶. Στα έγγραφα αυτά καταγράφεται και εφαρμόζεται η μεθοδολογία κατανομής διαγωνισμών της εν λόγω περιόδου, τόσο σε επίπεδο ομάδων, στις οποίες είχαν οργανωθεί οι εταιρίες Η' τάξης την υπό κρίση περίοδο με στόχο την διευκόλυνση των συνεννοήσεων στο πλαίσιο της σύμπραξης όσο εντός αυτών. Από τα ως άνω ευρήματα, προκύπτει με σαφήνεια ότι οι συζητήσεις μεταξύ των συμπραττουσών για «ομαδοποιήσεις», «μοριοδοτήσεις» και «βαθμολογίες», που καταγράφονται στις σχετικές, σύγχρονες των ως άνω ευρημάτων, εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...], είχαν καταλήξει στη διαμόρφωση ενός συγκεκριμένου μηχανισμού κατανομής δημόσιων διαγωνισμών μέσω ποσοτώσεων, οι δε αναφορές εντός των εν λόγω ευρημάτων [...] καταδεικνύουν ότι κατά το χρόνο σύνταξής τους, όχι μόνο είχε επιτευχθεί συμφωνία ως προς τον μηχανισμό αυτόν, αλλά, επιπλέον, τα συμφωνηθέντα στο πλαίσιο της σύμπραξης είχαν ήδη τηρηθεί ως προς μία σειρά διαγωνισμών και έργων, τα οποία μέσω των μηχανισμών της σύμπραξης είχαν ήδη ανατεθεί στους προσυμφωνημένους από αυτή αναδόχους.
318. Από συγκλίνοντα και αξιολογούμενα εν συνόλω στοιχεία συνάγεται και η φύση ως συμφωνίας ή εναρμονισμένης πρακτικής των μηχανισμών διασφάλισης και «αποζημίωσης» που είχαν τεθεί σε εφαρμογή στο πλαίσιο της σύμπραξης της περιόδου 1989 - 2000, με αντικείμενο τη συμμετοχή των συμπραττουσών μη αναδόχων στην εκτέλεση συγκεκριμένου καταναμεθθέντος ή επόμενου υπό κατανομή έργου. Η ρητή ή σιωπηρή σύμπτωση των βουλήσεων των συμπραττουσών ως προς τη συμπεριφορά που όφειλαν να υιοθετήσουν, ή τουλάχιστον η ύπαρξη αμοιβαίων επαφών/διαπραγματεύσεων σε σχέση με την διαλαμβανόμενη στα προσύμφωνα/συμφωνητικά διασφάλισης/ «αποζημίωσης» μελλοντική τους συμπεριφορά, καθώς και η ταυτότητα (όλων ή κάποιων εκ) των εμπλεκομένων, συνάγεται από το περιεχόμενό τους σε συνδυασμό με το σύνολο των λοιπών συγκλινόντων στοιχείων του φακέλου (εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...], στοιχεία ως προς τη διενέργεια των διαγωνισμών που απέστειλαν οι αναθέτουσες, λοιπά αντίστοιχα συμφωνητικά), ακόμα και στις περιπτώσεις που τα εν λόγω συμφωνητικά ή κάποια εξ αυτών δεν φέρουν τις υπογραφές όλων (ή ορισμένων ή και κανενός) από τους συμβαλλομένους, ή από το σώμα τους δεν προκύπτει η ταυτότητα αυτών. Από τη συνδυαστική ανάγνωση των ανωτέρω στοιχείων, προκύπτει με σαφήνεια ότι στόχος της πρακτικής σύναψης των συμφωνητικών αυτών ήταν να καταστεί δυνατό σε κάθε μία από τις συμπράττουσες επιχειρήσεις να καθορίσει τη μελλοντική της συμπεριφορά στην αγορά, υπολογίζοντας σε μια παράλληλη συμπεριφορά των ανταγωνιστών της (σεβασμός της εκ περιτροπής ανάθεσης, τόσο σε επίπεδο ομάδων όσο

⁶⁰⁴ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 369/26.09.2016 Υπόμνημα της ΒΙΟΤΕΡ σελ. 6.

⁶⁰⁵ [...]

⁶⁰⁶ [...]

και μεταξύ των μελών αυτών, υποβολή προσφορών κάλυψης ή αποχή από τη διαγωνιστική διαδικασία, συμμετοχή στην εκτέλεση του υπό κατανομή έργου), και συνεπώς οι σχετικές πρακτικές διασφάλισης υπάγονται στην έννοια, εάν όχι της συμφωνίας, πάντως της εναρμονισμένης πρακτικής. Ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα:

319. Από το περιεχόμενο των εγγραφών [...] ⁶⁰⁷, [...] ⁶⁰⁸, [...] ⁶⁰⁹, και [...] ⁶¹⁰ στο προσωπικό ημερολόγιο [...] ⁶¹¹, με αντικείμενο τη συμμετοχή στην εκτέλεση του έργου «Λακκωνίων Λασιθίου» (1991) δέκα τριών εταιριών, εντάσσεται στο πλαίσιο των σχετικών συναντήσεων και «*συνεννοήσεων*» που λάμβαναν χώρα μεταξύ των συμπραττουσών για τη χειραγώγηση συγκεκριμένων διαγωνισμών. Όπως σαφώς προκύπτει από τις ανωτέρω εγγραφές, «*έγινε συν/ση*» ως προς τον σχετικό διαγωνισμό και έλαβαν χώρα συζητήσεις επί του τρόπου συμπερίληψης των μη επιλεγέντων ως αναδόχων στην εκτέλεση του έργου. Ιδίως δε από την εγγραφή της [...] ⁶¹², η οποία συμπίπτει χρονικά με την ημερομηνία που χειρόγραφα σημειώνεται επί του ανωτέρω συμφωνητικού, προκύπτει ότι οι συζητήσεις των δώδεκα συμβαλλομένων σε αυτό και της 13^{ης} (ΠΑΡΝΩΝ), η επωνυμία της οποίας έχει προστεθεί χειρόγραφα επ' αυτού, έχουν ως αντικείμενο τη χειραγώγηση του σχετικού διαγωνισμού και συνεπώς, το εν λόγω εύρημα εντάσσεται στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων μεταξύ των συμπραττουσών για τη συμπερίληψη μη αναδόχων στην εκτέλεση του έργου.
320. Ομοίως, το ανυπόγραφο σχέδιο συμφωνητικού [...] [...] ⁶¹³, με αντικείμενο την συμμετοχή μη επιλεγέντων ως αναδόχων στην κατασκευή του τμήματος του αυτοκινητοδρόμου Αθηνών-Κορίνθου «*Ρέμμα Γιώργου-Μέγαρο Α΄ Υποτμήμα*» εντάσσεται στο πλαίσιο της κατανομής εργολαβιών του ως άνω αυτοκινητοδρόμου από τις συμπράξεις, όπως προκύπτει από τη συνδυαστική ανάγνωση του ανωτέρω εγγράφου με το εύρημα [...] ⁶¹⁴, με αντικείμενο τη μεθοδολογία κατανομής τριών εργολαβιών του ίδιου αυτοκινητοδρόμου, με τις εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] [...] ⁶¹⁵, [...] ⁶¹⁶, [...] ⁶¹⁷ και [...] ⁶¹⁸ και [...] κατάθεση [...]. Από τα εν λόγω συγκλίνοντα στοιχεία συνάγεται, τόσο η πραγματοποίηση συναντήσεων στο πλαίσιο του ΣΑΤΕ με αντικείμενο τη χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων μέσω ομαδοποιήσεων όσο και το συμπέρασμα ότι τρεις εργολαβίες, η μία από τις οποίες ήταν

---

⁶⁰⁷ [...]

⁶⁰⁸ [...]

⁶⁰⁹ [...]

⁶¹⁰ [...]

⁶¹¹ [...]

⁶¹² [...]

⁶¹³ [...]

⁶¹⁴ [...]

⁶¹⁵ [...]

⁶¹⁶ [...]

⁶¹⁷ [...]

⁶¹⁸ [...]

αναμφίβολα τμήμα του αυτοκινητοδρόμου Αθηνών-Κορίνθου⁶¹⁹, υπήρξαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ των συμπραττουσών.

321. Αντίστοιχα, το έγγραφο [...] [...] ⁶²⁰, σε σχέση με τη συμμετοχή μη επιλεγέντων ως αναδόχων στην εκτέλεση των έργων «σήραγγα Δωδώνης», «σήραγγα Πατρών» και «σήραγγα Γκρίκας-Μεσοβουνίου» δεν φέρει μεν υπογραφές, ωστόσο, από τις χειρόγραφες σημειώσεις επί του σώματός του προκύπτει ότι αυτό περιλαμβανόταν στο αρχείο [...] και ότι επ' αυτού υπήρξε συνάντηση συμπραττουσών εργοληπτικών επιχειρήσεων με αντικείμενο την επίτευξη συμφωνίας για την κατανομή των ως άνω έργων. Στο πλαίσιο αυτό δε, το εν λόγω έγγραφο χρησίμευε ως «υπόδειγμα σε περίπτωση συμφωνίας», όπως αναφέρεται επί του σώματός του. Από τη συνδυαστική ανάγνωση των ανωτέρω εγγράφων, προκύπτει με σαφήνεια ότι είχαν υπάρξει διαπραγματεύσεις για τη χειραγώγηση των σχετικών διαγωνισμών και ότι σε αυτό το πλαίσιο εντασσόταν το ανωτέρω συμφωνητικό. Υπέρ της διαπίστωσης αυτής συνηγορεί και η εγγραφή της [...] ⁶²¹ στο προσωπικό ημερολόγιο [...] σε σχέση με το έργο «σήραγγα Δωδώνης», από την οποία προκύπτει ότι λίγες ημέρες πριν από την επαναδημοπράτηση του εν λόγω έργου, αποφασίσθηκε, στο πλαίσιο της σύμπραξης, να ανατεθεί αυτό σε συγκεκριμένη ομάδα εργοληπτικών επιχειρήσεων.

322. Αντιστοίχως, από την επισύναψη στην [...] επιστολή [...] ⁶²² του (ανυπόγραφου) εγγράφου [...] ⁶²³, σε σχέση με το έργο «Οδικός Άξονας Πάτρα – Αθήνα – Θεσσαλονίκη – Εργολαβία: τμήμα Αγ. Θεόδωροι – Αλμυρός» (1996), στο οποίο συμβάλλονται έντεκα από τις δώδεκα προεπιλεγείσες εταιρίες/κοινοπραξίες και μία που συμμετείχε στην α' φάση του σχετικού διαγωνισμού, με αντικείμενο τη συμμετοχή όλων στην εκτέλεση και τα κέρδη του ως άνω έργου, προκύπτει επικοινωνία μεταξύ τουλάχιστον δύο από τις συμβαλλόμενες εταιρίες. Από τη συνδυαστική δε ανάγνωση του εν λόγω εγγράφου με τις εγγραφές [...] ⁶²⁴ στο προσωπικό ημερολόγιο [...], στις οποίες καταγράφονται συναντήσεις στα γραφεία της εταιρίας Κ.Ι ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ και η επίτευξη «συμφωνίας» ως προς την κατανομή του ως άνω έργου, τρεις ημέρες πριν από την κατά τα ανωτέρω διαβίβαση του, προκύπτει ότι είχε επέλθει σύμπτωση των βουλήσεων του συνόλου των συμβαλλομένων σε αυτό, ήτοι μεταξύ όλων των προεπιλεγέντων σχημάτων που συμβάλλονται σε αυτό, ως προς τη χειραγώγηση του σχετικού διαγωνισμού και την παροχή διασφαλίσεων στους μη επιλεγέντες ως αναδόχους.

323. Ομοίως, το έγγραφο [...] [...] ⁶²⁵, σε σχέση με το έργο «Ταμειευτήρας Κάρλας» (1998), συνδέεται με τις εγγραφές του προσωπικού ημερολογίου [...] [...] ⁶²⁶, [...] ⁶²⁷, [...] ⁶²⁸,

---

⁶¹⁹ [...]

⁶²⁰ [...]

⁶²¹ [...]

⁶²² [...].

⁶²³ [...]

⁶²⁴ [...]

⁶²⁵ [...]

⁶²⁶ [...]

⁶²⁷ [...]

⁶²⁸ [...]

[...] ⁶²⁹ και [...] ⁶³⁰ [...] από τις οποίες προκύπτει συνάντηση ομαδαρχών για «κλήρωση» του εν λόγω έργου σε μία από τις τέσσερις ομάδες στις οποίες είχαν ενταχθεί κατά την ώριμη φάση της σύμπραξης της περιόδου 1989 – 2000 οι εταιρίες της Η΄ τάξης (στην «ομάδα ΑΕΓΕΚ») και ακολούθως συνάντηση των μελών της ομάδας αυτής και εσωτερική συμφωνία εντός της ομάδας για ανάθεσή του σε συγκεκριμένες εταιρίες μέλη της ⁶³¹. Προκύπτει, συνεπώς, πέραν κάθε αμφιβολίας ότι υπήρξε εν προκειμένω σύμπτωση βουλήσεων, τόσο μεταξύ των εταιριών που είχαν ενταχθεί στις ομάδες εργοληπτικών επιχειρήσεων Η΄ τάξης κατά την εν λόγω περίοδο όσο και μεταξύ των μελών της «ομάδας ΑΕΓΕΚ» για την χειραγώγηση του εν λόγω διαγωνισμού και την παροχή διασφαλίσεων στους μη επιλεγέντες ως αναδόχους. Σε κάθε περίπτωση, το εν λόγω έγγραφο υπογράφεται από τους εκπροσώπους των εταιριών της (προσυμφωνημένης) μειοδότης του έργου «Ταμειυτήρας Κάρλας» και της (εταιρίας – ομαδάρχη) ΑΕΓΕΚ. Φέρει συνεπώς, τις υπογραφές των σημαντικότερων για τους σκοπούς της κατανομής του συγκεκριμένου έργου μελών της «ομάδας ΑΕΓΕΚ» ⁶³².

324. Ομοίως, το περιεχόμενο του εγγράφου [...] [...] ⁶³³ σε σχέση με έντεκα έργα της ώριμης φάσης της υπό κρίση περιόδου, το οποίο φέρει την υπογραφή μίας ⁶³⁴ από τις τρεις συμβαλλόμενες εταιρίες/ κοινοπραξίες ⁶³⁵, συγκλίνει πλήρως με τις εγγραφές του προσωπικού ημερολογίου [...] [...] ⁶³⁶, [...] ⁶³⁷, [...] ⁶³⁸, [...] ⁶³⁹, [...] ⁶⁴⁰ και [...] ⁶⁴¹ [...] και [...] ⁶⁴², από τις οποίες προκύπτουν συναντήσεις των τεσσάρων ομαδαρχών και (προ)συμφωνία για την κατανομή επτά από τα αναφερόμενα στο ανωτέρω εύρημα έντεκα έργα ⁶⁴³.

325. Εξάλλου, τα τρία έγγραφα [...] ⁶⁴⁴, [...], τα οποία κρίνεται ότι αφορούν στο έργο «Κυκλοφοριακή σύνδεση Ηγουμενίτσας» εντοπίστηκαν συνημμένα [...] επιστολή της εταιρίας ΜΗΧΑΝΙΚΗ προς τις εταιρίες ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ και ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ, και, ως εκ τούτου, προκύπτει ότι σχετικές επαφές υπήρξαν και ότι είχε επέλθει σύμπτωση των βουλήσεων τουλάχιστον μεταξύ των ως άνω εταιριών, ως προς τη χειραγώγηση του σχετικού διαγωνισμού και την παροχή διασφαλίσεων στους μη επιλεγέντες ως αναδόχους.

---

⁶²⁹ [...]

⁶³⁰ [...]

⁶³¹ [...]

⁶³² [...]

⁶³³ [...]

⁶³⁴ [...].

⁶³⁵ [...].

⁶³⁶ [...]

⁶³⁷ [...]

⁶³⁸ [...]

⁶³⁹ [...]

⁶⁴⁰ [...]

⁶⁴¹ [...]

⁶⁴² [...]

⁶⁴³ [...]

⁶⁴⁴ [...]

326. Βάσει των ανωτέρω, κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, δεν καταλείπεται ουδεμία αμφιβολία ότι κατά την επίμαχη εν προκειμένω περίοδο των ετών 1989 – 2000 εργοληπτικές επιχειρήσεις της τότε εκάστοτε ανώτατης τάξης υιοθέτησαν ένα κοινό σχέδιο νόθευσης διαγωνισμών δημοσίων έργων, μέσω ενός πλέγματος αντι-ανταγωνιστικών συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών, κατά τα αναλυτικώς προαναφερθέντα. Συνεπώς, οι ισχυρισμοί των συμμετεχόντων στην παρούσα διαδικασία μερών, ότι, δηλαδή, δεν αποδείχθηκε η ύπαρξη συμφωνίας ή έστω εναρμονισμένης πρακτικής, απορρίπτονται ως αβάσιμοι⁶⁴⁵.
327. Εξάλλου, δεν απαλλάσσει τα εμπλεκόμενα μέρη από την ευθύνη για την παράβαση των άρθρων 1 του ν. 703/1977/ ν.3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ, τυχόν πεποιθήση που δημιουργήθηκε στους εκπροσώπους τους (*quod non* εν προκειμένω) ότι ενεργούσαν σύμφωνα με το νόμο⁶⁴⁶, ούτε απαιτείται για τους σκοπούς διαπίστωσης παράβασης των προαναφερόμενων άρθρων η εξέταση της υποκειμενικής πρόθεσης των μερών ή η στοιχειοθέτηση αντι-ανταγωνιστικής πρόθεσης, αλλά αρκεί το αντικειμενικά ενδεχόμενο αντι-ανταγωνιστικό αποτέλεσμα. Συνεπώς, εφόσον το περιοριστικό του ανταγωνισμού αποτέλεσμα είναι αντικειμενικά ενδεχόμενο και τα εμπλεκόμενα μέρη συμβάλλουν με τις ενέργειές τους προς το σκοπό αυτό, όπως καταδείχθηκε εν προκειμένω, η σύμπραξη είναι απαγορευμένη, έστω και αν οι συμπράττοντες δεν αποσκοπούσαν στο εν λόγω αποτέλεσμα⁶⁴⁷. Επομένως, αβάσιμος είναι ο ισχυρισμός της ΒΙΟΤΕΡ ότι δεν αποδείχθηκε η αντι-ανταγωνιστική της βούληση⁶⁴⁸.
328. Ομοίως, ως αβάσιμος απορρίπτεται και ο ισχυρισμός περί έλλειψης αιτιώδους σχέσης μεταξύ των περιστατικών που εκλαμβάνονται κατά τα ανωτέρω ως «συμφωνία», «εναρμονισμένη πρακτική» ή «διαβούλευση» και της πρακτικής των συμπραττουσών εταιριών στην αγορά⁶⁴⁹ και, συνεπώς, περί μη πλήρωσης εν προκειμένω των προϋποθέσεων διαπίστωσης εναρμονισμένης πρακτικής. Και τούτο διότι, κατά πάγια ενωσιακή νομολογία⁶⁵⁰ τεκμαίρεται ότι η συμμετοχή σε διαβουλεύσεις/ συναντήσεις επιχείρησης που εξακολουθεί, κατόπιν αυτών να δραστηριοποιείται στην αγορά, επηρεάζει τη μελλοντική συμπεριφορά της επιχείρησης αυτής στην αγορά. Επαρκεί δε προς τούτο και η συμμετοχή της επιχείρησης σε μία μόνο συνάντηση με αντι-ανταγωνιστικό περιεχόμενο. Για λόγους πληρότητας, σημειώνεται, ότι όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου (βλ. ανωτέρω ενδεικτικά παρ. 246, 268 και 317), εν προκειμένω τα συμφωνηθέντα στο πλαίσιο της υπό εξέταση σύμπραξης τηρήθηκαν στην πράξη και υλοποιήθηκαν από τις συμπράττουσες ως προς την πλειονότητα των έργων

⁶⁴⁵ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 369/26.09.2016 Υπόμνημα της ΒΙΟΤΕΡ σελ.5 επ.

⁶⁴⁶ Βλ. ενδεικτικά ΔΕφαθ 1001/2006, σκ. 20.

⁶⁴⁷ Βλ. ενδεικτικά ΔΕφαθ 559/2010, σκ. 17, ΔΕφαθ 2891/2009, σκ. 18, και ΔΕφαθ 1682/2009, σκ. 27, όπου και εκτενείς παραπομπές σε κοινοτική νομολογία. Βλ. επίσης, ΔΕΚ C-29/83 & 30/83, *Compagnie Royale Asturienne des Mines SA and Rheinzing GMBH*, Συλλ. 1984, σελ. 1679.

⁶⁴⁸ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 369/26.09.2016 Υπόμνημα της ΒΙΟΤΕΡ υπό στοιχείο 4 και 6.

⁶⁴⁹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 369/26.09.2016 Υπόμνημα της ΒΙΟΤΕΡ υπό στοιχείο 6.

⁶⁵⁰ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-40/73, *Suiker Unie*, Συλλ. 1975, σελ. 513, σκ. 173-174, C-48/69, *ICI*, Συλλ. 1972, σελ. 103, σκ. 64, καθώς και ΠΕΚ T-202/98, *Tate & Lyle*, Συλλ. 2001, II-2040, σκ. 56, T-54/03 *Lafarge*, σκ. 461.

που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής και νόθευσης (βλ. ανωτέρω υπό IV.1.1.3), και συνεπώς αδιαμφισβήτητα η συμπεριφορά τους στην αγορά είναι αποτέλεσμα των μεταξύ τους επαφών και συνεννοήσεων.

329. Απορριπτέος, ως αλυσιτελώς προβαλλόμενος, είναι και ο ισχυρισμός ότι οι συμπράττουσες δεν αποκόμισαν κάποιο όφελος από τη συμμετοχή τους στη σύμπραξη, π.χ. διότι δεν συμμετείχαν στην εκτέλεση οποιουδήποτε έργου, ή συναφώς ότι η αποδιδόμενη συμμετοχή τους σε αυτή είναι άνευ λογικής ή απρόσφορη για την αποκόμιση οποιουδήποτε οφέλους, συνθήκη που κατά την εκτίμησή τους αποδεικνύει τη μη συμμετοχή τους σε αυτή και, συνεπώς, τη μη στοιχειοθέτηση σύμπτωσης βουλήσεων ως προς το πρόσωπό τους⁶⁵¹. Και τούτο διότι, εφόσον μία σύμπραξη που έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού εμπίπτει στις απαγορευτικές διατάξεις των άρθρων 1 ν. 703/1977 και 85 ΣυνθΕΚ, δεν απαιτείται να εξεταστεί το τυχόν επιχειρηματικό συμφέρον των συμβαλλόμενων. Είναι, δηλαδή, αδιάφορο το ζήτημα αν η συμμετοχή επιχείρησης στην αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη, για την οποία υπάρχουν έγγραφες αποδείξεις, υπαγορεύθηκε από συγκεκριμένους εμπορικούς λόγους ή ήταν κατ' εκτίμηση οικονομικά λογική ή πρόσφορη. Κατά μείζονα λόγο η επίκληση έλλειψης οικονομικής λογικής στη συμμετοχή σε αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη, δεν επαρκεί κατά νόμο για την αναίρεση της διαπίστωσης περί σύμπτωσης βουλήσεων και συμμετοχής σε αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη, για την οποία υπάρχουν έγγραφες αποδείξεις.

IV.1.2.2.3.2 Αποδεικτική αξία στοιχείων του φακέλου σχετικά με την περίοδο 1989 - 2000

330. Στα υπομνήματά τους, αλλά και κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής, ορισμένα από τα εμπλεκόμενα μέρη αμφισβήτησαν την αποδεικτική αξία ορισμένων εγγράφων του φακέλου. Συγκεκριμένα:
331. Ορισμένοι επεσήμαναν⁶⁵² τον προσωπικό χαρακτήρα των εγγραφών στα προσωπικά ημερολόγια [...] και τη μειωμένη κατά την κρίση τους αξιοπιστία τους εκ του λόγου αυτού. Προέβαλαν⁶⁵³, επιπροσθέτως, τον ισχυρισμό ότι δεν νοείται στοιχειοθέτηση ευθύνης τους βάσει των εγγραφών αυτών, καθώς δεν μπορούν να επηρεάσουν το τι αναγράφουν τρίτοι και δη ανταγωνιστές, στα ημερολόγια, αρχεία και λοιπά έγγραφά τους. Ορισμένα, επίσης, από τα μέρη⁶⁵⁴ αμφισβήτησαν την αυθεντικότητά τους, προβάλλοντας τον ισχυρισμό ότι δεν μπορεί να αποκλεισθεί ούτε έχει ελεγχθεί το ενδεχόμενο σκόπιμης δημιουργίας των εν λόγω στοιχείων προς βλάβη ανταγωνιστριών εταιριών. Τυχόν δε αποδοχή από την Επιτροπή των εν λόγω εγγραφών ως ικανών αποδεικτικών μέσων προκειμένου να διαπιστώσει παράβαση, αυξάνει κατά τους ισχυρισμούς τους⁶⁵⁵ τον ανωτέρω κίνδυνο.

⁶⁵¹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 369/26.09.2016 Υπόμνημα της ΒΙΟΤΕΡ υπό στοιχείο 8 και το υπ' αριθ. πρωτ. 347/26.09.2016 Υπόμνημα της ΕΛΤΕΡ σελ.5-6.

⁶⁵² Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 366/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΕΛΤΕΚ σελ.2.

⁶⁵³ ό.π.

⁶⁵⁴ ό.π.

⁶⁵⁵ ό.π.

332. Οι ισχυρισμοί όμως αυτοί είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι, δεδομένου ότι οι επίμαχες χειρόγραφες εγγραφές στα ημερολόγια συνιστούν άμεση έγγραφη απόδειξη της διαπραχθείσας εξ αντικείμενου παράβασης και της συμμετοχής των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων σε αυτήν. Ειδικότερα, κατά πάγια ενωσιακή νομολογία (βλ. ενότητα III.2), θεωρούνται από τα πλέον αξιόπιστα αποδεικτικά μέσα, με αυξημένη μάλιστα αποδεικτική αξία. Και τούτο διότι αφενός συντάχθηκαν σε ανύποπτο και σύγχρονο με τη διενέργεια των παραβατικών συναντήσεων και πρακτικών χρόνο, και αφετέρου προέρχονται από έναν από τους συμμετέχοντες στις ανωτέρω, παραβατικές και για τον ίδιο, συναντήσεις με περιοριστικό του ανταγωνισμού περιεχόμενο, ο οποίος έχει συνεπώς άμεση γνώση των πραγματικών περιστατικών της επίμαχης περιόδου 1989 -2000. Εντοπίστηκαν δε κατά τη διενέργεια αιφνιδίων ελέγχων στα γραφεία της συγκεκριμένης εταιρίας, μέλος της υπό κρίση σύμπραξης.
333. Ειδικότερα, οι συγκεκριμένες εγγραφές της περιόδου των ετών 1989 – 2000 στο προσωπικό ημερολόγιο [...] κατά τον κρίσιμο χρόνο, με άμεση και ιδίαν κατά τα ανωτέρω αντίληψη των κρίσιμων γεγονότων, είναι ευανάγνωστες, σαφείς και ευχερώς αξιοποιήσιμες στη συντριπτική τους πλειοψηφία και έχουν καταγραφεί ως επί το πλείστον κατά τη διάρκεια ή αμέσως μετά τις κρίσιμες συναντήσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων. Περαιτέρω, από τις εγγραφές αυτές προκύπτει η κατανομή διαγωνισμών δημοσίων έργων από τις εργοληπτικές εταιρίες της ανώτατης τάξης κατά τα έτη 1989-2000 με εξαιρετικό επίπεδο λεπτομέρειας και αναλυτικότητας αναφορές στις συναντήσεις των εμπλεκόμενων, στα έργα στα οποία αυτές αφορούσαν, στο αποτέλεσμα και τις αποφάσεις που ελήφθησαν κατά τη διάρκεια τους, και συχνά στην ταυτότητα (όλων ή ορισμένων) από τους συμμετέχοντες. Οι εν λόγω δε λεπτομέρειες ως προς τα έργα που προκηρύχθηκαν την ανωτέρω περίοδο, τις ημερομηνίες που έλαβαν χώρα οι διαγωνιστικές διαδικασίες και τους συμμετέχοντες σε αυτές (όπου αναφέρονται) επιβεβαιώθηκαν στο σύνολό τους (σχεδόν) από τα στοιχεία που υποβλήθηκαν από τις αναθέτουσες Αρχές ως προς τις δραστηριοποιούμενες στον κλάδο δημοσίων έργων εταιρίες ανώτατης τάξης και τις λεπτομέρειες διεξαγωγής των ερευνώμενων διαγωνισμών (ημερομηνίες δημοπράτησης/κατακύρωσης, ταυτότητα συμμετεχουσών/προεπιλεγισών, προσφερθείσες εκπτώσεις, ταυτότητα αναδόχου).
334. Έτσι, εντελώς ενδεικτικά, απόλυτα ακριβής αποδεικνύεται η αναφορά στην εγγραφή [...] στο προσωπικό ημερολόγιο [...] σε «39 εταιρίες Η' τάξης» κατά τον κρίσιμο χρόνο, δεδομένου ότι, με βάση τα στοιχεία του τμήματος ΜΕΕΠ της Γεν. Γραμματείας Υποδομών του ΥΠΟΜΕΔΙ, επιβεβαιώνεται ότι κατά την 31.12.1995 οι εταιρίες Η' τάξης ήταν 39. Αντίστοιχης ακρίβειας είναι οι εγγραφές στο ημερολόγιο [...] σε σχέση με το χρόνο δημοπράτησης των κρίσιμων έργων. Επί παραδείγματι, στις σημειώσεις [...] στο προσωπικό [...] ημερολόγιο καταγράφεται η δημοπράτηση του έργου «Εγγειοβελτιωτικά έργα από γεωτρήσεις Λακωνίων, Ν.Λασιθίου», με βάση δε τα στοιχεία που προσκόμισε στη ΓΔΑ η αναθέτουσα Αρχή, το ως άνω έργο όντως δημοπρατήθηκε την 16η Ιανουαρίου 1991⁶⁵⁶.

⁶⁵⁶ [...]

335. Επομένως, καταρρίπτεται και είναι απορριπτέος ως αβάσιμος ο προαναφερόμενος ισχυρισμός ότι πιθανώς δημιουργήθηκαν σκοπίμως οι εγγραφές προς βλάβη των ανταγωνιστών. Για τον πρόσθετο λόγο, ότι δεν συνάδει με την κοινή λογική το επιχείρημα ότι εκατοντάδες εγγραφές, τέτοιας ακρίβειας και λεπτομέρειας ως προς πρόσωπα και γεγονότα αλλά και δάρκειας μιας ενδεκαετίας συντάχθηκαν (από κοινού με αναφορές σε προσωπικά γεγονότα και άλλα γεγονότα της περιόδου⁶⁵⁷) σε χρόνο κατά πολύ μεταγενέστερο (δεκαετίας και πλέον) από το χρόνο στον οποίο αναφέρονται, με στόχο να βλαβούν, δήθεν, οι ανταγωνιστές τους στην πιθανότητα να διενεργήσει στο αβέβαιο μέλλον αιφνιδιαστική έρευνα η Επιτροπή Ανταγωνισμού στον κατασκευαστικό κλάδο. Επαναλαμβάνεται ότι τα εν λόγω στοιχεία κατασχέθηκαν από τη ΓΔΑ κατά τη διάρκεια αιφνιδιαστικού επιτόπιου ελέγχου και ότι η ακρίβεια και πιστότητα του περιεχομένου τους έχει διασταυρωθεί έναντι των λοιπών στοιχείων του φακέλου που θεμελιώνουν την παράβαση (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.1.1), ενώ αμφισβήτηση με τη μορφή της ένστασης πλαστότητας δεν προβλήθηκε από κανένα από τα μέρη που συμμετέχουν στην παρούσα διαδικασία⁶⁵⁸.
336. Περαιτέρω, ορισμένα μέρη⁶⁵⁹ προέβαλαν τον ισχυρισμό ότι τα προσύμφωνα/ συμφωνητικά διασφάλισης/ «αποζημίωσης» που εντοπίστηκαν στους επιτόπιους ελέγχους είναι στην πλειονότητά τους ανυπόγραφα, δεν φέρουν ημερομηνία και δεν αναγράφουν τα ονόματα των συμβαλλομένων σε αυτά, με συνέπεια να στερούνται των βασικών χαρακτηριστικών των αποδεικτικών στοιχείων και του «εγγράφου».
337. Ο εν λόγω ισχυρισμός προβάλλεται αλυσιτελώς και κρίνεται, ως εκ τούτου, απορριπτέος, διότι οι αναφερόμενες ως ελλείψεις δεν μειώνουν στο ελάχιστο την αυξημένη αποδεικτική τους αξία. Κατά πάγια ενωσιακή νομολογία, η απουσία υπογραφής από ένα έγγραφο ή η έλλειψη ημερομηνίας ή πλήρους ημερομηνίας δεν αφαιρεί από το εν λόγω έγγραφο αποδεικτική ισχύ (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα III.2), εφόσον η προέλευσή του και το περιεχόμενό του μπορούν να προσδιοριστούν με αρκετή βεβαιότητα, όπως συμβαίνει και εν προκειμένω. Συγκεκριμένα:
338. Η προέλευση και το περιεχόμενο των επίμαχων προσυμφώνων/ συμφωνητικών διασφάλισης/«αποζημίωσης» των μη προσυμφωνηθέντων ως αναδόχων είναι απόλυτα σαφής, η δε χρονολογία της σύνταξής τους, όταν δεν καθορίζεται άμεσα στο σώμα τους, προκύπτει με ακρίβεια, είτε από χειρόγραφες σημειώσεις επί του σώματός τους είτε από συνημμένες σε αυτά διαβιβαστικές επιστολές είτε και από τη συνδυαστική ανάγνωση αναφορών εντός των ιδίων των εγγράφων και άλλων στοιχείων του φακέλου. Παράλληλα, το περιεχόμενο τους συγκλίνει και επιβεβαιώνει σειρά άλλων στοιχείων του φακέλου, τα οποία αλληλοεπιβεβαιώνονται σε εντυπωσιακό βαθμό (βλ. και ανωτέρω υπό ενότητα IV.1.1). Συγκεκριμένα:

⁶⁵⁷ [...]

⁶⁵⁸ Βλ. Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 17-22.

⁶⁵⁹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 380/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ παρ. 3-5 και υπ' αριθ. πρωτ. 371/26.09.2016 του ΣΑΤΕ σελ 2, 10 επ.

(α) το έγγραφο [...] ⁶⁶⁰ με αντικείμενο τη συμμετοχή δέκα τριών μη αναδόχων στην εκτέλεση του έργου «Λακωνίων Λασιθίου», επί του οποίου σημειώνεται χειρόγραφα η ημερομηνία [...], συγκλίνει με τα αναφερόμενα στις εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] ⁶⁶¹ [...] ⁶⁶², από τις οποίες προκύπτει ότι υπήρξαν συζητήσεις για τη συμμετοχή δέκα τριών μη αναδόχων στην εκτέλεση του ως άνω έργου.

(β) το έγγραφο [...] ⁶⁶³ ως προς την κατανομή τριών εργολαβιών του ως άνω αυτοκινητοδρόμου μέσω ομαδοποιήσεων στο πλαίσιο του ΣΑΤΕ, συγκλίνει με: i) τις εγγραφές [...] ⁶⁶⁴ στο προσωπικό ημερολόγιο [...], από τις οποίες προκύπτει συνδυαστικά, μεταξύ άλλων, ότι είχε υιοθετηθεί στο πλαίσιο του ΣΑΤΕ η πρακτική των ομαδοποιήσεων μεταξύ των εταιριών ως μεθοδολογία κατανομής των έργων, ii) το εύρημα [...] [...] ⁶⁶⁵, σε σχέση με την συμμετοχή μη αναδόχων στην εκτέλεση του τμήματος του αυτοκινητοδρόμου Αθηνών-Κορίνθου, («Τμήμα: Ρέμμα Γιώργου-Μέγαρο Α' Υποτμήμα»), καθώς και iii) με τις εγγραφές [...] ⁶⁶⁶ στο προσωπικό ημερολόγιο [...], από τις οποίες προκύπτει ότι τρεις εργολαβίες, η μία τουλάχιστον εκ των οποίων ήταν τμήμα του αυτοκινητοδρόμου Αθηνών-Κορίνθου, κατανεμήθηκαν μέσω ομαδοποιήσεων το 1991.

(γ) το έγγραφο [...] ⁶⁶⁷, [...], το οποίο, βάσει των επ' αυτού χειρόγραφων σημειώσεων, χρησίμευε ως υπόδειγμα συμφωνίας με αντικείμενο την συμμετοχή μη αναδόχων στην εκτέλεση των έργων «σηράγγων Πάτρας-Γκρίνκας-Δωδώνης», συνδέεται με τις εγγραφές [...] ⁶⁶⁸ στο προσωπικό ημερολόγιο [...], αλλά και με την εγγραφή [...] ⁶⁶⁹. Από τις εν λόγω εγγραφές επιβεβαιώνεται ότι υπήρξε συμφωνία για το έργο «σήραγγας Πατρών», η οποία «χάλασε» και ότι το έργο «σήραγγα Δωδώνης» κληρώθηκε, προ της (επανα)δημοπράτησής του, μεταξύ των ομάδων στις οποίες είχαν ενταχθεί οι εργολήπτριες εταιρίες της ανώτατης τάξης της περιόδου.

(δ) το έγγραφο [...] ⁶⁷⁰, συνημμένο στην [...] επιστολή, σε σχέση με συμμετοχή μη αναδόχων στην εκτέλεση του έργου «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός» (1996), συγκλίνει με τις εγγραφές [...] ⁶⁷¹ στο προσωπικό ημερολόγιο [...], από τις οποίες προκύπτει συνάντηση εμπλεκομένων προ της δημοπράτησης του ως άνω έργου και επίτευξη σχετικής «συμφωνίας».

(ε) το έγγραφο [...] [...], το οποίο περιγράφει τη μεθοδολογία, του προσδιορισμού εκ των προτέρων του αναδόχου του εκάστοτε (κατανεμηθέντος) διαγωνισμού από θυγατρικές

---

⁶⁶⁰ [...]

⁶⁶¹ [...]

⁶⁶² [...]

⁶⁶³ [...]

⁶⁶⁴ [...]

⁶⁶⁵ [...]

⁶⁶⁶ [...]

⁶⁶⁷ [...]

⁶⁶⁸ [...]

⁶⁶⁹ [...]

⁶⁷⁰ [...]

⁶⁷¹ [...]

των εταιριών Η΄ τάξης (εταιρίες Ζ΄ τάξης), ενόψει του τότε νέου νομοθετικού πλαισίου που εισήγαγε το «μαθηματικό τύπο» επιλογής αναδόχου, συγκλίνει προς τις εγγραφές της [...] στο προσωπικό ημερολόγιο [...] ⁶⁷², από τις οποίες προκύπτει σωρεία συναντήσεων εργοληπτικών επιχειρήσεων της ανώτατης τάξης (Η΄ τάξης) για ομαδοποιήσεις εταιριών, τόσο της Η΄ όσο και της Ζ΄ τάξης και «*συνεργασία επί μονίμου βάσεως*» ενόψει του τότε επικείμενου να ψηφισθεί ως άνω νόμου.

(στ) το έγγραφο [...] ⁶⁷³, σε σχέση με τη συμμετοχή μη αναδόχων στην εκτέλεση του έργου «Ταμειυτήρας Κάρλας», το οποίο φέρει τις υπογραφές των εκπροσώπων τεσσάρων από τις εννέα συμβαλλόμενες εταιρίες, έξι τουλάχιστον από τις οποίες ανήκαν, βάσει σχετικών αποδεικτικών στοιχείων, στην αποκαλούμενη «ομάδα ΑΕΓΕΚ» στο πλαίσιο των ομαδοποιήσεων των εταιριών Η΄ τάξης, συγκλίνει με τις εγγραφές [...], στο προσωπικό ημερολόγιο [...] (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 259 έως 263, 323 και 324) ⁶⁷⁴, από τις οποίες προκύπτει η διεξαγωγή συζητήσεων και η επίτευξη συμφωνίας μεταξύ ομάδων επιχειρήσεων Η΄ τάξης, πριν από τη δημοπράτησή του, για την «ανάθεση» του ως άνω έργου στην «ομάδα ΑΕΓΕΚ».

(ζ) το έγγραφο [...] ⁶⁷⁵, το οποίο αφορά στη συμμετοχή μη αναδόχων στη εκτέλεση του έργου «Λευκόπετρα-Βέροια-Κουλούρα» και ακόμη δέκα έργων και αποτυπώνει τη συμφωνία των εμπλεκομένων ως προς το προσυμφωνηθέν ανάδοχο σχήμα των έργων αυτών, συμφωνεί απόλυτα ως προς την ταυτότητα των προσυμφωνημένων αναδόχων επτά από τα έντεκα προαναφερόμενα έργα, με τις εγγραφές της [...] στα ημερολόγια [...] (βλ. ανωτέρω υπό IV.1.1.3.2),

(η) τα τρία έγγραφα [...] ⁶⁷⁶, με αντικείμενο τη συμμετοχή μη αναδόχων στην εκτέλεση μη ταυτοποιούμενου σε αυτά έργου, τα οποία είναι συνημμένα σε [...] επιστολή που στάλθηκε μέσω τηλεομοιοτυπίας [...] από τη ΜΗΧΑΝΙΚΗ, και τα οποία εκτιμάται ότι σχετίζονται με το έργο «Κυκλοφοριακή σύνδεση λιμένα Ηγουμενίτσας» συγκλίνουν προς την εγγραφή στο προσωπικό ημερολόγιο [...] ⁶⁷⁷, από την οποία προκύπτει «κλήρωση» του ως άνω έργου στις εταιρίες ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ/ΜΟΧΛΟΣ, τέσσερις ημέρες πριν από τη δημοπράτησή του.

(θ) το [...] έγγραφο [...] ⁶⁷⁸, το οποίο αφορά στη μεταφορά της συμμετοχής της εταιρίας ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ από το έργο «Κουλούρα-Κλειδί» στο έργο «Αραχθος-Περιστέρι» και φέρει τις υπογραφές εκπροσώπων των εταιριών ΑΕΓΕΚ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ, ΕΚΤΕΡ και ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ, όλων μελών του αναδόχου σχήματος του έργου αλλά και της «ομάδας ΑΕΓΕΚ» κατά τον κρίσιμο χρόνο, επιβεβαιώνει την εγγραφή στο προσωπικό ημερολόγιο [...] ⁶⁷⁹, από την οποία

⁶⁷² Βλ. ενότητα IV.1.2.2.3.1.

⁶⁷³ [...]

⁶⁷⁴ Βλ. ενότητα IV.1.2.2.3.1 για παράθεση και ανάλυση σχετικών εγγραφών.

⁶⁷⁵ [...].

⁶⁷⁶ [...]

⁶⁷⁷ [...]

⁶⁷⁸ [...]

⁶⁷⁹ [...]

προκύπτει απόφαση ομαδαρχών, επτά ημέρες πριν από τη δημοπράτησή του, για την «ανάθεση» του εν λόγω έργου στην «ομάδα ΑΕΓΕΚ», και συνδέεται με το [...] έγγραφο [...] ⁶⁸⁰, το οποίο αφορά, μεταξύ άλλων την επιθυμία της ως άνω εταιρίας να μεταφέρει τα «δικαιώματά» της στο πλαίσιο της σύμπραξης από έργα των αποκαλούμενων «3^ο και 4^ο κύκλου».

339. Εξάλλου, σύγκλιση με λοιπά στοιχεία του φακέλου παρατηρείται και ως προς το τελευταίο αυτό έγγραφο και το έγγραφο [...] ⁶⁸¹, στα οποία καταγράφεται η μεθοδολογία κατανομής που εφάρμοξε η σύμπραξη κατά τα έτη 1999-2000. Το μεν πρώτο σχετίζεται με τις εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] ⁶⁸², όπου καταγράφονται συζητήσεις ομαδαρχών για αναβαθμολογήσεις, αλλά και, κυρίως με το [...] έγγραφο [...] ⁶⁸³, το οποίο ομοίως αναφέρεται, μεταξύ άλλων, σε μεταφορά των «δικαιωμάτων» της εταιρίας ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ στο πλαίσιο της σύμπραξης. Το τελευταίο αυτό έγγραφο συγκλίνει, σε σχέση με τα ανάδοχα σχήματα για τα έργα «Σκούπα Ηγουμενίτσας» και «Κουλούρα-Κλειδί» που μνημονεύονται σε αυτό, προς τις εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] ⁶⁸⁴. Παράλληλα, τα ως άνω έγγραφα επιβεβαιώνουν τις καταθέσεις του [...] ως προς τη μεθοδολογία κατανομής βάσει δυναμικότητας, και αναφέρονται στην μεθοδολογία κατανομής στο πλαίσιο της σύμπραξης συγκεκριμένων διαγωνισμών, όπως οι διαγωνισμοί για τα έργα «Κουλούρα-Κλειδί», «Άραχθος-Περιστέρι» (άλλως «Μπαλδούμα-Περιστέρι») και «Σκούπα Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός», η χειραγώγηση των οποίων προκύπτει είτε από αμφότερα τα ως άνω έγγραφα ή/και από τις καταθέσεις του [...] ή/και από εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...].

340. Επίσης, το μεν πρώτο από τα ως άνω δύο έγγραφα έχει σαφή προέλευση και ημερομηνία, ενώ το δεύτερο δεν φέρει μεν ημερομηνία, ωστόσο, τοποθετείται χρονικά με ασφάλεια περί το 2000 ⁶⁸⁵. Ομοίως, από το σώμα του εγγράφου δεν προκύπτει ο συντάκτης του, ωστόσο, και με δεδομένο ότι το εν λόγω έγγραφο κατά περιεχόμενο αφορά την «ομάδα ΑΕΓΕΚ», υποδηλώνει ότι συντάχθηκε από στέλεχος είτε της εταιρίας ΑΕΓΕΚ, στην οποία και εντοπίστηκε το συγκεκριμένο στοιχείο, είτε από εταιρία-μέλος της ομάδας της κατά τον κρίσιμο χρόνο. Με τα ως άνω δεδομένα, τόσο το [...] έγγραφο [...] όσο και το έγγραφο [...] είναι κατά την Επιτροπή στοιχεία αξιόπιστα.

341. Η αξιοπιστία τους αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι οι αντλούμενες από αυτά πληροφορίες ως προς τις λεπτομέρειες των εκεί αναφερόμενων διαγωνισμών ανταποκρίνονται στα στοιχεία που προσκόμισαν στη ΓΔΑ οι αναθέτουσες Αρχές. Έτσι, ενδεικτικά, οι πληροφορίες που αντλούνται από το μεν πρώτο ως προς τους αναδόχους των έργων «Ανθοχώρι», «Κουλούρα-Κλειδί» και «Πολύμυλος» ⁶⁸⁶ συγκλίνουν πλήρως

⁶⁸⁰ [...]

⁶⁸¹ [...]

⁶⁸² [...]

⁶⁸³ [...]

⁶⁸⁴ [...]

⁶⁸⁵ [...]

⁶⁸⁶ Εκτιμάται ότι πρόκειται για το έργο της Εγνατίας Οδού ΑΕ «Κατασκευή τμήματος ΕΟ από Πολύμυλο έως Λευκόπετρα», με ημερομηνία δημοπράτησης 24-08-1999 και ημερομηνία κατακύρωσης 21-09-1999 (βλ. υπ' αριθ. πρωτ. 5839/02.10.2015 επιστολή Εγνατίας οδού ΑΕ).

προς τα στοιχεία που υποβλήθηκαν σχετικώς στη ΓΔΑ από την Εγνατία Οδό, αναθέτουσα Αρχή των ως άνω έργων. Περαιτέρω, το ποσοστό (40%) που εμφανίζεται στο έγγραφο [...], ως έσοδο της «ομάδας ΑΕΓΕΚ» από την συμμετοχή μελών της στο, κατανεμηθέν στο πλαίσιο της σύμπραξης, έργο «Σκούπα Ηγουμενίτσας» αντιστοιχεί, με βάση τα στοιχεία της Εγνατίας Οδού, αναθέτουσας Αρχής του ως άνω έργου, στο ποσοστό συμμετοχής της εταιρίας ΜΟΧΛΟΣ (40%) - μέλους της «ομάδας ΑΕΓΕΚ» - στο ανάδοχο σχήμα του έργου αυτού. Παράλληλα, η αναφορά στο ως άνω δεύτερο έγγραφο περί συμμετοχής της εταιρίας ΕΤΕΠ – επίσης, μέλους της «ομάδας ΑΕΓΕΚ» - στην κατασκευαστική κοινοπραξία του έργου «Άγιοι Θεόδωροι-Αλμυρός» επαληθεύεται από τα στοιχεία που προσκόμισε η Γεν. Γραμματεία Υποδομών/ΥΠΟΜΕΔΙ σε σχέση με το έργο αυτό.

342. Εν κατακλείδι, κατά την κρίση της Επιτροπής, από τη συνδυαστική ανάγνωση των ανωτέρω προσυμφώνων/ συμφωνητικών διασφάλισης/«αποζημίωσης» με τα προαναφερόμενα στοιχεία του φακέλου, προκύπτει πέραν κάθε αμφιβολίας η προέλευση και ο χρόνος σύνταξής τους, τα έργα στα οποία αφορούν και η λειτουργία τους στο πλαίσιο της υπό κρίση σύμπραξης. Συνιστούν, συνεπώς, έγγραφα αυξημένης αποδεικτικής αξίας, καθώς συντάχθηκαν σε ανύποπτο χρόνο, σύγχρονο της υπό κρίση σύμπραξης, από ορισμένα από τα μέλη αυτής, στο πλαίσιο διαβουλεύσεων εντός των μηχανισμών της σύμπραξης. Είναι, επομένως, απορριπτέοι ως αβάσιμοι οι ειδικότεροι ανά έγγραφο ισχυρισμοί ορισμένων από τα μέρη της παρούσας διαδικασίας αναφορικά με την αποδεικτική τους ισχύ⁶⁸⁷.

343. Απορριπτέος ως αβάσιμος είναι και ο ισχυρισμός⁶⁸⁸ ότι οι καταθέσεις που δόθηκαν στο πλαίσιο της Αίτησης Επιείκειας είναι μειωμένης αποδεικτικής ισχύος, διότι η αιτούσα την επιείκεια έχει ίδιο όφελος από την εν λόγω διαδικασία. Τουναντίον, οι καταθέσεις [...] στο πλαίσιο της Αίτησης Επιείκειας, [...] του ομίλου ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ, [...], αποτελούν στοιχεία αυξημένης αποδεικτικής αξίας. Και τούτο διότι καταρχήν αμφότεροι οι καταθέτοντες συμμετείχαν αυτοπροσώπως στις συναντήσεις μεταξύ εργοληπτικών επιχειρήσεων κατά την υπό κρίση περίοδο, ο πρώτος κατά την περίοδο 1989-2000 και ο δεύτερος κατά την περίοδο 1994-2000. Έχουν, επομένως, ίδια και άμεση αντίληψη των γεγονότων για τα οποία κατέθεσαν, κατά πάγια δε ενωσιακή νομολογία οι μαρτυρίες προσώπων που είχαν άμεση γνώση των πραγματικών περιστατικών περιστατικών έχουν ιδιαίτερος μεγάλη αποδεικτική αξία (βλ. υπό ΙΙΙ.2).

344. Περαιτέρω, εφόσον από μια δέσμη συγκλινουσών ενδείξεων αποδεικνύονται οι δηλώσεις μιας επιχείρησης εμπλεκόμενης στη σύμπραξη ως προς την ύπαρξη και συγκεκριμένες πτυχές αυτής, τότε οι δηλώσεις αυτές συνιστούν επαρκή απόδειξη άλλων πτυχών της σύμπραξης. Εν προκειμένω, τα ανωτέρω [...] στελέχη ερμήνευσαν κατά τρόπο λογικό, πειστικό και αναλυτικό τα ευρήματα που τέθηκαν υπόψη τους από τη

⁶⁸⁷ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 380/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ υπό στοιχείο 3-8 και υπόμνημα υπ' αριθ. πρωτ. 371/26.09.2016 του ΣΑΤΕ σελ.5, 8-11 και 14.

⁶⁸⁸ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 380/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ σελ. 2-7, 19, 23 και υπόμνημα υπ' αριθ. πρωτ. 371/26.09.2016 του ΣΑΤΕ σελ. 6 επ.

ΓΔΑ, οι καταθέσεις τους δε, αφορούν κυρίως σε εγγραφές στα προσωπικά ημερολόγια [...] και στοιχεία που εντοπίστηκαν σε έγχαρτη και ηλεκτρονική μορφή κατά τους επιτόπιους ελέγχους της ΓΔΑ, το περιεχόμενο των οποίων είναι ούτως ή άλλως, όπως προεκτέθηκε, σαφές στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων. Επομένως, οι καταθέσεις των ως άνω μαρτύρων επιβεβαιώνονται σε σημαντικό βαθμό από τα ίδια τα επίμαχα ευρήματα, τα οποία τους τέθηκαν υπόψη.

345. Έτσι, εντελώς ενδεικτικά, η κατάθεση [...] ⁶⁸⁹ στο σημείο της που αφορά τις συζητήσεις που λάμβαναν χώρα στο πλαίσιο του ΣΑΤΕ ως προς την κατανομή διαγωνισμών της πρώιμης, κατά τα ανωτέρω, φάσης (βλ. ανωτέρω υπό IV.1.1.3.1) επιβεβαιώνεται από το έγγραφο [...] ⁶⁹⁰, με αντικείμενο το σχέδιο κατανομής τριών εργολαβιών του αυτοκινητοδρόμου Αθηνών-Κορίνθου στο πλαίσιο του ΣΑΤΕ, αλλά και από τις εγγραφές στο προσωπικό [...] ημερολόγιο [...] ⁶⁹¹, από τις οποίες ομοίως καθίσταται σαφής η εμπλοκή του ως άνω Συνδέσμου στην κατανομή διαγωνισμών δημοσίων έργων κατά την προαναφερόμενη περίοδο. Από εγγραφές ⁶⁹² στο προσωπικό [...] ημερολόγιο καταδεικνύεται, επίσης, η βασιμότητα των ισχυρισμών [...] περί κατανομής έργων κατά την ίδια περίοδο βάσει δυναμικότητας, και περί εφαρμογής πρακτικών διασφάλισης της τήρησης των συμφωνηθέντων μέσω επιταγών που φυλάσσονταν από θεματοφύλακα/-ες και χρηματικής αποζημίωσης ⁶⁹³.

346. Τα αυτά ισχύουν και ως προς τους ισχυρισμούς του [...] και τις εγγραφές στο προσωπικό [...] ημερολόγιο στο βαθμό που αφορούν συγκεκριμένα έργα. Έτσι, εντελώς ενδεικτικά, τόσο από το προαναφερθέν έγγραφο όσο και από τις εγγραφές [...] ⁶⁹⁴ [...] ⁶⁹⁵ στο προσωπικό [...] ημερολόγιο, επιβεβαιώνεται η κατάθεση [...] ⁶⁹⁶ σε σχέση με την προσυμφωνία των εμπλεκόμενων για συγκεκριμένο έργο («Παράκαμψη Δυλιστηρίων» του αυτοκινητοδρόμου Αθηνών-Κορίνθου).

347. Ομοίως, η κατάθεσή του [...] ⁶⁹⁷ σε σχέση με την συγκρότηση και λειτουργία των ομάδων στο πλαίσιο της σύμπραξης και τη διενέργεια συναντήσεων μεταξύ των εργοληπτικών επιχειρήσεων, τόσο σε επίπεδο ομαδαρχών όσο και μελών εκάστης ομάδας, με τη συμμετοχή ιδιοκτητών ή διευθυντικών στελεχών των εμπλεκόμενων εταιριών κατά την ώριμη φάση της περιόδου 1989 - 2000, επιβεβαιώνεται από πολυάριθμες αναλυτικές εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] ⁶⁹⁸, ενώ η ύπαρξη των ομάδων επιβεβαιώνεται και από το [...] ⁶⁹⁹ έγγραφο [...]. Επιπλέον, η κατάθεσή του ⁷⁰⁰

---

⁶⁸⁹ [...]

⁶⁹⁰ [...]

⁶⁹¹ [...]

⁶⁹² [...]

⁶⁹³ [...]

⁶⁹⁴ [...]

⁶⁹⁵ [...]

⁶⁹⁶ [...]

⁶⁹⁷ [...]

⁶⁹⁸ [...]

⁶⁹⁹ [...]

⁷⁰⁰ [...]

αναφορικά με τις αποδιδόμενες στο πλαίσιο της σύμπραξης βαθμολογίες και τις αναβαθμολογήσεις των ομάδων και των μελών τους, καθώς και τη μεθοδολογία κατανομής των έργων βάσει δυναμικότητας επιβεβαιώνονται από εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] ⁷⁰¹, από το έγγραφο [...] ⁷⁰², στο οποίο καταγράφεται η βαθμολογία της «ομάδας ΑΕΓΕΚ» και εξετάζονται, μεταξύ άλλων, δύο σενάρια βαθμολόγησης (με και χωρίς αναβαθμολόγηση) της εταιρίας ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ, με στόχο τον υπολογισμό του ύψους των «δικαιωμάτων» της και των υπολοίπων αυτών από έργα του 3ου και 4ου «κύκλου», από το [...] έγγραφο [...], όπου καταγράφονται σενάρια βαθμολόγησης των εταιριών Η΄ τάξης, καθώς και από το έγγραφο με τίτλο [...] ⁷⁰³, στο οποίο καταγράφεται η μεθοδολογία κατανομής έργων βάσει ποσοστώσεων. Επιπλέον, η κατάθεση [...] ⁷⁰⁴ σε σχέση με την ένταξη των υπό κατανομή διαγωνισμών σε «κύκλους» επιβεβαιώνεται από το προαναφερθέν έγγραφο [...] ⁷⁰⁵, αλλά και από τα, επίσης, προαναφερθέντα έγγραφα [...] ⁷⁰⁶ και [...] ⁷⁰⁷. Οι δε αναφορές του στις μεθόδους διασφάλισης που χρησιμοποιούσε η σύμπραξη κατά την περίοδο 1989 - 2000 αποδεικνύονται από τα προαναφερόμενα διασφαλιστικά συμφωνητικά που εντοπίστηκαν κατά τους επιτόπιους ελέγχους της ΓΔΑ.

348. Αντίστοιχα ισχύουν ως προς τους ισχυρισμούς [...] περί κατανομής συγκεκριμένων έργων. Έτσι, εντελώς ενδεικτικά, από το έγγραφο [...] ⁷⁰⁸ επιβεβαιώνονται οι ισχυρισμοί [...] για την κατανομή στο πλαίσιο της σύμπραξης, μεταξύ άλλων, των έργων «Κουλούρα-Κλειδί» ⁷⁰⁹ και «Ανθοχώρι-Μέτσοβο». Ομοίως, η κατάθεσή [...] αναφορικά με την κατανομή του έργου «Κόμβος Ηγουμενίτσας» συγκλίνει με εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] ⁷¹⁰, αλλά και προς τα έγγραφα [...] το πρώτο από αυτά, και [...] τα άλλα δύο, [...] ⁷¹¹, τα οποία αφορούν στο ως άνω έργο. Από το ίδιο το περιεχόμενο μίας σειράς εγγραφών στο προσωπικό ημερολόγιο [...] επιβεβαιώνονται οι καταθέσεις του [...] ως προς την κατανομή πλειάδας επιμέρους διαγωνισμών.

349. Ως παράγων που ενισχύει, περαιτέρω, την αποδεικτική αξία των ως άνω καταθέσεων αξιολογείται το γεγονός ότι οι δηλώσεις [...] παραχωρήθηκαν στο όνομα και για λογαριασμό των εταιριών του ομίλου της ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ, ΜΟΧΛΟΣ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ και ΠΟΡΤΟ ΚΑΡΡΑΣ, και κατόπιν ωρίμου σκέψεως ⁷¹², ότι τα ως άνω στελέχη υπείχαν ως εκ της θέσεώς τους, επαγγελματική υποχρέωση να ενεργούν προς το συμφέρον αυτών των επιχειρήσεων, καθώς και ότι οι δηλώσεις τους αντίκεινται στα συμφέροντα της επιχείρησης αυτής, δεδομένου ότι την ενοχοποιούν

---

⁷⁰¹ [...].

⁷⁰² [...]

⁷⁰³ [...]

⁷⁰⁴ [...]

⁷⁰⁵ [...]

⁷⁰⁶ [...]

⁷⁰⁷ [...]

⁷⁰⁸ [...]

⁷⁰⁹ [...]

⁷¹⁰ [...]

⁷¹¹ [...]

⁷¹² [...]

ευθέως ως συμμετέχουσα σε παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού, γεγονός που ενέχει δυσάρεστες επιπτώσεις για την εκάστοτε αιτούσα, ακόμη και στην περίπτωση που απαλλαγεί πλήρως από το σχετικό διοικητικό πρόστιμο, στο πλαίσιο του Προγράμματος Επιείκειας. Σε κάθε περίπτωση, όπως ήδη σημειώθηκε, το περιεχόμενο των σχετικών καταθέσεων επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία του διοικητικού φακέλου.

350. Απορριπτέος ως αβάσιμος είναι και ο ισχυρισμός⁷¹³ ότι η αποδιδόμενη εμπλοκή ορισμένων εργοληπτικών επιχειρήσεων στη σύμπραξη δεν θεμελιώνεται σε αποδεικτικά στοιχεία που προέρχονται από τις ίδιες ή, συναφώς, ότι αυτές δεν συνέβαλαν στη σύνταξη ούτε γνώριζαν την ύπαρξη ή το περιεχόμενο των εγγράφων που εντοπίστηκαν κατά τους επιτόπιους ελέγχους της ΓΔΑ στα γραφεία άλλων εμπλεκόμενων εταιριών. Τουναντίον, όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό III.2), έγγραφα στοιχεία που εντοπίστηκαν κατά τη διάρκεια επιτόπιου ελέγχου που διενεργήθηκε στα γραφεία μίας επιχείρησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως απόδειξη κατά άλλης επιχείρησης. Και τούτο, ακόμη κι αν η τελευταία δεν μνημονεύεται ρητώς στο σχετικό έγγραφο. Συναφώς, το γεγονός ότι τα εις βάρος μίας επιχείρησης έγγραφα δεν βρέθηκαν στους χώρους της δεν απομειώνει ούτε κατ' ελάχιστο την αποδεικτική τους αξία. Επαναλαμβάνεται και στο σημείο αυτό, ότι κάθε μια από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις έλαβε πρόσβαση στα στοιχεία του φακέλου της υπόθεσης τα σχετικά με τις αποδιδόμενες σε αυτή αιτιάσεις, ιδίως δε σε όσα συλλέχθηκαν ή προέρχονται από τις λοιπές εμπλεκόμενες επιχειρήσεις ή από άλλη πηγή, ώστε να ασκήσει προσηκόντως τα δικαιώματα άμυνας και να προβάλει υπερασπιστικούς ισχυρισμούς, έχοντας πλήρως κατανοήσει τις κατηγορίες που της αποδίδονται και τελώντας σε γνώση του αποδεικτικού υλικού.

351. Καθίσταται εντεύθεν σαφές από όλα όσα προαναφέρθηκαν, ενόψει του βαθμού στον οποίο τα σχετικά ευρήματα συγκλίνουν μεταξύ τους και προς τα στοιχεία των αναθετουσών Αρχών, αλλά και της πληρότητας, ακρίβειας και σαφήνειας του περιεχομένου τους, ότι τα ευρήματα που αφορούν στην χειραγώγηση διαγωνισμών κατά την περίοδο 1989 - 2000 συνιστούν ένα συμπαγές σύνολο σοβαρών και αξιόπιστων στοιχείων, που χαρακτηρίζονται από συνέπεια. Από τη συνολική δε θεώρηση και συνδυαστική ανάγνωση των στοιχείων αυτών προκύπτει πέραν κάθε αμφιβολίας η σύσταση και λειτουργία κατά την περίοδο 1989-2000 αντι-ανταγωνιστικής σύμπραξης με αντικείμενο τη νόθευση διαγωνισμών δημοσίων έργων και την κατανομή αγοράς μεταξύ εργοληπτικών εταιριών ιδίως της εκάστοτε ανώτατης τάξης, στις οποίες συγκαταλέγονταν και οι εταιρίες που συμμετείχαν στην ακροαματική διαδικασία ως εμπλεκόμενες στην ως άνω σύμπραξη.

IV.1.2.2.3.3 Η στοιχειοθέτηση συμπράξεων κατά την περίοδο 1981 - 1989 - Αποδεικτική αξία στοιχείων του φακέλου σχετικά με την περίοδο 1981- 1989

⁷¹³ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ 366/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΕΛΤΕΚ σελ. 2 και υπόμνημα υπ' αριθ. πρωτ. 380/26.09.2016 της εταιρίας ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ.

352. Όσα ανωτέρω έχουν εκτεθεί για τη στοιχειοθέτηση της σύμπραξης της περιόδου 1989 – 2000 και την αποδεικτική αξία των σχετικών στοιχείων ισχύουν αναλογικά και για τις αυτοτελείς ανά έργο συμπράξεις της περιόδου 1981 – 1988.

353. Ειδικότερα, τα όσα αναφέρονται στην ενότητα «Οι πρώτες *ad hoc* συμφωνίες» για τη χειραγώγηση των διαγωνισμών δημοσίων έργων «Παραλιακοί Συλλεκτήρες Θεσσαλονίκης» και «Πέττα-Κομποτίου», θεμελιώνονται σε ευρήματα τα οποία συνιστούν άμεσα, ως επί το πλείστον (έγγραφα) αποδεικτικά στοιχεία, και συγκεκριμένα:

(α) στα προσωπικά ημερολόγια [...]

(β) στις καταθέσεις [...]

354. Ως εκ τούτου, είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι ο ισχυρισμός της εταιρίας ΚΑΣΤΩΡ⁷¹⁴ ότι δεν υφίστανται σε βάρος της επαρκή αποδεικτικά στοιχεία και ο ισχυρισμός της εταιρίας ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ⁷¹⁵ ότι, πέραν των ανωτέρω, η Επιτροπή Ανταγωνισμού δεν επικαλείται άλλα αμάχητα και τεκμηριωμένα αποδεικτικά στοιχεία για τη θεμελίωση των παραβάσεων της υπό κρίση περιόδου. Τα ανωτέρω ευρήματα, βάσει όσων έχουν προαναφερθεί (βλ. ανωτέρω υπό III.2), συνιστούν στοιχεία αυξημένης αποδεικτικής αξίας, τα οποία συγκλίνουν μεταξύ τους και θεμελιώνουν επαρκώς κατά νόμο τις αποδιδόμενες στις συμπράττουσες κατηγορίες. Ιδίως δε ως προς τις ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ και ΚΑΣΤΩΡ η εμπλοκή τους στη χειραγώγηση του διαγωνισμού για το έργο «Πέττα-Κομποτίου» προκύπτει από σειρά εγγραφών στο προσωπικό ημερολόγιο [...]⁷¹⁶, στις οποίες αναφέρεται με σαφήνεια ότι το εν λόγω έργο αποτέλεσε αντικείμενο «συν/ση{ς}». Μέσω δε «κλήρωση{ς}» ορίστηκε ο προσυμφωνημένος μειοδότης, ο οποίος «έδωσ{ε}» στους λοιπούς «μη κληρωθέντες» συμπράττοντες, μεταξύ των οποίων οι εταιρίες ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ και ΚΑΣΤΩΡ, «[...]».

355. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, απορριπτέος ως αβάσιμος είναι και ο ισχυρισμός της εταιρίας ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ότι τα αναγραφόμενα στις ανωτέρω εγγραφές είναι αναληθή και δεν πρέπει να ληφθούν υπόψη από την Επιτροπή, διότι δεν στηρίζονται σε πραγματικά και αμάχητα στοιχεία, και συγκεκριμένα διότι δεν προσκομίσθηκε η αναφερόμενη σε αυτές επιταγή ούτε στοιχεία σχετικά με την εξόφλήσή της. Και τούτο διότι καταρχήν ο εν λόγω ισχυρισμός παραβλέπει τη διασφαλιστική λειτουργία αυτών των επιταγών. Ειδικότερα, όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό 244), οι επιταγές αυτές, όπως και οι αντίστοιχοι μηχανισμοί χρηματικής αποζημίωσης των ανταγωνιστών που αποσύρονταν από την ουσιαστική διεκδίκηση των διαγωνισμών κατά την περίοδο 1989- 2000, παραδίδονταν σε μία από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις ως θεματοφύλακα⁷¹⁷, ώστε, σε περίπτωση τυχόν παραβίασης των όρων της συμφωνίας, να εμφανισθούν προς είσπραξη. Χρησιμοποιούνταν συνεπώς, από τις συμπράττουσες που αποφασίζονταν να μη μειοδοτήσουν σε συγκεκριμένο διαγωνισμό κυρίως ως μέσο

⁷¹⁴ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 372/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΚΑΣΤΩΡ υπό πεδίο III.

⁷¹⁵ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 380/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ σελ.7.

⁷¹⁶ [...]

⁷¹⁷ [...]

άσκησης πίεσης σε βάρος των προσυμφωνηθέντων αναδόχων, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι τελευταίοι θα υποχωρήσουν από την ουσιαστική διεκδίκηση τυχόν επόμενου, προς κατανομή έργου ή ότι πάντως θα αποζημιώσουν χρηματικώς τους λοιπούς εμπλεκόμενους για την υποβολή προσφορών κάλυψης ή για την καταστολή της υποβολής προσφοράς στο σχετικό διαγωνισμό. Εξάλλου, τυχόν αποδοχή του ισχυρισμού ότι μία αρχή ανταγωνισμού θα πρέπει να προσκομίσει για να αποδείξει επαρκώς κατά νόμο μια μυστική καρτελική σύμπραξη τα σώματα των επιταγών που δόθηκαν προς διασφάλιση των συμμετεχόντων στη χειραγώγηση των διαγωνισμών, θα κατέλυε την αποτελεσματική εφαρμογή του εθνικού και ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού και θα κατασττούσε αδύνατη την απόδειξη οποιασδήποτε παράβασης. Υπενθυμίζεται ότι, σύμφωνα με την εθνική και ενωσιακή νομολογία (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα III.2), για τους σκοπούς θεμελίωσης παράβασης των άρθρων 1 του ν. 703/1977 και 85 ΣυνθΕΚ αρκεί ότι όλα τα στοιχεία του διοικητικού φακέλου, συνεκτιμώμενα ως σύνολο, πληρούν τις προϋποθέσεις απόδειξης της παράβασης και ότι εξ αυτών δημιουργείται η αταλάντευτη πεποίθηση ότι η παράβαση όντως διαπράχθηκε, ενόψει του κατά κανόνα αποσπασματικού χαρακτήρα των αποδεικτικών μιας μυστικής καρτελικής σύμπραξης στοιχείων, που καθιστά συχνά απαραίτητη την ανασύσταση ορισμένων λεπτομερειών διά της επαγωγής και τη χρήση δικαστικών τεκμηρίων. Εν προκειμένω, όπως προαναφέρθηκε, από τις σχετικές εγγραφές προκύπτει με πλήρη σαφήνεια το προς κατανομή έργο, οι συμμετέχοντες στη σχετική συνεννόηση, η επίτευξη συμφωνίας, η διενέργεια κλήρωσης, ο προσυμφωνηθείς μειοδότης, το ύψος της έκπτωσης που αυτός θα υποβάλει στο διαγωνισμό, η χορήγηση διασφαλιστικών επιταγών, τα ποσά αυτών, οι εταιρίες υπέρ των οποίων χορηγήθηκαν και οι θεματοφύλακές τους.

IV.1.2.2.3.4 Η στοιχειοθέτηση συμπράξεων κατά την περίοδο 2001 – 2002 - Αποδεικτική αξία στοιχείων του φακέλου σχετικά με την περίοδο 2001 - 2002

356. Ως προς τα έργα «265» και «266» η εταιρία ALSTOM⁷¹⁸ προέβαλε τον ισχυρισμό ότι δεν πληρούνται ως προς την ίδια οι προϋποθέσεις σύναψης συμφωνίας/ εναρμονισμένης πρακτικής, διότι τα ευρήματα του φακέλου δεν επαρκούν για να αποδειχθεί συμμετοχή της σε συμφωνία/ εναρμονισμένη πρακτική και δεν θεμελιώνουν ούτε αποχρώσα ένδειξη γνώσης της εταιρίας για την ύπαρξη συμφωνίας νόθευσης του ανταγωνισμού. Κατά τους ισχυρισμούς της, ουδέποτε έλαβε γνώση των συμφωνητικών [...], τα οποία δεν περιήλθαν στην κατοχή της σε κανένα χρονικό σημείο, πολλώ δε μάλλον πριν από τις 06.02.2012, ημερομηνία υποβολής προσφορών για το «έργο 265». Περαιτέρω, τα εν λόγω έγγραφα δεν βρέθηκαν στους χώρους της, γεγονός που θέτει υπό αμφισβήτηση την αποδεικτική τους αξία, ενώ εντοπίστηκαν σε εταιρία τρίτη ως προς τους φερόμενους ως συμβαλλόμενους σε αυτά, γεγονός που κατά την αποψη της συνιστά ένδειξη ότι τα εν λόγω συμφωνητικά δεν είχαν ανταλλαγή μεταξύ των φερόμενων ως συμβαλλόμενων σε αυτά και ότι συνιστούν εσωτερικά έγγραφα, απλώς σχέδια, χωρίς πρόθεση κοινοποίησής

⁷¹⁸ Βλ. μεταξύ άλλων το υπ' αριθ. πρωτ. 376/26.09.2016 Υπόμνημα της ALSTOM, υπό IV και VI.4.

τους. Κατά τους ισχυρισμούς της δε, ούτε το γεγονός ότι όντως εισήλθε στην κατασκευαστική κοινοπραξία του «έργου 265», αποτελεί απόδειξη ότι τα σχετικά συμφωνητικά είχαν όντως συναφθεί. Και τούτο διότι, η εταιρία SIEMENS δεν συμμετείχε στην εκτέλεση του «έργου 265», παρότι το σχετικό συμφωνητικό προέβλεπε συμμετοχή σε αυτό τόσο της εν λόγω εταιρίας όσο και της ίδιας, ενώ ο διαγωνισμός για το «έργο 266» δεν προχώρησε.

357. Συμπληρώνει, επίσης, ότι η φύση των εν λόγω εγγράφων ως σχεδίων, που αποτυπώνουν εσωτερικές διεργασίες και άσκηση στο πλαίσιο του εσωτερικού σχεδιασμού της εταιρίας [...], προκύπτει κατά πρώτον από το γεγονός ότι αρχικός συντάκτης και των δύο συμφωνητικών είναι η [...], γραμματέας του [...] ([...]) και κατά δεύτερον, η διατύπωση των σχετικών όρων δεν είναι δόκιμη για να αποτελέσουν τμήμα σύμβασης, καθώς δεν περιέχουν ουδεμία δέσμευση για τις φερόμενες ως συμβαλλόμενες εταιρίες και δεν προβλέπουν σχετικές εξασφαλίσεις, ενώ τους σχετικούς σχεδιασμούς των συμφωνητικών αποδίδει στην τεράστια πίεση για την ταχύτατη ολοκλήρωση του «έργου 265» εν όψει της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας και της ιδιαίτερης τεχνογνωσίας και εμπειρίας που αυτή κατέχει, ιδίως στον τομέα της σηματοδότησης και ηλεκτροπαραγωγής, την οποία γνώριζαν οι λοιπές εμπλεκόμενες εταιρίες και για το λόγο αυτό επεδίωκαν την εμπλοκή της στην εκτέλεση του έργου. Μάλιστα, κατά την ALSTOM, ούτε η εταιρία SIEMENS που συμμετείχε στο κοινοπρακτικό σχήμα της εταιρίας ΑΕΓΕΚ ούτε η J&P AD TRANZ Signaling, που συμμετείχε στο κοινοπρακτικό σχήμα της ΑΒΑΞ, συνδύαζαν την απαραίτητη τεχνογνωσία και εμπειρία για το σύνολο των τεχνικών απαιτήσεων του έργου, την οποία απεναντίας η ίδια κατείχε. Τα ανωτέρω εξηγούν, κατά την άποψη της, την απουσία της από την ανταλλαγή των ανωτέρω εγγράφων και καταδεικνύουν ότι οι λοιπές εταιρίες είχαν προφανή και εύλογα επιχειρηματικά κίνητρα να επιδιώξουν στρατηγική συνεργασία με την εταιρία και να την συμπεριλάβουν στους σχεδιασμούς τους, εν αγνοία της.

358. Τα ανωτέρω, ήτοι το υπερεπίγον της κατασκευής του «έργου 265» εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 2004 και η τεχνογνωσία της εταιρίας, εξηγούν κατά την ALSTOM και την ένταξή της στην κατασκευαστική κοινοπραξία του ανωτέρω έργου, η οποία δεν συνιστά, κατά την άποψή της, απόδειξη ότι η εταιρία γνώριζε τις οποιεσδήποτε πριν την υποβολή των οικονομικών προσφορών στον υπό εξέταση διαγωνισμό διαπραγματεύσεις μεταξύ των ανταγωνιστικών εταιριών.

359. Οι ανωτέρω, όμως, ισχυρισμοί είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι. Από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει, τόσο η επίτευξη συμφωνίας ή τουλάχιστον η ύπαρξη εναρμονισμένης πρακτικής ως προς την χειραγώγηση του «έργου 265» και του «έργου 266», για την κατανομή του κατασκευαστικού τους αντικειμένου, μέσω της από κοινού εκτέλεσής τους από τα (φαινομενικά) ανταγωνιστικά σχήματα που συμμετείχαν στους διαγωνισμούς, όσο και η γνώση και συμμετοχή της ALSTOM στις σχετικές συνεννοήσεις.

360. Τα γεγονότα αυτά αποδεικνύονται από ένα πλέγμα εγγράφων στοιχείων, στοιχείων επικοινωνίας και, σε έναν βαθμό, στοιχείων συμπεριφοράς. Τα έγγραφα στοιχεία

συγκλίνουν μεταξύ τους, ενώ συντάχθηκαν όλα, σε ανύποπτο χρόνο και συγχρόνως προς τις σχετικές αντι-ανταγωνιστικές ενέργειες, και μάλιστα από ορισμένους από τους άμεσα εμπλεκόμενους σε αυτές. Σημειώνεται ότι με βάση πάγια σχετική νομολογία (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα III.2), για τους σκοπούς απόδειξης μιας μυστικής καρτελικής σύμπραξης είναι σε έναν βαθμό απαραίτητη η ανασύσταση ορισμένων λεπτομερειών δια της επαγωγής στις περιπτώσεις και στο βαθμό που δεν υφίστανται άμεσα αποδεικτικά στοιχεία,, ήτοι η συναγωγή της υπαρξής ή/ και σχετικών πτυχών της από έναν αριθμό συμπτώσεων και ενδείξεων, οι οποίες, συνολικά θεωρούμενες, μπορούν να αποτελέσουν, ελλείψει άλλης εύλογης εξήγησης, απόδειξη περί παράβασης του ανταγωνισμού.

361. Εν προκειμένω, η συμμετοχή της ALSTOM στην κατανομή προκύπτει από (α) τα δύο ηλεκτρονικά [...] έγγραφα [...] ⁷¹⁹, τα οποία έχουν ως αντικείμενο τη συμμετοχή (μεταξύ άλλων) της εταιρίας ALSTOM TRANSPORT, η οποία συμμετείχε σε τρίτο ανταγωνιστικό προεπιλεγέν διαγωνιζόμενο σχήμα (Κ/Ξ ΑΚΤΩΡ), στην εκτέλεση τμημάτων των «έργων 265 και 266», σε περίπτωση κατακύρωσης του διαγωνισμού στα σχήματα της ΑΕΓΕΚ ή της ΑΒΑΞ. Το περιεχόμενο των δύο αυτών εγγράφων συγκλίνει σε σημαντικό βαθμό και συγκεκριμένα το [...] έγγραφο [...] που αφορά σε σχέδιο συμφωνίας μεταξύ του σχήματος της ΑΕΓΕΚ και των εταιριών SIEMENS SA και ALSTOM TRANSPORT συγκλίνει προς το ηλεκτρονικό εύρημα με ίδιο τίτλο και ημερομηνία, το οποίο αφορά σε σχέδιο συμφωνίας μεταξύ του σχήματος της ΑΒΑΞ και των εταιριών SIEMENS SA και ALSTOM TRANSPORT, και αμφότερα καταδεικνύουν ότι είχαν υπάρξει επιμέρους συμφωνίες ή/και διαπραγματεύσεις, ήδη πριν την υποβολή οικονομικών προσφορών, μεταξύ των ως άνω εταιριών ως προς τη συμπερίληψη αμφοτέρων των εταιριών SIEMENS AG/ SA και ALSTOM TRANSPORT στην εκτέλεση μέρους των σχετικών εργασιών, ανεξαρτήτως αποτελέσματος του διαγωνισμού για το «έργο 265» ⁷²⁰. Τα δύο αυτά ηλεκτρονικά έγγραφα εντοπίστηκαν αμφότερα στα γραφεία της (μη συμβαλλόμενης σε αυτά) εταιρίας ΑΚΤΩΡ, η οποία δεν συνιστά «τρίτο» κατά τους ισχυρισμούς της ALSTOM, αλλά μέλος της κοινοπραξίας στην οποία και η ίδια ανήκει. Περαιτέρω, από τις ιδιότητες (*properties*) των σχετικών ηλεκτρονικών αρχείων Word προκύπτει ότι τα έγγραφα αυτά είχαν υπάρξει αντικείμενο επεξεργασίας από την εταιρία ΑΒΑΞ και, συνεπώς, είχαν αποτελέσει αντικείμενο ανταλλαγής και διαπραγμάτευσης, και μάλιστα πριν την κατάθεση των οικονομικών προσφορών στο πλαίσιο των κρίσιμων έργων, όπως επίσης προκύπτει από τις ιδιότητες των αρχείων ⁷²¹. Στις επαφές αυτές συνάγεται ότι συμμετείχε ή έστω ότι τις γνώριζε και η εταιρία ALSTOM, υπέρ της οποίας συντάχθηκαν τα σχετικά συμφωνητικά, τα οποία μάλιστα προβλέπουν τη συμμετοχή της στην εκτέλεση των έργων ανεξαρτήτως του σχήματος που θα αναδειχθεί ανάδοχο, και (β) από την επακόλουθη παρατηρούμενη συμπεριφορά των συμπραττουσών στην αγορά και συγκεκριμένα από το γεγονός ότι, με βάση τα στοιχεία της αναθέτουσας Αρχής, η ανάδοχος κοινοπραξία του «έργου 265», ήτοι το σχήμα «ΑΒΑΞ Α.Ε.–Α.Τ.Ε. ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.–ΕΤΕΘ Α.Ε.–J & P (ΕΛΛΑΣ) Α.Τ.Ε.»,

⁷¹⁹ [...]

⁷²⁰ [...]

⁷²¹ [...]

διευρύνθηκε όντως με τη συμμετοχή της εταιρίας ALSTOM TRANSPORT S.A, και μάλιστα σε χρόνο εξαιρετικά σύντομο από την κατακύρωση του έργου. Από το γεγονός αυτό αποδεικνύεται, επιπροσθέτως, ότι τουλάχιστον το δεύτερο από τα ως άνω [...] συμφωνητικά εφαρμόστηκε και στην πράξη.

362. Ο δε ισχυρισμός της ALSTOM ότι η είσοδός της στη κατασκευαστική κοινοπραξία του έργου «265» δεν είναι επαρκής απόδειξη της εμπλοκής της στη χειραγώγηση του έργου, διότι η εταιρία SIEMENS δεν συμμετείχε στην εκτέλεση του «έργου 265», παρόλο που από τα [...] Ιδιωτικά Συμφωνητικά προβλεπόταν η συμμετοχή της, δεν ευσταθεί. Κι αυτό αφενός διότι στον όρο 10 του Ιδιωτικού Συμφωνητικού μεταξύ της Κοινοπραξίας ΑΒΑΞ και των ALSTOM TRANSPORT S.A. και SIEMENS S.A. αναγράφεται ότι στην κατασκευαστική Κοινοπραξία του «έργου 266» «...θα συμμετέχει οπωσδήποτε ως μέλος μία εκ των ATSA και SAG⁷²²» και αφετέρου διότι στον όρο 10 του Ιδιωτικού Συμφωνητικού μεταξύ της Κοινοπραξίας της ΑΕΓΕΚ και των ALSTOM TRANSPORT S.A. και SIEMENS S.A. προβλεπόταν ότι «...Στην Κατασκευαστική Κοινοπραξία θα συμμετέχει οπωσδήποτε ως μέλος η ATSA», δεδομένου ότι στην περίπτωση του τελευταίου αυτού Ιδιωτικού Συμφωνητικού η SIEMENS AG αποτελούσε μέλος του σε αυτό προβλεπόμενου ως αναδόχου κοινοπρακτικού σχήματος της ΑΕΓΕΚ και επομένως δεν υπήρχε λόγος συμμετοχής της στην κατασκευαστική κοινοπραξία.

363. Εξάλλου, από τη συνολική θεώρηση των στοιχείων του φακέλου, αποδεικνύεται ότι εν προκειμένω έλαβαν χώρα επιμέρους συμφωνίες ή/και διαπραγματεύσεις, ήδη πριν την υποβολή οικονομικών προσφορών⁷²³, ως προς τη συμπερίληψη στην εκτέλεση των υπό κρίση έργων μελών προερχόμενων από τα τέσσερα προεπιλεγέντα σχήματα του διαγωνισμού για το «έργο 265»⁷²⁴, ανεξαρτήτως αποτελέσματος του σχετικού διαγωνισμού. Συγκεκριμένα, στο ανωτέρω συμπέρασμα συγκλίνουν (α) [...], που αφορούν σε προσυμφωνία για συντονισμό των οικονομικών προσφορών για το «έργο 265» μεταξύ του κοινοπρακτικού σχήματος του οποίου ηγούνταν η ΑΒΑΞ και στο οποίο συμμετείχε, μεταξύ άλλων, και η ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε. και της ΤΕΡΝΑ, που συμμετείχε σε έτερο κοινοπρακτικό σχήμα, καθώς και για την συμπερίληψη της τελευταίας ως άνω εταιρίας στην εκτέλεση του ως άνω έργου, σε περίπτωση ανάθεσης αυτού στο κοινοπρακτικό σχήμα της ΑΒΑΞ στο οποίο συμμετείχε η ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε. και (β) [...] με αντικείμενο τη συμμετοχή (μεταξύ άλλων) της εταιρίας ALSTOM TRANSPORT στην εκτέλεση των έργων. Στο πλαίσιο αυτό, οι εμπλεκόμενες στους ανωτέρω αθέμιτους διακανονισμούς επιχειρήσεις συντόνισαν τη συμπεριφορά τους, ώστε η εταιρία ALSTOM TRANSPORT SA να εισέλθει στην κατασκευαστική κοινοπραξία του εν λόγω έργου, το οποίο ακριβώς και έγινε. Από τα ανωτέρω στοιχεία, συνολικά ιδωμένα, αποδεικνύεται περαιτέρω ότι στις ανωτέρω συνεννοήσεις συμμετείχε η εταιρία

⁷²² Ενν. ALSTOM TRANSPORT SA και SIEMENS AG.

⁷²³ [...]

⁷²⁴ Υπενθυμίζεται ότι πρόκειται για τα σχήματα ΑΒΑΞ Α.Ε. – J&P (ΕΛΛΑΣ) Α.Τ.Ε. – ΕΤΕΘ Α.Ε. – ΓΝΩΜΩΝ Α.Τ.Ε, Κ/Ε ΤΕΡΝΑ Α.Ε. – ΓΕΚ. Α.Ε. – IMPREGILO SpA – ΑΤΕΡΜΩΝ Α.Τ.Τ.Ε.Ε, ΑΕΓΕΚ Α.Ε.–ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ Α.Τ.Ε.–ΕΤΕΠ Α.Ε.–SIEMENS Α.Γ. και 4) Κ/Ε ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ - ALSTOM TRANSPORT S.A. – ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ ΑΕ – ΤΕΒ ΑΕ.

ΓΝΩΜΩΝ, ιδίως λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι το έγγραφο [...] [...] [...]], στο οποίο συμβάλλεται το κοινοπρακτικό σχήμα της ΑΒΑΞ, συμπεριλαμβανομένης της ΓΝΩΜΩΝ, υπογράφεται από αμφότερα τα μέρη, [...] ως εκπρόσωπο της εταιρίας που ήταν leader της κοινοπραξίας [...] ως εκπρόσωπο της ΤΕΡΝΑ.

364. Συγκεκριμένα, τα ανωτέρω έγγραφα αποδεικνύουν πέραν πάσης αμφιβολίας την ύπαρξη επαφών, διαπραγματεύσεων και συνεννοήσεων μεταξύ των συμπραττουσών εταιριών, σε αντίθεση με τα αναφερόμενα από την ALSTOM. Ειδικότερα:

- το έγγραφο [...]
- το έγγραφο [...] ⁷²⁵ [...]
- τα δυο [...] ηλεκτρονικά έγγραφα [...].

365. Σημειώνεται ότι όλα τα ως άνω ευρήματα είναι πλήρως αξιόπιστα. Η προέλευσή τους και η ημερομηνία, κατά την οποία συντάχθηκαν είναι σαφείς, καταγράφουν με απόλυτη ακρίβεια τα (προεπιλεγέντα) κοινοπρακτικά σχήματα, που συμμετείχαν στους υπό κρίση διαγωνισμούς, και τη σύνθεση των εν λόγω σχημάτων, αντικατοπτρίζουν δε επίσης με ακρίβεια το νομικό περιβάλλον της κρίσιμης περιόδου ⁷²⁶.

366. Επομένως, από το σύνολο των ανωτέρω ενδείξεων και στοιχείων προκύπτει επαρκώς κατά νόμο ότι η εταιρία ALSTOM γνώριζε και συμμετείχε στις προαναφερόμενες συνεννοήσεις, τουλάχιστον σε αυτές που αφορούν τη συμμετοχή της, αυτοτελώς ή από κοινού με την εταιρία SIEMENS AG/ SA, στην εκτέλεση των υπό κρίση έργων, ενώ στο σύνολο των ανωτέρω συνεννοήσεων συμμετείχε η ΓΝΩΜΩΝ ΑΤΕ.

367. Η προβαλλόμενη από μέρους της ALSTOM εναλλακτική εξήγηση των ανωτέρω στοιχείων, και συγκεκριμένα ότι τη συμμετοχή της αυτή σχεδίασαν, εν αγνοία της, οι συμπράττουσες εταιρίες λόγω του υπερπείγοντος του έργου και της ιδιαίτερης τεχνογνωσίας που αυτή κατείχε, υπέρτερης της αποσπασματικής τεχνογνωσίας που κατείχαν για τμήματα μόνο του έργου οι συμμετέχουσες στα άλλα δύο σχήματα, εξειδικευμένες σε αντίστοιχες εργασίες, εταιρίες δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Και τούτο διότι δυνάμει της τεχνογνωσίας των εν λόγω δύο άλλων εταιριών κατέστη δυνατό τα συμμετέχοντα κοινοπρακτικά σχήματα να προκριθούν στη Β' φάση των σχετικών διαγωνισμών και να αναδειχθεί ανάδοχος στο «έργο 265». Όταν δε συνήφθησαν οι υπό κρίση συμφωνίες/ υιοθετήθηκαν οι σχετικές εναρμονισμένες πρακτικές, τα ανωτέρω κοινοπρακτικά σχήματα είχαν ήδη προεπιλεγεί να συμμετάσχουν στη Β' Φάση του διαγωνισμού, ήτοι στην κατάθεση των οικονομικών προσφορών. Τα δε προαναφερόμενα συμφωνητικά συντάχθηκαν, όπως προαναφέρθηκε, πριν την υποβολή αυτών. Περαιτέρω, δεν εξηγείται από τον ισχυρισμό περί της υπέρτερης τεχνογνωσίας της ALSTOM ο σχεδιασμός για τη συμπερίληψη στην εκτέλεση του έργου, δυνάμει των ανωτέρω συμφωνητικών, και μίας από τις προαναφερόμενες δύο εταιρίες (SIEMENS AG/ SA), είτε από κοινού με την ALSTOM είτε ακόμα και εναλλακτικά με αυτή. Το υπερπείγον

---

⁷²⁵ [...]

⁷²⁶ [...]

δε της εκτέλεσης του «έργου 265» θα εξηγούσε πιθανώς, αν δεν υφίσταντο τα λοιπά προαναφερόμενα συγκλίνοντα στοιχεία, τη διεύρυνση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας του έργου με τη συμμετοχή της ALSTOM, δεν εξηγεί ωστόσο γιατί ήδη την προηγούμενη της υποβολής των οικονομικών προσφορών μία από τις συμπράττουσες σπεύδει να συντάξει συμφωνητικό που εξασφαλίζει τη συμμετοχή (και) της ALSTOM στην εκτέλεση του έργου, ακόμα και για την περίπτωση που αναδειχθεί ανάδοχος αυτού το κοινοπρακτικό σχήμα ανταγωνίστριας εταιρίας (ΑΕΓΕΚ).

368. Απορριπτέος ως αβάσιμος είναι και ο ισχυρισμός ότι η αποδιδόμενη στην ALSTOM εμπλοκή στις ανωτέρω συμφωνίες/ πρακτικές δεν θεμελιώνεται σε αποδεικτικά στοιχεία που προέρχονται από την ίδια, αλλά εντοπίστηκαν σε τρίτες εταιρίες. Και τούτο διότι, όπως προαναφέρθηκε (βλ. ενότητα III.2), έγγραφα στοιχεία που εντοπίστηκαν κατά τη διάρκεια επιτόπιου ελέγχου που διενεργήθηκε στα γραφεία μίας επιχείρησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως απόδειξη κατά άλλης επιχείρησης. Ούτε εξάλλου, το γεγονός ότι τα εις βάρος μίας επιχείρησης έγγραφα δεν βρέθηκαν στους χώρους της μειώνει την αποδεικτική τους αξία. Για λόγους πληρότητας, υπενθυμίζεται ότι η ALSTOM έλαβε πρόσβαση στα ανωτέρω στοιχεία και άσκησε προσηκόντως τα δικαιώματα άμυνας, προβάλλοντας (μεταξύ άλλων) τους ανωτέρω αναφερόμενους υπερασπιστικούς ισχυρισμούς επί αυτών.

369. Ως προς το έργο «Κατασκευή Χωριό Τύπου στο χώρο ΣΕΛΕΤΕ» η εταιρία ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ⁷²⁷ πρόεβαλε τον ισχυρισμό ότι ο μαθηματικός τύπος εξωθούσε τις εργοληπτικές επιχειρήσεις σε συνεργασίες, προκειμένου να αυξήσουν τις πιθανότητες ανάληψης του έργου. Κατά την εταιρία δε, δεν υφίσταται θέμα χειραγώγησης διότι: (α) προφανώς δεν ήταν γνωστός ο συνολικός αριθμός των συμμετεχουσών στο διαγωνισμό εταιριών, οι οποίες τελικά ανήλθαν σε 45, σύμφωνα με τα στοιχεία της αναθέτουσας αρχής, (β) δεν προκαθορίστηκε το ποσοστό της έκπτωσης και (γ) η εταιρία δεν είχε κανένα ενδιαφέρον για το έργο ούτε υπήρξε οποιαδήποτε σχετική συνεργασία με την ανάδοχο κοινοπράξια.

370. Οι ανωτέρω ισχυρισμοί είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι. Υπενθυμίζεται καταρχήν ότι, βάσει πάγιας ενωσιακής νομολογίας (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα III.2), η διαπίστωση της ύπαρξης αντι-ανταγωνιστικής συμπαίγνιας δεν προϋποθέτει ότι σε αυτήν λαμβάνουν μέρος όλες οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε μια σχετική αγορά, στο πλαίσιο της παρούσας υπόθεσης όλες οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στον υπό κρίση διαγωνισμό. Αρκεί η κατάρτιση από ορισμένες επιχειρήσεις, ακόμη και δύο, ενός κοινού σχεδίου το οποίο να καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές της αμοιβαίας δράσης τους ή αποχής από τη δράση σε μια αγορά και η εκδήλωση της κοινής τους βούλησης να συμπεριφερθούν στην αγορά με καθορισμένο τρόπο ή/και η ύπαρξη μεταξύ ανταγωνιστών αμοιβαίων επαφών για το συντονισμό της συμπεριφοράς τους αυτής. Και ναι μεν οι διαγωνιστικές διαδικασίες για τον ορισμό αναδόχου για την εκτέλεση δημόσιων έργων από τη φύση τους και εν τοις πράγμασι χαρακτηρίζονται από

⁷²⁷Βλ. υπόμνημα (Επιστολή [...]) υπ' αριθ. πρωτ. 168/28.06.2016 της εταιρίας ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ σελ.8.

αβεβαιότητα ως προς τον αριθμό των συμμετεχόντων και το αποτέλεσμα της ανταγωνιστικής δράσης, ωστόσο στην εξάλειψη ή έστω στην άμβλυνση της συμφυούς με τη διαγωνιστική διαδικασία αβεβαιότητας αποβλέπουν οι συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές για τη χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων. Τούτο δε ισχύει και ως προς τις συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές, που συνάπτονται πριν την κατάθεση των οικονομικών προσφορών, με αντικείμενο τη συμπερίληψη μη αναδόχων στην εκτέλεση των κρίσιμων έργων, ακόμα και στις περιπτώσεις που συνάπτονται αυτοτελώς χωρίς να συνδέονται με την εκ των προτέρων επιλογή μειοδότη, όπως εν προκειμένω στο υπό κρίση έργο «Κατασκευή Χωριό Τύπου στο χώρο ΣΕΛΕΤΕ». Και τούτο διότι διασφαλίζουν στις εκάστοτε συμπράττουσες, σε χρόνο πριν την κατάθεση των οικονομικών προσφορών, ότι αυτές θα συμμετέχουν στην εκτέλεση του έργου, ανεξαρτήτως του ύψους της προσφοράς που θα διαμορφώσουν και το επιτυχές ή μη της συμμετοχής τους. Επηρεάζουν, συνακόλουθα, τα κίνητρα των συμμετεχουσών για δυναμική διεκδίκηση των διαγωνισμών και συνιστούν μορφή χειραγώγησης διαγωνισμών και αυτοτελώς, ήτοι ακόμα και όταν δεν συνδέονται με την εκ των προτέρων επιλογή μειοδότη.

371. Απορριπτέος, ως αλυσιτελώς προβαλλόμενος, είναι και ο ισχυρισμός ότι η εταιρία ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ δεν είχε κανένα ενδιαφέρον για το έργο και ότι δεν υπήρξε οποιαδήποτε σχετική συνεργασία με την ανάδοχο κοινοπραξία. Και τούτο διότι, εφόσον μία σύμπραξη που έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού εμπίπτει στις απαγορευτικές διατάξεις των άρθρων 1 ν. 703/1977 και 101 ΣΛΕΕ, δεν χρειάζεται να εξεταστεί το τυχόν επιχειρηματικό συμφέρον των συμβαλλόμενων, είναι δε αδιάφορο για τους σκοπούς διαπίστωσης παράβασης αν τα συμφωνηθέντα υλοποιήθηκαν ή όχι, εν προκειμένω αν η εταιρία συμμετείχε εν τέλει ή όχι στην κατασκευή του υπό κρίση έργου.
372. Ως αλυσιτελώς προβαλλόμενος απορρίπτεται και ο ισχυρισμός περί μαθηματικού τύπου. Και τούτο διότι εν προκειμένω αντικείμενο της προσυεννόησης των συμπραττουσών εταιριών δεν ήταν το ύψος των προς υποβολή προσφορών, ήτοι η υποβολή προσφορών κάλυψης με σκοπό την επιλογή ως αναδόχου του προσυμφωνηθέντος από τις συμπράττουσες μειοδότη, αλλά η κατανομή της εκτέλεσης του έργου μεταξύ αυτών, όποια και εάν αναδεικνυόταν ανάδοχος. Για λόγους πληρότητας σημειώνεται ότι η θεσμοθέτηση, με το ν. 2576/1998, του «μαθηματικού τύπου» για την επιλογή της μειοδότης εταιρίας, με τον οποίο εισήχθησαν νέες παράμετροι στα κριτήρια επιλογής αναδόχου (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 138), κάθε άλλο παρά κατέστησε απρόσφορες τις προσπάθειες των εργοληπτικών εταιριών για χειραγώγηση των διαγωνισμών δημοσίων έργων. Όπως προκύπτει, από τη συνολική μελέτη και επισκόπηση των στοιχείων του φακέλου, υπό οποιοδήποτε νομοθετικό πλαίσιο οι εργολήπτριες εταιρίες έβρισκαν πρόσφορους τρόπους χειραγώγησης των διαγωνισμών, κατά δε το χρονικό διάστημα ισχύος του προαναφερόμενου νόμου περί του μαθηματικού τύπου, κατέστη απλώς διαδικαστικά πιο δύσκολη η επιτυχής χειραγώγηση των διαγωνισμών δημοσίων έργων⁷²⁸.

---

⁷²⁸ [...]

373. Επομένως, από το σύνολο των ανωτέρω ενδείξεων και στοιχείων προκύπτει επαρκώς κατά νόμο ότι οι εταιρίες ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ και ΓΕΝΕΡ συμμετείχαν στις προαναφερόμενες συνεννοήσεις, αναφορικά με την κατανομή του έργου «Κατασκευή Χωριό Τύπου στο χώρο ΣΕΛΕΤΕ».

**IV.1.2.3 ΠΑΡΕΜΠΟΔΙΣΗ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ Η ΝΟΘΕΥΣΗ ΤΟΥ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ - ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΑΝΤΙ-
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΡΑΞΕΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1981 - 2002**

374. Κατά την κρίση της Επιτροπής, ο αντι-ανταγωνιστικός χαρακτήρας των συμφωνιών/εναρμονισμένων πρακτικών που παρατέθηκαν ανωτέρω είναι πρόδηλος. Στόχος τους ήταν η παγίωση της θέσης και των μεριδίων αγοράς των συμμετεχουσών μέσω της κατανομής αγοράς και η τεχνητή διαμόρφωση του επιπέδου των προσφερόμενων στους διαγωνισμούς εκπτώσεων σε επίπεδο διάφορο από αυτό που θα επικρατούσε υπό ανταγωνιστικές συνθήκες. Το σύνολο των εν λόγω συμφωνιών και πρακτικών περιόριζε τον ανταγωνισμό μέσω της κατανομής αγοράς μεταξύ ανταγωνιστών και της νόθευσης διαγωνισμών. Το σκοπό αυτό εξυπηρετούσαν και οι πρακτικές της ανταλλαγής ευαίσθητων εμπορικών πληροφοριών και της υιοθέτησης μηχανισμών διασφάλισης/«αποζημίωσης» μη αναδόχων.

375. Ειδικότερα, η επιλογή εκ των προτέρων μεταξύ των συμπραττουσών της μειοδότης/«αναδόχου» εταιρίας/κοινοπραξίας ως προς τα έργα των αυτοτελών συνεννοήσεων της περιόδου 1981 – 1988 και της σύμπραξης της περιόδου 1989 – 2000, μέσω της οποίας λάμβανε κατ' ουσίαν χώρα η κατανομή των εργολαβικών συμβάσεων και εντεύθεν η κατανομή αγοράς, είχε ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, δεδομένου ότι περιόριζε την ελεύθερη επιλογή αναδόχου από την αναθέτουσα αρχή και απέβλεπε στην παγίωση τη θέσης των συμπραττουσών στην αγορά. Δια των σχετικών συμφωνιών/εναρμονισμένων πρακτικών, οι εκάστοτε συμπράττουσες απέβλεπαν να μην διεκδικηθούν οι διαγωνισμοί υπό συνθήκες πραγματικού ανταγωνισμού.

376. Τον περιορισμό του ανταγωνισμού είχαν ως αντικείμενο και οι συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές περί υποβολής προσφορών κάλυψης, με δεδομένο ότι κατ' αυτόν τον τρόπο αφαιρούνταν από τους συμμετέχοντες στις διαγωνιστικές διαδικασίες η ελευθερία καθορισμού της τιμολογιακής τους πολιτικής⁷²⁹. Στόχος των σχετικών συνεννοήσεων ήταν η τεχνητή διαμόρφωση του επιπέδου των προσφερόμενων στους διαγωνισμούς εκπτώσεων.

377. Στην παγίωση της θέσης και της παρουσίας των συμπραττουσών στην αγορά απέβλεπαν και οι συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές για τη συμπερίληψη μη αναδόχων στην εκτέλεση των κρίσιμων έργων, η σύναψη των οποίων διαπιστώθηκε, είτε ως επικουρική πρακτική ιδίως στο πλαίσιο της σύμπραξης της περιόδου 1989 – 2000 είτε αυτοτελώς στο πλαίσιο των έργων «265 και 266» και «Κατασκευή Χωριό Τύπου στο χώρο ΣΕΛΕΤΕ». Συγκεκριμένα, απέβλεπαν σε όλες τις περιπτώσεις σύναψής τους στην

⁷²⁹ Βλ. Απόφαση Ευρωπαϊκής Επιτροπής COMP 38.543- Υπηρεσίες διεθνών μετακομίσεων, ενότητα 16.3, παρ. 349 επ.

λήψη μεριδίου από τα έσοδα των χειραγωγηθέντων διαγωνισμών κατά παρέκκλιση της διαγωνιστικής διαδικασίας ή πάντως στην αύξηση των πιθανοτήτων των συμπραττουσών να λάβουν μερίδιο στην εκτέλεση των έργων, και κατ' επέκταση στην κατανομή (τμήματος) της σχετικής αγοράς.

378. Ειδικότερα, οι ως άνω συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές είχαν ως στόχο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, ακόμη και στις περιπτώσεις που δεν συνιστούσαν αντιστάθμισμα για την αποχή από τους σχετικούς διαγωνισμούς των εμπλεκόμενων μη αναδόχων, ήτοι στις προαναφερόμενες περιπτώσεις που διαπιστώθηκαν αυτοτελώς χωρίς να συνδέονται με την εκ των προτέρων επιλογή μειοδότη. Και τούτο διότι στις περιπτώσεις αυτές απέβλεπαν περαιτέρω στη μεταξύ των εκάστοτε εμπλεκόμενων μείωση της έντασης του ανταγωνισμού και στον περιορισμό της συμφυούς με τη διαγωνιστική διαδικασία αβεβαιότητας, καθότι διασφάλιζαν στις εκάστοτε συμπράττουσες, σε χρόνο πριν από την κατάθεση των οικονομικών προσφορών, ότι αυτές θα συμμετείχαν στην εκτέλεση του έργου, ανεξάρτητα από το ύψος της προσφοράς που κάθε συμμετέχων θα διαμόρφωνε για να λάβει μέρος στη διαγωνιστική διαδικασία και το εάν η προσφορά αυτή θα ήταν επιτυχής ή όχι. Συνακόλουθα, επηρεάζονταν τα κίνητρά τους για δυναμική διεκδίκηση των διαγωνισμών.

379. Περαιτέρω, οι συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές που εντοπίστηκαν στο πλαίσιο της σύμπραξης της περιόδου 1989 – 2000 για την συμπερίληψη μη αναδόχων στην εκτέλεση του έργου που αφορούσε ο εκάστοτε χειραγωγηθείς διαγωνισμός, ως «αποζημίωση» για την συμπεριφορά τους κατά το στάδιο της δημοπράτησης, είχαν ως στόχο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, ανεξαρτήτως του χρόνου κατά τον οποίο συνάπτονταν/υιοθετούνταν (πριν ή μετά την υποβολή οικονομικών προσφορών), καθόσον αποτελούσαν το αντισταθμιστικό όφελος των επιχειρήσεων που είχε συμφωνηθεί να απέχουν από την ουσιαστική διεκδίκηση των σχετικών διαγωνισμών. Ειδικότερα, λειτουργούσαν ως κίνητρο τήρησης των συμφωνηθέντων για τις επιχειρήσεις που είχε αποφασισθεί στο πλαίσιο της συμπαιγνίας είτε να υποβάλουν προσφορές κάλυψης είτε να καταστείλουν την υποβολή της προσφοράς τους ή/και ως ένα είδος «αποζημίωσης» έναντι της υποβολής προσφορών κάλυψης ή καταστολής της υποβολής τους. Επομένως, οι ως άνω συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές ήταν εξ αντικειμένου περιοριστικές του ανταγωνισμού.

380. Αντίστοιχα, οι συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές, που αφορούσαν στην καταβολή χρηματικής «αποζημίωσης» των εικονικώς συμμετεχόντων ή και απεχόντων από τους σχετικούς διαγωνισμούς, οι οποίες εντοπίστηκαν ως προς τα έργα των αυτοτελών συνεννοήσεων της περιόδου 1981 – 1988 και της σύμπραξης της περιόδου 1989 – 2000, είχαν επίσης ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, καθώς στόχευαν στην παροχή κινήτρων στους «δικαιούχους» για την αποχή από την ουσιαστική διεκδίκηση του εκάστοτε διαγωνισμού, και ήταν παρεπόμενες των κυρίαρχων πρακτικών κατανομής αγοράς και χειραγώγησης διαγωνισμών.

381. Επιπλέον, οι επιμέρους συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές ως προς την κατανομή αγοράς μέσω καταστολής υποβολής προσφορών, ήτοι ως προς τη μη συμμετοχή

συγκεκριμένο/-ων εμπλεκόμενου/-ων στον εκάστοτε διαγωνισμό έναντι ανταλλαγμάτων (ανάληψη επόμενου διαγωνισμού / συμμετοχή στα κέρδη του συγκεκριμένου καταναμηθέντος ή επόμενου έργου / χρηματική «αποζημίωση»), που διαπιστώθηκαν ιδίως ως προς έργα της περιόδου 1989 – 2000, συνιστούσαν εξ αντικειμένου περιορισμό της ατομικής δυνατότητας πρόσβασης στην αγορά για τις επιχειρήσεις που όφειλαν, βάσει των συμφωνηθέντων, να απέχουν. Στόχος αυτών ήταν αναμφισβήτητα να αποτραπούν οι εν λόγω επιχειρήσεις από την ουσιαστική διεκδίκηση των κρίσιμων διαγωνισμών .

382. Εξάλλου, στις περιπτώσεις των έργων της σύμπραξης της περιόδου 1989 -2000, κατά τα οποία η κατανομή πραγματοποιήθηκε βάσει της δυναμικότητας των συμπραττουσών, τα μέλη της σύμπραξης στερούνταν το κίνητρο να διεκδικήσουν μέρος της ζήτησης καθόσον αυτό υπερέβαινε το τμήμα που τους αντιστοιχούσε βάσει των συμφωνηθέντων. Είναι ως εκ τούτου σαφές ότι στόχος και των σχετικών συμφωνιών/εναρμονισμένων πρακτικών ήταν η παρέμβαση στη φυσιολογική εξέλιξη των μεριδίων αγοράς και η παγίωση της θέσης εκάστου την αγορά.
383. Εξ αντικειμένου περιοριστική του ανταγωνισμού ήταν εν προκειμένω και η πρακτική ανταλλαγής ευαίσθητων εμπορικών πληροφοριών, ως διευκολυντική της λειτουργίας της εκάστοτε σύμπραξης και παρεπόμενη των κυρίαρχων πρακτικών κατανομής αγοράς και χειραγώγησης διαγωνισμών. Στόχος αυτής ήταν η επεξεργασία και προετοιμασία των ως άνω κυρίαρχων πρακτικών και εν γένει η μείωση της αβεβαιότητας που συνεπάγεται η αυτοδύναμη ανταγωνιστική συμπεριφορά.
384. Η επαγόμενη από όλες τις ανωτέρω πρακτικές νόθευση των διαγωνιστικών διαδικασιών συνιστά επίσης εξ αντικειμένου περιορισμό του ανταγωνισμού, κατά την έννοια των άρθρων 1 ν. 703/1977 και 85 ΣυνθΕΚ, καθότι αντιστρατεύεται τη διαγωνιστική φύση του συστήματος προκήρυξης δημόσιων διαγωνισμών, με στόχο η νομή της πίτας των κρίσιμων έργων να είναι κατά το δυνατόν προδιαγεγραμμένη.
385. Συμπερασματικά, οι υπό εξέταση πρακτικές στο πλαίσιο των συμπράξεων της περιόδου 1981 - 2000 από τη φύση τους περιόρισαν τον ανταγωνισμό, καθώς είχαν ως αντικείμενο την νόθευση των διαγωνισμών και την παγίωση της θέσης των εκάστοτε συμπραττουσών στην αγορά μέσω της μεταξύ τους κατανομής της αξίας των κρίσιμων εργολαβικών συμβάσεων ή/και του προ-καθορισμού του μειοδότη/αναδόχου ή/και του σχήματος που θα εκτελούσε τα αντίστοιχα έργα. Ως εκ τούτου, εφόσον αποσκοπούσαν στην νόθευση του ανταγωνισμού και ήταν εξ αντικειμένου περιοριστικές αυτού, παρέλκει η εξέταση της παραγωγής αποτελεσμάτων από αυτές. Τυχόν μη εφαρμογή (εν όλω ή εν μέρει) των εκάστοτε συμφωνηθέντων, όπως αντίστοιχα και τυχόν μη συμμόρφωση (εν όλω ή εν μέρει) των εμπλεκόμενων προς τα εκάστοτε συμφωνηθέντα, δεν ασκούν κατά νόμο επιρροή στη διαπίστωση της παράβασης, ούτε και συνιστούν λόγο απαλλαγής. Με άλλα λόγια, η εκτίμηση των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων της σύμπραξης παρέλκει, καθώς προκύπτει ότι αυτή είχε ως σκοπό την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή/και τη νόθευση του ανταγωνισμού.

386. Για λόγους πληρότητας σημειώνεται ότι από πληθώρα στοιχείων αποδεικνύεται ότι τα σχέδια κατανομής διαγωνισμών δημοσίων έργων, που προαναφέρθηκαν, εφαρμόστηκαν στην πράξη, στην πλειονότητα των έργων που εξετάστηκαν. Έτσι, από τα αναλυθέντα στην ενότητα «*Τα πραγματικά περιστατικά*», καθίσταται σαφές ότι το αναθεωρημένο κοινό σχέδιο δράσης των μελών της σύμπραξης, εταιριών Η' τάξης, κατά την περίοδο 1998-2000 υλοποιήθηκε σε σημαντικότατο βαθμό. Στοιχεία εφαρμογής των συμφωνηθέντων εντοπίστηκαν δε ακόμη και ως προς την πρώιμη φάση της εν λόγω σύμπραξης, τα έτη 1989-1997, όπως και για τα έργα που κατανεμήθηκαν τα έτη 1981 – 1988.
387. Ειδικότερα, όσον αφορά στους διαγωνισμούς δημοσίων έργων της περιόδου 1989 - 2000, από την επεξεργασία των διαθέσιμων στοιχείων, ιδίως δε των εγγραφών στα προσωπικά ημερολόγια [...], σειράς διασφαλιστικών προσυμφώνων/συμφωνητικών, μεταξύ των οποίων και το έγγραφο [...], σε συνδυασμό με τα στοιχεία των αναθετουσών Αρχών, προκύπτει αφενός ότι, κατά την πρώιμη φάση της περιόδου αυτής (έτη 1989 – 1997), η (προ)συμφωνία των εμπλεκομένων για το ανάδοχο σχήμα συγκεκριμένου διαγωνισμού τηρήθηκε στην πράξη τουλάχιστον σε έξι περιπτώσεις (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 246), αφετέρου δε ότι, κατά την ώριμη φάση της περιόδου αυτής (έτη 1988 - 2000), τα συμφωνηθέντα μεταξύ των συμπραττουσών για την κατανομή συγκεκριμένων διαγωνισμών τηρήθηκαν στην πράξη σε σημαντικότατο βαθμό, ήτοι οι σχετικοί διαγωνισμοί, ως προς τους οποίους υφίστανται στοιχεία κατανομής μεταξύ των εργοληπτικών επιχειρήσεων Η' τάξης, κατακυρώθηκαν ως επί το πλείστον στην/-ις εταιρία/-ες ή την/τις ομάδα/-ες που είχε «προσυμφωνηθεί» στο πλαίσιο της σύμπραξης (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 268). Δεδομένου δε, ότι κατά τα έτη 1995 – 2000 συμμετείχαν στο κοινό σχέδιο κατανομής διαγωνισμών της περιόδου 1989- 2000 το σύνολο των εργοληπτικών επιχειρήσεων της τότε ανώτατης Η' τάξης, στο πλαίσιο αυτών των διαγωνισμών, ο ανταγωνισμός περιορίστηκε σημαντικά και, σε ορισμένες περιπτώσεις, αποκλείστηκε εντελώς⁷³⁰.
388. Υλοποίηση των συμφωνηθέντων, τουλάχιστον μερική, διαπιστώνεται και ως προς το «έργο 265» με τη συμμετοχή της εταιρίας ALSTOM TRANSPORT στην κατασκευαστική κοιπροαξία του εν λόγω έργου.
389. Η εταιρία ΒΙΟΤΕΡ προέβαλε τον ισχυρισμό⁷³¹ ότι η θέση της εταιρίας στην αγορά χειροτέρευσε από την έλλειψη ελέγχου και εποπτείας των συνθηκών ελεύθερου ανταγωνισμού και ότι ενίοτε, οι νομοθετικές πρωτοβουλίες υποκίνησαν πράξεις που συνιστούν ή θα μπορούσαν να θεωρηθούν εναρμονισμένες πρακτικές, όπως π.χ. η νομοθεσία του 2002 σχετικά με τις συγχωνεύσεις εργοληπτικών εταιριών.
390. Ο ανωτέρω ισχυρισμός είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, πρώτον, διότι δεν υφίσταται στην κρινόμενη υπόθεση κάποια κρατική ρύθμιση ή εμπλοκή που να εξαλείφει τη

⁷³⁰ Βλ. ιδίως έργα «Εγνατία οδός: Τμήμα Ασπροβάλτα-Στρυμόνας (11.2/11.3), κωδ. έργου 933, (1998) και «Κυκλοφοριακή Σύνδεση Λιμένα Ηγουμενίτσας, κωδ. έργου 500, (1998)», στα οποία προσφορές υπέβαλαν μόνο εταιρίες που συμμετείχαν στη σύμπραξη.

⁷³¹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 369/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ σελ. 2 επ.

δυνατότητα ανταγωνισμού μεταξύ των μερών και την αυτονομία δράσης τους⁷³² (βλ. και ανωτέρω υπό παρ. 138 για τον μαθηματικό τύπο). Δεύτερον, διότι δεν απαλλάσσει από την ευθύνη τις συμπράττουσες εταιρίες η επικαλούμενη έλλειψη ελέγχου και εποπτείας των συνθηκών ανταγωνισμού από τις αρμόδιες αρχές, ακόμα και αν θεωρηθεί ότι όντως συντρέχει τέτοια περίπτωση. Η συμβατότητα των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων με τους κανόνες ανταγωνισμού αποτελεί υποχρέωση εκ του νόμου των ιδίων και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να εξαρτώνται οι αποφάσεις και οι όποιες επιλογές τους από την γνώμη, αντίληψη ή/και τις ενέργειες τρίτων προσώπων ή υπηρεσιών.

IV.1.2.4 ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΕΞΑΙΡΕΣΗΣ ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 1 ΠΑΡ. 3 Ν. 703/77 ΚΑΙ 85 ΠΑΡ. 3 ΣΥΝΘΕΚ

391. Με αυτά τα δεδομένα, δεν νοείται εν προκειμένω ατομική εξαίρεση βάσει των άρθρων 1 παρ. 3 του ν.703/77, και 85 παρ. 3 ΣυνθεΚ, των συμφωνιών/ εναρμονισμένων πρακτικών που διαπιστώθηκαν⁷³³, κυρίως λόγω της φύσης των υπό εξέταση πρακτικών (ιδιαιτέρως σοβαροί περιορισμοί του ανταγωνισμού) που αποκλείει την επέλευση αντικειμενικών οικονομικών πλεονεκτημάτων από τις εξεταζόμενες πρακτικές ή τον προσπορισμό οφέλους στους καταναλωτές.

IV.1.2.5 ΥΠΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΠΑΡΑΒΑΣΗΣ

392. Οι κατά τα ανωτέρω πρακτικές και διακανονισμοί των συμπραττουσών εταιριών, συνιστούν διακριτές μεταξύ τους παραβάσεις, δεδομένου ότι ο κύκλος έργων της περιόδου 1989-2000 αποτέλεσε αντικείμενο κατανομής στο πλαίσιο ενός συνολικού κοινού σχεδίου χειραγώγησης διαγωνισμών δημοσίων έργων, και συνιστά, επομένως, διακριτή ενιαία και διαρκή παράβαση, σε αντίθεση με τις συνεννοήσεις που προηγήθηκαν και επακολούθησαν της ανωτέρω περιόδου (1981-1988 και 2001-2002 αντίστοιχα) οι οποίες δεν εντάσσονταν σε κάποιον ευρύτερο σχεδιασμό. Ειδικότερα, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι απουσιάζει για τις τελευταίες δύο περιόδους οποιαδήποτε κεντρική δομή ή ένδειξη συμπληρωματικότητας είτε μεταξύ τους είτε με τον κύκλο έργων της περιόδου 1989 - 2000, εκδηλώνονται δε είτε σε περίοδο όπου η αγορά δημοσίων έργων στην Ελλάδα βρισκόταν υπό διαμόρφωση (περίοδος 1981-1988) είτε σε περίοδο κατά την οποία σημειώνονταν σημαντικές ανακατατάξεις συνεπεία νομοθετικών πρωτοβουλιών (περίοδος 2001-2002)⁷³⁴. Ως εκ τούτου, κατά την κρίση της Επιτροπής, οι συνεννοήσεις αυτές έχουν αποσπασματικό χαρακτήρα και συνιστούν διακριτές παραβάσεις.

⁷³² Βλ. ενδεικτικά ΔΕφαθ 1682/2009, σκ. 27, όπου και παραπομπές σε κοινοτική νομολογία.

⁷³³ Βλ. σχετικά Κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της Συνθήκης, ΕΕ 2004 C 101. Βλ. και άρθρο 2 του Κανονισμού 1/2003 και άρθρο 4 ν. 3959/2011ως προς το βάρος απόδειξης της συνδρομής των σωρευτικών προϋποθέσεων του άρθρου 1 παρ. 3 του ν. 3959/2011. Βλ. επίσης Βλ. ΣτΕ 2007/2013, σκ. 17.

⁷³⁴ Όταν εκδόθηκε ο Ν. 2940/2001 για την επανάκριση των εργοληπτικών επιχειρήσεων, πραγματοποιήθηκαν σε εφαρμογή του εκτεταμένες συγχωνεύσεις, με συνέπεια κατά την 31.12.2003 να παραμείνουν στην 7^η τάξη δέκα τέσσερις επιχειρήσεις έναντι πενήντα τριών που υπήρχαν κατά την 31.12.2002.

393. Βάσει των όσων προεκτέθηκαν, οι διακανονισμοί και πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών που αναλύθηκαν συνοπτικά ανωτέρω, συνιστούν διακριτές παραβάσεις, ως ακολούθως:
394. Αυτοτελείς παραβάσεις των άρθρων 1 του ν. 703/1977 και 85/81 ΣυνθΕΚ συνιστούν οι συμφωνίες / εναρμονισμένες πρακτικές που αναπτύχθηκαν από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις:
- (i) την περίοδο 1981-1988, ανά έργο (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.1.1.2),
  - (ii) την περίοδο 2001 – 2002, ανά έργο (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.1.1.4).
395. Διακριτή παράβαση από τις ανωτέρω, συνιστά και το σύνολο των συμπεριφορών, μηχανισμών, συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών που στοιχειοθετήθηκαν για την περίοδο 1989-2000. Οι διακανονισμοί της εν λόγω περιόδου συναποτελούν μια ενιαία και διαρκή παράβαση των άρθρων 1 του ν. 703/1977 και 85 ΣυνθΕΚ, συνιστώμενη από επιμέρους παραβάσεις των προαναφερόμενων άρθρων που συνδέονται μεταξύ τους λόγω ταυτότητας υποκειμένων και αντικειμένου, ειδικότερα δε στόχων και μεθόδων.
396. Συγκεκριμένα, το σύνολο των εν λόγω διακανονισμών συνιστούν μέρος ενός κοινού, ενιαίου σχεδίου με στόχο αφενός την παγίωση των μεριδίων αγοράς των εμπλεκόμενων, αλλά και εν γένει της θέσης τους στην αγορά, και αφετέρου την τεχνητή διαμόρφωση των εκπτώσεων, και άρα την τεχνητή οργάνωση της λειτουργίας της αγοράς δημοσίων έργων. Σ' αυτό το πλαίσιο, οι συμπράττουσες προέβαιναν σε κατανομή της αξίας εργολαβικών συμβάσεων, μέσω του προσδιορισμού εκ των προτέρων του αναδόχου (ή αναδόχου σχήματος) ή/και του προσδιορισμού των συμμετεχόντων σε διαγωνισμούς δημοσίων έργων ή/και των σχημάτων που θα εκτελούσαν τα κρίσιμα έργα. Οι ανωτέρω στόχοι παρέμειναν αμετάβλητοι καθόλη τη διάρκεια της υπό κρίση περιόδου⁷³⁵.
397. Ειδικότερα, οι επιμέρους συμφωνίες/ εναρμονισμένες πρακτικές της εν λόγω περιόδου υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο ενός κοινού σχεδίου κατανομής των έργων της περιόδου, με συγκεκριμένη κεντρική οργανωτική δομή, την οποία καθιστούσε απαραίτητη για την ευόδωση των συνεννοήσεων ο μεγάλος αριθμός των συμπραττουσών εργοληπτικών επιχειρήσεων Η' τάξης. Στο πλαίσιο αυτό, οι συμπράττουσες έκριναν σκόπιμη και την εμπλοκή των συνδέσμων ΣΑΤΕ και ΣΤΕΗΤ κατά τα πρώτα έτη της λειτουργίας της σύμπραξης και έως τουλάχιστον το 1994 και 1998 αντίστοιχα.
398. Στο πλαίσιο του εν λόγω κοινού σχεδίου και καθ' όλη τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου, η σύμπραξη μετέλθε επιμέρους πρακτικές και κοινούς μηχανισμούς κατανομής των έργων (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.1.1.3.2.2), οι οποίοι αποτελούσαν συνιστώσες του ίδιου ενιαίου σχεδίου και λειτουργούσαν μεταξύ τους συμπληρωματικά και επικουρικά προς το βασικό μηχανισμό της εκ των προτέρων επιλογής του μειοδότη, με κοινό στόχο την κατανομή του κατασκευαστικού αντικειμένου των εν λόγω έργων μεταξύ των εμπλεκόμενων, και άρα την κατανομή αγοράς. Συγκεκριμένα, η ακολουθούμενη μεθόδευση της υποβολής προσφορών κάλυψης ή/και της καταστολής, οι μηχανισμοί διασφάλισης και «αποζημίωσης» μη αναδόχων, είτε μέσω της καταβολής

---

⁷³⁵ [...]

στους τελευταίους χρηματικών ποσών είτε μέσω συμπερίληψής τους στην εκτέλεση των κρίσιμων έργων, ήταν παρεπόμενες των βασικών διακανονισμών για την (εκ των προτέρων) επιλογή από τα μέλη της σύμπραξης των επιθυμητών αναδόχων, ήτοι για την κατανομή αγοράς, με τους οποίους (διακανονισμούς) εφαρμόζονταν κατά τον ίδιο χρόνο και παράλληλα.

399. Εξάλλου, οι μηχανισμοί και η μεθοδολογία χειραγώγησης που χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο της υπό κρίση σύμπραξης ήταν κατά βάση κοινοί ως προς όλους τους διαγωνισμούς που απασχόλησαν τη σύμπραξη, ανεξαρτήτως της διαδικασίας με την οποία διεξήχθησαν αυτοί, ήτοι ανεξαρτήτως του αν τα προς χειραγώγηση έργα δημοπρατήθηκαν με το σύστημα της «ανοικτής» διαδικασίας ή με το σύστημα της «κλειστής» διαδικασίας/προεπιλογής, παρέμειναν δε οι ίδιοι καθόλη τη διάρκεια της σύμπραξης, ανεξαρτήτως θεσμικού πλαισίου. Στο ίδιο διάστημα, οι διαγωνισμοί κατανεμήθηκαν με βάση τη δυναμικότητα, στο πλαίσιο τακτικών συναντήσεων, σχεδόν πάντοτε πολυμερών, με αντικείμενο τον απολογισμό των κατανεμηθέντων έργων και τον σχεδιασμό για την κατανομή νέων, τα οποία εντάσσονταν προς κατανομή σε οργανωτικά και μεθοδολογικά συνδεδεμένους μεταξύ τους «κύκλους». Ειδικότερα, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι, μόλις καθίσταντο γνωστές οι απαιτήσεις των σχετικών διακηρύξεων, και, στην περίπτωση των διαγωνισμών προεπιλογής, τα προεπιλεγέντα σχήματα, οι εκάστοτε δυνάμενες να συμμετάσχουν στο σχετικό διαγωνισμό, εργοληπτικές επιχειρήσεις, κατά κύριο λόγο επιχειρήσεις της ανώτατης τάξης εργοληπτικού πτυχίου, προέβαιναν σε συναντήσεις ή άλλες επαφές, προκειμένου να προαποφασίσουν τον ανάδοχο του έργου, ο δε προσυμφωνηθείς ανάδοχος αναλάμβανε την υποχρέωση να αποσυρθεί από την ουσιαστική διεκδίκηση επόμενων έργων ή, πάντως να συστήσει, μετά την κατακύρωση σε αυτόν του εκάστοτε διαγωνισμού, κατασκευαστική κοινοπραξία με τη συμμετοχή και άλλων εμπλεκόμενων ή να ορίσει αυτούς ως υπεργολάβους του. Δεν εντοπίστηκαν, ωστόσο, στοιχεία κατανομής βάσει δυναμικότητας ως προς τους διαγωνισμούς προεπιλογής, γεγονός που εξηγείται από τη βασική αρχή που χαρακτήριζε τη σύμπραξη την εν λόγω περίοδο, ότι δηλαδή στις επιμέρους, ανά διαγωνισμό, συνεννοήσεις συμμετείχαν μόνο όσες από τις συμπράττουσες εργοληπτικές εταιρίες μπορούσαν να μετάσχουν στον διαγωνισμό με βάση τις απαιτήσεις των διακηρύξεων. Πρόκειται, συνεπώς, για διαφοροποίηση που οφείλεται σε αντικειμενικούς λόγους, η οποία καταδεικνύει ότι η σύμπραξη είχε τη δυνατότητα προσαρμογής στα ιδιαίτερα δεδομένα ορισμένων διαγωνισμών έναντι άλλων.

400. Περαιτέρω, από τη μελέτη των στοιχείων του φακέλου προκύπτει ότι προϋποθέσεις για να κατανεμηθούν διαγωνισμοί δημοσίων έργων μέσω της εκ των προτέρων επιλογής αναδόχων στο πλαίσιο «κύκλων»/ «ως «πακέτο» ήταν αφενός να διεξάγεται σε συνεχή βάση ένας μεγάλος αριθμός διαγωνισμών υψηλού αθροιστικά προϋπολογισμού και αντίστοιχης διαδικασίας, ορισμένοι από τους οποίους σε χρόνο κοντινό ώστε να μπορούν να «ομαδοποιηθούν» κατά την κατανομή⁷³⁶, και αφετέρου να συμμετέχει στο πλαίσιο αυτών ένας ικανός αριθμός επιχειρήσεων που ταυτίζονται ανά διαγωνισμό, τουλάχιστον

⁷³⁶ [...]

στην πλειοψηφία τους, και οι οποίες έχουν σφυρηλατήσει σχέσεις αμοιβαίας κατανόησης και είναι διατεθειμένες να συμμετάσχουν στις σχετικές συνεννοήσεις. Έτσι, στο πλαίσιο της υπό κρίση σύμπραξης, διαγωνισμοί «ανοικτής» διαδικασίας που διεξάγονταν σε συνεχή βάση και υποσύνολα των οποίων προκηρύσσονταν ή διεξάγονταν σε χρόνο κοντινό, εντάσσονταν από τις συμπράττουσες σε «κύκλους» και κατανέμονταν τόσο σε επίπεδο ομάδων όσο και σε επίπεδο μελών αυτών βάσει προκαθορισμένων ποσοτώσεων αντίστοιχων της δυναμικότητας των εμπλεκομένων.

401. Επιπροσθέτως, εναλλακτικώς προς τον μηχανισμό χρηματικής αποζημίωσης, ως παρεπόμενη της κατανομής των διαγωνισμών πρακτική, ιδίως δε ως αντιστάθμισμα των μελών που συμφωνούνταν στο πλαίσιο της σύμπραξης να απέχουν από την ουσιαστική διεκδίκηση των κρίσιμων διαγωνισμών, οι συμπράττουσες προέβαιναν σε συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές με αντικείμενο τη συμπερίληψη μη αναδόχων στην εκτέλεση των κρίσιμων έργων, και με τον ίδιο ακριβώς στόχο, ήτοι να παρασχεθεί στις εταιρίες που είχαν αποδεχθεί να μη διεκδικήσουν την ανάδειξή τους ως αναδόχων ένα αντισταθμιστικό όφελος. Συνεπώς, οι δύο ως άνω βασικές μεθοδεύσεις αποζημίωσης μη αναδόχων ήταν μεταξύ τους υποκαταστάσιμες.
402. Πέραν των ανωτέρω, και οι εργοληπτικές επιχειρήσεις και τα φυσικά πρόσωπα που ενεπλάκησαν στη χειραγώγηση διαγωνισμών κατά την εν λόγω περίοδο, ήταν σε μεγάλο ποσοστό οι ίδιες. Έτσι από τα πρώτα έτη της σύμπραξης (1989-1994) και έως την παύση της συμμετείχαν σε αυτή οι εταιρίες ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε, ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε. (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.), ΕΛΤΕΡ Α.Ε., ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε, ΕΡΓΑΣ Α.Τ.Ε, ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε, ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε, ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε., ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ και ΓΕΝΕΡ Α.Ε., ενώ μεταγενέστερα (το 1995) εντάχθηκε η εταιρία ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.
403. Η προσθήκη περιφερειακών μελών στη σύμπραξη αφορούσε διαγωνισμούς, στους οποίους δυνατότητα να συμμετέχουν είχαν και εταιρίες κατώτερων τάξεων. Η ένταξη των ως άνω περιφερειακών μελών στη σύμπραξη συνιστούσε κατ' ουσίαν μέτρο προστασίας αυτής κατά του κινδύνου αποσταθεροποίησής της λόγω εξωγενών παραγόντων. Έτσι, περιφερειακά μέλη της σύμπραξης υπήρξαν εταιρίες κατώτερων τάξεων, κυρίως Ζ' τάξης, όπως οι εταιρίες ΚΑΣΤΩΡ και ΕΛΤΕΚ.
404. Τέλος, οι συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές που συνάφθηκαν/υιοθετήθηκαν κατά την περίοδο 1989 – 2000 αφορούσαν στα ίδια προϊόντα/υπηρεσίες, ήτοι την κατασκευή δημοσίων έργων, και την ίδια γεωγραφική αγορά, ήτοι την ελληνική επικράτεια. Ενόψει των ανωτέρω, είναι σαφές κατά την κρίση της Επιτροπής ότι οι παράνομες πρακτικές της υπό κρίση περιόδου φέρουν τα χαρακτηριστικά μίας ενιαίας και διαρκούς παράβασης.

IV.1.3 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΙΣ ΑΝΤΙ-ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ

IV.1.3.1 ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ – ΔΙΑΔΟΧΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

IV.1.3.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

405. Όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό III.1.3.1), σύμφωνα με πάγια νομολογία, η έννοια του όρου «επιχείρηση» στα άρθρα 1 των ν. 703/1977 και 85 ΣυνθΕΚ καταλαμβάνει κάθε «ενιαία οικονομική ενότητα», αυτουργό της παράβασης που διαπιστώνεται, «...έστω και αν από νομική άποψη η οικονομική αυτή ενότητα αποτελείται από περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα»⁷³⁷. Επομένως, δύο ή περισσότερα από νομικής άποψης διακριτά νομικά πρόσωπα μπορεί να αντιμετωπισθούν ως μία «επιχείρηση», ενόψει εφαρμογής των διατάξεων του δικαίου του ανταγωνισμού, εφόσον η σχέση μεταξύ τους δικαιολογεί τη θεώρησή τους ως ενιαία οικονομική ενότητα.
406. Αφετηρία, ωστόσο, για τον καταλογισμό παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού είναι η αρχή της προσωπικής ευθύνης⁷³⁸. Για την εφαρμογή, συνεπώς, και εκτέλεση των αποφάσεων, είναι απαραίτητος ο προσδιορισμός ενός ή περισσότερων προσώπων με αυτοτελή νομική προσωπικότητα, αποδέκτη/-ών της απόφασης⁷³⁹.
407. Ο προσωποπαγής χαρακτήρας της ευθύνης επιβάλλει η παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού να καταλογίζεται, κατ' αρχήν, στο νομικό πρόσωπο, το οποίο εκμεταλλευόταν την εμπλεκόμενη επιχείρηση κατά το χρόνο διάπραξης της παράβασης⁷⁴⁰. Συνεπώς, ευθύνεται κατ' αρχήν το νομικό πρόσωπο, το οποίο είναι ο φορέας των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που συνδέονται με την επιχείρηση, η οποία υπέπεσε στην παράβαση⁷⁴¹. Ενόσω το νομικό πρόσωπο που διηύθυνε την επιχείρηση εξακολουθεί να υφίσταται, η ευθύνη από την παραβατική συμπεριφορά της επιχείρησης παρακολουθεί το νομικό αυτό πρόσωπο, ακόμα και στην περίπτωση που τα υλικά και τα ανθρώπινα στοιχεία που είχαν συμβάλει στη διάπραξη της παράβασης μεταβιβάστηκαν μετά το πέρας αυτής σε τρίτα πρόσωπα⁷⁴². Τυχόν μεταβίβαση του ελέγχου επί του νομικού προσώπου με οποιονδήποτε τρόπο, κατά το χρονικό διάστημα από το χρόνο τέλεσης της παράβασης μέχρι το χρόνο έκδοσης της απόφασης με την οποία αυτή διαπιστώνεται, δεν ασκεί επίδραση, ενόσω το νομικό πρόσωπο που φέρει την

⁷³⁷ Βλ. ΔΕΚ 170/83, *Hydrotherm Geratebau*, Συλλ.1984, σελ. I- 2999, σκ. 11, C-97/08 P, *AKZO Nobel κλπ*, Συλλ. 2009, σελ. I-8237, σκ. 54-55 και νομολογία στην οποία παραπέμπει, καθώς και ΠΕΚ T-146/09, *Parker ITR και Parker Hannifin*, σκ. 84 και νομολογία στην οποία παραπέμπει.

⁷³⁸ Βλ. αποφάσεις ΔΕΚ C-65/2002, *ThyssenKrupp Stainless Steel*, Συλλ. 2005, I-06773, σκ. 82, C-322/07 P, C-327/07 P και C-338/07, *Papierfabrik, Bollore κ.ά.*, σκ. 37 – 38, και C- 49/92, *Anic Partecipazioni SpA*, σκ. 145, και απόφαση ΠΕΚ T- 6/89, *Enichem Anic*, Συλλ. 1991, II-1623, σκ. 236.

⁷³⁹ ΠΕΚ T-305/94, *PVC*, Συλλ. 1999, σελ. II-931, σκ. 978, ΔΕΚ C-97/08 P, *AKZO Nobel κλπ*, Συλλ. 2009, σελ. I-8237, σκ. 59.

⁷⁴⁰ Βλ. υπό την έννοια αυτή αποφάσεις ΔΕΚ, C-248/98 P, *KNP BT*, Συλλ. 2000, σελ. I-9925, σκ. 71, C-279/98 P, *Cascades*, Συλλ. 2000, σελ. I-9693, σκ. 78, C- 286/98 P, *Stora Kopparbergs Bergslags*, Συλλ. 2000, σελ. I-9925, σκ. 37, C-297/98 P, *SCA*, Συλλ. 2000, σελ. I-10101, σκ. 27.

⁷⁴¹ Βλ. Προτάσεις της Εισαγγελέως Kokott, στην υπόθεση C-280/06, *ETI*, σκ. 71.

⁷⁴² Βλ. ΠΕΚ T- 327/94, *SCA*, Συλλ. 1998, σελ. II-1373, σκ. 63 που επικυρώθηκε κατ' αναίρεση με την απόφαση του ΔΕΚ ,C-297/98 P, *SCA*, Συλλ. 2000, σελ. I-10101, σκ. 25, ΠΕΚ, T- 265/02 και T-271/02, *Raiffeisen Zentalbank Osterreich*, Συλλ.2006, σελ.II-5169, σκ.227.

ευθύνη σύμφωνα με την προαναφερόμενη αρχή εξακολουθεί να υφίσταται και δεν έχει απορροφηθεί από άλλη επιχείρηση⁷⁴³, έστω και εάν συνεχίζει τη λειτουργία του ως θυγατρική άλλης επιχείρησης ή με άλλη επωνυμία. Τούτο δε ισχύει ανεξαρτήτως του χρόνου μεταβίβασης του ελέγχου, ήτοι ακόμα και εάν αυτή έλαβε χώρα μετά την παύση της παράβασης⁷⁴⁴.

408. Στην περίπτωση κατά την οποία το νομικό πρόσωπο στο οποίο αποδίδεται καταρχήν η παράβαση απωλέσει τη νομική του προσωπικότητα και απορροφηθεί από ένα άλλο, τότε το τελευταίο αναλαμβάνει ταυτόχρονα και κάθε ευθύνη που φέρει το νομικό πρόσωπο που απορροφήθηκε για τη διάπραξη μίας παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού⁷⁴⁵. Ο κανόνας της νομικής διαδοχής εφαρμόζεται κατά κύριο λόγο στην περίπτωση των συγχωνεύσεων/απορροφήσεων, όπου ο αρχικός φορέας της επιχείρησης εγκαταλείπει τη νομική του προσωπικότητα υπέρ άλλου νομικού προσώπου, το οποίο τον διαδέχεται στις νομικές του σχέσεις.

409. Ως απόκλιση από την αυστηρή εφαρμογή της αρχής της προσωπικής ευθύνης γίνεται δεκτό από τη νομολογία ότι, «*οσάκις μία επιχείρηση, η οποία παρέβη τους κανόνες του ανταγωνισμού, αποτελεί αντικείμενο νομικής ή οργανωτικής μεταβολής, η μεταβολή αυτή δεν έχει κατ' ανάγκην ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέας επιχειρήσεως απαλλαγμένης της ευθύνης των αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορών της προηγούμενης επιχειρήσεως αν, από οικονομικής απόψεως, οι δύο επιχειρήσεις ταυτίζονται*»⁷⁴⁶. Κατά συνέπεια, σε περιπτώσεις μεταβολών στο νομικό πρόσωπο/φορέα που εκμεταλλευόταν την επιχείρηση που διέπραξε την παράβαση, οι οποίες έχουν ως συνέπεια αυτό να παύσει να υφίσταται από νομικής ή/και από οικονομικής άποψης, δύναται να τύχει εφαρμογής το κριτήριο της οικονομικής συνέχειας, που εξασφαλίζει ότι τα νομικά πρόσωπα δεν διαφεύγουν, μέσω αναδιαρθρώσεων, εκχωρήσεων ή λοιπών νομικών ή οργανωτικών μεταβολών, την ευθύνη τους κατά το δίκαιο του ανταγωνισμού⁷⁴⁷. Ο καταλογισμός της παράβασης στον νέο φορέα εκμετάλλευσης της επιχείρησης διασφαλίζει ότι, αφενός, ευθύνεται εκείνο το πρόσωπο, το οποίο επωφελείται από τα ενδεχόμενα κέρδη και την προστιθέμενη αξία της επιχείρησης, συνεπεία συμμετοχής στην παράβαση και ότι, αφετέρου, και η κύρωση αφεαυτή δεν παραμένει άνευ αποτελέσματος⁷⁴⁸.

⁷⁴³ Βλ. ΔΕΚ C-279/98 P, *Cascades*, Συλλ. 2000, Σελ. I-9693, σκ. 78-80, C-286/98 P, *Stora Kopparbergs Bergslags*, Συλλ. 2000, σελ. I-9958, σκ. 37-38.

⁷⁴⁴ Βλ. Andrian Brown, Morris Schonberg, *Widening the Net: The General Court extends the principle of successor liability in the EU competition law*, [2013] 34 E.C.L.R., issue 1, σελ. 3.

⁷⁴⁵ Βλ. ΠΕΚ T- 265/02 και T-271/02, *Raiffeisen Zentralbank Osterreich*, Συλλ. 2006, σελ. II-5169, σκ. 326. Βλ. επίσης Προτάσεις του Γεν. Εισαγγελέα Mischo στην υπόθεση C-286/98 P, *Stora Kopparbergs Bergslags*, Συλλ. 2000, σελ. I-9928, σκ. 75.

⁷⁴⁶ Βλ. ΔΕΚ C-280/06, *ETI*, Συλλ. 2007, σελ. I-10893, σκ. 42. Βλ. επίσης ΔΕΚ 29, 30/83, *Compagnie Royale Asturienne des Mines SA και Rheinzink GmbH*, Συλλ. 1984, σελ. 1679, σκ. 9.

⁷⁴⁷ Βλ. ΠΕΚ T-146/09, *Parker ITR και Parker Hannifin*, σκ. 89-90 και νομολογία στην οποία παραπέμπει.

⁷⁴⁸ Βλ. υπό την έννοια αυτή ΔΕΚ C- 49/92 P, *Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni SpA*, Συλλ. 1999, σελ. I-4125, σκ. 145, C-204/00 P, *Aalborg Portland*, Συλλ. 2004, σελ. I-123, σκ. 59 και 359, Προτάσεις της Εισαγγελέως Kokott, στην υπόθεση C-280/06, *ETI*, σκ. 78.

410. Σύμφωνα με την ενωσιακή νομολογία, το κριτήριο της «οικονομικής συνέχειας» μπορεί να τύχει εφαρμογής μόνο: (α) σε περιπτώσεις που το ευθυνόμενο για την εκμετάλλευση της επιχείρησης νομικό πρόσωπο έπαυσε να υφίσταται νομικά (πέραν της περίπτωσης της συγχώνευσης επιχειρήσεων, η οποία όπως προελέχθη ακολουθεί τους κανόνες της νομικής διαδοχής)⁷⁴⁹, ή οικονομικά^{750, 751}, (β) σε περιπτώσεις εσωτερικής αναδιάρθρωσης σε επίπεδο νομικών προσώπων που συναποτελούν την «επιχείρηση», όπου ο αρχικός δράστης της παράβασης δεν έχει μεν απαραίτητως παύσει να υφίσταται νομικώς, ωστόσο, δεν ασκεί πλέον οικονομική δραστηριότητα στη σχετική με την παράβαση αγορά, ενώ υφίστανται και διαρθρωτικοί δεσμοί μεταξύ αρχικού φορέα και νέου φορέα της επιχείρησης⁷⁵² και (γ) όταν ο αρχικός δράστης της παράβασης εξακολουθεί να υφίσταται νομικά και δεν υφίστανται διαρθρωτικοί δεσμοί μεταξύ αρχικού φορέα και νέου φορέα της επιχείρησης, αλλά η μεταβίβαση έγινε προς το σκοπό της καταστρατήγησης και της αποφυγής του προστίμου για την παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού⁷⁵³.

IV.1.3.1.2 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΥΠΟΘΕΣΗ

411. Βάσει των προαναφερθέντων, κατά τους κανόνες της νομικής διαδοχής:

- Η ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ μετά την απορρόφηση της NESTOS ATE⁷⁵⁴ το έτος 2002 αναδέχθηκε την ευθύνη της τελευταίας για τη συμμετοχή της στην παράβαση.
- Η ΑΤΤΙ-ΚΑΤ μετά την απορρόφηση των εταιριών ΑΤΕΜΚΕ και ΣΙΓΑΛΑΣ αναδέχθηκε την ευθύνη των εν λόγω εταιριών για τη συμμετοχή τους στην παράβαση.
- Η ΕΜΠΕΔΟΣ (πρώην ΓΝΩΜΩΝ) μετά την απορρόφηση των εταιριών ΤΕΓΚ και ΓΕΚΑΤ αναδέχθηκε την ευθύνη των εν λόγω εταιριών για τη συμμετοχή τους στην παράβαση.
- Η ΑΛΤΕ μετά την απορρόφηση των εταιριών ΙΡΙΣ, ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ, ΟΔΩΝ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ⁷⁵⁵ αναδέχθηκε την ευθύνη των εν λόγω εταιριών για τη συμμετοχή τους στην παράβαση.

412. Επίσης, το σωματείο ΣΤΕΑΤ αναδέχεται κατά τους κανόνες της οικονομικής διαδοχής την ευθύνη του ήδη από το 2005 διαλυθέντος σωματείου ΣΤΕΗΤ.

⁷⁴⁹ ΔΕΚ C- 49/92 P, *Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni SpA*, Συλλ. 1999, σελ I-4125, σκ. 145.

⁷⁵⁰ ΔΕΚ C-280/06, *ETI*, Συλλ.2007, σελ I-10893, σκ. 40

⁷⁵¹ ΠΕΚ T- 6/89, *Enichem Anic*, Συλλ. 1991, σελ. II-1623, σκ. 237.

⁷⁵² ΠΕΚ T-161/05, *Hoechst*, Συλλ. 2009, σελ. II-3555, σκ. 52, ΔΕΚ C-204/00 P, *Aalborg Portland*, Συλλ. 2004, σελ. I-123 σκ. 359, C-280/06, *ETI*, Συλλ.2007, σελ I-10893, σκ. 40.

⁷⁵³ Προτάσεις της Γεν. Εισαγγελέως Kokott, στην υπόθεση C-280/06, *ETI*, σκ. 82, ΠΕΚ T-146/09, *Parker ITR και Parker Hannifin*, σκ. 96.

⁷⁵⁴ Επισημαίνεται ότι το έτος 2002 η ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ απορρόφησε και τις εταιρίες ΠΑΓΩΝΗΣ ΑΤΕ που είχε συμμετοχή στην παράβαση από 13.9.1989 έως 18.9.1989 και ΕΥΡΩΔΟΜΗ με συμμετοχή στην παράβαση από 08.02.1994 έως 09.12.1994. Ωστόσο η ευθύνη τους αυτή είχε παραγραφεί (παρέλευση πενταετίας) προ της απορροφήσεώς τους από τη ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ.

⁷⁵⁵ Η εταιρία απορρόφησε το 2002 και τη ΔΩΡΙΚΗ, ωστόσο η συμμετοχή της τελευταίας στην παράβαση από 04.08.1995 έως 01.12.1995 είχε ήδη παραγραφεί κατά το χρόνο απορρόφησης της.

413. Στο πλαίσιο αυτό, ως αβάσιμοι κρίνονται οι ισχυρισμοί των εταιριών ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ⁷⁵⁶ και ΕΜΠΕΔΟΣ⁷⁵⁷, ότι δήθεν τους αποδίδεται ευθύνη για το χρονικό διάστημα μετά την απορρόφηση των εταιριών NESTOS και ΤΕΓΚ και ΓΕΚΑΤ αντίστοιχα. Και τούτο διότι, οι εν λόγω εταιρίες, όπως και όλες οι προαναφερόμενες, αναδέχονται την ευθύνη των εταιριών που απορρόφησαν για παραβάσεις που οι απορροφώμενες εταιρίες είχαν ήδη διαπράξει ή διέπρατταν κατά το χρόνο της απορρόφησης και υπό την προϋπόθεση ότι από τη λήξη της διαπραχθείσας παράβασης έως την ημερομηνία της απορρόφησης δεν έχει παρέλθει χρονικό διάστημα μεγαλύτερο της πενταετίας.
414. Απορριπτέοι ως αβάσιμοι είναι και οι ισχυρισμοί του ΣΤΕΑΤ⁷⁵⁸ ότι δεν συντρέχει εν προκειμένω ζήτημα διαδοχής του ΣΤΕΗΤ, διότι (α) δεν υφίσταται στη νομοθεσία ή στη νομολογία η έννοια «διάδοχος» χωρίς υπεισέλευση τόσο στα δικαιώματα, όσο και στις υποχρεώσεις του προσώπου, ούτε νοείται διαδοχή χωρίς νομικό ή συμβατικό υπόβαθρο και συναφές πλαίσιο, ούτε εξάλλου υφίσταται θέμα διαδοχής παρά μόνο επί εμπορικών επιχειρήσεων, (β) ο ΣΤΕΑΤ δεν υπεισήλθε νομικά στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του ΣΤΕΗΤ, (γ) το σωματείο ΣΤΕΗΤ δεν μετασηματίστηκε στο σωματείο ΣΤΕΑΤ ούτε εξαφανίστηκε ενώ ταυτόχρονα υπησιείλθε στη θέση του ο ΣΤΕΑΤ· τουναντίον διαλύθηκε το έτος 2005, ενώ ο ΣΤΕΑΤ είχε ιδρυθεί ήδη από το 2003 και συνεπώς επί δυο έτη υπήρχε παράλληλη λειτουργία των δυο Σωματείων, με διαφορετικά Διοικητικά Συμβούλια και (δ) η περιουσία του διαλυθέντος σωματείου ΣΤΕΗΤ, με ταμειακά διαθέσιμα ύψους [...] ευρώ, δεν περιήλθε στον ΣΤΕΑΤ, αλλά περιήλθε στο Ελληνικό Δημόσιο.
415. Και τούτο διότι, όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό IV.1.2.1), καταρχήν τα δύο σωματεία αποτελούν ενώσεις επιχειρήσεων, κατά την έννοια του δικαίου του ανταγωνισμού και συνεπώς επιδέχονται διαδοχής κατά τούτο. Περαιτέρω, η έννοια της «επιχείρησης» στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού, είναι σημασιολογικά αυτόνομη και επιτρέπει να αντιμετωπισθούν ως μία «επιχείρηση», δύο διακριτά νομικά πρόσωπα, όταν το ένα είναι ο οικονομικός διάδοχος του άλλου. Για τη διαπίστωση οικονομικής διαδοχής στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού δεν απαιτείται να πληρούνται τα επικαλούμενα εν στενή έννοια κριτήρια της διαδοχής επιχειρήσεων/εταιρικών μετασηματισμών που προβλέπονται από το εθνικό εμπορικό δίκαιο. Αρκεί να συντρέχει περίπτωση (άλλη από αυτή της περίπτωσης της συγχώνευσης επιχειρήσεων) εξαφάνισης από νομικής ή/και από οικονομικής άποψης του νομικού προσώπου/φορέα που εκμεταλλευόταν την επιχείρηση που διέπραξε την παράβαση και ανάληψης του από άλλο πρόσωπο ως ενότητα οικονομικών και υλικών στοιχείων. Εν προκειμένω, ο ΣΤΕΑΤ, παρά το γεγονός ότι δεν υπεισήλθε νομικά στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του ΣΤΕΗΤ, κατέστη διάδοχός του κατά το μέτρο που η ένωση επιχειρήσεων που διέπραξε την παράβαση (ΣΤΕΗΤ), ως ενότητα συγκροτούμενη κατά κύριο λόγο από το

⁷⁵⁶ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 339/21.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ, σελ. 10, παρ. 13.1.

⁷⁵⁷ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 345/23.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε, σελ. 11, παρ. 9.1.

⁷⁵⁸ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 349/26.09.2016 Υπόμνημα του ΣΤΕΑΤ.

σύνολο των υλικών και ανθρώπινων στοιχείων, των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που αφορούν στα μέλη της και στους διαδόχους τους, ανελήφθη από το νέο σωματείο, το ΣΤΕΑΤ. Αυτή εξάλλου ήταν και η πρόθεση των ιδρυτικών του μελών.

416. Συγκεκριμένα, ο ΣΤΕΑΤ συγκροτήθηκε κατά την ίδρυσή του το 2003 από τα μέλη που συγκροτούσαν τον ΣΤΕΗΤ⁷⁵⁹ και μάλιστα για την επιδίωξη του ίδιου σκοπού⁷⁶⁰. Χαρακτηριστική είναι, εξάλλου, και η πανομοιότυπη επωνυμία των δύο ενώσεων που αμφότερες κάλυπταν τις τεχνικές εταιρίες με έδρα στην Ελλάδα, οι οποίες κατείχαν το εκάστοτε ανώτατο προβλεπόμενο πτυχίο του ΜΕΕΠ. Ίδια εξάλλου ήταν και η έδρα των δύο σωματείων στην Αθήνα, επί της οδού Πινδάρου 4, όπως επίσης και τα περισσότερα από τα πρόσωπα που ασκούσαν τη διοίκησή τους (έξι από τα επτά) κατά το χρόνο διάλυσης του ενός και ίδρυσης του άλλου, όπως αποτυπώνεται στον κατωτέρω πίνακα.

ΣΤΕΗΤ - σύνθεση ΔΣ 10.09.2002			ΣΤΕΑΤ - προσωρινή διοίκηση (05/2003)
ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΟΝΟΜΑ
Πρόεδρος	[...]	ΑΒΑΞ ΑΕ	[...]
Αντιπρόεδρος	[...]	ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ	[...]
Γεν. Γραμματέας	[...]	ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΑΤΕ	[...]
Ταμίας	[...]	ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΕ	[...]
Μέλη	[...]	ΕΝΤΕΧΝΟΣ ΑΕ	[...]
	[...]	ΤΕΓΚ ΑΕ	[...]
	[...]	ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ	[...]

417. Σαφής είναι δε και η η πραγματική πρόθεση των ιδρυτικών μελών του ΣΤΕΑΤ περί ίδρυσης διάδοχου σωματείου, η οποία προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου και συγκεκριμένα από

(α) το (ανυπόγραφο) Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΗΤ με αριθ. 1/2002, ημερομηνίας 28.01.2002 [ηλεκτρονικό έγγραφο – επιτόπιος έλεγχος ΣΤΕΑΤ], [...]

(β) το (ανυπόγραφο) Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΑΤ με αριθ. 2/2004, ημερομηνίας 15.03.2004 [ηλεκτρονικό έγγραφο – επιτόπιος έλεγχος ΣΤΕΑΤ], όπου αναφέρεται ότι [...] ⁷⁶¹,

⁷⁵⁹ Βλ. σχετικά απόφαση του ΜονΠρωτΑθ 1672/2005 περί διάλυσης του ΣΤΕΗΤ, όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται «Προς τούτο δε [προς επίτευξη του ίδιου σκοπού] τα μέλη του ως άνω σωματείου [ΣΤΕΗΤ] ήδη έχουν συστήσει άλλο σωματείο με την επωνυμία «ΣΤΕΑΤ»...». Βλ. επίσης Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΗΤ με αριθ. 3/2004, ημερομηνίας 20.12.2004, όπου ο Πρόεδρος του αναφέρει ότι «...Επίσης, από τις αρχές του έτους λειτουργεί κανονικά ο ΣΤΕΑΤ, σχεδόν δε το σύνολο των μελών του ΣΤΕΗΤ είναι μέλη του ΣΤΕΑΤ και μετέχουν ενεργά σ' αυτόν».

⁷⁶⁰ Βλ. το προσκομισθέν από το ΣΤΕΑΤ καταστατικό του ΣΤΕΗΤ, άρθρο 1, σε σύγκριση με το σκοπό του ΣΤΕΑΤ που αναφέρεται στην υπ' αριθ. 4230/2003 απόφαση του ΜονΠρωτΑθ, η οποία εξεδόθη για την ίδρυσή του.

⁷⁶¹ Βλ. αντίθετα τα αναφερθέντα από [...] σε υπ' αριθ. πρωτ. 6186/22.10.2015 επιστολή παροχής στοιχείων του ΣΤΕΑΤ.

(γ) το (ανυπόγραφο) Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΗΤ με αριθ. 1/2004, ημερομηνίας 22.03.2004 [ηλεκτρονικό έγγραφο – επιτόπιος έλεγχος ΣΤΕΑΤ], όπου αναφέρονται μεταξύ άλλων και τα εξής: [...],

(δ) το (ανυπόγραφο) Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΗΤ με αριθ. 3/2004, ημερομηνίας 20.12.2004 [ηλεκτρονικό έγγραφο – επιτόπιος έλεγχος ΣΤΕΑΤ], όπου αναφέρονται μεταξύ άλλων και τα εξής: [...]

(ε) το (ανυπόγραφο) Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΑΤ με αριθ. 2/2004, ημερομηνίας 15.03.2004 [...]

418. Από τα ανωτέρω πρακτικά, προκύπτει με σαφήνεια ότι μόνος λόγος της διάλυσης του ΣΤΕΗΤ και της ίδρυσης του ΣΤΕΑΤ ήταν η αναδιάρθρωση του κλάδου που επήλθε ως απότοκο της αλλαγής του νομοθετικού τοπίου που αφορούσε στις προβλεπόμενες τάξεις του ΜΕΕΠ. Από την αναδιάρθρωση του κλάδου (συγχωνεύσεις/αποσχίσεις) προέκυψαν κατόπιν μετασχηματισμών εταιρίες/ μέλη του νέου σωματείου που διαδέχθηκαν τις εταιρίες/μέλη του προγενέστερου σωματείου.

419. Εξάλλου, όπως προκύπτει και από τα ανωτέρω έγγραφα, η «συνύπαρξη» των δύο σωματείων για δύο περίπου έτη – καθόσον η δικαστική απόφαση για την ίδρυση του ΣΤΕΑΤ εκδόθηκε το 2003, ενώ η δικαστική απόφαση για την διάλυση του ΣΤΕΗΤ το 2005 - οφειλόταν σε διαδικαστικούς λόγους και σε καθυστερήσεις και όχι στην πραγματική βούληση των μελών.

420. Λαμβανομένων υπόψη όλων των ανωτέρω, κρίνεται ότι ο ΣΤΕΑΤ κατέστη διάδοχος του ΣΤΕΗΤ, αδιάφορο δε είναι εν προκειμένω για τους λόγους που προεκτέθηκαν το γεγονός ότι δεν υπεισήλθε νομικά στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του ΣΤΕΗΤ. Συνεπώς, κατ' εφαρμογή του κριτηρίου της οικονομικής συνέχειας συντρέχει εν προκειμένω λόγος να καταλογισθούν οι τελεσθείσες παραβάσεις στη νέα ένωση των ίδιων επιχειρήσεων, ήτοι στον ΣΤΕΑΤ⁷⁶².

IV.1.3.2 ΣΥΜΠΡΑΤΤΟΥΣΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

421. Η εξακρίβωση της συμμετοχής κάθε μίας επιχείρησης στην οποία απευθύνεται η παρούσα στις ως άνω προσδιορισθείσες παραβάσεις βασίσθηκε σε συσχέτιση, συνδυαστική ερμηνεία και συνολική αξιολόγηση των στοιχείων του φακέλου.

IV.1.3.2.1 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΙΣ ΑΝΤΙ-ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1981-1988 και 2001 - 2002

422. Όπως στοιχειοθετήθηκε ανωτέρω (βλ. αναλυτικά υπό IV.1.1.2 και IV.1.2.2.2), τα κατωτέρω αναφερόμενα εμπλεκόμενα μέρη συμμετείχαν σε αντι-ανταγωνιστικές συμπράξεις της περιόδου 1981-1988, και συγκεκριμένα συμμετείχαν σε διακανονισμούς με τους οποίους καθόριζαν από κοινού με άλλες ανταγωνίστριες επιχειρήσεις, στο πλαίσιο μεταξύ τους επαφών πριν τη διενέργεια των διαγωνισμών, τον μειοδότη έκαστου επικείμενου διαγωνισμού δημοσίου έργου, το ύψος των εκπτώσεων και ενίοτε την

⁷⁶² Βλ. κατ' αναλογία ΔΕΚ 40/73, *Suiker Unie*, Συλλ. 1975, σελ. I-1663, σκ. 84-88.

καταστολή των προσφορών ανταγωνιστών. Υπό την ανωτέρω έννοια, συμμετείχαν στη χειραγώγηση

- του έργου «Παραλιακοί συλλεκτήρες Θεσ/νίκης», η εταιρία ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε.
- του έργου «Πέττα-Κομποτίου», οι εταιρίες ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε, ΕΛΤΕΡ Α.Ε, ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε. (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.) ως διάδοχος της ΤΕΓΚ, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Α.Τ.Ε, ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε. και ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε.

423. Εξάλλου, όπως στοιχειοθετήθηκε ανωτέρω (βλ. αναλυτικά υπό IV.1.1.4 και IV.1.2.2.2), τα κατωτέρω αναφερόμενα εμπλεκόμενα μέρη συμμετείχαν σε αντι-ανταγωνιστικές συμπράξεις της περιόδου 2001-2002, και συγκεκριμένα συμμετείχαν σε διακανονισμούς με τους οποίους καθόριζαν από κοινού με άλλες επιχειρήσεις, ανταγωνιστές τους, στο πλαίσιο μεταξύ τους επαφών πριν από τη διενέργεια των διαγωνισμών, την μεταξύ τους κατανομή της εκτέλεσης των δημοπρατούμενων έργων. Υπό την ανωτέρω έννοια, συμμετείχαν στη χειραγώγηση

- των έργων «265 και 266», οι εταιρίες ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε. (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.) και ALSTOM TRANSPORT S.A. και
- του έργου «ΣΕΛΕΤΕ», οι εταιρίες ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε. και ΓΕΝΕΡ Α.Ε.

IV.1.3.2.2 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙ-ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1989- 2000

424. Από τη συνολική και συνδυαστική θεώρηση όλων των στοιχείων του φακέλου αναφορικά με τη σύμπραξη της περιόδου 1989-2000, προκύπτει μετά βεβαιότητας ότι τα κατωτέρω αναφερόμενα μέρη συμμετείχαν κατά την εν λόγω περίοδο σε συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές με τις οποίες ενέκριναν και εφάρμοσαν από κοινού σχέδιο δράσης για τη χειραγώγηση έργων της εν λόγω περιόδου, στο πλαίσιο μεταξύ τους επαφών, άμεσων ή έμμεσων, πριν από τη διενέργεια των διαγωνισμών, με αντικείμενο τον καθορισμό του μειοδότη επικείμενων (τότε) διαγωνισμών δημοσίων έργων, του ύψους των εκπτώσεων των λοιπών εμπλεκόμενων στη νόθευση και ενίοτε την καταστολή των προσφορών ανταγωνιστών. Ειδικότερα, από τα στοιχεία του φακέλου καταδεικνύεται με σαφήνεια ότι οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις επινόησαν, συμφώνησαν, εκτέλεσαν και συμμετείχαν ενεργά (η πλειονότητα από αυτές) στο ανωτέρω σχέδιο νόθευσης του ανταγωνισμού, και μάλιστα συστηματικά και σε βάθος δεκαετίας (η πλειονότητα από αυτές). Στο πλαίσιο αυτό και προς διευκόλυνση των μεταξύ τους επιμέρους συνεννοήσεων επί της κατανομής επικείμενων διαγωνισμών δημοσίων έργων, εντάχθηκαν σε ομάδες και κατένειμαν βάσει δυναμικότητας τα προς χειραγώγηση έργα πρώτα σε επίπεδο ομάδων και στη συνέχεια μεταξύ των μελών έκαστης ομάδας. Συνακόλουθα προκύπτει ότι οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις συμμετείχαν, άμεσα ή έμμεσα, μέσω του ομαδάρχη της ομάδας στην οποία κάθε μία ανήκε, σε πλέγμα επαφών και συναντήσεων κατά τις οποίες αποφασίστηκε ή/και σχεδιάστηκε η κατανομή και χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων της εν λόγω περιόδου, μέσω του εκ των προτέρων (πριν την κατάθεση των οικονομικών προσφορών) καθορισμό του μειοδότη,

της υποβολής προσφορών κάλυψης και της καταστολής προσφορών ανταγωνιστών, ή/και ανταλλάχθηκαν πληροφορίες μεταξύ ανταγωνιστών που αφορούσαν τη συμπεριφορά που αυτοί σκόπευαν να υιοθετήσουν στο πλαίσιο επικείμενων διαγωνισμών δημοσίων έργων και προς διευκόλυνση της υλοποίησης του ανωτέρω κοινού σχεδίου. Στις εν λόγω συναντήσεις/επαφές συμμετείχαν τακτικά και συστηματικά, χωρίς να εκδηλώσουν σαφώς την αντίρρησή τους στον αντι-ανταγωνιστικό χαρακτήρα των συμφωνηθέντων.

425. Κατά την ανωτέρω έννοια συμμετοχή στην ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου 1989 - 2000 είχαν οι εταιρίες ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε, ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε, ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε, ΕΛΤΕΡ Α.Ε, ΕΡΓΑΣ Α.Τ.Ε, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε, ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε, ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ Α.Τ.Ε.Ε, ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΕΤΕ, ΓΕΝΕΡ Α.Ε, ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε, ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε, ΕΛ.Τ.Ε.Κ. Α.Ε, ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε. (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.) και ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Α.Τ.Ε. και οι ενώσεις επιχειρήσεων ΣΑΤΕ και ΣΤΕΑΤ (ως διάδοχος του (ΣΤΕΗΤ)).

426. Η εξακρίβωση της συμμετοχής κάθε μίας από τις προαναφερόμενες επιχειρήσεις στην σύμπραξη της περιόδου 1989 -2000, βασίστηκε σε συσχέτιση, συνδυαστική ερμηνεία και συνολική αξιολόγηση των στοιχείων του φακέλου, και ιδίως στις εγγραφές στα προσωπικά ημερολόγια [...], που εντοπίστηκαν κατά τον επιτόπιο έλεγχο στα γραφεία της [...], σε λοιπά έγγραφα, κυρίως προσύμφωνα / ιδιωτικά συμφωνητικά αποζημίωσης/ διασφάλισης των συμπραττουσών, που ομοίως βρέθηκαν σε κάποιες ελεγχόμενες εταιρίες, καθώς και στις καταθέσεις [...], εκπρόσωποι της [...] με ίδια αντίληψη για τα πραγματικά περιστατικά της περιόδου 1989 – 2000 (βλ. ανωτέρω υπό IV.1.2.2.3.2). Τα ανωτέρω στοιχεία, στο βαθμό που αναφέρονται σε συναντήσεις και επαφές μεταξύ των συμπραττουσών, άλλοτε αναφέρουν ονομαστικά τους παρόντες και την εταιρία που εκπροσωπούν, άλλοτε απλώς ονομαστικά τους παρόντες και ενίοτε μόνο τις εκπροσωπούμενες εταιρίες⁷⁶³. Ενίοτε, σε κάποιες από τις συναντήσεις παρίσταντο περισσότεροι του ενός εκπρόσωποι για κάποιες εταιρίες.

427. Όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό IV.1.1.3.1), από τα εν λόγω στοιχεία προκύπτει ότι κατά την πρώιμη φάση της υπό κρίση σύμπραξης, και συγκεκριμένα τα έτη 1989-1994, συμμετείχε σε αυτή μεγάλος αριθμός ιδίως εταιριών της τότε (εκάστοτε) ανώτατης τάξης. Κατά τα τελευταία έτη της πρώιμης φάσης, ήτοι τα έτη 1995-1997⁷⁶⁴, και κατά την ώριμη φάση της υπό κρίση σύμπραξης (τα έτη 1998 – 2000)⁷⁶⁵ συμμετείχε σε αυτή καθολικά το σύνολο των εταιριών της τότε ανώτατης τάξης.

428. Για την πρώιμη περίοδο της υπό κρίση σύμπραξης εντοπίστηκαν ευρήματα με ρητή αναφορά στις συμμετέχουσες εταιρίες ή/ και στους εκπροσώπους τους, για τις εταιρίες

⁷⁶³ Η ΓΔΑ ταυτοποίησε στην πλειονότητα των περιπτώσεων, από διαθέσιμες πηγές, τη σχέση των καταγεγραμμένων ονομάτων με τις ελεγχόμενες κατασκευαστικές επιχειρήσεις και αντιστόχησε τα ονόματα των παρόντων στις συναντήσεις με τις εκπροσωπούμενες απ' αυτούς επιχειρήσεις. Βλ. Παράρτημα VI.

⁷⁶⁴ Όπως προαναφέρθηκε, η καθολική συμμετοχή στη σύμπραξη των εταιριών της ανώτατης τάξης κατά τα έτη 1995 – 1997 προκύπτει από σειρά στοιχείων όπου γίνεται αναφορά σε «*Εταιρ. Η'*» ή «*39 Η' τάξης*» ή «*όλων των Η'*». [...]

⁷⁶⁵ [...]

ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε.⁷⁶⁶ (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε, την ίδια και ως διάδοχος της ΓΕΚΑΤ Α.Τ.Ε. και της ΤΕΓΚ), ΕΛΤΕΡ Α.Τ.Ε.^{767 768}, ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ⁷⁶⁹, ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ⁷⁷⁰, ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ⁷⁷¹, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ⁷⁷², ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε.⁷⁷³ (ως διάδοχος της ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ και της Σ. ΣΙΓΑΛΑΣ ΑΤΕ), ΚΑΣΤΩΡ ΑΕ^{774, 775}, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ⁷⁷⁶, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΕ⁷⁷⁷, ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΤΕΕ⁷⁷⁸, ΑΛΤΕ ΑΤΕ⁷⁷⁹ (ως διαδόχου της ΙΡΙΣ ΑΤΓΕΤΕ⁷⁸⁰, της ΟΔΩΝ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΑΕ και της Ι.Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ Α.Ε.), ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ⁷⁸¹, ΓΕΝΕΡ ΑΕ⁷⁸², ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ⁷⁸³, ΒΙΟΤΕΡ ΑΕ^{784 785}, και η ΕΛ.Τ.Ε.Κ. ΑΕ.^{786, 787}. Ειδικά ευρήματα με ρητή αναφορά εντοπίστηκαν και ως προς τη συμμετοχή των ενώσεων επιχειρήσεων ΣΑΤΕ και ΣΤΕΑΤ (ως διαδόχου του ΣΤΕΗΤ) (βλ. αναλυτικά κατωτέρω υπό IV.1.3.2.3).

429. Περαιτέρω, η συμμετοχή των ανωτέρω εταιριών στην υπό κρίση σύμπραξη κατά την πρόιμη περίοδο συνάγεται και εμμέσως είτε από γενικές αναφορές σε επαφές/ συναντήσεις, στις οποίες η ταυτότητα όσων συμμετείχαν προκύπτει από τη συνδυαστική ανάγνωση λοιπών στοιχείων της αυτής περιόδου, είτε από σειρά αναφορών σε συγκεκριμένα έργα της περιόδου, στην κατανομή των οποίων η ταυτότητα όσων συμμετείχαν προκύπτει από προγενέστερες ή μεταγενέστερες αναφορές σχετικές με τη χειραγώγηση των εν λόγω έργων, ή από τη συνδυαστική ανάγνωση αυτών με άλλα στοιχεία του φακέλου.

430. Έτσι, ενδεικτικά, στο προσωπικό ημερολόγιο [...] έτους 1991 εντοπίστηκαν οι εξής εγγραφές που αφορούν στο έργο «Εγγειοβελτιωτικά έργα από γεωτρήσεις Λακκωνίων, Ν.Λασιθίου»:

- εγγραφή [...], [...],

---

⁷⁶⁶ [...]

⁷⁶⁷ [...]

⁷⁶⁸ Η εταιρία απορρόφησε το 2002 τη ΦΩΚΙΚΗ, ωστόσο η συμμετοχή της τελευταίας στην παράβαση από 15.10.1990 έως 24.7.1996 είχε ήδη παραγραφεί.

⁷⁶⁹ [...]

⁷⁷⁰ [...]

⁷⁷¹ [...]

⁷⁷² [...]

⁷⁷³ [...]

⁷⁷⁴ Εταιρία της ΣΤ' τάξης έως το 1994.

⁷⁷⁵ [...]

⁷⁷⁶ [...]

⁷⁷⁷ [...]

⁷⁷⁸ [...]

⁷⁷⁹ [...]

⁷⁸⁰ Εταιρία της ΣΤ' τάξης έως το 1994.

⁷⁸¹ [...]

⁷⁸² [...]

⁷⁸³ [...]

⁷⁸⁴ [...]

⁷⁸⁵ [...]

⁷⁸⁶ Εταιρία ανώτατης τάξης κατά τα έτη 1988 έως 2002.

⁷⁸⁷ [...]

- εγγραφή [...], [...],
- εγγραφή [...], [...]
- εγγραφή [...], [...] ⁷⁸⁸ και
- εγγραφές [...], [...]

431. Από τις ανωτέρω εγγραφές, σε συνδυασμό με το έγγραφο [...] περί σύστασης φορέα για την από κοινού εκτέλεση του ανωτέρω έργου, στο οποίο συμβάλλονται δεκατρείς εταιρίες ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ, ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ, ΔΟΜΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ, ΓΕΚΑΤ Α.Τ.Ε., ΤΕΡΝΑ, ΚΟΡΟΤΖΗΣ Α.Ε., ΕΛΤΕΡ Α.Τ.Ε., ΔΩΡΙΚΟΣ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ, ΜΟΧΛΟΣ Α.Ε., ΕΡΓΑΣ, Κ.Ι. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε. και ΠΑΡΝΩΝ ⁷⁸⁹, προκύπτει η ταυτότητα του συνόλου των συμμετεχόντων στην χειραγώγηση του ανωτέρω διαγωνισμού.

432. Αντιστοίχως, ως προς το έργο «ΠΑΘΕ ΑΛΜΥΡΟΣ» εντοπίστηκαν οι ακόλουθες εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...]:

- εγγραφή [...]: [...] ⁷⁹⁰ [...]
- εγγραφή [...]: [...]

433. Η ταυτότητα των εταιριών που συμμετείχαν στην ανωτέρω ειδικότερη συμφωνία ως προς το έργο «ΠΑΘΕ ΑΛΜΥΡΟΣ» προκύπτει από το έγγραφο [...], σύμφωνα με το οποίο συγκεκριμένες εταιρίες/ κοινοπραξίες, μεταξύ των οποίων οι ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε., ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε., η ΓΕΝΕΡ Α.Ε, η ΕΛΤΕΚ Α.Ε, ΑΤΤΙΚΑΤ Α.Τ.Ε, ΑΛΤΕ Α.Ε, ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΦΟΙ ΤΡΑΥΛΟΥ, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε., ΕΡΓΑΣ Α.Τ.Ε, ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Α.Τ.Ε. και ΤΕΓΚ «αποφασίζουν να συνεργασθούν υπό μορφή Consortium για την από κοινού κατασκευή» του έργου [...], σε χρόνο προγενέστερο της δημοπράτησης του έργου.

434. Για την ώριμη περίοδο της υπό κρίση σύμπραξης (1998 -2000), κατά την οποία συμμετείχαν στη σύμπραξη το σύνολο των εταιριών της τότε ανώτατης τάξης, εντοπίστηκαν ευρήματα, με ρητή αναφορά στις συμμετέχουσες εταιρίες ή/ και στους εκπροσώπους τους, για τις εταιρίες ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΤΕ ⁷⁹¹, ΕΛΤΕΡ ΑΤΕ ⁷⁹², ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ ⁷⁹³ (την ίδια και ως διάδοχο της Σ. ΣΙΓΑΛΑΣ ΑΤΕ), ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ ⁷⁹⁴, ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ ⁷⁹⁵, ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ ⁷⁹⁶, ΒΙΟΤΕΡ ΑΕ ⁷⁹⁷, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ ⁷⁹⁸,

---

⁷⁸⁸ [...]

⁷⁸⁹ Η επωνυμία της συγκεκριμένης εταιρίας έχει προστεθεί χειρόγραφα στο εν λόγω έγγραφο.

⁷⁹⁰ [...]

⁷⁹¹ [...]

⁷⁹² [...]

⁷⁹³ [...]

⁷⁹⁴ [...]

⁷⁹⁵ [...]

⁷⁹⁶ [...]

⁷⁹⁷ [...]

⁷⁹⁸ [...]

ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ⁷⁹⁹, ΑΛΤΕ ΑΤΕ⁸⁰⁰ (την ίδια και ως διάδοχο της Ι.Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ Α.Ε.), ΕΜΠΕΔΟΣ ΑΕ⁸⁰¹ (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε, της ίδιας και ως διαδόχου της ΓΕΚΑΤ Α.Τ.Ε. και της ΤΕΓΚ), ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ⁸⁰² και ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΤΕ⁸⁰³.

435. Περαιτέρω, η συμμετοχή των ανωτέρω εταιριών στην ώριμη περίοδο της υπό κρίση σύμπραξης, αλλά και κάποιων για τις οποίες δεν εντοπίστηκαν ειδικά στοιχεία, συνάγεται και από τη συνδυαστική και συνολική ανάγνωση πλήθους στοιχείων, ενίοτε ειδικών ανά υπό κατανομή έργο ευρημάτων, από την οποία προκύπτει με σαφήνεια η ταυτότητα των εκάστοτε εμπλεκομένων στις επιμέρους εκτελεστικές συμφωνίες της υπό κρίση σύμπραξης κατά τα έτη 1998 – 2000.

436. Έτσι, μεταξύ άλλων, από το έγγραφο [...] συνάγεται η ένταξη στην «ομάδα ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ» της ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ, καθώς και η εν γένει εμπλοκή στην υπό εξέταση σύμπραξη και κατά τα έτη 1998 - 2000 των εταιριών ΓΕΝΕΡ ΑΕ, ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ (διάδοχος της οποίας είναι η ΑΤΤΙ-ΚΑΤ ΑΤΕ) και ΟΔΩΝ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΑΕ – ΕΤΑΙΡΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ (διάδοχος της οποίας είναι η ΑΛΤΕ ΑΕ). Ειδικότερα, το εν λόγω έγγραφο, το οποίο συνιστά «διασφαλιστικό» συμφωνητικό σε επίπεδο ομάδων⁸⁰⁴ και συντάχθηκε με αφορμή τη διενέργεια του διαγωνισμού της Εγνατίας Οδού «Τμήμα Λευκόπετρα-Βέροια-Κουλούρα (5.2/5.3)»⁸⁰⁵, με αντικείμενο τη σύσταση από την προσωρινή ανάδοχο επιμέρους κατασκευαστικών κοινοπραξιών με τις αντι-συμβαλλόμενες της, σε περίπτωση τελικής κατακύρωσης του έργου σε αυτή⁸⁰⁶, προβλέπει την υποχρέωση σύστασης επιμέρους κατασκευαστικών κοινοπραξιών, «[...] για το σύνολο των κάτωθι έργων». Ακολουθεί Πίνακας⁸⁰⁷, στην πρώτη στήλη του οποίου καταγράφονται έντεκα έργα⁸⁰⁸ και στη δεύτερη, που τιτλοφορείται «Όμιλος», οι ομαδάρχες των τεσσάρων ομάδων στις οποίες είχαν καταμερισθεί κατά την ώριμη περίοδο στο πλαίσιο της σύμπραξης οι εταιρίες ανώτατης

---

⁷⁹⁹ [...]

⁸⁰⁰ [...]

⁸⁰¹ [...]

⁸⁰² [...]

⁸⁰³ [...]

⁸⁰⁴ [...]

⁸⁰⁵ [...]

⁸⁰⁶ [...]

⁸⁰⁷ [...]

⁸⁰⁸ Πρόκειται για τα έργα 1. «Παράκαμψη Ξάνθης-Α.Κ. Βασιάνου έως Α.Κ. Βαφέικων και συνδετήρα οδός Πετροχωρίου-Βασιάνου», 2. «Γέφυρα Μεσοβουνίου και Κρυσταλλοπηγής», 3. «Παράκαμψη Αλεξ/πολης-Α.Κ. Μάκρης έως Βιομηχανική Περιοχή Αλεξ/πολης», 4. «Ταμειευτήρας Κάρλας και συναφή έργα», 5. «Εγνατία Οδός: Τμήμα Ξάνθη-Κομοτηνή από Α.Κ. Βαφέικων έως Α.Κ. Ιάσμου (14.2.3/14.3.1)», 6. «Εγνατία Οδός: Τμήμα Ξάνθη-Κομοτηνή από Α.Κ. Βαφέικων έως Α.Κ. Ιάσμου (14.2.3/14.3.1)», 7. «Εγνατία Οδός: Τμήμα Δερβένη-Νυμφόπετρα (9.1/9.2)», 8. «Εγνατία Οδός: Τμήμα Ασπροβάλα-Στρυμόνας (11.2/11.3)», 9. «Εγνατία Οδός: Λευκόπετρα-Κουλούρα (5.2/5.3)», 10. ΚΟ10/98 Εθνική Οδός Νο 1 – Τμήμα από Ανισόπεδο κόμβο Πέτρου Ράλλη μέχρι τον Ανισόπεδο κόμβο Λεωφ. Καβάλας» και 11. «Ποτάμι Β΄». Δεν κατέστη εφικτό να ταυτοποιηθεί το ενδέκατο έργο.

τάξης⁸⁰⁹. Ο εν λόγω Πίνακας αποτυπώνει την προσυμφωνία των τεσσάρων ομάδων για την κατανομή των εκεί περιγραφόμενων έντεκα έργων, όπως προκύπτει και από σχετικές εγγραφές στο ημερολόγιο [...] επί των έργων αυτών (βλ. ανωτέρω υπό IV.1.2.2.3.2)⁸¹⁰. Από τη συνδυαστική ανάγνωση της δεύτερης στήλης του Πίνακα και των στοιχείων των αναθετουσών επί των έντεκα αναφερόμενων έργων⁸¹¹, προκύπτει με βεβαιότητα ότι, κατά το χρόνο σύνταξης του υπό εξέταση εγγράφου (Νοέμβριος 1998):

- οι εταιρίες ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε και Σ.ΣΙΓΑΛΑΣ ΑΤΕ (διάδοχος της οποίας η ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ), στις οποίες είχε ήδη κατακυρωθεί το έργο «Γέφυρα Μεσοβουνίου και Κρυσταλλοπηγής», και οι εταιρίες ΓΕΝΕΡ Α.Ε. και ΤΕΓΚ Α.Ε. (διάδοχος της οποίας η ΕΜΠΕΔΟΣ), στις οποίες (μεταξύ άλλων) είχε κατακυρωθεί το έργο «Εγνατία Οδός: Τμήμα Ασπροβάλτα-Στρυμόνας (11.2/11.3)», ανήκαν στην ομάδα της εταιρίας ΑΚΤΩΡ, κατ' αντιστοιχία με την οποία μνημονεύονται τα ως άνω έργα στον κρίσιμο Πίνακα,
- οι εταιρίες ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε. και ΑΤΕ ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε. (διάδοχος της οποίας η ΕΜΠΕΔΟΣ), στις οποίες είχε κατακυρωθεί το έργο «Εγνατία Οδός: Τμήμα Ξάνθη-Κομοτηνή από Ιάσμου έως Α.Κ. Εισόδου Κομοτηνής (14.3.1/15.1.1)», ανήκαν στην ομάδα της εταιρίας ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ, κατ' αντιστοιχία με την οποία μνημονεύεται το ως άνω έργο στον κρίσιμο Πίνακα, και
- η εταιρία ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε. στην οποία (μεταξύ άλλων) είχε ήδη κατακυρωθεί το έργο «Εγνατία Οδός: Τμήμα Δερβένι-Νυμφόπετρα (9.1/9.2)», ανήκε στην ομάδα της εταιρίας ΜΕΤΩΝ, κατ' αντιστοιχία με την οποία μνημονεύεται το ως άνω έργο στον κρίσιμο Πίνακα.

437. Από τη συνδυαστική ανάγνωση των ευρημάτων της υπό κρίση περιόδου και των καταθέσεων που δόθηκαν στο πλαίσιο της Αίτησης Επιείκειας και οι οποίες επιβεβαιώνουν τα ανωτέρω ευρήματα (βλ. και ανωτέρω υπό 245 και 267), προκύπτει η άμεση ή έμμεση, μέσω των ομάδων, εμπλοκή στη χειραγώγηση των διαγωνισμών που αναφέρονται αμέσως κατωτέρω και ως προς τις λεπτομέρειες διεξαγωγής των οποίων συγκεντρώθηκαν επαρκή στοιχεία από τις αναθέτουσες αρχές:

- της ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε. (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.), της ίδιας ή ως διαδόχου της ΓΕΚΑΤ Α.Τ.Ε. και της ΤΕΓΚ, στην κατανομή των έργων «Λακκωνίων-Λασιθίου» και «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸¹².

⁸⁰⁹ [...]

⁸¹⁰ [...]

⁸¹¹ [...]

⁸¹² Πρόκειται για τα έργα «Φράγμα Συκιάς/Αχελώου», «Σήραγγα Δωδώνης», «Λευκόπετρα-Βέροια-Κουλούρα», «Παράκαμψη Αλεξανδρούπολης», «Παράκαμψη Ξάνθης», «Γέφυρα Κρυσταλλοπηγής», «Ταμιευτήρας Κάρλας», «Βαφείκα-Ίασμος», «Ίασμος-Κομοτηνή», «Δερβένι-Νυμφόπετρα», «Κόμβος Π. Ράλλη», «Ασπροβάλτα-Στρυμόνας», «Κακιά Σκάλα», «Κόμβος Κ5 Πατρών», «Σκούπα Ηγουμενίτσας», «Ανθοχώρι-Μέτσοβο», «Ν. Καρβάλη-Χρυσούπολη», «Σκοτίνα-Κατερίνη»,

- της ΕΛΤΕΡ Α.Τ.Ε.⁸¹³, στην κατανομή του έργου «Λακκωνίων-Λασιθίου», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸¹⁴.
- της ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ στην κατανομή των έργων «Λακκωνίων-Λασιθίου» και «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸¹⁵.
- της ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ στην κατανομή των έργων «Λακκωνίων-Λασιθίου» και «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸¹⁶.
- της ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ στην κατανομή των έργων «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός» και «Κόμβος Ηγουμενίτσας», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸¹⁷.
- της ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ στην κατανομή των έργων «Ράχες Τυμφρηστού» και «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸¹⁸.
- της ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε, της ίδιας ή ως διαδόχου της ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ και Σ. ΣΙΓΑΛΑΣ ΑΤΕ, στην κατανομή των έργων «Μ. Μοναστήρι-Αρχή Παράκαμψης Λάρισας», «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός» και «Κόμβος Ηγουμενίτσας», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸¹⁹.
- της ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ⁸²⁰ στην κατανομή των έργων «Ράχες Τυμφρηστού», «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός» και «Κόμβος Ηγουμενίτσας», καθώς και όλων των έργων που

«Κουλούρα-Κλειδί», «Σκούπα Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός» και «Μπαλδούμα-Περιστέρι ή Άραχθος-Περιστέρι».

⁸¹³ Η εταιρία ΦΩΚΙΚΗ συμμετείχε στην κατανομή του έργου «Παράκαμψη Πάτρας Κ5-Κ6-Κ7», ωστόσο η συμμετοχή της τελευταίας στην παράβαση είχε ήδη παραγραφεί κατά το χρόνο απόκτησής της από την ΕΛΤΕΡ.

⁸¹⁴ Βλ. υποσημείωση 812.

⁸¹⁵ Βλ. υποσημείωση 812.

⁸¹⁶ Βλ. υποσημείωση 812.

⁸¹⁷ Βλ. υποσημείωση 812.

⁸¹⁸ Βλ. υποσημείωση 812.

⁸¹⁹ Βλ. υποσημείωση 812.

⁸²⁰ Επισημαίνεται ότι το έτος 2002 η ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ απορρόφησε και τις εταιρίες ΠΑΓΩΝΗΣ ΑΤΕ που είχε συμμετοχή στην παράβαση από 13.9.1989 έως 18.9.1989 και ΕΥΡΩΔΟΜΗ με συμμετοχή στην παράβαση από 8.2.1994 έως 9.12.1994. Ωστόσο η ευθύνη τους αυτή είχε παραγραφεί (παρέλευση πενταετίας) προ της απορροφήσεώς τους από τη ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ.

αποτελέσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸²¹.

- της ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΕ στην κατανομή των έργων «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός» και «Κόμβος Ηγουμενίτσας», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸²².
- της ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΤΕΕ, στην κατανομή των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, κατά το έτος 2000.
- της ΑΛΤΕ ΑΤΕ⁸²³, της ίδιας ή ως διαδόχου της ΙΡΙΣ ΑΤΓΕΤΕ, της ΟΔΩΝ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΑΕ και της Ι.Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ Α.Ε, στην κατανομή (τουλάχιστον) των έργων «Λακκωνίων-Λασιθίου», «Ράχες Τυμφρηστού», «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός» και «Κόμβος Ηγουμενίτσας», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸²⁴.
- της ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ, στην κατανομή των έργων «Μ. Μοναστήρι-Αρχή Παράκαμψης Λάρισας» και «Κόμβος Ηγουμενίτσας», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸²⁵.
- της ΓΕΝΕΡ ΑΕ στην κατανομή του έργου «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸²⁶.
- της ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ στην κατανομή του έργου «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸²⁷.

---

⁸²¹ Βλ. υποσημείωση 812.

⁸²² Βλ. υποσημείωση 812.

⁸²³ Η εταιρία ΔΩΡΙΚΗ συμμετείχε στην κατανομή του έργου «Μ. Μοναστήρι-Αρχή Παράκαμψης Λάρισας», ωστόσο η συμμετοχή της στην παράβαση είχε ήδη παραγραφεί κατά το χρόνο απόκτησής της από την ΑΛΤΕ.

⁸²⁴ Βλ. υποσημείωση 812.

⁸²⁵ Βλ. υποσημείωση 812.

⁸²⁶ Βλ. υποσημείωση 812.

⁸²⁷ Βλ. υποσημείωση 812.

- της ΒΙΟΤΕΡ ΑΕ⁸²⁸, στην κατανομή όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, τόσο κατά την περίοδο 1995-1997 όσο και την περίοδο 1998 – 2000⁸²⁹.
- της ΕΛ.Τ.Ε.Κ. ΑΕ. στην κατανομή των έργων «Μ. Μοναστήρι-Αρχή Παράκαμψης Λάρισας» και «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός».
- της ΚΑΣΤΩΡ ΑΕ στην κατανομή του έργου «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός».
- του ΣΑΤΕ στην κατανομή των έργων «Λακκωνίων-Λασιθίου» και «Παράκαμψη Πάτρας Κ5-Κ6-Κ7» και
- του ΣΤΕΑΤ (ως διαδόχου του ΣΤΕΗΤ) στην κατανομή των έργων «Φράγμα Συκιάς/Αχελώου», και «Σήραγγα Δωδώνης», καθώς και όλων των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ του συνόλου των εταιριών ανώτατης τάξης της εποχής, κατά την περίοδο 1995-1997⁸³⁰.

Στα Παραρτήματα IV και V παρατίθενται τόσο οι διαγωνισμοί στη χειραγώγηση των οποίων συμμετείχαν οι ως άνω εταιρίες και ως προς τους οποίους δεν κατέστη δυνατό να συλλεγούν επαρκή στοιχεία από τις αναθέτουσες αρχές όσο και αυτοί ως προς τους οποίους συλλέγησαν επαρκή στοιχεία από τις αναθέτουσες αρχές.

438. Από τα προεκτεθέντα αντικειμενικά και συγκλίνοντα στοιχεία, αλλά και από την έλλειψη οποιασδήποτε ένδειξης περί μεταγενέστερης ρητής αποστασιοποίησης από το κοινό αντι-ανταγωνιστικό σχέδιο, αποδεικνύεται ότι οι εταιρίες ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε, ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε. (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.) (από το 1989)⁸³¹, ΕΛΤΕΡ Α.Ε. (από το 1990), ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε, ΕΡΓΑΣ Α.Τ.Ε, ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε, ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε, ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε. (από το 1991), ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ, ΓΕΝΕΡ Α.Ε. (από το 1994), και ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε. (από το 1995) γνώριζαν την ύπαρξη του συνολικού σχεδίου χειραγώγησης διαγωνισμών της περιόδου 1989 – 2000 και αντιλαμβάνονταν τη συμβολή τους σε αυτό. Συνακόλουθα, διαπιστώνεται η συστηματική συμμετοχή τους στην υπό κρίση σύμπραξη, από την χρονολογία προσχώρησης κάθε μίας (ή των εταιριών τις οποίες διαδέχθηκαν) στη διαπιστωθείσα ενιαία και διαρκή παράβαση έως τη λήξη της, την 14.12.2000.
439. Μικρότερης χρονικής διάρκειας είναι η εμπλοκή στην υπό κρίση σύμπραξη των εταιριών ΕΛΤΕΚ ΑΕ (από το 1989), ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ Α.Τ.Ε.Ε. (από το 1989) και ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε. (από το 1990), οι οποίες μετείχαν ενεργά, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου κατά την πρόιμη φάση της υπό κρίση σύμπραξης.

⁸²⁸ Επισημαίνεται ότι το έτος 2002 η ΒΙΟΤΕΡ απορρόφησε και τις εταιρίες ΔΩΡΙΚΟΣ ΑΤΕ που είχε συμμετοχή στην παράβαση από 30.04.1991 έως 14.06.1991, ΤΕΓΕΑ ΑΤΕ με συμμετοχή στην παράβαση από 8.2.1994 έως 9.12.1994 και Α. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΤΕ με συμμετοχή από 02.10.1990 έως 08.11.1990. Ωστόσο η ευθύνη τους αυτή είχε παραγραφεί (παρέλευση πενταετίας) προ της απορροφήσεώς τους από τη ΒΙΟΤΕΡ.

⁸²⁹ Βλ. υποσημείωση 812.

⁸³⁰ Πρόκειται για τα έργα «Φράγμα Συκιάς/Αχελώου» και «Σήραγγα Δωδώνης».

⁸³¹ Για την ακριβή διάρκεια συμμετοχής έκαστης εταιρίας δεξ κατωτέρω υπό IV.1.3.2.4.2.

440. Καθοριστικής συμμετοχής στη διαμόρφωση και λειτουργία της σύμπραξης κατά την πρώιμη περίοδο της ήταν και η εμπλοκή των ενώσεων επιχειρήσεων ΣΑΤΕ (από το 1989) και ΣΤΕΗΤ (από το 1995) (βλ. αναλυτικά κατωτέρω υπό IV.1.3.2.3).
441. Αδιάλειπτη κατά το χρόνο συμμετοχής της έκαστη είναι η εμπλοκή στην υπό κρίση σύμπραξη των εταιριών ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε. (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.) (από το 1989), ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε (από το 1991), ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε (από το 1991), ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε (από το 1991), ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Α.Τ.Ε. (από το 1994), ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε. (από το 1995), ΓΕΝΕΡ Α.Ε. (από το 1994). Σημειώνεται ότι το γεγονός πως παρατηρείται κενό ενός ή δύο ετών κατά τη διάρκεια των οποίων δεν εντοπίζονται στοιχεία εμπλοκής των εταιριών ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ (1990, 1992-1993), ΕΜΠΕΔΟΣ (1990, 1992-1993), ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε. (1992-1993) και ΑΛΤΕ Α.Ε (1991-1992) στη νόθευση διαγωνισμών δημοσίων έργων της υπό κρίση περιόδου, δεν ασκεί επιρροή, δεδομένου ότι κατά το έτος 1992, δεν εντοπίστηκαν εν γένει στοιχεία για τη νόθευση διαγωνισμών αυτού του είδους στο πλαίσιο της σύμπραξης, καθώς και διότι η φαινομενική απουσία των ανωτέρω εταιριών από τη χειραγώγηση διαγωνισμών κατά τα έτη 1990 και 1993 δεν επαρκεί για να θίξει τον διαρκή χαρακτήρα της εμπλοκής της. Περαιτέρω, ουδεμία επιρροή ασκεί στην ανωτέρω κρίση, το γεγονός ότι για τις εταιρίες ΓΕΝΕΡ και ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ η εμπλοκή τους κατά την ώριμη φάση της σύμπραξης (έτη 1998-2000) συνάγεται έμμεσα, χωρίς να έχουν εντοπισθεί ειδικά ως προς αυτές στοιχεία. Και τούτο διότι, από τα στοιχεία του φακέλου δεν προκύπτει ουδεμία ένδειξη αποστασιοποίησης των ανωτέρω εταιριών από τις ακολουθούμενες από τη σύμπραξη πρακτικές, ούτε κατά τη διάρκεια της πρώιμης φάσης, για τη συμμετοχή τους στην οποία έχει εντοπισθεί πληθώρα στοιχείων, ούτε κατά τη διάρκεια των ετών 1998 – 2000. Απεναντίας, όπως εκτενώς προαναφέρθηκε, αποδεικνύεται πέραν πάσης αμφιβολίας η συμμετοχή όλων των εταιριών της ανώτατης τάξης κατά την περίοδο 1998 – 2000. Διαρκή συμμετοχή στην παράβαση είχαν και οι ενώσεις επιχειρήσεων ΣΑΤΕ και ΣΤΕΗΤ (ΣΤΕΑΤ).
442. Ως επαναλαμβανόμενη κρίνεται από την Επιτροπή η συμμετοχή στην ενιαία παράβαση της περιόδου 1989-2000 της εταιρίας ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ Α.Τ.Ε.Ε., λόγω της σημαντικής διάρκειας της περιόδου κατά την οποία δεν εντοπίζονται στοιχεία εμπλοκής της στη σύμπραξη (1990-1993 και 1995-1999) σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ανήλθε στην ανώτατη τάξη το 1999, των εταιριών ΕΛΤΕΡ Α.Ε, ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε, ΕΡΓΑΣ Α.Τ.Ε, ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε. και ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε λόγω της σημαντικής διάρκειας της περιόδου κατά την οποία δεν εντοπίζονται στοιχεία εμπλοκής τους στη σύμπραξη (1992-1994) και της μικρής διάρκειας συμμετοχής τους το 1991, της εταιρίας ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε. λόγω της σημαντικής διάρκειας της περιόδου κατά την οποία δεν εντοπίζονται στοιχεία εμπλοκής της στη σύμπραξη (1990-1993) και της μικρής διάρκειας συμμετοχής της το 1989, της εταιρίας ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε. λόγω της σημαντικής διάρκειας της περιόδου κατά την οποία δεν εντοπίζονται στοιχεία εμπλοκής της στη σύμπραξη (1992-1995) και της εταιρίας ΕΛΤΕΚ Α.Ε. λόγω της σημαντικής διάρκειας της περιόδου κατά την οποία δεν εντοπίζονται στοιχεία εμπλοκής της στη σύμπραξη (1991-1994).

443. Κατά την κρίση της Επιτροπής, απορριπτέος ως αβάσιμος είναι ο ισχυρισμός της εταιρίας ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ότι δεν προκύπτει ουδεμία εμπλοκή της στην κατανομή των έργων της περιόδου 1998 – 2000, στην οποία κατά τα προαναφερθέντα εμπλέκονται όλες οι εταιρίες της ανώτατης τάξης (βλ. ανωτέρω υπό IV.1.1.3.2.2). Και τούτο διότι, όπως εκτενώς αναφέρθηκε ανωτέρω (βλ. ανωτέρω υπό IV.1.2.2.3.1 και IV.1.2.2.3.2), η χειραγώγηση των διαγωνισμών για τα εν λόγω έργα προκύπτει από την σύγκλιση μεγάλου αριθμού στοιχείων του φακέλου, η πλειονότητα των οποίων είναι σύγχρονα των υπό εξέταση περιστατικών, ενώ η συμμετοχή της εταιρίας ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ (όπως και των λοιπών συμπραττουσών) στην κατανομή του συνόλου των εν λόγω έργων προκύπτει τόσο από την άμεση εμπλοκή αυτής σε σχετικές συνεννοήσεις (βλ. ανωτέρω υπό 428 και 434) όσο και μέσω των τεσσάρων ομάδων στις οποίες είχαν διαχωρισθεί οι εταιρίες της ανώτατης τάξης την περίοδο εκείνη, με στόχο την αποτελεσματικότερη κατανομή των έργων μεταξύ τους.
444. Απορριπτέος ως αβάσιμος είναι και ο ισχυρισμός της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ⁸³² ότι αποστασιοποιήθηκε από τη σύμπραξη, όπως προκύπτει από την εγγραφή του προσωπικού ημερολογίου [...] [...], σύμφωνα με την οποία η εταιρία ΒΙΟΤΕΡ «*χάλασε την δουλειά*» στο «έργο ΕΥΔΕ ΠΑΘΕ». Τουναντίον, η εγγραφή αυτή αποδεικνύει πέραν πάσης αμφιβολίας ότι η ανωτέρω εταιρία τελούσε σε γνώση και συμμετείχε ενεργά στα διαλαμβανόμενα στο πλαίσιο της σύμπραξης, η ανωτέρω δε συμπεριφορά της στη μία αυτή και μοναδική περίπτωση ως ένα μόνο έργο, σε χρονικό σημείο πλησίον αυτού, στο οποίο τοποθετείται η παύση της παράβασης (14.12.2000), συνιστά μεμονωμένο περιστατικό, που δεν ασκεί ουσιώδη επιρροή στην κρίση της Επιτροπής περί της συνεχούς και ενεργής συμμετοχής της σε αυτή, ενόψει και της εξαιτούς εμπλοκής της στη χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων της περιόδου. Περαιτέρω, η ΒΙΟΤΕΡ δεν προσκόμισε λοιπά στοιχεία από τα οποία να προκύπτει η εκδήλωση εκ μέρους της ρητής και κατηγορηματικής αντίρρησης στις ακολουθούμενες αντι-ανταγωνιστικές πρακτικές, η απόσυρσή της από την σύμπραξη και η καταγγελία της υπό κρίση παράνομης σύμπραξης, πριν από το χρονικό σημείο, στο οποίο τοποθετείται η παύση της παράβασης, στοιχεία τα οποία θα αποδείκνυαν την αποστασιοποίησή της από τη σύμπραξη. Τουναντίον, η συμμετοχή της σε συναντήσεις/ επαφές στις οποίες έλαβαν χώρα συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές που θίγουν τον ανταγωνισμό, χωρίς να αντιταχθεί σαφώς σε αυτές, αποτελεί επαρκή απόδειξη της συμμετοχής και ευθύνης της στη σύμπραξη, ανεξαρτήτως του αν συμμορφώθηκε τελικά με τα αποτελέσματα/ συμφωνηθέντα των συναντήσεων αυτών⁸³³.

⁸³² Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 369/26.09.2016 Υπόμνημα της ΒΙΟΤΕΡ, σελ 6-7.

⁸³³ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-204/00, σκ. 249 και 291, 323, 330-331, C-49/92 P, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni*, σκ. 95-100 και C-199/92 P, *Huls*, σκ. 174, 180-183. Βλ. επίσης ΔΕΚ C-291/98 P, *Sarrio*, σκ. 50, ΠΕΚ T-334/94, *Sarrio S.A.*, σκ. 118, T-67/00, T-68/00, T-71/00 και T-78/00, *JFE Engineering*, Συλλ. II-2501, σκ. 327, T-48/00, *Corus UK Ltd*, Συλλ. II-2325, σκ. 116, T-50/00, *Dalmine SpA*, Συλλ. II-2395, σκ. 162, T-7/89, *HerculesChemicals*, Συλλ. II-1711, σκ. 232, καθώς και T-303/02, *Westfalen Gassen*, σκ. 97.

445. Ως αόριστος και αβάσιμος κρίνεται ο ισχυρισμός της εταιρίας ΕΛΤΕΡ⁸³⁴ ότι η Επιτροπή δεν στοιχειοθέτησε επαρκώς κατά νόμο τη συμμετοχή της ΕΛΤΕΡ στην υπό κρίση σύμπραξη, διότι δεν παραθέτει τα οποιαδήποτε πραγματικά περιστατικά τα οποία να τεκμηριώνουν την παράβαση και τη συμμετοχή της σε αυτή. Και τούτο διότι, όπως προεκτέθηκε (βλ. ανωτέρω μεταξύ άλλων υπό 230, 245, 247, 248, 428 και 434), η συμμετοχή της ΕΛΤΕΡ στην παρούσα σύμπραξη προκύπτει από σωρεία στοιχείων που είτε την κατανομάζουν ρητά ως μία από τις συμμετέχουσες στις κρίσιμες συνεννοήσεις είτε από την θεώρησή τους σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία του φακέλου καταδεικνύουν πέραν κάθε αμφιβολίας την εμπλοκή της σε αυτή.
446. Για τον αυτό λόγο, απορριπτέος ως αόριστος και αβάσιμος κρίνεται και ο ισχυρισμός της εταιρίας ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ⁸³⁵ ότι από τα ανωτέρω στοιχεία (βλ. ανωτέρω μεταξύ άλλων υπό 428 και 434) δεν προκύπτει οποιαδήποτε επιλήψιμη συμπεριφορά της, ώστε να τίθεται θέμα παραβίασης εκ μέρους της των διατάξεων του άρθρου 1 ν.703/1977 και του άρθρου 85 ΣυνθΕΚ. Κατά την κρίση της Επιτροπής, ωστόσο, δεν αποδείχθηκε επαρκώς κατά νόμο η συμμετοχή της εταιρίας NESTOS ΑΕ στην υπό κρίση σύμπραξη, λόγω ανέλιξής της στην ανώτατη τάξη το 1999 και μη εντοπισμού ειδικών στοιχείων συμμετοχής της κατά την περίοδο αυτή. Συνεπώς, δεν τίθεται ζήτημα αναδοχής από τη ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ της ευθύνης της NESTOS ΑΕ.
447. Ως αβάσιμος απορρίπτεται και ο ισχυρισμός της εταιρίας ΚΑΣΤΩΡ ΑΕ⁸³⁶ ότι δεν συμμετείχε στο διαγωνισμό για το έργο «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός» ως μέλος κοινοπρακτικού σχήματος και ότι η εμπλοκή της περιορίζεται στην αναφορά που συναντάται στο έγγραφο [...]. Και τούτο διότι, επιπλέον των στοιχείων που αναφέρονται ανωτέρω για τη συμμετοχή της εταιρίας στην υπό κρίση σύμπραξη (βλ. ανωτέρω υπό 428 και 433), ειδικά ως προς το έργο «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός» από τα στοιχεία που προσκόμισε η αναθέτουσα αρχή (βλ. ανωτέρω υπό 245) προκύπτει ότι ο διαγωνισμός επαναλήφθηκε και ότι η εταιρία ΚΑΣΤΩΡ συμμετείχε μέσω κοινοπρακτικού σχήματος, το οποίο προκρίθηκε στη Β' φάση του διαγωνισμού, στην αρχική δημοπρασία, ενόψει της οποίας συντάχθηκε και το ανωτέρω συμφωνητικό⁸³⁷, ενώ δεν συμμετείχε στην επαναληπτική δημοπρασία. Η συμμετοχή της στις σχετικές συνεννοήσεις και διαπραγματεύσεις επί της κατανομής του εν λόγω έργου και της παροχής διασφαλίσεων στις συμπράττουσες, που παραιτήθηκαν από τη διεκδίκηση αυτού, όπως η ίδια, οι οποίες αποτυπώθηκαν μάλιστα στο ανωτέρω πρακτικό, συνιστούν «συμφωνία» / «εναρμονισμένη πρακτική» κατά την έννοια των άρθρων 1 του ν. 703/1977 και 85 ΣυνθΕΚ, ανεξαρτήτως της μεταγενέστερης συμμετοχής ή μη της εταιρίας στις πράξεις υλοποίησής τους. Σε κάθε περίπτωση, (τουλάχιστον) στην αρχική δημοπρασία υπήρξε και υλική ενέργεια εκ μέρους της ΚΑΣΤΩΡ.

⁸³⁴ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 347/26.09.2016 υπόμνημα της εταιρίας ΕΛΤΕΡ.

⁸³⁵ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 339/21.09.2016 υπόμνημα της εταιρίας ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ.

⁸³⁶ Βλ. Πρακτικά της 40^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 50-52.

⁸³⁷ Το εν λόγω έγγραφο εστάλη την 01.03.1996, τρεις μέρες πριν την αρχική ημερομηνία κατάθεσης των οικονομικών προσφορών.

448. Ως αλυσιτελώς προβαλλόμενος απορρίπτεται ο ισχυρισμός της εταιρίας ΕΛΤΕΚ ότι απουσιάζει οιαδήποτε αναφορά σε αυτή από το 1996 και εντεύθεν. Και τούτο διότι αφενός η Επιτροπή προσδιορίζει την παύση της συμμετοχής της στην ενιαία και διαρκή παράβαση το έτος 1996 και αφετέρου ο μη εντοπισμός στοιχείων εμπλοκής της από το χρονικό σημείο αυτό και εντεύθεν δεν ασκεί επιρροή επί της κρίσης για τη συμμετοχή της στη σύμπραξη το πρότερο χρονικό διάστημα. Υπενθυμίζεται ότι η εταιρία ΕΛΤΕΚ ήταν εταιρία κατώτατης τάξης και συνεπώς, δεν θεμελιώνεται εμπλοκή της στη σύμπραξη κατά τα έτη 1995-1997, βάσει των στοιχείων εκείνων που καταδεικνύουν ότι τα έτη αυτά συμμετείχε στη σύμπραξη το σύνολο των εταιριών της ανώτατης τότε τάξης.

IV.1.3.2.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΑΤΕ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΤΕΗΤ ΣΤΗΝ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΣΥΜΠΡΑΞΗ

449. Το άρθρο 1 παρ. 1 ν. 703/1977, όπως, αντιστοίχως, το άρθρο 85 παρ. 1 ΣυνθΕΚ, δεν αποκλείει τις συμφωνίες μεταξύ ενώσεων επιχειρήσεων και επιχειρήσεων από το πεδίο εφαρμογής των απαγορεύσεων που θεσπίζει. Προκειμένου να διαπιστωθεί σωρευτικώς η συμμετοχή μιας ένωσης και των μελών της στην ίδια παράβαση, αρκεί να αποδειχθεί ότι η ένωση είχε αυτοτελή συμπεριφορά σε σχέση με αυτή των μελών της, η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των προαναφερόμενων διατάξεων και πληροί τις προϋποθέσεις της απαγόρευσης⁸³⁸. Τούτο τυγχάνει εφαρμογής και στην κρινόμενη υπόθεση, σε σχέση με τη συμμετοχή των ΣΑΤΕ και ΣΤΕΗΤ στην σύμπραξη της ως άνω περιόδου 1989 – 2000 για τη χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων και την κατανομή αγοράς. Ειδικότερα:

450. Ο ρόλος που επιτέλεσαν οι ανωτέρω δύο σύνδεσμοι στο πλαίσιο της υπό εξέταση σύμπραξης ήταν αυτοτελής⁸³⁹ και, ιδίως του ΣΑΤΕ, σημαντικός. Ο ΣΑΤΕ και ο ΣΤΕΗΤ, κατά το χρόνο συμμετοχής του έκαστος, συμμετείχαν στην πλειονότητα των πτυχών της σύμπραξης, ή τουλάχιστον στις σημαντικότερες από αυτές. Συγκεκριμένα, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι ο ΣΑΤΕ είχε ενεργό ρόλο:

(α) στην παραχώρηση των γραφείων του για την πραγματοποίηση συναντήσεων με αντικείμενο την κατανομή δημόσιων διαγωνισμών⁸⁴⁰, με τη συμμετοχή ιδιοκτητών ή/και διευθυντικών στελεχών των συμπραττουσών επιχειρήσεων,

(β) στην άσκηση εποπτείας ως προς την τήρηση των εκάστοτε συμφωνηθέντων στο πλαίσιο της σύμπραξης, με το να ελέγχει τις οικονομικές προσφορές όσων συμμετείχαν στους διαγωνισμούς πριν αυτές να κατατεθούν στη δημοπρατούσα αρχή και με το να παρακρατεί τα (πρωτότυπα) πτυχία των εκάστοτε προσυμφωνημένων αναδόχων, ώστε να διασφαλίζεται ότι αυτοί δεν θα είχαν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν σε επόμενο έργο και ότι θα υποχωρούσαν ως προς αυτό υπέρ άλλων εμπλεκόμενων, κατά τα συμφωνηθέντα^{841, 842} και

⁸³⁸ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ Τ-25/95 κ.άλ., *Cimenteries CBR SA κ.ά.*, σκ. 1320 επ – βλ. ιδίως σκ. 1320 και 1325.

⁸³⁹ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ Τ-25/95, κ.ά., *Cimenteries CBR SA κ.ά.*, σκ. 1326 επ.

⁸⁴⁰ [...]

⁸⁴¹ [...]

⁸⁴² [...]

(γ) ενίοτε, στην επιλογή του εκάστοτε προσυμφωνηθέντος αναδόχου⁸⁴³.

451. Λιγότερο ενεργός αποδεικνύεται και ο ρόλος του ΣΤΕΗΤ:

(α) στην πραγματοποίηση συναντήσεων με αντικείμενο την κατανομή των δημόσιων διαγωνισμών, υπό την αιγίδα του ΣΤΕΗΤ⁸⁴⁴ και

(β) ενίοτε, στην επίλυση τυχόν διαφορών που θα προέκυπταν μεταξύ των συμβαλλομένων στα συμφωνητικά διασφάλισης/ αποζημίωσης⁸⁴⁵.

452. Συμπερασματικά, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι, έστω και άτυπα, ήτοι εκτός των επισήμων οργάνων του, ο ρόλος του ΣΑΤΕ στη σύμπραξη της περιόδου 1989-2000 ήταν αυτοτελής, συντονιστικός και ενισχυτικός του υπό κρίση καρτέλ, και συνίστατο, ποικιλοτρόπως, σε διευκόλυνσή του. Συνέβαλε, κατά τα ανωτέρω, σημαντικά στη λειτουργία και σχηματοποίηση κατά την πρώτη φάση της υπό κρίση σύμπραξης, η οποία συνίστατο στην νόθευση διαγωνισμών δημοσίων έργων και στην κατανομή αγοράς και, επομένως, στο σοβαρό περιορισμό του ανταγωνισμού. Τα ως άνω στοιχεία θεμελιώνουν την ευθύνη του, βάσει του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 703/1977 και του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ, αναφορικά με την αυτοτελή συμμετοχή του στην ανωτέρω σύμπραξη⁸⁴⁶.

453. Ενισχυτική της υπό κρίση σύμπραξης ήταν και η συμβολή του ΣΤΕΗΤ, παρότι από τα στοιχεία του φακέλου διαγράφεται λιγότερο έντονη. Σε κάθε περίπτωση, ήταν και αυτού αυτοτελής η συμβολή σε σχέση με το ρόλο των μελών του στη σύμπραξη και συνεπώς και ως προς τον ΣΤΕΗΤ, αποδεικνύεται επαρκώς κατά νόμο η αυτοτελής συμμετοχή του στην υπό κρίση σύμπραξη.

454. Στα υπόμνημά του αλλά και κατά την ακροαματική διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής, ο ΣΑΤΕ αρνήθηκε την όποια εμπλοκή του στην υπό κρίση σύμπραξη και υποστήριξε ότι η διενέργεια συναντήσεων στα γραφεία του εμπίπτει στο πλαίσιο των υποχρεώσεων του έναντι των μελών του, όπως αυτές καθορίζονται στο καταστατικό του, αποκλειστικά και μόνο στο πλαίσιο της διευκόλυνσης τους κατά την άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας. Πρόκειται κατά τους ισχυρισμούς του για απολύτως ιδιωτικές συναντήσεις μεταξύ εταιρειών - μελών του, οι οποίες διεξάγονταν απλώς συγκυριακώς στα γραφεία του και στις οποίες ο ΣΑΤΕ ουδέποτε είχε συμμετάσχει ή αναμειχθεί. Περαιτέρω, ισχυρίστηκε ότι ουδέποτε παρακράτησε τα εργοληπτικά πτυχία των μελών του, ούτε καθ' οιονδήποτε τρόπο συνέστησε ομάδες εργοληπτικών επιχειρήσεων ή επέβαλε οιασδήποτε μορφής ποσοτώσεις ή καταμερισμό των δημοπρατούμενων έργων μεταξύ των μελών του, αφού δεν είχε τέτοια αρμοδιότητα και δυνατότητα⁸⁴⁷.

---

⁸⁴³ [...]

⁸⁴⁴ [...]

⁸⁴⁵ [...]

⁸⁴⁶ Βλ. και ΠΕΚ Τ-25/95, κ.ά., *Cimenteries CBR SA κ.ά.*, σκ. 1320 επ., καθώς και *AC Treuhand*, σκ. 127 επ.

⁸⁴⁷ Για τους ισχυρισμούς που προέβαλε ο ΣΑΤΕ αναφορικά με την αποδεικτική αξία των στοιχείων του φακέλου βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.1.2.2.3.2.

455. Οι εν λόγω ισχυρισμοί είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι, για τους ακόλουθους ιδίως λόγους (πέραν όσων προαναφέρθηκαν στην ενότητα IV.1.2.1 και IV.1.2.2.3).
456. Όντως, από τα στοιχεία του φακέλου, δεν προέκυψαν ενδείξεις για τη λήψη αποφάσεων από τα καταστατικά όργανα του ΣΑΤΕ, σχετικά με το συντονισμό της εμπορικής πολιτικής των μελών τους. Πράγματι, η υπό κρίση υπόθεση δεν αφορά ουδόλως σε αποφάσεις ΔΣ ή άλλου επίσημου συλλογικού οργάνου του ΣΑΤΕ (δηλ. σε «αποφάσεις ένωσης επιχειρήσεων» κατά την έννοια των διατάξεων του ανταγωνισμού), αλλά σε οριζόντιες συνεννοήσεις και συμφωνίες περί νόθευσης διαγωνισμών δημοσίων έργων και κατανομής αγοράς μεταξύ ανταγωνιστριών εργοληπτικών επιχειρήσεων, μελών των ανωτέρω συνδέσμων.
457. Στο πλαίσιο των συνεννοήσεων αυτών, όπως με σαφήνεια προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, που προεκτέθηκαν, έγγραφα πειστήρια αυξημένης αποδεικτικής αξίας (βλ. ενότητες IV.1.1.3.1 και IV.1.1.3.2) ο ΣΑΤΕ αφενός διέθεσε τα μέσα και την υποδομή που κατείχε προς διευκόλυνση της οργάνωσης των επίμαχων συναντήσεων και συνεννοήσεων της υπό κρίση περιόδου και αφετέρου ανέλαβε συγκεκριμένο επιτελικό ρόλο, ως αρμόδιος για την παρακολούθηση της τήρησης των συμφωνηθέντων από τις συμπράττουσες στο πλαίσιο της σύμπραξης. Από τα στοιχεία του φακέλου που προεκτέθηκαν, προκύπτει σαφώς ότι οι ανωτέρω συμπεριφορές και ενέργειές του δεν αποτελούν απλώς σχεδιασμούς των εταιριών μελών του, χωρίς τη συμμετοχή του ΣΑΤΕ και εν αγνοία του. Τουναντίον, στις εγγραφές του προσωπικού ημερολογίου [...], οι οποίες συνιστούν άμεση, κατά τα ανωτέρω, απόδειξη αναφορικά με τις οριζόντιες συνεννοήσεις των εμπλεκόμενων μερών για τη νόθευση διαγωνισμών, καταγράφονται με σαφήνεια και ακρίβεια ενέργειες που αναλήφθηκαν από τον ΣΑΤΕ προς υλοποίηση των συμφωνηθέντων στο πλαίσιο της σύμπραξης, μεταξύ δε αυτών και η παρακράτηση από τον ΣΑΤΕ των πτυχίων των συμπραττουσών⁸⁴⁸ προς έλεγχο της τήρησης των συμφωνηθέντων.
458. Εξάλλου, η προβλεπόμενη στο καταστατικό του Συνδέσμου υποχρέωσή του να διευκολύνει τις επιχειρηματικές δραστηριότητες των μελών του δεν μπορεί να γίνει δεκτό, ούτε άλλωστε και ο ίδιος το ισχυρίζεται, ότι καταλαμβάνει και τις παράνομες δραστηριότητες των τελευταίων και ότι δεν καταλείπει κανένα περιθώριο στο ΣΑΤΕ να αρνηθεί να παραχωρεί τα μέσα και τις εγκαταστάσεις που διαθέτει για τη διευκόλυνση έκνομων δραστηριοτήτων.
459. Σε κάθε περίπτωση το ΔΣ του ΣΑΤΕ αποτελούνταν από εκπροσώπους των εργοληπτικών εταιριών, κάποιες από τις οποίες 6ης και 7ης τάξης, συμμετείχαν στις υπό κρίση συνεννοήσεις. Συγκεκριμένα, την περίοδο 1988 – 1991 συμμετείχαν στο ΔΣ του ΣΑΤΕ στελέχη των συμπραττουσών εταιριών ΚΑΣΤΩΡ, ΓΕΚΑΤ, ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ και ΑΤΤΙ-ΚΑΤ, και την περίοδο 1991- 1994 των συμπραττουσών εταιριών ΚΑΣΤΩΡ, ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ, και ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ/ΕΚΤΕΡ, ορισμένα από τα οποία βάσει των εγγραφών του προσωπικού ημερολογίου [...] συμμετείχαν και στις υπό κρίση

---

⁸⁴⁸ [...]

συναντήσεις και συνεννοήσεις (...). Συνακόλουθα, αβάσιμα προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι κατά τη λήψη της απόφασης εκχώρησης των χώρων του στη σύμπραξη δεν γνώριζε ο ΣΑΤΕ το αντικείμενο και περιεχόμενο των συναντήσεων που εκεί λάμβαναν χώρα.

460. Περαιτέρω, ο ΣΑΤΕ⁸⁴⁹ προέβαλε τον ισχυρισμό ότι η εναντίον του κατηγορία δεν έχει τεκμηριωθεί και ότι ειδικότερα από τις καταθέσεις [...] δεν στοιχειοθετείται εμπλοκή του ΣΑΤΕ με οποιονδήποτε τρόπο στην υπό κρίση σύμπραξη (παρακράτηση στοιχείων, σύσταση ομάδων, επιβολή ποσοστόσεων ή καταμερισμού των έργων, οργάνωση συναντήσεων), καθώς [...] δήλωσε ότι δεν θυμάται «αν ο ΣΑΤΕ απλώς παρείχε τα γραφεία του για τις συναντήσεις των εταιριών ή είχε συντονιστικό ρόλο σ' αυτή τη διαδικασία», ενώ περαιτέρω προς απόδειξη της παράβασης που του αποδίδεται δεν γίνεται επίκληση συμφωνητικών, συμβολαιογραφικών εγγράφων, πληρεξουσίων και λοιπά έγγραφα, που κατά την κρίση του θα έπρεπε να υφίστανται σε περίπτωση που είχε υλοποιηθεί η αποδιδόμενη συμφωνία. Σε κάθε δε περίπτωση, τέτοια στοιχεία δεν προέκυψαν ούτε κατά την ακροαματική διαδικασία. Τουναντίον, ο [...] ανέφερε ότι ουδεμία εμπλοκή του ΣΑΤΕ υπήρξε στην υπό κρίση σύμπραξη.

461. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού και οι ανωτέρω ισχυρισμοί είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι. Και τούτο διότι καταρχήν, όπως καταδείχθηκε ανωτέρω (βλ. υπό ενότητα IV.1.1.3) η συμμετοχή και ο ρόλος του ΣΑΤΕ στην υπό κρίση σύμπραξη προκύπτει από σύνολο συγκλινόντων στοιχείων, ιδίως δε πλήθος εγγράφων στο προσωπικό ημερολόγιο [...] με αναφορές σε συναντήσεις στο πλαίσιο του ΣΑΤΕ, αναλυτικό συμφωνητικό «γενικών αρχών» δυνάμει του οποίου αποδίδεται στο ΣΑΤΕ ρόλος συντονιστή και θεματοφύλακα καθώς και λοιπά υψηλής αποδεικτικής αξίας στοιχεία του φακέλου, σύγχρονα της παράβασης, με σαφείς και ρητές αναφορές στο ρόλο και τις λειτουργίες που επιτελούσε ο ΣΑΤΕ. Τα ανωτέρω στοιχεία θεμελιώνουν επαρκώς κατά νόμο την αποδιδόμενη στο ΣΑΤΕ παράβαση. Τυχόν δε αποδοχή του ισχυρισμού ότι μία αρχή ανταγωνισμού θα πρέπει να προσκομίσει για να αποδείξει επαρκώς κατά νόμο μια μυστική καρτελική σύμπραξη συμβολαιογραφικά έγγραφα και πληρεξούσια θα κατέλυε την αποτελεσματική εφαρμογή του εθνικού και ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού και θα κατασττούσε αδύνατη την απόδειξη οποιασδήποτε παράβασης. Τουναντίον, σύμφωνα με την εθνική και ενωσιακή νομολογία (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα III.2), για τους σκοπούς θεμελιώσεως παράβασης των άρθρων 1 του ν. 703/1977/3959/2011 και 85 ΣυνθΕΚ αρκεί ότι όλα τα στοιχεία του διοικητικού φακέλου, συνεκτιμώμενα ως σύνολο, πληρούν τις προϋποθέσεις απόδειξης της παράβασης και ότι εξ αυτών δημιουργείται η αταλάντευτη πεποίθηση ότι η παράβαση όντως διαπράχθηκε, ενόψει του κατά κανόνα αποσπασματικού χαρακτήρα των αποδεικτικών μιας μυστικής καρτελικής σύμπραξης στοιχείων, που καθιστά συχνά απαραίτητη την ανασύσταση ορισμένων λεπτομερειών διά της επαγωγής και τη χρήση δικαστικών τεκμηρίων.

462. Ως αντιφατική εξάλλου αξιολογείται από την Επιτροπή η κατάθεση του [...] αναφορικά με το ρόλο των ΣΑΤΕ και ΣΤΕΑΤ. Και τούτο διότι ενώ αναφέρει ότι δεν είχαν ανάμειξη

⁸⁴⁹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 371/26.09.2016 Υπόμνημα του ΣΑΤΕ, σελ. 6επ.

στις διαδικασίες κατανομής έργων, επιβεβαιώνει ότι λειτουργούσαν κατά την επίμαχη περίοδο ως θεματοφύλακες των συμφωνηθέντων, παρακρατώντας τα πτυχία των εκάστοτε προσυμφωνημένων αναδόχων⁸⁵⁰.

463. Σε κάθε περίπτωση, σημειώνεται ότι και μόνη η παραχώρηση από τον ΣΑΤΕ των γραφείων του στις συμπράττουσες, προς διευκόλυνση της σύμπραξης, πρακτική που επιβεβαιώνει στην ανωτέρω κατάθεσή [...] ⁸⁵¹, επαρκεί για τη θεμελίωση παράβασης των άρθρων 1 του ν. 703/1977 και 101 ΣΛΕΕ εν προκειμένω.

IV.1.3.2.4 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΚΑΣΤΗΣ ΣΥΜΠΡΑΤΤΟΥΣΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΑΝΤΙ-ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ

IV.1.3.2.4.1 ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ – ΕΝΣΤΑΣΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗΣ

464. Η αρμοδιότητα της Επιτροπής Ανταγωνισμού να διαπιστώνει ότι υφίσταται παράβαση θεσπίζεται από το άρθρο 14 παρ. 2 υπό α του ν. 3959/2011 ρητά⁸⁵². Συγκεκριμένα, η Επιτροπή Ανταγωνισμού, σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 2 υπό α του ν. 3959/2011, έχει την αρμοδιότητα να διαπιστώνει ότι υφίσταται παράβαση των άρθρων 1 και 2 του εν λόγω νόμου και του ν. 703/1977 καθώς και των άρθρων 85 και 86 ΣυνθΕΚ/ 101 και 102 ΣΛΕΕ και εφόσον διαπιστώσει σχετική παράβαση, έχει, σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 1 του ν. 3959/2011, τη διακριτική ευχέρεια να ασκήσει τις εξουσίες που απαριθμούνται σε αυτό και συγκεκριμένα να επιβάλει με απόφασή της, διαζευτικά ή σωρευτικά, μια σειρά από μέτρα, ορισμένα από τα οποία με μη χρηματική φύση, προς αποκατάσταση και θεραπεία της ανταγωνιστικής δομής της αγοράς, και άλλα με χρηματική φύση, προς τιμωρία των παραβατών (κυρώσεις).

465. Η αρμοδιότητα της Επιτροπής Ανταγωνισμού να διαπιστώνει ότι υφίσταται παράβαση αυτονοήτως καταλαμβάνει πρακτικές επιχειρήσεων, οι οποίες έχουν ήδη παύσει κατά το χρόνο έκδοσης απόφασης με την οποία διαπιστώνεται παράβαση⁸⁵³, καταλαμβάνει δε και περιπτώσεις παραβάσεων, οι οποίες έχουν διαπραχθεί στο παρελθόν και ως προς τις οποίες δεν επιβάλλεται πρόστιμο⁸⁵⁴, λόγω παραγραφής της εξουσίας της Επιτροπής να

⁸⁵⁰ Βλ. Πρακτικά της 38^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 19 όπου [...]

⁸⁵¹ [...]

⁸⁵² Βλ. ΠΕΚ Τ-22/02 και Τ-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals*, Συλλ. 2005, Π-04065 σκ. 63, όπου διαπιστώνεται ότι υπό το καθεστώς του Κανονισμού 17/1989 η αρμοδιότητα της Επιτροπής να διαπιστώνει παραβάσεις προκύπτει σιωπηρώς, διότι ενέχεται κατ' ανάγκη με τις ρητά προβλεπόμενες εξουσίες της Επιτροπής να διατάσσει την παύση της παράβασης και να επιβάλει πρόστιμο. Το στοιχείο αυτό κατά την κρίση του ΓενΔικ δεν καταλείπει την αυτοτέλεια της εν λόγω εξουσίας, η άσκηση της οποίας δεν εξαρτάται από την άσκηση των προαναφερόμενων ρητά προβλεπόμενων εξουσιών της Επιτροπής. Ούτε επηρεάζει την αυτοτέλεια της η θέσπιση προϋπόθεσης συνδρομής εννόμου συμφέροντος για την άσκηση της. Βλ. επίσης ΠΕΚ Τ 474/04, *Pergan Hilfsstoffe für industrielle Prozesse*, Συλλ. 2007, Π-04225, σκ. 72.

⁸⁵³ Τούτο δε είναι και το συνήθως συμβαίνον.

⁸⁵⁴ Το αυτό ισχύει και σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου. Βλ. άρθρο 7 παρ. 1 τελευταίο εδάφιο του Κανονισμού 1/2003, με μοναδική επί πλέον προϋπόθεση για την άσκηση της σχετικής εξουσίας από

επιβάλει κυρώσεις κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 42 του ν. 3959/2011. Συναφώς, κατά την ενωσιακή νομολογία⁸⁵⁵, είναι συμβατή με τους στόχους και το σύστημα αποκεντρωμένης εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου προστασίας του ανταγωνισμού που θεσπίστηκε με τον Κανονισμό 1/2003 η αρμοδιότητα των εθνικών αρχών ανταγωνισμού να διαπιστώνουν παράβαση, σε περιπτώσεις στις οποίες δεν επιβάλλουν κυρώσεις στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις⁸⁵⁶, παρότι η εξουσία αυτή δεν προβλέπεται ρητά στο άρθρο 5 του Κανονισμού 1/2003.

466. Η άσκηση της ανωτέρω αρμοδιότητας από την Επιτροπή Ανταγωνισμού είναι απροϋπόθετη, ήτοι η σχετική διάταξη δεν επιτάσσει την απόδειξη συνδρομής εννόμου συμφέροντος για την άσκησή της, όπως προβλέπεται ρητά στο άρθρο 7 του Κανονισμού 1/2003 για τη διαπίστωση παρελθουσών παραβάσεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁸⁵⁷.

467. Η καθεαυτή αρμοδιότητα της Επιτροπής Ανταγωνισμού να διαπιστώνει ότι υφίσταται παράβαση, κατά το άρθρο 14 παρ. 2 υπό α του ν. 3959/2011, δεν καταλαμβάνεται ούτε συμπαρασύρεται από την προβλεπόμενη στο άρθρο 42 του ν. 3959/2011 παραγραφή^{858,859}, η οποία αφορά αποκλειστικά στην εξουσία της Επιτροπής Ανταγωνισμού να επιβάλλει πρόστιμα και άλλες κυρώσεις για τον κολασμό των παραβάσεων^{860,861}. Ως εκ τούτου, είναι δυνατό κατ' αρχήν να ασκηθεί ανά πάντα χρόνο.

την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε σχέση με την Επιτροπή Ανταγωνισμού, αυτή της συνδρομής σχετικού εννόμου συμφέροντος. Βλ. και αιτιολογική σκέψη 11 του Κανονισμού 1/2003.

⁸⁵⁵ Βλ. ΔΕΕ C-681/11, *Schenker*, σκ. 45-46. Βλ. και Προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέως Juliane Kokott, της 28ης Φεβρουαρίου 2013, στην εν λόγω υπόθεση, σκ. 106-109 και 113.

⁸⁵⁶ Επιπλέον των περιπτώσεων όπου τυγχάνουν εφαρμογής οι κανόνες περί παραγραφής, τούτο συμβαίνει μεταξύ άλλων, σε περιπτώσεις που η αρμόδια αρχή ανταγωνισμού κατά την άσκηση της διακριτικής της ευχέρειας αποφασίζει τη μη επιβολή κυρώσεων στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις, ή σε περιπτώσεις χορήγησης πλήρους απαλλαγής από τα πρόστιμα στο πλαίσιο προγράμματος επιείκειας.

⁸⁵⁷ Βλ. Προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέως Juliane Kokott, της 28ης Φεβρουαρίου 2013, στην υπόθεση C-681/11 *Schenker*, σκ. 113.

⁸⁵⁸ Βλ. ΠΕΚ T-22/02 και T-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals*, σκ. 61 – 62, 83 – 84, 96 – 98, 107 και 109, και T 120/04, *Peróxidos Orgánicos*, σκ. 18. Συναφώς βλ. και ΓενΔικ T – 372/2010, *Bollere*, σκ. 81.

⁸⁵⁹ Κατά την ενωσιακή νομολογία, η επιλογή του νομοθέτη να μην θεσπίσει κανόνες παραγραφής της αρμοδιότητας διαπίστωσης παραβάσεων δεν αντιβαίνει καθεαυτή στην αρχή της ασφάλειας δικαίου. Βλ. ΠΕΚ T-22/02 και T-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals*, σκ. 80 – 84.

⁸⁶⁰ Βλ. τίτλο άρθρου 42 του ν. 3959/2011 «*Παραγραφή για την επιβολή κυρώσεων*» και αναφορές στις παρ. 3 και 6: «*Η παραγραφή που ισχύει για την επιβολή προστίμων ...*».

Το αυτό ισχύει και σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου όπου ο ενωσιακός νομοθέτης δεν υιοθέτησε διάταξη που να θεσπίζει χρόνο παραγραφής της εξουσίας της Επιτροπής να διαπιστώνει παραβάσεις ούτε υπό τον προϊσχύσαντα Κανονισμό 2988/74 ούτε υπό τον Κανονισμό 1/2003. Ως προς τον Κανονισμό 1/2003 βλ. άρθρο 25 αυτού και αιτιολογική σκέψη 31. Ως προς τον Κανονισμό 2988/74, βλ. ΠΕΚ T-410/03, *Hoechst*, Συλλ. 2008, II-00881, σκ. 221 και T-22/02 και T-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals*, σκ. 43, 46, 49 – 50, 61 και 84.

⁸⁶¹ Για τον πρόσθετο λόγο ότι οι αποφάσεις περί διαπίστωσης παράβασης δεν συνιστούν κύρωση. Βλ. ΠΕΚ T-22/02 και T-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals*, σκ. 43, 53, 60-61, όπου το ΔΕΚ ερμηνεύει γραμματικά και τελεολογικά το άρθρο 1 παρ. 1 του Κανονισμού 2988/74 και κρίνει ότι μια απόφαση περί διαπίστωσης παράβασης δεν συνιστά κύρωση και συνεπώς η εξουσία της Επιτροπής να διαπιστώνει παραβάσεις δεν καταλαμβάνεται από το ανωτέρω άρθρο που ρυθμίζει αποκλειστικά την παραγραφή της εξουσίας της Επιτροπής να επιβάλει πρόστιμα και λοιπές κυρώσεις (αποκαλούμενη «δικαίωμα διώξεως» - βλ. τίτλους άρθρων 1, 2 και 3 του εν λόγω Κανονισμού καθώς και αιτιολογικές σκέψεις και άρθρο 1 παρ. 1 του Κανονισμού, όπου προσδιορίζεται η έννοια του όρου «δικαίωμα διώξεως» - βλ. σχετικά και ΠΕΚ T-22/02 και T-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine*

Κατά την ενωσιακή νομολογία, η άσκηση μιας τέτοιας αρμοδιότητας, ως προς την οποία δεν έχει καθορισθεί εκ των προτέρων από το νομοθέτη προθεσμία παραγραφής, πρέπει να λαμβάνει χώρα μέσα σε εύλογο χρόνο⁸⁶², χωρίς αδικαιολόγητα μεγάλη καθυστέρηση που να δύναται να καταλογισθεί στην αρμόδια αρχή⁸⁶³, στοιχείο το οποίο κρίνεται ανά περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη μεταξύ άλλων⁸⁶⁴ το χρονικό σημείο κατά το οποίο η Επιτροπή έλαβε γνώση ή θα μπορούσε και θα έπρεπε να είχε λάβει γνώση της ύπαρξης της παράβασης και τον εύλογο χαρακτήρα της διάρκειας της διοικητικής διαδικασίας⁸⁶⁵. Συναφώς, το γεγονός και μόνον ότι η Επιτροπή δεν ανακάλυψε μια αθέμιτη σύμπραξη, η οποία είχε, για προφανείς λόγους, εσκεμμένως μυστικό χαρακτήρα, ουδόλως μπορεί να εξομοιωθεί με αμελή συμπεριφορά του θεσμικού οργάνου κατά την εκτέλεση της αποστολής του⁸⁶⁶.

468. Η υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της διαδικασίας, διοικητικής ή δικαστικής, οδηγεί στην ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης ως προς τη διαπίστωση παράβασης, μόνον όταν αποδειχθεί ότι η υπερβολική διάρκεια της επηρέασε την έκβασή της. Τούτο συντρέχει όταν η αδικαιολόγητη πάροδος υπερβολικά μεγάλου χρονικού διαστήματος θίγει τα δικαιώματα άμυνας των συμπραπτούσων επιχειρήσεων λόγω ιδιαίτερων δυσχερειών στη συγκέντρωση αποδείξεων αναγκαίων για την άμυνά τους⁸⁶⁷. Πέραν της συγκεκριμένης αυτής περιπτώσεως, η μη τήρηση της υποχρέωσης διαπίστωσης παράβασης εντός ευλόγου χρόνου δεν ασκεί επιρροή επί του κύρους της διοικητικής διαδικασίας και της εκδοθείσας απόφασης⁸⁶⁸.

Chemicals, σκ. 45 επ. όπου γίνεται συστηματική ερμηνεία των διατάξεων του Κανονισμού λαμβανομένων υπόψη κάποιων αντιφατικών στοιχείων ερμηνείας που συνάγονται από τους τίτλους των προαναφερόμενων άρθρων). Βλ. επίσης ΠΕΚ Τ 120/04, *Peróxidos Orgánicos*, σκ. 18.

Οι προβλέψεις περί χρόνου παραγραφής, σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο, δεν καταλαμβάνουν ομοίως την εξουσία της Επιτροπής Ανταγωνισμού να επιβάλει μέτρα που δεν συνιστούν κυρώσεις, ήτοι μέτρα μη χρηματικού χαρακτήρα για την αποκατάσταση της λειτουργίας της αγοράς. Βλ. γραμματική διατύπωση άρθρου 42 του ν. 3959/2011 («κυρώσεις», «πρόστιμα»). Βλ. περαιτέρω άρθρο 7 του Κανονισμού 1/2003, για τα μη χρηματικά μέτρα, και άρθρα 23 και 24 του Κανονισμού 1/2003, για τα πρόστιμα και τις χρηματικές ποινές, στα οποία και μόνο αναφέρεται το άρθρο 25 του ίδιου Κανονισμού περί παραγραφής.

⁸⁶² Πρβλ. ενδεικτικά ΓενΔΕΕ Τ-372/10, *Bolloré*, σκ. 115-118, και ΠΕΚ Τ-410/03, *Hoechst*, σκ. 220 επ, με περαιτέρω παραπομπές. Συναφώς βλ. και ΓενΔΕΕ Τ-372/2010, *Bolloré*, σκ. 81.

Για την εν γένει υποχρέωση της Διοίκησης να ασκεί τις αρμοδιότητές της επικαίρως βλ. ενδεικτικά ΣτΕ 1378/2008, σκ. 8 – 9, και ΓενΔικ Τ-372/10, *Bolloré*, σκ. 103.

⁸⁶³ Βλ. ΠΕΚ Τ-22/02 και Τ-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals*, σκ. 87 – 88, ΔΕΚ C-74 P και C-75/00 P, *Falk και Acciaierie Di Bolzano*, Συλ. 2002, I-07869, σκ. 140-141.

⁸⁶⁴ Για τους παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη κατά την εν λόγω εκτίμηση βλ. ενδεικτικά ΓενΔΕΕ Τ-372/10, *Bolloré*, σκ. 104 και 107.

⁸⁶⁵ Βλ. ΠΕΚ Τ-22/02 και Τ-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals*, σκ. 89 και εκεί παραπομπές, ΔΕΚ C-74 P και C-75/00 P, *Falk και Acciaierie Di Bolzano*, σκ. 144 - 145.

⁸⁶⁶ Βλ. ΠΕΚ Τ-22/02 και Τ-23/02, *Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals*, σκ. 91.

⁸⁶⁷ Βλ. ΔΕΕ C-414/12, *Bolloré*, σκ. 84-85, και ΓενΔΕΕ Τ-372/10, *Bolloré*, σκ. 105 και 119, με περαιτέρω παραπομπές.

Με το σχετικό ισχυρισμό πρέπει να προβάλλεται με συγκεκριμένο τρόπο πώς επηρεάστηκε η δυνατότητα της επιχείρησης να αμυνθεί στο πλαίσιο της διαδικασίας: βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-167/04, *JCB Service*, Συλλ. 2006, I-08935, σκ. 71.

⁸⁶⁸ Βλ. ενδεικτικά ΓενΔΕΕ Τ-372/10, *Bolloré*, σκ. 119, και Τ-410/03, *Hoechst*, σκ. 227.

469. Ενόψει των προαναφερόμενων διατάξεων και της σχετικής νομολογίας, η Επιτροπή Ανταγωνισμού έχει την αρμοδιότητα να διαπιστώσει με απόφασή της τη διάπραξη των παραβάσεων που στοιχειοθετήθηκαν (βλ. αναλυτικά ανωτέρω υπό παρ. 463-464), ανεξάρτητα από το χρόνο τέλεσής τους ή από το χρόνο παύσης όσων κρίθηκαν ως διαρκείς παραβάσεις⁸⁶⁹. Όπως προαναφέρθηκε, κατά την εθνική νομοθεσία, η διαπίστωση από την Επιτροπή Ανταγωνισμού παράβασης που διαπράχθηκε στο παρελθόν ως προς την οποία έχει παραγραφεί κατά το χρόνο έκδοσης της απόφασης η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλει κυρώσεις δεν εξαρτάται από τη συνδρομή εννόμου συμφέροντος, προϋπόθεση που προβλέπεται ρητά στο ενωσιακό δίκαιο⁸⁷⁰. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, σε κάθε περίπτωση το εν λόγω κριτήριο πληρούται εν προκειμένω κατ' αρχήν διότι η διαπίστωση των παρελθουσών παραβάσεων επιτρέπει την αυστηρότερη τιμωρία των παραβατών σε περίπτωση υποτροπής στο μέλλον, λειτουργεί αποτρεπτικά έναντι των άλλων επιχειρήσεων και ενισχύει την εμπιστοσύνη όλων των συναλλασσομένων στην αποτελεσματικότητα των κανόνων ανταγωνισμού. Περαιτέρω, οι διαφοροποιήσεις που διαπιστώθηκαν στην οργάνωση και στη δομή των αντι-ανταγωνιστικών συμπράξεων, ιδίως της περιόδου 1989-2000 (διαχωρισμός σε ομάδες, ορισμός ομαδαρχών, κ.α. - βλ. ανωτέρω υπό ενότητες IV.1.1.3 και IV.1.1.4), και η έκταση της συμμετοχής των εργοληπτικών εταιριών της τότε ανώτατης τάξης στους μηχανισμούς που εξετάστηκαν την εν λόγω περίοδο, επιβάλλει τη διαπίστωση των παραβάσεων και για λόγους γενικής πρόληψης, καθότι μέσω αυτής της διαπίστωσης θα καταστεί απολύτως σαφές ότι ο αθέμιτος χαρακτήρας μιας πρακτικής δεν αίρεται από την τυχόν πάνδημη συμμετοχή σε αυτή των εταιριών του κλάδου ή από την τυχόν γενική πεποίθηση τους ότι ακολουθούν τα συνήθως ή εθιμικώς συμβαίνοντα ή ακόμα και από τον «ενδημικό» της χαρακτήρα.

470. Ενόψει των ανωτέρω, απορριπτέοι ως αβάσιμοι κρίνονται οι ισχυρισμοί των εταιριών ΑΛΤΕ⁸⁷¹, ΕΛΤΕΚ⁸⁷², ΕΜΠΕΔΟΣ⁸⁷³, ΚΑΣΤΩΡ⁸⁷⁴ και ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ⁸⁷⁵, και της ένωσης ΣΑΤΕ⁸⁷⁶ περί παραγραφής της εξουσίας της Επιτροπής Ανταγωνισμού να διαπιστώνει παρελθούσες παραβάσεις, καθώς και ο ισχυρισμός της εταιρίας ΕΜΠΕΔΟΣ⁸⁷⁷ ότι η διαπίστωση παράβασης συνιστά μορφή κολασμού μη νόμιμης

⁸⁶⁹ Δύναται, συνεπώς, η Επιτροπή να διαπιστώσει την τέλεση και των παραβάσεων εκείνων, οι οποίες διαπράχθηκαν ή έπαυσαν προ της 12.02.2008, ήτοι πέντε έτη πριν το απώτατο όριο έναρξης της έρευνας της Υπηρεσίας, με τη διενέργεια αιφνιδιαστικών επιτόπιων ελέγχων στα γραφεία εμπλεκόμενων επιχειρήσεων / ενώσεων επιχειρήσεων την 12.02.2013. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα ανωτέρω υπό I.1, κατά την 11.12.2012 η ΓΔΑ στο πλαίσιο της έρευνας είχε ήδη αποστείλει κλήσεις για ανωμοτί κατάθεση σε εμπλεκόμενες επιχειρήσεις.

⁸⁷⁰ Βλ. άρθρο 7 τελευταίο εδάφιο Κανονισμού 1/2003. Βλ. σχετικά Προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέα Juliane Kokott, της 28^{ης} Φεβρουαρίου 2013, στην υπόθεση C-681/11 *Schenker*, σκ. 113.

⁸⁷¹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 169/29.06.2016 υπόμνημα της εταιρίας ΑΛΤΕ.

⁸⁷² Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 573/12.06.2017 υπόμνημα μετά την εν ακροατηρίω συζήτηση της εταιρίας ΕΛΤΕΚ.

⁸⁷³ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 345/23.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΕΜΠΕΔΟΣ, σελ. 11 επ

⁸⁷⁴ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 372/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΚΑΣΤΩΡ.

⁸⁷⁵ Βλ. Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 37

⁸⁷⁶ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 371/26.09.2016 Υπόμνημα του ΣΑΤΕ, σελ. 16

⁸⁷⁷ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 345/23.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΕΜΠΕΔΟΣ.

συμπεριφοράς, ήτοι κύρωση, η οποία καταλαμβάνεται από τους κανόνες περί παραγραφής (βλ. ως προς τον εν λόγω ισχυρισμό ειδικά υποσημείωση 861). Ούτε εξάλλου τυγχάνει εφαρμογής στο πλαίσιο της παρούσας διοικητικής διαδικασίας το άρθρο 111 παρ. 1 ΠοινΚ, σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς της εταιρίας ΕΜΠΕΔΟΣ⁸⁷⁸.

IV.1.3.2.4.2 ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

471. Όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό III.1.3.2, παρ. 187), η συμμετοχή επιχειρήσεων σε συναντήσεις και εν γένει επαφές, άμεσες ή έμμεσες, στις οποίες έλαβαν χώρα συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές που θίγουν τον ανταγωνισμό, χωρίς να αντιταχθούν σαφώς σε αυτές, αποτελεί επαρκή απόδειξη της συμμετοχής και ευθύνης των εν λόγω επιχειρήσεων στη σύμπραξη, ανεξαρτήτως του αν οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις συμμορφώθηκαν τελικά με τα αποτελέσματα/ συμφωνηθέντα των σχετικών συναντήσεων. Προκειμένου να αποδείξει η κάθε συμμετέχουσα στη σύμπραξη ότι έθεσε τέρμα στη συμμετοχή της πρόωρα, δηλαδή προγενέστερα του χρονικού σημείου που λαμβάνεται υπόψη για τη λήξη της διαπιστούμενης παράβασης, πρέπει να παρέχει επαρκείς αποδείξεις περί απόσυρσης ή αποστασιοποίησής της από τη σύμπραξη ή έστω αποδείξεις ότι κατήγγειλε την παράνομη συμπεριφορά⁸⁷⁹.
472. Κατά τα αναλυτικά αναφερόμενα ανωτέρω, διαπιστώθηκε μία ενιαία και διαρκής παράβαση, με αφετηρία περί τα μέσα του έτους 1989 (Απρίλιο - Αύγουστο 1989), απώτατο χρόνο κατά τον οποίο, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, οι συμπράττουσες επιχειρήσεις είχαν πλέον καταρτίσει ένα κοινό σχέδιο δράσης και είχαν συστηματοποιήσει τις επαφές και τις συνεννοήσεις τους με στόχο την αποτελεσματικότερη κατανομή των έργων της εν λόγω περιόδου⁸⁸⁰, και λήξη την 14.12.2000, οπότε χρονολογείται το τελευταίο διαθέσιμο στο φάκελο αποδεικτικό στοιχείο αναφορικά με την υλοποίηση των παρανόμως συμφωνηθέντων στο πλαίσιο της κρινόμενης σύμπραξης ως προς την κατανομή του έργου «Κουλούρα – Κλειδί»⁸⁸¹.
473. Η πρώτη ανωτέρω ενιαία σύμπραξη εκτείνεται αδιαλείπτως για εξαιρετικά μεγάλο χρονικό διάστημα, με αντίστοιχη ένταση σχεδόν καθ' όλη τη διάρκειά της. Ο διαρκής δε χαρακτήρας της προκύπτει από πληθώρα σύγχρονων της παράβασης στοιχείων, συγκλινόντων μεταξύ τους σε υψηλό βαθμό. Η διάρκεια της συμμετοχής κάθε συμπράττουσας επιχείρησης στην εν λόγω ενιαία και διαρκή παράβαση προσδιορίζεται ως προς την έναρξή της, βάσει του στοιχείου με το οποίο τεκμηριώνεται η πρώτη επικοινωνία της συμπράττουσας επιχείρησης με ανταγωνίστριές της στο πλαίσιο της σύμπραξης ή, εφόσον δεν προκύπτει ακριβής ημερομηνία πρώτης επικοινωνίας, λαμβάνεται υπόψη ως απώτατο χρονικό σημείο πραγματοποίησης της επικοινωνίας η προηγούμενη της κατάθεσης των οικονομικών προσφορών του πρώτου έργου στην

⁸⁷⁸ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 345/23.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΕΜΠΕΔΟΣ, σελ. 12.

⁸⁷⁹ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ, Τ-62/02, *Union Pigments*, σκ. 42 και την από 20.12.2001 απόφαση της Επιτροπής 2004/337/ΕΚ, Υπόθεση COMP/E-1/36.212 – Αυτογραφικό Χαρτί παρ. 261. Βλ. επίσης ΔΕΚ C-213/00, *Aalborg Portland κ.λπ.*, Συλλ. 2004, σελ. I-123, σκ. 81.

⁸⁸⁰ [...]

⁸⁸¹ [...]

κατανομή του οποίου αποδεικνύεται ότι αυτή συμμετείχε στο πλαίσιο της σύμπραξης. Ως προς τη λήξη της συμμετοχής κάθε συμπράττουσας επιχείρησης στην εν λόγω ενιαία και διαρκή παράβαση, λαμβάνεται υπόψη η λήξη της ενιαίας και διαρκούς παράβασης, εφόσον η συμμετοχή της συμπράττουσας επιχείρησης είναι αδιάλειπτη και δεν προκύπτουν στοιχεία αποστασιοποίησης, κατά την ανωτέρω έννοια ή, άλλως, η τελευταία τεκμηριωμένη συμμετοχή της σε πράξη υλοποίησης των παρανόμως συμφωνηθέντων στο πλαίσιο της σύμπραξης. Εφόσον πρόκειται για εταιρίες με περιφερειακή συμμετοχή στην ενιαία και διαρκή παράβαση ως προς μικρό αριθμό διαγωνισμών, η λήξη της συμμετοχής τους προσδιορίζεται βάσει του τελευταίου χρονικά στοιχείου του φακέλου που φέρει ειδική αναφορά σε έκαστη από τις εν λόγω εταιρίες σε σχέση με τη σύμπραξη ή, άλλως, βάσει της ημερομηνίας κατάθεσης ή ανοίγματος των οικονομικών προσφορών.

474. Με βάση τα ανωτέρω και τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στο φάκελο της υπόθεσης, η διάρκεια συμμετοχής κάθε εμπλεκόμενης επιχείρησης στην ανωτέρω ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου 1989 – 2000 προσδιορίζεται ως ακολούθως:

- Η εταιρία ΕΛΤΕΡ Α.Ε.: κατ' εξακολούθηση από 02.10.1990 έως 30.04.1991⁸⁸² και από 01.12.1995 έως 14.12.2000,
- Η εταιρία ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.: κατ' εξακολούθηση από 14.04.1989⁸⁸³ έως 14.04.1989 και από 02.08.1994⁸⁸⁴ έως 14.12.2000,
- Η εταιρία ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε.: κατ' εξακολούθηση από 30.04.1991 έως 20.08.1991⁸⁸⁵ και από 01.12.1995 έως 14.12.2000,
- Η εταιρία ΕΡΓΑΣ Α.Τ.Ε.: κατ' εξακολούθηση από 30.04.1991⁸⁸⁶ έως 14.06.1991⁸⁸⁷ και από 01.12.1995 έως 14.12.2000,
- Η εταιρία ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.: κατ' εξακολούθηση από 07.11.1991 έως 07.11.1991 και από 20.06.1995⁸⁸⁸ έως 14.12.2000,
- Η εταιρία ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε. (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.): διαρκώς από 13.09.1989 έως 14.12.2000. Ειδικότερα, η ΕΜΠΕΔΟΣ ευθύνεται για τη δική της συμμετοχή στην ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου 1989-2000 κατ' εξακολούθηση από 05.08.1991 έως 27.08.1991 και από 01.12.1995 έως 14.12.2000 και αναδέχεται για το χρονικό διάστημα από 30.04.1991 έως 05.08.1991 και από 01.12.1995 έως 14.12.2000 την ευθύνη για τη συμμετοχή στην εν λόγω παράβαση της ΓΕΚΑΤ (κατ' εξακολούθηση) και για το χρονικό διάστημα από 13.09.1989 έως 14.12.2000 την ευθύνη για τη συμμετοχή στην εν λόγω παράβαση της ΤΕΓΚ (διαρκής – για τα κενά που διαπιστώνονται βλ. ανωτέρω).

⁸⁸² Έργο «Λακόνια Λασιθίου».

⁸⁸³ Έργο «Λουτρά Αιτ/νίας».

⁸⁸⁴ Έργο «Κουμαριά – Αγ. Αναστασία».

⁸⁸⁵ Έργο «Αποχ. Καστοριάς».

⁸⁸⁶ Έργο «Λακόνια Λασιθίου».

⁸⁸⁷ Έργο «Λακόνια Λασιθίου».

⁸⁸⁸ Έργο «Αέρινο – Μ. Μοναστήρι».

- Η εταιρία ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε.: διαρκώς από 20.08.1991 έως 14.12.2000. Ειδικότερα, η ΑΤΤΙ-ΚΑΤ ευθύνεται για τη δική της συμμετοχή στην ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου 1989-2000 διαρκώς από 01.12.1995 έως 14.12.2000 και αναδέχεται για το χρονικό διάστημα από 20.08.1991⁸⁸⁹ έως 14.12.2000 την ευθύνη για τη συμμετοχή στην εν λόγω παράβαση της ΑΤΕΜΚΕ (διαρκής – για τα κενά που διαπιστώνονται βλ. ανωτέρω) και για το χρονικό διάστημα από 01.12.1995 έως 14.12.2000 την ευθύνη για τη συμμετοχή στην εν λόγω παράβαση της ΣΙΓΑΛΑΣ (διαρκής).
- Η εταιρία ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε.: κατ' εξακολούθηση από 20.08.1991⁸⁹⁰ έως 27.08.1991⁸⁹¹ και από 01.12.1995 έως 14.12.2000,
- Η εταιρία ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.: διαρκώς από 20.08.1991 έως 14.12.2000.
- Η εταιρία ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε.: διαρκώς από 30.04.1991 έως 14.12.2000. Ειδικότερα, η ΑΛΤΕ ευθύνεται για τη δική της συμμετοχή στην ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου 1989-2000 διαρκώς από 01.12.1995 έως 14.12.2000 και αναδέχεται για το χρονικό διάστημα από 13.11.1991⁸⁹² έως 24.07.1996 την ευθύνη για τη συμμετοχή στην εν λόγω παράβαση της ΙΡΙΣ, για το χρονικό διάστημα από 30.04.1991⁸⁹³ έως 14.12.2000 την ευθύνη για τη συμμετοχή στην εν λόγω παράβαση της ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ (διαρκής) και για το χρονικό διάστημα από 13.11.1991 έως 14.12.2000 την ευθύνη για τη συμμετοχή στην εν λόγω παράβαση της ΟΔΩΝ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ (διαρκής).
- Η εταιρία ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Α.Τ.Ε.: διαρκώς από 03.08.1994⁸⁹⁴ έως 14.12.2000,
- Η εταιρία ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.: διαρκώς από 01.12.1995 έως 14.12.2000,
- Η εταιρία ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ: διαρκώς από 03.08.1994 έως 14.12.2000,
- Η εταιρία ΓΕΝΕΡ Α.Ε.: διαρκώς από 24.10.1994⁸⁹⁵ έως 14.12.2000,
- Η εταιρία ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ Α.Τ.Ε.Ε.: κατ' εξακολούθηση από 26.04.1989 έως 28.07.1989 και από 01.01.2000 έως 14.12.2000,
- Η εταιρία ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε.: κατ' εξακολούθηση από 02.10.1990 έως 25.11.1991⁸⁹⁶ και από 01.03.1996⁸⁹⁷ έως μέχρι 04.03.1996,

---

⁸⁸⁹ Έργο «Αποχ. Καστοριάς».

⁸⁹⁰ Έργο «Αποχ. Καστοριάς».

⁸⁹¹ Υποβολή οικονομικών προσφορών στο έργο «Ρέμα Γιώργου Μέγαρο».

⁸⁹² Έργο «Παράκαμψη Δυλιστηρίων».

⁸⁹³ Έργο «Λακώνια Λασιθίου».

⁸⁹⁴ Έργο «Σήραγγα Τυμφρηστού».

⁸⁹⁵ Έργο «Βοιωτικός Κηφισός».

⁸⁹⁶ Έργο «Αχελώου».

⁸⁹⁷ Ιδιωτικό Συμφωνητικό Συστάσεως Φορέα (Consortium) για έργο «Αγ. Θεόδωροι-Αλμυρός».

- Η εταιρία ΕΛ.Τ.Ε.Κ. Α.Ε.: κατ' εξακολούθηση από 13.09.1989 έως 02.10.1990⁸⁹⁸ και από 13.10.1995⁸⁹⁹ έως 04.03.1996,
- Η ένωση επιχειρήσεων ΣΑΤΕ: διαρκώς από 21.08.1989 έως το 29.11.1994,
- Η ένωση επιχειρήσεων ΣΤΕΑΤ (ως διάδοχος του ΣΤΕΗΤ): διαρκώς από 01.12.1995 έως 21.07.1998.

475. Βάσει των ίδιων αρχών προσδιορίζεται αντίστοιχα και η διάρκεια των μεμονωμένων παραβάσεων που διαπιστώθηκαν και της συμμετοχής σε αυτών των συμπραττουσών εταιριών. Έτσι:

- η παράβαση ως προς τη χειραγώγηση του έργου «Παραλιακοί συλλεκτήρες Θεσ/νίκης» αρχίζει την 24.06.1983 και λήγει την 29.06.1983. Η διάρκεια συμμετοχής στην εν λόγω παράβαση της εταιρίας ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε. ορίζεται ομοίως από 24.06.1983 έως 29.06.1983.
- η παράβαση ως προς τη χειραγώγηση του έργου «Πέττα-Κομποτίου» αρχίζει την 28.05.1985 και λήγει την 11.09.1985. Η διάρκεια συμμετοχής στην εν λόγω παράβαση των εταιριών ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε., ΕΛΤΕΡ Α.Ε., ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε. (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.) ως διάδοχος της ΤΕΓΚ, ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Α.Τ.Ε. και ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε. ορίζεται ομοίως από 28.05.1985 έως 11.09.1985.
- η παράβαση ως προς τη χειραγώγηση των έργων «265 και 266» μέσω της κατανομής της εκτέλεσης αυτών αρχίζει την 05.02.2002 και λήγει την 31.10.2002. Η διάρκεια συμμετοχής στην εν λόγω παράβαση των εταιριών ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε. (πρώην ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.) και ALSTOM TRANSPORT S.A. ορίζεται ομοίως από 05.02.2002⁹⁰⁰ έως 31.10.2002⁹⁰¹.
- η παράβαση ως προς το διαγωνισμό «ΣΕΛΕΤΕ» αρχίζει την 27.05.2002 και λήγει την 06.12.2002. Η διάρκεια συμμετοχής στην εν λόγω παράβαση των εταιριών ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε. και ΓΕΝΕΡ Α.Ε. ορίζεται από 27.05.2002 έως 29.05.2002.

IV.1.3.3 ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΠΙΒΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ- ΠΡΟΣΤΙΜΩΝ – ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΚΥΡΩΣΕΩΝ

476. Η αρμοδιότητα της Επιτροπής Ανταγωνισμού να επιβάλλει κυρώσεις, ήτοι πρόστιμα και χρηματικές ποινές, υπόκειται σε παραγραφή, σύμφωνα με το άρθρο 42 παρ. 1 του ν.

⁸⁹⁸ Έργο «Διαγ. Ύδρευσης Αθηνών».

⁸⁹⁹ Έργο «Παράκαμψη Λάρισας».

⁹⁰⁰ Απώτατο χρονικό σημείο στο οποίο έλαβαν χώρα οι συνεννοήσεις ως προς τα εν λόγω έργα και συντάχθηκαν τα κρίσιμα συμφωνητικά κατά τα αναφερόμενα ανωτέρω υπό ενότητα IV.1.1.4 παρ. 275-277.

⁹⁰¹ Ημερομηνία υλοποίησης των παρανόμως συμφωνηθέντων στο πλαίσιο της εν λόγω σύμπραξης.

3959/2011⁹⁰². Η παραγραφή αρχίζει από την ημέρα διάπραξης της παράβασης. Εφόσον μία παράβαση είναι διαρκής ή έχει διαπραχθεί κατ' εξακολούθηση, η παραγραφή αρχίζει από την ημέρα παύσης της παράβασης και διακόπτεται από κάθε πράξη της αρχής ανταγωνισμού, η οποία αποβλέπει στη διερεύνηση ή σε διαδικασίες κατά της παράβασης⁹⁰³. Κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 50 παράγραφος 6 του ν. 3959/2011, η προαναφερόμενη ρύθμιση περί παραγραφής καταλαμβάνει και τις παραβάσεις που έχουν τελεστεί πριν την έναρξη ισχύος του ν. 3959/2011, ήτοι την 20.04.2011, εφόσον δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο καταγγελίας ή αυτεπάγγελτης έρευνας.

477. Βάσει των προαναφερθέντων, η εξουσία της Επιτροπής Ανταγωνισμού να επιβάλει κυρώσεις έχει υποπέσει σε παραγραφή στην κρινόμενη υπόθεση ως προς τις παραβάσεις εκείνες που διαπιστώνονται ανωτέρω και οι οποίες διαπράχθηκαν και έπαυσαν προ της 12.02.2008, ήτοι πέντε έτη πριν το αιώτατο όριο έναρξης της έρευνας της Υπηρεσίας⁹⁰⁴ με τη διενέργεια αιφνιδιαστικών επιτόπιων ελέγχων στα γραφεία εμπλεκόμενων επιχειρήσεων / ενώσεων επιχειρήσεων την 12.02.2013, και συγκεκριμένα ως προς τις ακόλουθες: (α) παράβαση ως προς το έργο «Παραλιακοί συλλεκτήρες Θεσ/νίκης», (β) παράβαση ως προς το έργο «Πέττα-Κομποτιού», (γ) ενιαία και διαρκής παράβαση της περιόδου 1989 – 2000, (δ) παράβαση ως προς την κατανομή εκτέλεσης των έργων «265 και 266», (ε) παράβαση ως προς το έργο «265» και (στ) παράβαση ως προς το έργο «ΣΕΛΕΤΕ».

IV.2 Η ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2005-2012

IV.2.1 ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

478. Η παράθεση των γεγονότων και ευρημάτων που ακολουθεί θεμελιώνεται στα στοιχεία του φακέλου της υπό εξέταση υπόθεσης⁹⁰⁵.

IV.2.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

479. Κατά την περίοδο 2005-2012 εργοληπτικές επιχειρήσεις της ανώτατης (κυρίως) τάξης, 7^{ης} πλέον, που συμμετείχαν στη ΔΔΔ⁹⁰⁶, διαμόρφωσαν ένα σταθερό πλαίσιο

⁹⁰² Βλ. και άρθρο 25 παρ. 1 του Κανονισμού (εφεξής ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, «για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 [ήδη 101] και 82 [ήδη 102] της Συνθήκης».

⁹⁰³ Βλ. ν. 3959/2011, άρθρο 42 παρ.2 και 3, αλλά και Κανονισμό 1/2003, άρθρο 25 παρ.2 και 3.

⁹⁰⁴ Σημειώνεται ότι κατά την 11.12.2012 η ΓΔΑ στο πλαίσιο της έρευνας είχε ήδη αποστείλει κλήσεις για ανωμοτί κατάθεση σε εμπλεκόμενες επιχειρήσεις. Βλ. ανωτέρω υπό Ι.1.

⁹⁰⁵ Στην περιγραφή των Πραγματικών Περιστατικών και Αποδεικτικών Στοιχείων που ακολουθεί γίνεται αναφορά, κατά το χρόνο επέλευσης των κρίσιμων κάθε φορά γεγονότων, και σε λοιπές, ελληνικές ή αλλοδαπές, εργοληπτικές εταιρίες. Η συμμετοχή των εν λόγω επιχειρήσεων στις υπό εξέταση παραβάσεις και η τυχόν ευθύνη τους στο πλαίσιο αυτών δεν αξιολογούνται στην παρούσα, η οποία απευθύνεται κατά τα αναφερόμενα ανωτέρω μόνο στις επιχειρήσεις εκείνες που δεν συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Επί της συμμετοχής και ευθύνης από τις περιγραφόμενες στην παρούσα πρακτικές των μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ έχει εκδοθεί η Απόφαση Διευθέτησης. Στην παράθεση των αποδεικτικών στοιχείων του φακέλου που ακολουθεί συναντώνται αναφορές στα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, οι οποίες δεν μεταβάλλουν ούτε τροποποιούν ούτε ανακαλούν ούτε άλλως επηρεάζουν με οποιονδήποτε τρόπο τα κριθέντα δυνάμει της Απόφασης Διευθέτησης.

χειραγώγησης των διαγωνισμών δημοσίων έργων, με συγκεκριμένο μηχανισμό κατανομής, στη βάση πάγιων κανόνων και με κοινό στόχο την παγίωση των μεριδίων αγοράς των εμπλεκομένων, και εν γένει της θέσης και παρουσίας τους στην αγορά, και την άμβλυνση του επιπέδου των προσφερόμενων εκπτώσεων. Το κοινό αυτό σχέδιο αφορούσε στην κατανομή, τόσο μεμονωμένων διαγωνισμών όσο και «πακέτων» διαγωνισμών υψηλού αθροιστικά προϋπολογισμού και αντίστοιχης διαδικασίας και κατηγορίας έργων που προκηρύσσονταν σε χρόνο κοντινό, συγκεκριμενοποιούνταν δε μέσω επιμέρους συμφωνιών, οι οποίες συνάπτονταν είτε κατά περίπτωση ανά διαγωνισμό είτε ως συμφωνίες-πλαίσιο ανά «πακέτο» διαγωνισμών. Η νόθευση της διαγωνιστικής διαδικασίας πραγματοποιούνταν στις περισσότερες περιπτώσεις μέσω του εκ των προτέρων (πριν από την κατάθεση των οικονομικών προσφορών) προσδιορισμού του μειοδότη και της υποβολής προσφορών κάλυψης από τις εταιρίες, οι οποίες είχε προσυμφωνηθεί να συμμετέχουν εικονικά στο πλαίσιο των σχετικών διαγωνισμών, ή μέσω του προσδιορισμού, πριν από την κατάθεση των οικονομικών προσφορών, των συμπραττουσών που θα εκτελούσαν τα υπό κατανομή έργα, ή, σε μία περίπτωση, με την εκ των υστέρων απόσυρση του προσωρινού μειοδότη υπέρ επόμενου σε σειρά μειοδοσίας.

480. Στο ανωτέρω πλαίσιο, παράνομοι διακανονισμοί έλαβαν χώρα ως προς τα έργα Μετρό της περιόδου 2005, τα έργα ΣΔΙΤ της περιόδου 2008 και ως προς «πακέτο» έργων της περιόδου 2011-2012, καθώς και ως προς σειρά διαγωνισμών που δημοπρατήθηκαν μεμονωμένα κατά τα έτη 2008, 2011 και 2012.

481. Στις ανωτέρω πράξεις ή/και σχεδιασμούς φέρονται να συμμετείχαν και ελληνικές εργοληπτικές επιχειρήσεις μικρότερης τάξης, καθώς και αλλοδαπές εργοληπτικές επιχειρήσεις, η συμμετοχή και ευθύνη των οποίων από την τυχόν ανωτέρω συμμετοχή εξετάζεται στην παρούσα.

482. Για την εναργέστερη παρουσίαση των διαφόρων εκφάνσεων της μεθόδου οργάνωσης της σύμπραξης την περίοδο 2005-2012, και για λόγους βέλτιστης διαχείρισης των αποδεικτικών στοιχείων, η ανάλυση της περιόδου αυτής διακρίνεται σε τέσσερεις υπο-ενότητες οι οποίες παρουσιάζονται με χρονολογική σειρά ή/ και ανά είδος εξεταζόμενων έργων (*Έργα ΜΕΤΡΟ, Έργα που δημοπρατήθηκαν στο πλαίσιο Συμπράξεων του Δημοσίου και του Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ), Έργα Περιόδου 2011-2012 και Λοιπά Δημόσια Έργα*).

IV.2.1.2 ΕΡΓΑ ΜΕΤΡΟ

483. Κατά το 2005, ενόψει της δημοπράτησης έργων Μετρό που προκηρύχθηκαν την περίοδο των ετών 2004 – 2005 με το σύστημα της προεπιλογής (κλειστή διαδικασία)⁹⁰⁷,

⁹⁰⁶ Επί της συμμετοχής και ευθύνης των εταιριών αυτών από τη συμμετοχή στις υπό κρίση πρακτικές βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 149-189, 219-230 και 261-270.

⁹⁰⁷ Το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης» προκηρύχθηκε την 29.12.2003, το έργο «Αγ. Δημήτριος – Ελληνικό» την 08.02.2005, το έργο «Άγιος Αντώνιος – Ανθούπολη» την 29.11.2004, το έργο «Αιγάλεω-Χαϊδάρη» την 29.10.2004 και το έργο «Χολαργός-Νομισματοκοπείο-Αγία Παρασκευή» την 15.12.2004.

εργοληπτικές επιχειρήσεις της ανώτατης τάξης (7¹⁵), που συμμετείχαν στη ΔΔΔ⁹⁰⁸, οι οποίες είχαν προεπιλεγεί να συμμετάσχουν στη Β' φάση των προαναφερόμενων διαγωνισμών ως επικεφαλής ή μέλη κοινοπρακτικών σχημάτων, υιοθέτησαν μια γενική συμφωνία πλαίσιο για την χειραγώγηση τους, κατά τρόπο ώστε κάθε μία από αυτές να διασφαλίσει την απόκτηση εμπειρίας στην κατασκευή τέτοιων έργων, μέσω της συμμετοχής τους στο ανάδοχο κοινοπρακτικό σχήμα (τουλάχιστον) ενός έργου Μετρό⁹⁰⁹.

484. Με βάση το αποδεικτικό υλικό και τα στοιχεία που προέκυψαν κατά την ακροαματική διαδικασία (βλ. και κατωτέρω υπό παρ. 486), στην κατανομή των ως άνω έργων ενεπλάκησαν επίσης και οι αλλοδαπές εταιρίες FCC CONSTRUCCION SA και ALPINE Bau GmbH, οι οποίες συμμετείχαν στους υπό εξέταση διαγωνισμούς ως μέλη ή επικεφαλής (leader) των κοινοπρακτικών σχημάτων που είχαν προεπιλεγεί για τη Β' φάση των διαγωνισμών. Βάσει των στοιχείων του φακέλου⁹¹⁰, μερίδιο στην κατανομή των έργων Μετρό της εν λόγω περιόδου φαίνεται να αποδίδεται, και στην εταιρία της 7¹⁵ τάξης ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ, καθώς και στις αλλοδαπές εταιρίες SALINI IMPREGILO SpA, SELI SpA και VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJETS SA, ωστόσο, για τους λόγους που αναλύονται κατωτέρω (βλ. κατωτέρω υπό παρ. 621), κατά την πλειοψηφούσα στην Επιτροπή Ανταγωνισμού άποψη, δεν στοιχειοθετείται επαρκώς κατά νόμο η συμμετοχή των ως άνω εταιριών στην κατανομή των κρίσιμων έργων, ενώ ενοχοποιητικά στοιχεία δεν προέκυψαν ούτε κατά την ακροαματική διαδικασία.

485. Στο πλαίσιο που περιγράφηκε, οι κατά τα ανωτέρω συμπράττουσες προέβησαν:

- α) σε κατανομή (των τότε) επικείμενων δημοσίων έργων (των τεσσάρων έργων «Μετρό Αθήνας»⁹¹¹), με τον προσδιορισμό εκ των προτέρων του μειοδότη ανά διαγωνισμό, κατά τρόπο ώστε οι εμπλεκόμενοι να αναλαμβάνουν εκ περιτροπής έργα, ήτοι οι παραιτηθέντες από την ουσιαστική διεκδίκηση ενός διαγωνισμού να προσυμφωνούνται ως ανάδοχοι επόμενου έργου, και
- β) σε υποβολή, ανά κατανεμηθέντα διαγωνισμό, προσφορών κάλυψης από τους λοιπούς, πλην του προσυμφωνηθέντος μειοδότη εμπλεκόμενους, οι οποίοι είχε

⁹⁰⁸ Επί της συμμετοχής και ευθύνης των εταιριών αυτών από τη συμμετοχή στις υπό κρίση πρακτικές βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 319, 152-158, 261-270.

⁹⁰⁹ Μέχρι το έτος 2005, καμία από τις ελληνικές κατασκευαστικές εταιρίες δεν είχε εμπειρία στην κατασκευή έργων Μετρό, και συνεπώς δεν μπορούσε να διεκδικήσει, χωρίς τη συμμετοχή αλλοδαπής εταιρίας με σχετική εμπειρία, την εκτέλεση των εν λόγω έργων. Το γεγονός αυτό επέτεινε το ενδιαφέρον κάθε ελληνικής κατασκευαστικής εταιρίας να συμμετέχει σε κοινοπρακτικό σχήμα ανάδοχο ενός τουλάχιστον έργου μετρό προκειμένου να αποκτήσει σχετική εμπειρία και σε αυτόν τον κατασκευαστικό τομέα η οποία θα της επιτρέψει μελλοντικά να διεκδικήσει άλλα αντίστοιχα έργα.

⁹¹⁰ [...]

⁹¹¹ Πρόκειται για τα έργα «Άγιος Δημήτριος-Ελληνικό» (Επέκταση της Γραμμής 2 Τμήμα Άγιος Δημήτριος-Ελληνικό (RFP-131/05, CON-06/003)), «Άγιος Αντώνιος-Ανθούπολη» (Επέκταση της Γραμμής 2 Τμήμα Άγιος Αντώνιος – Ανθούπολη (έλεγχος και συμπλήρωση της μελέτης της Α.Μ., μελέτη εφαρμογής και κατασκευή και θέση σε λειτουργία όλων των έργων πολιτικού μηχανικού, Η/Μ και σιδηροδρομικών συστημάτων (RFP 120/04, CON-06/005)), «Αιγάλεω-Χαϊδάρη» (Επέκταση της Γραμμής 3 Τμήμα Αιγάλεω – Χαϊδάρη, Σταθμός Μετεπιβίβασης Χαϊδάρη, Αμαξοστάσιο Ελαιώνα (RFP 122/04)) και «Χολαργός-Νομισματοκοπείο-Αγία Παρασκευή» (Σταθμοί της Γραμμής 3 του Μετρό, Χολαργός, Νομισματοκοπείο, Αγία Παρασκευή (RFP – 124/04, CON – 07/001)). [...].

προσυμφωνηθεί να συμμετέχουν εικονικά, ώστε να μεγιστοποιούνται οι πιθανότητες ο προσυμφωνηθείς μειοδότης να αναδειχθεί ανάδοχος, ενώ

- γ) στην περίπτωση ενός έργου (του έργου «Μετρό Θεσσαλονίκης»⁹¹²), σε συνεννόηση εκ των προτέρων, ήδη πριν από την υποβολή οικονομικών προσφορών, για κατανομή τμήματος του κατασκευαστικού αντικειμένου του εν λόγω έργου, μέσω της από κοινού κατασκευής του από τους συμμετέχοντες και ήδη προεπιλεγέντες στον διαγωνισμό, παρά τη συμμετοχή τους σε (φαινομενικά) ανταγωνιστικά σχήματα.

486. Τα ως άνω προκύπτουν ιδίως από⁹¹³:

- (α) τις χειρόγραφες σημειώσεις στην αγγλική γλώσσα [...] ⁹¹⁴,
- (β) τον πίνακα-excel [...],
- (γ) την από [...] κατάθεση [...]
- (δ) έγγραφο [...] ⁹¹⁵,
- (ε) έγγραφο [...] ⁹¹⁶,
- (στ) μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας [...] ⁹¹⁷,
- (ζ) μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας [...] ⁹¹⁸.

487. Συγκεκριμένα, τα έργα Μετρό της περιόδου 2005-2006 αποτέλεσαν ως σύνολο («πακέτο») αντικείμενο κατανομής μεταξύ των συμπραττουσών επιχειρήσεων. Οι συνεννοήσεις περί κατανομής κατέλαβαν ταυτόχρονα τα τέσσερα έργα Μετρό «Μετρό Θεσσαλονίκης», «Τμήμα Άγιος Δημήτριος-Ελληνικό», «Τμήμα Άγιος Αντώνιος-Ανθούπολη» και «Τμήμα Αιγάλεω-Χαϊδάρη»⁹¹⁹, ως προς τα οποία η κατάθεση των οικονομικών προσφορών έλαβε χώρα το 2005 έως τις αρχές του 2006⁹²⁰, ενώ στον σχετικό διακανονισμό προστέθηκε στη συνέχεια και το έργο «Σταθμοί Γραμμής 3 Χολαργός-Νομισματοκοπείο-Αγία Παρασκευή»^{921, 922}. Η γενική συμφωνία πλαίσιο οριστικοποιήθηκε, τουλάχιστον ως προς τις βασικές της παραμέτρους, ήδη πριν από την υποβολή των οικονομικών προσφορών στο έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης». Η συμφωνία αυτή προέβλεπε ότι οι διαγωνισμοί θα κατανέμονταν κατά τρόπο τέτοιο, ώστε οι

⁹¹² Πρόκειται για το έργο «Μελέτη, Κατασκευή και θέση σε λειτουργία του ΜΕΤΡΟ Θεσσαλονίκης (RFP 110/03)». [...].

⁹¹³ [...]

⁹¹⁴ [...]

⁹¹⁵ [...]

⁹¹⁶ [...]

⁹¹⁷ [...]

⁹¹⁸ [...]

⁹¹⁹ [...]

⁹²⁰ Συγκεκριμένα, στις 12.05.2005 για το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης», στις 08.09.2005 για το έργο «Άγιος Δημήτριος-Ελληνικό», στις 22.09.2005 για το έργο «Αιγάλεω-Χαϊδάρη» και στις 13.02.2006 για το έργο «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη».

⁹²¹ Με ημερομηνία κατάθεσης των οικονομικών προσφορών την 16.10.2006.

⁹²² Βλ. πίνακα excel [...]

συμπράττουσες εργοληπτικές εταιρίες ανά κοινοπρακτικό σχήμα, που είχε προεπιλεγεί για την Β' φάση του εκάστοτε διαγωνισμού⁹²³ να αναλάβουν αντικείμενο ίσης αξίας. Έκαστη εμπλεκόμενη θα λάμβανε το αντικείμενο που της αναλογούσε κατά τα συμφωνηθέντα είτε, στις περισσότερες περιπτώσεις, μέσω συμμετοχής της στο κοινοπρακτικό σχήμα που προσυμφωνούνταν να μειοδοτήσει σε κάθε διαγωνισμό, είτε μέσω συμμετοχής της στην εκτέλεση τμήματος του κατασκευαστικού αντικειμένου εκάστοτε διαγωνισμού, και συγκεκριμένα των εργασιών Πολιτικού Μηχανικού, ως μέλος κατασκευαστικής κοινοπραξίας ή υπό την ιδιότητα του υπεργολάβου. Προκειμένου να αποτυπωθεί η συμφωνία και να διασφαλισθούν οι εμπλεκόμενοι, οι συμπράττουσες κατάρτησαν⁹²⁴ και αντάλλαξαν⁹²⁵ δύο συμφωνητικά, το ένα μεταξύ αφενός της ΑΕΓΕΚ και των λοιπών μελών της κοινοπραξίας ΑΕΓΕΚ, ήτοι μεταξύ άλλων και των εταιριών IMPREGILO και SELI, και αφετέρου της ΑΚΤΩΡ⁹²⁶ περί συμμετοχής της τελευταίας στην κατασκευάστρια κοινοπραξία, και το άλλο μεταξύ αφενός της ΑΕΓΕΚ και των λοιπών μελών της κοινοπραξίας ΑΕΓΕΚ, ήτοι μεταξύ άλλων και των εταιριών IMPREGILO και SELI, και αφετέρου της J&P ΑΒΑΞ⁹²⁷ περί υπεργολαβικής εκτέλεσης τμήματος του έργου από την τελευταία.

488. Ειδικότερα, ως προς το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης», οι συμπράττουσες επιχειρήσεις συμφώνησαν, πριν από την υποβολή των οικονομικών προσφορών⁹²⁸, ότι η αξία τμήματος του κατασκευαστικού αντικειμένου του διαγωνισμού, και συγκεκριμένα οι εργασίες Πολιτικού Μηχανικού, θα κατανεμόταν [...] μεταξύ των κοινοπρακτικών σχημάτων στα οποία συμμετείχαν και τα οποία είχαν προεπιλεγεί για την Β' φάση του διαγωνισμού⁹²⁹, μέσω της από κοινού εκτέλεσης των εν λόγω εργασιών, ανεξάρτητα από το κοινοπρακτικό σχήμα που θα αναδεικνυόταν ανάδοχο. Συγκεκριμένα, συμφωνήθηκε ότι οποιοσδήποτε από τους συμμετέχοντες αναδεικνυόταν ανάδοχος του έργου, θα απέδιδε μέρος του ως άνω τμήματος του κατασκευαστικού αντικειμένου στους άλλους συμπράττοντες, είτε μέσω σύστασης κατασκευαστικής κοινοπραξίας με τη συμμετοχή των μη αναδόχων είτε μέσω εκχώρησης υπεργολαβίας. Προκειμένου να αποτυπωθεί η συμφωνία και να διασφαλισθούν οι εμπλεκόμενοι, οι συμπράττουσες κατάρτησαν⁹³⁰ και αντάλλαξαν⁹³¹ δύο συμφωνητικά, το ένα μεταξύ αφενός της ΑΕΓΕΚ και των λοιπών μελών της κοινοπραξίας ΑΕΓΕΚ, ήτοι μεταξύ άλλων και των εταιριών IMPREGILO και SELI, και αφετέρου της ΑΚΤΩΡ⁹³² περί συμμετοχής της τελευταίας στην κατασκευάστρια κοινοπραξία, και το άλλο μεταξύ αφενός της ΑΕΓΕΚ και των λοιπών μελών της κοινοπραξίας ΑΕΓΕΚ, ήτοι μεταξύ άλλων και των εταιριών IMPREGILO και

---

⁹²³ [...]

⁹²⁴ [...]

⁹²⁵ [...]

⁹²⁶ [...]

⁹²⁷ [...]

⁹²⁸ [...]

⁹²⁹ [...].

⁹³⁰ [...]

⁹³¹ [...]

⁹³² [...]

SELI, και αφετέρου της J&P ABAΞ⁹³³ περί υπεργολαβικής εκτέλεσης τμήματος του έργου από την τελευταία.

489. Ως προς τα λοιπά έργα Μετρό, οι συμπράττουσες επιχειρήσεις συμφώνησαν, πριν, επίσης, την υποβολή των οικονομικών προσφορών⁹³⁴, την κατανομή της αξίας του κατασκευαστικού τους αντικειμένου και συγκεκριμένα των εργασιών Πολιτικού Μηχανικού, [...], μεταξύ των κοινοπρακτικών σχημάτων που είχαν προεπιλεγεί για την Β' φάση έκαστου διαγωνισμού, μέσω του προσδιορισμού ανά έργο του μειοδότη, των εταιριών που θα υπέβαλαν προσφορές κάλυψης καθώς και του ύψους των προσφορών αυτών, και συγκεκριμένα [...] ανά κοινοπρακτικό σχήμα ως προς τα έργα «Άγιος Δημήτριος-Ελληνικό», «Άγιος Αντώνιος-Ανθούπολη» και «Αιγάλεω-Χαϊδάρη» και κατά [...] ως προς το έργο «Χολαργός- Νομισματοκοπείο- Αγία Παρασκευή». Ο υπολογισμός των συνολικών δικαιωμάτων προσδοκίας («αναλογία») έκαστης συμπράττουσας μέσω της απόδοσης σε κάθε μία ίσης αξίας μεριδίου ανά έργο συνιστούσε το κριτήριο κατανομής και τη μέθοδο χρηματικής αποτίμησης των θεωρητικών δικαιωμάτων των εμπλεκόμενων και δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ μέσω της συμμετοχής κάθε συμπράττουσας εταιρίας σε κάθε κατανεμόμενο έργο. Τα δικαιώματα προσδοκίας έκαστης συμπράττουσας ικανοποιήθηκαν στην πράξη με την ανάθεση εκ περιτροπής σε κάθε μία ως μειοδότη ενός συγκεκριμένου από τα κατανεμηθέντα έργα («λαμβάνουν»). Αποφασίσθηκε για το σκοπό αυτό συγκεκριμένος σχεδιασμός ως προς το έργο από το οποίο κάθε συμπράττουσα θα ικανοποιούσε στην πράξη το δικαίωμα προσδοκίας της μέσω της συμμετοχής της στο προαποφασισθέν ανάδοχο σχήμα του μειοδότη και σε περίπτωση ύπαρξης διαφοράς μεταξύ θεωρητικών δικαιωμάτων και πραγματικών μεριδίων (χρεωστικό υπόλοιπο), τα λοιπά έργα του «πακέτου» από τα οποία κάθε μέλος της σύμπραξης θα λάμβανε τα υπολειπόμενα ποσά μέσω της παράλληλης συμμετοχής του στην κατασκευή τους (μηχανισμός προσαρμογής)⁹³⁵.

490. Από τα στοιχεία του φακέλου, προκύπτουν οι τεχνικές λεπτομέρειες της μεθοδολογίας κατανομής των έργων Μετρό που προκηρύχθηκαν κατά την περίοδο 2005-2006. Από τις προαναφερόμενες χειρόγραφες σημειώσεις⁹³⁶ προκύπτει η [...] κατανομή των έργων Μετρό μεταξύ των εμπλεκόμενων από άποψη αξίας⁹³⁷, η οποία επιβεβαιώνεται και από τον πίνακα excel [...], το αντικείμενο της κατανομής, ήτοι οι εργασίες πολιτικού μηχανικού⁹³⁸, ο τρόπος υπολογισμού της αξίας του αντικειμένου που δικαιούταν να λάβει έκαστο σχήμα ανά έργο και επί του συνόλου των προς κατανομή έργων⁹³⁹, καθώς και η απόδοση μεριδίων («shares») σε έκαστο σχήμα⁹⁴⁰. Από τον πίνακα excel [...] προκύπτει περαιτέρω η απόδοση ανά εμπλεκόμενη εταιρία ποσοστών, «αναλογιών», ληφθέντων

⁹³³ [...]

⁹³⁴ Βλ. ανωτέρω υποσημείωση 924. Βλ. επίσης χειρόγραφες σημειώσεις [...] στην αγγλική γλώσσα [...]

⁹³⁵ [...]

⁹³⁶ [...]

⁹³⁷ [...]

⁹³⁸ [...]

⁹³⁹ [...]

⁹⁴⁰ Βλ. χειρόγραφες σημειώσεις [...] στην αγγλική γλώσσα [...]

ποσών («λαμβάνουν») και «υπολοίπων» στα τέσσερα έργα «Μετρό Αθήνας»⁹⁴¹, και ο τρόπος υπολογισμού των ανωτέρω μεγεθών («αναλογιών», ποσών που λαμβάνονται και υπολειπόμενων ποσών μέχρι την 04.01.2007), βάσει των ποσοστών που αναλογούν σε κάθε εταιρία, μεθοδολογία που συναντάται μεταγενέστερα στους απολογιστικούς όπως και ο προκείμενος⁹⁴², πίνακες της περιόδου 2011-2012, σε αντιστοιχία και με τους πίνακες που περιέχονται στα αρχεία excel [...] σε σχέση με τα έργα Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) (βλ. κατωτέρω υπό IV.1.2.3 και IV.1.2.4). Τα ποσοστά αυτά αναλογούσαν σε ποσό επί εκάστου έργου («αναλογίες») και αποδίδονταν στις συμπράττουσες επιχειρήσεις κυρίως με την ανάληψη ενός έργου Μετρό («λαμβάνουν»). Με τον τρόπο αυτό, κάθε μέλος της σύμπραξης μπορούσε να συγκρίνει την αναλογία του με το ποσό που είχε λάβει από την πραγματική ανάληψη ενός έργου και να διαπιστώσει εάν προέκυπτε πιστωτικό ή χρεωστικό υπόλοιπο προκειμένου η διαφορά να καλυφθεί μέσω της συμμετοχής του στην κατασκευή ενός άλλου εκ των τεσσάρων έργων Μετρό (μηχανισμός προσαρμογής). Στο πλαίσιο αυτό, αποφασίσθηκε και αποτυπώθηκε συγκεκριμένος σχεδιασμός ως προς τα έργα από τα οποία κάθε μέλος της σύμπραξης θα λάμβανε τα υπολειπόμενα ποσά⁹⁴³.

491. Οι χρονικά προγενέστερες χειρόγραφες σημειώσεις που βρέθηκαν [...] έχουν ως ακολούθως⁹⁴⁴: [...]
492. Επιπλέον των ανωτέρω, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει η σύνταξη πίνακα με σκοπό την παρακολούθηση της τήρησης των συμφωνηθέντων⁹⁴⁵.
493. Περαιτέρω, από μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας μεταξύ στελεχών των εταιριών [...] και FCC⁹⁴⁶, [...], προκύπτει προσπάθεια «υλοποίησης του κοινού συμφέροντος» που εξακολουθούσαν να διατηρούν οι ανωτέρω δύο εταιρίες σε διαγωνισμούς των έργων Μετρό, που είχαν ήδη δημοπρατηθεί⁹⁴⁷, και διασφάλισης του κοινού αυτού συμφέροντος μέσω δύο έργων που είχαν αναληφθεί από ανταγωνιστικά σχήματα («Ελληνικό ή Ελληνικό συν Χαϊδάρι») ⁹⁴⁸, καθώς και μέσω της συμμετοχής της ALPINE στο Χαϊδάρι [...] ⁹⁴⁹. Το ανωτέρω μήνυμα αναφέρεται και στην [...] κατανομή μεταξύ των δύο εταιριών των εργασιών του έργου «Χαϊδάρι – Πειραιάς»⁹⁵⁰. Με μεταγενέστερο μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας το στέλεχος [...] ζήτησε από το στέλεχος της FCC να

⁹⁴¹ Ήτοι τα έργα «Άγιος Δημήτριος-Ελληνικό», «Αιγάλεω-Χαϊδάρι», «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη» και «Σταθμοί» (ενν. το έργο «Χολαργός - Νομισματοκοπείο - Αγία Παρασκευή»).

⁹⁴² [...]

⁹⁴³ [...]

⁹⁴⁴ [...]

⁹⁴⁵ [...]

⁹⁴⁶ [...]

⁹⁴⁷ [...]

⁹⁴⁸ Στο έργο «Αιγάλεω – Χαϊδάρι» ανάδοχος ορίσθηκε η κοινοπραξία ALPINE - ΤΕΡΝΑ – ΠΑΝΤΕΧΝΙΚΗ – POWELL ELECTRICAL SYSTEMS, ενώ στο έργο «Άγιος Δημήτριος – Ελληνικό» ανάδοχος ήταν η κοινοπραξία ΑΚΤΩΡ - SIEMENS – VINCI.

⁹⁴⁹ Το μήνυμα αυτό ηλεκτρονικής αλληλογραφίας είναι στην αγγλική γλώσσα.

⁹⁵⁰ Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι η μεταξύ τους συμφωνία προέβλεπε την [...] κατανομή του αντικειμένου των εργασιών το οποίο θα απομείνει μετά την αφαίρεση κάποιων ηλεκτρομαγνητικών εργασιών που έχουν ανατεθεί στον Η/Μ συνεργάτη τους. [...]

αγνοήσει το εν λόγω μήνυμα και απέστειλε νέο μήνυμα στις [...] με θέμα [...] ⁹⁵¹, όπου γίνεται επίκληση συμφωνίας, που πραγματοποιήθηκε μεταξύ των εν λόγω εταιριών, πριν την ανακοίνωση εξαγοράς της APLINE από την FCC, βάσει της οποίας [...] και η FCC θα μοιράζονταν [...] το αντικείμενο των εργασιών του έργου «Χαιδάρη-Πειραιάς», ενώ το «κοινό συμφέρον» των εν λόγω εταιριών ταυτίζεται με τις κοινές προσπάθειές τους [...]. Από τα ανωτέρω μηνύματα προκύπτει ότι οι εν λόγω εταιρίες διατηρούσαν συμφωνία [...] μεταξύ τους κατανομή της αξίας των εργασιών ⁹⁵², όχι μόνο από τα έργα στα οποία το κοινοπρακτικό τους σχήμα αναδείχθηκε ανάδοχο, αλλά και σε δημοπρατηθέντα έργα, τα οποία κυρώθηκαν σε ανταγωνιστικά με αυτές σχήματα, μάλιστα ήδη από το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης». Η συμφωνία αυτή για την [...] κατανομή των εργασιών και την ικανοποίηση του «κοινού συμφέροντος» των δύο εταιριών «σε σχέση με το Μετρό Θεσσαλονίκης», «σε σχέση με το θέμα των άλλων επεκτάσεων» και «σε σχέση με [...] την κοινοπραξία που θα συσταθεί για το Χαιδάρη – Πειραιάς», καθώς και «με κάθε άλλη μελλοντική επέκταση του ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ» ταυτίζεται κατά περιεχόμενο, αντικείμενο και μεθοδολογία με την υπό κρίση αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη [...] και εντάσσεται, κατά την κρίση της Επιτροπής, στο πλαίσιο της σύμπραξης αυτής. Συνάγεται, συνεπώς, ότι η ανωτέρω αλληλογραφία συνιστά την προσπάθεια εξεύρεσης τρόπων ικανοποίησης της αναλογίας που αντιστοιχούσε στις εταιρίες [...] και FCC από την κατανομή των υπό εξέταση έργων Μετρό στο πλαίσιο της σύμπραξης και αποτυπώνει την μεταξύ τους εσωτερική κατανομή. Από δε τα λοιπά στοιχεία του φακέλου και την ακροαματική διαδικασία δεν προέκυψε άλλη εύλογη και πειστική εξήγηση αυτών (βλ. και κατωτέρω υπό ενότητα IV.2.2.2.2.2).

494. Η ανωτέρω συμφωνία /εναρμονισμένη πρακτική εφαρμόστηκε στην πράξη στα τέσσερα έργα του «Μετρό Αθήνας» κυκλικά, ήτοι κάθε εμπλεκόμενη εταιρία έλαβε ως μέλος αναδόχου σχήματος από ένα έργο ⁹⁵³. Ωστόσο, ο μηχανισμός προσαρμογής εφαρμόστηκε εν μέρει καθώς δεν έλαβαν όλες οι συμπράττουσες ποσά που να αντιστοιχούν στα ποσοστά («αναλογίες») που τους αποδόθηκαν. Τα συμφωνηθέντα στο πλαίσιο της κατανομής του έργου «Μετρό Θεσσαλονίκης» δεν υλοποιήθηκαν εν τέλει.

IV.2.1.3 ΕΡΓΑ ΜΕΣΩ ΣΥΜΠΡΑΞΕΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ (ΣΔΙΤ)

495. Κατά τα έτη 2008 - 2009, ενόψει της δημοπράτησης έργων, τα οποία προκηρύχθηκαν κατά τα έτη 2007 και 2008 ⁹⁵⁴ στο πλαίσιο του ν. 3389/2005 «Συμπράξεις Δημοσίου και

---

⁹⁵¹ [...]

⁹⁵² Και μάλιστα αφαιρουμένων των Η/Μ εργασιών.

⁹⁵³ [...]

⁹⁵⁴ Πρόκειται για τα έργα «14 Σχολεία Αττικής» (Μελέτη, Χρηματοδότηση, Κατασκευή και Τεχνική Διαχείριση 14 Σχολικών Μονάδων στην Περιφέρεια Αττικής με ΣΔΙΤ), «10 Σχολεία Αττικής» (Μελέτη, Χρηματοδότηση, Κατασκευή και Τεχνική Διαχείριση 10 Σχολικών Μονάδων στην Περιφέρεια Αττικής με ΣΔΙΤ), «16 Σχολεία Μακεδονίας» (Μελέτη, Χρηματοδότηση, Κατασκευή και Τεχνική Διαχείριση 16 Σχολικών Μονάδων στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με ΣΔΙΤ), «Νομαρχιακά Μέγαρα Τρικάλων και Κορίνθου» (Μελέτη, Χρηματοδότηση, Κατασκευή και Τεχνική Διαχείριση των Διοικητηρίων των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων Τρικάλων και Κορινθίας με ΣΔΙΤ), «Αστυνομική Διεύθυνση Πειραιά» (Μελέτη, Χρηματοδότηση, Κατασκευή και Τεχνική Διαχείριση των

Ιδιωτικού Τομέα», εργοληπτικές επιχειρήσεις της ανώτατης 7^{ης} τάξης που συμμετείχαν στη ΔΔΔ⁹⁵⁵, προέβησαν σε συζητήσεις και διαπραγματεύσεις εκ των προτέρων, ήδη πριν από την υποβολή των οικονομικών προσφορών, επί σχεδίου για την κατανομή των επικείμενων διαγωνισμών έργων ΣΔΙΤ που προαναφέρθηκαν.

496. Συγκεκριμένα, οι συμπράττουσες προέβησαν σε εκ των προτέρων, ήδη πριν από την υποβολή των οικονομικών προσφορών, συζητήσεις και διαπραγματεύσεις, επί σχεδίου για την κατανομή (των τότε) επικείμενων διαγωνισμών έργων ΣΔΙΤ, μέσω του προσδιορισμού εκ των προτέρων του μειοδότη ανά διαγωνισμό, κατά τρόπο ώστε όλοι οι εμπλεκόμενοι να αναλάβουν εκ περιτροπής έργα, ήτοι οι παραιτηθέντες από την ουσιαστική διεκδίκηση ενός διαγωνισμού να προσυμφωνούνται ως μειοδότες άλλου διαγωνισμού, καθώς και μέσω της υποβολής βοηθητικών προσφορών και της υιοθέτησης μηχανισμών προσαρμογής και «αποζημίωσης»/διασφάλισης μη αναδόχου.

497. Τα ως άνω προκύπτουν από:

(α) τον πίνακα-excel [...]

(β) τους πίνακες-excel [...] ⁹⁵⁶[...], και

(γ) τις χειρόγραφες σημειώσεις στο προσωπικό ημερολόγιο [...]

498. Ειδικότερα, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι η επεξεργασία του σχεδίου κατανομής των έργων ΣΔΙΤ που προκηρύχθηκαν κατά την προαναφερόμενη περίοδο έλαβε χώρα τους τελευταίους μήνες του 2008⁹⁵⁷, πριν από την κατάθεση των οικονομικών προσφορών στα εν λόγω έργα⁹⁵⁸, και βασιζόταν στο πρότυπο κατανομής των διαγωνισμών του «Μετρό Αθήνας» της περιόδου 2005, ήτοι προέβλεπε τον προκαθορισμό ανά διαγωνισμό και εκ περιτροπής του μειοδότη, την υποβολή βοηθητικών προσφορών και τη σύναψη συμφωνητικών με στόχο την διασφάλιση λήψης μεριδίου από τους μη μειοδότες σε επόμενους διαγωνισμούς.

Κτιριακών Εγκαταστάσεων της Αστυνομικής Διεύθυνσης Πειραιά με ΣΔΙΤ), «Νομαρχιακά Μέγαρα Φθιώτιδας και Αχαΐας» (Μελέτη, Χρηματοδότηση, Κατασκευή και Τεχνική Διαχείριση των Διοικητηρίων των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων Φθιώτιδας και Αχαΐας με ΣΔΙΤ), «Δικαστικά Μέγαρα Πατρών - Ηρακλείου» (Μελέτη, χρηματοδότηση, κατασκευή, τεχνική διαχείριση και εκμετάλλευση περιορισμένων εμπορικών χώρων των Δικαστικών Μεγάρων Πατρών και Ηρακλείου Κρήτης), «13 Αστυνομικές Διευθύνσεις» (Μελέτη, Χρηματοδότηση, Κατασκευή και Τεχνική Διαχείριση 13 Διευθύνσεων, Τμημάτων, Σταθμών και άλλων Περιφερειακών Υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας με ΣΔΙΤ), «Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου» (Μελέτη, χρηματοδότηση, κατασκευή και τεχνική διαχείριση κτιρίων διοίκησης και σχολών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου) και «3 Καταστήματα Κράτησης» (Μελέτη, Χρηματοδότηση, Κατασκευή, Τεχνική Διαχείριση και Συντήρηση Τριών Καταστημάτων Κράτησης). [...].

⁹⁵⁵ Επί της συμμετοχής και ευθύνης των εταιριών αυτών από τη συμμετοχή στις υπό κρίση πρακτικές βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 159-162, 263-264.

⁹⁵⁶ [...]

⁹⁵⁷ [...]

⁹⁵⁸ Την 19.11.2008 είχαν προεπιλεγεί (Α' στάδιο διαγωνιστικής διαδικασίας) οι εταιρίες για 8 από τα 12 έργα και είχαν κατατεθεί οικονομικές προσφορές μόνο ως προς ένα, το οποίο είχε ήδη κατακυρωθεί. Στις 09.01.2009 και 20.01.2009 είχαν προεπιλεγεί οι εταιρίες για 9 από τα 12 έργα και είχαν κατατεθεί οικονομικές προσφορές μόνο ως προς το ένα προαναφερόμενο έργο.

499. Ομοίως, οι τεχνικές λεπτομέρειες της μεθοδολογίας κατανομής των εν λόγω έργων παρέμειναν κατά κύριο λόγο αντίστοιχες με εκείνες των έργων «Μετρό Αθήνας» της περιόδου 2005, αν και πιο περίτεχνες ιδίως στα αρχικά βήματα του σχεδιασμού, όπου λόγω των εξαιρετικά μεγάλων αποκλίσεων στη δυναμικότητα των εταιριών που είχαν προεπιλεγεί χρησιμοποιήθηκαν διάφοροι παράμετροι δυναμικότητας, ενώ ακολουθήθηκαν από τις συμπράττουσες και κατά την κατανομή των έργων της περιόδου 2011-2012 (βλ. κατωτέρω υπό IV.2.1.4). Έτσι, στους ανωτέρω πίνακες excel γίνεται λόγος για ποσοστά («Συντελεστής Βαρύτητας» και «Βαθμολόγηση Συμμετοχών»), αναλογίες («Αναλογούντα Ποσά Παραχώρησης»), ληφθέντα ποσά («Ανατεθημένα») και υπόλοιπα («Υπόλοιπα Δημοπρατημένων»), τα οποία θα λάμβαναν οι εκεί αναφερόμενες εταιρίες στο πλαίσιο της κατανομής, σε αντιστοιχία με τον πίνακα excel με τίτλο [...] που αναλύθηκε ανωτέρω σε σχέση με τα έργα «Μετρό Αθήνας» της περιόδου 2005 και αναφέρεται σε «ΠΟΣΟΣΤΟ», «ΑΝΑΛΟΓΙΕΣ», «ΛΑΜΒΑΝΟΥΝ» και «ΥΠΟΛΟΙΠΟ». Όπως και στην περίπτωση των «Μετρό Αθήνας», τα εν λόγω μεγέθη αντιπροσώπευαν τα «δικαιώματα προσδοκίας» που θα αποδίδονταν στις συμμετέχουσες στην κατανομή εταιρίες, σύμφωνα με το σχεδιασμό, και απεικόνιζαν τον τρόπο ικανοποίησης και προσαρμογής τους, σε περίπτωση αποκλίσεων⁹⁵⁹. Λόγω των αποκλίσεων στη δυναμικότητα μεταξύ των προεπιλεγέντων στους διαγωνισμούς σχημάτων που σχεδιάζονταν να συμμετάσχουν στην κατανομή, σε όλες τις μορφές του σχεδίου («Σενάρια»), τα έργα κατανέμονταν ανά εταιρία, βάσει ποσοστών δυναμικότητας (συντελεστής βαρύτητας/αναλογούσα βαρύτητα, αριθμός συμμετοχών στους υπό κατανομή διαγωνισμούς, κύκλοι εργασιών), μέσω της αναγνώρισης «δικαιωμάτων» επί των προϋπολογισμών των έργων⁹⁶⁰, τα οποία θα ικανοποιούνταν είτε μέσω της ανάληψης από τον «δικαιούχο» συγκεκριμένου/-ου έργου/-ων ως αναδόχου είτε μέσω της συμμετοχής του στην εκτέλεση του/των έργου/-ων⁹⁶¹.

500. Περαιτέρω στα εν λόγω έγγραφα παρατίθενται «Σενάρια» κατανομής των αναφερόμενων εκεί έργων ΣΔΙΤ⁹⁶². Από αυτά προκύπτει ότι στον σχετικό σχεδιασμό περιλαμβάνονταν στις αρχικές του μορφές⁹⁶³ όλα τα προεπιλεγέντα στους υπό κατανομή διαγωνισμούς σχήματα⁹⁶⁴, και στην τελική του μορφή, πέραν των εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ⁹⁶⁵, και οι ακόλουθες εταιρίες/σχήματα που είχαν προεπιλεγεί στο πλαίσιο των κρίσιμων διαγωνισμών ΣΔΙΤ: HOCHTIEF PPP SOLUTIONS, ΑΤΕ και ΒΙΟΤΕΡ ΑΕ, ως προς τις οποίες, ωστόσο, από το διαθέσιμο αποδεικτικό υλικό σε συνδυασμό με τα στοιχεία που προέκυψαν από την ακροαματική διαδικασία, δεν αποδεικνύεται επαρκώς κατά νόμο, κατά την κρίση της Επιτροπής, η εμπλοκή στους σχετικούς σχεδιασμούς, για τους λόγους που αναλύονται κατωτέρω⁹⁶⁶.

⁹⁵⁹ [...]

⁹⁶⁰ [...]

⁹⁶¹ [...]

⁹⁶² [...]

⁹⁶³ [...]

⁹⁶⁴ [...]

⁹⁶⁵ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 159-162, 263-264.

⁹⁶⁶ Βλ. κατωτέρω, υπό παρ. 629 επ.

501. Η ανωτέρω τελική μορφή των σχεδιασμών αποτυπώνει την εξέλιξη του σχεδίου κατανομής μετά από συζητήσεις μεταξύ εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ⁹⁶⁷ επί των πρώτων σεναρίων συνεργασίας, και την απόφαση οι τελικές συζητήσεις επί της κατανομής αυτών να γίνουν μεταξύ των εταιριών ή σχημάτων που λάμβαναν τους έξι υψηλότερους «τελικούς συντελεστές» και, συνεπώς, τους αντιστοιχούσαν τα έξι υψηλότερα «Αναλογούντα Ποσά Παραχώρησης», ήτοι το σύνολο σχεδόν της αξίας των εν λόγω έργων⁹⁶⁸. Σε μία περίπτωση δε, για το έργο «Αστυνομική Διεύθυνση Πειραιά», είχε εκπονηθεί από εταιρία που συμμετείχε στη ΔΔΔ και εκτελεστικό των σεναρίων σχέδιο συμφωνίας μεταξύ αυτής και της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ, ήτοι μίας από τις εταιρίες που είχε προεπιλεγεί στο σχετικό διαγωνισμό και αναφερόταν στην τελική μορφή των σεναρίων⁹⁶⁹.

502. Οι ανωτέρω σχεδιασμοί εγκαταλείφθηκαν από τις εταιρίες που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, σε πρώιμο στάδιο, καθώς υπήρχαν σαφείς πληροφορίες ότι πολλοί από τους διαγωνισμούς του «πακέτου» δεν θα πραγματοποιούνταν με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η κατανομή τους κατά τρόπο ώστε να ικανοποιούνται τα συμφέροντα όλων⁹⁷⁰.

IV.2.1.4 ΤΟ «ΠΑΚΕΤΟ» ΕΡΓΩΝ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 2011-2012

503. Το παρόν κεφάλαιο καταλαμβάνει έργα τα οποία δημοπρατήθηκαν την περίοδο 2011-2012 και κατανεμήθηκαν από επιχειρήσεις που συμμετείχαν στη ΔΔΔ⁹⁷¹ ομαδοποιημένα (σε «πακέτο»). Στις ανωτέρω πρακτικές συμμετείχαν, κατά την κρίση της Επιτροπής, και οι αλλοδαπές εταιρίες ARCHIRODON GROUP N.V. (ΑΡΧΙΡΟΔΟΝ), ΙΑΚΟΒΟΥ BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LIMITED - ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ, FCC CONSTRUCCION SA και ALPINE Bau GmbH, ενώ κατά την κρίση της Επιτροπής, δεν στοιχειοθετείται επαρκώς κατά νόμο, για τους λόγους που αναλύονται κατωτέρω (βλ. κατωτέρω υπό ενότητες IV.2.2.2.2.1, IV.2.2.2.2.3 και IV.2.2.2.2.4), η συμμετοχή στην ως άνω κατανομή των αλλοδαπών εταιριών ΝΕΜΕΣΙΣ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΤΑΙΡΙΑ ΛΙΜΙΤΕΔ (ΝΕΜΕΣΙΣ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ PLC), TADDEI S.p.A, IMPRESA S.p.A, RIZZANI de ECCHER S.p.A. και TECHNIMONT CIVIL CONSTRUCTION S.p.A., και της εταιρία 5^{ης} τάξης ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε).

504. Οι κατά τα ανωτέρω συμπράττουσες υιοθέτησαν και εν προκειμένω τις πρακτικές χειραγώγησης διαγωνισμών που είχαν υιοθετήσει κατά περίπτωση και ως προς την κατανομή των λοιπών έργων της περιόδου 2005 και εξής, ήτοι:

⁹⁶⁷ Βλ. Απόφαση Διευθέτησης υπό παρ. 159-162.

⁹⁶⁸ [...]

⁹⁶⁹ [...]

⁹⁷⁰ Από τα εξεταζόμενα δώδεκα έργα ΣΔΙΤ, στο στάδιο της Β' Φάσης προχώρησαν εννέα και στο στάδιο της κατακύρωσης μόνο έξι, και τελικά υλοποιήθηκαν μόνο τρεις συμβάσεις έργων ΣΔΙΤ, και ειδικότερα ως προς τα έργα: «14 Σχολεία Αττικής», «10 Σχολεία Αττικής» και «7 Πυρσοβ. Σταθμοί». Όλα τα υπόλοιπα δεν έχουν, ούτε αναμένεται να συμβασιοποιηθούν.

⁹⁷¹ Επί της συμμετοχής και ευθύνης των εταιριών αυτών από τη συμμετοχή στις υπό κρίση πρακτικές βλ. Απόφαση Διευθέτησης παρ. 159-162.

- α) την κατανομή (των τότε) επικείμενων δημοσίων έργων, με τον προσδιορισμό εκ των προτέρων του αναδόχου σχήματος για κάθε έργο, κατά τρόπο ώστε οι εμπλεκόμενοι να αναλαμβάνουν εκ περιτροπής έργα, ήτοι οι παραιτηθέντες από την ουσιαστική διεκδίκηση ενός διαγωνισμού να προσυμφωνούνται ως ανάδοχοι επόμενου έργου, και
- β) την υποβολή προσφορών κάλυψης από τους λοιπούς, πλην του μειοδότη, εμπλεκόμενους, ώστε να μεγιστοποιούνται οι πιθανότητες ο συμφωνηθείς ως μειοδότης να αναδειχθεί ανάδοχος, και/ ή
- γ) την καταστολή της υποβολής οικονομικών προσφορών από μέρους ορισμένων από τους εμπλεκόμενους υπέρ του προσυμφωνηθέντος αναδόχου με τη χορήγηση ανταλλαγμάτων, και
- δ) τον καθορισμό της έκπτωσης που θα προσέφερε ο συμφωνηθείς ως μειοδότης στο πλαίσιο ενός διαγωνισμού (στο έργο «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα»).

505. Τα ως άνω προκύπτουν από:

- (α) [...] καταθέσεις [...] ⁹⁷²,
- (β) σειρά πίνακες, [...], και συγκεκριμένα από:
  - i) έγγραφο με δύο πίνακες-excel, [...] ⁹⁷³,
  - ii) τον πίνακα [...] ⁹⁷⁴,
  - iii) έγγραφο με τρεις πίνακες, [...] ⁹⁷⁵, και
  - iv) τους πίνακες [...] ⁹⁷⁶,
- (γ) τις λίστες ελέγχου επισκεπτών της εταιρίας [...],
- (δ) εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...],
- (ε) τις χειρόγραφες σημειώσεις [...] ⁹⁷⁷, [...] ⁹⁷⁸.
- (στ) τα [...] συμφωνητικά [...]

506. Συγκεκριμένα, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι, περίπου από τα μέσα του έτους 2011 πραγματοποιούνταν συναντήσεις, με απώτερο σκοπό την κατανομή των διαγωνισμών δημοσίων έργων που θα προκηρύσσονταν κατά την περίοδο 2011-2012 τα οποία, ως επί το πλείστον, ήταν ήδη γνωστά. Στο πρότυπο της κατανομής των έργων Μετρό του 2005, ήδη από την πρώτη συνάντηση ⁹⁷⁹, οι συμπράττουσες κατέληξαν σε μια

---

⁹⁷² [...]

⁹⁷³ [...]

⁹⁷⁴ [...]

⁹⁷⁵ [...]

⁹⁷⁶ [...]

⁹⁷⁷ [...]

⁹⁷⁸ [...]

⁹⁷⁹ [...]

γενική συμφωνία πλαίσιο σχετικά με την μεταξύ τους κατανομή των διαγωνισμών που επρόκειτο να προκηρυχθούν κατά την ως άνω περίοδο, οι οποίοι ήταν ήδη γνωστοί σε αυτές, μέσω του προσδιορισμού ανά έργο του μειοδότη και των εταιριών που θα υπέβαλαν προσφορές κάλυψης, καθώς και του ύψους των προσφορών κάλυψης⁹⁸⁰. Κατά το πρότυπο της μεθοδολογίας που χρησιμοποιήθηκε στα έργα ΣΔΙΤ, το κατασκευαστικό αντικείμενο όλων των διαγωνισμών επρόκειτο να κατανεμηθεί στις εταιρίες βάσει ενός ποσοστού, το οποίο καθορίστηκε για την κάθε μία εταιρία σύμφωνα με την επιχειρηματική της δυναμικότητα⁹⁸¹.

507. Οι συμπράττουσες εταιρίες εξειδίκευαν περαιτέρω ανά προκηρυσσόμενο έργο την προαναφερόμενη γενική συμφωνία ως ακολούθως: Μετά την ανακοίνωση του διαγωνισμού ενός έργου οι ως άνω εταιρίες συμμετείχαν σε συναντήσεις, κατά κανόνα πολυμερείς, στα γραφεία της εταιρίας J&P ΑΒΑΞ, μία, δύο ή περισσότερες φορές πριν την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των οικονομικών προσφορών και αποφάσιζαν τα κοινοπρακτικά σχήματα/εταιρίες που επρόκειτο να συμμετάσχουν στο διαγωνισμό, το κοινοπρακτικό σχήμα/ εταιρία που θα υπέβαλε τη χαμηλότερη προσφορά (ήτοι υψηλότερη έκπτωση), δηλ. τον μειοδότη, τα μέλη της μειοδοτούσας κοινοπραξίας και το ποσοστό έκπτωσης που θα έδιναν όσες εταιρίες δεν θα συμμετείχαν στο προσυμφωνηθέν ως ανάδοχο κοινοπρακτικό σχήμα, υποβάλλοντας βοηθητικές προσφορές⁹⁸². Σε ένα έργο, στο έργο «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα», οι συμπράττουσες εταιρίες συμφώνησαν και στην έκπτωση που θα προσέφερε το σχήμα το οποίο είχε προσυμφωνηθεί ως μειοδότης⁹⁸³.

508. Έτσι, σε συναντήσεις, ενίοτε και διμερείς με τον [...], πέραν των εταιριών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, συμμετείχαν με μικρότερη συχνότητα και άλλες τεχνικές, αλλοδαπές κατά κανόνα εταιρίες, καθώς και πρόσωπο που φέρεται να εκπροσωπούσε ορισμένες από αυτές.

509. Συγκεκριμένα, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτουν, σε χρονικά διαστήματα και ημερομηνίες που συμπίπτουν με ημερομηνίες διεξαγωγής διαγωνισμών, και συγκεκριμένα λίγες ημέρες πριν ή ακόμα και την παραμονή της καταληκτικής ημερομηνίας υποβολής των οικονομικών προσφορών ενός διαγωνισμού, συστηματικές και τακτικές συναντήσεις κυρίως μεταξύ διευθυντικών στελεχών των συμπραττουσών, σε μία από τις οποίες συμμετείχε και η εταιρία 5^{ης} τάξης ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ, καθώς και μεμονωμένες συναντήσεις [...] με εκπροσώπους των εταιριών ΑΡΧΙΡΟΔΟΝ, ΝΕΜΕΣΙΣ και FCC, και [...], ο οποίος φέρεται να εκπροσωπούσε τις ιταλικές εταιρίες TADEI, IMPRESSA, RIZZANI και TECHNIMONT⁹⁸⁴. Ειδικότερα, από τις λίστες επισκεπτών της [...], προκύπτει ότι συναντήσεις έλαβαν χώρα

---

⁹⁸⁰ [...]

⁹⁸¹ [...]

⁹⁸² [...]

⁹⁸³ [...]

⁹⁸⁴ [...]

- [...] ⁹⁸⁵, [...],
- [...] ⁹⁸⁶, [...]
- [...] ⁹⁸⁷, [...]
- [...] ⁹⁸⁸, [...]
- [...] ⁹⁸⁹, [...]
- [...] ⁹⁹⁰, [...] ⁹⁹¹, [...] ⁹⁹², [...] ⁹⁹³. [...]
- [...] ⁹⁹⁴, [...] ⁹⁹⁵, [...] ⁹⁹⁶ [...] ⁹⁹⁷. [...]
- [...] ⁹⁹⁸, [...] ⁹⁹⁹. [...]
- [...] ¹⁰⁰⁰, [...] ¹⁰⁰¹,
- [...] ¹⁰⁰², [...] ¹⁰⁰³, [...] ¹⁰⁰⁴, [...] ¹⁰⁰⁵ [...] ¹⁰⁰⁶.
- [...] ¹⁰⁰⁷, [...] ¹⁰⁰⁸.

---

⁹⁸⁵ Πρόκειται για το έργο Κατασκευή Υποδομής Νέας Διπλής Σιδηροδρομικής Γραμμής στο Τμήμα από ΧΘ 73 + 135 έως 79 + 750 (80 + 493 ΝΣΓΥΤ), Σιδηροδρομικών Σταθμών και Στάσεων (Κτίρια, Αποβάθρες, Στέγαστρα και Περιβάλλον Χώρος) και Η/Μ Οδικών Έργων στο Τμήμα Κιάτο – Ροδοδάφνη (ΑΔ 512) (2011).

⁹⁸⁶ Πρόκειται για το έργο Κάθετος Άξονας Εγνατίας Οδού Κοζάνη – Φλώρινα – Νίκη – Τμήμα Φλώρινα – Νίκη (50.3), αρ. αναφ. 4988, (2011).

⁹⁸⁷ Πρόκειται για το έργο Κάθετος Άξονας Εγνατίας Οδού Σιάτιστα – Κρυσταλλοπηγή – Τμήμα Κορομηλιά – Κρυσταλλοπηγή από ΧΘ 0 + 000 έως ΧΘ 16 + 200 (45.4 – 45.5), κωδ. αναφ 5076, (2011).

⁹⁸⁸ Πρόκειται για το έργο Διευθέτηση Ρέματος Εσχατίας Τμήμα 10 (από Πλατεία Ιλίου έως συμβολή Αγωγού Ευρυρίδων) Κωδικός έργου 296294, (2011).

⁹⁸⁹ Πρόκειται για το έργο Κάθετος Άξονας 60 Εγνατίας Οδού Δερβέني – Σέρρες – Προμαχώνας – Εργασίες Ολοκλήρωσης Τμημάτων Α/Κ Λαγκαδά και Στρυμονικό – Α/Κ Χριστού (60.1.1 – 60.2.2) αρ. αναφ. 5129, (2011).

⁹⁹⁰ Πρόκειται για το έργο Κατασκευή Υποδομής της Νέας Διπλής Σιδηροδρομικής Γραμμής στο Τμήμα Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος από ΧΘ. 91 + 500 έως ΧΘ. 113 + 600 και Σήραγγας Παναγοπούλας, αρ. αναφ. 579, (2012).

⁹⁹¹ [...]

⁹⁹² [...]

⁹⁹³ [...]

⁹⁹⁴ Πρόκειται για το έργο Υπολειπόμενες εργασίες ολοκλήρωσης της υποδομής και των κτιριακών εγκαταστάσεων και κατασκευή της επιδομής, των Η/Μ εγκαταστάσεων, της σηματοδότησης, των τηλεπικοινωνιών και της ηλεκτροκίνησης της νέας διπλής σιδηροδρομικής γραμμής υψηλών ταχυτήτων Τιθορέα–Δομοκός (Α.Δ. 635), (2012).

⁹⁹⁵ [...]

⁹⁹⁶ [...]

⁹⁹⁷ [...]

⁹⁹⁸ [...]

⁹⁹⁹ [...]

¹⁰⁰⁰ Πρόκειται για το έργο Βόρειος Οδικός Άξονας Κρήτης, Τμήμα Γούρνες – Χερσονήσος, (2012). [...].

¹⁰⁰¹ [...]

¹⁰⁰² Πρόκειται για το έργο Επέκταση αεροσταθμού, λοιπές βοηθητικές εγκαταστάσεις και διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου στον Κρατικό Αερολιμένα Χανίων «Ι. Δασκαλογιάννης», (2012). [...].

¹⁰⁰³ [...]

¹⁰⁰⁴ [...]

¹⁰⁰⁵ [...]

¹⁰⁰⁶ [...]

¹⁰⁰⁷ Πρόκειται για το έργο Περιφερειακή οδός Κατερίνης, (2012). [...].

¹⁰⁰⁸ [...]

510. Συναντήσεις προκύπτουν και σε λοιπές ημερομηνίες¹⁰⁰⁹, [...]¹⁰¹⁰, [...]¹⁰¹¹, [...]¹⁰¹², [...]¹⁰¹³.
511. Το αθέμιτο αντικείμενο των συναντήσεων μεταξύ των συμπραττουσών και συνακόλουθα της υπό εξέταση σύμπραξης επιβεβαιώνεται (μεταξύ άλλων) από τη σύμπτωση του περιεχομένου των καταγραφών στις λίστες ελέγχου επισκεπτών της [...] και των εγγραφών στο προσωπικό ημερολόγιο [...] του έτους 2012, στις οποίες σκιαγραφείται με σαφήνεια ότι οι συναντήσεις μεταξύ των συμπραττουσών αφορούσαν σε προσυεννοήσεις μεταξύ τους, με αντικείμενο την χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων της υπό εξέταση περιόδου¹⁰¹⁴.
512. Βάσει των συμφωνηθέντων στις εν λόγω συναντήσεις, οι συμπράττουσες επιχειρήσεις αναλάμβαναν εκ περιτροπής (κυκλικά) τα προς κατανομή έργα, ώστε τα προσυμφωνηθέντα μέλη της μειοδοτούσας κοινοπραξίας σε ένα έργο να υποβάλουν βοηθητικές προσφορές σε επόμενο έργο, με στόχο μετά από ορισμένους διαγωνισμούς να επέλθει ισορροπία στην κατανομή των έργων μεταξύ των εμπλεκόμενων εταιριών, υπό την έννοια ότι όλες οι εταιρίες, βάσει της δυναμικότητας της κάθε μίας κατά το ποσοστό που της είχε αποδοθεί, θα είχαν πάρει κάποιο έργο ή τμήμα αυτού¹⁰¹⁵.
513. Η μεθοδολογία κατανομής του υπό εξέταση πακέτου έργων προσομοιάζει με αυτή της κατανομής των έργων Μετρό και ΣΔΙΤ. Ειδικότερα, όπως και στους προηγούμενους κύκλους έργων (Μετρό και ΣΔΙΤ), η κατανομή των έργων επιτεύχθηκε μέσω της απόδοσης σε κάθε μέλος «θεωρητικού» δικαιώματος ή «βαθμολογίας» ή «αναλογίας» επί του προϋπολογισμού του κάθε έργου¹⁰¹⁶, το οποίο αντιστοιχούσε, τόσο σε ποσοστό όσο και σε ποσό επί του εκάστοτε προς διανομή έργου. «Δικαιώματα» αποδόθηκαν σε όσα από τα μέλη της σύμπραξης πληρούσαν τις προϋποθέσεις συμμετοχής στο εκάστοτε υπό δημοπράτηση έργο κατά την προκήρυξη, σημειώθηκαν δε και περιστατικά διαφωνίας κατά τον έλεγχο πλήρωσης των κριτηρίων συμμετοχής¹⁰¹⁷. Μετά το πέρας ενός διαγωνισμού και πριν από την υποβολή των οικονομικών προσφορών στον επόμενο, τα μέλη της σύμπραξης προέβαιναν σε συναντήσεις με σκοπό τον απολογισμό της μέχρι τότε κατανομής των έργων και την κατανομή των νέων διαγωνισμών¹⁰¹⁸. Στο πλαίσιο αυτό, οι συμπράττουσες εταιρίες συνέκριναν το θεωρητικό δικαίωμα με το πραγματικό μερίδιο που είχε λάβει το κάθε μέλος της σύμπραξης, ήτοι με το ποσό που είχε πραγματικά λάβει μια εταιρία λόγω της συμμετοχής της σε ανάδοχο κοινοπρακτικό σχήμα, και, βάσει του «χρεωστικού» ή «πιστωτικού» υπολοίπου που προέκυπτε για κάθε

---

¹⁰⁰⁹ [...]

¹⁰¹⁰ [...]

¹⁰¹¹ [...]

¹⁰¹² [...]

¹⁰¹³ [...]

¹⁰¹⁴ [...]

¹⁰¹⁵ [...]

¹⁰¹⁶ [...]

¹⁰¹⁷ [...]

¹⁰¹⁸ [...]

ένα, αποφάσιζαν ποιά εταιρία/κοινοπρακτικό σχήμα θα μειοδοτούσε στο επόμενο έργο. Μία εταιρία με «πιστωτικό υπόλοιπο» είχε «δικαίωμα» να λάβει ως ανάδοχος ή μέλος αναδόχου σχήματος το ποσοστό που δικαιούταν σε μελλοντικό έργο και αντίστοιχα μια εταιρία με «χρεωστικό υπόλοιπό» είχε υποχρέωση να παραιτηθεί από τη διεκδίκηση επόμενου διαγωνισμού (μηχανισμός προσαρμογής)¹⁰¹⁹. Προκειμένου να διασφαλίζεται η λήψη μεριδίου σε επερχόμενο διαγωνισμό το συντομότερο δυνατόν και να αποτρέπονται τυχόν αποκλίσεις από τα συμφωνηθέντα, οι συμπράττουσες εταιρίες συμμετείχαν στους διαγωνισμούς κατά κανόνα σε κοινοπραξίες¹⁰²⁰. Προς το σκοπό αυτό και για την παρακολούθηση της τήρησης των συμφωνηθέντων συντάσσονταν σχετικοί πίνακες, κυρίως απολογιστικοί¹⁰²¹, οι οποίοι αποτυπώνουν την προαναφερόμενη γενικότερη συμφωνία, τα επιμέρους ενταχθέντα σε αυτήν έργα και τις τεχνικές λεπτομέρειες της μεθοδολογίας κατανομής τους.

514. Έτσι, σε έγγραφο με δύο πίνακες-excel¹⁰²², συναντάται αντίστοιχη «τεχνική ορολογία» και μεθοδολογία απονομής «δικαιωμάτων» με αυτή που συναντάται στους πίνακες που συντάχθηκαν για την κατανομή των έργων «Μετρό Αθήνας» του 2005 και ΣΔΙΤ. Στους πίνακες αυτούς υπολογίζονται τα «σύνολα», η «αναλογία», ήτοι το συνολικό ποσό που δικαιούνταν κάθε εταιρία επί του συνολικού προϋπολογισμού των προς κατανομή έργων, τα «διανεμηθέντα» ποσά, ήτοι τα ποσά που είχαν λάβει οι εμπλεκόμενες εταιρίες ανά δημοπρατηθέν έργο μέσω της συμμετοχής τους σε κάποιο ανάδοχο κοινοπρακτικό σχήμα, και το «άθροισμα» αυτών, ήτοι το συνολικό ποσό που έλαβε κάθε εταιρία από τη συμμετοχή της σε περισσότερα ανάδοχα κοινοπρακτικά σχήματα, και εν τέλει τα «υπόλοιπα», «πιστωτικά» ή «χρεωστικά» [ΑΝΑΛΟΓΙΑ – ΑΘΡΟΙΣΜΑ ΔΙΑΝΕΜΗΘΕΝΤΩΝ ΠΟΣΩΝ], των εταιριών ΑΚΤΩΡ, J&P ΑΒΑΞ, ΤΕΡΝΑ, ΑΕΓΕΚ, ΙΝΤΡΑΚΑΤ και ΜΟΧΛΟΣ, καθώς και της εταιρίας ALPINE, στον πρώτο για τα έργα «Κιάτο-Ροδοδάφνη», «Φλώρινα-Νίκη», «Κορομηλιά-Κρυσταλλοπηγή» και «Ρέμα Εσχατιάς» και στον δεύτερο για τα ανωτέρω τέσσερα έργα συν το έργο «Δερβένι-Σέρρες»¹⁰²³, το οποίο δημοπρατήθηκε μεταγενέστερα από τα υπόλοιπα αναφερόμενα έργα¹⁰²⁴. Στους δύο αυτούς πίνακες αποδίδεται «αναλογία» στην εταιρία ALPINE, ενώ στο δεύτερο από αυτούς, τον μεταγενέστερο, αποδίδεται στην εν λόγω εταιρία και «διανεμηθέν» ποσό το οποίο λαμβάνει από το εν λόγω έργο. Αποτυπώνονται δε και οι δυναμικότητες κάθε εταιρίας ως δεκαδικοί αριθμοί, οι οποίοι αθροίζουν στη μονάδα.

515. Οι εν λόγω πίνακες έχουν ως ακολούθως¹⁰²⁵:

[...]

[...]

---

¹⁰¹⁹ [...]

¹⁰²⁰ [...]

¹⁰²¹ [...]

¹⁰²² [...]

¹⁰²³ [...]

¹⁰²⁴ Στις 20.12.2011.

¹⁰²⁵ [...]

516. Οι τεχνικές λεπτομέρειες της ανωτέρω μεθοδολογίας κατανομής προκύπτουν και από τρεις ακόμη πίνακες, οι οποίοι ομοιάζουν, τόσο από άποψη περιεχομένου όσο και εννοιολογικά με τους προαναφερόμενους. Από τους δύο από αυτούς¹⁰²⁶, προκύπτει η ένταξη στον κύκλο των προς κατανομή έργων, των διαγωνισμών για το έργο «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα» και «Λιανοκλάδι (Τιθορέα-Δομοκός)»¹⁰²⁷, καθώς και τα σενάρια κατανομής, οι αναλογίες και τα εισπραχθέντα ποσά με και χωρίς τη συμμετοχή της FCC¹⁰²⁸, μητρική της ALPINE, όπως και επιμέρους σενάρια με τη συμμετοχή των ALPINE και ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ. Από τον όρο δε «ΕΛΑΒΟΝ ΣΕ ΤΙΤΛΟ» του δεύτερου αποδεικνύεται και η τήρηση των συμφωνηθέντων ως προς την ανάληψη των έργων από τα κοινοπρακτικά σχήματα τα οποία είχε προσυμφωνηθεί ότι θα δώσουν το υψηλότερο ποσοστό έκπτωσης. Ο πρώτος, βάσει του χρόνου που διακινήθηκε εντός της ΜΟΧΛΟΣ, εκτιμάται ότι αποτελεί καταγραφή όσων συζητήθηκαν και συμφωνήθηκαν σε συνάντηση που έλαβε χώρα νωρίτερα την ίδια ημέρα, [...], μεταξύ των εμπλεκόμενων εταιριών¹⁰²⁹. Στον εν λόγω πίνακα, η FCC αναφέρεται ως FCC – ALPINE, πιθανολογείται διότι η FCC διαδέχθηκε τη θυγατρική της ALPINE στα σχετικά «δικαιώματα»¹⁰³⁰, ενώ στο τρίτο φύλλο αυτού υπολογίζεται «δικαίωμα» για την εταιρία ALPINE στα έργα Φλώρινα - Νίκη Εγνατίας, Κορομηλιά - Κρυσταλλοπηγή Εγνατίας, Ρέμα Εσχατίας και Δερβένι - Σέρρες - Προμαχώνας Εγνατίας, και στην εταιρία ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ στο τελευταίο. Εκτιμάται ότι ο εν λόγω πίνακας αποτελεί καταγραφή όσων συζητήθηκαν και συμφωνήθηκαν την ίδια εκείνη ημέρα μεταξύ των εκπροσώπων των εταιριών [...] σε συνάντηση που έλαβε χώρα στο γραφείο [...] την ίδια ημέρα και συντάχθηκε από [...] προς ενημέρωση του [...] ενόψει της συμμετοχής του για λογαριασμό της ΜΟΧΛΟΣ στη συνάντηση της επόμενης ημέρας μεταξύ των μελών της σύμπραξης, με αντικείμενο την οριστικοποίηση των μεριδίων των εμπλεκόμενων¹⁰³¹.
517. Ο τρίτος¹⁰³² απεικονίζει αφενός τη γενική συμφωνία κατανομής των έργων του έτους 2011 και το βαθμό υλοποίησής της, με την παράθεση των μεριδίων, θεωρητικών και πραγματικών, των εμπλεκόμενων εταιριών την ημέρα αποστολής του¹⁰³³, και αφετέρου την ένταξη στον ίδιο μηχανισμό και (τουλάχιστον) ενός έργου στο οποίο δικαίωμα συμμετοχής είχαν εταιρίες 6^{ης} τάξης, ήτοι του έργου «Γούρνες –Χερσόνησος»¹⁰³⁴. Επισυνάπτεται σε μήνυμα ενδοεταιρικής ηλεκτρονικής αλληλογραφίας το οποίο στάλθηκε [...]
518. Ο δεύτερος από τους ανωτέρω πίνακες έχει ως ακολούθως: [...]

¹⁰²⁶ [...]

¹⁰²⁷ [...]

¹⁰²⁸ [...]

¹⁰²⁹ [...]

¹⁰³⁰ [...]

¹⁰³¹ [...]

¹⁰³² [...]

¹⁰³³ [...]

¹⁰³⁴ Στον πίνακα γίνεται αναφορά σε «Δικαιώματα 7^{ης}» τάξης και «Δικαιώματα 7^{ης} + 6^{ης}» εργοληπτικών τάξεων.

519. Το 3^ο φύλλο (Sheet 3) του πρώτου ανωτέρω πίνακα έχει ως ακολούθως: [...]
520. Επιπροσθέτως, με στόχο να διασφαλισθεί ότι οι λοιπές εμπλεκόμενες εταιρίες, πλην του προσυμφωνηθέντος αναδόχου, θα προσυμφωνούνταν ως μειοδότες σε επόμενο υπό κατανομή διαγωνισμό, συνάπτονταν υπεργολαβικές συμβάσεις μεταξύ του κοινοπρακτικού σχήματος ή της εταιρίας που είχε οριστεί εκ των προτέρων ως μειοδότης του διαγωνισμού και των εταιριών οι οποίες παραιτούνταν από την διεκδίκηση του έργου και συμμετείχαν στον διαγωνισμό με την υποβολή βοηθητικών προσφορών υπέρ της αναδόχου¹⁰³⁵. Δυνάμει των εν λόγω συμβάσεων, ανατίθετο σε έκαστη τεχνική εταιρία που υπέβαλε προσφορά κάλυψης η υπεργολαβική εκτέλεση τμήματος του υπό κατανομή έργου, αξίας ίσης με το μερίδιό της επί του έργου κατά τα συμφωνηθέντα. Οι συμβάσεις αυτές δεν έφεραν ημερομηνία, διότι υποτίθεται ότι συνάπτονταν μετά την υπογραφή της εργολαβικής σύμβασης από τον ανάδοχο με την εκάστοτε αναθέτουσα αρχή, ημερομηνία η οποία δεν ήταν γνωστή κατά το χρόνο που όντως έλαβε χώρα η υπογραφή τους, ήτοι πριν την υποβολή των οικονομικών προσφορών. Υπογράφονταν μόνο από την κοινοπραξία του προσυμφωνηθέντος μειοδότη και τις εταιρίες που την αποτελούσαν, ώστε, σε περίπτωση μη ικανοποίησης των λοιπών εμπλεκόμενων με τη λήψη μεριδίου σε επόμενο έργο, να δύνανται αυτοί να διεκδικήσουν τη συμμετοχή τους στην εκτέλεση του έργου, στο οποίο αφορούσε η υπεργολαβική σύμβαση, ενεργοποιώντας την με την υπογραφή τους και βάζοντας ως ημερομηνία σύναψης της σύμβασης ημερομηνία μεταγενέστερη αυτής της υπογραφής της εργολαβικής σύμβασης μεταξύ του αναδόχου και της εκάστοτε αναθέτουσας αρχής.
521. Βάσει των στοιχείων του φακέλου, τέτοια συμφωνητικά συνάφθηκαν (τουλάχιστον) στο έργο «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα» μεταξύ της κοινοπραξίας ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ- J&P ΑΒΑΞ ΑΕ-ΙΝΤΡΑΚΑΤ ΑΕ που είχε συμφωνηθεί ως μειοδότρια και των εταιριών ΜΟΧΛΟΣ ΑΕ, ΤΕΡΝΑ ΑΕ, ARCHIRODON GROUP N.V. και FCC CONSTRUCCION SA¹⁰³⁶, και στο έργο «Τιθορέα – Δομοκός» μεταξύ της μειοδότριας κοινοπραξίας ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ-J&P ΑΒΑΞ ΑΕ-ΤΕΡΝΑ ΑΕ και των εταιριών ΙΝΤΡΑΚΑΤ ΑΕ¹⁰³⁷, ΜΟΧΛΟΣ ΑΕ και ARCHIRODON GROUP NV¹⁰³⁸. Τα συμφωνητικά αυτά παραδίδονταν προς φύλαξη σε διαφορετικό κάθε φορά «θεματοφύλακα», ήτοι εκπρόσωπο μίας από τις συμπράττουσες επιχειρήσεις που θα υπέβαλαν βοηθητικές προσφορές ή θα κατέστειλαν την υποβολή προσφοράς, προς διασφάλιση των οποίων συνάπτονταν οι εν λόγω συμβάσεις¹⁰³⁹. Τα εν λόγω συμφωνητικά δεν ενεργοποιήθηκαν ποτέ¹⁰⁴⁰, καθώς τα συμφωνηθέντα μεταξύ των μελών της σύμπραξης τηρήθηκαν στην πράξη ως προς όλα τα έργα.

---

¹⁰³⁵ [...]

¹⁰³⁶ [...]

¹⁰³⁷ [...]

¹⁰³⁸ [...]

¹⁰³⁹ [...]

¹⁰⁴⁰ [...]

522. Περαιτέρω, η σύμπραξη είχε αναπτύξει έναν μηχανισμό παρακολούθησης πιθανών συμμετοχών και άλλων εταιριών στους διαγωνισμούς, λάμβανε πληροφορίες ως προς το ποιές εταιρίες προμηθεύτηκαν τεύχη ενός συγκεκριμένου διαγωνισμού¹⁰⁴¹, στάθμιζε εάν πράγματι θα συμμετείχαν σε αυτόν και προσέγγιζε εκείνες τις εταιρίες που αξιολογούσε ότι πληρούσαν τα κριτήρια συμμετοχής στο διαγωνισμό¹⁰⁴² και είχαν την επιθυμία και τη δυνατότητα συμμετοχής, και συνεπώς πιθανότητες επιτυχίας, για να τους προτείνει να λάβουν μέρος στην κατανομή έναντι κάποιου ανταλλάγματος, που αποφασιζόταν ανά περίπτωση, συνήθως, ποσοστό στην εκτέλεση του προς ανάθεση ή επόμενου έργου ή χρηματικό ποσό. Στις εταιρίες που συμμετείχαν σε διαγωνισμό με προσφορές κάλυψης ή αποσύρθηκαν με τη μη υποβολή προσφοράς αποδόθηκε ποσοστό επί μελλοντικού δημοπρατούμενου έργου, το οποίο παρακρατήθηκε από τα ποσοστά των συμπραττουσών εταιριών¹⁰⁴³. Ανταλλάγματα κατά τα ανωτέρω για την υποβολή προσφορών κάλυψης ή για την απόσυρση από τη διεκδίκηση του διαγωνισμού με τη μη υποβολή προσφοράς παρακρατήθηκαν ή/ και αποδόθηκαν κατά περίπτωση στις εταιρίες FCC CONSTRUCCION SA, ALPINE Bau GmbH, ARCHIRODON GROUP N.V. (ΑΡΧΙΡΟΔΟΝ) και ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ¹⁰⁴⁴. Απόδοση χρηματικού ποσού φαίνεται να προβλέφθηκε από τις συμπράξεις, κατά περίπτωση, υπέρ των εταιριών ΝΕΜΕΣΙΣ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΤΑΙΡΙΑ ΛΙΜΙΤΕΔ (ΝΕΜΕΣΙΣ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ PLC), TADDEI S.p.A, IMPRESA S.p.A, RIZZANI de ECCHER S.p.A. και TECHNIMONT CIVIL CONSTRUCTION S.p.A.¹⁰⁴⁵, των οποίων ωστόσο, η εμπλοκή στην κατανομή των κρίσιμων έργων ή η γνώση ως προς την κατανομή αυτή, όπως ελέγχθη ήδη, δεν αποδεικνύεται επαρκώς κατά νόμο, κατά την κρίση της Επιτροπής.

523. Ο ως άνω μηχανισμός κατανομής εφαρμόστηκε στην πράξη¹⁰⁴⁶ ως προς τα έργα

- «Κιάτο – Ροδοδάφνη», στην χειραγώγηση του οποίου συμμετείχε (σε συνεννόηση με επιχειρήσεις που συμμετείχαν στη ΔΔΔ) η εταιρία ALPINE Bau GmbH¹⁰⁴⁷,
- «Φλώρινα-Νίκη», στην χειραγώγηση του οποίου συμμετείχε (σε συνεννόηση με επιχειρήσεις που συμμετείχαν στη ΔΔΔ) η εταιρία ALPINE Bau GmbH¹⁰⁴⁸,
- «Κορομηλιά-Κρυσταλλοπηγή» στην χειραγώγηση του οποίου συμμετείχε (σε συνεννόηση με επιχειρήσεις που συμμετείχαν στη ΔΔΔ) η εταιρία ALPINE Bau GmbH¹⁰⁴⁹,

---

1041 [...]

1042 [...]

1043 [...]

1044 [...]

1045 [...]

1046 [...]

1047 [...].

1048 [...], [...].

1049 [...].

- «Ρέμα Εσχατιάς» στην χειραγώγηση του οποίου συμμετείχε (σε συνεννόηση με επιχειρήσεις που συμμετείχαν στη ΔΔΔ) η εταιρία ALPINE Bau GmbH¹⁰⁵⁰,
- «Δερβένι - Σέρρες» στην χειραγώγηση του οποίου συμμετείχαν (σε συνεννόηση με επιχειρήσεις που συμμετείχαν στη ΔΔΔ) οι εταιρίες ALPINE Bau GmbH και IACOVOU BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LIMITED - ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ¹⁰⁵¹,
- «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα» στην χειραγώγηση του οποίου συμμετείχαν (σε συνεννόηση με επιχειρήσεις που συμμετείχαν στη ΔΔΔ) οι εταιρίες FCC CONSTRUCCION SA και ARCHIRODON GROUP N.V.¹⁰⁵² και
- «Τιθορέα-Δομοκός» στην χειραγώγηση του οποίου συμμετείχε (σε συνεννόηση με επιχειρήσεις που συμμετείχαν στη ΔΔΔ) η εταιρία ARCHIRODON GROUP N.V.¹⁰⁵³.

524. Στον ευρύτερο μηχανισμό κατανομής, που περιγράφηκε ανωτέρω, εντάχθηκαν και έργα στους διαγωνισμούς των οποίων δικαίωμα συμμετοχής είχαν και εταιρίες 6^{ης} τάξης, με κάποιες τροποποιήσεις ως προς τις τεχνικές λεπτομέρειες, με την απόδοση «δικαιωμάτων» ανά τάξη, τον περαιτέρω επιμερισμό αυτών μεταξύ των εμπλεκόμενων εταιριών έκαστης τάξης και την εκ περιτροπής ανάληψη έργων από κάθε τάξη¹⁰⁵⁴. Συγκεκριμένα, από τα στοιχεία του φακέλου, προκύπτει ότι μεταξύ μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ επιτεύχθηκε κατόπιν επαφών τους συμφωνία ως προς τον τρόπο κατανομής έργων της υπό κρίση περιόδου στους διαγωνισμούς των οποίων θα είχαν δικαίωμα συμμετοχής και εταιρίες 6^{ης} τάξης. Ειδικότερα, συμφωνήθηκε η ανάληψη εκ περιτροπής των προαναφερόμενων διαγωνισμών ανά τάξη και η απόδοση «δικαιωμάτων» επί της αξίας των προς κατανομή έργων [...] σε κάθε τάξη. [...] μεταξύ των συμπραττουσών εταιριών της 7^{ης} τάξης αποφασίσθηκε να επιμερισθεί και η αξία των έργων που αντιστοιχούσε σε αυτές¹⁰⁵⁵. Στον ως άνω μηχανισμό κατανομής εντάχθηκαν τα έργα «Γούρνες – Χερσόνησος», «Αεροδρόμιο Χανίων» και «Περιφερειακός Κατερίνης».

525. Σε μία από τις συναντήσεις που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο του ανωτέρου μηχανισμού φαίνεται να συμμετείχε κατά τα προαναφερθέντα και η εταιρία ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε, ως προς την οποία, ωστόσο, δεν αποδεικνύεται επαρκώς κατά νόμο, κατά την κρίση της Επιτροπής, η εμπλοκή της στην κατανομή των κρίσιμων έργων (βλ. κατωτέρω υπό IV.2.2.2.2.9).

---

¹⁰⁵⁰ Για την κατανομή του εν λόγω έργου βλ. σχετικά και την εγγραφή της 3^{ης} Μαΐου 2012 και την υπ' αριθ. πρωτ. 2243/06.04.2015 επιστολή της Δ7 Διεύθυνση Εγχειοβελτιωτικών Έργων της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων.

¹⁰⁵¹ [...].

¹⁰⁵² [...].

¹⁰⁵³ [...].

¹⁰⁵⁴ [...].

¹⁰⁵⁵ [...]. [...].

IV.2.1.5 ΛΟΙΠΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ

526. Κατά τα έτη 2008, 2011 και 2012 δημοπρατήθηκαν έργα τα οποία βάσει των στοιχείων του φακέλου προκηρύχθηκαν σε χρόνο ή με προϋποθέσεις που δεν επέτρεπαν την ομαδοποίησή τους με άλλους διαγωνισμούς δημοσίων έργων και, ως εκ τούτου, τα έργα αυτά χειραγωγήθηκαν μεμονωμένα, ήτοι δεν εντάχθηκαν σε κάποιο από τα εξεταζόμενα «πακέτα» έργων, μεταξύ μικρότερου κύκλου εμπλεκόμενων εταιριών ανά έργο¹⁰⁵⁶. Στην παρούσα γίνεται αναφορά σε ένα από τα έργα αυτά, στις πρακτικές χειραγώγησης του οποίου φέρεται να συμμετείχε και η εταιρία ALSTOM TRANSPORT SA.
527. Συγκεκριμένα, ως προς το έργο «Επέκταση Μετρό Θεσσαλονίκης», κατά το έτος 2012, εργοληπτικές επιχειρήσεις της ανώτατης 7^{ης} τάξης που συμμετείχαν στην ΔΔΔ¹⁰⁵⁷ συμμετείχαν σε διαδοχικές, πολυμερείς συναντήσεις στα γραφεία της J&P ΑΒΑΞ, λίγες ημέρες ([...]) πριν την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των οικονομικών προσφορών στο εν λόγω έργο¹⁰⁵⁸, ήτοι στις [...], [...] και [...]. Οι προαναφερόμενες εταιρίες είχαν ήδη προεπιλεγεί στην Β' φάση του διαγωνισμού του εν λόγω έργου, είτε αυτοδύναμα είτε ως επικεφαλής κοινοπρακτικού σχήματος¹⁰⁵⁹. Κατά τις συναντήσεις συμφωνήθηκε η κατανομή του κατασκευαστικού αντικειμένου του έργου μεταξύ των συμπραττουσών εργοληπτικών εταιριών κατά τρόπο αντίστοιχο με αυτόν που χρησιμοποιήθηκε στο έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης» του έτους 2005. Ειδικότερα, συμφωνήθηκε ότι οποιαδήποτε από τις συμπράττουσες αναδεικνυόταν ανάδοχος του έργου θα απέδιδε μέρος του κατασκευαστικού αντικειμένου στις λοιπές εμπλεκόμενες, ώστε έκαστη να αναλάβει ποσοστό [...] % επί των εργασιών πολιτικού μηχανικού του έργου, είτε μέσω συμμετοχής στην κατασκευαστική κοινοπραξία είτε μέσω ανάληψης υπεργολαβίας.
528. Προς τούτο, οι συμπράττουσες επεξεργάσθηκαν και διαπραγματεύτηκαν, πριν από την υποβολή των οικονομικών προσφορών, διαφορετικά σενάρια ως προς τον τρόπο συμμετοχής έκαστης στην κατασκευή του έργου¹⁰⁶⁰ και συνέταξαν, πριν από την υποβολή των οικονομικών προσφορών, (τουλάχιστον) δεκατρία σχέδια συμφωνητικών, τα οποία αντάλλαζαν και σε μεταγενέστερο χρόνο, προς διασφάλισή τους και υιοθέτηση της βέλτιστης λύσης σε εκτέλεση των συμφωνηθέντων¹⁰⁶¹, και τα οποία συνιστούν όλα

¹⁰⁵⁶ Για το σύνολο των έργων αυτών βλ. Απόφαση Διευθέτησης, υπό IV.1.2.5.

¹⁰⁵⁷ Επί της συμμετοχής και ευθύνης των εταιριών αυτών από τη συμμετοχή στις υπό κρίση πρακτικές βλ. Απόφαση Διευθέτησης, υπό IV.2.5.

¹⁰⁵⁸ Ο διαγωνισμός διεξήχθη με «κλειστή διαδικασία». Για το Α' Στάδιο του διαγωνισμού αρχική ημερομηνία δημοπρασίας ήταν η 06.05.2009 και ημερομηνία προεπιλογής η 10.07.2009, ενώ η ημερομηνία υποβολής των οικονομικών προσφορών του Β' Σταδίου ήταν η 06.07.2012. Ημερομηνία ανοίγματος των οικονομικών προσφορών για το έργο ήταν η 24.12.2012, ενώ η ανακήρυξη του προσωρινού μειοδότη και η τελική κατακύρωση έγιναν την 01.05.2013.

¹⁰⁵⁹ Στο έργο είχαν προεπιλεγεί για να συμμετάσχουν στη Β' φάση του διαγωνισμού η Κ/Ε ΑΕΓΕΚ (ΑΕΓΕΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ- IMPREGILO - SELI - ANSALDO STS), η ΑΚΤΩΡ Α.Τ.Ε, η Κ/Ε ΤΕΡΝΑ (ΤΕΡΝΑ - ALPINE - FCC CONSTRUCTION) και η Κ/Ε J&P ΑΒΑΞ (J&P AVAX - GHELLA - ALSTOM).

¹⁰⁶⁰ [...]

¹⁰⁶¹ Σε εξεύρεση ενός επιτρεπόμενου κατά την τότε κείμενη νομοθεσία περί δημοσίων έργων τρόπου συμμετοχής των συμπραττουσών εταιριών στην εκτέλεση του έργου λαμβανομένων υπόψη των περιορισμών αναφορικά με το ύψος συμμετοχής του αναδόχου σε κατασκευαστική κοινοπραξία και την εκχώρηση αναγνωρισμένης υπεργολαβίας. Βλ. σχετικά άρθρα 66 και 68 του ν. 3669/2008.

παραλλαγές του ίδιου σχεδίου. Οι διαπραγματεύσεις επί των ανωτέρω συμφωνητικών διήρκησαν έως και το άνοιγμα των οικονομικών προσφορών¹⁰⁶².

529. Παράλληλα, εκπρόσωπος της εταιρίας ALSTOM, ο [...], επισκέφθηκε το γραφείο [...] (α) [...], [...], μέρα και ώρα αντίστοιχη με αυτή κατά την οποία επισκέφθηκαν το γραφείο [...] εκπρόσωποι των συμπραττουσών εταιριών κατά τα προαναφερθέντα και (β) [...], [...], [...]. Την ίδια ημέρα είχαν επισκεφθεί το γραφείο [...] και εκπρόσωποι των συμπραττουσών εταιριών, κατά τα προαναφερθέντα. Ωστόσο, κατά την κρίση της Επιτροπής και για τους λόγους που αναλύονται κατωτέρω (βλ. κατωτέρω υπό IV.2.2.2.10), η εμπλοκή της εταιρίας ALSTOM TRANSPORT SA στην κατανομή του ως άνω έργου δεν στοιχειοθετείται επαρκώς κατά νόμο.

IV.2.2 ΥΠΑΓΩΓΗ ΣΤΑ ΑΡΘΡΑ 1 Ν. 3959/2011 ΚΑΙ 101 ΣΛΕΕ – ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟΘΕΣΗ

530. Η υπαγωγή στους εφαρμοστέους κανόνες δικαίου, που ακολουθεί, βασίζεται σε συσχέτιση, συνδυαστική ερμηνεία και συνολική αξιολόγηση των στοιχείων του φακέλου της υπόθεσης και στην παράθεση των γεγονότων στην προηγούμενη ενότητα¹⁰⁶³.

IV.2.2.1 ΥΠΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ»

531. Εν προκειμένω, οι συμπράττουσες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται σε όλους τους κατασκευαστικούς τομείς (έργα πολιτικού μηχανικού, οδοποιίας, λιμενικά, υδραυλικά, κτιριακά, ενεργειακά, έργα παραχωρήσεων, ηλεκτρομηχανολογικά κ.α.). Η λειτουργία τους χαρακτηρίζεται από τον κεφαλαιουχικό τους χαρακτήρα. Επομένως, διεξάγουν κατά τρόπο αυτόνομο εμπορική και οικονομική δραστηριότητα, με ίδια ανάληψη των οικονομικών κινδύνων που συνεπάγεται η εν λόγω δραστηριότητα και ως εκ τούτου, εμπίπτουν ευθέως στην έννοια της «επιχείρησης», κατά τα προεκτεθέντα, σύμφωνα με τις διατάξεις περί ανταγωνισμού.

IV.2.2.2 ΥΠΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ «ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ» ΚΑΙ ΤΗΣ «ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΜΕΝΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ»

IV.2.2.2.1 Η λειτουργία της αντι-ανταγωνιστικής σύμπραξης της περιόδου 2005-2012

532. Η συνδυαστική και συνολική αξιολόγηση και ερμηνεία των στοιχείων της ενότητας «*Η σύμπραξη της περιόδου 2005 -2012*», καταδεικνύει ευθέως ότι κατά την επταετία από το

¹⁰⁶² [...]

¹⁰⁶³ Στην περιγραφή των Πραγματικών Περιστατικών και Αποδεικτικών Στοιχείων που προηγήθηκε γίνεται αναφορά, κατά το χρόνο επέλευσης των κρίσιμων κάθε φορά γεγονότων, και σε λοιπές, ελληνικές ή αλλοδαπές, εργοληπτικές εταιρίες. Η συμμετοχή των εν λόγω επιχειρήσεων στις υπό εξέταση παραβάσεις και η τυχόν ευθύνη τους στο πλαίσιο αυτών δεν αξιολογούνται στην παρούσα, η οποία απευθύνεται κατά τα αναφερόμενα ανωτέρω μόνο στις επιχειρήσεις εκείνες που δεν συμμετείχαν στη ΔΔΔ. Επί της συμμετοχής και ευθύνης από τις περιγραφόμενες στην παρούσα πρακτικές των μερών που συμμετείχαν στη ΔΔΔ έχει εκδοθεί η Απόφαση Διευθέτησης. Στην νομική αξιολόγηση που ακολουθεί συναντώνται αναφορές στα μέρη που συμμετείχαν στη ΔΔΔ, οι οποίες δεν μεταβάλλουν ούτε τροποποιούν ούτε ανακαλούν ούτε άλλως επηρεάζουν με οποιονδήποτε τρόπο τα κριθέντα δυνάμει της Απόφασης Διευθέτησης.

2005-2012, οι συμπράττουσες εργοληπτικές επιχειρήσεις υιοθέτησαν ένα σχέδιο κατανομής διαγωνισμών δημοσίων έργων, καθόρισαν το πλαίσιο της κοινής τους δράσης, εξέφρασαν την κοινή τους πρόθεση να συμπεριφερθούν κατά ορισμένο τρόπο στους σχετικούς διαγωνισμούς, και/ ή πραγματοποίησαν αμοιβαίες επαφές, στο πλαίσιο των οποίων μείωναν προληπτικά την αβεβαιότητα που συνεπάγεται η αυτοδύναμη ανταγωνιστική συμπεριφορά. Το κοινό αυτό σχέδιο αποτελούνταν από ειδικότερες συμφωνίες, μηχανισμούς και επιμέρους μέτρα, τα οποία συγκεκριμενοποιήθηκαν σταδιακά ανά ομάδα κατανεμόμενων έργων ή ανά έργο, ωστόσο, όλες οι επιμέρους εκφάνσεις του συνδέονταν μεταξύ τους μέσω της ομοιότητας των υιοθετούμενων πρακτικών και της ταυτότητας του στόχου τους.

533. Τα στοιχεία του φακέλου καταδεικνύουν ότι στόχοι του ως άνω σχεδίου ήταν η παγίωση της θέσης των συμπραττουσών στη σχετική αγορά και η άμβλυση των προσφερόμενων στους σχετικούς διαγωνισμούς δημοσίων έργων εκπτώσεων.

534. Στο πλαίσιο αυτό, κατά τη διάρκεια λειτουργίας της σύμπραξης την περίοδο 2005-2012, έλαβε χώρα υπό τη μορφή συμφωνίας ή εναρμονισμένης πρακτικής, σειρά αθέμιτων ενεργειών, στις οποίες ενεπλάκησαν οι συμπράττουσες και συγκεκριμένα οι συμπράττουσες εταιρίες επιδόθηκαν:

(1) σε συμφωνία/εναρμονισμένη πρακτική μεταξύ ανταγωνιστών για την κατανομή διαγωνισμών δημοσίων έργων, άρα σε κατανομή αγοράς, κυρίως με βάση τη δυναμικότητα των μελών της σύμπραξης, με στόχο την παγίωση της θέσης εκάστου από τους εμπλεκόμενους στην αγορά, η οποία ενείχε συμφωνία - πλαίσιο:

- ως προς τα έργα Μετρό της περιόδου 2005, το «πακέτο» των έργων των ετών 2011-2012 και τα έργα που εντάσσονται στην ενότητα «Λοιπά δημόσια έργα», με αντικείμενο

(α) την κατανομή της αξίας εργολαβικών συμβάσεων μεταξύ ανταγωνιστών, βάσει ποσοστώσεων ή ισομερώς, ανά περίπτωση, κυρίως μέσω

(i) του προσδιορισμού εκ των προτέρων (πριν την υποβολή των οικονομικών προσφορών) του μειοδότη (ή μειοδοτικού σχήματος), εκ περιτροπής μεταξύ των εμπλεκόμενων, ή

(ii) εναλλακτικά μέσω του προσδιορισμού, ήδη πριν την υποβολή των οικονομικών προσφορών, των σχημάτων που θα εκτελούσαν τα κρίσιμα έργα, καθώς και

(β) τον καθορισμό, κατά περίπτωση, του ύψους των υποβαλλόμενων, στο πλαίσιο διαγωνισμών δημοσίων έργων, προσφορών από τους λοιπούς πλην του αναδόχου εμπλεκόμενους,

(γ) τον προσδιορισμό των συμμετεχόντων σε διαγωνισμούς δημοσίων έργων, καθώς και

(δ) την υιοθέτηση μηχανισμών κατανομής διαγωνισμών μέσω ποσοστώσεων, παρακολούθησης, «προσαρμογής» και αποζημίωσης για τη διασφάλιση της τήρησης των συμφωνηθέντων.

- ως προς τα έργα ΣΔΙΤ, με αντικείμενο εκ των προτέρων (πριν την υποβολή των οικονομικών προσφορών) συζητήσεις/διαπραγματεύσεις επί σχεδίου για την κατανομή των έργων ΣΔΙΤ της περιόδου 2008
  - (2) σε χειραγώγηση των διαγωνισμών δημοσίων έργων, επαγόμενη από τις ως άνω πρακτικές και τα συστατικά τους στοιχεία και
  - (3) ως προς όλα τα ανωτέρω έργα, σε άμεσα συνδεδεμένη και διευκολυντική των ανωτέρω πρακτικών ανταλλαγή μεταξύ ανταγωνιστών ευαίσθητων εμπορικών πληροφοριών σχετικών, μεταξύ άλλων, με τη συμμετοχή εκάστου σε επικείμενους διαγωνισμούς δημοσίων έργων.
535. Οι ανωτέρω επιμέρους συνεννοήσεις και ενέργειες, ήτοι η κατανομή αγορών και η χειραγώγηση των διαγωνιστικών διαδικασιών, και οι επιβοηθητικές αυτών πρακτικές (μηχανισμοί προσαρμογής, παρακολούθησης, διασφάλισης και «αποζημίωσης», ανταλλαγή ευαίσθητων πληροφοριών κλπ), ανεξαρτήτως του εάν τηρήθηκαν ή ανατράπηκαν ή εάν ο/οι σχετικός/-οί διαγωνισμός/οί ολοκληρώθηκε/-αν ή ακυρώθηκε/-αν, αλλά και οι διαδικασίες διαπραγμάτευσης που τυχόν μεσολάβησαν έως την υιοθέτησή τους, καθώς και το συνολικό σχέδιο, του οποίου οι ενέργειες αυτές συνιστούν έκφραση, και η υλοποίηση αυτού του σχεδίου, ασχέτως του αποτελέσματος των κρίσιμων διαγωνισμών, ήτοι ανεξαρτήτως του αν ως τελικός ανάδοχος ενός έργου επελέγη εταιρία-μέλος της σύμπραξης ή τρίτη εταιρία, εμπίπτουν στην έννοια των «*συμφωνιών*» / «*εναρμονισμένων πρακτικών*» των άρθρων 1 του ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ, καθώς στηρίζονται στη ρητή ή σιωπηρή σύμπτωση των βουλήσεων των συμπραττουσών, ή, τουλάχιστον, στην ύπαρξη αμοιβαίων επαφών, με στόχο την εξάλειψη ή τουλάχιστον τον περιορισμό της αβεβαιότητας έκαστης ως προς τη συμπεριφορά των υπολοίπων στους σχετικούς διαγωνισμούς. Αν και κατά πάγια νομολογία, δεν είναι κρίσιμο, όπως προναφέρθηκε, να διευκρινισθεί σε ποια από τις ως άνω δύο μορφές συμπεριφοράς (συμφωνία ή εναρμονισμένη πρακτική) υπάγονται όλες οι επιμέρους ενέργειες στις οποίες προέβησαν οι συμπράττουσες επιχειρήσεις στο πλαίσιο της υπό εξέταση σύμπραξης, για λόγους πληρότητας αναφέρονται ειδικότερα τα ακόλουθα:
536. Στην έννοια της «*συμφωνίας*» κατά το δίκαιο ανταγωνισμού υπάγονται το κοινό σχέδιο, όπως αυτό συνάγεται από την αμοιβαία εξάρτηση, συμπληρωματικότητα, ομοιότητα και αντιστοιχία των πρακτικών που ακολουθήθηκαν από τις συμπράττουσες κατά την περίοδο 2005- 2012, συνιστώσες του οποίου υπήρξαν όλες οι ως άνω επιμέρους συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές, αλλά και η υλοποίησή του, παρά την τυχόν ανεξάρτητη συμμετοχή στους χειραγωγηθέντες διαγωνισμούς τρίτων εταιριών, και ασχέτως του αποτελέσματος αυτών, ήτοι ανεξάρτητα από το εάν ως τελικός ανάδοχος ενός έργου επελέγη εταιρία-μέλος του καρτέλ ή τρίτη εταιρία. Στην έννοια της «*συμφωνίας*» κατά το δίκαιο ανταγωνισμού υπάγονται και οι συμφωνίες-πλαίσιο ως προς τα κριτήρια και τη μεθοδολογία κατανομής, με αντικείμενο τους μηχανισμούς κατανομής βάσει δυναμικότητας/ποσοστώσεων και προσαρμογής, αλλά και διασφάλισης μέσω κοινοπρακτικών ή υπεργολαβικών συμφωνητικών ή άλλων μεθόδων, καθώς και οι

διαπραγματεύσεις επί των ως άνω συμφωνιών, δεδομένου ότι τα σχετικά στοιχεία καταδεικνύουν ότι επήλθε τελικώς σύμπτωση των βουλήσεων των εμπλεκόμενων.

537. Ακόμη πάντως και στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες οι διαπραγματεύσεις ως προς επιμέρους οργανωτικά ζητήματα της σύμπραξης δεν κατέληξαν σε συμφωνία, ή οι διαβουλεύσεις και οι σχεδιασμοί στο πλαίσιο του συμπαιγνιακού μηχανισμού δεν οδήγησαν στη σύναψη επιμέρους ολοκληρωμένης συμφωνίας-πλαίσιο για συγκεκριμένη ομάδα έργων¹⁰⁶⁴, είναι σαφές ότι οι διαπραγματεύσεις αυτές υπάγονται στην έννοια της «εναρμονισμένης πρακτικής», καθότι η έναρξη και διενέργειά τους προϋπέθετε την επίτευξη ενός βαθμού σύμπνοιας και αμοιβαιότητας μεταξύ των συμπραττουσών τουλάχιστον ως προς τον απώτερο στόχο των σχετικών διαβουλεύσεων. Σε κάθε περίπτωση, μέσω της συμμετοχής τους στις εν λόγω διαπραγματεύσεις, οι συμπράττουσες προσχώρησαν σε διαβουλεύσεις που είχαν σκοπό να επηρεάσουν τη συμπεριφορά τους σε διαγωνισμούς δημοσίων έργων.
538. «*Συμφωνία*» επήλθε, επίσης, ως προς τις επιμέρους, ανά διαγωνισμό, συνεννοήσεις για τον προκαθορισμό αναδόχου και την υποβολή προσφορών κάλυψης ή/και την καταστολή υποβολής τους ή την παραίτηση υποψηφίων από τη διεκδίκηση διαγωνισμών, καθώς και ως προς το σύνολο των προσυμφώνων/συμφωνητικών με αντικείμενο τη συμπερίληψη μη αναδόχων στην εκτέλεση των σχετικών έργων. Από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι η σύμπραξη της υπό κρίση περιόδου επωφελήθηκε, καθόλη τη διάρκεια της λειτουργίας της, από μία σειρά πρακτικών που προβλέπονταν από το νόμο ή είχαν διαμορφωθεί εθιμικά, όχι μεν αφεαυτές παράνομες, οι οποίες, ωστόσο, αξιοποιήθηκαν, τόσο στο πλαίσιο λειτουργίας του μηχανισμού διασφάλισης και «αποζημίωσης» μη αναδόχων δια της συμπερίληψής τους στην εκτέλεση των έργων όσο και στο πλαίσιο των μηχανισμών κατανομής μέσω ποσοτώσεων και προσαρμογής που είχε θέσει, κατά διαστήματα, σε λειτουργία η σύμπραξη για να επιτυγχάνεται η συμμετοχή εκάστου των εμπλεκόμενων στους προϋπολογισμούς των κατανεμηθέντων διαγωνισμών, αναλόγως της δυναμικότητάς του. Ειδικότερα, η σύμπραξη ως επικουρικό εργαλείο στο πλαίσιο του μηχανισμού προσαρμογής ή/και στο πλαίσιο του μηχανισμού διασφάλισης/«αποζημίωσης» την υποκατάσταση αναδόχου, τη σύσταση κατασκευαστικής κοινοπραξίας, τη σύναψη υπεργολαβιών, και την ανταλλαγή μεταξύ επιχειρήσεων συμμετεχουσών σε κοινοπραξίες εκτέλεσης έργων, των ποσοστών τους σε αυτές, με βασικό στόχο την εξυπηρέτηση και διευκόλυνση των κυρίαρχων πρακτικών της κατανομής αγοράς μέσω της εκ των προτέρων επιλογής αναδόχου και της χειραγώγησης διαγωνισμών.
539. Εξάλλου, στο πλαίσιο λειτουργίας της σύμπραξης λάμβανε κατ' ανάγκη χώρα, μεταξύ των συμπραττουσών, ως παράγων διευκόλυνσης της εφαρμογής της συνεννόησης, συστηματική ανταλλαγή ευαίσθητων, εμπορικών πληροφοριών, π.χ. ως προς τη συμμετοχή ή μη αυτών σε συγκεκριμένο επικείμενο διαγωνισμό. Ενδεικτικές της ανωτέρω λειτουργίας που επιτελούσε η ανταλλαγή πληροφοριών στο πλαίσιο της

¹⁰⁶⁴ Βλ. τα αναφερόμενα ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.1.3 για τα έργα ΣΔΙΤ.

καρτελικής σύμπραξης είναι οι εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] της [...] ¹⁰⁶⁵, [...] ¹⁰⁶⁶ [...] ¹⁰⁶⁷, όπου καταγράφονται συναντήσεις μελών της σύμπραξης κατά τις οποίες ανταλλάσσονται πληροφορίες ως προς την πρόθεση εμπλεκόμενων να υποβάλουν προσφορές στους διαγωνισμούς «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα» και «Τιθορέα-Δομοκός».

540. Κατά τους ως άνω τρόπους, οι συμπράττουσες δεσμεύονται να περιορίσουν την ελευθερία δράσης τους και την ελεύθερη επιχειρηματική τους βούληση μέσω της υποβολής προσφορών κάλυψης ή/και της καταστολής της υποβολής προσφορών ή/και της παραίτησης από τη διεκδίκηση συγκεκριμένων διαγωνισμών, προσδοκώντας ότι θα αναλάβουν εκ περιτροπής, επόμενο διαγωνισμό (ή τμήμα του) ή άλλο αντάλλαγμα. Σε κάθε περίπτωση, οι συμπράττουσες εκδήλωναν την κοινή τους πρόθεση να λάβει έκαστη υπόψη τα συμφέροντα των λοιπών ή/και παραιτούνταν από μια ανεξάρτητη επιχειρηματική συμπεριφορά, υποκαθιστώντας συνειδητά τους κινδύνους του ανταγωνισμού με την μεταξύ τους έμπρακτη συνεργασία, και εξαλείφοντας έτσι, ή τουλάχιστον περιορίζοντας, την αβεβαιότητα εκάστου ως προς τη συμπεριφορά των υπολοίπων στους σχετικούς διαγωνισμούς.

541. Η επεξεργασία των ως άνω αμοιβαίων ρυθμίσεων επιχειρούνταν μέσω τακτικών, κατά κανόνα πολυμερών, ενίοτε και διμερών, συναντήσεων ¹⁰⁶⁸. Από τη συνολική αξιολόγηση των στοιχείων του φακέλου αποδεικνύεται ότι επαφές πραγματοποιήθηκαν και ενόψει της κατανομής των έργων Μετρό του 2005. Στην πλειονότητα δε των διαγωνισμών που αποτέλεσαν αντικείμενο της παρούσας, η σύμπραξη προέβαινε σε σύναψη ή διαπραγμάτευση/ανταλλαγή συμφωνητικών συμμετοχής μη αναδόχων στην εκτέλεση των κρίσιμων έργων.

542. Σε κάθε περίπτωση, πρόκειται για περίπλοκη σύμπραξη μεγάλης διάρκειας, συνιστώμενη από πλέγμα επιμέρους συμφωνιών/εναρμονισμένων πρακτικών, διαρκώς εξελισσόμενων, οι δε συμφωνίες που συνάφθηκαν και οι εναρμονισμένες πρακτικές που υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο αυτής, εντάσσονται σε ένα σύνολο προσπαθειών των συμπραττουσών επιχειρήσεων προκειμένου να πετύχουν το κοινό στόχο τους, ο οποίος συνίστατο στην στρέβλωση του ανταγωνισμού.

IV.2.2.2.2 Επιχειρηματολογία Εμπλεκόμενων Μερών - Εκτίμηση Της Επιτροπής

IV.2.2.2.2.1 Αποδεικτική αξία στοιχείων του φακέλου σχετικά με την στοιχειοθέτηση σύμπραξης – πλέγματος «συμφωνιών»/ «εναρμονισμένων πρακτικών» κατά την περίοδο 2005 - 2012 ¹⁰⁶⁹

¹⁰⁶⁵ [...]

¹⁰⁶⁶ Βλ. ανωτέρω υποσημείωση 1052.

¹⁰⁶⁷ Βλ. ανωτέρω υποσημείωση 1053.

¹⁰⁶⁸ Βλ. ανωτέρω ως προς τα έργα της περιόδου 2011-2012 υπό ενότητα IV.2.1.4, το έργο «Επέκταση Μετρό Θεσσαλονίκης» υπό παρ. 527 και τα έργα ΣΔΙΤ υπό IV.2.1.3.

¹⁰⁶⁹ Για τον εν λόγω ζήτημα βλ. και επιμέρους κεφάλαια για τη συμμετοχή στην υπό κρίση σύμπραξη των συμμετεχόντων στην παρούσα διαδικασία μερών, όπου αντιμετωπίζονται και τα ειδικότερα επιχειρήματα των μερών.

543. Στα υπομνήματά τους, αλλά και κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής, τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη αμφισβήτησαν την αποδεικτική αξία ορισμένων εγγράφων του φακέλου. Συγκεκριμένα:
544. Ορισμένα από τα συμμετέχοντα μέρη¹⁰⁷⁰ προέβαλαν τον ισχυρισμό ότι οι χειρόγραφες σημειώσεις [...] ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² συνιστούν ανυπόγραφα έγγραφα, πρόχειρες σημειώσεις επί της ουσίας, άγνωστης ημερομηνίας, που εντοπίστηκαν στα γραφεία τρίτης εταιρίας, χωρίς να έχουν ουδέποτε ανταλλαγή μεταξύ των συμπραττουσών¹⁰⁷³. Προέβαλαν¹⁰⁷⁴, επιπροσθέτως, τον ισχυρισμό ότι δεν νοείται στοιχειοθέτηση ευθύνης τους βάσει των σημειώσεων αυτών, καθώς ούτε μπορούσαν να γνωρίζουν ούτε αντιλαμβάνονται το περιεχόμενό τους, το οποίο σε κάθε περίπτωση δεν είναι σαφές, καθώς δεν προκύπτουν από αυτό οι λεπτομέρειες οποιασδήποτε συνεννόησης (συμμετέχοντες, χρόνος, τόπος, αντικείμενο)¹⁰⁷⁵ ούτε αναφέρονται σε αυτό και τα πέντε έργα Μετρό της περιόδου 2005, που φέρονται να αποτέλεσαν αντικείμενο χειραγώγησης. Αντίστοιχα, στον πίνακα excel με τίτλο «[...]», [...] ¹⁰⁷⁶, δεν γίνεται καμία αναφορά σε αλλοδαπές εταιρίες¹⁰⁷⁷, ενώ περαιτέρω ο εν λόγω πίνακας έπεται όλων των διαγωνισμών για τα έργα Μετρό της περιόδου 2005 και ως εκ τούτου δεν δύναται να τεκμηριώσει την αποδιδόμενη προσυεννόηση¹⁰⁷⁸, δεν αναφέρεται δε και στα πέντε έργα Μετρό της περιόδου 2005 που φέρονται να αποτέλεσαν αντικείμενο χειραγώγησης¹⁰⁷⁹, ενώ ουδέποτε αποτέλεσε αντικείμενο ανταλλαγής μεταξύ των συμπραττουσών¹⁰⁸⁰. Τα ανωτέρω προβλήθηκαν¹⁰⁸¹ εν πολλοίς και για το [...] ενημερωτικό σημείωμα¹⁰⁸², το οποίο κατά τα μέρη αποτυπώνει προσωπικές εκτιμήσεις συντάκτη του χωρίς πραγματική βάση¹⁰⁸³. Τον ισχυρισμό, επίσης,

¹⁰⁷⁰ Βλ. το υπ'αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της FCC, σελ. 8επ, το υπ'αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SALINI, σελ. 4 επ., το υπ'αριθ. πρωτ. 350/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας VINCI, σελ. 34.

¹⁰⁷¹ [...]

¹⁰⁷² Για τα κυριότερα αποδεικτικά στοιχεία για το «πακέτο» έργων Μετρό της περιόδου 2005 – 2007 βλ. ανωτέρω υπό IV.2.1.2.

¹⁰⁷³ Βλ. το υπ'αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της FCC, σελ. 8 επ, το υπ'αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SALINI, σελ. 4επ., το υπ'αριθ. πρωτ. 350/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας VINCI, σελ. 34

¹⁰⁷⁴ Βλ. το υπ'αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της FCC, σελ. 8 επ, το υπ'αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SALINI, σελ. 4επ.

¹⁰⁷⁵ Βλ. το υπ'αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SELI, σελ. 124επ

¹⁰⁷⁶ ηλεκτρονικό έγγραφο – επιτόπιος έλεγχος ΑΚΤΩΡ.

¹⁰⁷⁷ Βλ. το υπ'αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της FCC, σελ. 7, και το υπ'αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SALINI, σελ. 5 επ.

¹⁰⁷⁸ Βλ. το υπ'αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της FCC, σελ. 7, το υπ'αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SALINI, σελ. 5 επ. και το υπ'αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της SELI, σελ. 124επ.

¹⁰⁷⁹ Βλ. το υπ'αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της FCC, σελ. 7, και το υπ'αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SALINI, σελ. 5 επ.

¹⁰⁸⁰ Βλ. το υπ'αριθ. πρωτ. 350/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας VINCI, σελ. 35

¹⁰⁸¹ Βλ. το υπ'αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της FCC, σελ. 7, το υπ'αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SALINI, σελ. 5 επ., το υπ'αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SELI, σελ. 124επ., και το υπ'αριθ. πρωτ. 350/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας VINCI, σελ. 35.

¹⁰⁸² [...]

¹⁰⁸³ Βλ. το υπ'αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SELI, σελ. 124επ.

ότι συνιστούν προσωπικές εκτιμήσεις λόγω της μη ενασχόλησης και γνώσης [...] με τα έργα Μετρό προέβαλαν ορισμένοι¹⁰⁸⁴ και ως προς την [...] κατάθεση του [...] στο πλαίσιο της Αίτησης Επιείκειας.

545. Περαιτέρω, ορισμένα μέρη¹⁰⁸⁵ προέβαλαν τον ισχυρισμό ότι τα προσύμφωνα/ συμφωνητικά διασφάλισης αναφορικά με το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης»¹⁰⁸⁶, που εντοπίστηκαν στους επιτόπιους ελέγχους, είναι ανυπόγραφα και αγνώστου ημερομηνίας ή σε κάθε περίπτωση μεταγενέστερης της υποβολής και του ανοίγματος των οικονομικών προσφορών¹⁰⁸⁷, τα οποία, όπως και οι ανωτέρω σημειώσεις¹⁰⁸⁸, εντοπίστηκαν στα γραφεία τρίτης εταιρίας και, ως εκ τούτου, δεν νοείται στοιχειοθέτηση ευθύνης τους βάσει αυτών. Συναφώς, προβλήθηκε και ο ισχυρισμός¹⁰⁸⁹, ότι, αν τα εν λόγω έγγραφα επιτελούσαν «διασφαλιστική» λειτουργία θα έπρεπε να φέρουν τις υπογραφές της αναδόχου κοινοπραξίας που είχε προσυμφωνηθεί, και όχι των εταιριών υπέρ των οποίων τα έγγραφα αυτά δόθηκαν προς διασφάλιση.

546. Οι ως άνω ισχυρισμοί είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι, δεδομένου ότι τα ανωτέρω επίμαχα έγγραφα στο σύνολό τους, συνιστούν άμεση έγγραφη απόδειξη της διαπραχθείσας εξ αντικείμενου παράβασης, καθώς συντάχθηκαν όλα, με την εξαίρεση της κατάθεσης στο πλαίσιο της Αίτησης Επιείκειας, σε ανύποπτο χρόνο και συγχρόνως προς τις σχετικές αντι-ανταγωνιστικές ενέργειες, και μάλιστα στη συντριπτική τους πλειοψηφία¹⁰⁹⁰ από τους άμεσα και αυτοπροσώπως εμπλεκόμενους στην αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη. Το περιεχόμενο τους μάλιστα συγκλίνει, τόσο μεταξύ τους όσο και με τα στοιχεία των αναθετουσών Αρχών επί των επίμαχων έργων Μετρό της περιόδου 2005. Εντοπίστηκαν δε σε υλική και ηλεκτρονική μορφή κατά τους αιφνίδιους επιτόπιους ελέγχους που διενήρησε η Υπηρεσία στα γραφεία των συμπραττουσών εταιριών.

547. Ειδικότερα, οι προαναφερόμενες χειρόγραφες σημειώσεις¹⁰⁹¹ συγκλίνουν, τόσο μεταξύ τους όσο και με το περιεχόμενο του πίνακα excel με τίτλο «[...]»¹⁰⁹² αφενός ως προς την [...] κατανομή των έργων «Αιγάλεω-Χαϊδάρη», «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη» και «Αγ. Δημήτριος-Ελληνικό» και αφετέρου ως προς τις ελληνικές εταιρίες που συμμετείχαν σε αυτή¹⁰⁹³. Η ταύτιση αυτή των δύο εγγράφων, που συντάχθηκαν από στελέχη δύο ανταγωνιστριών εταιριών, αποκλείει την πιθανότητα να αποτελούσαν αυτά σκέψεις και

¹⁰⁸⁴ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SELI, σελ. 124επ.

¹⁰⁸⁵ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της FCC, σελ. 8 επ, το υπ' αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SALINI, σελ. 4 επ, και το υπ' αριθ. πρωτ. 350/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας VINCI, σελ. 34.

¹⁰⁸⁶ [...]

¹⁰⁸⁷ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της FCC, σελ. 7, το υπ' αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SALINI, σελ. 5 επ. και το υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της SELI, σελ. 124 επ.

¹⁰⁸⁸ [...]

¹⁰⁸⁹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SALINI, σελ. 5-6.

¹⁰⁹⁰ [...].

¹⁰⁹¹ [...]

¹⁰⁹² [...]

¹⁰⁹³ Η ευθύνη των εν λόγω εταιριών συνιστά αντικείμενο της Απόφασης Διευθέτησης υπό IV.2.5.1.

μονομερείς σχεδιασμούς των συντακτών τους. Η ταύτιση αυτή καταδεικνύει, επιπροσθέτως, ότι ακόμη και αν τα εν λόγω έγγραφα δεν υπήρξαν αυτά καθεαυτά, αντικείμενο ανταλλαγής μεταξύ των συμπραττουσών εταιριών, υπήρξαν, ωστόσο, απόρροια ανταλλαγών, διαπραγματεύσεων και συνεννοήσεων επί του ταυτόσημου περιεχομένου τους. Συνακόλουθα, από τα ανωτέρω έγγραφα, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η εκεί προβλεπόμενη κατανομή των κρίσιμων έργων εφαρμόστηκε στην πράξη, προκύπτει η υιοθέτηση της συμφωνίας για την κατανομή των έργων Μετρό «Μετρό Θεσσαλονίκης», «Αιγάλεω-Χαϊδάρη», «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη» και «Αγ. Δημήτριος-Ελληνικό» και «Χολαργός-Νομισματοκοπείο-Αγ. Παρασκευή»,

548. Στο βαθμό δε που αφορούν ειδικώς το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης», οι προαναφερόμενες σημειώσεις συγκλίνουν και προς τα ανωτέρω παρόμοιου αντικειμένου συμφωνητικά διασφάλισης¹⁰⁹⁴, με αντικείμενο τη συμμετοχή των δύο συμβαλλόμενων εταιριών¹⁰⁹⁵ ως μέλους κατασκευαστικής κοινοπραξίας και υπερβολάβου αντιστοίχως στην εκτέλεση του έργου «Μετρό Θεσσαλονίκης», ανάδοχος του οποίου αναδείχθηκε η αντι-συμβαλλόμενη τους στα ως άνω συμφωνητικά κοινοπραξία. Τα ανωτέρω έγγραφα εντοπίστηκαν αμφότερα, στα γραφεία της εταιρίας που θα συμμετείχε, κατά τα εντός αυτών προβλεπόμενα, ως υπερβολάβος στην εκτέλεση του έργου και το ένα από αυτά φέρει την υπογραφή της εταιρίας που επρόκειτο να συμμετάσχει στην κατασκευαστική κοινοπραξία. Είναι, επομένως, σαφές ότι υπήρξαν αντικείμενο επαφών μεταξύ των ως άνω εταιριών. Τα εν λόγω συμφωνητικά δεν φέρουν την υπογραφή του προσυμφωνηθέντος μειοδότη, επομένως, διαφέρουν κατά τούτο από τα «διασφαλιστικά» συμφωνητικά που συνάφθηκαν στο πλαίσιο της κατανομής του πακέτου των (μεταγενέστερων των έργων Μετρό) έργων της περιόδου 2011-2012. Το γεγονός αυτό, ωστόσο, δεν αναιρεί τον αθέμιτο χαρακτήρα τους δεδομένου αφενός ότι συγκλίνουν κατά περιεχόμενο με τα «διασφαλιστικά» συμφωνητικά του «πακέτου» των έργων της περιόδου 2011-2012 και αφετέρου ότι αντηλλάγησαν σε χρόνο πριν την κατακύρωση του κρίσιμου έργου μεταξύ εταιριών που συμμετείχαν στον διαγωνισμό, στον οποίο αφορούσαν τα εν λόγω συμφωνητικά, σε (φαινομενικά) ανταγωνιστικά σχήματα, και αποτελούσαν κατά τον κρίσιμο χρόνο, βάσει των αδιάσειστων στοιχείων που προαναφέρθηκαν, μέλη παράνομης σύμπραξης με αντικείμενο την κατανομή διαγωνισμών για έργα Μετρό.

549. Η ύπαρξη, εξάλλου, αθέμιτων συμφωνιών/διαπραγματεύσεων σε σχέση με την κατανομή των έργων Μετρό «Άγιος Δημήτριος-Ελληνικό» και «Αιγάλεω Χαϊδάρη» επιβεβαιώνεται και από το [...] μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας μεταξύ στελεχών των εταιριών [...] και FCC, περί διασφάλισης και ικανοποίησης του «κοινού τους συμφέροντος», έγγραφο επίσης σύγχρονο της αποδιδόμενης παράβασης, το περιεχόμενο του οποίου συγκλίνει επί της ουσίας με το περιεχόμενο του μηνύματος ηλεκτρονικής αλληλογραφίας [...] των ίδιων στελεχών, και αυτό παρότι μεσολάβησε μήνυμα απόσυρσής του. Τα διαλαμβανόμενα δε στο δεύτερο μήνυμα για την [...] κατανομή της

¹⁰⁹⁴ [...]

¹⁰⁹⁵ που συμμετείχαν στη ΔΔΔ.

αξίας των εργασιών μεταξύ των ανωτέρω εταιριών, μελών της ίδιας κοινοπραξίας, συγκλίνει με τη μεθοδολογία κατανομής του εργολαβικού ανταλλάγματος των έργων Μετρό 2005 – 2007 που αποτυπώνεται στις προαναφερόμενες χειρόγραφες σημειώσεις¹⁰⁹⁶, τόσο σε επίπεδο σχημάτων¹⁰⁹⁷ όσο και εντός του σχήματος [...] και FCC¹⁰⁹⁸.

550. Επιπλέον, τόσο οι ανωτέρω χειρόγραφες σημειώσεις¹⁰⁹⁹ όσο και ο πίνακας excel με τίτλο «[...]»¹¹⁰⁰ συνιστούν στοιχεία αξιόπιστα, καθώς είναι όλα ευρήματα με περιεχόμενο πλήρες και ως επί το πλείστον σαφές, με γνωστή προέλευση από συντάκτες που είχαν ίδια γνώση των πρακτικών της επίμαχης περιόδου. Το δεύτερο από αυτά φέρει βέβαιη ημερομηνία που συνάγεται με ακρίβεια από την ημερομηνία αποστολής του εν λόγω μηνύματος, ενώ ο χρόνος σύνταξης των χειρόγραφων σημειώσεων προκύπτει από την δήλωση του ίδιου του συντάκτη τους σε συνδυασμό με τα αναφερόμενα στις σημειώσεις¹¹⁰¹ και, συνεπώς, ο χρόνος σύνταξης των εν λόγω ευρημάτων είναι προσδιορίσιμος. Το γεγονός δε ότι ο πίνακας excel με τίτλο «[...]» είναι απολογιστικός, σε αντίθεση με όσα υποστηρίζουν τα μέρη, ενισχύει την αποδεικτική του αξία ως προς την ύπαρξη και το περιεχόμενο των προσυμφωνηθέντων, διότι σε αυτόν δεν αποτυπώνονται απλοί σχεδιασμοί, αλλά τα συμφωνηθέντα και υλοποιηθέντα στο πλαίσιο της σύμπραξης. Σαφής είναι η προέλευση και η ημερομηνία σύνταξης και των [...] μηνυμάτων ηλεκτρονικής αλληλογραφίας μεταξύ στελεχών των εταιριών [...] και FCC, το δε περιεχόμενό τους καθίσταται σαφές από την συνδυαστική ανάγνωση των ανωτέρω μηνυμάτων με τα λοιπά στοιχεία του φακέλου, τις επιστολές των αναθετουσών αρχών περί του χρόνου διενέργειας των διαγωνισμών και των αναδόχων σχημάτων και την ακροαματική διαδικασία (βλ. και κατωτέρω υπό παρ. 493).

551. Περαιτέρω, οι υπολογισμοί που περιέχουν τα ανωτέρω έγγραφα, οι μεν χειρόγραφες σημειώσεις ως προς τους προϋπολογισμούς των έργων «Μετρό Θεσσαλονίκης», «Αιγάλεω-Χαϊδάρη», «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη» και «Αγ. Δημήτριος-Ελληνικό» [...] και την προσφορά της ΑΕΓΕΚ στο πλαίσιο του διαγωνισμού «Μετρό Θεσσαλονίκης» [...], ο δε πίνακας excel με τίτλο «[...]» ως προς τα ποσά των συμβάσεων έργου των αναδόχων στο πλαίσιο των έργων «Αιγάλεω-Χαϊδάρη», «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη», «Αγ. Δημήτριος-Ελληνικό» και «Χολαργός, Νομισματοκοπείο, Αγία Παρασκευή», επιβεβαιώνονται σε σημαντικό βαθμό, και σε ορισμένες περιπτώσεις, πλήρως, από τα στοιχεία που εισέφερε η ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ ΑΕ σε σχέση με τα ως άνω έργα¹¹⁰².

552. Σαφής είναι η προέλευση και η ημερομηνία σύνταξης και του από 18.04.2006 ενημερωτικού σημειώματος¹¹⁰³.

---

¹⁰⁹⁶ [...]

¹⁰⁹⁷ [...]

¹⁰⁹⁸ [...]

¹⁰⁹⁹ [...]

¹¹⁰⁰ [...]

¹¹⁰¹ [...]

¹¹⁰² [...]

¹¹⁰³ [...]

553. Για λόγους πληρότητας, ενόψει και των προαναφερόμενων ισχυρισμών των μερών ως προς το εν λόγω έγγραφο, στο οποίο γίνεται λόγος για την κατανομή έργων Μετρό μεταξύ των τεσσάρων μεγάλων εργοληπτικών επιχειρήσεων 7^{ης} τάξης της περιόδου, σημειώνεται ότι ναι μεν αυτό προέρχονται από εκπρόσωπο εταιρίας που δεν συμμετείχε αυτοπροσώπως και άμεσα στην κατανομή των συγκεκριμένων έργων, και άρα είχε μόνο εξ ακοής αντίληψη για τα γεγονότα, στα οποία αναφέρεται, ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν εξουδετερώνει την αποδεικτική του αξία. Και τούτο διότι συντάχθηκε σε χρόνο ανύποπτο και συγχρόνως προς την κατανομή των έργων Μετρό, στα οποία αφορά, από υψηλόβαθμο στέλεχος σημαντικής εργοληπτικής επιχείρησης, με σαφή γνώση του κλάδου και του περιβάλλοντος, στο οποίο κινούνταν. Κρίνεται, συνεπώς, ότι σε συνδυασμό και με τα λοιπά στοιχεία του φακέλου, το εν λόγω αποδεικτικό στοιχείο αποτελεί αξιόπιστη πηγή πληροφοριών σε σχέση με την επέλευση των κρίσιμων γεγονότων¹¹⁰⁴, έστω μειωμένης αποδεικτικής ισχύος σε σχέση με τα λοιπά στοιχεία που αφορούν στην κατανομή των έργων Μετρό 2005.
554. Απορριπτέος ως αβάσιμος είναι και ο προαναφερόμενος ισχυρισμός ότι η αποδιδόμενη εμπλοκή ορισμένων εργοληπτικών επιχειρήσεων στη σύμπραξη δεν θεμελιώνεται σε αποδεικτικά στοιχεία που προέρχονται από τις ίδιες ή, συναφώς, ότι αυτές δεν γνώριζαν την ύπαρξη ή το περιεχόμενο των εγγράφων που εντοπίστηκαν κατά τους επιτόπιους ελέγχους της ΓΔΑ στα γραφεία άλλων εμπλεκόμενων εταιριών για την περίοδο 2005 - 2007. Τουναντίον, όπως προαναφέρθηκε (βλ. παρ. 217), στοιχεία που εντοπίστηκαν κατά τη διάρκεια επιτόπιου ελέγχου που διενεργήθηκε στα γραφεία μίας επιχείρησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως απόδειξη κατά άλλης επιχείρησης. Και τούτο, ακόμη κι αν η τελευταία δεν μνημονεύεται ρητώς στο σχετικό έγγραφο. Συναφώς, το γεγονός ότι τα έγγραφα σε βάρος μίας επιχείρησης δεν βρέθηκαν στους χώρους της δεν απομειώνει κατ' ελάχιστο την αποδεικτική τους αξία. Εξάλλου, τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη έλαβαν πρόσβαση στα στοιχεία του φακέλου της υπόθεσης τα σχετικά με τις αποδιδόμενες σε κάθε μία επιχείρηση αιτιάσεις, ιδίως δε σε όσα συλλέχθηκαν ή προέρχονται από τις λοιπές εμπλεκόμενες επιχειρήσεις ή από άλλη πηγή, άσκησαν προσηκόντως τα δικαιώματα άμυνας και προέβαλαν υπερασπιστικούς ισχυρισμούς, έχοντας πλήρως κατανοήσει τις αποδιδόμενες κατηγορίες και τελώντας σε γνώση του αποδεικτικού υλικού.
555. Ορισμένα από τα μέρη της παρούσας¹¹⁰⁵ προέβαλαν τον ισχυρισμό ότι δεν επιτεύχθηκε συμφωνία ως προς την κατανομή των έργων Μετρό της περιόδου 2005 - 2007 και ιδίως του έργου «ΜΕΤΡΟ Θεσσαλονίκης», διότι υπήρξαν σφοδρές αντιδικίες μεταξύ των συμπραττουσών επιχειρήσεων, τόσο ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων όσο και ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με το εν λόγω έργο. Οι ισχυρισμοί αυτοί είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι, καθώς όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου και περιγράφεται ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.1.2, η συμφωνία – πλαίσιο για την κατανομή

¹¹⁰⁴ Βλ. και ΠΕΚ Τ-11/89, *Shell International Chemical Company Ltd*, Συλλ. Π-00757, σκ. 86.

¹¹⁰⁵ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της SALINI, σελ. 7, και το υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της SELI, σελ. 124.

των έργων Μετρό της περιόδου 2005 – 2007 καταρτίστηκε ήδη πριν την υποβολή οικονομικών προσφορών στο διαγωνισμό για το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης». Οι διενέξεις που επικαλούνται τα μέρη επακολούθησαν τη σύναψη της υπό κρίση αντι-ανταγωνιστικής συμφωνίας και, αν και δεν δύναται να αποκλεισθεί η πιθανότητα να επηρέασαν ή ακόμα και να οδήγησαν στην αναβολή ή και ματαίωση της υλοποίησης των συμφωνηθέντων ως προς το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης», ήτοι τη συμμετοχή στην εκτέλεση του έργου των εταιριών που συμμετείχαν στη Β΄ φάση του διαγωνισμού, ωστόσο δεν ανέτρεψαν τη συμφωνία – πλαίσιο και την υλοποίηση αυτής, όπως αποδεικνύεται από την εκ περιτροπή ανάληψη των έργων Μετρό της περιόδου 2005 – 2007 από τις συμπράξεις.

556. Απορριπτέοι ως αβάσιμοι είναι και οι ισχυρισμοί¹¹⁰⁶ ότι ο πίνακας excel με τίτλο «[...]» με ημερομηνία 19.11.2008¹¹⁰⁷ και οι πίνακες excel με θέμα «[...]» και [...] ¹¹⁰⁸, περιέχουν ασυμφωνίες μεταξύ τους, τόσο ως προς τα υπό κατανομή έργα όσο και ως προς τα ποσοστά που «έχει λαμβάνειν» η κάθε αναγραφόμενη εταιρία, ώστε να μην δύναται να συναχθεί από αυτούς η ύπαρξη συνεννόησης για την κατανομή των έργων ΣΔΙΤ. Όπως όμως προεκτέθηκε (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.1.3), οι διαπραγματεύσεις και επαφές μεταξύ των εταιριών που συνέπραξαν για την κατανομή των έργων ΣΔΙΤ επιβεβαιώνεται από ένα συνδυασμό εγγράφων στοιχείων και στοιχείων επικοινωνίας μεταξύ τους (προαναφερόμενοι πίνακες excel, εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...]), το περιεχόμενο των οποίων συγκλίνει, ενώ είναι πλήρες και αξιόπιστο, καθώς προκύπτουν με απόλυτη σαφήνεια η προέλευση, ο συντάκτης και η ημερομηνία των ως άνω εγγράφων. Επιπροσθέτως, και λαμβάνοντας ακριβώς υπόψη ότι οι ανωτέρω πίνακες αποτυπώνουν, όπως και οι ίδιοι αναφέρουν, «σχέδια» κατανομής και όχι τον τελικό τρόπο υλοποίησης της, ο βαθμός της μεταξύ τους σύγκλισης ως προς βασικά στοιχεία της μεθοδολογίας κατανομής, καθώς και της σύγκλισης με τα στοιχεία των αναθετουσών είναι εξαιρετικά υψηλός. Έτσι, τα έργα που περιλαμβάνονται σε αυτούς, αντιστοιχούν πλήρως σε έργα ΣΔΙΤ που είχαν προκηρυχθεί την εποχή εκείνη από την Ειδική Γραμματεία ΣΔΙΤ, ενώ οι προϋπολογισμοί των εν λόγω έργων, αλλά και οι κύκλοι εργασιών των αναφερόμενων σε αυτούς ομίλων, που καταγράφονται με στόχο να υπολογισθούν οι ποσοστάσεις που αντιστοιχούν στις συγκεκριμένες εταιρίες, όπως και η καταγραφή των προεπιλεγέντων, στο πλαίσιο των κρίσιμων διαγωνισμών, σχημάτων και της δομής αυτών είναι ακριβείς. Περαιτέρω, σύγκλιση παρατηρείται και μεταξύ των εγγράφων που αναφέρονται σε συναντήσεις των συμπρακτούσων [...], και το χρόνο που στάλθηκε εκτελεστικό των σεναρίων σχέδιο συμφωνίας¹¹⁰⁹.

¹¹⁰⁶ Βλ. ιδίως το υπ' αριθ. πρωτ. 370/26.09.2016 Υπόμνημα της ΑΤΕ, σελ. 35επ.

¹¹⁰⁷ [...]

¹¹⁰⁸ [...]

¹¹⁰⁹ Για τα κυριότερα αποδεικτικά στοιχεία για το «πακέτο» έργων ΣΔΙΤ βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.1.3.

557. Ορισμένα από τα εμπλεκόμενα μέρη¹¹¹⁰ προέβαλαν, περαιτέρω, τον ισχυρισμό ότι οι αποδιδόμενες αιτιάσεις ως προς το «πακέτο» των έργων των ετών 2011-2012 δεν θεμελιώνονται σε πρόσφορα αποδεικτικά στοιχεία με άμεση και ευθεία αποδεικτική ισχύ, αλλά ιδίως ως προς τις αλλοδαπές επιχειρήσεις που φέρονται να συμμετείχαν στην υπό κρίση σύμπραξη την ανωτέρω περίοδο, σε συνοπτικές σημειώσεις του προσωπικού ημερολογίου [...]. Κάτα τις αιτιάσεις τους, οι εγγραφές αυτές είναι ήσσονος αποδεικτικής αξίας, διότι [...] δεν ήταν αυτόπτης μάρτυρας όσων αναπαράγει αναφορικά με τις επαφές των αλλοδαπών εταιριών με τη σύμπραξη¹¹¹¹, αλλά αυτήκοος απλώς μάρτυρας αυτών¹¹¹² και οι αναφορές αυτές δεν επιβεβαιώνονται από άλλα στοιχεία¹¹¹³, όπως για παράδειγμα τιμολόγια ή αποδεικτικά κατάθεσης της χρηματικής «αποζημίωσης», ενώ δεν συγκλίνουν σε ορισμένες περιπτώσεις και με τις λίστες ελέγχου επισκεπτών της εταιρίας [...]¹¹¹⁴. Προβλήθηκε, επιπροσθέτως, ο ισχυρισμός¹¹¹⁵ ότι ο πίνακας που επισυνάπτεται [...] μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, με τίτλο [...]¹¹¹⁶, είναι προπαρασκευαστικός, και, συνεπώς, αποτυπώνει σενάρια και πιθανές εκκρεμότητες, και όχι αναγνωρισμένες οφειλές μεταξύ των συμπραττουσών.

558. Οι ανωτέρω ισχυρισμοί είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι. Η κατανομή διαγωνισμών δημοσίων έργων κατά τα έτη 2011-2012 προκύπτει από μία ευρεία δέσμη συγκλινόντων αποδεικτικών στοιχείων, αλλά και σειράς ενδείξεων και συμπτώσεων, συνολικά θεωρούμενων. Τα στοιχεία στα οποία θεμελιώνεται η διαπίστωση αυτή είναι άμεσα, ως επί το πλείστον, αποδεικτικά στοιχεία (προσωπικά ημερολόγια των [...] και [...], λίστες εισόδου ετών 2011 και 2012 της εταιρίας [...], έγγραφα, όπως απολογιστικοί πίνακες, ηλεκτρονική αλληλογραφία, και συμβάσεις/συμφωνητικά που εντοπίστηκαν, σε υλική και ηλεκτρονική μορφή, κατά τους αιφνιδιαστικούς επιτόπιους ελέγχους της Υπηρεσίας στα γραφεία των συμπραττουσών εταιριών, έγγραφα διασφαλιστικά συμφωνητικά και καταθέσεις στο πλαίσιο της Αίτησης Επιείκειας), τα οποία στην πλειονότητά τους (με την εξαίρεση των καταθέσεων) συντάχθηκαν σε ανύποπτο και σύγχρονο με τη διενέργεια των παραβατικών συναντήσεων και πρακτικών χρόνο, και προέρχονται από τους συμμετέχοντες στις ανωτέρω, παραβατικές και για τους ίδιους, συναντήσεις με περιοριστικό του ανταγωνισμού περιεχόμενο που είχαν άμεση γνώση των πραγματικών περιστατικών της επίμαχης περιόδου.

559. Καταρχήν, οι πίνακες που εντοπίστηκαν κατά τη διενέργεια αιφνιδίων ελέγχων στα γραφεία συμπραττουσών εταιριών¹¹¹⁷ έχουν ιδιαίτερη αποδεικτική αξία, δεδομένου ότι συντάχθηκαν σε χρόνο ανύποπτο και συγχρόνως προς την αντι-ανταγωνιστική συμφωνία

¹¹¹⁰ Βλ. ιδίως το υπ' αριθ. πρωτ. 365/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας NEMESIS, σελ. 1-2, και το υπ' αριθ. πρωτ. 358/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας RIZZANI, σελ. 8-9.

¹¹¹¹ [...]

¹¹¹² Βλ. ιδίως το υπ' αριθ. πρωτ. 358/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας RIZZANI, σελ. 7 επ, και το υπ' αριθ. πρωτ. 354/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας TECHNIMONT, σελ 13επ.

¹¹¹³ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 354/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας TECHNIMONT, σελ 13 επ, και το υπ' αριθ. πρωτ. 356/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας IMPRESA.

¹¹¹⁴ Βλ. ιδίως το υπ' αριθ. πρωτ. 358/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας RIZZANI, σελ. 10.

¹¹¹⁵ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 379/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΙΑΚΩΒΟΥ, σελ. 17 επ.

¹¹¹⁶ [...]

¹¹¹⁷ [...]

που αποτυπώνουν, εκπονήθηκαν δε από πρόσωπα¹¹¹⁸, που μετείχαν στις σχετικές με την κατανομή προσυμφωνήσεις, όπως προκύπτει από τις λίστες εισόδου της εταιρίας [...], ενώ παράλληλα η ημερομηνία σύνταξής τους είναι σαφής ή πάντως προσδιορίσιμη. Ο απολογιστικός τους χαρακτήρας, σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς των μερών, προκύπτει αφενός από την ημερομηνία σύνταξής τους σε συνδυασμό με το γεγονός ότι αναφέρονται (ενίοτε εν μέρει) σε έργα τα οποία είχαν ήδη δημοπρατηθεί κατά το χρόνο σύνταξής τους και αφετέρου από τη χρήση όρων, όπως «ΕΛΑΒΟΝ ΣΕ ΤΙΤΛΟ», που αποδεικνύουν την τήρηση των συμφωνηθέντων. Επισημαίνεται ότι οι πίνακες συγκλίνουν κατά βάση και μεταξύ τους, το γεγονός δε ότι παρουσιάζουν μικρές αποκλίσεις και διαφοροποιήσεις ως προς τις αναλογίες που αντιστοιχούν σε έκαστη συμπράττουσα επιχείρηση, ή ότι ενίοτε δεν αναπαράγονται οι αναλογίες των περιφερειακών μελών της σύμπραξης, θεωρείται εύλογο και δεν αποδυναμώνει την αποδεικτική τους αξία, καθώς αποτυπώνουν τις διαρκείς διαπραγματεύσεις και επαφές των συμπραττουσών αναφορικά με τα δικαιώματα των εμπλεκόμενων εταιριών από την κατανομή των έργων και τις εκκαθαρίσεις τους¹¹¹⁹.

560. Αυξημένη αποδεικτική αξία για λόγους αντίστοιχους αυτών που σημειώθηκαν ανωτέρω ως προς τους απολογιστικούς πίνακες έχουν και οι εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] σε σχέση με την κατανομή στο πλαίσιο της σύμπραξης έργων που δημοπρατήθηκαν εντός του 2012. Έτσι, οι εν λόγω εγγραφές συντάχθηκαν σε ανύποπτο χρόνο και συγχρόνως προς τη διάπραξη των αντι-ανταγωνιστικών ενεργειών του έτους 2012, και ο συντάκτης τους περυσρέθηκε σχεδόν σε όλες¹¹²⁰ τις συναντήσεις και είχε ίδια και άμεση γνώση των όσων έλαβαν χώρα σε αυτές. Περαιτέρω, οι εγγραφές είναι λεπτομερέστατες και καταγράφουν τους συμμετέχοντες στις σχετικές συναντήσεις, το αντικείμενο των μεταξύ τους συζητήσεων, καθώς και την κατάληξη αυτών (βλ. αναλυτικά ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.1.4).

561. Σε αναφορές στο ημερολόγιο [...] αποτυπώνονται και οι επαφές [...] με αλλοδαπές εταιρίες, όπως αυτός τις μετέφερε στις εταιρίες που συμμετείχαν στις συναντήσεις στο πλαίσιο της σύμπραξης, ενώ από τις λίστες εισόδου της εταιρίας [...] προκύπτουν την ίδια περίοδο και σε κοντινές ημερομηνίες συναντήσεις μεταξύ αυτού και στελεχών αλλοδαπών εταιριών. Η σύγκλιση αυτή των ανωτέρω στοιχείων επιβεβαιώνει τη διενέργεια των σχετικών επαφών, οι οποίες επιβεβαιώθηκαν και από τα ορισμένα από τα συμμετέχοντα στην παρούσα διαδικασία μέρη¹¹²¹. Δεν καταλείπεται, συνεπώς, αμφιβολία ότι οι εγγραφές [...] αποτυπώνουν με ακρίβεια όσα μετέφερε στις σχετικές συναντήσεις [...] και συνεπώς, το γεγονός ότι αποτυπώνουν εξ ακοής τα όσα συνέβησαν σε αυτές δεν μειώνει κατ' αρχήν την αποδεικτική τους αξία. Απορριπτέοι ως αβάσιμοι είναι, συνεπώς, οι προαναφερόμενοι αντίθετοι ισχυρισμοί των μερών.

562. Ομοίως, είναι απόλυτα σαφής η προέλευση και το περιεχόμενο των διασφαλιστικών υπεργολαβικών συμφωνητικών που είτε προσκομίσθηκαν στο πλαίσιο της Αίτησης

¹¹¹⁸ [...]

¹¹¹⁹ [...]

¹¹²⁰ [...]

¹¹²¹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 365/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας NEMESIS.

Επιείκειας είτε εντοπίσθηκαν κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ, η δε χρονολογία της σύνταξής τους, η οποία παραλείπεται λόγω ακριβώς της σκοπούμενης χρήσης τους, ανάγεται σε χρόνο πριν τη δημοπράτηση των έργων στα οποία αφορούν, όπως προκύπτει από τη συνδυαστική ανάγνωση στοιχείων του φακέλου. Χαρακτηριστικό είναι ότι η υπογραφή των διασφαλιστικών υπεργολαβικών συμφωνητικών ως προς το έργο «Τιθορέα-Δομοκός» καταγράφεται στις εγγραφές [...] ¹¹²² του ημερολογίου [...], από τις οποίες προκύπτει ότι αυτά είχαν συναφθεί το αργότερο μία ημέρα πριν τη δημοπράτηση του ως άνω έργου (13.11.2012). Παράλληλα, το περιεχόμενο αυτών των προσυμφώνων/συμφωνητικών συγκλίνει προς τις καταθέσεις [...] και τις εγγραφές στο προσωπικό [...] ημερολόγιο, και επομένως δεν απομειώνει ουδόλως την αποδεικτική αξία των εν λόγω εγγράφων το γεγονός ότι αυτά δε φέρουν τις υπογραφές των συμβαλλομένων υπεργολάβων, υπέρ των οποίων δινόταν η διασφάλιση. Αντιθέτως, εν προκειμένω η έλλειψη αυτή επιβεβαιώνει τη γνησιότητα των εγγράφων αυτών, καθώς όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό 520-521), στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων στα διασφαλιστικά συμφωνητικά οι υπογραφές των φερόμενων ως «υπεργολάβων», όπως και η ημερομηνία σύνταξης και ο αριθμός της σύμβασης κατασκευής του έργου, παραλείπονται. Συγκεκριμένα, η πρακτική της σύναψης διασφαλιστικών υπεργολαβικών συμφωνητικών προκύπτει, τόσο από τις καταθέσεις [...] όσο και από εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] και [...] (όμιλος [...]), στις οποίες καταγράφεται η υιοθέτηση της εν λόγω πρακτικής, η σύνταξη των σχετικών εγγράφων και η παράδοσή τους σε θεματοφύλακα (βλ. ανωτέρω υπό 520-521), αλλά και από (α) το έγγραφο με τίτλο [...] ¹¹²³ σε σχέση με το έργο «Τιθορέα Δομοκός» ¹¹²⁴, η σύναψη του οποίου επιβεβαιώνεται και από σχετικές εγγραφές του προσωπικού ημερολογίου [...] ¹¹²⁵ και (β) τα διασφαλιστικά υπεργολαβικά συμφωνητικά [...], η σύναψη των οποίων αλλά και ο ορισμός θεματοφύλακα προκύπτουν από την εγγραφή [...] ¹¹²⁶.

563. Περαιτέρω, στοιχεία με εξαιρετικά αυξημένη αποδεικτική ισχύ είναι και οι καταθέσεις των [...] και [...], αμφοτέρων υψηλόβαθμων στελεχών του ομίλου [...], ο πρώτος από τους οποίους ήταν [...] και [...] της εταιρίας [...] και [...] της διαδόχου της τελευταίας αυτής εταιρίας, εταιρίας [...], και ο δεύτερος [...] και [...] των εταιριών [...] και [...], κατά το χρόνο παραχώρησης των καταθέσεών τους [...].

564. Ειδικότερα, οι καταθέσεις [...] θεωρούνται ιδιαίτερος αξιόπιστος στοιχεία, που αποδεικνύουν την ύπαρξη και λειτουργία της σύμπραξης κατά τη διάρκεια των ετών 2011-2012, καθώς αποτυπώνουν τα συμφωνηθέντα κατά τη διάρκεια συναντήσεων, στις οποίες αυτός μετείχε αυτοπροσώπως. Είναι, επομένως, σαφές ότι ο ως άνω μάρτυρας είχε άμεση γνώση των πραγματικών περιστατικών. Στο ίδιο πλαίσιο, οι καταθέσεις [...] θεωρούνται ιδιαίτερος αξιόπιστες, καθώς, παρόλο που ο ίδιος δε συμμετείχε στις συνεννοήσεις της περιόδου 2011-2012, ήταν πάντως σε θέση να αναλύσει κατά τρόπο

---

¹¹²² [...]

¹¹²³ [...]

¹¹²⁴ [...]

¹¹²⁵ [...]

¹¹²⁶ [...]

σαφή, λογικό και πειστικό τους απολογιστικούς πίνακες της κατανομής που του επιδείχθηκαν από την Υπηρεσία και τη λειτουργία της σύμπραξης, όπως συνάγεται από αυτούς, προφανώς ενόψει της εμπειρίας που είχε αποκομίσει ως προς τη μεθοδολογία κατανομής διαγωνισμών δημοσίων έργων κατά την αυτοπρόσωπη εμπλοκή του στις συνεννοήσεις των ετών 1989 – 2000, μεθοδολογία πανομοιότυπη κατά τις δύο περιόδους, 1989 – 2000 και 2011-2012.

565. Περαιτέρω, καθεαυτό το περιεχόμενο των ως άνω καταθέσεων επιβεβαιώνεται από μια δέσμη συγκλινουσών ενδείξεων και στοιχείων του φακέλου και, συνεπώς, απορριπτέος ως αβάσιμος κρίνεται ο ισχυρισμός¹¹²⁷ ότι οι εν λόγω καταθέσεις είναι μειωμένης αποδεικτικής ισχύος, διότι αμφισβητούνται από τις λοιπές συμμετέχουσες στις συναντήσεις επιχειρήσεις και δεν στηρίζονται σε άλλα αποδεικτικά στοιχεία. Συγκεκριμένα, διαπιστώνεται ότι τα ανωτέρω στοιχεία της περιόδου 2011 - 2012 συγκλίνουν μεταξύ τους σε εντυπωσιακό βαθμό.

566. Ειδικότερα, επιπλέον όσων αναφέρθηκαν για την πρακτική της σύναψης διασφαλιστικών συμφωνητικών και τις επαφές της σύμπραξης με αλλοδαπές εταιρίες (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 520-521 και παρ. 508), οι καταθέσεις [...] κατά το τμήμα τους που αφορούν στην συμφωνία-πλαίσιο για την κατανομή έργων τα έτη 2011 - 2012 και τις συμμετέχουσες σε αυτή εταιρίες¹¹²⁸ επιβεβαιώνονται πλήρως από εγγραφές στο προσωπικό [...] ημερολόγιο, έτους 2012, όπου συναντώνται αναφορές «καταλήξαμε» ή «συμφωνήθηκε» ή «συμφωνήσαμε» ή άλλες ανάλογες. Χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα είναι η εγγραφή της 08.02.2012¹¹²⁹ σε σχέση με την κατανομή από τη σύμπραξη των έργων «Κιάτο», «Κρυσταλλοπηγή», «Φλώρινα» και «Ρέμα Εσχατιάς». Παράλληλα, ο ισχυρισμός [...] περί κατανομής των έργων με βάση τη δυναμικότητα των συμπραττουσών συγκλίνει με τους προαναφερόμενους απολογιστικούς πίνακες, στους οποίους αποδίδονται ανά συμπράττουσα αναλογίες επί των προϋπολογισμών των κρίσιμων έργων (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 514). Περαιτέρω, η χειραγώγηση συγκεκριμένων διαγωνισμών δημοσίων έργων αποδεικνύεται συνδυαστικά από τις καταθέσεις [...], τους προαναφερόμενους απολογιστικούς πίνακες και από σειρά εγγραφών στο προσωπικό [...] ημερολόγιο, έτους 2012 (βλ. ανωτέρω υπό IV.2.1.4), ενώ και η περιγραφόμενη στις από [...] καταθέσεις [...] έριδα των συμπραττουσών ως προς τη συμμετοχή συγκεκριμένων εταιριών στα έσοδα του διαγωνισμού «Τιθορέα Δομοκός» επιβεβαιώνεται από σειρά λεπτομερών εγγραφών στο προσωπικό [...] ημερολόγιο¹¹³⁰.

567. Αντιστοίχως, οι καταθέσεις του κατά το τμήμα τους που αφορούν την ύπαρξη του μηχανισμού παρακολούθησης των εταιριών που λάμβαναν τεύχη δημοπράτησης, συγκλίνουν: (α) προς τις χειρόγραφες σημειώσεις [...] ¹¹³¹, όπου απαριθμούνται διαγωνισμοί, μεταξύ δε αυτών και διαγωνισμοί που κατανεμήθηκαν στο πλαίσιο της σύμπραξης των ετών 2011-2012, ως προς τους οποίους πρέπει κατά τον συντάκτη «να

¹¹²⁷ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 360/26.09.2016 Υπόμνημα της ARCHIRODON.

¹¹²⁸ [...]

¹¹²⁹ [...]

¹¹³⁰ Βλ. ανωτέρω παρ. 513, υποσ. 1014.

¹¹³¹ [...]

ζητηθούν κατάλογοι αυτών που πήραν τεύχη διαγωνισμού»¹¹³², (β) προς το [...] μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, για τις εταιρίες που έλαβαν τεύχη στο πλαίσιο διαγωνισμού της ΕΡΓΑ ΟΣΕ ΑΕ¹¹³³, και (γ) προς τις εγγραφές [...] ¹¹³⁴, [...] ¹¹³⁵ και [...] ¹¹³⁶ στο ημερολόγιο [...], στις οποίες καταγράφεται η διαδικασία ταυτοποίησης των εταιριών που ενδιαφέρονταν να συμμετάσχουν στους διαγωνισμούς «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα», «Τιθορέα Δομοκός» και «Αεροδρόμιο Χανίων».

568. Περαιτέρω, οι ημερομηνίες των τακτικών συναντήσεων του έτους 2012 μεταξύ των εμπλεκόμενων που καταγράφονται στο ημερολόγιο [...] συμπίπτουν πλήρως χρονικά με τις καταχωρήσεις στις λίστες εισόδου έτους 2012 της εταιρίας [...]¹¹³⁷.

569. Εν κατακλείδι, καθίσταται σαφές από όλα όσα προαναφέρθηκαν, ενόψει του βαθμού στον οποίο τα σχετικά ευρήματα συγκλίνουν μεταξύ τους, αλλά και της πληρότητας, ακρίβειας και σαφήνειας του περιεχομένου τους, ότι τα ευρήματα που αφορούν στην χειραγώγηση διαγωνισμών κατά την περίοδο 2011 - 2012 συνιστούν ένα συμπαγές σύνολο σοβαρών και αξιόπιστων στοιχείων, που χαρακτηρίζονται από συνέπεια και τα οποία καταδεικνύουν, πέραν πάσης αμφιβολίας, την ύπαρξη του κοινού σχεδίου κατανομής και νόθευσης διαγωνισμών δημοσίων έργων την περίοδο αυτή.

570. Ενόψει δε του ανωτέρω πέραν πάσης αμφιβολίας αποδεδειγμένου αντι-ανταγωνιστικού αντικειμένου και φύσης των υπό εξέταση πρακτικών, κρίνεται απορριπτέος ως αβάσιμος ο ισχυρισμός που προβλήθηκε¹¹³⁸ ότι με βάση την εθνική και ενωσιακή νομοθεσία περί δημοσίων συμβάσεων έργων όσο και κατά τα πάγια επιχειρηματικά και συναλλακτικά ήθη (τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς) προβλέπεται η κοινοπρακτική συμμετοχή τεχνικών εταιριών σε διαγωνισμούς για την ανάληψη δημοσίων έργων και, ως εκ τούτου, επαφές, συναντήσεις και συνεργασία μεταξύ εκπροσώπων των εταιριών του οικείου κλάδου δεν είναι *a priori* ύποπτες ή επιλήψιμες, αλλά αντίθετα κατά κανόνα είναι απολύτως θεμιτές και επιβεβλημένες, αποτελούν μάλιστα κοινό τόπο για τους δραστηριοποιούμενους στην οικεία αγορά, τόσο σε τεχνικό όσο και διοικητικό και οικονομικό επίπεδο. Και αυτό διότι με την παρούσα Απόφαση δεν χαρακτηρίζονται παράνομες αυτές καθεαυτές οι κοινοπρακτικές συνεργασίες μεταξύ εργοληπτικών επιχειρήσεων, αλλά η αξιοποίησή τους ως εργαλείο χειραγώγησης δημοσίων διαγωνισμών.

IV.2.2.2.2 Ως προς την εμπλοκή των εταιριών FCC και ALPINE στη σύμπραξη της περιόδου 2005 – 2012

¹¹³² Βλ. ανωτέρω παρ. 522, υποσ. 1041.

¹¹³³ Βλ. ανωτέρω παρ. 522, υποσ. 1041.

¹¹³⁴ Βλ. ανωτέρω παρ. 522, υποσ. 1042.

¹¹³⁵ Βλ. ανωτέρω παρ. 522, υποσ. 1041.

¹¹³⁶ Βλ. ανωτέρω παρ. 522, υποσ. 1041.

¹¹³⁷ [...]

¹¹³⁸ [...]

571. Η εταιρία FCC αρνήθηκε στο σύνολό τους τις αποδιδόμενες σε αυτή κατηγορίες περι συμμετοχής της στις πρακτικές χειραγώγησης διαγωνισμών Μετρό της περιόδου 2005 - 2007 και διαγωνισμών της περιόδου 2011- 2012¹¹³⁹.
572. Συγκεκριμένα¹¹⁴⁰, ισχυρίστηκε ότι ουδέποτε συμμετείχε σε συζητήσεις σχετικά με τις συμπεριφορές που οι χειρόγραφες σημειώσεις [...] ¹¹⁴¹ περιγράφουν αναφορικά με τα έργα Μετρό 2005, ενώ η μη συμμετοχή της στην φερόμενη σύμπραξη προκύπτει από το γεγονός ότι η ίδια, σε κοινοπραξία με την [...], ανέλαβε την εκτέλεση ενός και μόνο έργου Μετρό, το έργο «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη», και δεν συμμετείχε στην εκτέλεση κανενός άλλου έργου Μετρό της περιόδου, είτε ως ανάδοχος είτε ως υπεργολάβος είτε με οποιαδήποτε άλλη ιδιότητα. Κατά την εταιρία, η μνεία του ονόματός της στις προαναφερόμενες χειρόγραφες σημειώσεις προκύπτει λόγω της γνωστής, κατά το χρόνο εκείνο, στην αγορά στρατηγικής συνεργασίας της με την [...], και συνεπώς η αναφορά στις σημειώσεις σε «[...]FCC» συνιστά απλώς το προσδιοριστικό της κοινοπραξίας. Εξάλλου, από τις σημειώσεις αυτές δεν προκύπτει, κατά τους ισχυρισμούς της, η συμμετοχή της σε οποιαδήποτε συνάντηση ή επαφή με άλλες ανταγωνίστριες εταιρίες, ενώ περαιτέρω στα σχετικά έγγραφα γίνεται αναφορά σε τέσσερα από τα πέντε έργα Μέτρο που φέρονται να έχουν χειραγωγηθεί την περίοδο 2005 – 2007. Επιπροσθέτως, στον πίνακα excel με τίτλο «[...]» ¹¹⁴² δεν γίνεται ουδεμία αναφορά στην FCC και συνεπώς, ούτε βάσει του εγγράφου αυτού δύναται να στοιχειοθετηθεί η συμμετοχή της εταιρίας σε συναντήσεις με αντι-ανταγωνιστικό περιεχόμενο την περίοδο εκείνη.
573. Υπό το πρίσμα της προαναφερόμενης στρατηγικής συνεργασίας της με την [...] ερμήνευσε η εταιρία το μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας μεταξύ στελέχους της και στελέχους της [...], με ημερομηνία 03.08.2006 και θέμα [...] ¹¹⁴³. Σύμφωνα με την FCC, το ανωτέρω έγγραφο, που, όπως προκύπτει από τον τίτλο του, αφορά σε ένα έργο Μετρό που δεν συγκαταλέγεται στα έργα Μετρό που χειραγωγήθηκαν την υπό κρίση περίοδο, ανταλλάχθηκε μεταξύ των ανωτέρω στελεχών στο πλαίσιο μιας καθ' όλα συνήθους και νόμιμης συμφωνίας-πλαίσιο μεταξύ των δύο εταιριών με αντικείμενο την κατανομή των εσόδων που θα απέρρεαν από έργα κοινού ενδιαφέροντος, μεταξύ αυτών το έργο του Ελληνικού, το οποίο μνημονεύεται στο ανωτέρω μήνυμα ως έργο μέσω του οποίου οι δύο εταιρίες θα μπορούσαν να ικανοποιήσουν το «κοινό συμφέρον» τους και στο οποίο η [...] είχε αναλάβει σύμβαση υπεργολαβίας για τις εργασίες TBM (μετροπόντικα). Κατά την FCC, η εν λόγω υπεργολαβία δεν μπορούσε από τεχνικής άποψης να αναληφθεί από κοινού με την [...], όπως όριζε η προαναφερόμενη συναφθείσα μεταξύ τους συμφωνία-πλαίσιο, δεδομένου ότι η FCC δεν ήταν συνιδιοκτήτρια του σχετικού εξοπλισμού TBM, γεγονός που ήγειρε ορισμένη οικονομική διαφορά μεταξύ των δύο συνεργαζόμενων εταιριών. Αντίστοιχη οικονομική διαφορά δημιουργήθηκε και από την συμμετοχή της ALPINE στο έργο «Αιγάλεω-Χαϊδάρι», που ομοίως μνημονεύεται στο ανωτέρω μήνυμα

¹¹³⁹ Η εταιρία ALPINE δεν συμμετείχε στην παρούσα διαδικασία.

¹¹⁴⁰ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας FCC.

¹¹⁴¹ [...].

¹¹⁴² [...]

¹¹⁴³ [...] Για το εν λόγω έγγραφο βλ. και ανωτέρω υπό παρ. 493.

ως έργο μέσω του οποίου οι δύο εταιρίες θα μπορούσαν να ικανοποιήσουν το «κοινό συμφέρον» τους, διότι στο μεσοδιάστημα η FCC απέκτησε πλειοψηφικό ποσοστό στην ALPINE. Στις οικονομικές αυτές διαφορές αναφέρεται, κατά τους ισχυρισμούς της, το εν λόγω μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας. Εξάλλου, η εταιρία δεν μπορεί να εξηγήσει γιατί το στέλεχος της [...] ανακάλεσε το ανωτέρω μήνυμα, αν αυτό είχε το ως άνω περιεχόμενο¹¹⁴⁴.

574. Ως προς την περίοδο 2011- 2012, αντίστοιχα η FCC ισχυρίστηκε ότι δεν είχε συμμετάσχει ποτέ σε συζητήσεις με αντικείμενο τις πρακτικές που περιγράφονται στα στοιχεία του φακέλου που αφορούν την περίοδο αυτή, ούτε ανέλαβε την εκτέλεση οποιουδήποτε από τα έργα που φέρονται να χειραγωγήθηκαν τα έτη 2011 – 2012 ούτε συμμετείχε σε οποιοδήποτε από τα έργα αυτά είτε ως ανάδοχος είτε ως υπεργολάβος είτε με οποιαδήποτε άλλη ιδιότητα. Αρνήθηκε δε τη συμμετοχή της, τόσο στη συνολική πρακτική χειραγώγησης της περιόδου όσο και σε μεμονωμένα έργα, είτε αυτοτελώς η ίδια είτε μέσω της θυγατρικής της ALPINE.

575. Συγκεκριμένα, κατά τους ισχυρισμούς της, από το μοναδικό έγγραφο που γίνεται αναφορά στην ίδια (πίνακας που επισυνάπτεται στο από 08.02.2012 μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας [...] της εταιρίας ΜΟΧΛΟΣ, προς τον [...], υπάλληλο της εταιρίας ΜΟΧΛΟΣ¹¹⁴⁵) προκύπτει ότι η ίδια δεν συμμετείχε στην κατανομή, αλλά η ALPINE, η οποία δεν ήταν μάλιστα παρούσα στη συνάντηση που είχε λάβει χώρα την ανωτέρω ημερομηνία μεταξύ των συμπραττουσών. Σε φερόμενη συμμετοχή της ALPINE στις σχετικές πρακτικές αναφέρονται, κατά την εταιρία, και οι καταθέσεις [...], όπως και οι πίνακες excel της περιόδου. Περαιτέρω, η εταιρία αρνήθηκε ότι η συνάντηση μεταξύ του στελέχους της, [...], με τον [...], αναφορά στην οποία γίνεται στην εγγραφή του προσωπικού ημερολογίου [...] [...], είχε το περιεχόμενο που αποδίδεται στην εν λόγω εγγραφή. Κατά την εταιρία, επρόκειτο για συνάντηση μεταξύ των στελεχών των δύο εταιριών με αντικείμενο την εκτέλεση του τότε εν εξελίξει έργου Μετρό «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη». Σε κάθε περίπτωση, κατά τους ισχυρισμούς της, η τυχόν συμμετοχή εκπροσώπου της σε μία μόνο συνάντηση στη διάρκεια των δύο ετών λειτουργίας της σύμπραξης δεν δύναται να θεμελιώσει ευθύνη της για το σύνολο των προς χειραγώγηση έργων, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη ο μεγάλος αριθμός συναντήσεων που διενεργήθηκαν μεταξύ των συμπραττουσών κατά την κρίσιμη περίοδο.

576. Από τη συνολική όμως θεώρηση και συνδυαστική ανάγνωση των στοιχείων του φακέλου προκύπτει πέραν κάθε αμφιβολίας, όχι μόνο το κοινό σχέδιο χειραγώγησης διαγωνισμών δημοσίων έργων σε «πακέτα» την περίοδο 2005 – 2012 (βλ. και ανωτέρω υπό παρ. 479 επ.), αλλά και η συμμετοχή των εταιριών FCC και ALPINE στις υπό κρίση πρακτικές χειραγώγησης κατά τις περιόδους 2005-2007 και 2011-2012, για το χρόνο συμμετοχής της κάθε μίας (για το ζήτημα της διαδοχής βλ. κατωτέρω υπό ενότητα IV.2.3.1) και, συνεπώς, οι ανωτέρω ισχυρισμοί της FCC απορρίπτονται ως αβάσιμοι. Συγκεκριμένα:

¹¹⁴⁴ Βλ. Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 20-21.

¹¹⁴⁵ [...]

577. Όπως προαναφέρθηκε, την υιοθέτηση της συμφωνίας για την κατανομή των έργων Μετρό «Μετρό Θεσσαλονίκης», «Αιγάλεω-Χαϊδάρι», «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη» και «Αγ. Δημήτριος-Ελληνικό» και «Χολαργός-Νομισματοκοπείο-Αγ. Παρασκευή» απεικονίζουν ο απολογιστικός πίνακας με τίτλο «[...]»¹¹⁴⁶ και οι χειρόγραφες σημειώσεις στην αγγλική γλώσσα [...]»¹¹⁴⁷, από τις οποίες οι σημειώσεις με [...] συντάχθηκαν πριν τη δημοπράτηση όλων των έργων, στα οποία αφορούν, οι δε σημειώσεις με [...] πριν την δημοπράτηση τουλάχιστον των τριών από τα τέσσερα έργα, στα οποία αναφέρονται (βλ. ανωτέρω υπό 489 - 490 για χρόνο σύνταξής τους). Και στις δύο αυτές χειρόγραφες σημειώσεις γίνεται αναφορά στην FCC, ενώ η ALPINE αναφέρεται ρητά στις πρώτες από αυτές με [...], ενώ από τις σημειώσεις με [...] συνάγεται αναφορά του συντάκτη τους σε αυτή.

578. Συγκεκριμένα, από τις σημειώσεις με [...] προκύπτει καταρχήν σε αδρές γραμμές η μεθοδολογία κατανομής των έργων Μετρό, που δημοπρατήθηκαν την περίοδο 2005-2006, μέσω της [...] συμμετοχής έκαστης εταιρίας/ σχήματος στη συνολική αξία των δημοπρατούμενων υπό κατανομή έργων, καθώς οι εργασίες πολιτικού μηχανικού επιμερίζονται [...] ανά έργο στα σχήματα που καταγράφονται στις σημειώσεις. Επισημαίνεται ότι, βάσει των στοιχείων της αναθέτουσας αρχής, τα αναφερόμενα στις σημειώσεις σχήματα δεν συμπίπτουν πλήρως και/ ή σε όλες τις περιπτώσεις με τα κοινοπρακτικά σχήματα, όπως όντως έλαβαν μέρος στους σχετικούς διαγωνισμούς, και συνεπώς απορριπτέος κρίνεται ο ισχυρισμός ότι¹¹⁴⁸ σε αυτές ο συντάκτης τους απλώς αναπαρήγαγε τα μέλη των γνωστών κοινοπραξιών. Έτσι, στις εν λόγω σημειώσεις δεν περιλαμβάνονται εταιρίες όπως π.χ. η SIEMENS A.G, η ELENCOR S.A. και η ALSTOM TRANSPORT, που ήταν μέλη των κοινοπρακτικών σχημάτων με εξειδικευμένο ωστόσο αντικείμενο, ήτοι τις ηλεκτρομηχανολογικές εργασίες (*E/M Systems*), ενώ αντίθετα καταγράφονται τόσο η FCC, μέλος κοινοπραξίας με την [...] όσο και η ALPINE, μέλος κοινοπραξίας με την [...], σχήμα που ωστόσο δεν συμμετείχε στο πρώτο χρονικά υπό κατανομή έργο, αυτό του Μετρό Θεσσαλονίκης, όπως προκύπτει και από τις χειρόγραφες σημειώσεις με [...]. Από τις σημειώσεις αυτές, προκύπτουν επίσης, τα έργα Μετρό που είχαν ενταχθεί στο σχέδιο κατανομής κατά την ημερομηνία σύνταξής τους, ήτοι τα έργα «Μετρό Θεσσαλονίκης», «Άγιος Δημήτριος – Ελληνικό», «Αιγάλεω-Χαϊδάρι» και «Αγ. Αντώνιος – Ανθούπολη».

579. Στα ίδια ως άνω έργα αφορούν και οι χειρόγραφες σημειώσεις με [...], βασικός στόχος των οποίων είναι ο υπολογισμός του μεριδίου που αντιστοιχούσε κατά πρώτον στις «[...] + FCC» και κατά δεύτερον στην εταιρία [...] («[...]alone») από την κατανομή των ανωτέρω έργων. Συγκεκριμένα, το σύνολο των προϋπολογισμών των τριών τελευταίων έργων διανέμεται μεταξύ τεσσάρων σχημάτων («[...]»), τα οποία προφανώς συντίθενται από τις εταιρίες που αναγράφονται στις χειρόγραφες σημειώσεις με [...], μεταξύ των οποίων η FCC και η ALPINE. Ως προς το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης», διανέμεται το

¹¹⁴⁶ [...]

¹¹⁴⁷ [...]

¹¹⁴⁸ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας FCC. Βλ. επίσης το υπ' αριθ. πρωτ. 350/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας VINCI.

ποσό της οικονομικής προσφοράς της ΑΕΓΕΚ στο πλαίσιο του διαγωνισμού για το εν λόγω έργο¹¹⁴⁹ συν κάποια επιπλέον κονδύλια¹¹⁵⁰ επί ενός ποσοστού («[...]»), [...] μεταξύ τριών σχημάτων («[...]»), τα οποία ομοίως συνάγεται ότι συντίθενται από τις εταιρίες που αναγράφονται στις χειρόγραφες σημειώσεις με [...], μεταξύ των οποίων η FCC. Με την άθροιση του μεριδίου που λαμβάνει το σχήμα [...]–FCC ([...]εκ.) στο Μετρό Θεσσαλονίκης με το μερίδιο των [...]εκ. για τα υπόλοιπα τρία έργα, προκύπτει το μερίδιο του σχήματος και για τα τέσσερα υπό κατανομή έργα, ίσο με [...]εκ, ήτοι λίγο περισσότερο των [...] εκ. ευρώ που προέκυπτε από τις χειρόγραφες σημειώσεις με [...].

580. Περαιτέρω, από τη διαπίστωση ότι ο πίνακας με τίτλο «[...]»¹¹⁵¹ είναι απολογιστικός, ήτοι συντάχθηκε σε χρόνο ([...]) και αφορά σε διαγωνισμούς που είχαν ήδη δημοπρατηθεί κατά το χρόνο σύνταξής του, μεταξύ των οποίων και το έργο «Χολαργός-Νομισματοκοπέιο-Αγ. Παρασκευή», διαγωνισμό στον οποίο δεν συμμετείχε η FCC, και ότι στους διαγωνισμούς αυτούς ανάδοχοι αναδείχθηκαν κυκλικά εκ περιτροπής τα κοινοπρακτικά σχήματα, στα οποία συμμετείχαν οι αναφερόμενες στις χειρόγραφες σημειώσεις με [...] εταιρίες, συνάγεται συνδυαστικά το συμπέρασμα ότι συμφωνία είχε επέλθει ως προς όλα τα προαναφερθέντα έργα, τηρήθηκε δε υπό την έννοια της ανάληψης από κάθε σχήμα που αναφέρεται στις σημειώσεις ενός έργου.

581. Σημειώνεται δε, ότι ο υπολογισμός των συνολικών δικαιωμάτων προσδοκίας («αναλογία») έκαστης συμπράττουσας μέσω της απόδοσης σε κάθε μία ίσης αξίας μεριδίου ανά έργο συνιστούσε το κριτήριο κατανομής και τη μέθοδο χρηματικής αποτίμησης των θεωρητικών δικαιωμάτων των εμπλεκόμενων και δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ μέσω της συμμετοχής κάθε συμπράττουσας εταιρίας σε κάθε κατανεμόμενο έργο. Τα δικαιώματα προσδοκίας έκαστης συμπράττουσας ικανοποιήθηκαν στην πράξη με την εκ περιτροπής ανάθεση σε κάθε μία ως μειοδότη ενός συγκεκριμένου από τα κατανεμηθέντα έργα («λαμβάνουν»). Ενόψει αυτού, ουδεμία επιρροή στην ανωτέρω διαπίστωση ασκεί ο ισχυρισμός της FCC¹¹⁵² ότι δεν έλαβε μερίδιο από έκαστο υπό κατανομή έργο ή ότι δεν συμμετείχε με κανένα τρόπο στην κατασκευή των λοιπών έργων Μετρό, πλην αυτού στο οποίο προκηρύχθηκε ανάδοχος, ήτοι το έργο «Αγ. Αντωνίου-Ανθούπολη».

582. Αποκαλυπτικό της συμμετοχής των εταιριών FCC και ALPINE στην υπό κρίση σύμπραξη είναι το μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας [...], προς τον [...] (FCC), με ημερομηνία 03.08.2006 και θέμα «[...]»¹¹⁵³. Στο έγγραφο αυτό ο [...], αφού υπενθυμίζει στον [...] τη συμφωνία της [...] και της FCC, πριν την εξαγορά από την τελευταία της

¹¹⁴⁹ [...]

¹¹⁵⁰ [...]

¹¹⁵¹ [...]

¹¹⁵² Αντίστοιχους ισχυρισμούς περί της [...] κατανομής έχουν προβάλει και η SALINI και SELI. Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας FCC, σελ. 9, το υπ' αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα, το υπ' αριθ. πρωτ. 433/30.03.2016 Συμπληρωματικό Υπόμνημα και το υπ' αριθ. πρωτ. 555/12.06.2017 Υπόμνημα μετά την εν ακροατηρίω συζήτηση της εταιρίας SALINI, σελ. 10, σελ. 3 και σελ. 9 αντίστοιχα, και το υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SELI, σελ. 128.

¹¹⁵³ [...]

ALPINE, για την [...] κατανομή μεταξύ τους μέρους του αντικειμένου εργασιών του έργου «Χαϊδάρι – Πειραιάς»¹¹⁵⁴, αναφέρει: «[...]»¹¹⁵⁵.

583. Οι αναφερόμενες στο εν λόγω μήνυμα «*προηγούμενες*» τρεις επεκτάσεις αφορούν στα έργα «Άγιος Δημήτριος – Ελληνικό», «Αιγάλεω – Χαϊδάρι» και «Αγ. Αντώνιος – Ανθούπολη», έργα τα οποία είχαν ήδη δημοπρατηθεί και ήταν υπό εκτέλεση κατά το χρόνο αποστολής του ηλεκτρονικού μηνύματος και στα οποία - πλην του έργου «Αγ. Αντώνιος – Ανθούπολη» - δεν είχε αναδεχθεί ανάδοχος η κ/ξία στην οποία συμμετείχαν η FCC και η [...]. Προκύπτει, συνεπώς, βάσει του περιεχομένου του ανωτέρω μηνύματος ότι η FCC καλείται να ικανοποιήσει κοινά συμφέροντα που διατηρεί με την [...] σε έργα στα οποία καμία συμμετοχή δεν έχουν ούτε από κοινού ούτε αυτοτελώς και των οποίων, αντίθετα, ανάδοχοι είχαν αναδειχθεί μέλη ανταγωνιστικών προς την [...] και την FCC κοινοπρακτικών σχημάτων.

584. Η εναλλακτική ερμηνεία που προέβαλε η εταιρία στα υπομνήματά της και κατά την ακροαματική διαδικασία, δεν συνιστά κατά την κρίση της Επιτροπής, σε καμία περίπτωση, εύλογη εναλλακτική εξήγηση που να αναιρεί την διαπίστωση περί του αθέμιτου χαρακτήρα του «*κοινού συμφέροντος*» των δύο εταιριών, το οποίο συνίσταται στην ικανοποίηση των δικαιωμάτων τους από την χειραγώγηση των έργων Μετρό στο πλαίσιο της υπό κρίση αντι-ανταγωνιστικής σύμπραξης. Και τούτο διότι η εταιρία δεν προσκόμισε ούτε απέδειξε με άλλο τρόπο τη συμφωνία στρατηγικής συνεργασίας την οποία επικαλείται και δυνάμει της οποίας είχε δήθεν συμφωνηθεί η [...] κατανομή μεταξύ των δύο εταιριών των εσόδων που θα απέρρεαν από τα έργα Μετρό στην εκτέλεση των οποίων θα συμμετείχαν είτε από κοινού είτε αυτοτελώς. Σημειώνεται δε ότι, καθώς ορισμένα από τα εν λόγω έργα Μετρό βρίσκονταν ακόμα υπό εκτέλεση, αναμενόμενο θα ήταν ένα τέτοιο συμφωνητικό στρατηγικής συνεργασίας και καταμερισμού των κερδών να τηρείται ακόμα από τις δύο εταιρίες, ή έστω μία από αυτές, όπως εξάλλου και η απάντηση της FCC στο κρίσιμο ηλεκτρονικό μήνυμα. Ούτε εξάλλου, εξηγείται με εύλογο και επαρκή τρόπο πώς το κοινό αυτό συμφέρον θα ικανοποιούνταν μέσω του έργου «Άγιος Δημήτριος – Ελληνικό», ακόμα και αποκλειστικά μέσω αυτού, όταν ανάδοχος του εν λόγω έργου ήταν τρίτο (φαινομενικά) ανταγωνιστικό κοινοπρακτικό σχήμα, ή ακόμα, πώς θα ικανοποιούνταν μέσω των έργων στα οποία συμμετείχε η ALPINE και επί της οποίας κατά τους ισχυρισμούς της η FCC δεν ασκούσε κατά το χρόνο εκείνο ουδεμία επιρροή (για το ζήτημα της διαδοχής βλ. κατωτέρω υπό ενότητα IV.2.3.1). Μάλιστα, ο ισχυρισμός που προβλήθηκε από την FCC ότι θα ικανοποιούσε τις όποιες απαιτήσεις είχε από τη στρατηγική συνεργασία της με την [...] μέσω της συμμετοχής της τελευταίας στο έργο του Ελληνικού δια του TBM επιβεβαιώνει τα συμφωνηθέντα στο πλαίσιο της σύμπραξης και συγκεκριμένα την υλοποίηση του μηχανισμού προσαρμογής που είχε εκπονηθεί από τις συμπράττουσες, κατά τον οποίο η [...] εμφάνιζε πιστωτικό υπόλοιπο ([...]), το οποίο θα ικανοποιούσε στο Ελληνικό μέσω του TBM¹¹⁵⁶. Συγκεκριμένα, όπως

¹¹⁵⁴ [...]

¹¹⁵⁵ Το μήνυμα αυτό ηλεκτρονικής αλληλογραφίας είναι στην αγγλική γλώσσα. Βλ. σχετικά και παρ. 493 και τις εκεί αναφερόμενες υποσημειώσεις.

¹¹⁵⁶ [...]

προναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 490), προς επίτευξη της [...] κατανομής, η σύμπραξη είχε προβλέψει μηχανισμό προσαρμογής, ο οποίος αποτυπώνεται στον πίνακα με τίτλο «[...]» και σύμφωνα με τον οποίο, στην περίπτωση που από τη συμμετοχή σε ανάδοχο σχήμα μειοδότη που προαποφασίστηκε από τη σύμπραξη και την ανάληψη εκ περιτροπής των έργων προέκυπταν διαφορές μεταξύ των θεωρητικών δικαιωμάτων και των πραγματικών μεριδίων των συμπραττουσών (χρεωστικό υπόλοιπο), αυτές θα λάμβαναν τα υπολειπόμενα ποσά από τα λοιπά έργα του «πακέτου», μέσω της παράλληλης συμμετοχής τους στην κατασκευή τους (μηχανισμός προσαρμογής), ακόμα και μέσω του TBM (μετροπόντικα).

585. Το ανωτέρω συμπέρασμα περί της αθέμιτης φύσης του «κοινού συμφέροντος» επιβεβαιώνεται από την απόσυρση του εν λόγω μηνύματος από την [...] και την αποστολή νεότερου μηνύματος την επόμενη ημέρα ([...]) με εν πολλοίς, ωστόσο, αντίστοιχο επί της ουσίας περιεχόμενο (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 493), από το οποίο ομοίως προκύπτει η ύπαρξη συμφωνίας [...] μεταξύ των εν λόγω εταιριών κατανομής της αξίας των εργασιών¹¹⁵⁷, όχι μόνο από τα έργα στα οποία το κοινοπρακτικό τους σχήμα αναδείχθηκε ανάδοχο, αλλά και σε δημοπρατηθέντα έργα, τα οποία κυρώθηκαν σε ανταγωνιστικά με αυτές σχήματα, μάλιστα ήδη από το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης», συμφωνία που ταυτίζεται κατά περιεχόμενο, αντικείμενο και μεθοδολογία με την υπό κρίση αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη ([...] κατανομή ενός «πακέτου» έργων). Επιβεβαιώνεται, επίσης, και από την απάντηση του [...], νομίμου εκπροσώπου της εταιρίας VINCI CONSTRUCTIONS GRANDS PROJETS, όταν ρωτήθηκε κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας πώς κατανοεί το κρίσιμο ηλεκτρονικό μήνυμα με δεδομένο ότι στάλθηκε μετά την κατακύρωση των αναφερόμενων σε αυτό έργων¹¹⁵⁸.
586. Βάσει του συνόλου των προαναφερθέντων συγκλινόντων στοιχείων δεν καταλείπεται ουδεμία αμφιβολία περί της συμμετοχής των εταιριών FCC και ALPINE στις πρακτικές χειραγώγησης διαγωνισμών έργων Μετρό την περίοδο 2005 – 2007.
587. Εξάλλου, η κατανομή των διαγωνισμών δημοσίων έργων κατά τα έτη 2011-2012 (βλ. και ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.1.4), αλλά και η συμμετοχή των εταιριών FCC και ALPINE σε αυτή προκύπτει από σωρεία άμεσων και συγκλινόντων έγγραφων αποδεικτικών στοιχείων.
588. Έτσι, όπως προαναφέρθηκε, η επίτευξη συμφωνιών ως προς την κατανομή έργων που δημοπρατήθηκαν την περίοδο 2011 – 2012 προκύπτει από εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο του έτους 2012 [...], όπου συναντώνται αναφορές «καταλήξαμε» ή «συμφωνήθηκε» ή «συμφωνήσαμε» ή άλλες ανάλογες, ακόμα και αναφορικά με έργα που κατανεμήθηκαν κατά το έτος 2011¹¹⁵⁹, ενώ η επίτευξη συμφωνίας – πλαίσιο ως προς την κατανομή έργων που δημοπρατήθηκαν κατά την ως άνω περίοδο, αλλά και επιμέρους

---

¹¹⁵⁷ [...]

¹¹⁵⁸ [...]

¹¹⁵⁹ [...]

εκτελεστικών αυτής συμφωνιών προκύπτει από τις καταθέσεις [...] στο πλαίσιο της Αίτησης Επιείκειας¹¹⁶⁰.

589. Από τις προαναφερόμενες καταθέσεις προκύπτει επίσης, ο περιφερειακός ρόλος που είχαν στη σύμπραξη ορισμένες αλλοδαπές εταιρίες, μεταξύ των οποίων η ALPINE και μεταγενέστερα η μητρική της FCC, οι οποίες διατηρούσαν μια πιο σταθερή και μόνιμη σχέση με τη σύμπραξη μέσω [...]¹¹⁶¹. Ο περιφερειακός αυτός ρόλος εξηγεί και το γεγονός ότι δεν συμμετείχαν συστηματικά στις συναντήσεις που πραγματοποιούσαν τακτικά οι εκπρόσωποι των συμπραττουσών του «πυρήνα» της σύμπραξης.

590. Κατά τις συναντήσεις αυτές, η πραγματοποίηση των οποίων προκύπτει μετά βεβαιότητας από την σύμπτωση των καταχωρήσεων στις λίστες επισκεπτών των ετών 2011 και 2012 της εταιρίας [...] και των εγγραφών στο ημερολόγιο [...] (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 509- 512), [...] μετέφερε στις συμπράττουσες τα αποτελέσματα των επικοινωνιών του με τα ανωτέρω περιφερειακά μέλη της σύμπραξης, όπως προκύπτει από σειρά λεπτομερών εγγραφών στο ημερολόγιο [...], στις οποίες περιγράφεται το αντικείμενο των ανωτέρω συναντήσεων, και συγκεκριμένα αυτών που έλαβαν χώρα κατά το έτος 2012. Από την προαναφερόμενη ταύτιση μεταξύ των εγγραφών στις λίστες επισκεπτών και στο ημερολόγιο [...] προκύπτει, εξάλλου, και ο χρονικός συσχετισμός μεταξύ των συναντήσεων των συμπραττουσών του «πυρήνα» της σύμπραξης και των συναντήσεων [...] με αλλοδαπές επιχειρήσεις, πάντοτε πριν από την καταληκτική ημερομηνία διεξαγωγής των κρίσιμων διαγωνισμών, ο οποίος επιβεβαιώνει το αντι-ανταγωνιστικό περιεχόμενο των συναντήσεων αυτών, όπως προκύπτει από τις εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] και το οποίο συνίστατο στη λήψη αποφάσεων για την κατανομή των νέων προς δημοπράτηση έργων και στον απολογισμό ως προς τα έργα που είχαν διανεμηθεί μέχρι τότε.

591. Έτσι, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι κατά το έτος 2011 σε σχετικές πολυμερείς συναντήσεις στα γραφεία της J&P ABAΞ στο πλαίσιο της σύμπραξης, συμμετείχε δύο φορές εκπρόσωπος της εταιρίας ALPINE, ενόψει της δημοπράτησης του έργου «Δερβένι-Σέρρες», και συγκεκριμένα [...]¹¹⁶² και [...]¹¹⁶³, [...] πριν την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των οικονομικών προσφορών για το έργο. Τα ποσοστά που αποδόθηκαν από τη σύμπραξη στην ALPINE για τη συμμετοχή της στην κατανομή των έργων της περιόδου και κυρίως η μεθοδολογία υπολογισμού τους προκύπτουν από τους πίνακες excel που εντοπίστηκαν κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ σε συμπράττουσες εταιρίες¹¹⁶⁴ (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 514-519). Από τους πίνακες αυτούς, προκύπτει ότι αποδιδόταν στην εταιρία ALPINE συστηματικά και καθόλο το χρόνο της σύμπραξης της περιόδου 2011-2012 ποσοστό επί της αξίας των υπό κατανομή έργων και ότι τα μερίδια των συμπραττουσών επί της αξίας των έργων υπολογίζονταν λαμβάνοντας υπόψη και την απόδοση ποσοστού στην ALPINE, σχεδιάζόταν δε να

¹¹⁶⁰ [...].

¹¹⁶¹ [...]

¹¹⁶² [...]

¹¹⁶³ [...]

¹¹⁶⁴ [...]

προεπιλεχθεί και κοινοπρακτικό σχήμα μέλος του οποίου θα ήταν και η ALPINE, προδήλως προς ικανοποίηση των δικαιωμάτων που της οφείλονταν, σχεδιασμός που, ωστόσο, δεν προχώρησε¹¹⁶⁵. Σημειώνεται πως στους πίνακες εκείνους που συντάχθηκαν εντός του 2012 γίνεται εναλλακτικά αναφορά σε ALPINE, FCC ή FCC - ALPINE, γεγονός που καταδεικνύει ότι ήδη πριν από την ολοκλήρωση της εξαγοράς του 100% της ALPINE από την FCC οι συμπράττουσες ανέμεναν την ανάληψη των δικαιωμάτων της από την FCC, ενώ ποσοστά αποδίδονταν στις εν λόγω εταιρίες στους προαναφερόμενους πίνακες στο σύνολο ή στην πλειονότητα των υπό κατανομή έργων της περιόδου¹¹⁶⁶, περιλαμβανομένου του έργου «Τιθορέα-Δομοκός» ή άλλως «Λιανοκλάδι», όπως προκύπτει από τον πίνακα, με τίτλο «ΕΡΓΑ»¹¹⁶⁷. Αποδεικνύεται, συνεπώς, η συμμετοχή στις πρακτικές της εν λόγω περιόδου από την έναρξη και έως τη λήξη του σχετικού σχεδιασμού και της υλοποίησής του της ALPINE αρχικά και της FCC μεταγενέστερα, ως προς το σύνολο των έργων, με την εξαίρεση των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο χειραγώγησης μεταξύ εταιριών του «πυρηνά» της σύμπραξης και εταιριών της 6^{ης} τάξης, περιλαμβανομένου του τελευταίου χρονικά έργου «Τιθορέα – Δομοκός».

592. Πλήρη επιβεβαίωση των ανωτέρω συνιστούν η εγγραφή στο προσωπικό ημερολόγιο [...] [...], όπου σχετικά με τη συνάντηση των συμπραττουσών της ίδιας ημέρας με θέμα συζήτησης «[...]» αναφέρεται ότι «[...]»¹¹⁶⁸ - τα αποτελέσματα της συνάντησης αυτής αποτυπώνει ο πίνακας που επισυνάπτεται στο [...] μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας [...] – και το [...] μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας [...] όπου αναφέρεται «[...]» και συνοδεύεται από σχετικό πίνακα. Μάλιστα, το ποσοστό [...] % που αποδίδεται στην ALPINE στον προαναφερόμενο [...] πίνακα για τα έργα «Φλώρινα-Νίκη», «Κορομηλιά-Κρυσταλλοπηγή», «Ρέμα Εσχατιάς» και «Δερβένι – Σέρρες» αντιστοιχεί σε ποσό [...] ευρώ. Στην εταιρία ΙΑΚΩΒΟΥ το αντίστοιχο δικαίωμα που καταγράφεται για το έργο «Δερβένι – Σέρρες» ανέρχεται σε [...] % και αντιστοιχεί σε [...] ευρώ. Αθροιστικά και για τις δύο εταιρίες ALPINE και ΙΑΚΩΒΟΥ τα δικαιώματά τους βάσει του [...] πίνακα ανέρχονται σε [...] εκ. ευρώ, ποσό πολύ κοντά στο εύρος των οφειλόμενων που καταγράφει [...] στο μήνυμα του προς [...], [...].

593. Περαιτέρω, στις συναντήσεις της [...] μεταφέρθηκαν από τον [...] στις συμπράττουσες εταιρίες που συμμετείχαν στις συναντήσεις τα αποτελέσματα των επικοινωνιών του με την FCC, η οποία κληρονόμησε τα παρακρατηθέντα υπέρ της ALPINE ποσά από την κατανομή των προγενέστερων έργων του «πακέτου» των ετών 2001-2012, και αφετέρου συμμετείχε από το χρόνο εκείνο αυτοτελώς και η ίδια σε παράνομες πράξεις και διακανονισμούς κατανομής. Συγκεκριμένα, από την εγγραφή [...] ¹¹⁶⁹, ήτοι [...] πριν την καταληκτική ημερομηνία (08.05.2012) υποβολής των οικονομικών προσφορών για το έργο «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα», προκύπτει ότι οι συμπράττουσες ενημερώθηκαν ότι η FCC σκοπεύει να καταθέσει οικονομική προσφορά για το εν λόγω

---

¹¹⁶⁵ [...]

¹¹⁶⁶ [...]

¹¹⁶⁷ [...]

¹¹⁶⁸ [...]

¹¹⁶⁹ [...]

έργο και αποφάσισαν να της προτείνουν ποσοστό ύψους [...] % σε μελλοντικό αντικείμενο, προκειμένου να απόσχει από την ουσιαστική διεκδίκηση του εν λόγω έργου. Την επόμενη ημέρα, όπως προκύπτει από την δεύτερη εγγραφή της ημέρας εκείνης στο ημερολόγιο [...] ¹¹⁷⁰, ο [...] μετέφερε στις συμπράττουσες επικοινωνία του με το στέλεχος της FCC, [...], σύμφωνα με την οποία η FCC έθεσε θέμα «τίτλου», εξέφρασε, δηλαδή, την επιθυμία της να είναι μέλος του κοινοπρακτικού σχήματος του μειοδότη που θα προεπιλεγόταν από τη σύμπραξη, και επιφυλάχθηκε, τόσο για τα «παλιά χρωστούμενα» στην ALPINE ήδη πριν από το έργο «Προμαχώνας-Δερβέني-Σέρρες» (ήτοι για τα έργα «Κιάτο-Ροδοδάφνη», «Φλώρινα-Νίκη», «Κορομηλιά-Κρυσταλλοπηγή») αλλά και για το τελευταίο αυτό έργο ([...] αντίστοιχα) όσο και για τα καινούρια, τα οποία συνολικά κατά την άποψη της ανέρχονταν σε [...] εκ ¹¹⁷¹. Η σαφής και λεπτομερής διατύπωση της ανωτέρω εγγραφής, η οποία επιβεβαιώνεται και από το περιεχόμενο των μεταγενέστερων εγγραφών στο ημερολόγιο [...] δεν καταλείπει ουδεμία αμφιβολία περί του αντικείμενου της συνάντησης μεταξύ του στελέχους της FCC και [...] και, συνεπώς, απορρίπτεται ως αβάσιμος ο ισχυρισμός της FCC ότι σε αυτή συζητήθηκαν, δήθεν, ζητήματα εκτέλεσης του τότε εν εξελίξει έργου Μετρό «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη», αλλά και ως αναπόδεικτος, καθώς η εταιρία δεν προσκόμισε κανένα αποδεικτικό στοιχείο προς τούτο.

594. Στη συνάντηση της ίδιας ημέρας μεταξύ των μελών του «πυρήνα» της σύμπραξης ¹¹⁷² αποφασίστηκε να αποδοθεί αντάλλαγμα αξίας [...] % στην FCC «λόγω μειωμένης κερδοφορίας» του έργου και να υπογραφούν εργολαβικά προς εξασφάλιση όσων υποχωρούσαν από την ουσιαστική διεκδίκησή του «με δυνατότητα εναλλαγής σε διεύρυνση+ Τίτλος για επόμενο έργο». Τα εργολαβικά αυτά, ένα υπέρ της FCC, καταρτίστηκαν την επόμενη ημέρα, οπότε αποφασίστηκε να αποδοθεί ποσοστό [...] % στην FCC, με τη δέσμευση από την πλευρά της να παραιτηθεί από τα προαναφερόμενα δικαιώματά της, που εν τέλει υπολογίστηκαν συνολικά σε [...] εκ. ¹¹⁷³. Θεματοφύλακας των συμφωνητικών αυτών ορίστηκε [...] διασφαλιστικού συμφωνητικού [...], το περιεχόμενο του οποίου συνάδει πλήρως με τα αναφερόμενα στην εγγραφή του προσωπικού ημερολογίου [...] [...], τόσο αναφορικά με το ποσοστό ύψους [...] % επί του συνολικού προϋπολογισμού του έργου που αποδόθηκε στην FCC όσο και με την αφαίρεση του ποσοστού αυτού από το μερίδιο για την εκτέλεση διακριτού γεωγραφικού τμήματος του έργου, ήτοι του Υποέργου Γ, που θα λάμβανε η [...], η οποία φέρεται στη σχετική εγγραφή να έχει «πιστωτικό» υπόλοιπο ¹¹⁷⁴. Το πλέγμα των ως άνω στοιχείων καταδεικνύει την περιφερειακή μεν, αλλά ενεργό συμμετοχή της FCC στο πλαίσιο της σύμπραξης, η οποία, με βάση τα εν λόγω στοιχεία, δεν περιορίστηκε στην παθητική αποδοχή προτάσεων, αλλά διεκδίκησε, μέσω διαπραγματεύσεων ως προς τον τρόπο ικανοποίησης των παράνομων αξιώσεών της, τη θέση της στην εν λόγω σύμπραξη και πέτυχε την κατάρτιση υπέρ αυτής διασφαλιστικού υπεργολαβικού συμφωνητικού.

¹¹⁷⁰ [...]

¹¹⁷¹ [...]

¹¹⁷² [...]

¹¹⁷³ [...]

¹¹⁷⁴ [...]

595. Όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 520- 521), ο μηχανισμός διασφάλισης όσων παραιτούνταν από την ουσιαστική διεκδίκηση συγκεκριμένου έργου υπέρ του προσυμφωνηθέντος μειοδότη ήταν από τους βασικούς μηχανισμούς της σύμπραξης. Στόχος των ως άνω υπεργολαβικών ήταν η διασφάλιση του γεγονότος ότι και οι λοιποί εμπλεκόμενοι (πλην του εκάστοτε, ανά έργο, προσυμφωνηθέντος αναδόχου) θα αναλάμβαναν επόμενο προς κατανομή διαγωνισμό. Τα εν λόγω συμφωνητικά έφεραν τις υπογραφές μόνο των συμβαλλομένων εταιριών-μελών του εκάστοτε προσυμφωνηθέντος αναδόχου σχήματος, οι οποίες επισημοποιούσαν με τον τρόπο αυτό την πρόθεση τους να τηρήσουν τα συμφωνηθέντα έναντι των μη αναδόχων, ήτοι την πρόθεσή τους να απόσχουν υπέρ των τελευταίων σε μελλοντικό, κατανεμηθέντα διαγωνισμό. Οι υπογραφές των φερόμενων στα εν λόγω συμφωνητικά ως «υπεργολάβων» παραλείπονταν. Παρά ταύτα, από το γεγονός ότι τα ως άνω συμφωνητικά τηρούνταν από έναν από τους «υπεργολάβους» ως θεματοφύλακα¹¹⁷⁵ καθίσταται σαφές ότι τα κρίσιμα έγγραφα δεν αποτυπώνουν μονομερείς προτάσεις του προσυμφωνηθέντος αναδόχου σχήματος, αλλά αντίθετα ότι είχε υπάρξει σχετικός μεταξύ των συμπραττουσών τουλάχιστον ένα *minimum* αμοιβαίων επαφών, καθώς και ότι οι αντισυμβαλλόμενοι των προσυμφωνηθέντων αναδόχων (/«υπεργολάβοι») αποδέχονταν, έστω και σιωπηρώς, το περιεχόμενό τους και τη «διασφαλιστική» τους λειτουργία. Έχει, συνεπώς, εξ επόψεως δικαίου του ανταγωνισμού επέλθει σύμπτωση των βουλήσεων των δύο πλευρών (ρητά ως προς τους προσυμφωνηθέντες αναδόχους που υπογράφουν τα σχετικά συμφωνητικά και σιωπηρά για τους μη αναδόχους/«υπεργολάβους»), ή τουλάχιστον έχει υπάρξει επικοινωνία ως προς τη συμπεριφορά όλων κατά τους διαγωνισμούς, στους οποίους αφορούν τα εν λόγω έγγραφα, αλλά και σε μεταγενέστερους αυτών, των οποίων επέκειτο η κατανομή.

596. Απορριπτέος ως αλυσιτελώς προβαλλόμενος κρίνεται, επίσης, και ο ισχυρισμός της FCC ότι η αποδιδόμενη σε αυτή παράβαση των ετών 2005 – 2007 δεν έχει ουδεμία οικονομική λογική για μία εταιρία της εμβέλειας της FCC, με μικρή έκθεση στην Ελλάδα, και ότι δεν αποκόμισε κάποιο όφελος ή θα αποκόμιζε μικρό μόνο όφελος από τη συμμετοχή της στην υπό εξέταση καρτελική σύμπραξη, διότι δεν συμμετείχε στην εκτέλεση οποιουδήποτε έργου, ενώ το αποδιδόμενο σε αυτή ποσοστό ως αντάλλαγμα για τη συμμετοχή της σε πρακτικές χειραγώγησης είναι εξαιρετικά μικρό για εταιρία του μεγέθους της FCC. Και τούτο διότι, εφόσον μία σύμπραξη που έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού εμπίπτει στις απαγορευτικές διατάξεις των άρθρων 1 ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ, δεν απαιτείται να εξεταστεί το τυχόν επιχειρηματικό συμφέρον των εταιριών που συμμετέχουν σε αυτή. Είναι, δηλαδή, αδιάφορο το ζήτημα αν η συμμετοχή επιχείρησης σε αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη, για την οποία υπάρχουν έγγραφες αποδείξεις, υπαγορεύθηκε από συγκεκριμένους εμπορικούς λόγους, παρόντες, ή μέλλοντες, ή ήταν κατ' εκτίμηση οικονομικά λογική ή πρόσφορη. Κατά μείζονα λόγο, η επίκληση της έλλειψης οικονομικής λογικής στη συμμετοχή αυτή, δεν επαρκεί κατά νόμο για την αναίρεση της διαπίστωσης ότι επήλθε σύμπτωση βουλήσεων και έλαβε

---

¹¹⁷⁵ [...]

χώρα συμμετοχή σε αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη, για την οποία, μάλιστα, όπως εν προκειμένω, υπάρχουν έγγραφες αποδείξεις.

597. Εν κατακλείδει, από την συνολική αξιολόγηση και συνδυαστική ερμηνεία των ανωτέρω σοβαρών και αξιόπιστων στοιχείων προκύπτει κατά την κρίση της Επιτροπής, πέραν κάθε αμφιβολίας, η συμμετοχή των εταιριών FCC και ALPINE στην χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων κατά την περίοδο 2005 – 2007 και κατά την περίοδο 2011-2012 (για το ζήτημα της διαδοχής βλ. κατωτέρω υπό ενότητα IV.2.3.1.2).

IV.2.2.2.3 Ως προς την εμπλοκή της εταιρίας ARCHIRODON στη σύμπραξη της περιόδου 2005 – 2012

598. Η εταιρία ARCHIRODON προέβαλε τον ισχυρισμό¹¹⁷⁶ ότι υφίσταται στην Εισήγηση σύγχυση ως προς το πρόσωπο ή τα πρόσωπα στα οποία αποδίδεται η κατηγορία, καθώς ενώ στο σώμα αυτής φέρεται οι παραβάσεις να αποδίδονται στην ARCHIRODON GROUP N.V, στο διατακτικό της Εισήγησης, καθώς και στον επισυναπτόμενο Πίνακα Διανομής-Εκδόσεις αναφέρεται μόνο η εταιρία ARCHIRODON CONSTRUCTION (Overseas) Co S.A, ενώ στο Παράρτημα VI με τίτλο «Διάρκεια συμμετοχής εταιριών στην παράβαση» αναφέρονται και οι δύο εταιρίες. Ως εκ τούτου, κατά τους ισχυρισμούς της εταιρίας προκύπτουν σειρά πλημμελειών της Εισήγησης λόγω (α) της σύγχυσης ως προς το νομικό πρόσωπο, μητρική ή θυγατρική εταιρεία του ομίλου ARCHIRODON που φέρεται ως εμπλεκόμενο στην απαγορευμένη σύμπραξη και (β) της απόδοσης ευθυνών και πρότασης επιβολής κυρώσεων σε διαφορετικό πρόσωπο (ήτοι στη θυγατρική ARCHIRODON CONSTRUCTION (Overseas) Co S.A.) από το πρόσωπο το οποίο αναφέρεται σε άλλα σημεία της Εισήγησης να εμπλέκεται στην απαγορευμένη σύμπραξη (ήτοι στη μητρική ARCHIRODON GROUP N.V.) ωσάν η θυγατρική εταιρεία να ευθύνεται για πράξεις της μητρικής εταιρίας.

599. Ο ανωτέρω ισχυρισμός είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, καταρχήν διότι, όπως και η ίδια η εταιρία αποδέχεται, τόσο κατά την ανάλυση των πραγματικών περιστατικών της Εισήγησης όσο και κατά την υπαγωγή αυτών στον κανόνα δικαίου γίνεται αναφορά στην εταιρία ARCHIRODON GROUP N.V, που είναι και ο αυτουργός της αποδιδόμενης παράβασης¹¹⁷⁷. Αυτή η εταιρία όρισε, με την υπ' αριθ. πρωτ. 7053/25.11.2015 επιστολή της, τον αντίκλητο στον οποίο κοινοποιήθηκε η Εισήγηση, κατά τη διάρκεια δε της ακροαματικής διαδικασίας διευκρινίστηκε το νομικό πρόσωπο στο οποίο αποδίδονται οι υπό κρίση παραβάσεις. Σε κάθε περίπτωση, η εταιρία ARCHIRODON GROUP N.V. παραστάθηκε σε όλη τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας και άσκησε προσηκόντως τα δικαιώματα άμυνας, προέβαλε δε πλήθος ισχυρισμών αναφορικά με τη συμμετοχή της στην υπό κρίση καρτελική σύμπραξη. Ως εκ τούτου, δεν διαπιστώνεται πλημμέλεια ούτε δημιουργείται σύγχυση που να επιδρά στο κύρος της παρούσας διαδικασίας.

¹¹⁷⁶ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 361/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ARCHIRODON, σελ. 5-6, παρ. 13 και 14.

¹¹⁷⁷ Βλ. ενδεικτικά παρ. 1916, 2209 και 2162 της Εισήγησης. Βλ. ακόμα παρ. 2154, 2159, 2163, 2166, 2168, 2190. Σημειώνεται ότι η Εισήγηση επιδόθηκε στον αντίκλητο της ARCHIRODON την 11.05.2016.

600. Η εταιρία ARCHIRODON αρνήθηκε, περαιτέρω, στο σύνολό τους τις αποδιδόμενες κατηγορίες και χαρακτήρισε τα αποδεικτικά μέσα, των οποίων επίκληση γίνεται στην Εισήγηση, ως γενικά και αόριστα τα οποία αναφέρονται σε όλες τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις χωρίς καμία εξειδίκευση, σύνδεση ή αιτιολογία για κάθε μία από αυτές, ιδίως για τις αλλοδαπές εταιρίες που φέρονται εμπλεκόμενες στις αποδιδόμενες παραβάσεις¹¹⁷⁸.
601. Ειδικότερα, ως προς την αποδιδόμενη σε αυτή συμμετοχή στην χειραγώγηση του διαγωνισμού «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα», η εταιρία προέβαλε τον ισχυρισμό ότι δεν προέκυψε κανένα, ούτε γενικότερο, ούτε ειδικότερο, στοιχείο προσυμφωνίας και κατανομής του εν λόγω έργου μεταξύ της ίδιας και των λοιπών εμπλεκόμενων επιχειρήσεων. Επικαλέσθηκε δε προς τούτο ότι δεν συναντάται ουδεμία αναφορά στο πρόσωπό της στην συντριπτική πλειοψηφία των στοιχείων του φακέλου της περιόδου 2011 – 2012, ούτε υφίσταται κανένα αποδεικτικό στοιχείο από το οποίο να προκύπτει είτε η συμμετοχή της στις πολυμερείς συναντήσεις των συμπραττουσών, που έλαβαν χώρα πριν από την υποβολή των οικονομικών προσφορών για το εν λόγω έργο, είτε η οποιαδήποτε σχετική επικοινωνία στελεχών της με οποιαδήποτε από τις συμπράττουσες εταιρίες. Προς επίρρωση των ισχυρισμών της, η εταιρία επικαλέσθηκε αναφορές από τις καταθέσεις [...], από τις οποίες προκύπτει ότι τα αναφερόμενα από αυτόν στις εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιό του αναφορικά με τις αλλοδαπές εταιρίες στηρίζονται αποκλειστά στα όσα ανέφερε στις σχετικές συναντήσεις ο [...], χωρίς ο ίδιος να έχει τη δυνατότητα να διασταυρώσει τα αναφερόμενα από τον τελευταίο. Μάλιστα, κατά την εταιρία, ενόψει της αμφισβήτησης από [...] των λεγόμενων από τον [...] συνιστά πλημμέλεια της έρευνας το γεγονός ότι ο [...] δεν ρωτήθηκε ειδικά και συγκεκριμένα αναφορικά με τη συμμετοχή της ARCHIRODON σε αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη, κατά τις καταθέσεις του ενώπιον της ΓΔΑ το 2015. Περαιτέρω, κατά τους ισχυρισμούς της εταιρίας, ενόψει της έλλειψης έστω και ενός αποδεικτικού στοιχείου επαφής μεταξύ αυτής και των συμπραττουσών επιχειρήσεων με σκοπό την αντι-ανταγωνιστική προσυμφωνία και κατανομή του εν λόγω έργου, δεν έχει στοιχειοθετηθεί επαρκώς η ύπαρξη συμφωνίας επί των φερόμενων ως διασφαλιστικών συμφωνητικών, στη σύνταξη των οποίων η εταιρία δεν συμμετείχε, ούτε γνώριζε την ύπαρξή τους, ούτε αποδέχθηκε με οποιονδήποτε τρόπο τους όρους τους ούτε και δύναται να γνωρίζει, αφού δεν ήταν παρούσα σε καμία από τις συναντήσεις που έλαβαν χώρα, για ποιους λόγους μεταφέρονταν στις εταιρίες που συμμετείχαν σε αυτές υποτιθέμενες απαιτήσεις τρίτων εταιριών. Επιπροσθέτως, από τις καταθέσεις [...], πέραν της αμφιβολίας για τα λεγόμενα του [...], προκύπτει και ότι η φερόμενη ως συμφωνία ουδέποτε τηρήθηκε ως προς το σκέλος της που αφορούσε τα ανταλλάγματα και συνεπώς, εξ αυτού, αποδομείται το μοναδικό στοιχείο επί του οποίου βασίζεται η αποδιδόμενη στην ARCHIRODON κατηγορία, ήτοι το διασφαλιστικό συμφωνητικό υπέρ της που προσκομίσθηκε στο πλαίσιο της Αίτησης Επιείκειας αναφορικά με το εν λόγω έργο.

¹¹⁷⁸ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 361/26.09.2016 Υπόμνημα, σελ. 6 επ., το υπ' αριθ. πρωτ. 432/30.03.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα, σελ. 5 επ, και το υπ' αριθ. πρωτ. 561/12.06.2017 Υπόμνημα μετά την εν ακροατηρίω συζήτηση της εταιρίας ARCHIRODON, σελ. 2 επ.

602. Ως προς το έργο «Τιθορέα – Δομοκός», η ARCHIRODON καταρχήν αμφισβητεί την ημερομηνία διενέργειας μίας από τις δύο συναντήσεις τις οποίες φέρονται να έκαναν στελέχη της με τον [...] στις [...] και [...] και αφετέρου αποδίδει διαφορετικό περιεχόμενο στις συναντήσεις αυτές, το αντικείμενο των οποίων κατά τους ισχυρισμούς της ήταν ξένο προς τις αποδιδόμενες παραβάσεις. Επιπροσθέτως, κατά την εταιρία, δεν υφίσταται κανένα αποδεικτικό στοιχείο από το οποίο να προκύπτει το αντικείμενο και ο σκοπός των εν λόγω διμερών συναντήσεων των στελεχών της με [...], η δε χρονική εγγύτητα αυτών με την αρχική και τελική ημερομηνία κατάθεσης των οικονομικών προσφορών για το εν λόγω έργο, δεν επαρκεί για να θεμελιώσει το αντι-ανταγωνιστικό αντικείμενό τους. Ειδικότερα, η εταιρία ισχυρίστηκε καταρχήν ότι η επίσκεψη του στελέχους της, [...], στα γραφεία της J&P ABAΞ πραγματοποιήθηκε, όπως προκύπτει από τη σχετική λίστα επισκεπτών της [...], την [...] (δηλαδή [...] μήνες περίπου πριν από την καταληκτική προθεσμία υποβολής προσφορών για τον εν λόγω διαγωνισμό) και όχι την [...] (δηλαδή μερικές ημέρες πριν από την καταληκτική προθεσμία υποβολής προσφορών για τον εν λόγω διαγωνισμό), όπως αυθαίρετα κατά τους ισχυρισμούς της συνάγει η Εισήγηση, απέρριψε δε την πιθανότητα «εκ παραδρομής» αναγραφής της λανθασμένης ημερομηνίας [...] στη σχετική λίστα, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη το γεγονός ότι (α) οι σελίδες της λίστας εισόδου επισκεπτών της [...] δεν φέρουν αρίθμηση, (β) οι καταγεγραμμένοι επισκέπτες δεν φέρουν συνεχή αύξοντα αριθμό, αλλά ο αύξων αριθμός των επισκεπτών μηδενίζεται στην αρχή κάθε σελίδας, (γ) στο ίδιο αρχείο περιλαμβάνονται και άλλες ημερομηνίες του Σεπτεμβρίου 2012, ήτοι 06.09.2012 και 07.09.2012, και (δ) η «εκ παραδρομής» αναγραφή της 08.09.2012 επαναλαμβάνεται σε έξι (6) σελίδες. Περαιτέρω, κατά τους ισχυρισμούς της, ο [...] κατά το 2012 επισκεπτόταν συχνά τα γραφεία της ΑΘΗΝΑ ΑΤΕ (τα οποία συστεγάζονται με τα γραφεία της J&P ABAΞ), όπου εργαζόταν έως το 2008, με σκοπό τη φιλική διευθέτηση των οικονομικών εκκρεμοτήτων που είχε με την εν λόγω εταιρία. Στο πλαίσιο αυτών των επισκέψεων, είχε επανειλημμένα συναντήσεις με διάφορα στελέχη, τόσο της ΑΘΗΝΑ ΑΤΕ όσο και της J&P ABAΞ, μεταξύ των οποίων και ο [...], προκειμένου να ασκήσουν πίεση στη διοίκηση της εταιρίας για την επίλυση των οικονομικών διαφορών του, οι οποίες τελικά δεν ευοδώθηκαν. Ομοίως, ο [...] είχε επισκεφθεί επανειλημμένα τον [...] το ίδιο έτος, προκειμένου να συζητήσουν ζητήματα που είχαν ανακύψει στο πλαίσιο συνεργασίας τους στην περιοχή του Περσικού κόλπου, να διερευνήσουν την πιθανότητα μίας νέας συνεργασίας στο εξωτερικό, καθώς και επ' αφορμή οικονομικών διαφορών μεταξύ της ARCHIRODON και της εταιρίας ΑΘΗΝΑ ΑΤΕ, θυγατρικής της εταιρίας J&P ABAΞ, επί των [...] ¹¹⁷⁹. Η δε 12^η Οκτωβρίου ήταν από τις ελάχιστες ημέρες που βρέθηκε στην Αθήνα κατόπιν της έκδοσης της εν λόγω δικαστικής απόφασης και μπορούσε να πραγματοποιήσει συνάντηση με τον [...] επί αυτού ¹¹⁸⁰. Ακόμη η εταιρία ισχυρίστηκε ότι σε κανένα, ούτε γενικότερο, ούτε ειδικότερο, στοιχείο αναφορικά με την κατανομή του εν λόγω έργου γίνεται αναφορά στην ARCHIRODON, δεν εντοπίστηκε δε

¹¹⁷⁹ [...].

¹¹⁸⁰ Για το πρόγραμμα ταξιδιών του [...] βλ. το υπ' αριθ. πρω. 560/12.06.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα, παρ. 28.

εν προκειμένω ούτε σχετικό «διασφαλιστικό» συμφωνητικό. Κατά την εταιρία, ούτε οι εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] ούτε οι εγγραφές στο βιβλίο ελέγχου επισκεπτών της [...] ικανοποιούν τον απαιτούμενο από τη νομολογία βαθμό αποδεικτικής ισχύος για τη συμμετοχή της στη χειραγώγηση του έργου «Τιθορέα-Δομοκός», αφενός διότι οι εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] είναι αμφίβολης ακρίβειας, όπως προκύπτει από τις προαναφερόμενες καταθέσεις του ιδίου, και αφετέρου διότι από τις εγγραφές στο βιβλίο επισκεπτών της [...] δεν προκύπτει το αντι-ανταγωνιστικό αντικείμενο των επαφών που πραγματοποιήσαν οι [...].

603. Επιπλέον όσων ήδη αναλυτικά αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, αναφορικά με την ύπαρξη και λειτουργία της υπό κρίση αντι-ανταγωνιστικής σύμπραξης (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.1.2 και IV.2.1.4), η Επιτροπή Ανταγωνισμού κρίνει ότι υφίστανται ακριβή και συγκλίνοντα αποδεικτικά στοιχεία ειδικά ως προς τη συμμετοχή της εταιρίας ARCHIRODON στη χειραγώγηση των έργων «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα» και «Τιθορέα – Δομοκός». Συγκεκριμένα:

604. Αποριπτεός ως αβάσιμος κρίνεται ο ισχυρισμός της εταιρίας ότι ενόψει της χειραγώγησης του διαγωνισμού για το έργο «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα» δεν έλαβε χώρα ουδεμία επαφή μεταξύ αυτής και του «πυρήνα» των συμπραττουσών εταιριών. Τουναντίον, από τη δεύτερη εγγραφή στις σημειώσεις του προσωπικού ημερολογίου [...] [...] ¹¹⁸¹ προκύπτει ότι υπήρξε τέτοια επαφή μεταξύ του [...] και του [...], κατά την οποία προτάθηκε στην εταιρία να λάβει μερίδιο ύψους [...] % επί του προϋπολογισμού του έργου. Μάλιστα, η σημείωση στην εν λόγω εγγραφή αναφορικά με την ARCHIRODON ότι «[...]» επιβεβαιώνεται και από την κατάθεση του [...] ¹¹⁸², ο οποίος δήλωσε ότι η εταιρία σκόπευε να υποβάλει προσφορά στο διαγωνισμό συνεταιρικά με μία ισπανική εταιρία, την [...], η οποία θα αναλάμβανε το τμήμα του έργου που αφορούσε τη σήραγγα, και ως εκ τούτου, δεν είχε ανάγκη δάνειας εμπειρίας για την διεκδίκηση και εκτέλεση του έργου. Συνιστά δε μία πληροφορία, η οποία κατά το χρόνο εκείνο (την [...]), κατά το στάδιο επεξεργασίας των φακέλων, πριν την υποβολή των προσφορών, δεν ήταν διαθέσιμη και ευρέως γνωστή, και ως εκ τούτου μόνο μέσω επαφής με την εταιρία ARCHIRODON μπορούσε να έχει περιέλθει σε γνώση του «πυρήνα» της σύμπραξης, ακόμα και αν θεωρηθεί ότι ισχύει το αντίθετο ως προς το εν γένει ενδιαφέρον της ARCHIRODON για συμμετοχή στον εν λόγω διαγωνισμό, που καταγράφεται στην εγγραφή της προηγούμενης ημέρα ([...]) ¹¹⁸³. Επαφή, εξάλλου, μεταξύ της εταιρίας και των συμπραττουσών συνάγεται και από την εγγραφή της [...] όπου αναφέρεται ότι «[...]». Η αξιοπιστία των εγγραφών έχει αποδειχθεί και αξιολογηθεί επανειλημμένως στο κείμενο της παρούσας Απόφασης, καθώς η πηγή τους και το περιεχόμενό τους προκύπτουν από και συγκλίνουν με άλλα στοιχεία του φακέλου ή επιβεβαιώνονται μέσω επαγωγικών συλλογισμών και κοινών διδαγμάτων της πείρας. Αντίθετα με τους ισχυρισμούς δε της ARCHIRODON, επί των εγγραφών αυτών

---

¹¹⁸¹ [...]

¹¹⁸² [...]

¹¹⁸³ [...]

ρωτήθηκε, εξάλλου, κατά τη διάρκεια της έρευνας το έτος 2015 και ο [...], ο οποίος δήλωσε κατά το χρόνο εκείνο πλήρη άγνοια επί του περιεχομένου των εγγραφών, τόσο αναφορικά με τα αποδιδόμενα βάσει αυτών στον ίδιο και στην εταιρία την οποία εκπροσωπούσε όσο και συνακόλουθα για τη συμμετοχή και το ρόλο όλων των υπολοίπων.

605. Από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι, ήδη κατά τη συνάντηση της [...] ¹¹⁸⁴ οι συμπράττουσες, αφού ενημερώθηκαν ότι η ARCHIRODON σκοπεύει να καταθέσει οικονομική προσφορά για το εν λόγω έργο, αποφάσισαν να της προτείνουν απόδοση ποσοστού ύψους [...] % σε μελλοντικό αντικείμενο, προκειμένου να απόσχει από την ουσιαστική διεκδίκηση του εν λόγω έργου. Στη συνάντηση της επόμενης ημέρας μεταξύ του «πυρήνα» των συμπραττουσών ¹¹⁸⁵ αποφασίστηκε να αποδοθεί αντάλλαγμα αξίας [...] % στην ARCHIRODON «λόγω μειωμένης κερδοφορίας» του έργου και να υπογραφούν εργολαβικά προς εξασφάλιση όσων υποχωρούσαν από την ουσιαστική διεκδίκηση του «με δυνατότητα εναλλαγής σε διεύρυνση+ Τίτλος για επόμενο έργο». Τα εργολαβικά αυτά, ένα υπέρ της ARCHIRODON, καταρτίστηκαν την επόμενη ημέρα, οπότε αποφασίστηκε να αποδοθεί ποσοστό [...] % στην ARCHIRODON, κατόπιν σχετικής απαίτησής της ¹¹⁸⁶. Θεματοφύλακας των συμφωνητικών αυτών ορίστηκε ο [...] διασφαλιστικού συμφωνητικού υπέρ της ARCHIRODON, το περιεχόμενο του οποίου συνάδει πλήρως με τα αναφερόμενα στην εγγραφή του προσωπικού ημερολογίου [...] της [...], τόσο αναφορικά με το ποσοστό ύψους [...] % του συνολικού προϋπολογισμού του έργου που αποδόθηκε στην ARCHIRODON όσο και με την αφαίρεση του ποσοστού αυτού από το μερίδιο που θα λάμβανε η [...] για την εκτέλεση του Υποέργου Α ¹¹⁸⁷.

606. Σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς της εταιρίας, η φύση των ανωτέρω συμφωνητικών ως διασφαλιστικών προκύπτει καταρχήν από τα ίδια τα γνωρίσματά τους, ήτοι ότι έχουν λευκή ημερομηνία και είναι υπογεγραμμένα από τις εταιρίες που απαρτίζουν την προσυμφωνηθείσα μειοδότηρια κοινοπραξία, ενώ απουσιάζουν οι υπογραφές των «υπεργολάβων» και ο αριθμός της σύμβασης κατακύρωσης του έργου (βλ. και ανωτέρω υπό παρ. 520- 521). Στο πλαίσιο του μηχανισμού διασφάλισης των συμφωνηθέντων, που είχε υιοθετήσει η σύμπραξη, το συμφωνητικό αυτό θα χρησιμοποιούνταν σε περίπτωση αθέτησης αυτών που συμφωνήθηκαν για την κατανομή και την ανάληψη έργων εκ περιτροπής, οπότε «[...]» ¹¹⁸⁸. Περαιτέρω, από τις προαναφερόμενες εγγραφές προκύπτει ότι η σύναψή τους αποτέλεσε αντικείμενο συμφωνίας μεταξύ των αντισυμβαλλομένων σε αυτά εταιριών, καθώς συνάγεται από αυτές τουλάχιστον ένα *minimum* επαφών μεταξύ του «πυρήνα» των συμπραττουσών και της εταιρίας ARCHIRODON, στην οποία προτάθηκε ποσοστό ανταλλάγματος ύψους [...] % και η οποία απαίτησε ποσοστό [...] %, το οποίο και της αποδόθηκε εν τέλει, όπως προκύπτει από το περιεχόμενο του

---

¹¹⁸⁴ [...]

¹¹⁸⁵ [...]

¹¹⁸⁶ [...]

¹¹⁸⁷ [...]

¹¹⁸⁸ [...]

διασφαλιστικού συμφωνητικού¹¹⁸⁹. Το γεγονός δε ότι οι συμπράττουσες εταιρίες δεν έλαβαν τότε τα ανταλλάγματα αυτά ή ότι δεν χρειάστηκε τότε να ενεργοποιηθούν τα εν λόγω συμφωνητικά από κάποιον «υπεργολάβο» δεν αναιρεί τον αντι-ανταγωνιστικό χαρακτήρα της συμφωνίας χειραγώγησης του έργου, στο πλαίσιο της οποίας εντάσσεται και ο μηχανισμός πρόβλεψης ανταλλαγμάτων προς διασφάλιση όσων κάθε φορά παραιτούνταν από την ουσιαστική διεκδίκηση ενός έργου υπέρ του προσυμφωνηθέντος μειοδότη. Όπως και η FCC, η ARCHIRODON είχε ενεργό ρόλο στη σύμπραξη, διαπραγματεύθηκε το ύψος του ανταλλάγματος που θα της αποδιδόταν και πέτυχε τη σύναψη υπέρ αυτής υπεργολαβικού «διασφαλιστικού» συμφωνητικού.

607. Επαφές με αντι-ανταγωνιστικό περιεχόμενο μεταξύ της εταιρίας ARCHIRODON και των λοιπών συμπραττουσών συνάγονται και αναφορικά με το έργο «Τιθορέα – Δομοκός». Έτσι, από την εγγραφή [...] ¹¹⁹⁰ προκύπτει ότι οι συμπράττουσες ενημερώθηκαν ότι η ARCHIRODON θα συμμετάσχει στη σχετική διαγωνιστική διαδικασία, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τις εγγραφές [...] ¹¹⁹¹ και [...] ¹¹⁹², οπότε και αφενός οριστικοποιήθηκαν τα σχήματα των εταιριών που θα υπέβαλαν οικονομική προσφορά («[...]») και αφετέρου αποφασίσθηκε η κατάρτιση εντός των επόμενων ημερών των σχετικών διασφαλιστικών συμφωνητικών. Η συμμετοχή, πέραν της αναδόχου κοινοπραξίας, τριών εταιριών/ σχημάτων περιλαμβανομένης της ARCHIRODON «κατά τα συμφωνηθέντα» επιβεβαιώνεται αφενός [...] κατάθεση του [...] και αφετέρου από τα στοιχεία που απέστειλε η αναθέτουσα αρχή ¹¹⁹³, και συνεπώς, ως αβάσιμος απορρίπτεται ο ισχυρισμός της εταιρίας ότι συμμετείχε σε κοινοπραξία στον εν λόγω διαγωνισμό. Επιπροσθέτως, από την εγγραφή [...] ¹¹⁹⁴ προκύπτει η υπογραφή των διασφαλιστικών συμφωνητικών και το αντικείμενο του συμφωνητικού που υπογράφηκε υπέρ της ΜΟΧΛΟΣ, ενώ από την εγγραφή [...] ¹¹⁹⁵ του προσωπικού ημερολογίου [...] προκύπτουν και οι εταιρίες υπέρ των οποίων υπογράφησαν τα εν λόγω διασφαλιστικά στο πλαίσιο χειραγώγησης του υπό κρίση διαγωνισμού, μεταξύ αυτών και η εταιρία ARCHIRODON ¹¹⁹⁶, γεγονός που επιβεβαιώνεται σε κατάθεση [...] ¹¹⁹⁷. Κατά τη διάρκεια δε του επιτόπιου ελέγχου στην εταιρία [...], στέλεχος της οποίας βάσει της εγγραφής [...] είχε ορισθεί θεματοφύλακας των ανωτέρω διασφαλιστικών συμφωνητικών, εντοπίσθηκε ένα από αυτά, γεγονός που, επίσης, επιβεβαιώνει την κατάρτισή τους. Όπως και τα διασφαλιστικά συμφωνητικά για το έργο «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα», το εν λόγω υπεργολαβικό συμφωνητικό δεν φέρει ημερομηνία (ημέρα, μήνα, έτος) και είναι υπογεγραμμένο μόνο από τους διαχειριστές της προεπιλεγείσας αναδόχου κοινοπραξίας. Περαιτέρω, η γραμματοσειρά, το ύψος, το περιεχόμενο και η διαμόρφωση του κειμένου

---

¹¹⁸⁹ [...]

¹¹⁹⁰ [...]

¹¹⁹¹ [...].

¹¹⁹² [...]

¹¹⁹³ [...]

¹¹⁹⁴ [...]

¹¹⁹⁵ [...]

¹¹⁹⁶ [...]

¹¹⁹⁷ [...]

του είναι πανομοιότυπη με αυτή των διασφαλιστικών συμφωνητικών για το έργο «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα», ενώ ακόμα και ο συνολικός αριθμός σελίδων που αναγράφεται στο κάτω μέρος των υπεργολαβικών για τα έργα «Τιθορέα-Δομοκός» και «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα» είναι λανθασμένος ως προς το ίδιο σημείο, καθώς και στις δύο περιπτώσεις η αρίθμηση των σελίδων ξεκινάει ως 1/19 και για το μεν υπεργολαβικό του έργου «Τιθορέα – Δομοκός» τελειώνει σε 24/19, για το δε υπεργολαβικό του έργου «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα» τελειώνει σε 23/19. Επιπλέον των ανωτέρω, η κατάρτιση υπεργολαβικού και υπέρ της εταιρίας ARCHIRODON προς διασφάλιση του μεριδίου της από την κατανομή του εν λόγω έργου συνάγεται εμμέσως και από τις εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο [...] που έπονται της διενέργειας του διαγωνισμού¹¹⁹⁸. Από αυτές προκύπτει ότι η σύμπραξη εξέτασε εκ νέου αν η ARCHIRODON πληρούσε τα απαιτούμενα κριτήρια συμμετοχής στο διαγωνισμό, ώστε να δικαιούται να της αναγνωρισθεί μερίδιο επί της αξίας του έργου στο πλαίσιο της κατανομής. Η ενασχόληση δε αυτή της σύμπραξης με την εταιρία ARCHIRODON μετά τη διενέργεια του διαγωνισμού και ενώ αυτή δεν είχε κηρυχθεί ανάδοχος, ώστε να τίθεται θέμα προσβολής του, δεν μπορεί να ερμηνευθεί εύλογα και πειστικά με άλλο τρόπο.

608. Σημειώνεται δε ότι η αξία της υπεργολαβίας που ανέλαβε στο υπό κρίση έργο η EURARCO, θυγατρική της ARCHIRODON, σε κοινοπραξία με την εταιρία EPONET A.E, ύψους [...] εκ.¹¹⁹⁹, είναι αντίστοιχη με την αξία που δικαιούνταν η εταιρία επί του προϋπολογισμού του έργου στο πλαίσιο της κατανομής¹²⁰⁰.

609. Υπό το φως των ανωτέρω συγκλινόντων και αξιόπιστων στοιχείων περί της συμμετοχής της εταιρίας ARCHIRODON στη χειραγώγηση του έργου «Τιθορέα – Δομοκός», αλλά και των επαφών που είχαν ήδη λάβει χώρα ενόψει της κατανομής του διαγωνισμού «Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος – Παναγοπούλα» μεταξύ των [...], εξετάζονται και οι συναντήσεις της [...] μεταξύ του [...] και [...] και [...] αντίστοιχα, που προκύπτουν από τα βιβλία εισόδου της εταιρίας [...] και οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε χρόνο ύποπτο σε σχέση με τη διενέργεια του κρίσιμου διαγωνισμού και, ιδίως ως προς τη συνάντηση της [...], σε χρόνο στον οποίο ήδη υπήρχαν συζητήσεις στο πλαίσιο της σύμπραξης περί της συμμετοχής της ARCHIRODON, όπως προκύπτει από τις έγγραφες σημειώσεις του ημερολογίου [...] που προαναφέρθηκαν. Ιδίως δε ως προς την ημερομηνία της δεύτερης αυτής συνάντησης, την οποία αμφισβητεί η εταιρία ARCHIRODON σημειώνονται τα ακόλουθα:

610. Οι λίστες επισκεπτών της [...] κατασχέθηκαν κατά τη διάρκεια του δεύτερου αιφνίδιου επιτόπιου ελέγχου που πραγματοποίησε η Υπηρεσία στην εταιρία υπό τη μορφή βιβλίων, εντός των οποίων οι εγγραφές και οι σχετικές ημερομηνίες παρουσίαζαν συνέχεια, και όχι σε μεμονωμένα χωρίς αρίθμηση φύλλα, όπως [...] περιλαμβανόταν στο βιβλίο με αριθμό 28, στο οποίο είχαν καταγραφεί οι επισκέψεις στα γραφεία της [...] που έλαβαν

---

¹¹⁹⁸ [...]

¹¹⁹⁹ [...]

¹²⁰⁰ [...]

χώρα την περίοδο από 26.10.2012 έως 21.11.2012. Το βιβλίο αυτό αριθμεί 100 σελίδες και η επίμαχη συνάντηση της [...] βρίσκεται στη σελίδα 45/100 του βιβλίου. Στη σελίδα 42/100 αναγράφεται ως ημερομηνία η Τρίτη [...] και στη σελίδα 43/100 αναγράφεται προφανώς εκ παραδρομής Τρίτη [...], αντί για Τρίτη [...] ¹²⁰¹. Στη συνέχεια, στην ίδια πάλι σελίδα 43/100, αναγράφεται προφανώς εκ παραδρομής Τετάρτη [...], αντί για το ορθό Τετάρτη [...] ¹²⁰². Και πρόκειται περί εξώφθαλμης παραδρομής, σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς της ARCHIRODON, διότι δεν νοείται σε συνεχόμενο συνεραμμένο βιβλίο η ημερομηνία στη σελίδα 43 να ανατρέχει δύο μήνες πίσω (Τρίτη [...]) από την ημερομηνία της ακριβώς προηγούμενης σελίδας 42 (Τρίτη [...]). Ακολούθως, στη σελίδα 44/100 η εκ παραδρομής λανθασμένη κατά τα προεκτεθέντα καταγραφή συνεχίζεται και αναγράφεται Τετάρτη [...], αντί του ορθού Τετάρτη [...]. Το λάθος αυτό εξακολουθεί και στις επόμενες τρεις σελίδες 45-48/100 του βιβλίου. Στη σελίδα 49/100 του βιβλίου η λανθασμένη καταχώρηση διορθώνεται, προς καιρόν, από τον αρμόδιο υπάλληλο και καταγράφεται το ορθό Τετάρτη [...]. Στην ίδια σελίδα 49/100 συνεχίζεται ορθά η καταγραφή της ημερομηνίας με αναφορά σε Πέμπτη [...] και στην επόμενη σελίδα 50/100 επαναλαμβάνεται και πάλι η ίδια αστοχία και καταγράφεται Πέμπτη [...] αντί του ορθού Πέμπτη [...]. Σημειώνεται δε ότι η [...] δεν ήταν ημέρα Πέμπτη, αλλά ημέρα Σάββατο, γεγονός που επιβεβαιώνει την εν λόγω παραδρομή του υπαλλήλου που έκανε την καταχώρηση των ανωτέρω ημερομηνιών.

611. Περαιτέρω, παρά το γεγονός ότι οι σελίδες του βιβλίου δεν είναι αριθμημένες, παρατηρείται συνέχεια στις εγγραφές ως προς τις ώρες προσέλευσης από τη μία σελίδα στην άλλη. Έτσι, προκύπτει με σαφήνεια ότι η σελίδα 50/100 με τη λάθος καταγραφή Πέμπτη [...], είναι συνέχεια της σελίδας 49/100 με την ορθή καταγραφή Πέμπτη [...] και, συνεπώς, δεν τίθεται ζήτημα ανάμειξης των σελίδων του βιβλίου. Συγκεκριμένα, οι ώρες προσέλευσης που έχουν καταγραφεί στην σελίδα 49/100 με την ορθή καταγραφή Πέμπτη [...] είναι 07:56, 08:42, 08:48, 08:51, 09:32, 09:39, 09:40 και στην επόμενη σελίδα 50/100 με την λανθασμένη καταγραφή Πέμπτη [...] οι αναγραφόμενες ώρες προσέλευσης είναι 09:49, 10:10, 10:30, 10:39, 10:40, 10:42, 10:45. Η λάθος καταγραφή συνεχίζεται και στις σελίδες 51-55/100, όπου και ακολουθεί στη σελίδα 56 η καταγραφή των επισκέψεων της Παρασκευής [...]. Στις σελίδες 51-55, όπου περιλαμβάνεται και η επίμαχη σελίδα 53 με τη συνάντηση των [...] και [...] [...], υπάρχει αντίστοιχα συνέχεια στις καταγραφόμενες ώρες με τις προηγούμενες σελίδες (στη σελίδα 51/100 καταγράφονται ώρες προσέλευσης από 10:54 έως 11:37, στη σελίδα 52/100 ώρες προσέλευσης από 11:41 έως 12:30, στη σελίδα 53/100 ώρες προσέλευσης από 12:40 έως 13:36, στη σελίδα 54/100 ώρες προσέλευσης από 13:40 έως 15:20 και τέλος στη σελίδα 55/100 ώρες προσέλευσης μεταξύ 15:55 και 17:10). Βάσει των ανωτέρω, ουδεμία αμφιβολία καταλείπεται ότι η ημερομηνία που έλαβε χώρα η συνάντηση [...] και [...] ήταν η [...].

¹²⁰¹ Σημειώνεται πως η [...] δεν ήταν ημέρα Τρίτη αλλά ημέρα Πέμπτη.

¹²⁰² Σημειώνεται πως η [...] δεν ήταν ημέρα Τετάρτη αλλά ημέρα Παρασκευή.

612. Εν κατακλείδει, από την συνολική αξιολόγηση και συνδυαστική ερμηνεία των ανωτέρω σοβαρών και αξιόπιστων στοιχείων προκύπτει κατά την κρίση της Επιτροπής, πέραν κάθε αμφιβολίας, η συμμετοχή της εταιρίας ARCHIRODON στην χειραγώγηση των έργων «Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος – Παναγοπούλα» και «Τιθορέα – Δομοκός» στο πλαίσιο της υπό κρίση σύμπραξης κατά την περίοδο 2011 – 2012.

IV.2.2.2.4 Ως προς την εμπλοκή της εταιρίας ΙΑΚΩΒΟΥ στη σύμπραξη της περιόδου 2005 – 2012

613. Κατά την εταιρία¹²⁰³, δεν αποδεικνύεται η ύπαρξη επαφών μεταξύ αυτής και των συμπραττουσών αναφορικά με την κατανομή του έργου «Δερβέني – Σέρρες», και συγκεκριμένα, δεν προσκομίσθηκε κανένα στοιχείο ότι αυτή συμμετείχε στις τρεις συναντήσεις που έλαβαν χώρα πριν από την ημερομηνία δημοπράτησης του έργου, δεν δηλώθηκε από κανέναν από τους μάρτυρες στο πλαίσιο της Αίτησης Επιείκειας ότι είτε ο [...] είτε κάποιο άλλο πρόσωπο προερχόμενο από τις συμπράττουσες συζητούσε κατά τον ίδιο χρόνο με την ΙΑΚΩΒΟΥ για την υποβολή από μέρους της εικονικής προσφοράς ούτε και προσκομίσθηκε κανένα στοιχείο ότι ο [...] προσπάθησε να προσεγγίσει την εταιρία προς το σκοπό αυτό. Η θεμελίωση της προσυεννόησης και της συμμετοχής της σε συμφωνία με τα μέλη της καρτελικής σύμπραξης βασίζεται στην καταβολή ανταλλάγματος στην εταιρία για την φερόμενη συμμετοχή της στην νόθευση της διαγωνιστικής διαδικασίας για το έργο «Δερβέني – Σέρρες», πλην όμως, το γεγονός αυτό ουδόλως, κατ' αυτήν, αποδεικνύεται και, συνεπώς, δεν μπορεί να θεμελιώσει την ύπαρξη επαφών ή συνεννοήσεων εκ μέρους της. Συγκεκριμένα, κατά την εταιρία, το ηλεκτρονικό μήνυμα της [...] με τον επισυναπτόμενο σε αυτό πίνακα είναι προπαρασκευαστικό, και όχι απολογιστικό σε ότι την αφορά, διότι τα γραφόμενα σε αυτό έχουν σεναριακό και αβέβαιο χαρακτήρα, αφού καταγράφεται απλώς πιθανή εκκρεμότητα από μέρους της σύμπραξης προς το προσωπό της. Περαιτέρω, από κανένα στοιχείο του φακέλου δεν προκύπτει μια ξεκάθαρη εικόνα για τα «δικαιώματα» της ΙΑΚΩΒΟΥ και αν αυτά ικανοποιήθηκαν. Αντιθέτως, ενώ σύμφωνα με κατάθεση [...], στις [...] ανέρχονται απλώς σε «κάτι», στις [...] ανέρχονται σε [...] εκατ. ευρώ από κοινού με την ALPINE, ενώ δύο μήνες μετά, στις [...], σε σχετική συνάντηση κατανομής μεριδίων μεταξύ των συμπραττουσών ουδεμία αναφορά γίνεται στην ΙΑΚΩΒΟΥ και στο μερίδιο που της αναλογεί, παρότι κατά τη συνάντηση αυτή συζητούνται τα «παλαιά χρωστούμενα» της FCC. Πρόκειται συνεπώς, κατά την εκτίμηση της εταιρίας, για σεναριακές ασκήσεις επί χάρτου, είναι δε προφανές από τα ανωτέρω ότι ο [...] χρησιμοποίησε προσωρινά ως διαπραγματευτικό παίγνιο το όνομά της και το εκμεταλλεύθηκε έναντι των λοιπών εργοληπτικών επιχειρήσεων, στα πλαίσια της διαρκούς μεταξύ τους διαπραγμάτευσης κατανομής μεριδίων. Σε κάθε περίπτωση, η εταιρία ουδέποτε επεδίωξε να «εισπράξει» με οποιονδήποτε τρόπο το οφειλόμενο ποσό και, συνεπώς, και εκ του λόγου αυτού κατά την άποψή της αποκλείεται λογικά κάθε προσυεννόηση και οποιασδήποτε μορφής

¹²⁰³ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 379/26.09.2016 Υπόμνημα, σελ. 26 επ., την υπ' αριθ. πρωτ. 434/30.03.2017 Προσθήκη, παρ. 2 και το υπ' αριθ. πρωτ. 559/12.06.2017 Υπόμνημα μετά την ακρόαση της εταιρίας ΙΑΚΩΒΟΥ.

συμμετοχή της στην σύμπραξη. Η εταιρία διαμόρφωσε αυτόνομα την προσφορά που υπέβαλε στον επίμαχο διαγωνισμό με γνώμονα οικονομικοτεχνικά στοιχεία κόστους.

614. Κατά την κρίση όμως, της Επιτροπής Ανταγωνισμού η συμμετοχή της ΙΑΚΩΒΟΥ στην χειραγώγηση του έργου «Δερβένι – Σέρρες» προκύπτει με σαφήνεια από συγκλίνοντα προς τούτο στοιχεία του φακέλου. Συγκεκριμένα, η συμμετοχή της εταιρίας στη σύμπραξη προκύπτει από την κατάθεση [...] ¹²⁰⁴ και επιβεβαιώνεται από πλήθος λοιπών στοιχείων του φακέλου, που έχουν ήδη προαναφερθεί, αφενός αναφορικά με το ρόλο του [...] ως σημείου επαφής των αλλοδαπών εταιριών με τα μέλη του «πυρήνα» της σύμπραξης, και αφετέρου αναφορικά με το μηχανισμό διασφάλισης και αποζημίωσης, όσων εταιριών παραιτούνταν από την ουσιαστική διεκδίκηση έργου υπέρ του προσυμφωνηθέντος μειοδότη, με αντάλλαγμα ιδίως τη δυνατότητα συμμετοχής σε επόμενο διαγωνισμό, η αξία της οποίας εκφραζόταν ως ποσοστό επί του προϋπολογισμού του υπό κατανομή έργου. Τα ανταλλάγματα αυτά δεν έλαβαν στην περίπτωση της ΙΑΚΩΒΟΥ τη μορφή χρηματικού ποσού, όπως φαίνεται να υπολαμβάνει η εταιρία, αλλά, όπως προκύπτει από τους απολογιστικούς πίνακες της περιόδου, τη μορφή της συμμετοχής στην εκτέλεση υπό κατανομή έργου, μέσω της λήψης υπεργολαβίας για εργασίες ύψους αντίστοιχου με την αξία του δικαιώματος συμμετοχής της ¹²⁰⁵. Και ναι μεν [...] αναφέρει για την ΙΑΚΩΒΟΥ, όπως και για την ALPINE, ότι δεν έλαβαν εν τέλει από τη σύμπραξη το αντάλλαγμα που είχε συμφωνηθεί, ήτοι δεν συμμετείχαν στην εκτέλεση υπό κατανομή έργου, ωστόσο, κατά πάγια ενωσιακή νομολογία (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 193) η μη υλοποίηση των συμφωνηθέντων δεν ασκεί ουσιώδη επιρροή για τους σκοπούς διαπίστωσης παράβασης του άρθρου 1 του ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ και, συνεπώς, ο σχετικός ισχυρισμός της εταιρίας απορρίπτεται ως αβάσιμος.

615. Περαιτέρω, η εμπλοκή της εταιρίας προκύπτει από τρία στοιχεία του φακέλου τα οποία συντάχθηκαν σε χρόνο κρίσιμο κατά τη λειτουργία της σύμπραξης, και συγκεκριμένα, όπως αναφέρει ο [...] στην κατάθεσή του ¹²⁰⁶, όταν «[...]», κατόπιν της κατανομής και δημοπράτησης των έργων «Κιάτο, Κρυσταλλοπηγή, Φλώρινα, Εσχατιά». Τα εν λόγω στοιχεία συγκλίνουν, μάλιστα, μεταξύ τους και αλληλοεπιβεβαιώνονται σχεδόν πλήρως. Συγκεκριμένα:

616. Από την εγγραφή [...] ¹²⁰⁷ προκύπτει ότι την ημέρα εκείνη έλαβε χώρα συνάντηση μεταξύ του «πυρήνα» των συμπραττουσών με θέμα την «τελική κατανομή των έργων», κατά την οποία «Ουσιαστικά έγινε μια ανασκόπηση & ορισμένες προτάσεις», προσδιορίστηκαν τα πιστωτικά και χρεωστικά υπόλοιπα των συμπραττουσών του «πυρήνα» της σύμπραξης και συζητήθηκε και το ύψος των δικαιωμάτων των περιφερειακών μελών αυτής, ήτοι των εταιριών ALPINE και ΙΑΚΩΒΟΥ, ενώ συμφωνήθηκε τα ποσοστά αυτά να «κρατηθούν» από τα μερίδια του «πυρήνα» των συμπραττουσών. Η συνάντηση διακόπηκε για την επόμενη ημέρα, προκειμένου να

---

¹²⁰⁴ [...]

¹²⁰⁵ [...]

¹²⁰⁶ [...]

¹²⁰⁷ [...]

προσδιορισθούν τα μερίδια των υπολοίπων. Κατόπιν της συνάντησης αυτής ο [...] επέστρεψε στο γραφείο του¹²⁰⁸ και ενόψει της συνέχισης της συνάντησης την επόμενη ημέρα, στην οποία (θα) συμμετείχε αντί αυτού ο [...], συνέταξε και απέστειλε σε αυτόν προς ενημέρωσή του πίνακα με τα δικαιώματα των συμπραττουσών, περιλαμβανομένων των δικαιωμάτων των εταιριών ALPINE και ΙΑΚΩΒΟΥ, ασφαλώς όπως συζητήθηκαν και καταγράφηκαν στη συνάντηση που είχε προηγηθεί. Συγκεκριμένα, του απέστειλε το από [...] μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, στο οποίο επισυνάπτεται πίνακας excel, [...]. Στο τρίτο από αυτά, χωρίς τίτλο («Sheet 3»), στο οποίο έχουν καταγραφεί τα ανωτέρω δικαιώματα των συμπραττουσών, περιλαμβανομένων των δικαιωμάτων των εταιριών ALPINE και ΙΑΚΩΒΟΥ, προβλέπεται δικαίωμα ύψους [...] % για την εταιρία ΙΑΚΩΒΟΥ στο έργο «Δερβένι-Σέρρες». Ο πίνακας, όπως προκύπτει εξάλλου και από το αντικείμενο της συνάντησης τα αποτελέσματα της οποίας αποτυπώνει, είναι απολογιστικός, καθώς καταγράφει για πέντε έργα τα οποία είχαν ήδη δημοπρατηθεί («Κιάτο – Ροδοδάφνη», «Φλώρινα – Κρυσταλλοπηγή», «Κορομηλιά – Κρυσταλλοπηγή», «Ρέμα Εσχατιάς» και «Δερβένι – Σέρρες») ανά εταιρία και έργο σε ποσοστά και ποσά, «τίτλος», «δικαίωμα» και «μερίδιο». Τον απολογιστικό χαρακτήρα του πίνακα επιβεβαιώνει σε κατάθεσή του [...] ¹²⁰⁹.

617. Το ύψος της αξίας των δικαιωμάτων που καταγράφονται στον ανωτέρω πίνακα για την ΙΑΚΩΒΟΥ συγκλίνουν με τα αναφερόμενα στο [...] μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας του [...] ¹²¹⁰, όπου γίνεται αναφορά σε ποσό που οφείλεται από τη σύμπραξη στις εταιρίες ALPINE και ΙΑΚΩΒΟΥ συνολικού ύψους [...] εκ. ευρώ, και ως εκ τούτου ως αβάσιμος απορρίπτεται ο ισχυρισμός της εταιρίας ότι ο [...]. Συγκεκριμένα, το ποσοστό [...] % που αποδίδεται στην ΙΑΚΩΒΟΥ στον προαναφερόμενο από [...] πίνακα για το έργο «Δερβένι-Σέρρες» αντιστοιχεί σε [...] ευρώ. Στην εταιρία ALPINE το αντίστοιχο δικαίωμα που καταγράφεται για το έργο αυτό ανέρχεται σε [...] %, όπως και για τα έργα «Φλώρινα-Νίκη», «Κορομηλιά-Κρυσταλλοπηγή» και «Ρέμα Εσχατιάς». Συγκεντρωτικά, τα δικαιώματα της ALPINE και για τα τέσσερα προαναφερόμενα έργα αντιστοιχούν σε [...] ευρώ, ενώ αθροιστικά και για τις δύο εταιρίες ALPINE και ΙΑΚΩΒΟΥ σε [...] ευρώ, ποσό πολύ κοντά στο εύρος των οφειλόμενων που καταγράφει ο [...] στο μήνυμα του προς τον [...], ένα μήνα αργότερα. Στο μήνυμα αυτό επισυνάπτεται πίνακας, όπου καταγράφονται όχι μόνο τα θεωρητικά δικαιώματα των συμπραττουσών, όπως ισχυρίστηκε η ΙΑΚΩΒΟΥ, αλλά και τα πραγματικά μερίδιά τους, υπό την αναγραφόμενη στο σώμα του μηνύματος επιφύλαξη της αναπροσαρμογής τους λόγω αφαίρεσης των δικαιωμάτων των ALPINE και ΙΑΚΩΒΟΥ, όταν προσδιορισθούν με ακρίβεια. Και ο πίνακας αυτός, σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς της ΙΑΚΩΒΟΥ, είναι απολογιστικός, καθώς αναφέρεται σε έργα που είχαν δημοπρατηθεί κατά το χρόνο σύνταξής του ¹²¹¹. Και ναι μεν προκύπτει από το σώμα του εν λόγω μηνύματος ότι την

¹²⁰⁸ [...]

¹²⁰⁹ [...]

¹²¹⁰ [...]

¹²¹¹ Οι ημερομηνίες δημοπρασίας των έργων στα οποία αναφέρεται έχουν ως ακολούθως: 1. Κιάτο – Ροδοδάφνη 07.06.2011, 2. Φλώρινα – Νίκη 06.09.2011, 3. Κορομηλιά – Κρυσταλλοπηγή 20.09.2011,

περίοδο εκείνη δεν είχε προσδιορισθεί ακόμα με ακρίβεια το ακριβές ποσό των δικαιωμάτων των εταιριών ALPINE και ΙΑΚΩΒΟΥ, ωστόσο, τόσο από το έγγραφο αυτό καθευατό όσο και από τη συνολική και συνδυαστική ανάγνωση των εγγράφων που προαναφέρθηκαν δεν καταλείπεται ουδεμία αμφιβολία ότι σε αντάλλαγμα για την παραίτησή της από την ουσιαστική διεκδίκηση του έργου «Δερβένι – Σέρρες» αποδόθηκε και οφειλόταν από τη σύμπραξη στην ΙΑΚΩΒΟΥ αντάλλαγμα υπό τη μορφή δικαιώματος συμμετοχής στην εκτέλεση επόμενου υπό κατανομή έργου.

618. Αβασίμως, εξάλλου, προβλήθηκε ο ισχυρισμός από την εταιρία ότι δύο μήνες μετά, τον Μάιο του 2012, επαναλήφθηκε σχετική συζήτηση των συμπραττουσών επί των δικαιωμάτων τους από την κατανομή των έργων, στην οποία η ΙΑΚΩΒΟΥ ούτε συμμετείχε ούτε της αποδόθηκε δικαίωμα, γεγονός που κατά την απόψή της καταδεικνύει ότι τα προαναφερόμενα έγγραφα αποτυπώνουν απλώς σενάρια, που δεν κατέστησαν αντικείμενο συμφωνίας. Και τούτο διότι, όπως προκύπτει από τις σχετικές εγγραφές της περιόδου (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 507 επ.), οι συζητήσεις που έλαβαν χώρα το Μάιο του 2012 είχαν ως μόνο αντικείμενο την κατανομή του έργου «Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος – Παναγοπούλα», και όχι την αποτίμηση και προσδιορισμό των μεριδίων των συμπραττουσών, ευρύτερη δε συζήτηση και εκκάθαρση έλαβε χώρα μόνο για τα δικαιώματα της FCC, η οποία διαδέχθηκε την ALPINE στην κατανομή του κρίσιμου «πακέτου» έργων, έθεσε θέμα «τίτλου» για το συγκεκριμένο έργο και ανακίνησε στο πλαίσιο αυτό το ζήτημα των «παλαιών χρωστούμενων», περιλαμβανομένων αυτών από το έργο «Δερβένι – Σέρρες», προς ικανοποίηση των απαιτήσεων που είχε από την κατανομή προγενέστερων έργων. Στο πλαίσιο αυτό, και δεδομένου ότι δεν υφίστανται στοιχεία στο φάκελο που να καταδεικνύουν εμπλοκή της ΙΑΚΩΒΟΥ στην κατανομή του εν λόγω έργου, εύλογο είναι να μην αποτέλεσαν αντικείμενο συζήτησης και διαπραγμάτευσης τα οφειλόμενα σε αυτή.
619. Η εναλλακτική ερμηνεία των ως άνω στοιχείων που προβλήθηκε από την εταιρία, ότι, δηλαδή, τα εν λόγω στοιχεία συνιστούν δημιουργήματα και μεθοδεύσεις του [...], προς ικανοποίηση συμφερόντων της εταιρίας που εκπροσωπούσε, δεν αποδεικνύεται από την πλευρά της ούτε επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία του φακέλου και, ως εκ τούτου, δεν δύναται να αναιρέσει τις ανωτέρω διαπιστώσεις. Το αυτό ισχύει και για τον ισχυρισμό της εταιρίας ότι διαμόρφωσε την οικονομική προσφορά της για το εν λόγω έργο λαμβάνοντας υπόψη της τα κοστολογικά στοιχεία αυτού. Και τούτο διότι από την πολυπλοκότητα και το βαθμό επιτήδευσης των μηχανισμών της σύμπραξης, αλλά και από την ενεχόμενη με τη χειραγώγηση διαγωνισμών ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των συμπραττουσών είναι προφανές ότι οι οικονομικές προσφορές διαμορφώνονταν, αφού λαμβάνονταν υπόψη τα πραγματικά κοστολογικά δεδομένα των έργων¹²¹².
620. Εν κατακλείδι, ενόψει της ανωτέρω δέσμης συγκλινουσών ενδείξεων και ελλείψει άλλης εύλογης εναλλακτικής εξήγησης, συνάγεται μετά βεβαιότητας κατά την κρίση της

---

4. Ρέμα Εσχατιάς 22.11.2011, 5. Δερβένι – Σέρρες – Προμαχώνας 20.12.2011 και 6. Γούρνες Χερσόνησος 27.01.2012.
¹²¹² [...]

Επιτροπής ότι υπήρξαν τέτοιες επαφές μεταξύ της εταιρίας ΙΑΚΩΒΟΥ και του «πυρήνα» των συμπραττουσών και ότι η εταιρία ΙΑΚΩΒΟΥ συμμετείχε στη χειραγώγηση του έργου «Δερβένι – Σέρρες».

IV.2.2.2.5 Ως προς την εμπλοκή των εταιριών VINCI CONSTRUCTION, SELI, SALINI και ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ στη σύμπραξη της περιόδου 2005 – 2012

621. Οι ανωτέρω εταιρίες αρνήθηκαν τις αποδιδόμενες σε αυτές παραβάσεις από τη χειραγώγηση διαγωνισμών Μετρό της περιόδου 2005 – 2007. Ειδικότερα, στα υπομνήματά τους και κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας¹²¹³, ισχυρίστηκαν ότι δεν αποδείχθηκε ότι οι ίδιες τελούσαν σε γνώση ή ότι συμμετείχαν στους όποιους διακανονισμούς χειραγώγησης των εν λόγω έργων έλαβαν χώρα κατά την περίοδο εκείνη, ότι οι χειρόγραφες σημειώσεις του [...] (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 488 επ.) δεν περιέχουν την παραμικρή ένδειξη για την εμπλοκή τους σε κάποια επαφή/ συνεννόηση για τη χειραγώγηση των εν λόγω διαγωνισμών και ότι, συνεπώς, δεν συνιστούν, ελλείψει άλλων στοιχείων, επαρκές μέσο απόδειξης των αποδιδόμενων σε αυτές παραβάσεων. Επικαλέστηκαν δε και τη σχετική κατάθεση του [...] κατά τη διάρκεια της έρευνας της Υπηρεσίας¹²¹⁴, ο οποίος αναφέρεται μεν σε επαφές μεταξύ συγκεκριμένων συμπραττουσών εταιριών την περίοδο εκείνη, χωρίς να αναφέρεται, ωστόσο, στις αλλοδαπές εταιρίες που συμμετείχαν στα κοινοπρακτικά σχήματα των προαναφερόμενων εταιριών.
622. Ειδικά δε ως προς τα συμφωνητικά διασφάλισης που εντοπίστηκαν σχετικά με το έργο Μετρό Θεσσαλονίκης (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 491), επεσήμαναν καταρχήν ότι δεν επαρκούν για τη στοιχειοθέτηση ενός συνολικού μηχανισμού διασφάλισης (δήθεν) συνεννοήσεων για το σύνολο των έργων Μετρό της περιόδου 2005 – 2007, με συνέπεια να μην συνιστούν ούτε έμμεση απόδειξη της ύπαρξης ενός τέτοιου μηχανισμού και της συμμετοχής του συνόλου των φερόμενων ως εμπλεκόμενων επιχειρήσεων σε αυτόν. Περαιτέρω, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των εταιριών SELI και SALINI, οι οποίες συμμετείχαν στο κοινοπρακτικό σχήμα της ΑΕΓΕΚ και, ως εκ τούτου, φέρονται συμβαλλόμενες στα ανωτέρω δύο συμφωνητικά, οι κοινοπραξίες δεν έχουν έναντι τρίτων νομική προσωπικότητα και, συνεπώς, ενεργούν και συμβάλλονται διά των μελών τους, γεγονός που εξηγεί την αναγκαστική καταγραφή των επωνυμιών τους στα ανωτέρω συμφωνητικά. Όμως, κατά τις ίδιες, η καταγραφή αυτή δεν αποδεικνύει ότι αυτές γνώριζαν, αποδέχθηκαν ή θα υπέγραφαν τα σχετικά συμφωνητικά. Αυτά δε, ακόμα και

¹²¹³ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 350/26.09.2016 Υπόμνημα, σελ. 32 επ., την υπ' αριθ. πρωτ. 431/30.03.2017 Προσθήκη, σελ. 8 επ., το υπ' αριθ. πρωτ. 552/12.06.2017 Υπόμνημα μετά συζητήσεως της εταιρίας VINCI καθώς και τα Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 65.

Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα, σελ. 124 επ., την υπ' αριθ. πρωτ. 427/28.03.2017 Προσθήκη και το υπ' αριθ. πρωτ. 566/12.06.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα μετά την ακρόαση, σελ. 11 επ. της εταιρίας SELI.

Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα, το υπ' αριθ. πρωτ. 433/30.03.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα- Προσθήκη και το 555/12.06.2017 τελικό μετ' ακρόαση Υπόμνημα της εταιρίας SALINI καθώς και τα πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 68.

Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 339/21.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ.

¹²¹⁴ [...].

αν έφεραν την υπογραφή της ΑΕΓΕΚ, ως *leader* της κοινοπραξίας (*quod non*), δεν θα δέσμευαν τα μέλη αυτής, αλλά και σε κάθε περίπτωση, το γεγονός ότι συντάχθηκαν μετά την υποβολή και το άνοιγμα των οικονομικών προσφορών για το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης» καταδεικνύει κατά πάσα πιθανότητα ότι αποτυπώνουν σκέψεις πιθανής άτυπης υπεργολαβικής συμμετοχής των αντι-συμβαλλόμενων εταιριών στην εκτέλεση του έργου, και δη των εργασιών πολιτικού μηχανικού, είναι δε λόγω του χρόνου συνταξής τους απρόσφορα προς χειραγώγηση του διαγωνισμού.

623. Ειδικά η εταιρία ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ισχυρίστηκε ότι από το β' εξάμηνο του 2004 τελούσε σε αδυναμία συμμετοχής σε διαγωνιστικές διαδικασίες λόγω οξείας κάμψης της επιχειρηματικής της δραστηριότητας, της παντελούς έλλειψης χρηματοδότησης από μέρους των πιστωτριών τραπεζών και της εντεύθεν αδυναμίας της να εκδώσει και να προσκομίσει τις αναγκαίες εγγυητικές επιστολές για τη συμμετοχή της σε διαγωνισμούς δημοσίων έργων.

624. Εν όψει των ισχυρισμών αυτών, κατά την κρίση της πλειοψηφίας των μελών της Επιτροπής Ανταγωνισμού, δεν θεμελιώνεται επαρκώς κατά νόμο η συμμετοχή των εταιριών VINCI CONSTRUCTION, SELI, SALINI και ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ στη διαπιστωθείσα χειραγώγηση διαγωνισμών Μετρό της περιόδου 2005 – 2007. Και τούτο διότι οι χειρόγραφες σημειώσεις με [...] είναι μεν αρκούντως λεπτομερείς ως προς τη μεθοδολογία χειραγώγησης των εν λόγω διαγωνισμών και τα υπό κατανομή έργα στο πλαίσιο της σύμπραξης, ωστόσο αυτοτελώς, ελλείπει άλλων συγκλινόντων αποδεικτικών στοιχείων, αντίστοιχων με αυτά που υφίστανται στην περίπτωση των εταιριών FCC και ALPINE, δεν είναι αρκούντως αποκαλυπτικές και ακριβείς ως προς τις εταιρίες που έλαβαν μέρος στις σχετικές συνεννοήσεις. Ειδικότερα, από αυτές αυτοτελώς, ελλείπει άλλων συγκλινόντων στοιχείων, δεν προκύπτει η διενέργεια επαφών μεταξύ των εταιριών VINCI CONSTRUCTION, SELI, SALINI και ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ και των αποδεδειγμένα συμπραττουσών επιχειρήσεων, με αντικείμενο τη χειραγώγηση των υπό κρίση διαγωνισμών, ούτε παρέχεται άλλη ένδειξη περί της συμμετοχής ή έστω της γνώσης τους σχετικά με τις αναφερόμενες στο έγγραφο κατανομές.

625. Επιπρόσθετα, ούτε από τα διδάγματα της κοινής πείρας δύναται να συναχθεί εν προκειμένω γνώση των εν λόγω εταιριών περί της νόθευσης των σχετικών διαγωνισμών. Και τούτο διότι, τουλάχιστον για ορισμένες από αυτές προκύπτει ο περιορισμένος και συγκεκριμένος ρόλος τους στην εκτέλεση των έργων, ο οποίος ελλείπει λοιπών συγκλινόντων στοιχείων, δεν επιτρέπει να συναχθεί με ασφάλεια το συμπέρασμα ότι τυχόν μεθοδευμένη κατόπιν επιλήψιμης σύμπραξης προσφορά από τον *leader* θα γινόταν αντιληπτή άνευ ετέρου και από τις ίδιες. Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας η VINCI CONSTRUCTION επικαλέστηκε και προσκόμισε τα preliminary consortium agreements που υπογράφηκαν μεταξύ των μελών της κοινοπραξίας στην οποία ανήκε, για τη συμμετοχή στους υπό κρίση διαγωνισμούς Μετρό¹²¹⁵, από τα οποία προκύπτει ότι η ίδια, σε περίπτωση ανάληψης των έργων, δεν είχε την ευθύνη της

---

¹²¹⁵ [...]

κατασκευής τους, αλλά ο ρόλος της στο κοινοπρακτικό σχήμα θα περιοριζόταν στην παροχή υπηρεσιών σύνθεσης/συντονισμού/αυτοματισμού στην κοινοπραξία. Υπό τις ειδικές αυτές συνθήκες, δεν δύναται να συναχθεί από τα διαθέσιμα στοιχεία ή από τα διδάγματα της κοινής πείρας ότι αυτή δεν μπορεί παρά να συμμετείχε ή έστω να γνώριζε για την επιλήψιμη φύση της προσφοράς που υποβλήθηκε. Στο πλαίσιο αυτό, τα πλειοψηφούντα μέλη της Επιτροπής συνεκτίμησαν και το γεγονός ότι καμία από τις προαναφερόμενες εταιρίες δεν ήταν επικεφαλής του κοινοπρακτικού σχήματος, με το οποίο συμμετείχαν στους διαγωνισμούς.

626. Επιπλέον των ανωτέρω, τα πλειοψηφούντα μέλη της Επιτροπής συνεκτίμησαν, επίσης, τη μη εμπλοκή της πλειονότητας των ανωτέρω εταιριών σε άλλες επιλήψιμες πρακτικές, που αποτέλεσαν αντικείμενο εξέτασης στο πλαίσιο της υπό κρίση σύμπραξης της περιόδου 2005 - 2012.

627. Ενόψει της ανωτέρω γνώμης που επικράτησε στην Επιτροπή, περί της μη, δηλαδή, θεμελίωσης επαρκώς κατά νόμο ευθύνης των ανωτέρω εταιριών για τη χειραγώγηση των έργων Μετρό της περιόδου 2005 -2012, παρέλκει η εξέταση των ειδικότερων ισχυρισμών που αυτές προέβαλαν.

628. Κατά τη γνώμη, όμως, τριών μελών της Επιτροπής, του Πρόεδρου, Δημητρίου Κυριτσάκη, της Εισηγήτριας, Βικτωρίας Μερτικοπούλου, και του τακτικού μέλους, Ιωάννη Αυγερινού, στοιχειοθετείται με βάση τα στοιχεία του φακέλου συμμετοχή των ανωτέρω εταιριών στην κατανομή των έργων Μετρό της περιόδου 2005-2007.

Συγκεκριμένα, η συμμετοχή τους προκύπτει κατ' αρχήν από τις χειρόγραφες σημειώσεις στην αγγλική γλώσσα [...], που συντάχθηκαν πριν από τη δημοπράτηση των έργων «Μετρό Θεσσαλονίκης», «Αιγάλεω-Χαϊδάρη», «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη» και «Αγ. Δημήτριος-Ελληνικό»¹²¹⁶, καθώς σε αυτές γίνεται αναφορά στις εταιρίες VINCI CONSTRUCTION, SELI, SALINI και ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ. Ειδικότερα, από τις εν λόγω σημειώσεις προκύπτει καταρχήν η μεθοδολογία κατανομής των προαναφερόμενων έργων Μετρό, μέσω της [...] συμμετοχής έκαστου σχήματος στη συνολική αξία των υπό κατανομή έργων, και συγκεκριμένα των εργασιών πολιτικού μηχανικού. Περαιτέρω, προκύπτουν οι συμμετέχουσες στην κατανομή εταιρίες ανά σχήμα. Συγκεκριμένα, από το γεγονός ότι τα αναφερόμενα στις σημειώσεις σχήματα δεν συμπίπτουν πλήρως με τα κοινοπρακτικά σχήματα που συμμετείχαν στους διαγωνισμούς, όπως προκύπτει από τα στοιχεία της αναθέτουσας αρχής, επιβεβαιώνεται ότι η καταγραφή στις ανωτέρω σημειώσεις συγκεκριμένων εταιριών συνιστά ειδική και εξατομικευμένη ανά εταιρία αναφορά, και όχι μία τυχαία καταγραφή κοινοπρακτικών σχημάτων βάσει της συμμετοχής τους στις διαγωνιστικές διαδικασίες. Τα ανωτέρω επιρρωνύονται και από το γεγονός ότι σε αυτές αναφέρονται οι εταιρίες με αντικείμενο τις εργασίες πολιτικού μηχανικού, η αξία των οποίων αποτέλεσε αντικείμενο κατανομής μεταξύ των συμπραττουσών εταιριών, όπως προκύπτει από τις ίδιες τις σημειώσεις.

---

¹²¹⁶ [...]

Περαιτέρω, έμμεση αναφορά στα τέσσερα σχήματα που καταγράφονται στις ανωτέρω σημειώσεις και, συνεπώς, και στις εταιρίες VINCI CONSTRUCTION, SELI, SALINI και ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ γίνεται και στις χειρόγραφες σημειώσεις στην αγγλική γλώσσα [...], που συντάχθηκαν μετά την υποβολή των οικονομικών προσφορών στο έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης»¹²¹⁷, καθώς σε αυτές το σύνολο των προϋπολογισμών των έργων «Αιγάλεω-Χαϊδάρη», «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη» και «Αγ. Δημήτριος-Ελληνικό» διανέμεται [...] μεταξύ τεσσάρων σχημάτων («[...]»), των σχημάτων που αναγράφονται στις προγενέστερες χειρόγραφες σημειώσεις ως προς τα εν λόγω έργα, ενώ το ποσό της οικονομικής προσφοράς της ΑΕΓΕΚ στο πλαίσιο του διαγωνισμού για το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης» κατανέμεται [...] μεταξύ τριών σχημάτων («[...]»), των τριών σχημάτων που αναγράφονται στις προγενέστερες χειρόγραφες σημειώσεις ως προς το εν λόγω έργο.

Η κατανομή του έργου «Μετρό Θεσσαλονίκης» προκύπτει και από τα δύο διασφαλιστικά συμφωνητικά που καταρτίστηκαν και ανταλλάχθηκαν¹²¹⁸, το ένα μεταξύ αφενός των μελών της κοινοπραξίας ΑΕΓΕΚ και αφετέρου της ΑΚΤΩΡ περί συμμετοχής της τελευταίας στην κατασκευάστρια κοινοπραξία, και το άλλο μεταξύ αφενός των μελών της κοινοπραξίας ΑΕΓΕΚ και αφετέρου της J&P ΑΒΑΞ περί υπεργολαβικής εκτέλεσης τμήματος του έργου από την τελευταία, στα οποία συμβαλλόμενες είναι και οι εταιρίες SELI και SALINI. Τα εν λόγω συμφωνητικά επιβεβαιώνουν τη συμμετοχή τριών σχημάτων στην κατανομή του προαναφερόμενου έργου, κατά τα αναφερόμενα στις ανωτέρω χειρόγραφες σημειώσεις, ενώ, παρότι συντάχθηκαν πριν την ανακήρυξη του προσωρινού μειοδότη στο εν λόγω έργο, ονοματίζουν την κοινοπραξία ΑΕΓΕΚ ως ανάδοχο αυτού. Περαιτέρω, η αξία των συμμετοχών των εταιριών ΑΚΤΩΡ και J&P ΑΒΑΞ προσεγγίζει την προβλεπόμενη στις προαναφερόμενες χειρόγραφες σημειώσεις αξία της συμμετοχής από την κατανομή του έργου ([...] αντίστοιχα). Και ναι μεν τα εν λόγω συμφωνητικά δεν φέρουν την υπογραφή των εταιριών SELI και SALINI, ωστόσο το συγκλίνον περιεχόμενο του συνόλου των προαναφερόμενων εγγράφων συνηγορεί υπέρ του ότι οι εν λόγω εταιρίες γνώριζαν και αποδέχθηκαν αυτά.

Περαιτέρω, κατά την ακροαματική διαδικασία η εταιρία SELI επικαλέσθηκε και προσκόμισε (α) το από 28.08.2006 συμφωνητικό σύστασης κοινοπραξίας μεταξύ αυτής και των ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ, ΑΕΓΕΚ και J&P ΑΒΑΞ ΑΕ για την εκτέλεση άτυπης υπεργολαβικής σύμβασης αναφορικά με την εκτέλεση της σήραγγας του εν λόγω έργου, και (β) την από 28.08.2016 άτυπη σύμβαση υπεργολαβίας μεταξύ της αναδόχου κοινοπραξίας του έργου «Αγ. Δημήτριος-Ελληνικό», Κ/Ε ΑΚΤΩΡ-SIEMENS-VINCI CONSTRUCTIONS GRAND PROJETS, και της προαναφερόμενης κοινοπραξίας των εταιριών ΑΚΤΩΡ ΑΤΕ, ΑΕΓΕΚ, J&P ΑΒΑΞ ΑΕ και SELI, που συστάθηκε την ίδια μέρα, περί κατασκευής της σήραγγας του εν λόγω έργου μέσω του ΤΒΜ (μετροπόντικα). Οι εν λόγω συμβάσεις επιβεβαιώνουν τα συμφωνηθέντα στο πλαίσιο της σύμπραξης και συγκεκριμένα την υλοποίηση του μηχανισμού προσαρμογής, που είχε εκπονηθεί από τις συμπράττουσες και αποτυπώνεται στον απολογιστικό πίνακα με τίτλο [...], κατά τον

---

¹²¹⁷ [...]
¹²¹⁸ [...]

οποίο οι εταιρίες ΑΚΤΩΡ, J&P ΑΒΑΞ και ΑΕΓΕΚ εμφανίζονται να ικανοποιούν τα «υπόλοιπα» τους στο έργο «Ελληνικό» μέσω του ΤΒΜ, ήτοι μέσω της συμμετοχής τους στην κατασκευή της σήραγγας.

Πέραν των ανωτέρω συγκλινόντων στοιχείων, στο συμπέρασμα αυτό συντείνει και η αλληλεξάρτηση των κατασκευαστικών εταιριών μέσω του ΤΒΜ, το οποίο ήταν απαραίτητο για την κατασκευή όλων των υπό κατανομή έργων. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την ανάγκη απόκτησης επαρκούς εμπειρίας από τις ελληνικές εταιρίες, διευκόλυνε, και κατά πάσα πιθανότητα απετέλεσε συνεκτικό παράγοντα της καρτελικής σύμπραξης. Κατά την άποψη της μειοψηφίας, αυτά επιρρωνύουν την εμπλοκή και συμμετοχή όλων των ανωτέρω εταιριών στην διαπιστωθείσα καρτελική σύμπραξη.

Ως προς δε την εταιρία ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ διαπιστώνεται ότι αυτή ήταν εμπλεκόμενη και στη σύμπραξη της περιόδου 1989 – 2000 και ως εκ τούτου, κατά την άποψη της μειοψηφίας, κρίνεται ότι δεν είχε αποστασιοποιηθεί επαρκώς από τις πρακτικές στις οποίες είχε συμμετάσχει κατά το παρελθόν.

IV.2.2.2.6 Ως προς την εμπλοκή των εταιριών BIOTEP, Hochtief PPP Solutions και ΑΤΕ στη σύμπραξη της περιόδου 2005 – 2012

629. Οι εν λόγω εταιρίες αρνήθηκαν τις αποδιδόμενες σε αυτές παραβάσεις για χειραγώγηση των διαγωνισμών έργων ΣΔΙΤ της περιόδου 2007 – 2008 και προέβαλαν σειρά ισχυρισμών, προκειμένου να καταδείξουν ότι από τα στοιχεία του φακέλου δεν τεκμηριώνεται ότι αυτές συμμετείχαν ή έστω γνώριζαν τις πρακτικές χειραγώγησης των ανωτέρω διαγωνισμών. Συγκεκριμένα, κατά τους ισχυρισμούς τους, από τα στοιχεία του φακέλου δεν στοιχειοθετείται ότι συμμετείχαν σε συναντήσεις ή επαφές με ανταγωνιστές, ή ότι συνήψαν διασφαλιστικά συμφωνητικά, ή ότι έλαβαν αποζημίωση οποιασδήποτε μορφής προκειμένου να αποσυρθούν από την ουσιαστική διεκδίκηση των εν λόγω διαγωνισμών, ή ότι έστω τελούσαν σε γνώση των πινάκων excel με τα διάφορα σενάρια συνεργασίας για την κατανομή τους (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 497 επ.). Ειδικότερα, κατ' αυτές, αν και από τις σημειώσεις στο ημερολόγιο [...] (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 497 επ.) προκύπτουν συναντήσεις και επαφές μεταξύ ανταγωνιστών, ουδεμία αναφορά στις σημειώσεις αυτές συναντάται στις ανωτέρω εταιρίες. Περαιτέρω, η συμπεριφορά που τα εν λόγω μέρη ακολούθησαν στο πλαίσιο της συμμετοχής τους στους εν λόγω διαγωνισμούς δεν συγκλίνει με τα προβλεπόμενα στα ανωτέρω σενάρια συνεργασίας. Έτσι, η Hochtief PPP Solutions υπέβαλε οικονομική προσφορά, αλλά μόνο σε έναν από τους 14 υπό κατανομή διαγωνισμούς, ενώ δεν υπέβαλε οικονομική προσφορά σε έτερο διαγωνισμό για τον οποίο είχε εκδηλώσει ενδιαφέρον. Η δε ΑΤΕ συμμετείχε στη Β' φάση της υποβολής οικονομικών προσφορών μόνο σε 2 διαγωνισμούς, στους οποίους δεν επελέγη ανάδοχος, ενώ ήδη από τα τέλη του 2009 αποσύρθηκε από τους διαγωνισμούς ΣΔΙΤ. Σημειώνεται, μάλιστα, ότι η ΑΤΕ συμμετείχε στους συγκεκριμένους διαγωνισμούς και κοινοπρακτικά σχήματα ως χρηματοδότης, με τη συμμετοχή της δε αυτή δόθηκε η δυνατότητα να διευρυνθεί ο κύκλος των υποψηφίων αναδόχων και να διεκδικήσουν τους σχετικούς διαγωνισμούς μικρότερες κατασκευαστικές εταιρίες. Η εταιρία BIOTEP, αν

και εκδήλωσε αρχικά πρόθεση συμμετοχής στους διαγωνισμούς ΣΔΙΤ, εν τέλει απήχε από τη Β' φάση σε πολλούς από αυτούς, λόγω δυσχερειών οικονομικοτεχνικού χαρακτήρα, και συγκεκριμένα της χρηματοπιστωτικής και δημοσιονομικής κρίσης και της έλλειψης στήριξης του τραπεζικού τομέα, τόσο στο σκέλος της τεχνικής υποστήριξης ός και στο σκέλος της παροχής πιστώσεων.

630. Οι ανωτέρω εμπλεκόμενες προέβαλαν σειρά εναλλακτικών εξηγήσεων βάσει των οποίων κατά τους ισχυρισμούς τους μπορούν εύλογα να ερμηνευτούν τα ευρήματα του φακέλου τα σχετικά με τα εν λόγω έργα, όπως ότι οι ανωτέρω πίνακες συνιστούν εσωτερικές εκτιμήσεις και προσπάθειες «χαρτογράφησης» της αγοράς και των έργων ΣΔΙΤ από τους συντάκτες τους, προκειμένου να υπολογίσουν τη θέση τους στην αγορά και να σχεδιάσουν τις επιχειρηματικές τους κινήσεις, μεταξύ των οποίων και η σύναψη συνεργασιών για την επιτυχή διεκδίκηση των έργων, ή ότι συνιστούν εσωτερικά έγγραφα στρατηγικής που απλώς παρουσιάζουν τις εκτιμήσεις του συντάκτη τους για την εξέλιξη των διαγωνισμών ΣΔΙΤ, ή ότι αποτυπώνουν μεν συμφωνίες χειραγώγησης μεταξύ ορισμένων εταιριών, στις οποίες ωστόσο περιλαμβάνονται και μη μέλη της παράνομης σύμπραξης, τα οποία «απειλούσαν» την υλοποίησή της με την πιθανολογούμενη ανταγωνιστική συμπεριφορά τους και στα οποία θα παραχωρούνταν για το λόγο αυτό κάποια έργα χωρίς τη γνώση ή της συναίνεσή τους, ώστε να τεθούν εκποδών, ή ακόμα και ότι αποτυπώνουν συμφωνία μεταξύ ορισμένων εταιριών, στις οποίες περιλαμβάνονταν και ορισμένοι κοινοπρακτικοί εταίροι των ανωτέρω εταιριών, χωρίς καμία συμμετοχή, γνώση ή έγκριση των τελευταίων ωστόσο.
631. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, από την συνολική θεώρηση και συνδυαστική αξιολόγηση των στοιχείων του φακέλου, δεν θεμελιώνεται επαρκώς κατά νόμο εν προκειμένω ότι οι εν λόγω εταιρίες BIOTEP, Hochtief PPP Solutions και ATE γνώριζαν τους σχεδιασμούς ή έλαβαν μέρος στις επαφές και στις διαπραγματεύσεις των συμπραττουσών με αντικείμενο το σχεδιασμό της κατανομής των έργων ΣΔΙΤ της περιόδου 2007 – 2008, ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 502), εγκαταλείφθηκε σε πρώιμο στάδιο, ενόψει της σταδιακής εγκατάλειψης των συγκεκριμένων διαγωνιστικών διαδικασιών από τις αναθέτουσες αρχές, δεδομένου ότι δεν προκύπτει ούτε άμεσα αλλά και ούτε έμμεσα, από μία δέσμη συγκλινουσών ενδείξεων ή από στοιχεία μεταγενέστερης συμπεριφοράς τους, ότι έλαβαν καθ' οιονδήποτε τρόπο γνώση των εγγράφων, στα οποία αναφέρονται οι επωνυμίες τους, ή ότι έλαβαν χώρα επαφές μεταξύ των συμπραττουσών και των εταιριών BIOTEP, Hochtief PPP Solutions και ATE με αντικείμενο τη χειραγώγηση των εν λόγω διαγωνισμών. Ούτε, εξάλλου, προέκυψαν σχετικά αποδεικτικά στοιχεία κατά την ακροαματική διαδικασία.
632. Ενόψει της ανωτέρω διαπίστωσης, παρέλκει η περαιτέρω εξέταση των ειδικότερων ισχυρισμών που προέβαλαν τα ως άνω μέρη.

IV.2.2.2.7 Ως προς την εμπλοκή των εταιριών IMPRESA, TECHNIMONT, RIZZANI και TADDEI στη σύμπραξη της περιόδου 2005 – 2012

633. Οι εταιρίες IMPRESA, TECHNIMONT, RIZZANI και TADDEI αρνήθηκαν τη συμμετοχή τους στις πρακτικές χειραγώγησης του διαγωνισμού για το έργο «Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος – Παναγοπούλα» και κυρίως την εκπροσώπησή τους από τον [...].
634. Ειδικότερα¹²¹⁹, η εταιρία IMPRESA ισχυρίστηκε ότι ο [...] δεν διατηρούσε οποιαδήποτε σχέση εκπροσώπησης μαζί της και ότι οι σχετικές εξουσιοδοτήσεις που κατατέθηκαν από εκείνον στην αναθέτουσα αρχή για την παραλαβή τευχών του διαγωνισμού για λογαριασμό της ίδιας και των εταιριών TECHNIMONT, RIZZANI και TADDEI, ακόμα και αν υποτεθούν γνήσιες και αληθείς, αφορούσαν αποκλειστικά στην παραλαβή των τευχών του διαγωνισμού. Επισημάνε δε ότι οι εν λόγω εξουσιοδοτήσεις είναι πανομοιότυπες, δεν αναφέρουν καν ποιος είναι ο εξουσιοδοτών ή τουλάχιστον την ιδιότητα του εξουσιοδοτούμενου και υπογράφονται όλες από τον [...], πατέρα του [...], ο οποίος εξουσιοδοτείται να παραλάβει για λογαριασμό της IMPRESA τα τεύχη του διαγωνισμού. Υποστήριξε δε ότι η συνάντηση που πραγματοποίησε ο [...] στις [...] με τον [...] είχε ιδιωτικό χαρακτήρα, γεγονός που προκύπτει από την αναγραφή του στις λίστες επισκεπτών της [...] ως ιδιώτη και ουδόλως σχετίζεται με την εκπροσώπηση των ιταλικών εταιριών, ούτε και πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα με τη συνάντηση του εκπροσώπου της εταιρίας NEMESIS με τον [...]. Περαιτέρω, κατά τους ισχυρισμούς της, η υποτιθέμενη καταβολή ποσού [...]ευρώ από τις συμπράττουσες μέσω του [...] στις 4 ιταλικές εταιρίες, που αναγράφονται στη σχετική εγγραφή στο προσωπικό ημερολόγιο [...], δεν αποδεικνύεται με σχετικά στοιχεία (τιμολόγια, αποδεικτικά κατάθεσης κλπ.), ούτε εξάλλου, αποδεικνύεται η διαβίβαση σχετικού ποσού από τον [...] στην εταιρία. Επιπροσθέτως, η εταιρία επισημαίνει ότι δεν είχε ουδεμία πρόθεση συμμετοχής στον εν λόγω διαγωνισμό, ιδίως ενόψει των σοβαρών οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει, τα οποία την έχουν ήδη οδηγήσει στην υποβολή αίτησης για υπαγωγή σε καθεστώ έκτακτης διαχείρισης, ενώ δεν έχει υποβάλει προσφορά συμμετοχής σε κανέναν διαγωνισμό στην Ελλάδα τουλάχιστον από την 01.08.2012 και εφεξής. Δεν εμπλέκεται δε, σε καμία άλλη περίπτωση εικαζόμενης νόθευσης του ανταγωνισμού από το σύνολο των διαγωνισμών δημοσίων έργων που αποτελούν αντικείμενο της παρούσας.
635. Η εταιρία RIZZANI¹²²⁰ ισχυρίστηκε ότι οι ενέργειες του [...], ο οποίος ουδέποτε υπήρξε νόμιμος εκπρόσωπός της, αντιπρόσωπος ή προστηθείς, είναι μονομερείς και προσωπικές και ότι η εταιρία ουδέποτε εκπροσωπήθηκε από αυτόν, ουδέποτε έδωσε οποιαδήποτε εξουσιοδότηση σε αυτόν, ουδέποτε παρέλαβε είτε μέσω αυτού είτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο τα τεύχη δημοπράτησης του διαγωνισμού για το υπό κρίση έργο και ουδεμία σχέση είχε εν γένει με όσες πράξεις φέρεται να έχει διαπράξει ο [...]. Σύμφωνα με την εταιρία, ούτε σε περίπτωση που ο [...] θεωρηθεί μεσίτης στοιχειοθετείται ευθύνη της για τις πράξεις του, καθώς αυτός δεν λειτουργούσε υπό την διεύθυνση ή τον έλεγχο της εταιρίας, η εταιρία δεν γνώριζε τις αντιανταγωνιστικές πρακτικές στις οποίες συμμετείχε

¹²¹⁹ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 356/26.09.2016 Υπόμνημα, σελ. 8 επ, την υπ' αριθ. πρωτ. 460/06.10.2016 Προσθήκη και το υπ' αριθ. πρωτ. 565/12.06.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα της εταιρίας IMPRESA.

¹²²⁰ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 358/26.09.2016 Υπόμνημα, σελ. 4 επ, την υπ' αριθ. πρωτ. 466/06.10.2016 Προσθήκη-Αντίκρουση και το υπ' αριθ. πρωτ. 553/12.06.2017 μετά την συζήτηση Υπόμνημα της εταιρίας RIZZANI.

ούτε ότι προσπάθησε να επιβάλει τέτοιου είδους πρακτικές, ενώ δεν μπορούσε να προβλέψει ότι θα αντάλλαζε πληροφορίες με ανταγωνιστές της, ούτε ήταν διατεθειμένη να αναλάβει τον σχετικό κίνδυνο. Μάλιστα, ήδη από το Φεβρουάριο του 2012, μόλις ένα μήνα πριν την παραλαβή τευχών του διαγωνισμού από τον [...] δήθεν στο όνομά της, η εταιρία του είχε γνωστοποιήσει πως δεν ενδιαφέρεται για τον υπό κρίση διαγωνισμό, ο οποίος περιλαμβανόταν σε λίστα έργων που της γνώρισε υπό την ιδιότητά του ως μεσίτης¹²²¹. Και τούτο διότι ούτε η τεχνική της ικανότητα ούτε η εμπειρία της ήταν οι απαιτούμενες προκειμένου να αναλάβει το έργο, καθώς η κατασκευή σηράγγων είναι εκτός των επιχειρηματικών ενδιαφερόντων της εταιρίας. Εξάλλου, η εταιρία είχε εκδηλώσει για τελευταία φορά ενδιαφέρον να συμμετάσχει σε διαγωνισμούς στην Ελλάδα στο αιώτερο 2004.

636. Μάλιστα, η εν λόγω εταιρία [...], και αναζήτησε από την ΕΡΓΑΟΣΕ, την αναθέτουσα αρχή του υπό κρίση έργου, αντίγραφο της δήθεν από 19.03.2012 εξουσιοδότησής της προς τον [...] για παραλαβή των τευχών του διαγωνισμού, αφού κατά τους ισχυρισμούς της, ουδείς νόμιμος εκπρόσωπός της υπέγραψε την εξουσιοδότηση που κατατέθηκε στην ΕΡΓΑΟΣΕ, [...]. Κατά τους ισχυρισμούς της εταιρίας, αντίστοιχες διαπιστώσεις μπορούν να γίνουν και αναφορικά με τις άλλες δύο εξουσιοδοτήσεις προς τον [...] για παραλαβή των εγγράφων του διαγωνισμού, δήθεν από τις εταιρίες TADDEI και IMPRESSA, που κατατέθηκαν στην ΕΡΓΑΟΣΕ.

637. Κατά την εταιρία TECHNIMONT¹²²², οι πράξεις του [...] δεν μπορούν να της καταλογισθούν, διότι αυτός δεν είναι υπάλληλος της εταιρίας, αλλά ανεξάρτητος επαγγελματίας στον οποίο είχε δοθεί από την εταιρία μόνο η εντολή να παραλάβει για λογαριασμό της τα έγγραφα δημοπράτησης για το υπό κρίση έργο. Ο [...] δεν ενεργούσε υπό τον έλεγχο ή την διεύθυνση της εταιρίας σε σχέση με τον υπό κρίση διαγωνισμό, δεν είχε λάβει ουδέποτε εντολή να εκπονήσει προσφορά για την συμμετοχή της εταιρίας σε αυτόν, ούτε και μπορούσε η εταιρία να έχει προβλέψει ευλόγως τις παράνομες πράξεις του, δεν ήταν δε διατεθειμένη να αποδεχθεί τον σχετικό κίνδυνο. Όπως και η εταιρία IMPRESA, η TECHNIMONT προέβαλε τον ισχυρισμό ότι η συνάντηση του [...] με τον [...] ήταν ιδιωτική, γεγονός που κατά την άποψή της προκύπτει από την αναγραφή της ιδιότητας του «ιδιώτη» στα βιβλία εισόδου της [...], δεν έλαβε δε χώρα ταυτόχρονα με αυτή του εκπροσώπου της εταιρίας NEMESIS.

638. Επιπροσθέτως, η εταιρία επικαλέστηκε αλληλογραφία της με τον [...], καθώς και πρακτικά συνεδρίασης του Δ.Σ. της εταιρίας από τα οποία προκύπτει ότι είχε εξαρτήσει τη συμμετοχή της στο διαγωνισμό από την επιλογή κατάλληλου Έλληνα συνεταιίρου εντός των στενών χρονικών ορίων του διαγωνισμού μέχρι την υποβολή των προσφορών, ενόψει ιδίως του ύψους της εγγυητικής επιστολής που απαιτούνταν. Η μη ανέρευση κατάλληλου συνεταιίρου συνιστά και το λόγο για τον οποίο η εταιρία δεν συμμετείχε εν τέλει στο διαγωνισμό.

¹²²¹ Η εταιρία προσκόμισε τη σχετική αλληλογραφία.

¹²²² Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 354/26.09.2016 Υπόμνημα και το υπ' αριθ. πρωτ. 457/06.10.2016 Υπόμνημα-Προσθήκη της εταιρίας TECHNIMONT.

639. Η TADDEI¹²²³ ισχυρίστηκε ότι ο [...] είναι πρόσωπο εντελώς άγνωστο στην ίδια και ουδέποτε είχε οποιασδήποτε μορφής σχέση μαζί του, ενώ κανείς εκπρόσωπος της, νόμιμα εξουσιοδοτημένος από αυτήν, δεν είχε συνομιλίες ή επαφές με εκπροσώπους της J&P ABAΞ, τα τελευταία δε έτη έχει περιορίσει την παρουσία της στην Ελλάδα λόγω της δέσμευσης μεγάλων πόρων, οικονομικών και ανθρώπινων, στην Ιταλία.
640. Οι ισχυρισμοί αυτοί και κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού είναι λογικοφανείς και στοιχεία που να τους αναιρούν δεν προέκυψαν από την αποδεικτική διαδικασία. Δεν στοιχειοθετείται εντεύθεν επαρκώς κατά νόμο συμμετοχή των εταιριών IMPRESA, TECHNIMONT, RIZZANI και TADDEI στη χειραγώγηση του έργου «Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος – Παναγοπούλα», διότι δεν καταδείχθηκε στο απαιτούμενο μέτρο ότι
- (α) ο [...], ο οποίος ασχολείται με την παροχή μεσιτικών υπηρεσιών σε εργολήπτριες εταιρίες, ενεργούσε κατά τον κρίσιμο χρόνο υπό τη διεύθυνση ή υπό τον έλεγχο ή για λογαριασμό των εν λόγω επιχειρήσεων, ή
  - (β) ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις είχαν λάβει γνώση των συναντήσεων των συμπραττουσών με αντικείμενο τη χειραγώγηση του διαγωνισμού για το προαναφερόμενο έργο, των επαφών του [...] με το [...] στο πλαίσιο αυτό και της διεκδίκησης [...] από τον [...] «ανταλλάγματος» για την δήθεν παραίτησή τους από τη διεκδίκηση του εν λόγω έργου και ότι επεδίωξαν με την παροχή σχετικής εξουσιοδότησης ή εντολής στον [...] να συμβάλουν στην επίτευξη του προαναφερόμενου αντι-ανταγωνιστικού σκοπού, ή,
  - (γ) ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις μπορούσαν ευλόγως να προβλέψουν τις ανωτέρω ενέργειες του [...], στις περιπτώσεις εκείνες που του παρείχαν εξουσιοδότηση με συγκεκριμένο αντικείμενο, ήτοι να παραλάβει για λογαριασμό τους τεύχη για το διαγωνισμό του υπό κρίση έργου, και ότι ήταν διατεθειμένες να αποδεχθούν τον σχετικό κίνδυνο.
641. Ούτε εξάλλου, αποδείχθηκε επαρκώς κατά νόμο η ύπαρξη άλλων επαφών και συνεννοήσεων μεταξύ των εν λόγω επιχειρήσεων και των συμπραττουσών.
642. Ενόψει των ανωτέρω διαπιστώσεων, παρέλκει η εξέταση των ειδικότερων ισχυρισμών που προέβαλαν και τα εν λόγω μέρη.

IV.2.2.2.8 Ως προς την εμπλοκή της εταιρίας NEMESIS στη σύμπραξη της περιόδου 2005 – 2012

643. Η εταιρία NEMESIS αρνήθηκε¹²²⁴ την αποδιδόμενη σε αυτή παράβαση για συμμετοχή της στη χειραγώγηση του έργου «Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος – Παναγοπούλα», διότι κατά

¹²²³ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 384/26.09.2016 Υπόμνημα, σελ. 5, και το υπ' αριθ. πρωτ. 465/06.10.2016 Υπόμνημα- Προσθήκη της εταιρίας TADDEI.

¹²²⁴ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 365/26.09.2016 Υπόμνημα, την υπ' αριθ. 453/06.10.2016 Προσθήκη, το υπ' αριθ. πρωτ. 436/30.03.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα και το υπ' αριθ. πρωτ. 569/12.06.2017 Υπόμνημα μετά την ακρόαση της εταιρίας NEMESIS.

τους ισχυρισμούς της βασίζεται σε μια εντελώς συνοπτική σημείωση στο προσωπικό ημερολόγιο [...], αυτή [...], η οποία αναπαράγει εξ ακοής τα όσα φέρεται να έλαβαν χώρα στις συναντήσεις μεταξύ του στελέχους της εταιρίας, [...], και του [...], στις [...]. Για την πρώτη από τις δύο αυτές συναντήσεις, της [...], η ΝΕΜΕΣΙΣ αναφέρει ότι πραγματοποιήθηκε μετά από τηλεφωνική πρόσκληση του [...] και πέραν από μία γενική συζήτηση για τα δημόσια έργα στην Ελλάδα και τον ήδη διεξαχθέντα διαγωνισμό για το έργο «Αεροδρόμιο Χανίων», στον οποίο η εταιρία αναδείχθηκε προσωρινή μειοδότη, της προτάθηκε από τον [...] να απέχει από την υποβολή προσφοράς στον επικείμενο διαγωνισμό για το έργο «Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος – Παναγοπούλα», έναντι του ποσού των [...]€ και ζητήθηκε από τον εκπρόσωπό της, [...], να απαντήσει επί της πρότασης αυτής σε επόμενη νέα συνάντησή τους, η οποία προγραμματίστηκε για την [...]. Στην τελευταία αυτή συνάντηση, ο [...] μετέφερε την αρνητική απάντηση της εταιρίας. Η εταιρία επεσήμανε ότι στο χρόνο που έλαβαν χώρα οι ανωτέρω δύο συναντήσεις, είχε μόλις προ μηνός αρχίσει να δραστηριοποιείται στην αγορά δημοσίων έργων στην Ελλάδα. Εκπροσωπήθηκε δε, στις ανωτέρω δύο συναντήσεις στο κατώτατο, από άποψη εξουσίας εκπροσώπησης και λήψης αποφάσεων, επίπεδο, ενώ δεν ήταν εκ των προτέρων γνωστό σε αυτή το περιεχόμενο της πρώτης συνάντησης. Σε κάθε περίπτωση, η εταιρία δεν θεώρησε ότι προσερχόμενη στις συναντήσεις αυτές παραβίαζε το δίκαιο ανταγωνισμού. Η άρνησή της δε να λάβει το απτό αντάλλαγμα των [...] ευρώ για παντελώς αόριστη και άνευ αντικειμένου υπόσχεση για «κάτι» αποδεικνύει την αλήθεια όσων προαναφέρθηκαν.

644. Πέραν των ανωτέρω δύο συναντήσεων, η εταιρία ανέφερε ότι καμία άλλη οιασδήποτε μορφής επικοινωνία δεν είχε υπάρξει μεταξύ της εταιρίας και των συμπραττουσών εταιριών, αναφορικά με οιοδήποτε διαγωνισμό και ότι λόγω της ρητής άρνησης από μέρους της οιασδήποτε συνεννόησης για το υπό κρίση έργο, κατά τα ανωτέρω, παρότι έλαβε τεύχη δημοπράτησης και υπέβαλε προσφορά για το έργο «Τιθορέα-Δομοκός», καμία προσπάθεια νέας επικοινωνίας δεν εκδηλώθηκε από τις συμπράττουσες.
645. Βάσει όσων προαναφέρθηκαν, η εταιρία δήλωσε ότι δεν αποδέχθηκε καμία υπόσχεση ούτε έλαβε οποιοδήποτε αντάλλαγμα, οιασδήποτε μορφής έναντι μη υποβολής προσφοράς ή υποβολής προσφοράς κάλυψης στον υπό κρίση διαγωνισμό. Ούτε, εξάλλου, αποκάλυψε κατά τη διάρκεια των εν λόγω συναντήσεων τα επιχειρηματικά της σχέδια στους ανταγωνιστές της, ούτε αναζήτησε ή/και έλαβε αντίστοιχες πληροφορίες από αυτούς. Δεν συμφώνησε, ούτε και συμμετείχε με οιοδήποτε τρόπο (ενεργητικά, παθητικά, αμέσως ή εμμέσως, εκούσια ή και ακούσια) σε εναρμονισμένη πρακτική για τη χειραγώγηση του υπό κρίση ή οιοδήποτε άλλου διαγωνισμού.
646. Απεναντίας, η ίδια έχει υποβάλει σε όσους διαγωνισμούς συμμετείχε ανταγωνιστικές προσφορές ($\geq$ [...]), με κορυφαίο παράδειγμα αυτόν του έργου «Αεροδρόμιο Χανίων», όπου και αναδείχθηκε προσωρινή μειοδότη με προσφορά έκπτωσης ανερχόμενης σε ποσοστό [...] % επί του προϋπολογισμού του έργου, όπως και του έργου «Περιφερειακή Οδός Κατερίνης». Ως αποτέλεσμα της συμπεριφοράς της αυτής στην αγορά η εταιρία βρισκόταν σε σφοδρή αντιδικία με εταιρία ΑΚΤΩΡ, αναφορικά με το διαγωνισμό του

έργου «Αεροδρόμιο Χανίων». Κατά δε την περίοδο 2012 έως 2014 δεν κατόρθωσε να αναλάβει παρά ένα (1) και μόνο δημόσιο κατασκευαστικό έργο στην Ελλάδα με έκπτωση [...]%, και συγκεκριμένα το έργο «Κατασκευή Δικτύων Απορροής Ομβρίων Υδάτων Δήμου Παιανίας Β΄ Φάση», γεγονός που αποδεικνύει ότι ουδεμία ωφέλεια είχε από την αποδιδόμενη δήθεν συμμετοχή της στην καρτελική σύμπραξη.

647. Η εταιρία ανέφερε ακόμη ότι σε όσες περιπτώσεις διαγωνισμών έλαβε τεύχη δημοπράτησης και στη συνέχεια δεν υπέβαλε προσφορά, τούτο έγινε διότι μετά την μελέτη των τευχών κρίθηκε από τη διοίκησή της, με αμιγώς τεχνικά και επιχειρηματικά κριτήρια, ότι δεν πληρούσε τις τεχνικές προϋποθέσεις συμμετοχής στον εκάστοτε διαγωνισμό. Για το υπό κρίση έργο, η μη υποβολή προσφοράς από μέρους της οφείλεται, κατά τους ισχυρισμούς της, αποκλειστικά και μόνο στο γεγονός ότι η εταιρία δεν διέθετε την απαιτούμενη, σύμφωνα με τα τεύχη του διαγωνισμού, ειδική τεχνική εμπειρία σε διάνοιξη σηράγγων, η οποία αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για την υποβολή παραδεκτής προσφοράς σε αυτόν.

648. Εν προκειμένω, η συμμετοχή της NEMESIS σε επαφές με αντικείμενο τη χειραγώγηση του διαγωνισμού για το έργο «Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος – Παναγοπούλα» προκύπτει από [...], σύμφωνα με τις οποίες το στέλεχος της εταιρίας, [...], συναντήθηκε δύο φορές με το [...], στις [...], σε ύποπτο σε σχέση με τη διεξαγωγή του επίμαχου διαγωνισμού χρόνο, και από δύο εγγραφές στο προσωπικό ημερολόγιο του [...], της [...], ήτοι [...] πριν τον διαγωνισμό. Στην τελευταία αυτή εγγραφή αναφέρεται ότι η NEMESIS «[...]», ενώ από την προηγούμενη εγγραφή [...] προκύπτει ότι τα μέλη της σύμπραξης επεφύλλασσαν ποσό [...] χιλ ευρώ για την NEMESIS, ως αντάλλαγμα για την υποχώρησή της από το διαγωνισμό.

649. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, δεν προκύπτει εν προκειμένω επαρκώς κατά νόμο ότι έλαβε χώρα συνεννόηση ως προς την «αποχώρηση» της NEMESIS από τον υπό κρίση διαγωνισμό και ειδικότερα ότι η εν λόγω «αποχώρηση», που αναμφισβήτητα δηλώθηκε από τη NEMESIS κατά τις ανωτέρω συναντήσεις και ως εκ τούτου καταγράφεται στην εγγραφή της [...], συνδέεται αιτιωδώς με την απόληψη από μέρους της ανταλλάγματος από τη σύμπραξη. Συγκεκριμένα, δεν προκύπτει με βεβαιότητα αν η «αποχώρηση» αυτή ήταν περιεχόμενο και αποτέλεσμα συνεννόησης με τη σύμπραξη έναντι απόληψης «κάποιου» ανταλλάγματος ή αντίθετα, αν ήταν μια δήλωση από την πλευρά της NEMESIS, που είχε στόχο να απορρίψει ευσχίμως η εταιρία αυτή την πρόταση που τέθηκε υπόψιν της, χωρίς τον κίνδυνο πρόκλησης αντιδικιών με τα μέλη του «πυρήνα» της σύμπραξης. Προς τούτο λήφθηκαν ιδίως υπόψη

(α) η παραδοχή από τη NEMESIS της διενέργειας των ανωτέρω δύο συναντήσεων και του παράνομου αντικείμενου αυτών, ήτοι της συζήτησης για την πρόταση των συμπραττουσών προς αυτή να απόσχει από την υποβολή προσφοράς στον υπό κρίση διαγωνισμό με αντάλλαγμα ποσό ύψους [...]ευρώ,

(β) η αοριστία του οριστικού «ανταλλάγματος» στην εγγραφή της [...] («[...]», «[...]»), η οποία συνάδει με την προσπάθεια εύσχημης απόρριψης της πρότασης της

σύμπραξης, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη το συγκεκριμένο αντάλλαγμα που προτάθηκε από τη σύμπραξη στην εταιρία και αποδεικνύεται από την εγγραφή της [...],

(γ) η μη συμμετοχή της σε συναντήσεις/συννενοήσεις με αντικείμενο την κατανομή των επόμενων από το υπό κρίση έργων της περιόδου 2011 – 2012 και

(δ) η προγενέστερη δραστηριοποίηση της εταιρίας στο διαγωνισμό για το έργο «Αεροδρόμιο Χανίων» και οι αντιδράσεις που αυτή προκάλεσε, όπως αποτυπώνονται και στο ενδοεταιρικό μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας με αποστολέα τον [...] και παραλήπτη τον [...] και τίτλο [...], [...], όπου αναφέρεται μεταξύ άλλων
«[...]

650. Εν κατακλείδι, η Επιτροπή Ανταγωνισμού κρίνει ότι δεν αποδεικνύεται επαρκώς κατά νόμο ότι η εταιρία NEMESIS συμμετείχε σε πρακτικές χειραγώγησης του διαγωνισμού για το έργο «Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος – Παναγοπούλα».

651. Ενόψει αυτού, παρέλκει η εξέταση των ειδικότερων ισχυρισμών που προέβαλε η εταιρία.

IV.2.2.2.2.9 Ως προς την εμπλοκή της εταιρίας ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ στη σύμπραξη της περιόδου 2005 – 2012

652. Η εταιρία ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ αρνήθηκε¹²²⁵ τη συμμετοχή της στην αποδιδόμενη παράβαση και ισχυρίστηκε ότι ο λόγος της παρουσίας του Προέδρου της, [...], στα γραφεία της J&P ΑΒΑΞ την [...] ήταν συνδικαλιστικός και συγκεκριμένα η προεκλογική εκστρατεία του ΣΑΤΕ, ενόψει των εκλογών της [...], στο πλαίσιο της οποίας ο [...] είχε πληθώρα επαφών με πολλά στελέχη όλων των εταιριών του ομίλου της J&P ΑΒΑΞ, οι οποίες ανήκουν σε διάφορες τάξεις, έτυχε δε για μικρό χρόνο να παρευρεθεί και στην υπό κρίση συνάντηση, στην οποία ουδέποτε είχε προσκληθεί.

653. Η εταιρία ανέφερε, περαιτέρω, ότι η ίδια δεν είχε δικαίωμα συμμετοχής στο έργο «Αεροδρόμιο Χανίων», καθώς δεν ήταν 6^{ης} τάξης, και επικαλέστηκε ότι δεν προέκυψε σε βάρος της κανένα άλλο στοιχείο ούτε και οποιαδήποτε άλλη συμμετοχή της σε συνάντηση.

654. Σύμφωνα με τη νομολογία, μία αρχή ανταγωνισμού δύναται να στηρίζεται σε ένα και μόνον έγγραφο για να καταλήξει στην διαπίστωση παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, υπό την προϋπόθεση ότι η αποδεικτική αξία του εγγράφου αυτού είναι αναμφίβολη και ότι το εν λόγω έγγραφο αποδεικνύει από μόνο του με βεβαιότητα την ύπαρξη της ως άνω παράβασης¹²²⁶. Συναφώς, για την εκτίμηση της αποδεικτικής αξίας ενός εγγράφου πρέπει προπάντων να ελέγχεται η ακρίβεια της περιεχόμενης σ' αυτό πληροφορίας και να λαμβάνεται υπόψη η προέλευση του εγγράφου, οι περιστάσεις υπό τις οποίες

¹²²⁵ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 363/26.09.2016 υπόμνημα και το υπ' αριθ. πρωτ. 440/30.03.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα της εταιρίας ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ.

¹²²⁶ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ Τ- 25/95 κλπ, *Cimenteries CBR Cement SA*, σκ. 1838.

καταρτίστηκε, ο αποδέκτης του και αν, σύμφωνα με το περιεχόμενό του, το έγγραφο φαίνεται λογικό και αξιόπιστο¹²²⁷.

655. Εν προκειμένω, το μοναδικό επιβαρυντικό στοιχείο για την εταιρία συνίσταται στην επίσκεψή του Προέδρου της, [...], την [...], στα γραφεία της J&P ΑΒΑΞ, όπως αποτυπώνεται στη λίστα επισκεπτών [...], δηλαδή την ίδια ημέρα και ώρα που σύμφωνα με αδιάσειστα στοιχεία (βλ. σχετική [...] εγγραφή στο ημερολόγιο [...], καθώς και την [...] κατάθεση του ιδίου) έλαβε χώρα συνάντηση και συνεννόηση μεταξύ εταιριών 7^{ης} και 6^{ης} τάξης, για την κατανομή του έργου «Αεροδρόμιο Χανίων». Το μοναδικό αυτό διαθέσιμο επιβαρυντικό στοιχείο (εγγραφή στη λίστα επισκεπτών) δεν έχει λεπτομερή χαρακτήρα και δεν είναι αρκούντως αποκαλυπτικό και ακριβές ως προς το σκοπό της επίσκεψης του [...] στα γραφεία της J&P ΑΒΑΞ και τη συμμετοχή του στην επίμαχη και επιλήψιμη συνάντηση. Ενόψει των ευλογοφανών επιχειρημάτων που επικαλείται η εταιρία για να εξηγήσει την παρουσία της κατά τη διάρκεια της κρίσιμης συνάντησης, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι από τη σχετική εγγραφή του ημερολογίου [...] δεν προκύπτει η παρουσία του [...] σε αυτή, κρίνεται ότι δεν θεμελιώνεται επαρκώς κατά νόμο εν προκειμένω ότι η εταιρία ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ συμμετείχε στην κατανομή του έργου «Αεροδρόμιο Χανίων». Προς τούτο συνεκτιμήθηκε, επίσης, το γεγονός ότι πρόκειται για εταιρία 5^{ης} τάξης, καθώς και ότι δεν υφίστανται αναφορές σε διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με την εμπλοκή εταιριών μικρότερης της 6^{ης} τάξης σε προσυνηνοήσεις.

656. Ενόψει αυτού, παρέλκει η εξέταση των ειδικότερων ισχυρισμών που προέβαλε η εταιρία.

IV.2.2.2.10 Ως προς την εμπλοκή της εταιρίας ALSTOM στη σύμπραξη της περιόδου 2005 – 2012

657. Στα υπομνήματά της αλλά και κατά την ακροαματική διαδικασία¹²²⁸, η εταιρία ισχυρίσθηκε ότι τα ευρήματα δεν επαρκούν για να αποδειχθεί γνώση της για τη συμφωνία νόθευσης διαγωνισμών δημοσίων έργων και συγκεκριμένα του έργου «Επέκταση Μετρό Θεσσαλονίκης», ενόψει του γεγονότος ότι η εταιρία δεν αναφέρεται σε κανένα από τα συμφωνητικά που εντοπίσθηκαν στον αιφνίδιο επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 528), ούτε στο από 03.07.2012 μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας στο οποίο αυτά επισυνάπτονται, ότι οι ώρες προσέλευσης του υπαλλήλου της, [...], στα γραφεία της J&P ΑΒΑΞ δεν συμπίπτουν (παρά μόνο για κάποια λεπτά και τούτο μόνο για την από 03.07.2012 συνάντηση) με τις ώρες προσέλευσης των εκπροσώπων ανταγωνιστικών κοινοπραξιών και ότι αυτός δεν έχει εξουσία

¹²²⁷ Βλ. προτάσεις του δικαστή Β. Vesterdorf, ασκούντος καθήκοντα γενικού εισαγγελέα στην υπόθεση *Rhône-Poulenc*. Βλ. επίσης T-25/95 κλπ, *Cimenteries CBR Cement SA*, σκ. 1838, και T-286/09, *INTEL*, σκ. 719.

¹²²⁸ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 376/26.09.2016 Υπόμνημα, σελ. 9 και σελ. 38 επ., το υπ' αριθ. πρωτ. 436/30.03.2017 Συμπληρωματικό Υπόμνημα, σελ. 12 επ., το υπ' αριθ. πρωτ. 562/12.06.2017 Συμπληρωματικό μετ' ακρόαση Υπόμνημα, σελ. 6 επ. της εταιρίας ALSTOM και τα Πρακτικά της 36^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 88 επ.

εκπροσώπησης της εταιρίας. Ισχυρίστηκε, επίσης, ότι ο τελευταίος είναι ο αρμόδιος υπάλληλος της εταιρίας για τη συλλογή των εγγράφων που απαιτούνται για τους διαγωνισμούς στους οποίους συμμετέχει η εταιρία και ότι επισκεπτόταν υπό την ιδιότητά του αυτή συχνά την J&P ABAΞ και συγκεκριμένα σχεδόν αποκλειστικά την [...] (υπάλληλο αυτής), το γραφείο της οποίας βρισκόταν στον ίδιο όροφο με το γραφείο του [...], το όνομα του οποίου ή και τον συνδυασμό των δύο πιθανώς να ανέφερε ο [...] κατά την προσέλευσή του προς καταγραφή στα βιβλία εισόδου της εταιρίας. Εν προκειμένω, σκοπός των υπό κρίση επισκέψεων του ήταν η προσκόμιση προσκομιδή εγγράφων εν όψει της κατάθεσης του φακέλου υποψηφιότητας της κοινοπραξίας στην οποία συμμετείχε η εταιρία μαζί με την J&P ABAΞ στο διαγωνισμό για το έργο «Επέκταση Μετρό Θεσσαλονίκης» και ότι στο πλαίσιο της ανωτέρω κοινοπραξίας, το προς υλοποίηση από την ίδια αντικείμενο ήταν συγκεκριμένο, ήτοι το σύστημα παροχής ισχύος και έλξης.

658. Με βάση τα στοιχεία του φακέλου, το μοναδικό πράγματι επιβαρυντικό στοιχείο για την εταιρία σε σχέση με τον διαγωνισμό του έργου «Επέκταση Μετρό Θεσσαλονίκης» συνίσταται στις επισκέψεις του [...], στις [...], όπως αποτυπώνονται στη λίστα επισκεπτών της εταιρίας, δηλαδή τις ίδιες ημέρες που σύμφωνα με άμεσα στοιχεία έλαβε χώρα συνάντηση και συνεννόηση μεταξύ των συμπραττουσών εταιριών για την κατανομή του υπό εξέταση έργου. Πέρα από τη χρονική αυτή σύμπτωση, η οποία παρατηρείται ως προς τις ημερομηνίες, αλλά όχι ως προς τις ώρες εισόδου και εξόδου του [...] και των εκπροσώπων των συμπραττουσών ([...], παρατηρείται απόκλιση μίας ώρας στους σχετικούς χρόνους, ενώ [...] δεν υφίσταται ουδεμία σύμπτωση), δεν υπάρχουν άλλα διαθέσιμα στοιχεία που να παρέχουν ένδειξη σχετικά με το σκοπό της επίσκεψής του. Κατά τούτο, τα μοναδικά διαθέσιμα επιβαρυντικά στοιχεία (εγγραφές στη λίστα επισκεπτών) δεν έχουν λεπτομερή χαρακτήρα και δεν είναι αρκούντως αποκαλυπτικά και ακριβή ως προς τη συμμετοχή της εταιρίας σε επίμαχες και επιλήψιμες συναντήσεις. Συνεπώς, ως εύλογη, ενόψει και των περιστάσεων της παρούσας υπόθεσης, παρουσιάζεται η εξήγηση της εταιρίας σχετικά με τις εν λόγω καταγραφές, ήτοι ότι η όποια ανωτέρω παρατηρούμενη χρονική σύμπτωση είναι τυχαία και οφείλεται σε άλλους λόγους, και συγκεκριμένα στην συνάντηση του στελέχους της εταιρίας με την [...], την οποία επιβεβαιώνει και η τελευταία σε σχετική κατάθεσή της κατά την ακροαματική διαδικασία¹²²⁹.

659. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ελλείπει οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό στοιχείο και ότι δεν υπάρχει χρονική σύμπτωση προσέλευσης της ALSTOM με τις συμπράττουσες στα γραφεία της J&P ABAΞ, η Επιτροπή Ανταγωνισμού κρίνει κατά πλειοψηφία ότι δεν θεμελιώνεται εν προκειμένω επαρκώς κατά νόμο η συμμετοχή της εταιρίας στη χειραγώγηση του διαγωνισμού «Επέκταση Μετρό Θεσσαλονίκης».

660. Ενόψει της ανωτέρω διαπίστωσης, παρέλκει η εξέταση των ειδικότερων ισχυρισμών που προέβλεπε η εταιρία.

¹²²⁹ Βλ. τα Πρακτικά της 39^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 39 επ.

661. Κατά την γνώμη, ωστόσο, ενός μέλους της Επιτροπής, του Προέδρου Δημητρίου Κυριτσάκη, στοιχειοθετείται με βάση τα στοιχεία του φακέλου η συμμετοχή της εταιρίας ALSTOM στην κατανομή του έργου «Επέκταση Μετρό Θεσσαλονίκης». Συγκεκριμένα, από τις λίστες εισόδου στην εταιρία [...] προκύπτει η είσοδος του στελέχους της ως άνω εταιρίας, [...], κατά τις ημερομηνίες που έλαβαν χώρα συναντήσεις μεταξύ των μελών της σύμπραξης με αντικείμενο τη χειραγώγηση του διαγωνισμού για το ως άνω έργο, και συγκεκριμένα [...], στην πρώτη δε περίπτωση και σε ώρες που συμπίπτουν εν μέρει με τις ώρες που προσήλθαν και απήλθαν από το γραφείο του [...] τα μέλη της σύμπραξης. Επίσης, από τις εν λόγω λίστες προκύπτει ότι το εν λόγω στέλεχος της εταιρίας ALSTOM κατά την προσέλευσή του στα γραφεία της J&P ΑΒΑΞ δήλωσε ότι θα είχε συνάντηση με τον [...], το γραφείο του οποίου για το λόγο αυτό καταγράφηκε στις ανωτέρω λίστες, και όχι με την [...], το γραφείο της οποίας δεν καταγράφεται κατά τις ανωτέρω ημερομηνίες και ώρες. Ως εκ τούτου, οι περί του αντιθέτου ισχυρισμοί της εταιρίας, ότι το ως άνω στέλεχος, κατώτερο στην ιεραρχία, δεν μπορούσε να την εκπροσωπήσει σε τέτοιες συναντήσεις αλλά και η κατάθεση της ίδιας της [...] ότι στο γραφείο της έγινε η επίσκεψη για τακτοποίηση δευτερεύουσας φύσης θεμάτων αρμοδιότητάς της, δεν κρίνονται πειστικοί. Πράγματι, ή το εν λόγω στέλεχος θεωρούσε τον [...] αρμόδιο για τα απλά ζητήματα διεκπεραίωσης της συμμετοχής στους διαγωνισμούς, αρμοδιότητας της [...] και γι' αυτό επεδίωξε και τις δύο συναντήσεις να τις πραγματοποιήσει μαζί του με βάση τα όσα δήλωνε και καταγράφηκαν στα βιβλία εισόδου κατά τα προαναφερθέντα, όπερ λογικά αδύνατον, ή όντως συμμετείχε στις οικείες συναντήσεις στο γραφείο του [...], όπερ και το πιθανότερο, αφού, όπως προαναφέρθηκε, αυτόν δήλωνε κατά την είσοδό του ότι θα συναντήσει. Αδιάφορο δε είναι προς τούτο εξ επόψεως δικαίου ανταγωνισμού η θέση που ο ίδιος τυχόν κατείχε στην εταιρία, αφού αυτός την εκπροσώπησε στις σχετικές συναντήσεις.

Βάσει των ανωτέρω, προκύπτει, κατά τη μειοψηφούσα γνώμη, ότι το στέλεχος της εταιρίας ALSTOM μετείχε για λογαριασμό της στην πολυμερή συνάντηση των μελών της σύμπραξης την 03.07.2012 και ότι είχε εκ νέου επαφή με τον [...] την παραμονή της κατάθεσης των οικονομικών προσφορών, ημέρα κατά την οποία ο [...] είχε διαδοχικές συναντήσεις με ορισμένα από κοινού ή και με ένα μόνο κάθε φορά από τα μέλη της σύμπραξης¹²³⁰, καθώς και ότι το περιεχόμενο των συναντήσεων του εν λόγω στελέχους με τον [...] (και όχι με την [...] όπως προβλήθηκε) είχε ως αντικείμενο τη νόθευση του εν λόγω διαγωνισμού. Έπρεπε, επομένως, να αποδοθεί ευθύνη για τη σύμπραξη και στη συγκεκριμένη εταιρία ALSTOM.

IV.2.2.3 ΠΑΡΕΜΠΟΔΙΣΗ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ Η ΝΟΘΕΥΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ - ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΑΝΤΙ-ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ

662. Κατά την κρίση της Επιτροπής, ο αντι-ανταγωνιστικός χαρακτήρας των συμφωνιών/εναρμονισμένων πρακτικών που παρατέθηκαν συνοπτικά ανωτέρω για όσες από τις

---

¹²³⁰ [...]

εταιρίες υπήρξαν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία είναι πρόδηλος. Στόχος τους ήταν η παγίωση της θέσης και των μεριδίων αγοράς των συμμετεχουσών μέσω της κατανομής αγοράς και η τεχνητή διαμόρφωση του επιπέδου των προσφερόμενων στους διαγωνισμούς εκπτώσεων σε επίπεδο διάφορο από αυτό που θα επικρατούσε υπό ανταγωνιστικές συνθήκες. Το σύνολο των εν λόγω συμφωνιών και πρακτικών περιόριζε τον ανταγωνισμό μέσω της κατανομής αγοράς μεταξύ ανταγωνιστών και της νόθευσης διαγωνισμών. Το σκοπό αυτό εξυπηρετούσαν και οι πρακτικές της ανταλλαγής ευαίσθητων εμπορικών πληροφοριών και της υιοθέτησης μηχανισμών διασφάλισης/ «αποζημίωσης» μη αναδόχων.

663. Ειδικότερα, η επιλογή εκ των προτέρων μεταξύ των συμπραττουσών της μειοδότης εταιρίας/κοινοπραξίας κατά τα ειδικότερα αναφερόμενα ανωτέρω, μέσω της οποίας λάμβανε χώρα η κατανομή των εργολαβικών συμβάσεων και άρα η κατανομή αγοράς, είχε ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, δεδομένου ότι περιόριζε την ελεύθερη επιλογή αναδόχου από την αναθέτουσα αρχή και απέβλεπε στην παγίωση τη θέσης των συμπραττουσών στην αγορά. Στόχος των σχετικών διακανονισμών ήταν να μη διεκδικηθούν οι διαγωνισμοί στους οποίους αυτοί αφορούσαν υπό συνθήκες πραγματικού ανταγωνισμού και να παγιωθεί η θέση των μερών. Αυτονοήτως, τον τελευταίο αυτό στόχο εξυπηρετούσαν και οι συμφωνίες-πλαίσιο για την κατανομή των προϋπολογισμών των κρίσιμων έργων μέσω ποσοστώσεων αντίστοιχων των μεριδίων των συμπραττουσών, όπου διαπιστώθηκαν, ή ακόμα και [...], όπως στην περίπτωση των έργων Μετρό της περιόδου 2005-2007 .

664. Τούτο ισχύει και ως προς τις συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές για τη συμπερίληψη μη αναδόχων στην εκτέλεση των κρίσιμων έργων, η σύναψη των οποίων διαπιστώθηκε, είτε ως επικουρική πρακτική ιδίως την περίοδο 2011 – 2012 είτε αυτοτελώς¹²³¹, καθότι αποσκοπούσαν στην αύξηση των πιθανοτήτων των συμπραττουσών να λάβουν μερίδιο στην εκτέλεση των έργων, και κατ' επέκταση στην κατανομή (τμήματος) της σχετικής αγοράς. Ειδικότερα, ιδίως στις περιπτώσεις που διαπιστώθηκαν αυτοτελώς χωρίς να συνδέονται με την εκ των προτέρων επιλογή μειοδότη, απέβλεπαν περαιτέρω στη μεταξύ των εκάστοτε εμπλεκομένων μείωση της έντασης του ανταγωνισμού και στον περιορισμό της συμφυούς με τη διαγωνιστική διαδικασία αβεβαιότητας, καθότι διασφάλιζαν στις εκάστοτε συμπράττουσες, σε χρόνο πριν από την κατάθεση των οικονομικών προσφορών, ότι αυτές θα συμμετείχαν στην εκτέλεση του έργου, ανεξάρτητα από το ύψος της προσφοράς που κάθε συμμετέχων θα διαμόρφωνε για να λάβει μέρος στη διαγωνιστική διαδικασία και το εάν η προσφορά αυτή θα ήταν επιτυχής ή όχι. Συνακόλουθα, επηρεάζονταν τα κίνητρά τους για δυναμική διεκδίκηση των διαγωνισμών.

665. Περαιτέρω, οι συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές που εντοπίστηκαν στο πλαίσιο της σύμπραξης ιδίως την περίοδο 2011 - 2012 για την συμπερίληψη μη αναδόχων στην εκτέλεση του έργου που αφορούσε ο εκάστοτε χειραγωγηθείς διαγωνισμός, ως «αποζημίωση» για την συμπεριφορά τους κατά το στάδιο της δημοπράτησης, είχαν ως

¹²³¹ Βλ. τα αναφερόμενα ανωτέρω για τα έργα «Μετρό Θεσσαλονίκης» υπό παρ. 487, 491 και «Επέκταση Μετρό Θεσσαλονίκης» υπό παρ. 528.

στόχο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, ανεξαρτήτως του χρόνου κατά τον οποίο συνάπτονταν/υιοθετούνταν (πριν ή μετά την υποβολή οικονομικών προσφορών), καθόσον αποτελούσαν το αντισταθμιστικό όφελος των επιχειρήσεων που είχε συμφωνηθεί να απέχουν από την ουσιαστική διεκδίκηση των σχετικών διαγωνισμών. Ειδικότερα, λειτουργούσαν ως κίνητρο τήρησης των συμφωνηθέντων για τις επιχειρήσεις που είχε αποφασισθεί στο πλαίσιο της συμπαιγνίας είτε να υποβάλουν προσφορές κάλυψης είτε να καταστείλουν την υποβολή της προσφοράς τους ή/και ως ένα είδος «αποζημίωσης» έναντι της υποβολής προσφορών κάλυψης ή καταστολής της υποβολής τους. Επομένως, οι ως άνω συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές ήταν εξ αντικειμένου περιοριστικές του ανταγωνισμού.

666. Αντιστοίχως, οι επιμέρους συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές ως προς την κατανομή αγοράς μέσω καταστολής υποβολής προσφορών, που διαπιστώθηκαν συνιστούσαν εξ αντικειμένου περιορισμό της ατομικής δυνατότητας πρόσβασης στην αγορά για τις επιχειρήσεις που όφειλαν, βάσει των συμφωνηθέντων, να απέχουν και στόχος ήταν να αποτραπούν ανταγωνιστικές επιχειρήσεις από την ουσιαστική διεκδίκηση των κρίσιμων διαγωνισμών.

667. Περαιτέρω, τον περιορισμό του ανταγωνισμού είχαν ως αντικείμενο και οι συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές περί υποβολής προσφορών κάλυψης, καθότι κατ' αυτόν τον τρόπο αφαιρούνταν από τους συμμετέχοντες στις διαγωνιστικές διαδικασίες η ελευθερία καθορισμού της τιμολογιακής τους πολιτικής¹²³², με στόχο των σχετικών συνεννοήσεων την τεχνητή διαμόρφωση του επιπέδου των προσφερόμενων στους διαγωνισμούς εκπτώσεων.

668. Εξ αντικειμένου περιοριστικοί του ανταγωνισμού ήταν εν προκειμένω και η πρακτική ανταλλαγής ευαίσθητων εμπορικών πληροφοριών και ο μηχανισμός παρακολούθησης, που είχε τεθεί σε εφαρμογή ιδίως την περίοδο 2011 - 2012, ως διευκολυντικοί της λειτουργίας της σύμπραξης και παρεπόμενοι των κυρίαρχων πρακτικών, καθώς στόχευαν εν γένει στην μείωση της αβεβαιότητας που συνεπάγεται η αυτοδύναμη ανταγωνιστική συμπεριφορά.

669. Η επαγόμενη από όλες τις ανωτέρω πρακτικές νόθευση των διαγωνιστικών διαδικασιών συνιστά, επίσης, εξ αντικειμένου περιορισμό του ανταγωνισμού, κατά την έννοια των άρθρων 1 ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ.

670. Συμπερασματικώς, οι υπό εξέταση πρακτικές στο πλαίσιο της σύμπραξης της περιόδου 2005 - 2012 από τη φύση τους περιόρισαν τον ανταγωνισμό, καθώς είχαν ως αντικείμενο την νόθευση των διαγωνισμών και την παγίωση της θέσης των εκάστοτε συμπραττουσών στην αγορά μέσω της μεταξύ τους κατανομής της αξίας των κρίσιμων εργολαβικών συμβάσεων ή/και του προ-καθορισμού του μειοδότη/αναδόχου ή/και του σχήματος που θα εκτελούσε τα αντίστοιχα έργα. Ως εκ τούτου, εφόσον αποσκοπούσαν στην νόθευση του ανταγωνισμού και ήταν εξ αντικειμένου περιοριστικές αυτού, παρέλκει κατά τη

---

¹²³² Βλ. Απόφαση Ευρωπαϊκής Επιτροπής COMP 38.543- Υπηρεσίες διεθνών μετακομίσεων, ενότητα 16.3, παρ. 349 επ.

σχετική νομολογία η εξέταση της παραγωγής αποτελεσμάτων από αυτές. Τυχόν μη εφαρμογή (εν όλω ή εν μέρει) των εκάστοτε συμφωνηθέντων, όπως αντίστοιχα και τυχόν μη συμμόρφωση (εν όλω ή εν μέρει) των εμπλεκομένων προς τα εκάστοτε συμφωνηθέντα, δεν ασκούν κατά νόμο επιρροή στη διαπίστωση της παράβασης, ούτε και συνιστούν λόγο απαλλαγής.

671. Βάσει των ανωτέρω, απορρίπτεται ως αβάσιμος ο ισχυρισμός ορισμένων από τα μέρη¹²³³ ότι δεν καταδείχθηκε επαρκώς η επέλευση κατ' αποτελέσματος περιορισμού του ανταγωνισμού. Ως νόμω αβάσιμη απορίπτεται περαιτέρω, η ένσταση *de minimis* που υπέβαλε η εταιρία SELI¹²³⁴, ισχυριζόμενη καταρχήν ότι δεν επηρεάστηκε αισθητά η αγορά δημοσίων έργων από τις διαπιστωθείσες αντι-ανταγωνιστικές πρακτικές, διότι αν και σε αυτές συμμετείχε το σύνολο των ελληνικών εργοληπτικών εταιριών ανώτατης τάξης, ωστόσο, οι εν λόγω εταιρίες δεν είχαν τη δυνατότητα κατά τον κρίσιμο χρόνο να διεκδικήσουν αυτοτελώς τους διαγωνισμούς Μετρό, καθώς δεν πληρούσαν τα κριτήρια και τις τεχνικές ικανότητες που απαιτούνταν. Και τούτο διότι, σύμφωνα με την Ανακοίνωση της Ε.Α. για τις συμφωνίες ήσσονος σημασίας¹²³⁵, οι συμφωνίες μεταξύ ανταγωνιστών, οι οποίες περιλαμβάνουν κάποιον ιδιαίτερα σοβαρό περιορισμό του ανταγωνισμού, όπως οι εξεταζόμενες εν προκειμένω, περιορίζουν αισθητά τον ανταγωνισμό, ακόμα και όταν τα μερίδια αγοράς αυτών υπολείπονται του προβλεπόμενου ορίου (5%). Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι οι ελληνικές κατασκευαστικές εταιρίες συνιστούν μεταξύ τους ανταγωνιστές και ότι οι πρακτικές που υιοθετήθηκαν ιδίως την περίοδο 2005-2007 απέβλεπαν ακριβώς (ενδεικτικό αυτού η [...] κατανομή) στην απόκτηση και εδραίωση της δυνατότητας αυτοτελούς διεκδίκησης έργων αντίστοιχων χαρακτηριστικών. Απορριπτεός ως αβάσιμος είναι ο ισχυρισμός της εταιρίας SELI και κατά το δεύτερο σκέλος του, κατά το οποίο τα ερευνώμενα στην παρούσα έργα αποτελούν ένα ελάχιστο δείγμα, μικρότερο του 10% των έργων που δημοπρατήθηκαν την επίμαχη περίοδο στην Ελλάδα, ενώ η Επιτροπή παρέλειψε να υπολογίσει τον κύκλο εργασιών που επηρεάστηκε από τις διαπιστωθείσες αντι-ανταγωνιστικές συμφωνίες. Και τούτο διότι, οι σχετικές Ανακοινώσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί των συμφωνιών ήσσονος σημασίας ορίζουν ως κριτήρια βάσει των οποίων αξιολογείται κάθε φορά, αν η υπό διερεύνηση συμφωνία επιδρά αισθητά στον ανταγωνισμό τα μερίδια αγοράς των συμπραττουσών, κριτήριο που πληρούται εν προκειμένω.

672. Ωστόσο, για λόγους πληρότητας σημειώνεται ότι, από πληθώρα στοιχείων αποδεικνύεται ότι τα σχέδια κατανομής διαγωνισμών δημοσίων έργων της περιόδου 2005 - 2012, εφαρμόστηκαν στην πράξη, στην πλειονότητα των έργων που εξετάστηκαν. Ειδικότερα, τα έργα «Μετρό Θεσσαλονίκης», «Αγ. Δημήτριος-Ελληνικό», «Αιγάλεω-Χαϊδάρη», «Αγ. Αντώνιος-Ανθούπολη», τα οποία, με βάση τα σχετικά αποδεικτικά

¹²³³ Βλ. ενδεικτικά το υπ' αριθ. πρωτ. 381/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SALINI.

¹²³⁴ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SELI, σελ. 66 επ.

¹²³⁵ Ανακοίνωση της Ε.Α. της 02.03.2006 σχετικά με τις συμφωνίες ήσσονος σημασίας οι οποίες δεν περιορίζουν σημαντικά τον ανταγωνισμό σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 του ν. 703/1977 (*de minimis*) (εφεξής «Ανακοίνωση για τις συμφωνίες ήσσονος σημασίας»).

στοιχεία κατανεμήθηκαν συγκεντρωτικά ως «πακέτο», αναλήφθηκαν εκ περιτροπής από τα κοινοπρακτικά σχήματα, στα οποία μετείχαν οι συμπράττουσες. Εξάλλου, στην κατανομή των διαγωνισμών Μετρό της περιόδου 2005-2007, συμμετείχαν, όπως προκύπτει από τα στοιχεία των αναθετουσών αρχών, μέλη προερχόμενα από όλα τα προεπιλεγέντα σχήματα, ως εκ τούτου, ως προς αυτά ο ανταγωνισμός περιορίστηκε αισθητά.

673. Αντίστοιχα ισχύουν και ως προς το πακέτο έργων των ετών 2011-2012, όπως προκύπτει από τις καταθέσεις του [...] ¹²³⁶ και τις εγγραφές στο ημερολόγιό του, αλλά και από τους απολογιστικούς πίνακες και τα υπεργολαβικά συμφωνητικά που είτε εντοπίστηκαν κατά τους επιτόπιους ελέγχους της ΓΔΑ, είτε προσκομίστηκαν [...], σε συνδυασμό με τα στοιχεία των αναθετουσών Αρχών. Αφενός μεν τα συμφωνηθέντα ως προς τα εν λόγω έργα τηρήθηκαν με ελάχιστες παρεκκλίσεις όπερ αποδεικνύεται, μεταξύ άλλων, και εμμέσως από το γεγονός ότι τα διασφαλιστικά υπεργολαβικά συμφωνητικά που είχαν συναφθεί σε σχέση με δύο από τους κατανεμηθέντες διαγωνισμούς ¹²³⁷ δεν ενεργοποιήθηκαν ποτέ από τους φερόμενους σε αυτά ως «υπεργολάβους», αφετέρου δε η λειτουργία, εντός της σύμπραξης, του μηχανισμού παρακολούθησης των εταιριών που προμηθεύονταν τεύχη των διαγωνισμών, στόχος του οποίου ήταν η προσέγγιση από τη σύμπραξη και τρίτων, εκτός του πυρήνα της σύμπραξης, ενδιαφερομένων, ήτοι κατ' ουσίαν η προστασία της σύμπραξης έναντι τρίτων, είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της έντασης του ανταγωνισμού στις σχετικές διαγωνιστικές διαδικασίες.

IV.2.2.4 ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΕΞΑΙΡΕΣΗΣ ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 1 ΠΑΡ. 3 Ν. 703/77, 1 ΠΑΡ. 3 Ν. 3959/2011 ΚΑΙ 101 ΠΑΡ. 3 ΣΛΕΕ

674. Στην υπό κρίση υπόθεση, βάσει των στοιχείων του φακέλου, δεν νοείται ατομική εξαίρεση βάσει των άρθρων 1 παρ. 3 του ν.703/77, 1 παρ. 3 του ν. 3959/2011 και 101 παρ. 3 ΣΛΕΕ, των συμφωνιών/ εναρμονισμένων πρακτικών που διαπιστώθηκαν ¹²³⁸, κυρίως λόγω της φύσης των υπό εξέταση πρακτικών (ιδιαίτερος σοβαροί περιορισμοί του ανταγωνισμού), που αποκλείει την επέλευση αντικειμενικών οικονομικών πλεονεκτημάτων από τις εξεταζόμενες πρακτικές ή τον προσπορισμό οφέλους στους καταναλωτές.

IV.2.2.5 ΥΠΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΠΑΡΑΒΑΣΗΣ

675. Κατά την κρίση της Επιτροπής, οι πρακτικές και διακανονισμοί που περιγράφονται ανωτέρω και εκτείνονται κατά την περίοδο 2005 – 2012, συνιστούν μία ενιαία και διαρκή παράβαση, διάφορη και διακριτή από την παράβαση της περιόδου 1989 – 2000. Δεν παραβλέπεται βεβαίως, το γεγονός ότι οι παραβάσεις των περιόδων 1989-2000 και 2005-

¹²³⁶ [...]

¹²³⁷ Ήτοι των έργων «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα» και «Τιθορέα-Δομοκός».

¹²³⁸ Βλ. σχετικά Κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της Συνθήκης, ΕΕ 2004 C 101. Βλ. και άρθρο 2 του Κανονισμού 1/2003 και άρθρο 4 ν. 3959/2011 ως προς το βάρος απόδειξης της συνδρομής των σωρευτικών προϋποθέσεων του άρθρου 1 παρ. 3 του ν. 3959/2011. Βλ. επίσης Βλ. ΣτΕ 2007/2013, σκ. 17.

2012 αφορούν στις ίδιες υπηρεσίες (κατασκευή δημοσίων έργων), εκδηλώθηκαν εν πολλοίς με τις ίδιες μεθόδους αντι-ανταγωνιστικής συμπεριφοράς, απέβλεπαν στην εξυπηρέτηση του ίδιου σκοπού και σε αυτές εμπλέκονται εν μέρει οι ίδιες επιχειρήσεις. Ωστόσο, οι σαρωτικές μεταβολές που έλαβαν χώρα την περίοδο 2001-2002, η πλήρης εγκατάλειψη της οργανωτικής δομής της περιόδου 1989-2000 και κυρίως η έλλειψη επαρκών κατά νόμο αποδεικτικών στοιχείων ότι η εν λόγω δομή μεταλλάχθηκε ή αντικαταστάθηκε στο πλαίσιο του ίδιου κοινού σχεδίου από κάποια άλλη μορφή κεντρικής οργάνωσης, υπό τη σκέπη της οποίας και με συγκεκριμένη μεθοδολογία σημειώθηκαν τα ελάχιστα περιστατικά κατανομής, που θεμελιώνονται βάσει του φακέλου της υπόθεσης την περίοδο που μεσολάβησε των δύο προαναφερόμενων κύκλων κατανομής, συνηγορούν, κατά την κρίση της Επιτροπής, υπέρ της διαπίστωσης δύο διακριτών ενιαίων παραβάσεων για έκαστη από τις προαναφερόμενες περιόδους.

676. Οι διακανονισμοί που συνήφθησαν την περίοδο 2005-2012 συνιστούν μέρος ενός ευρύτερου, κοινού, ενιαίου σχεδίου με κοινό σκοπό την κατανομή αγοράς και την τεχνητή διαμόρφωση του επιπέδου των προσφερόμενων στους διαγωνισμούς εκπτώσεων σε επίπεδο διάφορο από αυτό που θα επικρατούσε υπό ανταγωνιστικές συνθήκες. Στο πλαίσιο αυτό, τα μέλη της σύμπραξης υιοθέτησαν πλέγμα αντι-ανταγωνιστικών πρακτικών κατά τα αναφερόμενα ανωτέρω (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 479 επ.), και ειδικότερα προέβαιναν σε κατανομή της αξίας εργολαβικών συμβάσεων, με τον προσδιορισμό εκ των προτέρων του αναδόχου (ή αναδόχου σχήματος) ή/και τον προσδιορισμό των συμμετεχόντων σε διαγωνισμούς δημοσίων έργων ή/και των σχημάτων που θα εκτελούσαν τα κρίσιμα έργα. Η συμπεριφορά αυτή, ιδωμένη στο σύνολό της, συνιστά συμφωνία και/ ή εναρμονισμένη πρακτική μεταξύ επιχειρήσεων κατά την έννοια των άρθρων 1 του ν. 3959/2011 (πρώην 1 του ν. 703/1977) και 101 ΣΛΕΕ. Αυτοτελή παράβαση των προαναφερόμενων διατάξεων υπό τη μορφή της συμφωνίας ή/ και εναρμονισμένης πρακτικής συνιστά και κάθε επιμέρους πρακτική από τις αναφερόμενες ανωτέρω.

677. Συγκεκριμένα, οι ως άνω κύριες πρακτικές, αλλά και οι παρεπόμενες αυτών της περιόδου 2005 – 2012 (μηχανισμοί παρακολούθησης, διασφάλισης, «αποζημίωσης» κλπ) (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 487 επ.), φέρουν τα χαρακτηριστικά ενιαίας και διαρκούς παράβασης, καθώς οι επιμέρους συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές που συνάφθηκαν/υιοθετήθηκαν κατά τα έτη 2005-2012, παρουσιάζουν χρονική συνέχεια και χαρακτηρίζονται από ταυτότητα στόχων, μεθόδων και εμπλεκόμενων (ταυτότητα αντικειμένου και υποκειμένων). Με τα ως άνω δεδομένα, οι επιμέρους, ανά διαγωνισμό, μεθοδεύσεις εντάσσονται σε ένα σύστημα καθιερωμένων πρακτικών και διακανονισμών, ρητών και σιωπηρών και συνιστούν τμήμα ενός ενιαίου σχεδίου χειραγώγησης διαγωνισμών δημοσίων έργων.

678. Ειδικότερα, ο κύριος στόχος των μεθοδεύσεων που μετέλθε η σύμπραξη παρέμεινε αμετάβλητος καθ' όλα τα έτη της σύμπραξης, ανεξαρτήτως της διαδικασίας δημοπράτησης των σχετικών συμβάσεων ή αν τούτα κατανεμήθηκαν μεμονωμένα ή σε ομάδες. Τον ίδιο στόχο εξυπηρετούσε η συντριπτική πλειονότητα των μεθόδων

κατανομής της αξίας των εργολαβικών συμβάσεων, που μετήλθε η σύμπραξη, όπως ιδίως η εκ περιτροπής ανάληψη έργων, η μεθοδολογία κατανομής αυτών - [...] στα έργα Μετρό της περιόδου 2005, βάσει δυναμικότητας σε άλλες ομάδες έργων-, οι προβλέψεις περί συνεκτέλεσης των έργων, με προφανές κίνητρο την μετρίαση ή και την εξάλειψη του κινδύνου μη λήψης μεριδίου από τα έσοδα του έργου.

679. Περαιτέρω, οι επιμέρους πρακτικές και οι μηχανισμοί που τέθηκαν σε εφαρμογή στο πλαίσιο της σύμπραξης (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.1), ήταν κοινές και παρατηρούνταν ή επαναλαμβάνονταν καθ' όλη τη διάρκεια της σύμπραξης της εν λόγω περιόδου. Ήταν δε μεταξύ τους συμπληρωματικές και αποτελούσαν συνιστώσες του ίδιου ενιαίου σχεδίου, υπό την έννοια ότι η μεθόδευση της υποβολής προσφορών κάλυψης ή/και της καταστολής της υποβολής προσφορών, οι μηχανισμοί διασφάλισης και «αποζημίωσης» μη αναδόχων, είτε δια της καταβολής στους τελευταίους χρηματικών ποσών είτε δια συμπερίληψής τους στην εκτέλεση των κρίσιμων έργων, καθώς και ο μηχανισμός παρακολούθησης των εταιριών που λάμβαναν τεύχη δημοπράτησης ήταν παρεπόμενες των βασικών διακανονισμών για την (εκ των προτέρων) επιλογή των μειοδοτών ή/και την εκ των προτέρων απόφαση για συνεκτέλεση των έργων, με τους οποίους εφαρμόζονταν κατά τον ίδιο χρόνο και παράλληλα. Οι βασικοί διακανονισμοί εξάλλου, διατρέχουν το σύνολο της υπό εξέταση περιόδου και ήταν κατά βάση κοινοί ως προς όλα τα είδη διαγωνισμών που εξετάστηκαν, ανεξαρτήτως της διαδικασίας με την οποία διεξήχθησαν οι διαγωνισμοί («ανοικτή» ή «κλειστή» διαδικασία), της κατηγορίας έργων, στην οποία αφορούσαν, ή αν τούτα κατανεμήθηκαν μεμονωμένα ή σε ομάδες, καθώς η σύμπραξη τους χρησιμοποίησε άλλοτε συμπληρωματικά μεταξύ τους και άλλοτε εναλλακτικά, κατά τα προεκτεθέντα.

680. Επιπροσθέτως, οι μηχανισμοί και η μεθοδολογία κατανομής που χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο της σύμπραξης ήταν κατά βάση κοινή ως προς όλα τα είδη διαγωνισμών που απασχόλησαν τη σύμπραξη, ανεξαρτήτως της διαδικασίας με την οποία διεξήχθησαν αυτοί («ανοικτή» ή «κλειστή» διαδικασία), της κατηγορίας έργων, στην οποία αφορούσαν ή αν τούτα κατανεμήθηκαν μεμονωμένα ή σε ομάδες. Καθ' όλη τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου, οι διαγωνισμοί που προκηρύσσονταν ή διεξάγονταν σε χρόνο κοντινό εντάσσονταν από τα μέλη της σύμπραξης σε «πακέτα» (πακέτο έργων Μετρό, πακέτο έργων ΣΔΙΤ, πακέτο ετών 2011 – 2012), κατανέμονταν κατά κανόνα βάσει προκαθορισμένων ποσοστώσεων αντίστοιχων της δυναμικότητας των συμπραττουσών, μεταξύ των οποίων υπήρχαν προφανώς σημαντικότερες διαφοροποιήσεις παραγωγικής ικανότητας, ώστε να είναι εύλογη η αναλογική συμμετοχή στους προϋπολογισμούς των χειραγωγηθέντων διαγωνισμών¹²³⁹. Έτσι, κατανομή βάσει δυναμικότητας έλαβε χώρα, για το πακέτο των έργων 2011 – 2012, ενώ επί σεναρίων βάσει δυναμικότητας έλαβαν χώρα σχεδιασμοί και διαπραγματεύσεις ως προς τα έργα ΣΔΙΤ. Αντιθέτως, δεν κατανεμήθηκαν βάσει δυναμικότητας ορισμένοι διαγωνισμοί που προκηρύσσονταν/διεξάγονταν μεμονωμένα, όπως το έργο «Επέκταση Μετρό

¹²³⁹ Χαρακτηριστικό είναι τα ποσοστά κατανομής μεταξύ των συμπραττουσών τα έτη 2011 – 2012, με την εξαίρεση του έργου «Γούρνες Χερσόνησος», που κατανεμήθηκε [...].

Θεσσαλονίκης», είτε προκηρύσσονταν / διεξάγονταν μεν σε χρόνο κοντινό, αλλά η δυναμικότητα των συμπραττουσών δεν είχε διαφοροποιήσεις τέτοιου μεγέθους που να την καθιστούν αναγκαίο παράγοντα κατανομής. Έτσι, στην περίπτωση των έργων Μετρό των ετών 2005 - 2007, ο πεπερασμένος αριθμός των διαγωνισμών ως προς αντίστοιχης διαδικασίας και κατηγορίας έργα που προκηρύχθηκαν σε κοντινό χρόνο, σε συνδυασμό με την έλλειψη εμπειρίας που καθιστούσε αναγκαία την ανάληψη ενός έργου από έκαστο εμπλεκόμενο σχήμα/ εταιρία, δεν ευνοούσε την κατανομή βάσει δυναμικότητας. Εξάλλου, παρατηρείται ότι όταν στους σχετικούς διαγωνισμούς μπορούσαν, βάσει των απαιτήσεων των διακηρύξεων, να μετάσχουν μόνο οι ισχυρότερες από τις συμπράττουσες επιχειρήσεις η σύμπραξη κατένειμε τα έργα [...], και όταν μπορούσαν να συμμετάσχουν εταιρίες με μεγάλες αποκλίσεις δυναμικότητας, βάσει ποσοστώσεων.

681. Οι σχετικές συνεννοήσεις λάμβαναν χώρα μέσω τακτικών συναντήσεων ή άλλων επαφών, μετά την προκήρυξη των έργων και πριν την κατάθεση των οικονομικών προσφορών, με αντικείμενο τον απολογισμό των κατανεμηθέντων έργων και τον σχεδιασμό για την κατανομή νέων, τα οποία εντάσσονταν προς κατανομή στο «πακέτο». Σε αυτό δε το πλαίσιο εντάσσονται οι πολυάριθμοι, παρόμοιοι πίνακες του φακέλου της υπόθεσης ως προς τα έργα της περιόδου 2005 – 2012 που αποτυπώνουν τον σχεδιασμό της κατανομής ή/και τον υπολογισμό του βαθμού ικανοποίησης των εμπλεκομένων. Στις συναντήσεις αυτές ή επαφές, κατά κανόνα μεταξύ του «πυρήνα» των συμπραττουσών εργοληπτικών εταιριών, ενίοτε και διμερείς, συμμετείχαν, κατά κανόνα, διευθυντικά στελέχη των συμπραττουσών εργοληπτικών εταιριών. Μεμονωμένα κατανέμονταν έργα, εφόσον προκηρύσσονταν σε χρόνο ή με προϋποθέσεις που δεν επέτρεπαν την ομαδοποίησή τους με άλλους διαγωνισμούς. Στην κατανομή των εν λόγω έργων συμμετείχαν όλες οι εταιρίες που συμμετείχαν και στην κατανομή των έργων σε πακέτα, έστω και σε μικρότερους κύκλους συμπραττουσών ανά έργο, παρατηρείται δε ταύτιση των διακανονισμών κατανομής¹²⁴⁰.

682. Εξάλλου, η απουσία στοιχείων για τη χρήση μηχανισμού παρακολούθησης ως προς τα έργα Μετρό, η λειτουργία του οποίου διαπιστώνεται για το πακέτο έργων της περιόδου 2011 – 2012, οφείλεται στη φύση των εν λόγω διαγωνισμών. Οι διαγωνισμοί αυτοί δημοπρατήθηκαν με το σύστημα της «κλειστής» διαδικασίας/προεπιλογής, ενώ το σύνολο των χειραγωγηθέντων κατά έτη 2011- 2012 διαγωνισμών διεξήχθησαν με την «ανοικτή» διαδικασία. Είναι σαφές ότι ο μηχανισμός παρακολούθησης ήταν απαραίτητος για τον εντοπισμό των εκάστοτε ενδιαφερόμενων να συμμετάσχουν στους σχετικούς διαγωνισμούς επιχειρήσεων κατά την περίοδο 2011 - 2012. Ωστόσο, ο μηχανισμός αυτός καθίστατο άνευ αντικειμένου στο πλαίσιο διαγωνισμών προεπιλογής, όπου η κατανομή πραγματοποιούνταν κυρίως μεταξύ των μελών της σύμπραξης που είχαν προεπιλεγεί προς συμμετοχή στη Β' φάση (στάδιο υποβολής οικονομικών προσφορών), οι δυνάμενες δε να συμμετέχουν στη Β' φάση επιχειρήσεις προσδιορίζονταν με απόφαση των αναθετουσών Αρχών που κοινοποιούνταν στο σύνολο των επιχειρήσεων, οι οποίες

---

¹²⁴⁰ [...]

είχαν υποβάλει αίτηση εκδήλωσης ενδιαφέροντος. Επομένως, η διαδικασία αυτή ήταν αρκούντως διαφανής για τους σκοπούς της σύμπραξης.

683. Εξάλλου, από τα στοιχεία προκύπτει ότι βασικός άξονας της λειτουργίας της σύμπραξης και «εισιτήριο» για την κατανομή ήταν η γενική αρχή ότι οι εργοληπτικές επιχειρήσεις που δύνανται να συμμετάσχουν στη δημοπράτηση ενός έργου, ήτοι αυτές που δύνανται να υποβάλουν οικονομικές προσφορές είτε διότι η διαδικασία είναι «ανοικτή» και εκδήλωσαν σχετικό ενδιαφέρον είτε διότι είναι «κλειστή» (προεπιλογή) και προεπελέγησαν προς συμμετοχή στη Β' φάση (Στάδιο II) του σχετικού διαγωνισμού, συμμετέχουν και στη χειραγώγησή του. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει το από 16.07.2012 μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας του [...] προς τον [...] (όμιλος ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ), όπου ο [...] αναφέρει χαρακτηριστικά σε σχέση με το έργο «Τιθορέα – Δομοκός» που απαιτούσε εξειδικευμένη τεχνογνωσία «... [...]...», αλλά και οι διαφωνίες που ακολούθησαν μεταξύ των συμπραττουσών ως προς τα προς απόδοση δικαιώματα κατανομής.
684. Πέραν των ανωτέρω, οι εργοληπτικές επιχειρήσεις που ενεπλάκησαν στη χειραγώγηση διαγωνισμών κατά την εν λόγω περίοδο, ήταν κατά βάση οι ίδιες. Από τα μέρη της παρούσας διαδικασίας ενεπλάκησαν στη σύμπραξη, στα κυριότερα πακέτα αυτής, ήτοι τα έργα Μετρό της περιόδου 2005 – 2007 και τα έργα των ετών 2011 – 2012, οι εταιρίες ALPINE και FCC .
685. Περαιτέρω, περιστασιακά εντάχθηκαν στη σύμπραξη και άλλες επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο αυτό, ως περιφερειακά μέλη της σύμπραξης ενεπλάκησαν οι αλλοδαπές εργοληπτικές επιχειρήσεις ARCHIRODON και ΙΑΚΩΒΟΥ.
686. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι οι συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές που συνάφθηκαν/υιοθετήθηκαν κατά την κρίσιμη περίοδο αφορούσαν στα ίδια προϊόντα/υπηρεσίες, ήτοι την κατασκευή δημοσίων έργων και την ίδια γεωγραφική αγορά, ήτοι την ελληνική επικράτεια.
687. Από όλα όσα προαναφέρθηκαν, καταδεικνύεται κατά την κρίση της Επιτροπής η ταυτότητα αντικειμένου και υποκειμένων ως προς τη χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων κατά τα έτη 2005-2012. Τυχόν επιμέρους διαφοροποιήσεις σε ορισμένες τεχνικές λεπτομέρειες κατανομής διαγωνισμών καταδεικνύουν την προσαρμοστικότητα της σύμπραξης στα ιδιαίτερα δεδομένα κάποιων διαγωνισμών, αφής δε στιγμής, τα υποκείμενα των σχετικών μεθοδεύσεων, οι μηχανισμοί κατανομής, οι στόχοι, αλλά και η μεθοδολογία κατανομής, στα βασικά της σημεία, ήταν κοινοί, οι διαφοροποιήσεις αυτές είναι εντελώς επιφανειακές και δεν επηρεάζουν την κρίση της Επιτροπής περί ενιαίας παράβασης.
688. Τέλος, οι παράνομες πρακτικές παρουσιάζουν κατά βάση χρονική συνέχεια. Οι διακυμάνσεις στην ένταση της παράβασης που παρατηρούνται κατά ένα τμήμα του έτους 2007, όπως και κατά το ήμισυ του 2009 και το 2010, καθρεφτίζουν ως ένα βαθμό το ρυθμό προκήρυξης διαγωνισμών από την Πολιτεία, οφείλονται επομένως σε παράγοντες

εξωγενείς προς τη σύμπραξη και, σε κάθε περίπτωση, θεωρούνται απολύτως εύλογες στο πλαίσιο συμπράξεων φύσης αντίστοιχης με την προκείμενη¹²⁴¹.

689. Ενόψει όλων όσων ήδη προαναφέρθηκαν, είναι σαφές ότι ο χαρακτήρας της υπό εξέταση παράβασης ως ενιαίας και διαρκούς είναι αδιαμφισβήτητος.

690. Η ανωτέρω διαπίστωση δεν μεταβάλλεται από τους ισχυρισμούς που προέβαλε η εταιρία SELI¹²⁴²¹²⁴³ και συγκεκριμένα ότι (α) η ένταξη στην έννοια της ενιαίας και διαρκούς παράβασης είναι εξ ορισμού προβληματική ως προς τις αντι-ανταγωνιστικές συμφωνίες νόθευσης διαγωνισμών, διότι κατά κανόνα υφίστανται μια σειρά από διακριτές συμφωνίες, σε σχέση με συγκεκριμένες διακριτές συμβάσεις και κλήσεις σε υποβολή προσφορών, ενώ και οι διαγωνιστικές διαδικασίες ουδόλως σχετίζονται μεταξύ τους και (β) για τους σκοπούς της ένταξης σε ενιαία και διαρκή παράβαση της συμπεριφοράς συγκεκριμένης επιχείρησης, απαιτείται κατά κοινή λογική η εκάστοτε συμπράττουσα να έχει συμμετοχή και σε ένα τουλάχιστον δεύτερο έργο. Παρατηρείται καταρχήν ότι εν προκειμένω η ίδια η λειτουργία της σύμπραξης επιβεβαιώνει την ύπαρξη ενιαίας και διαρκούς παράβασης και διαψεύδει το επιχείρημα ότι λόγω του διακριτού των διαγωνιστικών διαδικασιών οι σχετικές παραβάσεις χειραγώγησής τους είναι στιγμιαία αυτοτελή αδικήματα. Και τούτο διότι οι ίδιες οι συμπράττουσες καθόλη τη διάρκεια της σύμπραξης, με την εξαίρεση ελάχιστων έργων που για αντικειμενικούς λόγους κατανεμήθηκαν μεμονωμένα (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 526 επ.) ενέτασε τους εκάστοτε υπό κατανομή διαγωνισμούς σε κύκλους/ ομάδες/ πακέτα και κατένειμε την αξία τους είτε [...] είτε βάσει δυναμικότητας, σε βάθος μάλιστα δύο ετών ως προς τα έργα Μετρό και το πακέτο των έργων των ετών 2011 – 2012. Σημειώνεται δε ότι στο πλαίσιο της σύμπραξης της περιόδου 1989 – 2000 η κυλιόμενη αυτή ένταξη έργων σε κύκλους και ομάδες διήρκησε έντεκα έτη. Περαιτέρω, η συμφωνία – πλαίσιο υπό την οποία αναπτύσσονταν όλες οι διαπιστωθείσες αντι-ανταγωνιστικές πρακτικές προέβλεπε την εκ περιτροπής ανάληψη έργων από τις συμπράττουσες εντός του εκάστοτε κύκλου/ πακέτου (έστω και μη προσδιορισμένων στο σύνολό τους από τις πρώτες αντι-ανταγωνιστικές επαφές), μηχανισμός που από τη φύση του προϋποθέτει την από κοινού κατανομή περισσότερων έργων. Υπό το πρίσμα αυτό εξάλλου πρέπει να ειπωθεί και η ένταξη έκαστης συμπράττουσας επιχείρησης στην ενιαία και διαρκή παράβαση. Για τους σκοπούς της διαπίστωσης ευθύνης από ενιαία και διαρκή παράβαση, στο πλαίσιο λειτουργίας μιας σύμπραξης με τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά, είναι αδιάφορος ο αριθμός των έργων στους διαγωνισμούς των οποίων έκαστη συμπράττουσα όντως συμμετείχε. Σημασία έχει ότι αντικείμενο της συμφωνίας – πλαίσιο ήταν η κατανομή μεγαλύτερου του ενός αριθμού έργων και ότι η εκάστοτε συμπράττουσα, έχοντας συμμετάσχει στο κοινό σχέδιο εξαρχής ή έχοντας ενταχθεί μεταγενέστερα σε κάποιον από τους

¹²⁴¹ Βλ. απόφαση ΔιοικΕφΑθ 1075/2016, σκ. 8, 1076/2016, σκ. 8 – 9, 1082/2016, σκ. 8, και 2205/2016, σκ. 10.

¹²⁴² Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 359/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας SELI, σελ. 134επ.

¹²⁴³ Ενόψει των διαπιστώσεων της παρούσας αναφορικά με την ευθύνη των εταιριών ALSTOM και VINCI CONSTRUCTIONS, παρέλκει η εξέταση των σχετικών ισχυρισμών που προέβαλαν τα μέρη και περιορίζονται στην ατομική τους συμμετοχή και ευθύνη.

μηχανισμούς, είχε συναινέσει ή γνώριζε ότι σε αυτό είχε ενταχθεί μεγαλύτερος αριθμός έργων.

691. Για το λόγο αυτό απορριπτός ως αβάσιμος είναι και ο ισχυρισμός της εταιρίας ARCHIRODON ότι δεν αποδείχθηκε η συνδρομή στο πρόσωπό της του υποκειμενικού στοιχείου, και συγκεκριμένα ότι εκείνη γνώριζε πως τυχόν «συνεννοήσεις» σχετικά με τα έργα «Ροδοδάφνη-Ψαθόπυργος-Παναγοπούλα» και «Τιθορέα-Δομοκός» συνιστούσαν ενιαίο σχέδιο νόθευσης διαγωνισμών. Και τούτο διότι, ναι μεν η εταιρία ARCHIRODON εντάχθηκε στη σύμπραξη στα τελευταία υπό κατανομή από αυτή έργα, ωστόσο, η ένταξη της στο μηχανισμό διασφάλισης / αποζημίωσης μέσω της συμμετοχής στην εκτέλεση του υπο κατανομή ή επικείμενων έργων καταδεικνύει ότι εκείνη δεν μπορούσε παρά να γνωρίζει ότι υφίστατο ευρύτερο σχέδιο κατανομής μέσω της εκ περιτροπής επιλογής αναδόχων και της υποβολής προσφορών κάλυψης (πρακτική την οποία μετλήθη και η ίδια) και ότι με τις ενεργειές της συνέβαλε στους κοινούς σκοπούς της σύμπραξης¹²⁴⁴.

IV.2.3 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΙΣ ΑΝΤΙ-ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ

IV.2.3.1 ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ – ΔΙΑΔΟΧΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΣ ΑΝΤΙ-ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ ΘΥΓΑΤΡΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΣΤΗ ΜΗΤΡΙΚΗ ΤΗΣ

IV.2.3.1.1 ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

692. Επιπλέον όσων αναφέρθηκαν ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.3.1 για το ζήτημα της διαδοχής επιχειρήσεων, αναφέρονται εν προκειμένω τα ακόλουθα επί της ευθύνης της μητρικής επιχείρησης από τις πράξεις της θυγατρικής της:

693. Ο καταλογισμός της ευθύνης για την παράβαση θυγατρικής εταιρίας στη μητρική επιχείρηση συνιστά ευχέρεια, και επ' ουδενί υποχρέωση, της εθνικής αρχής ανταγωνισμού¹²⁴⁵. Οι όροι και οι προϋποθέσεις για τον καταλογισμό αντίστοιχης τυχόν ευθύνης δεν εφαρμόζονται κατά τρόπο ενιαίο και συνεκτικό στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών, δεδομένης και της αρχής της δικονομικής αυτονομίας, ενόψει ιδίως της αρχής της αυτοτέλειας του νομικού προσώπου και της προσωπικής ευθύνης της επιχείρησης, της αρχής της ίσης μεταχείρισης και της ασφάλειας δικαίου¹²⁴⁶.

694. Ενόψει του κυρωτικού χαρακτήρα των μέτρων που επιβάλλονται, η ευθύνη για παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού είναι κατ' αρχήν προσωπική¹²⁴⁷. Για την εφαρμογή, συνεπώς, και εκτέλεση των αποφάσεων, είναι απαραίτητος ο προσδιορισμός

¹²⁴⁴ [...]

¹²⁴⁵ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ Τ 299/08, *Elf Aquitaine*, σκ. 60, ΔΕΚ C 125/07 P, C 133/07 P, C 135/07 P, *Erste Group Bank*, σκ. 82, και ΠΕΚ Τ 259/02 έως Τ 264/02 και Τ 271/02, *Raiffeisen Zentralbank Österreich*, σκ. 331.

¹²⁴⁶ Βλ. ενδεικτικά EU Commission Staff Document SWD (2014) 231/2 “Enhancing competition enforcement by the Member States’ competition authorities: institutional and procedural issues” accompanying the 2014 EU Communication on 10 years of antitrust enforcement under Regulation 1.2003, σημ. 76.

¹²⁴⁷ Βλ. ΔΕΚ C-65/2002, *Thyssen Krupp Stainless Steel*, σκ. 82, και C-322/07 P, C-327/07 P και C-338/07, P *Papierfabrik Bollere*, σκ. 37 - 38.

ενός ή περισσότερων προσώπων με αυτοτελή νομική προσωπικότητα, εντός της «ενιαίας οικονομικής ενότητας» που προσδιορίζει την έννοια του όρου «επιχείρηση» στα άρθρα 1 του ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ¹²⁴⁸. Από την έννοια της οικονομικής ενότητας, ωστόσο, απορρέει η δυνατότητα καταλογισμού στην μητρική εταιρία, από κοινού και αλληλεγγύως με τη θυγατρική, των αντι-ανταγωνιστικών ενεργειών θυγατρικής της, προς διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των κανόνων ανταγωνισμού, στις περιπτώσεις που τούτο δεν επιτυγχάνεται με την εφαρμογή της αρχής της προσωπικής ευθύνης¹²⁴⁹.

695. Στο πλαίσιο αυτό, μία μητρική εταιρία ευθύνεται για τη διαπιστωθείσα παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού (α) όταν η ίδια έχει παραβιάσει τους σχετικούς κανόνες, αναπτύσσοντας ταυτόχρονα με τη θυγατρική της αντίστοιχη εξωτερική συμπεριφορά, (β) όταν η ίδια έχει συντελέσει με ενέργειες στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση της παράνομης συμπεριφοράς της θυγατρικής, και (γ) όταν η θυγατρική δεν διαθέτει αυτονομία κατά τη λήψη αποφάσεων σχετικών με την επιχειρηματική συμπεριφορά της στην αγορά αλλά ενεργεί υπό τις οδηγίες της μητρικής, η οποία διατηρεί άμεσο και σημαντικό οικονομικό συμφέρον για άσκηση πραγματικού ελέγχου στις δραστηριότητες της θυγατρικής, ή παρουσιάζεται ως η καρτώτρια μέρους ή του συνόλου των ωφελημάτων, τα οποία προκύπτουν από την παράνομη συμπεριφορά της θυγατρικής, ακόμη και αν δεν έχει αναπτύξει η ίδια θετική συμπεριφορά προς την κατεύθυνση της παράβασης¹²⁵⁰.

696. Ως περιστάσεις άσκησης πραγματικού ελέγχου επί της θυγατρικής από τη μητρική, σύμφωνα με την πρακτική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και την ενωσιακή νομολογία, έχουν εκτιμηθεί (α) η συγκατάθεση ή η έγκριση των επιχειρηματικών αποφάσεων της θυγατρικής από τη μητρική, χωρίς να είναι απαραίτητη η άμεση αιτιώδης σύνδεση της επίδικης παράνομης συμπεριφοράς με τις οδηγίες της μητρικής, υπό την προϋπόθεση ότι η επίδικη συμπεριφορά αποτελεί τυπικά μέρος της δραστηριότητας που εποπτεύεται από τη μητρική και υπόκειται στις γενικές κατευθύνσεις της και (β) η ταυτόχρονη γνώση και παθητική αποδοχή της παράνομης πρακτικής της θυγατρικής από τη μητρική, η οποία εξομοιώνεται με σιωπηρή έγκριση. Περαιτέρω, ως επιμέρους πρόσθετο κριτήριο

¹²⁴⁸ Βλ. ΠΕΚ T-305/94, *PVC*, σκ. 978, και ΔΕΚ C-97/08 P, *AKZO Nobel*, σκ. 59.

¹²⁴⁹ Βλ. ΔΕΚ C-97/08 P, *Akzo Nobel*, σκ. 77 επ.

¹²⁵⁰ Βλ. Λ. Αθανασίου/ Ε. Μαστρομανώλη, Καταλογισμός σε μητρική εταιρία παράβασης κανόνων ανταγωνισμού θυγατρικής της - Σύγχρονες τάσεις και συγκριτικές προσεγγίσεις, ΔΕΕ 12/2009 με περαιτέρω παραπομπές σε ΔΕΚ C-65/2002 και 72/2002, *Thyssen Krupp Stainless*, σκ.82 - 84 και C-49/1992, *Anic Partecipazioni*, σκ. 78. Βλ. επίσης Ν. Πίτσο, Ζητήματα ευθύνης της μητρικής για επιχειρηματικές αποφάσεις της θυγατρικής στους ομίλους επιχειρήσεων, ΔΕΕ 11/2013, και Whish R. & Bailey D., *Competition Law*, 7thed., Oxford University Press, 2012, σελ. 95 - 97. Κρίσιμες παράμετροι για την απόδοση σε μητρική εταιρία, συμπεριφοράς της θυγατρικής, θεωρούνται αφενός η έλλειψη αυτονομίας της θυγατρικής κατά τη λήψη συναφών αποφάσεων, εξαιτίας της τήρησης, από όλες τις ουσιώδεις απόψεις, των οδηγιών της μητρικής της και αφετέρου οι οικονομικοί και νομικοί δεσμοί που συνδέουν τις δύο εταιρίες: βλ. ΔΕΚ 48/69, *Imperial Chemical Industries*, σκ. 132 επ, 52/1969, *Geigy*, σκ. 44 επ, και 107/1982, *AEG*, σκ. 49 επ.

Υπό το πρίσμα του εθνικού δικαίου, είναι δυνατός ο καταλογισμός της συμπεριφοράς της θυγατρικής στη μητρική ως ευθύνη από αλλότριες πράξεις (βλ. Μιχ. Σταθόπουλο, *Γενικό Ενοχικό Δίκαιο*, 4^η έκδοση, 2004, σελ. 353 επ.) και συνεπώς δικαιολογείται και θεμελιώση σε βάρος της μητρικής, προσωπικής ευθύνης από πρόστηση (άρθρα 334, 922 ΑΚ). Βλ. αντί πολλών Μιχ. Σταθόπουλο, *Γενικό Ενοχικό Δίκαιο*, 3^η έκδ., σελ. 117, 138.

συνεκτιμάται η ταυτότητα του αντικειμένου της δραστηριότητας μητρικής – θυγατρικής. Η σχέση των δραστηριοτήτων συνηγορεί υπέρ της ύπαρξης πραγματικού συμφέροντος της μητρικής επί της θυγατρικής, ιδιαίτερα όταν το ποσοστό κέρδους της μητρικής εξαρτάται από τους όρους συναλλαγής με τους οποίους προσφέρει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες της η θυγατρική.

697. Όπως επεσήμανε η Γεν. Εισαγγελέας στην υπόθεση *Akzo*¹²⁵¹, η αποφασιστική επιρροή της μητρικής εταιρίας δεν απορρέει κατ' ανάγκη μόνο από συγκεκριμένες οδηγίες, κατευθυντήριες γραμμές ή δικαιώματα συναποφάσεως σε σχέση με τη διαμόρφωση των τιμών, τις δραστηριότητες παραγωγής και διανομής ή από άλλες ουσιαστικές παραμέτρους για τη συμπεριφορά στην αγορά, οι οποίες αποτελούν απλώς μια ιδιαίτερος σαφή ένδειξη για την ύπαρξη αποφασιστικής επιρροής της μητρικής εταιρίας επί της εμπορικής πολιτικής της θυγατρικής της. Η αυτονομία της θυγατρικής εταιρίας δεν μπορεί να αποκλειστεί λόγω τυχόν ανυπαρξίας τέτοιων οδηγιών, ούτε εξαρτάται από το αν η μητρική εταιρία αναμίχθηκε στην καθημερινή διαχείριση της θυγατρικής εταιρίας της, ή από το αν η θυγατρική εταιρία ανέπτυξε τις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό δραστηριότητες κατόπιν οδηγιών που έλαβε από τη μητρική εταιρία, ή από το αν η μητρική εταιρία τελούσε εν γνώσει των δραστηριοτήτων αυτών. Σε περίπτωση που δεν προκύπτουν τέτοια στοιχεία, η ύπαρξη ενιαίας εμπορικής πολιτικής εντός ενός ομίλου μπορεί να συναχθεί και *εμμέσως*, από το σύνολο των οικονομικών και νομικών σχέσεων μεταξύ της μητρικής εταιρίας και των θυγατρικών της¹²⁵².
698. Συνεπεία των ανωτέρω, το γεγονός ότι η μητρική και η θυγατρική εταιρία συνιστούν μία και μόνη επιχείρηση κατά την έννοια του άρθρου 101 ΣΛΕΕ παρέχει τη δυνατότητα στην αρχή ανταγωνισμού να απευθύνει απόφαση περί επιβολής προστίμου στη μητρική εταιρία, χωρίς να απαιτείται να αποδείξει την εμπλοκή της εταιρίας αυτής στην παράβαση¹²⁵³.
699. Στην ειδική περίπτωση της θυγατρικής που ελέγχεται κατά 100% από τη μητρική της, σύμφωνα με την ενωσιακή νομολογία¹²⁵⁴, υφίσταται μαχητό τεκμήριο τήρησης των

¹²⁵¹ Βλ. Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέως Kokott, στην υπόθεση ΕΚ C-97/08 P, *AKZO Nobel κλπ*, Συλλ. 2009, σελ. I-8237, παρ. 89-93.

¹²⁵² Ενδείξεις που μπορούν να λαμβάνονται υπόψη και σταθμίζονται ως σχετικές για τη θεμελίωση της ενιαίας οικονομικής ενότητας μητρικής – θυγατρικής εταιρίας είναι, μεταξύ άλλων, η πλειοψηφική εκπροσώπηση της μητρικής εταιρίας στο ΔΣ της θυγατρικής (Απόφαση Ευρ. Επιτροπής, ΑΤ 39610-Ηλεκτρικά καλώδια, ΕΕ C (2014) 319/06)· πλειοψηφική μετοχική συμμετοχή ή πλειοψηφικά δικαιώματα ιδιοκτησίας, ή πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου εκ μέρους της μητρικής εταιρίας (ΠΕΚ T-399/09, *HSE*, σκ. 37)· ταυτότητα προσώπων σε διοικητικές θέσεις στη μητρική και στη θυγατρική εταιρία, και ιδιαίτερα σε επιτελικές θέσεις διοίκησης, όπως στο ΔΣ (ΠΕΚ T-109/02, *Bolloré SA κλπ*, Συλλ. 2007, σελ. II-947, σκ. 135-140)· διορισμός του Διευθύνοντος Συμβούλου από τη μητρική· υποχρέωση παροχής λογοδοσίας στη μητρική· δικαιώματα της μητρικής για συναπόφαση και έγκριση κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων εκ μέρους της θυγατρικής (ΠΕΚ T-112/05 P, *AKZO Nobel κλπ*, Συλλ. 2009, σελ. I-8237, σκ. 68-82)· ενοποιημένα αποτελέσματα χρήσης της θυγατρικής με τη μητρική εταιρία· Στοιχεία που δείχνουν την έμπρακτη άσκηση αποφασιστικής επιρροής της μητρικής εταιρίας στη θυγατρική· το γεγονός ότι οι δύο εταιρίες αυτοπροσδιορίζονται και παρουσιάζονται στον εξωτερικό κόσμο ως μέλη του ίδιου ομίλου (ΠΕΚ T-399/09, *HSE*, σκ. 39) κλπ.

¹²⁵³ Βλ. ΔΕΚ C-97/08 P, *AKZO Nobel κλπ*, Συλλ. 2009, σελ. I-8237, σκ. 59.

¹²⁵⁴ Αντίθετα ΑΠ Ολ 17/1994 ΕλλΔνη 1994, 1962.

οδηγιών της μητρικής από την καθ' ολοκληρίαν ελεγχόμενη θυγατρική, με συνέπεια ο καταλογισμός να προκύπτει κατ' αρχήν αυτομάτως με μόνη τη διαπίστωση του ποσοστού της συμμετοχής της πρώτης στο κεφάλαιο της δεύτερης, χωρίς να απαιτείται κατ' αρχήν να αποδειχθεί η άσκηση πραγματικού ελέγχου της μητρικής επί της θυγατρικής¹²⁵⁵. Ωστόσο, και σε αυτή την ειδική περίπτωση, η μητρική εταιρία δύναται να ανατρέψει αυτό το τεκμήριο, προσκομίζοντας στοιχεία που αποδεικνύουν επαρκώς ότι δεν ήταν σε θέση να επηρεάσει την εμπορική πολιτική της θυγατρικής ή ότι τούτη ενεργεί αυτοτελώς στην αγορά¹²⁵⁶, ενώ σε κάθε περίπτωση η αρμόδια αρχή οφείλει να εξετάσει και να αντικρούσει αιτιολογημένα ή να αποδεχθεί, εφόσον αποδειχθούν, τους προαναφερόμενους ισχυρισμούς της μητρικής εταιρίας περί ύπαρξης αυτονομίας της θυγατρικής¹²⁵⁷.

IV.2.3.1.2 ΥΠΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΥΠΟΘΕΣΗ

700. Στα υπομνήματά της και κατά την ακροαματική διαδικασία¹²⁵⁸, η FCC αρνήθηκε οποιαδήποτε ευθύνη για τις πράξεις της εταιρίας ALPINE, η οποία βρίσκεται από το 2013 σε διαδικασία εκκαθάρισης. Κατά τους ισχυρισμούς της, η ALPINE ενεργούσε πάντα ως αυτόνομη επιχείρηση, έχοντας ανεξάρτητη διοίκηση και κέντρα λήψης αποφάσεων στο Σάλτσμπουργκ Αυστρίας. Η αυτόνομη πορεία που ανέκαθεν ακολουθούσε είχε σαν αποτέλεσμα τη θέση της σε διαδικασία εκκαθάρισης, λόγω των αυτόνομων αποφάσεων που ελάμβανε η ανεξάρτητη διοίκησή της. Υφίστανται δε μεταξύ των δύο εταιριών εκατέρωθεν διαφορές, οι οποίες έχουν ακολουθήσει τη δικαστική οδό, κατόπιν αγωγής που άσκησε ο προηγούμενος ιδιοκτήτης και διαχειριστής της ALPINE. Επιπλέον, η εταιρία ισχυρίστηκε ότι ούτε το μαχητό τεκμήριο τήρησης των οδηγιών της μητρικής από την καθ' ολοκληρίαν ελεγχόμενη θυγατρική δύναται να τύχει εφαρμογής εν προκειμένω, διότι το διάστημα των τριών μηνών που μεσολάβησε από την απόκτηση από την FCC του αποκλειστικού ελέγχου της ALPINE, τον Μάρτιο του 2012, έως τη λήξη της υποτιθέμενης εκ μέρους της παράβασης, τρεις μήνες μετά, είναι εξαιρετικά μικρό για να θεμελιώσει την ευθύνη της ακόμη και κατά τεκμήριο. Η αυτονομία δε της ALPINE προκύπτει περαιτέρω, από το γεγονός ότι διατηρούσε στην Ελλάδα υποκατάστημα σε διαφορετική διεύθυνση από αυτή της FCC, ενώ κατά τον κρίσιμο χρόνο διαφορετικά πρόσωπα εκπροσωπούσαν τις δύο εταιρίες στην Ελλάδα.

¹²⁵⁵ Βλ. ΔΕΚ C-286/98 P, *Stora Kopparbergs Bergslags*, σκ. 26-29 και ΠΕΚ T-71, 74, 87 & 91/03 *Tokai Carbon*, σκ. 60 επ. Μάλιστα, αρκεί να αποδειχθεί ότι η μητρική εταιρία κατέχει το σύνολο του κεφαλαίου μιας θυγατρικής και συνεπώς αποτελεί τμήμα μιας ενιαίας οικονομικής ενότητας, προκειμένου να συναχθεί ότι η μητρική ασκεί αποφασιστική επιρροή επί της εμπορικής πολιτικής της θυγατρικής, ακόμη και αν η πρώτη δεν συμμετείχε άμεσα στην παράβαση: βλ. ΔΕΚ C – 97/2008 P, *Akzo Nobel*, σκ. 62. Στο πλαίσιο αυτό, η μητρική εταιρία ενέχεται εις ολόκληρον και αλληλεγγύως για την καταβολή του επιβληθέντος στη θυγατρική προστίμου: βλ. μεταξύ άλλων ΠΕΚ T-122/2007, *Siemens*, σκ. 155-156.

¹²⁵⁶ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C 628/10 και C 14/11, *Allianceone International και Standard Commercial Tobacco*, σκ. 47.

¹²⁵⁷ Βλ. ΔΕΚ C-521/09, *Elf Aquitaine*.

¹²⁵⁸ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας FCC και τα Πρακτικά της 37^{ης} συνεδρίασης της Ε.Α, σελ. 9επ.

701. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, το σύνολο των ανωτέρω ισχυρισμών της FCC είναι απορριπτέο καταρχήν ως αναπόδεικτο, καθώς η εταιρία δεν προσκόμισε κανένα στοιχείο από το οποίο να προκύπτει ότι η ALPINE λειτουργούσε αυτοτελώς στην αγορά. Περαιτέρω, οι ανωτέρω ισχυρισμοί είναι απορριπτέοι και ως αβάσιμοι για τους ακόλουθους λόγους:
702. Βάσει των στοιχείων του φακέλου, ήδη από το 2006 η FCC κατείχε στην ALPINE ποσοστό που ανερχόταν σε 80,7%, το οποίο σταδιακά αυξήθηκε και ανήλθε στο 100% το Μάρτιο του 2012. Εξάλλου, από τις σχετικές με τις διαπιστωθείσες αντι-ανταγωνιστικές πρακτικές ενδείξεις και στοιχεία προκύπτει ότι η FCC ήδη από το χρόνο εκείνο ασκούσε πραγματικό έλεγχο επί της θυγατρικής της. Συγκεκριμένα, από το μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας του [...] προς τον [...], [...] ¹²⁵⁹, συνάγεται πέραν κάθε αμφιβολίας ότι η FCC είχε αποκτήσει τη δυνατότητα να συμμετέχει ενεργά στις επιχειρηματικές αποφάσεις και στα οικονομικά ζητήματα της θυγατρικής της, τουλάχιστον αναφορικά με τις δραστηριότητές της στην Ελλάδα ¹²⁶⁰, εμφανίζεται δε να καρπώνεται, υπέρ της ίδιας αλλά και της εταιρού της [...], μέρος των ωφελημάτων που η θυγατρική της είχε αποκτήσει μέσω της δραστηριοποίησής της στη σύμπραξη και την εκ περιτροπής κατανομή των έργων Μετρό της περιόδου μεταξύ των μελών αυτής ¹²⁶¹. Από το ίδιο δε έγγραφο, προκύπτει ότι οι δυο εταιρίες εκλαμβάνονται ήδη από το χρόνο εκείνο από τους συνεργατές και ανταγωνιστές τους ως μέλη του ίδιου ομίλου. Επιπροσθέτως, καθώς η ίδια η FCC συμμετείχε κατά τον ίδιο χρόνο στην υπό κρίση σύμπραξη, έχοντας ήδη αναπτύξει δική της συμπεριφορά, παράλληλα με αυτή της ALPINE, τεκμαίρεται ότι γνώριζε και αποδεχόταν την παράνομη δραστηριότητα της θυγατρικής της.
703. Οι ανωτέρω εκτιμήσεις ισχύουν και για το χρονικό διάστημα χειραγώγησης του πακέτου έργων της περιόδου 2011 – 2012. Συγκεκριμένα, το γεγονός ότι τα μέλη της σύμπραξης χρησιμοποιούν ταυτόχρονα ή και παράλληλα τις επωνυμίες των δύο εταιριών, χωρίς καμία διάκριση, και μάλιστα ήδη σε προγενέστερο χρόνο από το Μάρτιο του 2012, οπότε και η FCC απέκτησε το 100% των μετοχών της ALPINE, καταδεικνύει ότι στην αντίληψη των συμπραττουσών οι δύο εταιρίες έχουν ταυτιστεί και αποτελούσαν καθόλη τη διάρκεια της σύμπραξης και στο πλαίσιο αυτής ένα και τον αυτό συνομιλητή με κοινές υποχρεώσεις και δικαιώματα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της εγγραφής στο προσωπικό ημερολόγιο [...] [...] και του μηνύματος ηλεκτρονικής αλληλογραφίας του [...] προς τον [...] της ίδιας ημερομηνίας, στο οποίο επισυνάπτεται πίνακας κατανομών μεριδίων στο πλαίσιο της σύμπραξης, όπου στην μεν πρώτη ο [...] αναφέρεται σε ποσοστά τα οποία αποφασίσθηκε κατά τη διάρκεια συνάντησης μεταξύ των συμπραττουσών να παρακρατηθούν υπέρ της ALPINE και των οποίων ο υπολογισμός εκκρεμεί και στο δεύτερο, που συντάχθηκε με σκοπό να αποτυπώσει τα αποτελέσματα της προαναφερόμενης συνάντησης, τα ποσοστά των συμπραττουσών υπολογίζονται με και χωρίς το δικαίωμα της FCC.

¹²⁵⁹ [...]

¹²⁶⁰ Βλ. ενδεικτικά σελ. 6, Annual Report FCC, 2012.

¹²⁶¹ Βλ. και το υπ' αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της FCC η οποία φέρεται να αποδέχεται αυτή τη δυνατότητα.

704. Η ταύτιση αυτή των δύο εταιριών στο πλαίσιο της σύμπραξης, η ταυτότητα των δραστηριοτήτων τους και οι στενοί επιχειρηματικοί δεσμοί των δύο εταιριών ήδη από το 2006 επέτρεψαν, εξάλλου, την άμεση και ομαλή υποκατάσταση της ALPINE από την FCC στους μηχανισμούς της σύμπραξης, γεγονός που καταδεικνύει το βαθμό εμπιστοσύνης που ήδη υπήρχε μεταξύ των λοιπών συμπραττουσών και της FCC, που δεν θα συνέτρεχε αν η FCC είχε αποξενωθεί από τους σκοπούς της σύμπραξης ήδη από το 2007, με τα έργα Μετρό. Ούτε, εξάλλου, αν ίσχυε αυτό, θα ήταν σε θέση η FCC να γνωρίζει το ύψος των «παλαιών χρεωστούμενων», όπως προκύπτει από την εγγραφή στο προσωπικό ημερολόγιο [...] [...]. Από την εγγραφή δε αυτή, όπως και από την εγγραφή [...], προκύπτει ότι η FCC διεκδίκησε και διαπραγματεύτηκε τα ωφελήματα που είχε αποκομίσει η θυγατρική της από τη συμμετοχή της στις πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών της περιόδου.
705. Βάσει όλων των ανωτέρω, κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, η FCC ευθύνεται για τη διαπιστωθείσα παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού από τη θυγατρική της ALPINE τουλάχιστον ήδη από τον Αύγουστο του 2006 και στην ευνοϊκότερη για αυτή εκδοχή από την 16.10.2006, οπότε και εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η απόκτηση εκ μέρους της αποκλειστικού ελέγχου επί της ALPINE¹²⁶², και έως τη λήξη της συμμετοχής της σε αυτή.

IV.2.3.2 ΣΥΜΠΡΑΤΤΟΥΣΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

706. Από τη συνολική και συνδυαστική θεώρηση όλων των στοιχείων του φακέλου αναφορικά με τη σύμπραξη της περιόδου 2005-2012, προκύπτει ότι τα κατωτέρω αναφερόμενα εμπλεκόμενα μέρη συμμετείχαν κατά την ανωτέρω περίοδο σε συμφωνίες/εναρμονισμένες πρακτικές με τις οποίες ενέκριναν και εφάρμοσαν από κοινού σχέδιο δράσης για τη χειραγώγηση έργων της περιόδου, σε ομάδες, στο πλαίσιο μεταξύ τους επαφών, άμεσων ή έμμεσων, πριν από τη διενέργεια των διαγωνισμών, με αντικείμενο τον καθορισμό του μειοδότη επικείμενων διαγωνισμών δημοσίων έργων και την υποβολή προσφορών κάλυψης. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, υπό την ανωτέρω έννοια συμμετοχή στην ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου 2005-2012 είχαν οι εταιρίες FCC CONSTRUCCION SA/ ALPINE Bau GmbH, ARCHIRODON GROUP N.V. και ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ (IACOVOU BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LIMITED).
707. Με βάση τα στοιχεία του φακέλου (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.1), τα υπομνήματα των μερών και την ακροαματική διαδικασία, ακολουθεί μία συνοπτική περιγραφή και αξιολόγηση της συμμετοχής των προαναφερόμενων συμπραττουσών εταιριών στην ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου 2005-2012.
708. Από τη συνολική και συνδυαστική θεώρηση όλων των στοιχείων συνάγεται, κατά την κρίση της Επιτροπής, ότι η FCC CONSTRUCCION SA συμμετείχε στην ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου 2005-2012, ως περιφερειακό μέλος της σύμπραξης, από

¹²⁶² Βλ. Case No COMP/M.4341 FCC / ALPINE.

την έναρξή της και μετέλθε των βασικότερων μηχανισμών κατανομής. Συγκεκριμένα, συμμετείχε στις συνεννοήσεις περί κατανομής έργων σε «πακέτα», τόσο της περιόδου 2005-2007 (έργα Μετρό) όσο και κατά το έτος 2012, δεν εντοπίστηκαν όμως στοιχεία εμπλοκής της σε συνεννοήσεις περί κατανομής διαγωνισμών μεμονωμένα. Περαιτέρω, δεν εντοπίστηκαν στοιχεία εμπλοκής της στους σχεδιασμούς περί κατανομής των έργων ΣΔΙΤ της περιόδου 2008-2009 και συνεπώς, κατά την κρίση της Επιτροπής, δεν φέρει ευθύνη για τις εν λόγω πρακτικές κατά το ανωτέρω χρονικό διάστημα, στο πλαίσιο της υπό κρίση ενιαίας και διαρκούς παράβασης. Ως εκ τούτου, λόγω της σημαντικής διάρκειας της περιόδου κατά την οποία δεν εντοπίζονται στοιχεία εμπλοκής της στη σύμπραξη, σε συνδυασμό με την απουσία της από τον προαναφερόμενο κύκλο κατανομής έργων, κρίνεται ότι είχε κατ' εξακολούθηση/ επαναλαμβανόμενη συμμετοχή στην υπό κρίση ενιαία και διαρκή σύμπραξη της περιόδου 2005-2012. Η FCC CONSTRUCCION SA ευθύνεται για τη δική της συμμετοχή στην ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου 2005-2012 και ως μητρική της ALPINE Bau GmbH, για τη συμμετοχή της τελευταίας στην παράβαση, από την 16.10.2006 κατά τα προαναφερθέντα (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 705) έως τη λήξη αυτής.

709. Κατ' εξακολούθηση/ επαναλαμβανόμενη συμμετοχή στην υπό κρίση ενιαία και διαρκή σύμπραξη της περιόδου 2005-2012 είχε και η εταιρία ALPINE Bau GmbH, λόγω της σημαντικής διάρκειας της περιόδου κατά την οποία δεν εντοπίζονται στοιχεία εμπλοκής της στη σύμπραξη, ενόψει της απουσίας της από τους σχεδιασμούς περί κατανομής των έργων ΣΔΙΤ της περιόδου 2008-2009. Ειδικότερα, η ALPINE Bau GmbH μετέλθε των βασικότερων μηχανισμών κατανομής και συμμετείχε στις συνεννοήσεις περί κατανομής έργων σε «πακέτα», τόσο της περιόδου 2005 - 2007 (έργα Μετρό) όσο και κατά το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα της περιόδου 2011-2012, ενώ δεν εντοπίστηκαν στοιχεία εμπλοκής της σε συνεννοήσεις περί κατανομής διαγωνισμών μεμονωμένα. Ως εκ τούτου αξιολογείται ότι είχε περιφερειακό ρόλο στη σύμπραξη της περιόδου 2005 – 2012.

710. Περιφερειακό ρόλο στην σύμπραξη είχαν και οι εταιρίες ARCHIRODON GROUP N.V. και ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ (ΙΑΚΟΒΟΥ BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LIMITED), οι οποίες έχουν διαρκή συμμετοχή στην ενιαία παράβαση, κατά το χρόνο εμπλοκής της έκαστη, η πρώτη ως προς τα έργα «Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος – Παναγοπούλα» και «Τιθορέα – Δομοκός» και η δεύτερη ως προς το έργο «Δερβένι – Σέρρες».

IV.2.3.3 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΚΑΣΤΗΣ ΣΥΜΠΡΑΤΤΟΥΣΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΑΝΤΙ-ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ

711. Κατά τα αναλυτικά αναφερόμενα ανωτέρω, η σύμπραξη της περιόδου 2005 – 2012 είχε αφετηρία το χρονικό διάστημα πριν τη διενέργεια του διαγωνισμού για το έργο «Μετρό Θεσσαλονίκης»¹²⁶³, και συγκεκριμένα προς αποφυγή οποιασδήποτε αμφιβολίας, την

¹²⁶³ Η χρονική αυτή αφετηρία σηματοδοτείται από το χρόνο σύνταξης των χειρόγραφων σημειώσεων [...]. Βλ. αναλυτικά ανωτέρω υπό παρ. 488 υποσ. 928.

11.05.2005, παραμονή της διενέργειας του εν λόγω διαγωνισμού, αψάτα χρονικό σημείο στο οποίο, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, έλαβαν χώρα οι συνεννοήσεις για την κατανομή των έργων Μετρό της περιόδου 2005, και λήξη την 26.11.2012, οπότε χρονολογείται το τελευταίο διαθέσιμο στο φάκελο αποδεικτικό στοιχείο περί συνάντησης μεταξύ των συμπραττουσών εταιριών για την επίλυση των διαφωνιών που ανέκυψαν κατόπιν της διενέργειας του διαγωνισμού για το κατανεμηθέν έργο «Τιθορέα – Δομοκός».

712. Η κατά τα ανωτέρω, ενιαία και διαρκής παράβαση εκτείνεται για μεγάλη χρονική περίοδο. Όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.2.5), ο διαρκής χαρακτήρας της εν λόγω παράβασης στηρίζεται σε αντικειμενικά και συγκλίνοντα στοιχεία για όλη την χρονική περίοδο των ετών 2005 - 2012, ανεξαρτήτως του ότι οι συναντήσεις και επαφές με αντικείμενο την κατανομή των έργων δεν παρουσίαζαν πάντοτε την ίδια περιοδικότητα, συχνότητα ή ένταση κατά τη διάρκειά της, και ανεξαρτήτως της ύπαρξης ορισμένων κενών στη χρονική ακολουθία των ευρημάτων του φακέλου, τα οποία εν πολλοίς εξηγούνται από εξωγενείς παράγοντες της σύμπραξης, όπως η περιοδικότητα με την οποία η Πολιτεία προκήρυσε διαγωνισμούς δημοσίων έργων. Συνεπώς, κατά την κρίση της Επιτροπής ο διαρκής χαρακτήρας της εν λόγω παράβασης δεν διακόπτεται για τις περιορισμένες περιόδους, για τις οποίες δεν έχουν εντοπιστεί έγγραφες αποδείξεις συναντήσεων ή άλλων επαφών, ενώ παράλληλα δεν προκύπτει ότι η σύμπραξη τερματίστηκε ή ότι κάποια από τις συμπράττουσες επιχειρήσεις αποστασιοποιήθηκε με οποιοδήποτε τρόπο (σύμφωνα με όσα γίνονται δεκτά στη νομολογία) από αυτήν. Εξάλλου, όπως προαναφέρθηκε οι συνεννοήσεις που έπονται αυτών των περιόδων έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά ως προς τους συμμετέχοντες, το αντικείμενό τους και τις επιδιώξεις τους. Οι τυχόν προαναφερόμενοι εξωγενείς παράγοντες δεν δύναται να θεωρηθεί ότι συνιστούν μεταβολή ως προς τις ουσιαστικές επιδιώξεις των συμπραττουσών επιχειρήσεων στο πλαίσιο του προϋπάρχοντος κοινού αντι-ανταγωνιστικού σχεδίου και, συνεπώς, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι διαρρηγνύουν την ενότητα και συνέχεια της υπό κρίση συμπεριφοράς.

713. Η διάρκεια της συμμετοχής κάθε συμπράττουσας επιχείρησης στην εν λόγω ενιαία και διαρκή παράβαση προσδιορίζεται ως προς την έναρξή της, βάσει του στοιχείου με το οποίο τεκμηριώνεται η πρώτη επικοινωνία της συμπράττουσας επιχείρησης με ανταγωνίστριές της στο πλαίσιο της σύμπραξης ή, εφόσον δεν προκύπτει ακριβής ημερομηνία πρώτης επικοινωνίας, λαμβάνεται υπόψη ως αψάτα χρονικό σημείο πραγματοποίησης της επικοινωνίας η προηγούμενη της κατάθεσης των οικονομικών προσφορών του πρώτου έργου στην κατανομή του οποίου αποδεικνύεται ότι αυτή συμμετείχε στο πλαίσιο της σύμπραξης. Ως προς τη λήξη της συμμετοχής κάθε συμπράττουσας επιχείρησης στην εν λόγω ενιαία και διαρκή παράβαση, λαμβάνεται υπόψη η λήξη της ενιαίας και διαρκούς παράβασης, εφόσον η συμμετοχή της συμπράττουσας επιχείρησης είναι αδιάλειπτη και δεν προκύπτουν στοιχεία αποστασιοποίησης, κατά την ανωτέρω έννοια ή, άλλως, η τελευταία τεκμηριωμένη συμμετοχή της σε πράξη υλοποίησης των παρανόμως συμφωνηθέντων στο πλαίσιο της

σύμπραξης. Για τις εταιρίες με περιφερειακή συμμετοχή στην ενιαία και διαρκή παράβαση και για μικρό αριθμό διαγωνισμών, η λήξη της συμμετοχής τους προσδιορίζεται βάσει του τελευταίου χρονικά στοιχείου του φακέλου που φέρει ειδική αναφορά σε έκαστη από τις εν λόγω εταιρίες σε σχέση με τη σύμπραξη ή, άλλως, βάσει της ημερομηνίας κατάθεσης ή ανοίγματος των οικονομικών προσφορών.

714. Με βάση τα ανωτέρω, τα στοιχεία που περιέχονται στο φάκελο της υπόθεσης, κάθε συμπράττουσα επιχείρηση ευθύνεται για τη συμμετοχή της στην ανωτέρω απαγορευμένη σύμπραξη ως ακολούθως:

- η FCC CONSTRUCCION SA κατ' εξακολούθηση για το χρονικό διάστημα από 11.05.2005 έως 04.01.2007¹²⁶⁴ και από 06.06.2011 έως 26.11.2012. Ειδικότερα, η FCC CONSTRUCCION SA ευθύνεται για τη δική της συμμετοχή στην ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου 2005- 2012 κατ' εξακολούθηση από 11.05.2005 έως 04.01.2007 και από 03.05.2012 έως 26.11.2012, καθώς και ως μητρική της ALPINE Bau GmbH, αλληλεγγύως και εις ολόκληρον με την τελευταία, για τη συμμετοχή αυτής στην παράβαση κατ' εξακολούθηση από 17.10.2006 έως 04.01.2007 και από 06.06.2011 έως 02.05.2011.
- η ALPINE Bau GmbH κατ' εξακολούθηση για το χρονικό διάστημα από 11.05.2005 έως 04.01.2007¹²⁶⁵ και από 06.06.2011 έως 02.05.2012.
- η εταιρία ARCHIRODON GROUP N.V. διαρκώς από 02.05.2012 έως 26.11.2012 και
- η εταιρία ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ (IACOVOU BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LIMITED) διαρκώς από 19.12.2011 έως 08.03.2012.

IV.2.4 ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΠΙΒΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ- ΠΡΟΣΤΙΜΩΝ

IV.2.5 ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

715. Σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 1 του ν. 3959/2011 (πρώην άρθρο 9 παρ. 1 του ν. 703/1977), εάν η Επιτροπή Ανταγωνισμού, μετά από σχετική έρευνα που διεξάγεται, διαπιστώσει παράβαση των άρθρων 1 του ν. 703/77 ή 1 του ν. 3959/2011 ή/και 101 ΣΛΕΕ, μπορεί με απόφασή της, διαζευκτικά ή σωρευτικά, να επιβάλει πρόστιμο στις επιχειρήσεις που υπέπεσαν στην παράβαση και να τις υποχρεώσει να παύσουν την παράβαση και να παραλείπουν αυτή στο μέλλον. Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 2 υπό α του ν. 3959/2011, για τον καθορισμό του προστίμου λαμβάνονται υπόψη η σοβαρότητα, η διάρκεια, η γεωγραφική έκταση της παράβασης, η διάρκεια και το είδος της συμμετοχής στην παράβαση της συγκεκριμένης επιχείρησης, καθώς και το οικονομικό όφελος που αποκόμισε, ενώ το επιβαλλόμενο πρόστιμο μπορεί να ανέλθει μέχρι ποσοστού 10% του συνολικού κύκλου εργασιών της επιχείρησης για τη χρήση

¹²⁶⁴ Ημερομηνία τελευταίου στοιχείου στον φάκελο της Υπηρεσίας ως προς τον κύκλο των έργων Μετρό της περιόδου 2005.

¹²⁶⁵ Ημερομηνία τελευταίου στοιχείου στον φάκελο της Υπηρεσίας ως προς τον κύκλο των έργων Μετρό της περιόδου 2005.

κατά την οποία έπαυσε η παράβαση, ή, εφόσον αυτή συνεχίζεται μέχρι την έκδοση της απόφασης, της προηγούμενης της έκδοσής της απόφασης χρήσης¹²⁶⁶.

716. Οι ανωτέρω διατάξεις δεν προσδιορίζουν τη βάση για τον υπολογισμό του προστίμου¹²⁶⁷. Προσδιορίζουν, με γνώμονα την αρχή της αναλογικότητας, ένα ανώτατο ποσοτικό όριο (10% του συνολικού κύκλου εργασιών της επιχείρησης), το οποίο το τελικώς επιβαλλόμενο από την Επιτροπή πρόστιμο δεν επιτρέπεται να υπερβεί, ανεξαρτήτως των ενδιάμεσων πράξεων υπολογισμού¹²⁶⁸. Συναφώς, η Επιτροπή δεν υποχρεούται, όταν καθορίζει το ύψος των προστίμων, να πραγματοποιεί τον υπολογισμό τους με βάση τον κύκλο εργασιών των συμπραττουσών επιχειρήσεων, ούτε να εξασφαλίζει, σε περίπτωση που επιβάλλονται πρόστιμα σε πλείονες επιχειρήσεις, εμπλεκόμενες στην ίδια παράβαση, ότι τα τελικά ποσά των προστίμων θα αντικατοπτρίζουν οιαδήποτε διαφορά μεταξύ των συμπραττουσών επιχειρήσεων ως προς τον συνολικό κύκλο εργασιών τους ή ως προς τον κύκλο εργασιών τους στην αγορά του επίμαχου προϊόντος ή υπηρεσίας¹²⁶⁹.

717. Σύμφωνα με την Ανακοίνωσή της Επιτροπής Ανταγωνισμού της 12.05.2006 - Κατευθυντήριες Γραμμές για τον υπολογισμό προστίμων, αυτή καθορίζει το βασικό ποσό του προστίμου για κάθε επιχείρηση σε συνάρτηση με τα προβλεπόμενα κάθε φορά στο νόμο κριτήρια. Ειδικότερα, το βασικό ποσό του προστίμου προκύπτει ως εξής: (α) ορίζεται ποσοστό ύψους μέχρι τριάντα τοις εκατό (30%) επί των ετήσιων ακαθάριστων εσόδων της επιχείρησης από προϊόντα ή υπηρεσίες που αφορούν στην παράβαση, με κριτήριο τη σοβαρότητά της (εφεξής και «συντελεστής βαρύτητας») και (β) το ποσό αυτό υπολογίζεται επί των ως άνω ετήσιων εσόδων για κάθε έτος της παράβασης. Στη συνέχεια, εφόσον το κρίνει σκόπιμο, προσαυξάνει ή μειώνει το βασικό ποσό, ανάλογα με το εάν συντρέχουν αντίστοιχα επιβαρυντικές ή ελαφρυντικές περιστάσεις¹²⁷⁰. Εάν κατόπιν των ανωτέρω, το τελικώς επιβαλλόμενο πρόστιμο υπερβαίνει το ανώτατο όριο του άρθρου 25 παρ. 2 υπό α του ν. 3959/2011, τούτο προσαρμόζεται αντίστοιχα και περιορίζεται στο ποσό αυτό.

718. Στη συνέχεια, εφόσον συντρέχει περίπτωση, η Επιτροπή Ανταγωνισμού εφαρμόζει τις διατάξεις του Προγράμματος Επιείκειας¹²⁷¹ και χορηγεί είτε πλήρη απαλλαγή από το ως άνω τελικώς επιβαλλόμενο πρόστιμο, είτε μείωση επί αυτού, ανά περίπτωση. Σύμφωνα, δε, με την Ανακοίνωση για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών, η συνδρομή που προσφέρει μια επιχείρηση στο πλαίσιο του Προγράμματος Επιείκειας (εθελούσια παροχή αποδεικτικών στοιχείων για την εκκίνηση ή την πρόοδο των ερευνών που διεξάγει η Επιτροπή Ανταγωνισμού για την διαπίστωση παράβασης) και η συνδρομή που παρέχει

¹²⁶⁶ Βλ. σχετικά και απόφαση ΣτΕ 2007/2013, σκ. 28.

¹²⁶⁷ Βλ. ΠΕΚ Τ-241/01, *Scandinavian Airlines System*, Συλλ. 2005, ΙΙ-02917, σκ. 165.

¹²⁶⁸ Βλ. ΠΕΚ Τ-52/02, *Société nouvelle des couleurs zinciques SA (SNCZ)*, Συλλ. 2005, ΙΙ-05005, σκ. 36 επ, Τ-23/99, *LR AF 1998 A/S*, Συλλ. 2002, ΙΙ-01705, σκ. 287 επ. και Τ-236/01, Τ-239/01, Τ-244-246/01, Τ-251/01 και Τ-252/01, *Tokai Carbon*, Συλλ. 2004, ΙΙ-01181, σκ. 367-368.

¹²⁶⁹ Βλ. ΠΕΚ Τ-23/99, *LR AF 1998 A/S*, σκ. 278 επ, και Τ-241/01, *Scandinavian Airlines System*, σκ. 166.

¹²⁷⁰ Βλ. παραγράφους 5-6 της Ανακοίνωσης.

¹²⁷¹ Βλ. Απόφαση ΕΑ 526/VI/2006.

στο πλαίσιο της Διαδικασίας Διευθέτησης Διαφορών (διευκόλυνση διαδικαστικής αποτελεσματικότητας) μπορεί να λειτουργήσουν συμπληρωματικά και στην περίπτωση αυτή δικαιολογείται η σωρευτική χορήγηση των προβλεπόμενων ευεργετημάτων¹²⁷².

719. Τέλος, η Επιτροπή, με την έκδοση οριστικής απόφασης για τη διευθέτηση της διαφοράς κατ' απλοποιημένη διαδικασία, μειώνει κατά ποσοστό 15% το ύψος του προστίμου που θα επέβαλε σε περίπτωση μη υπαγωγής της υπόθεσης στη διαδικασία διευθέτησης κατά τα ανωτέρω¹²⁷³.

720. Εξάλλου, η Επιτροπή δύναται να αποκλίνει από τη γενική μέθοδο υπολογισμού του προστίμου που προβλέπεται στη σχετική Ανακοίνωση, όταν οι ιδιαιτερότητες ορισμένης υπόθεσης το υπαγορεύουν¹²⁷⁴. Συναφώς, είναι επιτρεπτός ο κατ' αυτοδέσμευση της διοίκησης προσδιορισμός από αυτήν των κριτηρίων που σκοπεύει να εφαρμόσει στο πλαίσιο άσκησης της διακριτικής της εξουσίας. Στην Επιτροπή εναπόκειται να ακολουθήσει τη μέθοδο υπολογισμού του ύψους του προστίμου, με την οποία αυτοδεσμεύτηκε, ενώ επιτρέπεται η απόκλιση από τα ούτως τεθέντα κριτήρια, λόγω συντρεχουσών ιδιαίτερων περιστάσεων σε συγκεκριμένη περίπτωση (είτε προς αυστηρότερη κατεύθυνση, είτε προς ηπιότερη κατεύθυνση), απόκλιση, ωστόσο, που θα πρέπει να δικαιολογείται ειδικώς¹²⁷⁵.

721. Κατά την άσκηση της ανωτέρω αρμοδιότητάς της, η Επιτροπή Ανταγωνισμού έχει ευρεία διακριτική ευχέρεια (εντός του κατά το νόμο ανώτατου ορίου) για τη συγκεκριμενοποίηση του εκάστοτε επιβληθησομένου προστίμου, προκειμένου να διασφαλίζεται με επάρκεια το επιδιωκόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα, εν ανάγκη κινούμενη και αυστηρότερα της προηγούμενης τυχόν πρακτικής της¹²⁷⁶. Πράγματι η αποτελεσματική εφαρμογή των ενωσιακών κανόνων ανταγωνισμού προϋποθέτει ότι η εκάστοτε αρχή ανταγωνισμού μπορεί οποτεδήποτε να προσαρμόζει το ύψος των προστίμων στις ανάγκες της πολιτικής αυτής¹²⁷⁷. Επιπλέον, δεν υφίσταται παράβαση της αρχής της νόμιμης εμπιστοσύνης και της μη αναδρομικότητας, είτε (α) όταν η αρχή ανταγωνισμού μέσω κατευθυντήριων γραμμών αποφασίζει να κινηθεί σε αυστηρότερο σε σχέση με το παρελθόν τρόπο, είτε (β) όταν πράττει τούτο επί ατομικής βάσης (σε σύγκριση δε ατομικά προς άλλες περιπτώσεις)¹²⁷⁸. Οι επιχειρήσεις που εμπλέκονται σε

¹²⁷² Βλ. παρ. 4 και 44 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών.

¹²⁷³ Βλ. παρ. 3 και 43 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών.

¹²⁷⁴ Βλ. ιδίως παρ. 21 της Ανακοίνωσης.

¹²⁷⁵ Βλ. ενδεικτικά ΔΕφαθ 2265/2010 σκ. 46, ΔΕφαθ 559/2010 σκ. 26 και ΔΕφαθ 2891/2009 σκ. 29, όπου και σχετικές παραπομπές σε ενωσιακή νομολογία, ΕΑ 512/VI/2010, σκ. 211, ΕΑ 563/VII/2013, σκ. 372 επ., υπόθεση Επιτροπής COMP/F/39.234/2006 σκ. 14, υπόθεση Επιτροπής IV/35.814/1998, σκ. 83-84, ΠΕΚ T-217/03 και T-245/03, *FNCBV και FNSEA*, Συλλ. 2006, II-5000. Γενικά όσον αφορά στο κριτήριο του συνολικού κύκλου εργασιών μιας επιχείρησης ως βάσης για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, βλ. επίσης ΣτΕ 2007/2013, σκ. 28.

¹²⁷⁶ Βλ. σημεία 2 και 4 της Ανακοίνωσης καθώς και ΕΑ 563/VII/2013, σκ. 332, υποσημείωση 607 με παραπομπή σε εθνική και ενωσιακή νομολογία.

¹²⁷⁷ Βλ. ΕΑ 563/VII/2013, σκ. 332 και υποσημείωση 608 με παραπομπή σε ενωσιακή νομολογία.

¹²⁷⁸ Βλ. ενδεικτικά ΔΕφαθ 559/2010 ό.π. σκ. 26, όπου και σχετικές παραπομπές σε πάγια ενωσιακή νομολογία, ειδικότερα απόφαση ΔΕΚ C-189/02P, C-202/02P, C-205/08P έως C-208/02P, *Dansk Rörindustri κ.α.*, Συλλ. 2005, I-05425, σκ. 11, 202, 216-219, 222-224 και 227-231.

διοικητική διαδικασία, η οποία μπορεί να καταλήξει στην επιβολή προστίμου δεν μπορούν να έχουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στο γεγονός ότι η Επιτροπή δεν θα υπερβεί το ύψος των προστίμων, το οποίο εφάρμοζε προηγουμένως¹²⁷⁹.

722. Συναφώς, η ανάγκη εξασφάλισης του αρκούντως αποτρεπτικού χαρακτήρα του προστίμου επιβάλλει την κατάλληλη προσαρμογή του ύψους του, ώστε να λαμβάνεται υπόψη ο επιδιωκόμενος αντίκτυπος στην επιχείρηση στην οποία επιβάλλεται το εν λόγω πρόστιμο, τούτο δε προκειμένου το πρόστιμο αυτό να μην είναι αμελητέο, ή αντιθέτως, υπερβολικά υψηλό, ιδίως σε σχέση με την οικονομική δυνατότητα της επιχείρησης, σύμφωνα με τις επιταγές, αφενός της εξασφάλισης της αποτελεσματικότητας του προστίμου και αφετέρου της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας¹²⁸⁰.

723. Εξάλλου, για τις παραβάσεις των άρθρων 1 του ν. 3959/2011 (προϊσχύον άρθρο 1 του ν. 703/77) και 101 ΣΛΕΕ νομίμως επιβάλλεται ενιαίο πρόστιμο, δεδομένου ότι η παράβαση των εν λόγω διατάξεων βασίζεται σε ίδιες, κατ' ουσίαν, προϋποθέσεις (απαγορευμένες συμπράξεις), ενώ η επιβολή κύρωσης αποβλέπει στον ίδιο σκοπό¹²⁸¹. Ενιαίο δε πρόστιμο επιβάλλεται σε συμφωνίες / εναρμονισμένες πρακτικές που συνθέτουν σύμπραξη με ενιαίο και διαρκή χαρακτήρα.

724. Η αρμοδιότητα της Επιτροπής Ανταγωνισμού να επιβάλει κυρώσεις, ήτοι πρόστιμα και χρηματικές ποινές, υπόκειται σε παραγραφή, σύμφωνα με το άρθρο 42 παρ. 1 του ν. 3959/2011¹²⁸². Η παραγραφή αρχίζει από την ημέρα διάπραξης της παράβασης. Εφόσον μία παράβαση είναι διαρκής ή έχει διαπραχθεί κατ' εξακολούθηση, η παραγραφή αρχίζει από την ημέρα παύσης της παράβασης και διακόπτεται από κάθε πράξη της αρχής ανταγωνισμού, η οποία αποβλέπει στη διερεύνηση ή σε διαδικασίες κατά της παράβασης¹²⁸³. Κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 50 παράγραφος 6 του ν. 3959/2011, η προαναφερόμενη ρύθμιση περί παραγραφής καταλαμβάνει και τις παραβάσεις που έχουν τελεστεί πριν την έναρξη ισχύος του ν. 3959/2011, ήτοι την 20.04.2011, εφόσον δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο καταγγελίας ή αυτεπάγγελτης έρευνας.

IV.2.6 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟΘΕΣΗ

725. Ως προς την ενιαία και διαρκή παράβαση της περιόδου 2005 – 2012, αρμόζει κατά την κρίση των μελών της Επιτροπής Ανταγωνισμού η επιβολή της κύρωσης του προστίμου στις συμπράττουσες επιχειρήσεις, καθώς στην τυπολογία των οριζόντιων συμπράξεων, συμπράξεις όπως η προκείμενη ενέχουν τη σοβαρότερη μορφή περιορισμών του ανταγωνισμού και, συνεπώς, η επιβολή της κύρωσης του προστίμου τελεί σε σχέση αναλογίας με τους σκοπούς της αποκατάστασης των συνθηκών υγιούς ανταγωνισμού

¹²⁷⁹ Βλ. ΕΑ 563/VII/2013, σκ. 332 και υποσημείωση 609 με παραπομπή σε εθνική και ενωσιακή νομολογία.

¹²⁸⁰ Βλ. ΠΕΚ Τ-352/09, *Novácke chemické závody a.s.*, σκ. 46 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

¹²⁸¹ Βλ. ενδεικτικά ΔΕφΑθ 2265/2010.

¹²⁸² Βλ. και άρθρο 25 παρ. 1 του Κανονισμού (εφεξής ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, «για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 [ήδη 101] και 82 [ήδη 102] της Συνθήκης».

¹²⁸³ Βλ. ν. 3959/2011, άρθρο 42 παρ.2 και 3, αλλά και Κανονισμό 1/2003, άρθρο 25 παρ.2 και 3.

στην αγορά και της αποτροπής παρόμοιας συμπεριφοράς στο μέλλον¹²⁸⁴. Η επιβολή προστίμου συνιστά εν προκειμένω την πλέον κατάλληλη κύρωση για τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των εθνικών και ενωσιακών κανόνων ανταγωνισμού, ενόψει της προφανούς αντι-ανταγωνιστικής φύσης των πρακτικών που διαπιστώθηκαν. Συνιστά δε υποχρέωση της αρμόδιας αρχής ανταγωνισμού να κατευθύνει τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων στην τήρηση των σχετικών κανόνων, μέσω της επιβολής προστίμων που διασφαλίζουν επαρκώς το αναγκαίο αποτρεπτικό τους αποτέλεσμα¹²⁸⁵, και όσα περί του αντιθέτου υποστηρίχθηκαν από την FCC¹²⁸⁶ περί επιβολής σύστασης είναι απορριπτέα ως αβάσιμα. Ειδικότερα:

IV.2.6.1 ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗΣ

726. Η FCC προέβαλε τον ισχυρισμό ότι η εξουσία της Επιτροπής Ανταγωνισμού να επιβάλει κυρώσεις για τις αντι-ανταγωνιστικές πρακτικές ως προς τα έργα Μετρό της περιόδου 2005 – 2007 έχει παραγραφεί, διότι κατά την ημερομηνία διενέργειας των επιτόπιων ελέγχων από την Επιτροπή Ανταγωνισμού είχε παρέλθει χρονικό διάστημα μεγαλύτερο της πενταετίας από τη λήξη της ανωτέρω παράβασης, ενώ και ο χρόνος που μεσολαβεί μεταξύ της λήξης της παράβασης ως προς τα έργα Μετρό και της εκκίνησης της συμμετοχής της εταιρίας στην κατανομή των έργων της περιόδου 2011 – 2012, τον Μάιο του 2012, είναι μεγαλύτερος της πενταετίας.

727. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, ο ανωτέρω ισχυρισμός είναι απορριπτέος ως αβάσιμος. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στη μητρική εταιρία στην οποία καταλογίσθηκε η παραβατική συμπεριφορά της θυγατρικής της επιβάλλονται ατομικώς κυρώσεις για παραβίαση των κανόνων του ανταγωνισμού, την οποία λογίζεται ότι διέπραξε η ίδια λόγω της αποφασιστικής επιρροής που ασκούσε επί της θυγατρικής της και η οποία της επέτρεπε να καθορίζει τη συμπεριφορά της τελευταίας στην αγορά¹²⁸⁷¹²⁸⁸. Με άλλα λόγια, οι αντίθετες προς τον ανταγωνισμό ενέργειες που διέπραξε η θυγατρική θεωρούνται ότι τελέσθηκαν εξίσου από την μητρική. Συνεπώς, εν προκειμένω, λαμβάνοντας επιπροσθέτως υπόψη τους παράγοντες που εκτέθηκαν ανωτέρω υπό παρ. 700 επ. και αφορούν ειδικά την FCC, οι αντίθετες προς τον ανταγωνισμό ενέργειες που διέπραξε η ALPINE, κατά το χρονικό διάστημα από

¹²⁸⁴ Βλ. ενδεικτικά ΔΕΦΑΘ 2094/2007, σκ. 11 και 12.

¹²⁸⁵ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΔΕΚ 100 - 103/80, *Musique Diffusion francaise και αλ*, σκ. 105 και 106, ΠΕΚ T-150/89, *Martinelli*, σκ. 59, T-49/95, *Van Mengen Sports*, σκ. 53, T-229/94, *Deutsche Bahn*, σκ. 127, καθώς και T-224/00, *Archer Daniels Midland*, σκ. 56. Σχετικά με τον αναγκαίο αποτρεπτικό, αλλά και κατασταλτικό, χαρακτήρα των προστίμων, βλ. και ΔΕΚ 41/69, *ACF Chemiefarma*, σκ. 173-175, και ΠΕΚ T-329/01, *Archer Daniels Midland*, σκ. 141

¹²⁸⁶ Βλ. υπ' αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας FCC.

¹²⁸⁷ Βλ. ΔΕΚ 48/69, *Imperial Chemical Industries*, σκ. 140 και 141, C 294/98 P, *Metsä-Serla κ.λπ.*, σκ. 28 και 34, C-50/12 P, *Kendrion*, σκ. 55, C-231/11 P έως C-233/11 P, *Επιτροπή κ.λπ. κατά Siemens Österreich κ.λπ.*, σκ. 49, καθώς και C-414/12 P, *Bolloré*, σκ. 44.

¹²⁸⁸ Για το λόγο αυτό, η εις ολόκληρον ευθύνη την οποία υπέχουν δύο εταιρίες που συναποτελούν ενιαία οικονομική μονάδα δεν εξαντλείται, όσον αφορά την καταβολή του προστίμου, στην εκ μέρους της μητρικής εταιρίας παροχή κάποιας μορφής εγγυήσεως προς εξασφάλιση της καταβολής του προστίμου που επιβλήθηκε στη θυγατρική. Βλ. ΔΕΚ C-50/12 P, *Kendrion*, σκ. 55 και 56, καθώς και C-243/12 P, *FLS Plast*, σκ. 107.

17.10.2006 έως 04.01.2007 και από 06.06.2011 έως 02.05.2011, θεωρούνται ότι τελέσθηκαν εξίσου από την FCC και συνεπώς, ζήτημα παραγραφής δεν τίθεται λόγω ευθύνης της (και) ως μητρικής κατά τα ανωτέρω.

728. Ενόψει, όσων προεκτέθηκαν περί της μη διαπίστωσης ευθύνης των εταιριών BIOTEP, Hochtief PPP Solutions, ATE, SALINI και SELI παρέλκει η εξέταση των ειδικότερων ενστάσεων περί παραγραφής που έχουν εγείρει, ενώ το ζήτημα της παραγραφής της εξουσίας της Επιτροπής Ανταγωνισμού να διαπιστώσει παρελθούσες παραβάσεις αντιμετωπίζεται ανωτέρω υπό παρ. 464 επ.

IV.2.6.2 ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΒΑΣΙΚΟΥ ΠΟΣΟΥ ΠΡΟΣΤΙΜΟΥ

IV.2.6.2.1 Προσδιορισμός της βάσης για τον υπολογισμό του προστίμου

729. Αφετηρία για τον προσδιορισμό της βάσης του προστίμου συνιστά η αξία των πωλήσεων των προϊόντων που επηρεάζονται από την παράβαση¹²⁸⁹. Σύμφωνα με την Ανακοίνωση της Επιτροπής Ανταγωνισμού της 17.07.2009 αναφορικά με το εύρος των ακαθαρίστων εσόδων που χρησιμοποιούνται ως βάση για τον υπολογισμό του προστίμου, η Επιτροπή Ανταγωνισμού λαμβάνει κάθε φορά υπόψη το σύνολο των ακαθαρίστων εσόδων της επιχείρησης στη σχετική (-ές) αγορά (-ές) προϊόντων που αφορά η διαπιστωθείσα παράβαση. Και τούτο, διότι η σχετική αγορά προϊόντων αποτελεί συνήθως ασφαλές κριτήριο για τον προσδιορισμό της αξίας πωλήσεων των προϊόντων που επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα από την παράβαση, ενώ παράλληλα διασφαλίζεται με τον τρόπο αυτό και ο επιδιωκόμενος αποτρεπτικός χαρακτήρας του προστίμου.

730. Σε υποθέσεις νόθευσης διαγωνιστικών διαδικασιών, όπως η προκείμενη, η αξία των πωλήσεων των υπηρεσιών που επηρεάζονται από την παράβαση δύναται να προσδιορισθεί εναλλακτικά από τον κύκλο εργασιών (ή ποσοστό επί αυτού) που θα πραγματοποιούσαν οι συμπράττουσες επιχειρήσεις από την εκτέλεση των έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής. Το μέγεθος αυτό είναι αντιπροσωπευτικό του οικονομικού αντικειμένου των υπό διερεύνηση συμφωνιών κατανομής, σε σχέση με τα έσοδα από τη σχετική αγορά προϊόντων που οριοθετείται με βάση το κριτήριο της εναλλαξιμότητας. Βάσει της πρακτικής εθνικών αρχών ανταγωνισμού, ο προϋπολογισμός των εκάστοτε δημοπρατούμενων έργων που αποτέλεσαν αντικείμενο χειραγώγησης μεταξύ των συμπραττουσών επιχειρήσεων συνιστά ασφαλές κριτήριο για τον προσδιορισμό του κύκλου εργασιών που επηρεάζεται άμεσα από τις πρακτικές νόθευσης διαγωνισμών¹²⁹⁰.

¹²⁸⁹ Βλ. Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κατευθυντήριες γραμμές για τη μέθοδο υπολογισμού των προστίμων που επιβάλλονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 23 παράγραφος 2 σημείο α) του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003, ΕΕ 2006 C 210/02, παρ. 12.

¹²⁹⁰ Βλ. αντίστοιχα απόφαση Ολλανδικής Αρχής Ανταγωνισμού [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF/WD\(2016\)33/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF/WD(2016)33/en/pdf), απόφαση της Τσέχικης Αρχής Ανταγωνισμού [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF/WD\(2016\)14/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF/WD(2016)14/en/pdf) και της Ουγγρικής Αρχής Ανταγωνισμού [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF/WD\(2016\)14/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF/WD(2016)14/en/pdf). Βλ. και Ανακοίνωση της Γαλλικής Αρχής Ανταγωνισμού για τον υπολογισμό των προστίμων της 16¹⁵ Μαΐου 2011, παρ. 67-68.

731. Βάσει των ανωτέρω, η Επιτροπή Ανταγωνισμού κρίνει ότι είναι ενδεδειγμένη εν προκειμένω, κατά την άσκηση της ευρείας διακριτικής της ευχέρειας, η εν μέρει απόκλιση από τη μεθοδολογία που εισάγεται με την προαναφερόμενη Ανακοίνωση. Και τούτο διότι η κατωτέρω μεθοδολογία αποτυπώνει κατά τον πληρέστερο και ακριβέστερο δυνατό τρόπο το ειδικότερο οικονομικό αντικείμενο της διαπιστωθείσας παράβασης της περιόδου 2005 - 2012, τηρουμένων των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχείρισης. Ταυτοχρόνως, λαμβάνει υπόψη τη σοβαρότητα της παράβασης και την πραγματική έκταση συμμετοχής σε αυτή κάθε συμπράττουσας επιχείρησης, και διασφαλίζει αρκούντως, τόσο τον τιμωρητικό όσο και τον επιδιωκόμενο αποτρεπτικό χαρακτήρα του προστίμου.
732. Συγκεκριμένα, ως βάση για τον υπολογισμό του προστίμου στην κρινόμενη υπόθεση, λαμβάνεται το άθροισμα των προϋπολογισμών των έργων, τα οποία διαπιστώθηκε κατά τα ανωτέρω ότι αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής και στην χειραγώγηση των οποίων συμμετείχε έκαστη συμπράττουσα επιχείρηση¹²⁹¹.

Πίνακας 1: Προϋπολογισμοί κατανεμηθέντων έργων ως βάση υπολογισμού του προστίμου

α/α	Έργα	Προϋπολογισμοί Έργων χωρίς Η/Μ και χωρίς ΦΠΑ	Συμπράττουσες εταιρίες που συμμετείχαν στη χειραγώγηση των έργων
1	ΜΕΤΡΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	[...]	FCC, ALPINE
2	ΜΕΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ	[...]	FCC, ALPINE
3	ΜΕΤΡΟ ΑΙΓΑΛΕΩ-ΧΑΪΔΑΡΙ	[...]	FCC, ALPINE
4	ΜΕΤΡΟ ΑΓ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ – ΑΝΘΟΥΠΟΛΗ	[...]	FCC, ALPINE
5	ΜΕΤΡΟ 3 ΣΤΑΘΜΟΙ (ΧΟΛΑΡΓΟΣ-ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΚΟΠΕΙΟ-ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ)	[...]	FCC, ALPINE
8	ΚΙΑΤΟ – ΡΟΔΟΔΑΦΝΗ	[...]	ALPINE
9	ΦΛΩΡΙΝΑ-ΝΙΚΗ	[...]	ALPINE
10	ΚΟΡΟΜΗΛΙΑ-ΚΡΥΣΤΑΛΛΟΠΗΓΗ	[...]	ALPINE
11	ΡΕΜΑ ΕΣΧΑΤΙΑΣ	[...]	ALPINE
12	ΔΕΡΒΕΝΙ – ΣΕΡΡΕΣ	[...]	ALPINE, ΙΑΚΟΒΟΥ
13	ΡΟΔΟΔΑΦΝΗ-ΨΑΘΟΠΥΡΓΟΣ-ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΑ	[...]	FCC, ARCHIRODON

¹²⁹¹ Όπως προκύπτουν από τις σχετικές διακηρύξεις και τα στοιχεία που απέστειλαν στην Υπηρεσία οι αναθέτουσες αρχές, αφαιρουμένου του ΦΠΑ και της αξίας των ηλεκτρομηχανολογικών εργασιών, οι οποίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο κατανομής μεταξύ των συμπραττουσών εταιριών (βλ. ανωτέρω υπό IV.2.1.2 και IV.2.1.4).

a/a	Έργα	Προϋπολογισμοί Έργων χωρίς Η/Μ και χωρίς ΦΠΑ	Συμπράττουσες εταιρίες που συμμετείχαν στη χειραγώγηση των έργων
14	ΤΙΘΟΡΕΑ-ΔΟΜΟΚΟΣ	[...]	FCC, ARCHIRODON

Πίνακας 2: Σύνολο προϋπολογισμών έργων στην χειραγώγηση των οποίων συμμετείχε έκαστη συμπράττουσα

Εταιρία	Σύνολο προϋπολογισμών έργων Μετρό (χωρίς Η/Μ και χωρίς ΦΠΑ) στην χειραγώγηση των οποίων συμμετείχε έκαστη συμπράττουσα	Σύνολο προϋπολογισμών έργων ετών 2011- 2012 (χωρίς Η/Μ και χωρίς ΦΠΑ) στην χειραγώγηση των οποίων συμμετείχε έκαστη συμπράττουσα	Σύνολο προϋπολογισμών έργων (χωρίς Η/Μ και χωρίς ΦΠΑ) στην χειραγώγηση των οποίων συμμετείχε έκαστη συμπράττουσα (€)
FCC	[...]	[...]	[...]
APLINE	[...]	[...]	[...]
ARCHIRODON	[...]	[...]	[...]
ΙΑΚΩΒΟΥ	[...]	[...]	[...]

733. Κατά την κρίση των μελών της Επιτροπής Ανταγωνισμού, είναι ενδεδειγμένο εν προκειμένω, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας και της ίσης μεταχείρισης, ως βάση του προστίμου ανά έκαστη συμπράττουσα επιχείρηση να μην ληφθούν υπόψη τα ανωτέρω μεγέθη (Πίνακας 2), τα οποία αποτυπώνουν την συνολική αξία του κατασκευαστικού αντικειμένου των έργων στη χειραγώγηση των οποίων συμμετείχε έκαστη συμπράττουσα, αλλά για τον υπολογισμό της βάσης του προστίμου να ληφθεί υπόψη η αξία του κατασκευαστικού αντικειμένου των έργων στα οποία αποδόθηκε «αναλογία» σε έκαστη συμπράττουσα επιχείρηση και συνεπώς η κατανομή του οικονομικού αντικειμένου της παράβασης ανά εταιρία, όπως αυτή συμφωνήθηκε μεταξύ των συμπραττουσών επιχειρήσεων και προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.1)¹²⁹², και η οποία αποδίδει το μέγεθος και την οικονομική ισχύ έκαστης εξ αυτών στο πλαίσιο αυτής.

734. Ειδικότερα, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, η οικονομική δύναμη κάθε συμπράττουσας επιχείρησης αξιολογήθηκε από την σύμπραξη και αποτυπώθηκε στο πλαίσιο της, στη μεθοδολογία κατανομής των διανεμόμενων μεταξύ των μελών της σύμπραξης έργων. Συγκεκριμένα, τα μέλη της σύμπραξης απέδιδαν στις εμπλεκόμενες στην παρούσα επιχειρήσεις μερίδια και «αναλογίες» επί της αξίας συγκεκριμένων προς κατανομή έργων, είτε βάσει δυναμικότητας (υπολογιζόμενης κυρίως επί του κύκλου εργασιών των συμπραττουσών) είτε [...], ανάλογα με το εύρος των αποκλίσεων δυναμικότητας μεταξύ τους, όπως οι αποκλίσεις αυτές διαμορφώνονταν υπό τις συνθήκες κάθε κύκλου κατανομής έργων και χρονικής περιόδου.

¹²⁹² Ανεξαρτήτως του αν υλοποιήθηκε στην πράξη ή τυχόν μεταγενέστερων προσαρμογών.

735. Συγκεκριμένα, από τα στοιχεία του φακέλου, προκύπτει ότι:

(α) ως προς τα έργα Μετρό: [...]

- [...] ¹²⁹³.

- [...] ¹²⁹⁴¹²⁹⁵.

- [...] ¹²⁹⁶.

Εντός έκαστου κοινοπρακτικού σχήματος, το οικονομικό αντικείμενο έκαστου έργου κατανεμήθηκε [...] μεταξύ των συμπραττουσών που συμμετείχαν στο σχήμα, και συγκεκριμένα:

- [...] ¹²⁹⁷.

- [...] ¹²⁹⁸.

(β) ως προς το «πακέτο» έργων της περιόδου 2011-2012 αποδόθηκε από τη σύμπραξη:

- [...] ¹²⁹⁹,

- [...] ¹³⁰⁰,

- [...] ¹³⁰¹,

- [...] ¹³⁰².

Βάσει των ανωτέρω, η βάση του προστίμου ανά έκαστη συμπράττουσα επιχείρηση διαμορφώνεται ως ακολούθως:

Πίνακας 3: Βάση προστίμου ανά συμπράττουσα επιχείρηση

Εταιρία		Βάση προστίμου (€)
FCC	[...] ¹³⁰³ [...] ¹³⁰⁴ [...] ¹³⁰⁵	[...]
APLINE	[...] ¹³⁰⁶ [...] ¹³⁰⁷ [...] ¹³⁰⁸	[...]

¹²⁹³ [...]

¹²⁹⁴ [...]

¹²⁹⁵ [...]

¹²⁹⁶ [...]

¹²⁹⁷ [...]

¹²⁹⁸ [...]

¹²⁹⁹ [...]

¹³⁰⁰ [...]

¹³⁰¹ [...]

¹³⁰² [...]

¹³⁰³ Προϋπολογισμός έργου «Μετρό Θεσσαλονίκης». Βλ. Πίνακα 1.

¹³⁰⁴ Άθροισμα προϋπολογισμών έργων «Ελληνικό», «Αιγάλεω – Χαϊδάρη» και «Αγ. Αντώνιος – Ανθούπολη». Βλ. Πίνακα 1.

¹³⁰⁵ Προϋπολογισμός έργου «Ροδοδάφνη – Ψαθόπυργος – Παναγοπούλα». Βλ. Πίνακα 1.

¹³⁰⁶ Άθροισμα προϋπολογισμών έργων «Ελληνικό», «Αιγάλεω – Χαϊδάρη» και «Αγ. Αντώνιος – Ανθούπολη». Βλ. Πίνακα 1.

¹³⁰⁷ Προϋπολογισμός έργου «Σταθμοί». Βλ. Πίνακα 1.

¹³⁰⁸ Άθροισμα προϋπολογισμών έργων «Φλώρινα – Νίκη», «Κορομηλία – Κρυσταλλοπηγή», «Ρέμα Εσχατιάς» και «Δερβένι – Σέρρες».

ARCHIRODON	[...]	[...]
ΙΑΚΩΒΟΥ	[...]	[...]

**IV.2.6.2.2 Εφαρμογή των κριτηρίων για τον καθορισμό του προστίμου –
Προσδιορισμός ποσοστού 0% - 30% επί της βάσης του προστίμου**

736. Όπως προαναφέρθηκε, για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, η Επιτροπή Ανταγωνισμού συνεκτιμά μία σειρά από παράγοντες που σχετίζονται, πρωτίστως, με τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παράβασης. Εν προκειμένω, με βάση τα στοιχεία του φακέλου, προκύπτουν τα ακόλουθα:

IV.2.6.2.2.1 Σοβαρότητα της παράβασης

737. Προκειμένου να αξιολογηθεί η σοβαρότητα παράβασης, η Επιτροπή λαμβάνει, ιδίως, υπόψη της το είδος της παράβασης, τα αντιανταγωνιστικά αποτελέσματα που προκλήθηκαν ή απειλήθηκε να προκληθούν στην αγορά, το ειδικό βάρος της κάθε επιχείρησης στη σχετική αγορά, το οικονομικό όφελος που αποκόμισε ο παραβάτης, εφόσον είναι δυνατό να υπολογιστεί το ύψος του, την οικονομική δύναμη της επιχείρησης που παραβιάζει τους κανόνες ανταγωνισμού στη σχετική αγορά, καθώς και την έκταση της γεωγραφικής αγοράς^{1309,1310}. Εν προκειμένω σε σχέση με τα εν λόγω επιμέρους κριτήρια περί της σοβαρότητας της υπό εξέταση παράβασης λεκτέα είναι τα εξής:

IV.2.6.2.2.1.1 Φύση της παράβασης

738. Όπως καταδείχθηκε ανωτέρω, οι συμπράττουσες επιχειρήσεις προέβησαν, στο πλαίσιο κοινού και ενιαίου σχεδίου, σε οριζόντιες συμφωνίες ή /και εναρμονισμένες πρακτικές με αντικείμενο τη χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων και την κατανομή της εν λόγω αγοράς μεταξύ τους. Κατά πάγια πρακτική και νομολογία, η εν λόγω σύμπραξη έχει από τη φύση της πρόδηλα περιοριστικό του ανταγωνισμού περιεχόμενο και συνιστά κατάφωρη παραβίαση των άρθρων 1 του ν. 3959/2011 (πρώην άρθρο 1 του ν. 703/77) και 101 ΣΛΕΕ. Οι επιβαλλόμενες κυρώσεις για τέτοιου είδους συμπράξεις, οι οποίες συνιστούν ιδιαιτέρως σοβαρές παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού, θα πρέπει να είναι αυστηρές και παραδειγματικές, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας¹³¹¹.

IV.2.6.2.2.1.2 Πραγματικός (ή δυνητικός) αντίκτυπος στην αγορά

739. Το ανωτέρω είδος παράβασης συνιστά εξ αντικειμένου περιορισμό του ανταγωνισμού ιδιαίτερης σοβαρότητας. Τα στοιχεία του φακέλου καταδεικνύουν εν προκειμένω με σαφήνεια τη συστηματική πραγματοποίηση συναντήσεων ή άλλων επαφών με αντιανταγωνιστικό περιεχόμενο για μακρά χρονική περίοδο, την ύπαρξη μηχανισμών

¹³⁰⁹ Ανάλογα προβλέπονται και στις Κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την επιβολή προστίμων κατ' εφαρμογή του άρθρου 23 του Κανονισμού (ΕΚ) 1/2003.

¹³¹⁰ Βλ. σημεία 10-11 της Ανακοίνωσης.

¹³¹¹ Βλ. σημείο 11 της Ανακοίνωσης.

διασφάλισης και εποπτείας τήρησης των συμφωνηθέντων, καθώς και την υλοποίηση των περισσότερων από τις εκφάνσεις της υπό κρίση σύμπραξης.

IV.2.6.2.2.1.3 Οικονομική δύναμη των συμπράττουσών επιχειρήσεων

740. Τα μέρη της παρούσας διαδικασίας συνιστούν αλλοδαπές εταιρίες, οι τρεις εκ των οποίων με σημαντική παρουσία στο εξωτερικό και σποραδική παρουσία στον κατασκευαστικό κλάδο στην Ελλάδα (για το μέγεθος και την οικονομική ισχύ έκαστης από αυτές στο πλαίσιο αυτής βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV).

IV.2.6.2.2.1.4 Οικονομικό όφελος που αποκόμισαν ή επιδίωξαν να αποκομίσουν οι παραβάτες

741. Δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί τυχόν οικονομικό όφελος που απεκόμισε εκάστη συμπράττουσα επιχείρηση.

IV.2.6.2.2.1.5 Έκταση της γεωγραφικής αγοράς

742. Η εξεταζόμενη σύμπραξη αφορά στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας.

IV.2.6.2.2.1.6 Είδος συμμετοχής στην παράβαση

743. Οι συμπράττουσες επιχειρήσεις είναι αυτουργοί της υπό κρίση παράβασης.

IV.2.6.2.2.2 Διάρκεια της παράβασης

744. Σύμφωνα με πάγια ενωσιακή νομολογία, ο συντελεστής βαρύτητας επί της βάσης του προστίμου υπολογίζεται για όλη τη χρονική διάρκεια της συμμετοχής έκαστης συμπράττουσας επιχείρησης στην παράβαση. Το γεγονός ότι κάποια από τις συμπράττουσες επιχειρήσεις δεν έλαβε μέρος καθ' όλη τη διάρκεια ή έλαβε μέρος κατ' εξακολούθηση σε όλη την έκταση του αντι-ανταγωνιστικού σχεδίου, ή είχε περιορισμένο/περιθωριακό σχετικά ρόλο κατά το μέρος της συμμετοχής της στη σύμπραξη, αποτελούν στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη στο στάδιο του προσδιορισμού της σοβαρότητας της παράβασης και της επιμέτρησης της ποινής¹³¹².

745. Εν προκειμένω, η διάρκεια της διαπιστωθείσας παράβασης εκτείνεται για μεγάλη χρονική περίοδο, δηλαδή από το 2005 έως το 2012. Ο διαρκής χαρακτήρας της παράβασης και η συμμετοχή κάθε συμπράττουσας επιχείρησης στην εν λόγω ενιαία και διαρκή παράβαση περιγράφεται στην ενότητα IV.2.2.5.

746. Κατά την κρίση των μελών της Επιτροπής Ανταγωνισμού, είναι ενδεδειγμένο εν προκειμένω και μόνο για τους σκοπούς του υπολογισμού του βασικού ποσού του προστίμου, να ληφθούν υπόψη στην κρινόμενη υπόθεση, τηρουμένων των αρχών της αναλογικότητας και της επιείκειας, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της υπό κρίση αγοράς, και ιδίως η περιοδικότητα της προκήρυξης διαγωνισμών δημοσίων έργων και η

¹³¹² Βλ. ενδεικτικά ΔΕΚ C-49/92, *Anic Partecipazioni SpA*, σκ. 78-81, 83-85, 90 και 203, και C-204/00, *Aalborg Portland κλπ*, σκ. 83 επ, και 92.

συνακόλουθη κυκλικότητα των πρακτικών που διαπιστώθηκαν, και συνεπώς, να μην συνυπολογισθούν κατά την επιμέτρηση του προστίμου χρονικές περιόδοι όπου παρατηρούνται κενά στη χρονική ακολουθία των ευρημάτων του φακέλου μεταξύ των διαφόρων κύκλων έργων. Βάσει των ανωτέρω, λαμβάνονται υπόψη [...] μήνες για την FCC, [...] για την ALPINE, [...] για την ARCHIRODON και [...] για την ΙΑΚΩΒΟΥ¹³¹³, οι οποίοι αναγόμενοι επί της συνολικής διάρκειας της παράβασης ([...] ακέρατοι ημερολογιακοί μήνες) ανέρχονται σε ποσοστό [...] % για την FCC, σε [...] % για την ALPINE, σε [...] % για την ARCHIRODON και σε [...] % για την ΙΑΚΩΒΟΥ. Ως εκ τούτου η βάση του προστίμου διαμορφώνεται ως ακολούθως:

Πίνακας 4: Αναπροσαρμογή βάσης προστίμου ανά συμπράττουσα επιχείρηση δυνάμει διάρκειας

Εταιρία		Βάση προστίμου (€)
FCC	[...]	[...]
ALPINE	[...]	[...]
ARCHIRODON	[...]	[...]
ΙΑΚΩΒΟΥ	[...]	[...]

747. Ως μητρική της ALPINE, η FCC ενέχεται για [...] μήνες, οι οποίοι ανέρχονται σε ποσοστό [...] %.
748. Σύμφωνα με την Ανακοίνωση για τον υπολογισμό των προστίμων, η οποία αποτυπώνει ως προς το σημείο αυτό πάγια κοινοτική πρακτική, στις περιπτώσεις των οριζόντιων συμπράξεων που αφορούν σε κατανομή αγορών, έκφανση της οποίας είναι και οι πρακτικές χειραγώγησης διαγωνισμών, ο συντελεστής βαρύτητας, ήτοι το ποσοστό επί των ακαθαρίστων εσόδων της επιχείρησης που αφορούν στην παράβαση, ορίζεται στα ανώτερα όρια της κλίμακας 0% - 30%, προκειμένου οι εν λόγω πρακτικές να τιμωρούνται αυστηρά και παραδειγματικά, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας¹³¹⁴. Η διαπιστωθείσα παράβαση της περιόδου 2005 - 2012 εμπίπτει ευθέως στις ως άνω περιπτώσεις, καθώς αφορά σε οριζόντια σύμπραξη που ενέχει πολύ σοβαρούς περιορισμούς του ανταγωνισμού, στο σύνολό της και σε κάθε επιμέρους πτυχή της.
749. Λαμβάνοντας συνολικά υπόψη τα προεκτεθέντα κριτήρια και στοιχεία, ιδίως δε την αυξημένη σοβαρότητα και μεγάλη διάρκεια της διαπιστωθείσας παράβασης, καθώς και την έμπρακτη συμμετοχή καθεμίας από τις συμπράττουσες επιχειρήσεις σε αυτήν, προσδιορίζεται ως βασικό πρόστιμο για τη διαπιστωθείσα στο ως άνω σκεπτικό παράβαση των άρθρων 1 του ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ, ποσοστό [...] % επί της αναλογίας που αντιστοιχεί σε έκαστη συμπράττουσα επιχείρηση (βλ. ανωτέρω Πίνακας 3 και 4) επί του αθροίσματος των προϋπολογισμών των έργων, που διαπιστώνεται με την παρούσα ότι κατανεμήθηκαν μεταξύ των συμπραττουσών επιχειρήσεων (βλ. ανωτέρω

¹³¹³ Μεθοδολογικά, η διάρκεια εκφράζεται ως συντελεστής επί της βάσης του προστίμου, όπως προσδιορίστηκε ανωτέρω. Βλ. Πίνακα 3.

¹³¹⁴ Βλ. Ανακοίνωση σημείο 14.

Πίνακας 1 και 2), ως ισοδύναμο, εναλλακτικό και αντιπροσωπευτικό μέγεθος της αξίας των πωλήσεων των υπηρεσιών που επηρεάστηκαν από τη διαπιστωθείσα παράβαση. Συνεπώς, μετά την εφαρμογή του ποσοστού αυτού, το βασικό ποσό του προστίμου για κάθε συμπράττουσα επιχείρηση και για τη διάρκεια συμμετοχής κάθε μίας στην παράβαση, όπως υπολογίσθηκε ανωτέρω υπό παρ. 714, διαμορφώνεται ως ακολούθως:

Πίνακας 5: Βασικό ποσό προστίμου ανά συμπράττουσα εταιρία

Εταιρία		Βασικό Ποσό Προστίμου (€)
FCC	[...]	[...]
ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΥΘΥΝΗΣ FCC ΩΣ ΜΗΤΡΙΚΗ ΤΗΣ ALPINE	[...]	[...]
<i>FCC ΣΥΝΟΛΟ</i>		[...]
APLINE	[...]	[...]
ARCHIRODON	[...]	[...]
ΙΑΚΩΒΟΥ	[...]	[...]

IV.2.6.3 ΕΠΙΒΑΡΥΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΛΑΦΡΥΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ

750. Το βασικό ποσό του προστίμου μπορεί να προσαυξάνεται, εάν συντρέχουν επιβαρυντικές περιστάσεις, όπως όταν η συμπράττουσα επιχείρηση έχει διαπράξει στο παρελθόν διαπιστωμένη παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού, όταν αρνήθηκε να συνεργαστεί ή αποπειράθηκε να παρεμποδίσει την Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού κατά τη διεξαγωγή της έρευνάς της επί της συγκεκριμένης υπόθεσης, ή όταν η συμπράττουσα επιχείρηση είχε ηγετικό ρόλο στην παράνομη συμπεριφορά ή είχε προτρέψει άλλες επιχειρήσεις να την υιοθετήσουν¹³¹⁵. Επισημαίνεται, ότι στην περίπτωση που η συμπράττουσα επιχείρηση αρνήθηκε να συνεργαστεί ή αποπειράθηκε να παρεμποδίσει την Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού κατά τη διεξαγωγή της έρευνάς της επί υπόθεσης, απόκειται στη διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής Ανταγωνισμού να επιβάλει με απόφασή της αυτοτελώς κυρώσεις για παρεμπόδιση ή δυσχέραση των ερευνών της, βάσει των άρθρων 38 ή 39 του ν. 3959/2011 αντίστοιχα, ή να θεωρήσει το ίδιο αυτό γεγονός ως επιβαρυντική περίπτωση κατά την επιμέτρηση του προστίμου για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού¹³¹⁶.

751. Εν προκειμένω, δεν διαπιστώνονται επιβαρυντικές ή ελαφρυντικές περιστάσεις.
Αναλυτικά:

¹³¹⁵ Βλ. σημείο 14 της Ανακοίνωσης της ΕΑ «Κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων».

¹³¹⁶ Βλ. σχετικά Faul & Nickray, *The EU Law of Competition*, 3d ed., 2014 p. 1296 ff και την εκεί αναφερόμενη ενωσιακή πρακτική και νομολογία. Βλ. περαιτέρω σχετικά ΠΕΚ Τ-384/06, *IBP and International Building Products France*, σκ. 109, και Τ-236/01 κλπ, *Tokai Carbon*, σκ. 312, καθώς και ΔΕΚ C-308/04, *SGL Carbon*, Συλλ. 2006, I-5977, σκ. 64. Βλ. επίσης Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κατευθυντήριες γραμμές για τη μέθοδο υπολογισμού των προστίμων, παρ. 28.

752. Η εταιρία FCC¹³¹⁷ προέβαλε σειρά λόγων που η Επιτροπή πρέπει να λάβει υπόψη της κατά την επιμέτρηση των κυρώσεων και η ARCHIRODON¹³¹⁸ επικαλέσθηκε υπέρ της σειρά ελαφρυντικών περιστάσεων. Σύμφωνα με την FCC, η Επιτροπή κατά την επιμέτρηση του προστίμου, με βάση την αρχή της αναλογικότητας και υπό το πρίσμα των ιδιαίτερων εκάστοτε συνθηκών, θα πρέπει να λάβει υπόψη της ότι (α) η όποια αποδιδόμενη συμμετοχή της είναι περιφερειακή και μόνον, (β) έχει παύσει την αποδιδόμενη παράβαση ήδη προ πολλού, (γ) δεν είχε καμία επίγνωση των αποδιδόμενων παραβάσεων, ούτε πρόθεση περιορισμού του ανταγωνισμού, ούτε και αποκόμισε οποιοδήποτε οικονομικό όφελος εξ αυτών, (δ) πίστευε απολύτως στο σύννομο των ενεργειών της, αφού ποτέ δεν είχε εγερθεί η παραμικρή αμφιβολία για την νομιμότητα της σύστασης και λειτουργίας κοινοπραξιών τεχνικών εταιρειών για συμμετοχή σε δημόσιους διαγωνισμούς, (ε) η παράβαση ουδέποτε πραγματοποιήθηκε ή εφαρμόστηκε και ουδέποτε επήλθε οποιοσδήποτε περιορισμός κατ' αποτέλεσμα ούτε και τεκμηριώνεται τέτοιο αποτέλεσμα, και (στ) συνεργάστηκε πλήρως με την Επιτροπή.
753. Η εταιρία ARCHIRODON προέβαλε τον ισχυρισμό ότι η συμμετοχή της στην σύμπραξη ήταν ιδιαιτέρως περιορισμένη και ως εκ τούτου πληρούνται όλα τα κριτήρια για την κατάφαση ελαφρυντικής περίπτωσης στην ίδια λόγω του παθητικού ρόλου της στη σύμπραξη, καθώς (α) δεν μετείχε σε καμία από τις συναντήσεις των λοιπών εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, ενώ ο ρόλος της στη σύμπραξη ήταν περιθωριακός, (β) ο [...] έχει δηλώσει επανειλημμένα στις καταθέσεις του ενώπιον της ΓΔΑ ότι αμφιβάλει σχετικά με την συμμετοχή της ARCHIRODON στη σύμπραξη και (γ) η εταιρία εισήλθε μεταγενέστερα σε σύγκριση με τις λοιπές εμπλεκόμενες επιχειρήσεις στα υπό εξέταση έργα.
754. Οι ανωτέρω ισχυρισμοί απορρίπτονται ως αβάσιμοι για τους ακόλουθους λόγους:
755. Όπως έχει επανειλημμένως αναφερθεί, για τους σκοπούς διαπίστωσης παράβασης των άρθρων 1 του ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ, είναι αδιάφορη η υποκειμενική πρόθεση της παραβάτιδας εταιρίας ούτε την απαλλάσσει από την ευθύνη για την παράβαση των προαναφερόμενων διατάξεων, τυχόν πεποιθήση της ότι ενεργούσε σύμφωνα με το νόμο¹³¹⁹. Περαιτέρω, βάσει της κείμενης εθνικής νομοθεσίας (άρθρο 25 του ν. 3959/2011)¹³²⁰, για να ασκήσει την εξουσία επιβολής προστίμου λόγω παράβασης των

¹³¹⁷ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 382/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας FCC.

¹³¹⁸ Βλ. το υπ' αριθ. πρωτ. 360/26.09.2016 Υπόμνημα της εταιρίας ARCHIRODON.

¹³¹⁹ Βλ. ενδεικτικά ΔΕφαΘ 1001/2006, σκ. 20.

¹³²⁰ Ούτε και βάσει του ενωσιακού δικαίου. Όπως έχει ήδη κριθεί (βλ. ΔΕΕ C-681/11 *Schenker & Co. AG*, σκ. 34-35), από το γράμμα του άρθρου 5 του Κανονισμού 1/2003, το οποίο καθορίζει τις αρμοδιότητες των αρχών ανταγωνισμού των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εφαρμογή των άρθρων 101 ΣΛΕΕ και 102 ΣΛΕΕ, δεν προκύπτει ότι η άσκηση των προβλεπόμενων σε αυτό εξουσιών των αρχών ανταγωνισμού, μεταξύ των οποίων και η επιβολή προστίμου για διαπιστωθείσα παράβαση των ανωτέρω διατάξεων, προϋποθέτει τη συνδρομή υποκειμενικών προϋποθέσεων (δόλου ή αμέλειας), κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 25 παράγραφος 3 του εν λόγω Κανονισμού, το οποίο ρυθμίζει την άσκηση των εξουσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε περίπτωσης παραβίασης των εν λόγω διατάξεων. Εάν τα κράτη μέλη, ασκώντας τη σχετική διακριτική τους ευχέρεια, θεσπίσουν υποκειμενικές προϋποθέσεις για την επιβολή προστίμου για διαπιστωθείσα παράβαση στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 5 του Κανονισμού 1/2003 (*quod non* εν

κανόνων ανταγωνισμού, ενωσιακών ή εθνικών, η Επιτροπή Ανταγωνισμού δεν υποχρεούται να αποδείξει τη συνδρομή υπαιτιότητας (δόλου ή αμέλειας) στο πρόσωπο της παραβάτιδας επιχείρησης.

756. Σε κάθε περίπτωση, κατά πάγια ενωσιακή νομολογία, για την κατάφαση της συνδρομής υπαιτιότητας (δόλου ή αμέλειας) αρκεί η παραβάτιδα επιχείρηση να μην μπορεί να αγνοεί ότι η συμπεριφορά της είναι αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, ανεξάρτητα από το αν είχε ή όχι επίγνωση της παράβασης των συγκεκριμένων κανόνων¹³²¹. Εξάλλου, η εκ προθέσεως προσπάθεια περιορισμού του ανταγωνισμού ή έστω η γνώση ότι η συμπεριφορά έχει αντιανταγωνιστικό αντικείμενο είναι αυταπόδεικτη στις περιπτώσεις καρτελικών συμπράξεων, όπως η προκειμένη. Περαιτέρω, επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους διαθέτουν τα στελέχη και τα νομικοοικονομικά μέσα που χρειάζονται για να μπορούν να αξιολογήσουν τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους και τις επιπτώσεις της συμπεριφοράς αυτής εξ επόψεως δικαίου του ανταγωνισμού¹³²².
757. Εν προκειμένω, οι ισχυρισμοί της FCC περί μη συνδρομής υπαιτιότητας στην ίδια ή περί έλλειψης επίγνωσης της αντι-ανταγωνιστικής φύσης και του αντι-ανταγωνιστικού σκοπού στην επίτευξη του οποίου συνέβαλε με τις πράξεις της (απόσυρση από τη διαγωνιστική διαδικασία έναντι ανταλλαγμάτων) απορρίπτονται ως αβάσιμοι, διότι ενόψει αφενός του μεγέθους της εταιρίας και της διεθνούς δραστηριοποίησής της και εμπειρίας της στον υπό εξέταση κλάδο και αφετέρου του προδήλως αντι-ανταγωνιστικού χαρακτήρα των πρακτικών χειραγώγησης διαγωνισμών δημοσίων έργων, εξ επόψεως όχι μόνο δικαίου του ανταγωνισμού αλλά και δημοσίων συμβάσεων, η εν λόγω εταιρία δεν μπορεί να αγνοούσε ότι η συμπεριφορά της ήταν αντίθετη στους προαναφερόμενους κανόνες¹³²³. Όπως εξάλλου προαναφέρθηκε, σε αντίθεση με όσα ισχυρίζεται η εταιρία, με την παρούσα Απόφαση δεν χαρακτηρίζονται παράνομες αυτές καθεαυτές οι κοινοπρακτικές συνεργασίες μεταξύ εργοληπτικών επιχειρήσεων, αλλά η αξιοποίησή τους ως εργαλείου χειραγώγησης διαγωνισμών δημοσίων έργων, διάκριση που η FCC ήταν σε θέση να γνωρίζει ενόψει των ανθρώπινων, οικονομικών και υλικών πόρων που είχε στη διάθεσή της για να αξιολογήσει τη νομιμότητα της συμπεριφοράς τους.
758. Περαιτέρω, όπως έχει επανειλημμένως αναφερθεί, για τους σκοπούς διαπίστωσης παράβασης των άρθρων 1 του ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ, είναι αδιάφορη και η τήρηση στην πράξη ή η υλοποίηση των συμφωνηθέντων ή ακόμη η επέλευση αντι-ανταγωνιστικών αποτελεσμάτων, εφόσον η διαπιστούμενη παράβαση, όπως η προκειμένη καρτελική σύμπραξη, είναι από τη φύση της περιοριστική του ανταγωνισμού και ως εκ τούτου, τεκμαίρεται η δυνατότητα επέλευσης τέτοιων αποτελεσμάτων.

προκειμένω), τότε οι προϋποθέσεις αυτές πρέπει να είναι τουλάχιστον εξίσου αυστηρές με την υποκειμενική προϋπόθεση που προβλέπει το άρθρο 23 του Κανονισμού 1/2003 για την αντίστοιχη εξουσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

¹³²¹ Βλ. ΔΕΕ C-681/11 *Schenker & Co. AG*, σκ. 37 με παραπομπές στη νομολογία.

¹³²² Βλ. ενδεικτικά ΔιοικΕφΑθ 2194/2004.

¹³²³ Βλ. ΠΕΚ T-143/89, *Ferriere Nord*, σκ. 41-42, T-45/98 *Krupp Thyssen*, σκ. 200, καθώς και ΔΕΚ 246/86, *Belasco κ.αλ.*, σκ. 41 και 96/82, *IAZ*, σκ. 45.

759. Κατά την επιμέτρηση του προστίμου, η τυχόν μη εφαρμογή στην πράξη των συμφωνηθέντων λαμβάνεται υπόψη όταν η καρτελική σύμπραξη ως σύνολο συμφωνιών δεν εφαρμόστηκε από τις μετέχουσες σε αυτή επιχειρήσεις και συνεκτιμάται κατά την αξιολόγηση των συγκεκριμένων επιπτώσεων της παράβασης στην αγορά για τους σκοπούς αξιολόγησης της σοβαρότητάς της και τον υπολογισμό του βασικού ποσού προστίμου¹³²⁴. Ως προς έκαστη συμμετέχουσα επιχείρηση το γεγονός ότι αυτή δεν εφάρμοσε τα συμφωνηθέντα δεν συνιστά αφεαυτού ελαφρυντική περίσταση¹³²⁵. Ιδιαίτερα περιορισμένη συμμετοχή στη σύμπραξη αναγνωρίζεται ως ελαφρυντική περίσταση, όταν η παραβάτιδα επιχείρηση όχι μόνο απέφυγε να εφαρμόσει την αντι-ανταγωνιστική συμφωνία στην πράξη, αλλά και υιοθέτησε ανταγωνιστική συμπεριφορά στην αγορά¹³²⁶. Τα ανωτέρω ουδόλως στοιχειοθετούνται εν προκειμένω. Απεναντίας, όπως προαναφέρθηκε (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 494 και 523), αφενός η διαπιστωθείσα καρτελική σύμπραξη υλοποιήθηκε και οι περισσότερες από τις εκφάνσεις της τέθηκαν σε εφαρμογή, γεγονός που συνεκτιμήθηκε επαρκώς κατά την αξιολόγηση της βαρύτητας της σύμπραξης στην οποία συμμετείχε η FCC (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.6.2.2.1), και αφετέρου η FCC δεν προσκόμισε αποδείξεις ότι κατά τη διάρκεια της περιόδου κατά την οποία συμμετείχε στην διαπιστωθείσα καρτελική σύμπραξη, απείχε κατ' ουσίαν από την εφαρμογή αυτής, ακολουθώντας ανταγωνιστική συμπεριφορά στην αγορά, αλλά το αντίθετο ακριβώς καταδεικνύεται από τα στοιχεία του φακέλου.

760. Επιπροσθέτως, κατά πάγια νομολογία, το γεγονός ότι μια επιχείρηση δεν αποκόμισε κανένα όφελος από την παράβαση στην οποία συμμετείχε δεν εμποδίζει την επιβολή προστίμου, διότι διαφορετικά το πρόστιμο θα έχανε τον αποτρεπτικό του χαρακτήρα. Κατά συνέπεια, η αρχή ανταγωνισμού δεν είναι υποχρεωμένη, προκειμένου να καθορίσει το ύψος των προστίμων ανά επιχείρηση, να λάβει υπόψη τη μη αποκόμιση κέρδους από την διαπιστωθείσα παράβαση¹³²⁷. Εν προκειμένω, κατά την αξιολόγηση της βαρύτητας της παράβασης συνεκτιμήθηκε επαρκώς ότι δεν μπορεί να υπολογισθεί το πραγματικό όφελος που οι συμπράττουσες είχαν από την διαπιστωθείσα σύμπραξη (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.6.2.2.1.4), ενώ η ακολουθούμενη στην παρούσα μεθοδολογία υπολογισμού του προστίμου ανά συμπράττουσα επιχείρηση λαμβάνει επαρκώς υπόψη της το οικονομικό αντικείμενο της διαπιστωθείσας παράβασης και το όφελος που κάθε μία από αυτές θα αποκόμιζε από τη συμμετοχή της στη σύμπραξη, βάσει της κατανομής του εργοληπτικού αντικειμένου στο πλαίσιο της (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.6.2.1). Υπενθυμίζεται ότι, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, η FCC διεκδίκησε και διαπραγματεύθηκε το ύψος των ανταλλαγμάτων που θα λάμβανε από τη συμμετοχή της στη σύμπραξη (βλ. ανωτέρω υπό ενότητες IV.2.1.2 και IV.2.1.4).

761. Εξάλλου, δεδομένης της εγγενούς σοβαρότητας της υπό κρίση παράβασης δεν δικαιολογείται εν προκειμένω η αναγνώριση ελαφρυντικής περιστασης λόγω έλλειψης

¹³²⁴ Βλ. ΠΕΚ T-220/00, *Cheil Jedang Corp.*, σκ. 189.

¹³²⁵ Βλ. ΠΕΚ T-308/94, *Cascades SA*, σκ. 230, και T-71/03, T-74/03, T-87/03 και T-91/03, *Tokai Carbon κ.α.*, σκ. 297.

¹³²⁶ Βλ. ΠΕΚ T-406/09, *Donau Chemie*, σκ. 143- 144.

¹³²⁷ Βλ. ΠΕΚ T-406/09, *Donau Chemie*, σκ. 145.

επιπτώσεων της παράβασης στην αγορά, τούτο δε ακόμα και αν η FCC είχε προσκομίσει σχετικά αποδεικτικά στοιχεία προς τούτο, *quod non*. Επαναλαμβάνεται δε, ότι η διαπιστωθείσα καρτελική σύμπραξη υλοποιήθηκε και οι περισσότερες από τις εκφάνσεις της τέθηκαν σε εφαρμογή (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 494 και 523), και κατά συνέπεια αξιολογείται ότι είχαν και πραγματικό αντίκτυπο στην αγορά.

762. Περαιτέρω, κατά πάγια ενωσιακή νομολογία για τον καθορισμό της τάξης μεγέθους των προστίμων τα χαρακτηριστικά που συνεκτιμώνται είναι κατ' αρχήν εκείνα που προκύπτουν από την όλη παράβαση εν γένει, στην οποία συμμετείχε κάθε παραβάτιδα επιχείρηση¹³²⁸. Το ειδικό βάρος της συμμετοχής κάθε μίας από αυτές στην παράβαση συνεκτιμάται κατά την αξιολόγηση της συνδρομής τυχόν επιβαρυντικών ή ελαφρυντικών περιστάσεων που συντρέχουν στην περίπτωση εκάστης εμπλεκόμενης επιχείρησης¹³²⁹. Βάσει των ανωτέρω, ορθώς μια αρχή ανταγωνισμού, ορίζει, ενόψει του καθορισμού του βασικού ποσού του προστίμου, το ίδιο ποσοστό επί του σχετιζόμενου με την παράβαση κ.ε. για όλους τους μετέχοντες σε αυτή, και αυξάνει ή μειώνει το βασικό ποσό που έχει καθοριστεί κατά τα ανωτέρω για καθέναν από τους μετέχοντες, σε συνάρτηση με τις επιβαρυντικές ή τις ελαφρυντικές περιστάσεις που συντρέχουν ως προς αυτόν, προκειμένου να ληφθεί υπόψη το ειδικό βάρος της συμμετοχής του στη σύμπραξη¹³³⁰. Σε κάθε περίπτωση, μικρή σημασία έχει εάν η μείωση του επιβληθέντος στην παραβάτιδα προστίμου έπρεπε να είναι απόρροια της μείωσης, ως προς αυτήν, του βασικού ποσού του προστίμου ή της αναγνώρισης ελαφρυντικών γι' αυτήν περιστάσεων. Καθοριστικό είναι αν οι περιστάσεις που αυτή επικαλείται δικαιολογούν την επιβολή σε αυτή μικρότερου προστίμου¹³³¹.

763. Στο πλαίσιο αυτό, η παθητική ή μιμητική συμμετοχή μιας επιχείρησης στην παράβαση συνεπάγεται ότι η ενδιαφερόμενη επιχείρηση δεν έχει ενεργό συμμετοχή στην κατάρτιση συμφωνίας ή συμφωνιών αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού. Ως στοιχεία από τα οποία συνάγεται ο παθητικός ρόλος μιας επιχείρησης στο εσωτερικό της σύμπραξης μπορούν να ληφθούν υπόψη ο αισθητά σποραδικότερος χαρακτήρας των συμμετοχών της στις συσκέψεις σε σχέση με τα τακτικά μέλη της σύμπραξης, καθώς και η όψιμη είσοδός της στην αγορά που αποτέλεσε το αντικείμενο της παραβάσεως, ανεξαρτήτως της διάρκειας της συμμετοχής της σ' αυτήν, ή ακόμη η ύπαρξη ρητών σχετικών δηλώσεων προερχόμενων από εκπροσώπους τρίτων επιχειρήσεων που μετείχαν στην παράβαση.

764. Τα ανωτέρω δεν στοιχειοθετούνται εν προκειμένω ως προς τις εταιρίες FCC και ARCHIRODON. Και τούτο διότι, καταρχήν η συμμετοχή των ανωτέρω εταιριών στη σύμπραξη δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως σποραδική (βλ. ανωτέρω υπό ενότητες IV.2.2.2.2 και IV.2.2.2.3). Ο Όμιλος FCC συμμετείχε στη νόθευση του συνόλου σχεδόν των διαγωνισμών της περιόδου 2011- 2012, ενώ είχε ενεργό συμμετοχή στη

¹³²⁸ Βλ. ΔΕΚ C-49/92 P, *Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni*, σκ. 152.

¹³²⁹ Βλ. ΠΕΚ T-406/09, *Donau Chemie*, σκ. 93.

¹³³⁰ Βλ. ΠΕΚ T-406/09, *Donau Chemie*, σκ. 93.

¹³³¹ Βλ. ΠΕΚ T-406/09, *Donau Chemie*, σκ. 94.

σύμπραξη από την έναρξη αυτής το 2005, ενώ ως προς την ARCHIRODON και για το χρόνο που συμμετείχε σε αυτή προκύπτουν ικανές ενδείξεις συχνών επαφών με τα μέλη της σύμπραξης μέσω του κοινού σημείου επαφής (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 602). Περαιτέρω, η δομή της διαπιστωθείσας σύμπραξης εν προκειμένω προέβλεπε κατά τα έτη 2011 – 2012 τη διενέργεια επαφών μεταξύ των αλλοδαπών επιχειρήσεων και των λοιπών μελών της σύμπραξης μέσω ενός σημείου επαφής. Ως εκ τούτου, η συμμετοχή τους, όπως αποτυπώνεται στα στοιχεία του φακέλου, δεν είναι αποτέλεσμα της επιλογής τους να μην έχουν ενεργό συμμετοχή στη σύμπραξη, αλλά των μηχανισμών λειτουργίας αυτής καθεαυτής της σύμπραξης. Υπό το πρίσμα δε αυτό αξιολογούνται και οι δηλώσεις του Κ. Λυρίγκου που επικαλείται η ARCHIRODON (βλ. ανωτέρω υπό παρ. 602). Εξάλλου, και οι δυο ανωτέρω εταιρίες συμμετείχαν, κατά το χρόνο συμμετοχής της έκαστη, στους πλέον σημαντικούς μηχανισμούς της νόθευσης, ήτοι στην υποβολή προσφορών κάλυψης και στη μη υποβολή προσφορών έναντι ανταλλάγματος, καθώς και στο μηχανισμό σύναψης διασφαλιστικών συμφωνητικών, η θέση σε εφαρμογή των οποίων εξαρτώνταν ακριβώς από τη συμπεριφορά τους στο πλαίσιο των κρίσιμων διαγωνιστικών διαδικασιών. Και ναι μεν η εταιρία ARCHIRODON εντάχθηκε στη σύμπραξη σε μεταγενέστερο χρόνο, όπως προκύπτει ωστόσο, εντάχθηκε με την πρόθεση να συμμετέχει εφεξής συστηματικά σε αυτή¹³³², το δε γεγονός ότι η λειτουργία της σύμπραξης διακόπηκε έξι μήνες μετά, οφείλεται όχι στη βούληση των συμπραττουσών, αλλά αποκλειστικά σε ξωγενείς παράγοντες και συγκεκριμένα στους επιτόπιους ελέγχους της Επιτροπής Ανταγωνισμού.

765. Ομοίως, η τυχόν μικρότερη διάρκεια συμμετοχής μιας επιχείρησης στην παράβαση ή ο χρόνος που έκαστη συμπράττουσα επιχείρηση έπαυσε να συμμετέχει στην ενιαία και διαρκή παράβαση δεν λαμβάνεται υπόψη ως ελαφρυντική περίπτωση, αλλά συνεκτιμάται κατά τον υπολογισμό της διάρκειας της παράβασης και τούτο έχει ληφθεί επαρκώς υπόψη εν προκειμένω (βλ. ανωτέρω υπό ενότητα IV.2.6.2.2.2, παρ. 746).

766. Επισημαίνεται, ακόμη, ότι η πλήρης συνεργασία με την Επιτροπή Ανταγωνισμού κατά τη διεξαγωγή της έρευνας συνιστά εκ του νόμου υποχρέωση κάθε εταιρίας, για την οποία οι συμπράττουσες επιχειρήσεις δεν μπορούν να επικαλούνται την αναγνώριση ελαφρυντικής περίπτωσης. Επισημαίνεται σχετικώς, ότι, τόσο οι κατευθυντήριες γραμμές της Ε.Α. για τον υπολογισμό προστίμων (παρ. 15) όσο και οι αντίστοιχες κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (παρ. 29), διευκρινίζουν ότι το στοιχείο της συνεργασίας αναγνωρίζεται ως ελαφρυντική περίπτωση μόνο στην περίπτωση που η εμπλεκόμενη επιχείρηση συνεργάστηκε αποτελεσματικά με την Επιτροπή, πέραν του πεδίου εφαρμογής Προγράμματος Επιείκειας και της ΔΔΔ και πέραν των νόμιμων υποχρεώσεών της. Συναφώς, έχει κριθεί ότι η όποια τυχόν ανταπόκριση των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων στα αιτήματα παροχής πληροφοριών βάσει του νόμου και στη διοικητική διαδικασία εν γένει δεν μπορεί να αναγνωριστεί ως ελαφρυντική περίπτωση¹³³³. Πράγματι, σε υποθέσεις οριζόντιων συμπράξεων ιδιαίτερης σοβαρότητας,

¹³³² [...]

¹³³³ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ Τ-213/00, *CMA CGM*, σκ. 303.

η όποια τυχόν συνεργασία θα πρέπει να νοείται στο πλαίσιο του εν λόγω Προγράμματος Επιείκειας ή της ΔΔΔ, δεδομένου ότι η τυχόν αναγνώριση ελαφρυντικής περιστασης εκτός του πλαισίου αυτού θα υπονόμει ευθέως το σκοπό και τη λειτουργία των ανωτέρω εργαλείων, καθώς και την αποτελεσματικότητα των σχετικών διατάξεων εν γένει. Εν προκειμένω, παρά τις επανειλημμένες ευκαιρίες της FCC να ενταχθεί στο Πρόγραμμα Επιείκειας ή στη ΔΔΔ, εκείνη δεν το έπραξε, αρνούμενη οποιαδήποτε ευθύνη για τη συμπεριφορά τους. Κατά συνέπεια, δεν δύναται να της αναγνωριστεί πλέον η επικαλούμενη λόγω συνεργασίας ελαφρυντική περίπτωση.

767. Ως εκ τούτου, ως αβάσιμοι απορρίπτονται στο σύνολό τους οι προαναφερόμενοι περί του αντιθέτου ισχυρισμοί της FCC και της ARCHIRODON.

IV.2.6.4 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΑΝΩΤΑΤΟΥ ΟΡΙΟΥ 10%

768. Όπως προαναφέρθηκε, το τελικώς επιβαλλόμενο πρόστιμο δεν μπορεί να υπερβεί, σε κάθε περίπτωση, ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%) του συνολικού κύκλου εργασιών της επιχείρησης της χρήσης κατά την οποία έπαυσε η παράβαση. Αντίστοιχη διάταξη υφίσταται και στο ενωσιακό δίκαιο. Το ανώτατο αυτό όριο έχει διακριτό και αυτοτελή σκοπό σε σχέση με τον σκοπό των κριτηρίων της σοβαρότητας και της διάρκειας της παράβασης, που αναλύθηκαν ανωτέρω, και έχει ως μοναδική συνέπεια ότι το ύψος του προστίμου που υπολογίζεται με βάση τα εν λόγω κριτήρια μειώνεται μέχρι ένα ανώτατο επιτρεπόμενο όριο. Επομένως, κατά πάγια πρακτική και νομολογία, εφόσον το πρόστιμο που υπολογίζεται ανά επιχείρηση υπερβαίνει το ανώτατο κατά νόμο όριο του δέκα τοις εκατό (10%) του συνολικού κύκλου εργασιών αυτής της τελευταίας χρήσης, θα πρέπει να περιορίζεται στο ποσό αυτό. Περαιτέρω, στην περίπτωση ενιαίας παράβασης των άρθρων 1 του ν. 3959/2011 και 101 ΣΛΕΕ, το ανώτατο όριο του προστίμου υπολογίζεται επί της ενιαίας παράβασης (και όχι σε τυχόν μεμονωμένες συμφωνίες ή μεμονωμένες πρακτικές που ενδέχεται να συνιστούν και αυτοτελώς παραβάσεις των ίδιων διατάξεων)¹³³⁴.

769. Εν προκειμένω, τα πρόστιμα όπως υπολογίστηκαν ανωτέρω ανά συμπράττουσα επιχείρηση δεν υπερβαίνουν το ανώτατο κατά νόμο όριο του δέκα τοις εκατό (10%) του συνολικού κύκλου εργασιών τους για την τελευταία σχετική χρήση (2012).

Πίνακας 6: Υπολογισμός ανώτατου ορίου 10%

Εταιρία	Ποσό Προστίμου (€)	Ανώτατο όριο (€) (10% * παγκόσμιου κ.ε. 2012)
FCC	[...]	[...]
APLINE	[...]	[...] ¹³³⁵
ΑΡΧΙΡΟΔΟΝ	[...]	[...]
ΙΑΚΩΒΟΥ	[...]	[...]

¹³³⁴ Βλ. ενδεικτικά ΠΕΚ Τ-25/05, ΚΜΕ, Συλλ. 2010, Π-00091, σκ. 172, Τ-68/04 SGL Carbon AG, Συλλ. 2008, Π-02511, σκ. 126-134, καθώς και Τ-71/03 Tokai Carbon, ό.π, σκ. 117-118 και 377.

¹³³⁵ Η εταιρία ALPINE δεν απέστειλε σχετικά στοιχεία. Το ανωτέρω μέγεθος υπολογίστηκε επί του παγκοσμίου κύκλου εργασιών του Ομίλου ALPINE για το έτος 2010, όπως προκύπτει από το Annual Report 2010 της FCC, δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα της. Πρβλ. Τ-33/02, Britannia Alloys & Chemicals Ltd, σκ. 33 επ.

IV.2.6.5 ΚΑΤ' ΕΞΑΙΡΕΣΗ ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΤΙΜΟΥ

770. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η Επιτροπή Ανταγωνισμού δύναται να αποκλίνει από την γενική μέθοδο υπολογισμού του προστίμου που προβλέπεται στην σχετική Ανακοίνωση, την οποία οφείλει να αιτιολογήσει επαρκώς. Εν προκειμένω, κατά την κρίση των μελών της Επιτροπής δεν συντρέχουν ιδιαίτερες περιστάσεις που να δικαιολογούν, κατ' εξαίρεση, την αναπροσαρμογή του επιβαλλόμενου προστίμου επί το ηπιότερον, καθώς τα μέρη της παρούσας έχουν μικρό βαθμό έκθεσης στις οικονομικές συνθήκες της Ελλάδας και η δραστηριότητά τους δεν εξαρτάται από την πορεία του κλάδου κατασκευής δημοσίων έργων στην Ελλάδα, καθώς ο πυρήνας των δραστηριοτήτων τους είναι στο εξωτερικό.

V. ΛΟΙΠΟΙ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΔΕΝ ΔΙΑΠΙΣΤΩΝΕΤΑΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 1 Ν. 703/1977 και 1 Ν. 3959/2011

V.1 ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΔΗΜΟΠΡΑΤΗΘΗΚΑΝ ΜΕ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗΣ

V.1.1 ΚΥΡΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

771. Στο πλαίσιο της υπο κρίση υπόθεσης, πέραν των πρακτικών νόθευσης διαγωνισμών που διαπιστώθηκαν ανωτέρω υπό ενότητα IV, διερευνήθηκαν επίσης, ως προς τη συμβατότητά τους με τις διατάξεις του άρθρου 1 του ν. 703/1977, οι πρακτικές των εταιριών ΑΤΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε. (ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε.), ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε.), FCC CONSTRUCCION SA, SOMAGUE ENGENHARIA SA, VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJETS SAS, HOCHTIEF PROJEKTENTWICKLUNG GmbH, HOCHTIEF CONSTRUCTION AG (vun HOCHTIEF SOLUTIONS AG), ως προς έξι (6) διαγωνισμούς για ισάριθμα δημόσια έργα που δημοπρατήθηκαν με τη διαδικασία της προεπιλογής προς ανάθεση δυνάμει συμβάσεων παραχώρησης («διαγωνισμοί παραχώρησης»), διαδικασία που άρχισε με τη φάση της προεπιλογής το 2001 και ολοκληρώθηκε, για πέντε (5) από τα έργα αυτά, με τη διαγωνιστική φάση μεταξύ των προεπιλεγέντων ομίλων την περίοδο 2005-2006¹³³⁶.

¹³³⁶ Πρόκειται για τα έργα της από 08.01.2001 Διακήρυξης Προεπιλογής (1) ΣΠΑ: Αυτοκινητόδρομος Π.Α.Θ.Ε, τμήμα Μαλιακός – Κλειδί, από Α/Κ Ραχών έως τον Α/Κ Κλειδιού (εφεξής το έργο «Μαλιακός-Κλειδί»), (2) ΣΠΒ: Αυτοκινητόδρομος Π.Α.Θ.Ε., τμήμα Ελευσίνα – Κόρινθος – Πάτρα και νότιο τμήμα αυτοκινητοδρόμου Ιόνιας Οδού Πάτρα – Πύργος – Τσακώνα (εφεξής το έργο «Πάτρα-Πύργος-Τσακώνα»), (3) ΣΠΓ: Αυτοκινητόδρομος Κεντρικής Ελλάδας από Σκαρφεία έως Α/Κ Παναγιάς Εγνατίας Οδού (εφεξής το έργο «Ε-65»), καθώς και τα έργα της από 09.04.2001 Διακήρυξης Προεπιλογής (4) ΣΠΑ: Οδικά Αστικά Έργα Αττικής: (α) Επέκταση Ανατολικού Κλάδου της Δυτικής Περιφερειακής Υμηττού μέχρι την Ραφήνα, (β) Νότια Επέκταση της Δυτικής Περιφερειακής Υμηττού μέχρι τη Λ. Βουλιαγμένης, (γ) Νότια Σύνδεση Αεροδρομίου των Σπάτων με τη Λ. Ποσειδώνος (εφεξής το έργο «Οδικά Αστικά Έργα Αττικής»), (5) ΣΠΒ: Αυτοκινητόδρομος Κόρινθος – Τρίπολη – Καλαμάτα και κλάδος Λεύκτρο – Σπάρτη (εφεξής το έργο «Λεύκτρο-Σπάρτη») και, τέλος, (6) ΣΠΓ: Ιόνια Οδός από Αντίρριο μέχρι και την Παράκαμψη Ιωαννίνων, Π.Α.Θ.Ε. από Αθήνα (Α/Κ Μεταμόρφωσης) μέχρι τον Μαλιακό (Α/Κ Σκάρφειας) και συνδετήριος κλάδος του Π.Α.Θ.Ε. από

772. Οι υπό κρίση διακανονισμοί φέρονται να προέβλεπαν μέσω επιμέρους συμφωνιών μεταξύ μελών των εκάστοτε Ομίλων, που συμμετείχαν ανά διαγωνισμό και έργο, την παραχώρηση από τους εκάστοτε αντισυμβαλλόμενους σημαντικών ποσοστών προσδοκώμενων ωφελημάτων από την ανάληψη ενός έργου, με αντάλλαγμα τον προσπορισμό μεριδίου σε κάποιο άλλο έργο¹³³⁷.

V.1.2 ΥΠΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 1 Ν.703/77

773. Κατά την κρίση της Επιτροπής, δεν αποδείχθηκε επαρκώς κατά νόμο ότι οι ανωτέρω διακανονισμοί αντίκεινται στις διατάξεις του άρθρου 1 του ν. 703/1977. Συγκεκριμένα ως προς τα έργα «Μαλιακός-Κλειδί» και «Πάτρα-Πύργος-Τσακώνα», είναι πράγματι αμφίβολο εάν οι εναπομείνασες εταιρίες, μέλη των ευρύτερων ανταγωνιστικών Ομίλων που είχαν προεπιλεγεί στο πλαίσιο των εν λόγω διαγωνισμών, συνέχιζαν κατά το χρόνο σύναψης των προαναφερόμενων διακανονισμών, να έχουν δυνατότητες να διεκδικήσουν τους εν λόγω διαγωνισμούς ή/και ακολούθως να υλοποιήσουν το εκάστοτε συμβατικό έργο¹³³⁸, δεδομένων των αποχωρήσεων εταιριών από τα αρχικώς προεπιλεγέντα κοινοπρακτικά σχήματα, και συγκεκριμένα των εταιριών STRABAG και BILFINGER & BERGER BOT GMBH. Αντίθετα, υφίστανται επαρκείς κατά νόμο ενδείξεις ότι οι συνενώσεις μεταξύ των εν λόγω Ομίλων, που ακολούθησαν τις ανωτέρω αποχωρήσεις, ανταποκρίνονταν σε αντικειμενική, τεχνική και οικονομική, αναγκαιότητα. Αντίστοιχη είναι η κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού και ως προς τους διακανονισμούς που έχουν συναφθεί ως προς τα έργα «Ε-65» και «Λεύκτρο – Σπάρτη». Συναφώς, κατά της κρίσης της Επιτροπής Ανταγωνισμού είναι αμφίβολο εάν η προαναφερόμενη στρατηγική συνεργασία μεταξύ των εταιριών των Ομίλων ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ και J&P ΑΒΑΞ, για το συγκεκριμένο σκοπό διεκδίκησης των υπό κρίση διαγωνισμών παραχώρησης, μπορούσε να περιορίσει τον ανταγωνισμό, λαμβανομένων υπόψη κυρίως του πραγματικού και οικονομικού πλαισίου στο οποίο αυτή συνάφθηκε, όπως τούτο διαμορφώθηκε από τις προϋποθέσεις συμμετοχής στους επίμαχους διαγωνισμούς, σε συνάρτηση με τη θέση των μελών τους και την εν γένει ανταγωνιστική δομή της οικείας αγοράς. Συνεπεία των ανωτέρω, κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού δεν υφίστανται επαρκή κατά νόμο στοιχεία για να διαπιστωθεί παραβίαση των προαναφερόμενων διατάξεων από τους ανωτέρω διακανονισμούς περί παραχώρησης από τους εκάστοτε αντισυμβαλλόμενους σημαντικών ποσοστών προσδοκώμενων ωφελημάτων από την ανάληψη ενός έργου, με αντάλλαγμα τον προσπορισμό μεριδίου σε κάποιο άλλο έργο.

Σχηματάρι έως Χαλκίδα (εφεξής το έργο «Ιόνια Οδός»). Ο διαγωνισμός για το έργο «Οδικά Αστικά Έργα Αττικής» ακυρώθηκε πριν το στάδιο της υποβολής προσφορών από τους προεπιλεγέντες που είχαν αναδειχθεί.

¹³³⁷ [...]

¹³³⁸ Πρβλ. ενδεικτικά ΠΕΚ Τ-461/07, *Visa Europe κ.αλ.*, σκ. 166-168, Τ-208/13, *Portugal Telecom*, σκ. 186, και Τ-472/13 *Lundbeck*, σκ. 100-102. Βλ. επίσης Κατευθυντήριες Γραμμές για τις Συμφωνίες Οριζόντιας Συνεργασίας, ΕΕ 2011 C 11, παρ. 10, 163 και 237.

774. Ενόψει, όσων προεκτέθηκαν ανωτέρω περί της μη διαπίστωσης ευθύνης των προαναφερόμενων εταιριών παρέλκει η εξέταση των ειδικότερων ισχυρισμών που προέβαλαν και των ενστάσεων περί παραγραφής που έχουν εγείρει.

V.2 ΛΟΙΠΑ ΕΡΓΑ

775. Κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού δεν αποδείχθηκε επαρκώς κατά νόμο ότι αντίκεινται στις διατάξεις του άρθρου 1 του ν. 703/1977 ή/και του άρθρου 1 του ν. 3959/2011 οι διακανονισμοί που έλαβαν χώρα μετά τη δημοπράτηση του έργου «ΟΛΘ»¹³³⁹, και συγκεκριμένα η μη ανανέωση από τον προσωρινό μειοδότη της ισχύος της οικονομικής προσφοράς του υπέρ επόμενης στη σειρά μειοδοσίας επιχείρησης και η κατόπιν συμμετοχή του από κοινού με έτερο μέλος του κοινοπρακτικού σχήματος, στην εκτέλεση του έργου, εν γνώσει των οποίων τελούσε η VAN OORD DREDGING AND MARINE CONTRACTORS BV. Και τούτο διότι, κατά την κρίση της Επιτροπής Ανταγωνισμού, ο προσωρινός μειοδότης είχε περιέλθει σε αδυναμία έκδοσης των απαιτούμενων εγγυητικών επιστολών καλής εκτέλεσης ενόψει της υπογραφής της εργολαβικής σύμβασης¹³⁴⁰ κατά το χρόνο σύναψης της κρίσιμης συμφωνίας.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Η Ολομέλεια της Επιτροπής Ανταγωνισμού αποφάσισε σε φανερή ψηφοφορία τα ακόλουθα:

A.1. Διαπιστώνει ομόφωνα ότι οι εταιρίες ALPINE Bau GmbH, FCC CONSTRUCCION SA, ARCHIRODON GROUP N.V. και ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ (ΙΑΚΟΒΟΥ BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LIMITED) παραβίασαν, σύμφωνα με τα όσα εκτίθενται στο σκεπτικό και για το χρονικό διάστημα που εκεί αναφέρεται ως προς έκαστη, το άρθρο 1 του ν. 3959/2011, όπως ισχύει, και το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, με τη συμμετοχή τους σε απαγορευμένη οριζόντια σύμπραξη περί κατανομής αγορών και νόθευσης διαγωνισμών δημοσίων έργων, κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων, στο διάστημα από 11.05.2005 έως 26.11.2012 (ενιαία και διαρκής παράβαση).

A.2. Υποχρεώνει τις προαναφερόμενες επιχειρήσεις να παύσουν, εφόσον δεν το έχουν ήδη πράξει, και να παραλείπουν στο μέλλον τη διαπιστωθείσα στο σκεπτικό παράβαση.

A.3. Επιβάλλει στις προαναφερόμενες εταιρίες, ξεχωριστά και σε ορισμένες από αυτές κατά τις κατωτέρω διακρίσεις αλληλεγγύως και εις ολόκληρον, για τη συμμετοχή τους στη διαπιστωθείσα στο σκεπτικό παράβαση του άρθρου 1 του ν. 3959/2011, όπως ισχύει, και του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, πρόστιμα ως ακολούθως:

¹³³⁹ Πρόκειται για το έργο Επέκτασης Κρητιδώματος 26 του σταθμού εμπορευματοκιβωτίων του βου προβλήτα της Ο.Λ.Θ. Α.Ε.», κωδ. έργου 259, (2011).

¹³⁴⁰ [...]

- ALPINE Bau GmbH: πρόστιμο ύψους επτά εκατομμυρίων διακοσίων χιλιάδων τετρακοσίων τριάντα οχτώ ευρώ και εξήντα οκτώ λεπτών (7.200.438,68 €).
- FCC CONSTRUCCION SA μητρική της ως άνω εταιρίας ALPINE Bau GmbH: μέρος του άνω προστίμου ύψους τριών εκατομμυρίων τετρακοσίων ενενήντα ενός χιλιάδων εκατόν είκοσι ενός ευρώ και εβδομήντα εννέα λεπτών (3.491.121,79 €), το οποίο βαρύνεται να καταβάλει αλληλεγγύως και εις ολόκληρον με τη θυγατρική της εταιρία ALPINE Bau GmbH.
- FCC CONSTRUCCION SA: πρόστιμο ύψους δεκαοκτώ εκατομμυρίων εξακοσίων πενήντα επτά χιλιάδων τετρακοσίων ογδόντα οχτώ ευρώ και δέκα λεπτών (18.657.488,10 €).
- ALPINE Bau GmbH θυγατρική της ως άνω εταιρίας FCC CONSTRUCCION: μέρος του άνω προστίμου ύψους τριών εκατομμυρίων τετρακοσίων ενενήντα ενός χιλιάδων εκατόν είκοσι ενός ευρώ και εβδομήντα εννέα λεπτών (3.491.121,79 €), το οποίο βαρύνεται να καταβάλει αλληλεγγύως και εις ολόκληρον με τη μητρική της εταιρία FCC CONSTRUCCION.
- ARCHIRODON GROUP N.V.: πρόστιμο ύψους ενός εκατομμυρίου διακοσίων εξήντα πέντε χιλιάδων τριακοσίων σαράντα εννέα ευρώ (1.265.349 €).
- ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ (IACOVOU BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LIMITED): πρόστιμο ύψους εκατόν οκτώ χιλιάδων εξακοσίων εβδομήντα εννέα ευρώ (108.679€).

A.4. Διαπιστώνει ομόφωνα ότι δεν στοιχειοθετείται επαρκώς κατά νόμο παράβαση του άρθρου 1 του ν. 3959/2011, όπως ισχύει, ως προς την ανωτέρω ενιαία και διαρκή παράβαση από τις εταιρίες NEMESIS ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΤΑΙΡΙΑ ΛΙΜΙΤΕΔ (NEMESIS ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ PLC), ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ, ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ, ΕΜΠΟΡΙΚΗ, ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.), IMPRESA S.p.A, TECHNIMONT CIVIL CONSTRUCTION S.p.A, RIZZANI de ECCHER S.p.A. και TADDEI S.p.A.

A.5. Διαπιστώνει κατά πλειοψηφία ότι δεν στοιχειοθετείται επαρκώς κατά νόμο παράβαση του άρθρου 1 του ν. 3959/2011, όπως ισχύει, ως προς την ανωτέρω ενιαία και διαρκή παράβαση από τις εταιρίες ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.), SALINI IMPREGILO S.p.A, SELI S.p.A, VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJETS SAS και ALSTOM TRANSPORT SAS.

A.6. Αποφαίνεται ομόφωνα ότι **δεν συντρέχει** λόγος περαιτέρω δράσης της Επιτροπής Ανταγωνισμού στην υπό κρίση υπόθεση ως προς την ανωτέρω ενιαία και

διαρκή παράβαση με βάση το άρθρο 101 ΣΛΕΕ ως προς τις εταιρίες SALINI IMPREGILO S.p.A, SELI S.p.A, VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJETS SAS, ALSTOM TRANSPORT SAS, IMPRESA S.p.A, TECHNIMONT CIVIL CONSTRUCTION S.p.A, RIZZANI de ECCHER S.p.A., TADDEI S.p.A, ΝΕΜΕΣΙΣ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΤΑΙΡΙΑ ΛΙΜΙΤΕΔ (ΝΕΜΕΣΙΣ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ PLC), ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ, ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ, ΕΜΠΟΡΙΚΗ, ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.) και ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.).

Β.1. Διαπιστώνει ομόφωνα ότι οι εταιρίες ΕΛΤΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΕΛΤΕΡ Α.Ε.), ΕΡΓΑΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΕΡΓΑΣ Α.Τ.Ε.), ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ (ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.), ΠΑΡΝΩΝ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ, ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ, ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ (ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε.), ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΒΙΟΤΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.), ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ Α.Τ.Ε.Ε.), ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε, ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ (ΣΑΤΕ), ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΑΜΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ (ΣΤΕΑΤ) (ως διάδοχος του ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ Η΄ ΤΑΞΗΣ (ΣΤΕΗΤ)), ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ, ΓΕΝΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΓΕΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ & ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΓΕΝΕΡ Α.Ε.), ΑΤΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε. (ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε.), ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε.) και ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.), ΑΛΤΕ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ (ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε.), ΚΑΣΤΩΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ & ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε.), ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΕΛ.Τ.Ε.Κ. ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ (ΕΛ.Τ.Ε.Κ. Α.Ε.), ΕΜΠΕΔΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ - ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε.) (πρώην ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΝΩΜΩΝ (ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.)) και ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Α.Τ.Ε.) παραβίασαν, σύμφωνα με τα εκτεθέντα στο ως άνω σκεπτικό και για το χρονικό διάστημα που εκεί αναφέρεται ως προς έκαστη, το άρθρο 1 του ν. 703/77, όπως ίσχυε, και το άρθρο 85 ΣυνθΕΟΚ, με τη συμμετοχή τους σε απαγορευμένη οριζόντια σύμπραξη περί κατανομής αγορών και νόθευσης διαγωνισμών δημοσίων έργων, κατά την έννοια των

εν λόγω διατάξεων, από τον Απρίλιο 1989 έως την 14^η.12.2000 (ενιαία και διαρκής παράβαση για την οποία η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλει κυρώσεις έχει παραγραφεί).

Β.2. Διαπιστώνει ομόφωνα ότι δεν στοιχειοθετείται επαρκώς κατά νόμο παράβαση του άρθρου 1 του ν. 703/77, όπως ίσχυε, ως προς την ανωτέρω ενιαία και διαρκή παράβαση από την εταιρία ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.), ως διάδοχος της NESTOS ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ.

Β.3. Αποφαίνεται ομόφωνα ότι **δεν συντρέχει** λόγος περαιτέρω δράσης της Επιτροπής Ανταγωνισμού στην υπό κρίση υπόθεση ως προς την ανωτέρω ενιαία και διαρκή παράβαση με βάση το άρθρο 101 ΣΛΕΕ ως προς την εταιρία ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.), ως διάδοχος της NESTOS ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ.

Γ. Διαπιστώνει ομόφωνα ότι η εταιρία ΑΤΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε. (ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε.) παραβίασε, σύμφωνα με τα εκτεθέντα στο σκεπτικό και για το χρονικό διάστημα που εκεί αναφέρεται, το άρθρο 1 του ν. 703/77, όπως ίσχυε, και το άρθρο 85 ΣυνθΕΟΚ, με τη συμμετοχή της σε απαγορευμένη οριζόντια σύμπραξη περί κατανομής αγοράς και νόθευσης του διαγωνισμού δημοσίων έργων «Παραλιακοί Συλλεκτήρες Θεσσαλονίκης», κατά την έννοια των εν λόγω διατάξεων, από την 24.06.1983 έως την 29.06.1983 (παράβαση για την οποία η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλει κυρώσεις έχει παραγραφεί).

Δ. Διαπιστώνει ομόφωνα ότι οι εταιρίες ΑΤΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε. (ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε.), ΕΛΤΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΕΛΤΕΡ Α.Ε.), ΕΜΠΕΔΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ - ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε.) (πρώην ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΝΩΜΩΝ (ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.)) (ως διάδοχος της ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΤΕΓΚ)), ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Α.Τ.Ε.), ΚΑΣΤΩΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ & ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε.) και ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε.) παραβίασαν, σύμφωνα με τα εκτεθέντα στο ως άνω σκεπτικό και για το χρονικό διάστημα που εκεί αναφέρεται ως προς έκαστη, το άρθρο 1 του ν. 703/77, όπως ίσχυε, και το άρθρο 85 ΣυνθΕΟΚ, με τη συμμετοχή τους σε απαγορευμένη οριζόντια σύμπραξη περί κατανομής αγοράς και νόθευσης του διαγωνισμού δημοσίων έργων «Πέττα-Κομποτίου», κατά την έννοια των εν λόγω

διατάξεων, από την 28.05.1985 έως 11.09.1985 (παράβαση για την οποία η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλει κυρώσεις έχει παραγραφεί).

Ε. Διαπιστώνει ομόφωνα ότι οι εταιρίες ΕΜΠΕΔΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ - ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε.) (πρώην ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΝΩΜΩΝ (ΓΝΩΜΩΝ Α.Ε.)) και ALSTOM TRANSPORT S.A. παραβίασαν, σύμφωνα με τα εκτεθέντα στο σκεπτικό και για το χρονικό διάστημα που εκεί αναφέρεται ως προς έκαστη, το άρθρο 1 του ν. 703/77, όπως ίσχυε, και το άρθρο 81 ΣυνθΕΚ, με τη συμμετοχή τους σε απαγορευμένη οριζόντια σύμπραξη περί κατανομής αγοράς και νόθευσης των διαγωνισμών δημοσίων έργων «Κατασκευή έργων υποδομής τετραπλού σιδηροδρομικού διαδρόμου στο τμήμα μεταξύ Τριών Γεφυρών και Σιδηροδρομικού Κέντρου Αχαρνών (ΣΚΑ), έργων υποδομής για την ολοκλήρωση του ΣΚΑ και όλων των απαιτούμενων έργων επιδομής, σηματοδότησης – τηλεδιοίκησης, ηλεκτροκίνησης και σιδηροδρομικών σταθμών, για την πλήρη λειτουργία των σιδηροδρομικών γραμμών στο τμήμα Τρεις Γέφυρες – ΣΚΑ – Νέο αεροδρόμιο Αθηνών στα Σπάτα, κωδ. έργου 265, (2001-2002)» και «Κατασκευή έργων υποδομής, επιδομής, σηματοδότησης-τηλεδιοίκησης, ηλεκτροκίνησης και σιδηροδρομικών σταθμών, για την αναβάθμιση και πλήρη λειτουργία των σιδηροδρομικών γραμμών στο τμήμα Ρέντης-Σιδηροδρομικός Σταθμός Αθηνών-Τρεις Γέφυρες, κωδ. έργου 266, (2001)», κατά την έννοια των εν λόγω διατάξεων, από την 05^η.02.2002 έως την 31^η.10.2002 (παράβαση για την οποία η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλει κυρώσεις έχει παραγραφεί).

Ζ. Διαπιστώνει ομόφωνα ότι οι εταιρίες ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.) και ΓΕΝΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΓΕΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ & ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΓΕΝΕΡ Α.Ε.) παραβίασαν, σύμφωνα με τα εκτεθέντα στο ως άνω σκεπτικό και για το χρονικό διάστημα που εκεί αναφέρεται ως προς έκαστη, το άρθρο 1 του ν. 703/77, όπως ίσχυε, και το άρθρο 81 ΣυνθΕΚ, με τη συμμετοχή τους σε απαγορευμένη οριζόντια σύμπραξη περί κατανομής αγοράς και νόθευσης του διαγωνισμού δημοσίου έργου «Κατασκευή Χωριό Τύπου στο χώρο ΣΕΛΕΤΕ – Μετασκευή σε Κτίριο Διοικητικών Υπηρεσιών, κωδικός έργου 2002ΣΕ14750000, (2002)», κατά την έννοια των εν λόγω διατάξεων, από την 27.05.2002 έως την 06.12.2002 (παράβαση για την οποία η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλλει κυρώσεις έχει παραγραφεί).

Η.1. Διαπιστώνει ομόφωνα ότι δεν στοιχειοθετείται επαρκώς κατά νόμο παράβαση του άρθρου 1 του ν. 3959/2011, όπως ισχύει, από τις εταιρίες ΑΤΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε. (ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε.), ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε.), FCC CONSTRUCCION SA, SOMAGUE ENGENHARIA SA, VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJETS SAS, HOCHTIEF PROJEKTENTWICKLUNG GmbH, HOCHTIEF CONSTRUCTION AG (vuv

HOCHTIEF SOLUTIONS AG) ως προς τους διαγωνισμούς δημοσίων έργων α) Αυτοκινητόδρομος Π.Α.Θ.Ε, τμήμα Μαλιακός – Κλειδί, από Α/Κ Ραχών έως τον Α/Κ Κλειδιού, β) Αυτοκινητόδρομος Π.Α.Θ.Ε., τμήμα Ελευσίνα – Κόρινθος – Πάτρα και νότιο τμήμα αυτοκινητοδρόμου Ιόνιας Οδού Πάτρα – Πύργος – Τσάκωνα, γ) Αυτοκινητόδρομος Κεντρικής Ελλάδας από Σκαρφεία έως Α/Κ Παναγιάς Εγνατίας Οδού, δ) Αυτοκινητόδρομος Κόρινθος – Τρίπολη – Καλαμάτα και κλάδος Λεύκτρο – Σπάρτη, ε) Ιόνια Οδός από Αντίρριο μέχρι και την Παράκαμψη Ιωαννίνων, Π.Α.Θ.Ε. από Αθήνα (Α/Κ Μεταμόρφωσης) μέχρι τον Μαλιακό (Α/Κ Σκάρφειας) και συνδετήριος κλάδος του Π.Α.Θ.Ε. από Σχηματάρι έως Χαλκίδα.

Η.2. Διαπιστώνει ομόφωνα ότι δεν στοιχειοθετείται επαρκώς κατά νόμο παράβαση του άρθρου 1 του ν. 3959/2011, όπως ισχύει, από τις εταιρίες ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΒΙΟΤΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.), ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ Α.Ε. και HOCHTIEF PPP SOLUTIONS GmbH ως προς τους διαγωνισμούς δημοσίων έργων Μέσω Συμπράξεων Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) περιόδου 2008.

Η.3. Διαπιστώνει ομόφωνα ότι δεν στοιχειοθετείται επαρκώς κατά νόμο παράβαση του άρθρου 1 του ν. 3959/2011, όπως ισχύει, από την εταιρία VAN OORD DREDGING AND MARINE CONTRACTORS BV ως προς το διαγωνισμό δημοσίου έργου Επέκτασης Κρηπιδώματος 26 του σταθμού εμπορευματοκιβωτίων του βου προβλήτα της Ο.Λ.Θ. Α.Ε.», κωδ. έργου 259, (2011).

Η.4. Αποφαίνεται ομόφωνα ότι **δεν συντρέχει** λόγος περαιτέρω δράσης της Επιτροπής Ανταγωνισμού στην υπό κρίση υπόθεση ως προς τους ανωτέρω διαγωνισμούς δημοσίων έργων με βάση το άρθρο 101 ΣΛΕΕ ως προς τις εταιρίες ΑΤΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε. (ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε.), ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε.), FCC CONSTRUCCION SA, SOMAGUE ENGENHARIA SA, VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJETS SAS, HOCHTIEF PROJEKTENTWICKLUNG GmbH, HOCHTIEF CONSTRUCTION AG (von HOCHTIEF SOLUTIONS AG), ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΒΙΟΤΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.), ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ Α.Ε., HOCHTIEF PPP SOLUTIONS GmbH και VAN OORD DREDGING AND MARINE CONTRACTORS BV.

Η απόφαση εκδόθηκε την **4^η Ιουλίου 2017**.

Η απόφαση να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης, σύμφωνα με το άρθρο 27 παρ. 1 του ν. 3959/2011.

Η Συντάκτης της Απόφασης

Ο Πρόεδρος

Λευκοθέα Ντέκα

Δημήτριος Κυριτσάκης

Η Γραμματέας

Ευγενία Ντόρντα

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι			
A/A	Εταιρίες στις οποίες κοινοποιήθηκε η υπ' αριθ. πρωτ. οικ. 2941/20.04.2016 Εισήγηση της Εισηγήτριας Λ. Ντέκα.	Εταιρίες στις οποίες δόθηκε πρόσβαση στο φάκελο κατόπιν αιτήματός τους¹³⁴¹	Εταιρίες εκτός ΔΑΔ, οι οποίες υπέβαλαν αίτημα αποχαρακτηρισμού στοιχείων φακέλου
	Επωνυμία		
1	INTRACOM HOLDINGS	ΝΑΙ	
2	INTRAKAT	ΝΑΙ	
3	J&P-ΑΒΑΞ Α.Ε.	ΝΑΙ	
4	ΕΤΕΘ Α.Ε.	ΟΧΙ	
5	ΑΘΗΝΑ Α.Τ.Ε.	ΟΧΙ	
6	ΑΕΓΕΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε.	ΝΑΙ	
7	ΕΛΛΑΚΤΩΡ Α.Ε.	ΟΧΙ	
8	ΑΚΤΩΡ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕΙΣ Α.Ε.	ΟΧΙ	
9	ΑΚΤΩΡ Α.Τ.Ε.	ΝΑΙ	
10	ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε.	ΟΧΙ	
11	ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Α.Ε.	ΝΑΙ	
12	ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ Α.Ε.	ΝΑΙ	
13	ΤΕΡΝΑ ΑΕ	ΝΑΙ	
14	ΤΕΡΝΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ Α.Β.Ε.Τ.Ε.	ΝΑΙ	
15	ΕΚΤΕΡ ΑΕ	ΝΑΙ	
16	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.	ΝΑΙ	
17	ΘΕΜΕΛΗ Α.Ε.	ΝΑΙ	
18	ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.	ΝΑΙ	
19	ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.	ΟΧΙ	
20	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΝΑΙ	α.π. 370/26.9.2016 Υπόμνημά, 7387/24.10.2016,
21	ΔΟΜΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ Α.Ε.	ΝΑΙ	
22	ΕΡΕΤΒΟ Α.Ε.	ΟΧΙ	
23	ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΝΑΙ	
24	HOCHTIEF PPP SOLUTIONS	ΝΑΙ	
25	HOCHTIEF PROJECTENTWICKLUNG	ΝΑΙ	α.π. 4682/29.06.2016, 4684/29.06.2016
26	HOCHTIEF CONSTRUCTION	ΝΑΙ	
27	ALSTOM TRANSPORT S.A.	ΝΑΙ	α.π. 5317/25.07.2016
28	SIEMENS SA	ΝΑΙ	
29	SIEMENS AG	ΝΑΙ	
30	FCC CONSTRUCCION SA	ΝΑΙ	
31	ALPINE BAU GmbH	ΟΧΙ	
32	SALINI IMPREGILO S.p.A.	ΝΑΙ	α.π. 4671/29.06.2016
33	SELI S.p.A.	ΝΑΙ	α.π. 6478/16.09.2016
34	VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJECTS S.A.S.	ΝΑΙ	α.π. 6133/01.09.2016
35	VINCI CONCESSIONS S.A.	ΝΑΙ	
36	IACOVOU BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LTD	ΝΑΙ	
37	TADDEI S.p.A.	ΝΑΙ	
38	IMPRESA S.p.A.	ΝΑΙ	α.π. 6411/14.09.2016
39	RIZZANI de ECCHER S.p.A.	ΝΑΙ	α.π. 4588/27.06.2016
40	TECNIMONT CIVIL CONSTRUCTION SPA	ΝΑΙ	
41	ARCHIRODON Group NV	ΝΑΙ	
42	NEMESIS CONTRACTING PLC	ΝΑΙ	α.π. 5450/28.07.2016
43	VAN OORD DREDGING AND MARINE CONTRACTORS B.V.	ΝΑΙ	

¹³⁴¹ Όπου αναγράφεται «ΟΧΙ» σημαίνει ότι οι εν λόγω εταιρίες δεν αιτήθηκαν την πρόσβασή τους στο φάκελο της υπόθεσης και ως εκ τούτου δεν έλαβαν πρόσβαση.

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι			
	Εταιρίες στις οποίες κοινοποιήθηκε η υπ' αριθ. πρωτ. οικ. 2941/20.04.2016 Εισήγηση της Εισηγήτριας Λ. Ντέκα.	Εταιρίες στις οποίες δόθηκε πρόσβαση στο φάκελο κατόπιν αιτήματός τους¹³⁴¹	Εταιρίες εκτός ΔΑΔ, οι οποίες υπέβαλαν αίτημα αποχαρακτηρισμού στοιχείων φακέλου
44	ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.	ΝΑΙ	
45	ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε.	ΟΧΙ	
46	ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε.	ΟΧΙ	
47	ΕΛΤΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΟΧΙ	
48	ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε.	ΟΧΙ	
49	ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΟΧΙ	
50	ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ (ΣΑΤΕ)	ΝΑΙ	
51	ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ (ΣΤΕΑΤ)	ΟΧΙ	
52	ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ	ΟΧΙ	
53	ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΟΧΙ	
54	ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ	ΟΧΙ	
55	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.	ΟΧΙ	
56	ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε.	ΟΧΙ	
57	ΕΡΓΑΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΟΧΙ	
58	ΓΕΝΕΡ Α.Ε.	ΟΧΙ	
59	ΕΛ.Τ.Ε.Κ. Α.Ε.	ΟΧΙ	
60	SOMAGUE ENGENHARIA S.A.	ΝΑΙ	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Πληροφορίες σχετικά με κάθε μία από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις

ΤΑ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ

1. Στην παρούσα ενότητα περιγράφονται οι επιχειρήσεις που εμπλέκονται στην υπόθεση αλφαβητικά ανά τάξη - ως είχαν σύμφωνα με την έκδοση «ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ, Μάρτιος 2012», του Πανελληνίου Συνδέσμου Τεχνικών Εταιρειών (εφεξής και ΣΑΤΕ) – και στη συνέχεια επίσης αλφαβητικά οι αλλοδαπές και λοιπές επιχειρήσεις^{1342,1343}.

I. ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.

2. Η εταιρία «ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.» (εφεξής και ΜΗΧΑΝΙΚΗ) ιδρύθηκε το 1974 από τον [...], η έδρα της είναι από την 1η Ιανουαρίου 1997 ο Δήμος Αμαρουσίου-Αττικής και δραστηριοποιείται στον κλάδο κατασκευής έργων υποδομής και διαθέτει πτυχίο 7^{ης} τάξης ΜΕΕΠ (ενώ πριν το 2002 κατείχε πτυχίο Η' τάξης). Από το 1990 οι μετοχές της εταιρίας διαπραγματεύονται στο Χρηματιστήριο Αθηνών, η διαπραγμάτευση των οποίων βρίσκονται, κατά την τρέχουσα περίοδο, σε αναστολή.
3. Ο Όμιλος της ΜΗΧΑΝΙΚΗ κατά την χρήση 2001 κατέθεσε αίτηση στο ΥΠΕΧΩΔΕ για το πτυχίο της νέας τότε ανώτατης 7^{ης} εργοληπτικής τάξης όπως επίσης και για το πτυχίο της 6^{ης} τάξης. Η αίτηση κατάταξης στην 7^η τάξη αφορούσε στο σχήμα που διαμορφώθηκε με την συγχώνευση της μητρικής ΜΗΧΑΝΙΚΗ (πτυχίου Η' τάξης) με τις κατά 100% θυγατρικές αυτής εταιρίες «ΚΕΡΝ Α.Ε.» (πτυχίου ΣΤ' τάξης), «ΚΩΝ/ΟΣ Γ. ΑΣΚΟΥΝΗΣ Α.Β.Ε.Τ.Ε.» (πτυχίου ΣΤ' τάξης), «ΒΙΟΜΗΛΑΚΑ Α.Τ.Ε.» (πτυχίου ΣΤ' τάξης), «ΑΦΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΙΔΗ Α.Τ.Ε.» (πτυχίου Ζ' τάξης) και «ΤΕ & ΤΑΕ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ Α.Ε.» (πτυχίου ΣΤ' τάξης). Στο παραπάνω σχήμα έχει προστεθεί και η μη εργοληπτική επιχείρηση «ΒΙΕΞ ΜΕΤΑΛΛΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ Α.Ε.» θυγατρική της ΜΗΧΑΝΙΚΗ κατά 100%. Στο πλαίσιο αυτό, το 2002 απορρόφησε τις ανωτέρω εταιρίες καθώς και την εταιρία «Γ. ΡΟΥΣΣΟΣ – Χ. ΣΥΜΦΟΡΙΔΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Α.Ε.»¹³⁴⁴.
4. Παράλληλα, η διεκδίκηση πτυχίου στην 6η τάξη αφορούσε στο σχήμα που διαμορφώθηκε από την συγχώνευση των κατά 100% θυγατρικών εταιριών της ΜΗΧΑΝΙΚΗ, «ΘΟΛΟΣ

¹³⁴² Τα στοιχεία που αναφέρονται σχετικά τις δραστηριότητες των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, συλλέχτηκαν από τη ΓΔΑ είτε με ερωτηματολόγια προς αυτές, είτε από τους επιτόπιους έλεγχους είτε από άλλες δημόσια διαθέσιμες πηγές (π.χ. ιστοσελίδες, εταιριών, στοιχεία από ΦΕΚ, δημοσιεύσεις του ΧΑΑ κ.α.).

¹³⁴³ Στο Παράρτημα Ι παρατίθεται κατάλογος με τις εταιρίες οι οποίες δεν θεωρούνται μέρη της παρούσας διαδικασίας, αν και υφίστανται ως προς αυτές *prima facie* ενδείξεις συμμετοχής στην υπό εξέταση καρτελική σύμπραξη, καθότι ως προς αυτές η αποδιδόμενη παράβαση έχει παραγραφεί και/ ή η συμμετοχή τους σε αυτή είναι σποραδική ή/ και μοναδιαία, και/ ή δεν κατέστη εφικτό να ταυτοποιηθεί και/ ή δεν υφίσταται πλέον το νομικό πρόσωπο που συμμετείχε στην καρτελική σύμπραξη, και/ ή το νομικό πρόσωπο που μετείχε στην καρτελική σύμπραξη έχει πτωχεύσει/ λυθεί, και/ ή δεν ανήκουν σε κάποιο Όμιλο επιχειρήσεων.

¹³⁴⁴ ΦΕΚ 6200/28.06.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

Α.Ε.» (πτυχίου Ζ' τάξης), «**Ν. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Α.Ε.**» (πτυχίου ΣΤ' τάξης), «**ΑΚΡΙΤΑΣ Α.Τ.Ε.Β.Ε.**» (πτυχίου Ε' τάξης) και «**ΧΡΟΝΟΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.**» (πτυχίου Ε' τάξης).

5. Κατά την χρήση του 2002, ο Όμιλος της ΜΗΧΑΝΙΚΗ απέκτησε τα δύο παραπάνω πτυχία μετά από έγκριση που έλαβε από την αρμόδια επιτροπή του ΥΠΕΧΩΔΕ.
6. Το 2013 απορρόφησε την εταιρία «**ΘΟΛΟΣ ΑΕ**»¹³⁴⁵, η οποία όμως, σύμφωνα με την ιστοσελίδα της ΜΗΧΑΝΙΚΗ, παραμένει ακόμα ενεργή¹³⁴⁶.

II. ΑΤΤΙ-ΚΑΤ Α.Τ.Ε.

7. Η εταιρία «**ΑΤΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε.**» (εφεξής και **ΑΤΤΙ-ΚΑΤ**) ιδρύθηκε το 1980¹³⁴⁷, με έδρα την Αθήνα. Η εταιρία διαθέτει από το 1995 εργοληπτικό πτυχίο ανώτατης τάξης (Η' τάξης και έπειτα 7ης τάξης) και δραστηριοποιείται στην ανάληψη και κατασκευή στην ημεδαπή και στην αλλοδαπή (κυρίως στην Σαουδική Αραβία, Λιβύη, Νιγηρία κ.λ.π.) ιδιωτικών και δημοσίων έργων πάσης φύσεως.
8. Τον Απρίλιο του **1999** η ΑΤΤΙ-ΚΑΤ απέκτησε το 70% της «**Σ. ΣΙΓΑΛΑΣ Α.Τ.Ε.**» και την 24.01.2002 του 2002 εξαγόρασε το 100% της εταιρίας «**ΗΧΟΠΛΑΣΤ Α.Ε.**» με έδρα την Αθήνα. Το **2002**, με την υπ' αριθ. απόφαση Κ2-11158/23.8.2002 του Υπουργού Ανάπτυξης εγκρίθηκε η συγχώνευση δι' απορροφήσεως των εταιριών «**ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ**», «**Σ. ΣΙΓΑΛΑΣ ΑΤΕ**», «**ΗΛΜΕΚ ΑΕ**», «**ΗΧΟΠΛΑΣΤ ΑΕ**» από την ΑΤΤΙ-ΚΑΤ, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 2166/1993 και του Κ.Ν. 2190/1920.
9. Με την υπ' αριθ. 1862/31.01.2003 απόφαση του Υφυπουργού ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. κατατάχθηκε στην 7η τάξη ΜΕΕΠ και έλαβε το σχετικό πτυχίο την 03.02.2003 έως το 2010, οπότε και έλαβε πτυχίο 6ης τάξης. Σύμφωνα με την ΕΤΗΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ 2014, καθώς δεν πληροί πλέον τις προϋποθέσεις κατάταξης, αναμένεται η υποβάθμιση της σε κατώτερη τάξη.
10. Το 2010, η εταιρία κατέθεσε αίτηση υπαγωγής στη διαδικασία συνδιαλλαγής του άρθρου 99 του Ν.3588/2007, λόγω του προβλήματος ρευστότητας που αντιμετωπίζει από τις καθυστερήσεις στις εισπράξεις της, συνέπεια της έλλειψης ρευστότητας στην ελληνική αγορά και της γενικότερης οικονομικής κρίσης. Η αίτηση συζητήθηκε από το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών όπου και έγινε δεκτή με την 1023/02.11.2010 απόφασή του. Με την ίδια ως άνω απόφαση ορίσθηκε μεσολαβητής, ο οποίος και επέτυχε τη σύναψη της συμφωνίας με την πλειοψηφία των πιστωτών της εταιρίας και κατόπιν τούτων με την από

¹³⁴⁵ ΦΕΚ 9143/29-12-2013, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁴⁶ Η «**ΘΟΛΟΣ Α.Ε.**», που εδρεύει στο Δήμο Αμαρουσίου είναι η δεύτερη εταιρία του ομίλου που, μετά την μητρική, ΜΗΧΑΝΙΚΗ, δραστηριοποιείται στον κατασκευαστικό κλάδο κατέχοντας εργοληπτικό πτυχίο **6ης τάξης** του ΜΕΕΠ. Την 31.01.2002 το 100% του μετοχικού κεφαλαίου της «**ΘΟΛΟΣ Α.Ε.**» εξαγοράστηκε από τη «**ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.**» Η απόκτηση της 100% από την ΜΗΧΑΝΙΚΗ έδωσε στην εταιρία τη δεύτερη κορυφαία τάξη πτυχίων του ΜΕΕΠ (6η τάξη) και στον Όμιλο της ΜΗΧΑΝΙΚΗ την ευχέρεια να αναλαμβάνει δημόσια έργα προϋπολογισμού από το χαμηλό όριο της 6ης τάξης του ΜΕΕΠ και χωρίς ανώτατο όριο, διευρύνοντας έτσι τη δυνατότητα συμμετοχής σε διαγωνισμούς χαμηλότερου προϋπολογισμού.

¹³⁴⁷ ΦΕΚ 719/10.04.1980, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

29.02.2012 αίτηση της εταιρίας εισήχθη ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (Διαδικασία Εκούσιας Δικαιοδοσίας) προς επικύρωση η ανωτέρω καταρτισθείσα με τους πιστωτές συμφωνία. Η ανωτέρω αίτηση της εταιρίας συζητήθηκε την 29.05.2013 και εκδόθηκε επ' αυτής η υπ' αριθ. 1072/2013 απόφαση του ανωτέρω Δικαστηρίου, η οποία δεν έκανε δεκτή την αίτηση της εταιρίας περί επικύρωσης της κατατεθείσας με τους πιστωτές συμφωνίας και λήξεως της συνδιαλλαγής. Κατά της υπ' αριθ. 1072/2013 απόφασης του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (Διαδικασία Εκούσιας Δικαιοδοσίας) κατατέθηκε η από 25.10.2013 έφεση της εταιρίας, η οποία επρόκειτο να συζητηθεί, κατόπιν αναβολής, στις 02.04.2015.

11. Σύμφωνα με το από 30.06.2014 πρακτικό του ΔΣ της εταιρίας, μετά την εκλογή του από τη ΓΣ στις 30.06.2014, το ΔΣ αποτελείται από τους εξής: [...] Η θητεία του Διοικητικού Συμβουλίου λήγει την 30.06.2019.

III. ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.

12. Η εταιρία «**ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΒΙΟΤΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**», με δ.τ. «ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.» (εφεξής και **ΒΙΟΤΕΡ**) ιδρύθηκε το 1962¹³⁴⁸ από τους [...] και [...], εδρεύει στον Δήμο Αθηναίων και δραστηριοποιείται στην εκτέλεση διαφόρων κατηγοριών έργων, όπως οδοποιία, λιμενικά, βιομηχανικά – ενεργειακά, ηλεκτρομηχανολογικά – επικοινωνιών, αεροδρόμια, εργοστάσια πολεμικών βιομηχανιών κ.λπ., καθώς και με ιδιωτικά έργα. Εισήχθη στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών το 1975.
13. Την 02.05.2002 καταχωρήθηκε στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών το από 26.04.2002 Σχέδιο Σύμβασης Συγχώνευσης της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ το οποίο προέβλεπε τη συγχώνευση με απορρόφηση των εταιριών «ΑΜΥΝΤΑΣ ΑΕ», «**ΔΩΡΙΚΟΣ ΑΤΕ**», «ΕΡΜΗΣ ΑΤΕ», «**Α. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΤΕ**»¹³⁴⁹, «ΚΕΑ ΑΕ», «**ΣΤΑΘΜΗ ΑΤΕ**» και «**ΤΕΓΕΑ ΑΤΕ**» από την εταιρία ΒΙΟΤΕΡ¹³⁵⁰. Με την υπ' αριθ. Κ2-11929/11.09.2002 απόφαση του Υφυπουργού Ανάπτυξης εγκρίθηκε η ανωτέρω συγχώνευση¹³⁵¹. Επίσης, τον Ιανουάριο του 2002 εξαγόρασε καταρχήν το 64% του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας «ΑΤΟΜΟΝ Α.Ε.», η οποία δραστηριοποιείται στην κατασκευή δημοσίων και ιδιωτικών έργων και κατείχε αρχικά πτυχίο ΣΤ' τάξης και στη συνέχεια 5^{ης} τάξης, ενώ στις 09.12.2003 η συμμετοχή της αυξήθηκε σε 84%.
14. Με την υπ' αριθ. 8645/23.12.2002 απόφαση του ΥΠΕΧΩΔΕ εγκρίθηκε η αίτησή της και απέκτησε πτυχίο 7^{ης} τάξης, έως το 2012 όπου υποβιβάστηκε σε 6^{ης} και στη συνέχεια τα έτη 2013-2014 σε 5^{ης} τάξης ΜΕΕΠ.

¹³⁴⁸ ΦΕΚ 9/13.01.1962, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁴⁹ Η «**Α. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.Τ.Ε.**» μέχρι τότε ήταν κατά 100% θυγατρική της ΕΔΡΑΣΗ - Χ. ΨΑΛΛΙΔΑΣ Α.Τ.Ε. (εφεξής και ΕΔΡΑΣΗ - ΨΑΛΛΙΔΑΣ). Βάσει της προαναφερόμενης πράξης, συγχωνεύθηκε με απορρόφηση από την εταιρία ΒΙΟΤΕΡ (υπ' αριθ. Κ211929/19.9.2002 απόφαση του Υπουργείου Ανάπτυξης), με συνέπεια η ΕΔΡΑΣΗ - ΨΑΛΛΙΔΑΣ να αποκτήσει το 10% του μετοχικού κεφαλαίου της ΒΙΟΤΕΡ. Η εταιρία «**Α. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.Τ.Ε.**» κατείχε κατά τα έτη 1990-1993 πτυχίο ΣΤ' τάξης, 1994-1999 πτυχίο Ζ' τάξης και τα έτη 2000-2001 πτυχίο Η' τάξης.

¹³⁵⁰ ΦΕΚ 3238/08.05.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁵¹ Βλ. <http://bioter.gr/archives/112>.

15. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα της ΒΙΟΤΕΡ¹³⁵², Πρόεδρος του ΔΣ είναι ο [...], Αντιπρόεδρος ο [...], και Δ/νων Σύμβουλος [...].
16. Ο κύκλος εργασιών τόσο της εταιρίας ΒΙΟΤΕΡ όσο και του Ομίλου ΒΙΟΤΕΡ κατά την περίοδο 2004-2014 παρουσιάζεται στον παρακάτω Πίνακα.

ΕΤΟΣ	ΟΜΙΛΟΥ ΒΙΟΤΕΡ (Σε χιλ. €)	ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΒΙΟΤΕΡ (Σε χιλ. €)
2014	4.946	4.420
2013	4.784	4.781
2012	6.364	5.425
2011	18.602	13.701
2010	37.877	26.593
2009	57.932	39.127
2008	27.141	46.936
2007	72.548	57.795
2006	77.944	53.828
2005	75.597	49.501
2004	107.327	83129

Πηγή: Επεξεργασία δημοσιευμένων στοιχείων ισολογισμών από τη ΓΔΑ

IV. ΕΛΤΕΡ Α.Τ.Ε.

17. Η εταιρία «ΕΛΤΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» (εφεξής και ΕΛΤΕΡ) δραστηριοποιείται στην κατασκευή δημόσιων και ιδιωτικών έργων με έδρα στο Δήμο Αργυρούπολης Αττικής. Από το 1995 κατείχε πτυχίο Η' τάξης ΜΕΕΠ¹³⁵³ και στη συνέχεια β' τάξης ΜΕΕΠ (2014).
18. Την 28.06.2002 καταχωρήθηκε στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών η υπ' αριθμόν 6511/28.06.2002 του Μητρώου Ανωνύμων Εταιριών με την οποία εγκρίθηκε η συγχώνευση δια απορροφήσεως της εταιρίας «Ανώνυμη Εταιρεία ΦΩΚΙΚΗ – Τεχνικά Έργα Προωθημένη Τεχνολογία» από την εταιρία ΕΛΤΕΡ¹³⁵⁴.
19. Πρόεδρος και Δ/νων Σύμβουλος της εταιρίας είναι (έως 30.06.2016) ο [...]¹³⁵⁵.

V. ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Τ.Ε.

20. Η εταιρία «ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» (εφεξής και ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ) ιδρύθηκε το 1960 στην Αθήνα. Αρχικά ήταν κάτοχος πτυχίου Η' τάξης και στη συνέχεια έλαβε εργοληπτικό πτυχίο 6^{ης} τάξης. Η εταιρία είναι εισηγμένη στην Κύρια Αγορά του Χ.Α.Α. από τον Νοέμβριο 1993¹³⁵⁶.

¹³⁵² Βλ.

<http://bioter.gr/archives/category/%ce%b4%ce%b9%ce%bf%ce%b9%ce%ba%ce%b7%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%b1/%ce%b4%cf%83>.

¹³⁵³ Βλ.

http://sate.gr/html/meloi_result.aspx?menuID=2&pID=0&pagenum=3&company=%20%CE%95%CE%9B%CE%A4%CE%95%CE%A1%20%CE%91%CE%A4%CE%95&lang=1&letter=e&complexSearch=false.

¹³⁵⁴ ΦΕΚ 7484/17.07.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁵⁵ ΦΕΚ859/28.02.2011, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁵⁶ Η ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ μετέχει με ποσοστό 100% στο μετοχικό κεφάλαιο των εταιριών «SC PROODEFTIKI CONSTRUCT SRL» που εδρεύει στη Ρουμανία και της «PROODEFTIKI CONSTRUCT E.O.O.D» που εδρεύει στη Βουλγαρία και οι οποίες δεν έχουν δραστηριότητα.

21. Στις 21.06.2002, απορρόφησε την «ΥΠΟΔΟΜΗ Α.Ε.»^{1357,1358}.
22. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα της, Πρόεδρος και Δ/νων Σύμβουλος της εταιρίας είναι ο [...].

VI. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.

23. Η εταιρία «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και δ.τ. «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.» (εφεξής και ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ) προήλθε από τη συγχώνευση δι' απορροφήσεως της εταιρίας «ΛΑΛΟΥΔΑΚΗΣ Δ-Κ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ» και της εταιρίας «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ Ε.Π.Ε» και στη συνέχεια την αλλαγή της επωνυμίας στη σημερινή. Εδρεύει στον Αγ. Δημήτριο Αττικής και από το 2003 έως το 2013 κατείχε πτυχίο 5^{ης} τάξης ΜΕΕΠ και στη συνέχεια 4^{ης} τάξης.
24. Σύμφωνα με το από 08.11.2013 πρακτικό ΔΣ της εταιρίας, Πρόεδρος και Δ/νων Σύμβουλος είναι ο [...]¹³⁵⁹.
25. Ο κύκλος εργασιών της εταιρίας ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ κατά την περίοδο 2009-2012 παρουσιάζεται στον παρακάτω Πίνακα.

ΕΤΟΣ	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ (Σε χιλ. €)
2012	2.114,195
2011	2.909,966
2010	3.832,881
2009	9.896,308

Πηγή: Επεξεργασία δημοσιευμένων στοιχείων ισολογισμών από τη ΓΔΑ

VII. ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Α.Τ.Ε.

26. Η «ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και δ.τ. «ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ» (εφεξής και ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ), με έδρα το Χαλάνδρι Αττικής, δραστηριοποιούνταν στην κατασκευή τεχνικών έργων. Από το 1984 έως το 1994 κατείχε πτυχίο Ζ' τάξης, από το 1995-2002 πτυχίο Η' τάξης και στη συνέχεια από το 2003 πτυχίο 6ης τάξης ΜΕΕΠ (τουλάχιστον έως το 2006).
27. Την 13.09.2002 εγκρίθηκε το από 10.06.2002 Σχέδιο Σύμβασης Συγχώνευσης, το οποίο καταχωρήθηκε στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών στις 26.06.2002, των εταιριών «ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», «ΠΙΝΔΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και «Β.Ε.Τ.Τ.Ο. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» με απορρόφηση της δεύτερης και της τρίτης από την πρώτη¹³⁶⁰.
28. Την 09.12.2009 καταχωρήθηκε στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών η ανώνυμη εταιρία με την επωνυμία «ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και δ.τ.

¹³⁵⁷ ΦΕΚ 5525/21.06.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁵⁸ Πληροφορίες από την ιστοσελίδα της εταιρίας <http://www.proodeftiki.gr>.

¹³⁵⁹ Βλ. ανακοίνωση ΓΕ.Μ.Η. 45519/14/28.04.2015.

¹³⁶⁰ ΦΕΚ 9581/18.09.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

«ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε.»¹³⁶¹, καθώς επίσης και η με αριθ. ΕΜ-29499/09.12.09 απόφαση του Νομάρχη Αθηνών, με την οποία δόθηκε άδεια σύστασης και εγκρίθηκε το Καταστατικό της ανωτέρω εταιρίας, όπως αυτό καταρτίστηκε με την αριθ. 632/09 πράξη της Χριστίνας Μήτσια του Ιωάννου, Συμβολαιογράφου Χαλανδρίου, σε συνδυασμό και με την με αριθμό 659/09 πράξη διόρθωσης και συμπλήρωσης της ίδιας, με βάση τις διατάξεις του Κ.Ν. 2190/20 και του Ν.Δ. 1297/72, όπως ισχύει.

29. Η ανωτέρω εταιρία, η οποία εδρεύει στον Δήμο Χαλανδρίου Αττικής και κατέχει (Μάρτιος 2016) πτυχίο 3^{ης} τάξης ΜΕΕΠ, προέρχεται από τη συγχώνευση των αποσχισθέντων κατασκευαστικών κλάδων των Ανωνύμων Εταιριών «ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», «ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΘΕΜΕΛΙΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΗΡΙΞΕΩΝ», «ΓΕΩΤΕΧΝΙΚΗ ΔΡΥΑΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ» και την εισφορά ακινήτου ιδιοκτησίας «ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΟΥ του ΙΩΑΝΝΟΥ».

VIII. ΕΛ.Τ.Ε.Κ. Α.Ε.

30. Η εταιρία με την επωνυμία «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΕΛ.Τ.Ε.Κ. ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» με δ.τ. «ΕΛ.Τ.Ε.Κ. Α.Ε.» (εφεξής και **ΕΛ.Τ.Ε.Κ** ή **ΕΛΤΕΚ**) ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1949 και αναλαμβάνει δημόσια και ιδιωτικά έργα. Κατέχει εργοληπτικό πτυχίο 3ης τάξης¹³⁶² από το 2003 (την περίοδο 1988-2002 κατείχε πτυχίο Ζ' τάξης).
31. Είναι συγγενής εταιρία με την «ΤΕΚΑ Α.Ε.», η οποία είναι ανώνυμη Τεχνική Εταιρία με έδρα την Αθήνα. Ασχολείται με την κατασκευή δημόσιων και ιδιωτικών έργων πάσης φύσεως και διαθέτει εργοληπτικό πτυχίο της 5^{ης} τάξης, σε όλες τις κατηγορίες των έργων.
32. Πρόεδρος και Δ/νων Σύμβουλος της εταιρίας είναι ο [...] ¹³⁶³.

IX. ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε.

33. Η «**ALFA ALFA ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΙΑ**» (εφεξής και **ALFA ALFA**), η οποία αποτελούσε την μητρική του Ομίλου **ALFA ALFA ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ** και αποτελεί εξέλιξη της εταιρίας «**ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ ΑΤΤΙΚΗΣ Α.Ε.Β.Ε.**»¹³⁶⁴, ιδρύθηκε το 1962, είχε έδρα στον Αγ. Ιωάννη Ρέντη, ήταν εταιρία συμμετοχών και οι μετοχές της ήταν εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (ΧΑΑ) από 26.4.1990¹³⁶⁵. Ο ελέγχων μέτοχος της εταιρίας ήταν ο [...]. Σημειώνεται ότι το 2006 η εταιρία άλλαξε επωνυμία σε **ΑΛΦΑ ΑΛΦΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ Α.Ε.** με έδρα στον Δήμο Αμαρουσίου Αττικής.
34. Το 1980 ιδρύθηκε από [...] η εταιρία «**ΑΛΤΕ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**», με δ.τ. «**ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε.**» (εφεξής και **ΑΛΤΕ**), η οποία είχε έδρα στο Μαρούσι Αττικής. Τον Νοέμβριο

¹³⁶¹ ΦΕΚ 14348/15.12.2009, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁶² Βλ. <https://eltekae.wordpress.com/>

¹³⁶³ Βλ. ανακοίνωση ΓΕ.Μ.Η. 14926-14/10.03.2016.

¹³⁶⁴ ΦΕΚ 9215/18.11.1999, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ, με το οποίο μετονομάστηκε σε **ALFA ALFA ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ**.

¹³⁶⁵ Η διαπραγμάτευσή τους διακόπηκε το 2006.

του 1993, η νυν ALFA ALFA, της οποίας τον έλεγχο είχε προηγουμένως αποκτήσει [...], εξαγόρασε το 70% της ΑΛΤΕ. Οι μετοχές της ήταν εισηγμένες στο ΧΑΑ από το 1994 έως το 2006 (19.10.2006) και δραστηριοποιείται κυρίως στην ανάληψη και εκτέλεση δημοσίων, δημοτικών και ιδιωτικών τεχνικών έργων, ερευνών, μελετών και στην παροχή υπηρεσιών τεχνικού συμβούλου¹³⁶⁶. Κατείχε εργοληπτικό πτυχίο Η' τάξης και στη συνέχεια από το 2003 έως και τουλάχιστον το 2008¹³⁶⁷ κατείχε πτυχίο 7^{ης} τάξης.

35. Η εταιρία «**ΙΡΙΣ Α.Τ.Γ.Ε.Τ.Ε.**» (εφεξής και ΙΡΙΣ) ιδρύθηκε το 1981, κατετάγη στη Ζ' τάξη του ΜΕΕΠ και ειδικεύθηκε σε έργα οδοποιίας, γεφυροποιίας οδικών και σιδηροδρομικών σηράγγων, σε οικοδομικά και βιομηχανικά έργα και σε έργα προστασίας του περιβάλλοντος. Η εταιρία εντάχθηκε στον Όμιλο της ΑΛΤΕ από το 1997, ενώ από το 1999 είχε μοναδική μέτοχο την ΑΛΤΕ. Το ίδιο έτος, μετά τη συγχώνευσή της με τη «**ΜΕΤΡΟΝ ΑΤΕΝΕ**» (100% ΑΛΤΕ)¹³⁶⁸, απέκτησε εργοληπτικό πτυχίο Η' τάξης.
36. Η εταιρία «**ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ**» με το δ.τ. «**ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ Α.Ε.**» (εφεξής και ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ), ιδρύθηκε το 1980, προέκυψε από μετατροπή της ομόρρυθμης εταιρίας με την επωνυμία «**ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ και Σία Ο.Ε.**» σε ανώνυμη εταιρία με αρχική επωνυμία «**ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ Α.Ε. Μελέται - Εκτελέσεις τεχνικών Έργων**», δραστηριοποιείται σε οικοδομικά και λιμενικά έργα, με εξειδίκευση σε έργα αεροδρομίων και σε ηλεκτρομηχανολογικά, και κατείχε πτυχίο Η' τάξης. Εντάχθηκε στον Όμιλο ALFA ALFA το 2000, όταν η ΑΛΤΕ εξαγόρασε το 70% του μ.κ. της και το 30% ο [...].
37. Η εταιρία «**ΔΩΡΙΚΗ Α.Τ.Ε.**» (εφεξής και ΔΩΡΙΚΗ) ιδρύθηκε το 1987¹³⁶⁹ και είχε έδρα τη Λάρισα, κατείχε εργοληπτικό πτυχίο Ζ' Τάξης και διατηρούσε αυτονομία ως προς την προμήθεια των πρώτων υλών για τα έργα που εκτελούσε, αφού είχε στην ιδιοκτησία της λατομείο αδρανών υλικών και μονάδα παραγωγής σκυροδέματος και ασφαλτικών. Είχε κατασκευάσει σημαντικά έργα οδοποιίας, καθώς και οικοδομικά, υδραυλικά και ηλεκτρομηχανολογικά έργα. Την 02.08.2002 η ΑΛΤΕ εξαγόρασε το 50% του μετοχικού της κεφαλαίου και στις 06.08.2002 η ALFA ALFA απέκτησε το υπόλοιπο 50%.
38. Η εταιρία «**ΟΔΩΝ ΚΑΙ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ Α.Ε. - ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ**» (εφεξής και ΟΔΩΝ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ) ιδρύθηκε το 1929 με έδρα το Δήμο Ν. Ψυχικού Αττικής και αντικείμενο δραστηριότητας την εκτέλεση έργων οδοποιίας και κάθε είδους έργων, που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με αυτά και γενικότερα την εκτέλεση κάθε τεχνικού έργου. Η εταιρία κατείχε εργοληπτικό πτυχίο Η' τάξης. Σύμφωνα με στοιχεία της ιστοσελίδας της ALFA ALFA, η ΟΔΩΝ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ, η οποία

¹³⁶⁶ ΦΕΚ 305/20.02.1980, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ. Βλ. και Απόφαση ΕΑ 338/Υ/2007: «*Λήψη απόφασης επί της προηγούμενης γνωστοποίησης, κατά το άρθρο 4β του ν. 703/77, για την απόκτηση της πλειοψηφίας του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας ΟΔΩΝ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ Α.Ε. ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ από τον Απόστολο Αλλαμανή και την ελεγχόμενη από αυτόν εταιρεία ALFA ALFA ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ Α.Ε.*».

¹³⁶⁷ Για το 2009 δεν βρέθηκε διαθέσιμος - από ΣΑΤΕ - στο διαδίκτυο ΟΔΗΓΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ.

¹³⁶⁸ Βλ. υπ' αριθ. ΕΜ 13847/26/11/1999 εγκριτική απόφαση της Νομαρχίας.

¹³⁶⁹ ΦΕΚ 416/08.04.1987, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

εξαγοράστηκε από την ALFA ALFA το 2002, ήταν μια από τις ιστορικές εταιρίες του κλάδου, με σημαντική εμπειρία σε κατασκευές θερμοηλεκτρικών έργων, υδραυλικών και λιμενικών εγκαταστάσεων, αεροδρομίων και έργων οδοποιίας και γεφυροποιίας, η οποία έχει πραγματοποιήσει πλήθος έργων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

39. Με την υπ' αριθμόν Κ2-11510/11.09.2002 απόφαση του Υφυπουργού Ανάπτυξης εγκρίθηκε μεταξύ άλλων η συγχώνευση δια απορροφήσεως των εταιριών «ΙΡΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΓΕΩΡΓΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», «ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ, ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ, ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», «ΑΝΝΕΞ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», «ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ 79 ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», «ΔΩΡΙΚΗ Α.Τ.Ε. - ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ», «Γ.ΣΧΟΙΝΑΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», και «ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΔΩΝ ΚΑΙ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ», από την εταιρία ΑΛΤΕ. Το ίδιο έτος οι εταιρίες «ΙΡΙΣ Α.Ε.» (19.09.2002)¹³⁷⁰, «ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» (20.09.2002)¹³⁷¹, «ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΔΩΝ ΚΑΙ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ» (24.09.2002)¹³⁷² και «ΔΩΡΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» (12.09.2002)¹³⁷³ διαγράφηκαν από το Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών.
40. Στον Όμιλο της ΑΛΤΕ άνηκαν επίσης οι εταιρίες: α) «ΑΝΝΕΞ Α.Τ.Ε.», η οποία ιδρύθηκε το 1990 και το Νοέμβριο 1999 εξαγοράστηκε (100%) από την ΑΛΤΕ. Δραστηριοποιείτο στη μελέτη και ανάπτυξη ακίνητης περιουσίας καθώς και στην πώληση πάσης φύσεως οικοδομών (real estate). Συμμετείχε με ποσοστό 4,72% στο μ.κ. της χρηματιστηριακής εταιρίας «ΑΧΟΝ ΑΧΕ», β) «Γ. ΣΧΟΙΝΑΣ Α.Τ.Ε.», η οποία ιδρύθηκε το 1987 και ήταν κατασκευαστική εταιρία ΣΤ' τάξης, με έδρα στο Ρέθυμνο και διέθετε πολυετή εμπειρία σε δημόσια και ιδιωτικά έργα οδοποιίας, καθώς και σε οικοδομικά, υδραυλικά και λιμενικά έργα. Τον Απρίλιο του 2002 η ΑΛΤΕ εξαγόρασε το 100% του μετοχικού της κεφαλαίου. Επίσης, σύμφωνα με στοιχεία της ιστοσελίδας της ALFA ALFA, η «Γ. ΣΧΟΙΝΑΣ Α.Τ.Ε.» διέθετε σημαντικό μερίδιο στην κατασκευαστική αγορά της Κρήτης και γ) «ΘΕΜΕΛΙΟ '79 Α.Ε.», η οποία είχε έδρα την Αλεξανδρούπολη, εργοληπτικό πτυχίο Ζ' Τάξης, και διέθετε σημαντική τεχνογνωσία σε έργα οδοποιίας κυρίως στην Αν. Μακεδονία-Θράκη. Διατηρούσε δύο ιδιόκτητα λατομεία στον Βόρειο και Νότιο Έβρο, καθώς και μία μονάδα παραγωγής ασφαλτομιγμάτων, μέσω των οποίων εξασφάλιζε τις πρώτες ύλες για κάθε έργο που αναλάμβανε. Το 2002 η ALFA ALFA απέκτησε το 50% του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας και το υπόλοιπο 50% η ΑΛΤΕ.

¹³⁷⁰ ΦΕΚ 9795/25.09.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁷¹ ΦΕΚ 9806/25.09.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁷² ΦΕΚ 9894/27.09.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁷³ ΦΕΚ 9787/25.09.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

**Χ. ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ**

41. Η «ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ» (εφεξής και **ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ**), με έδρα το Μοσχάτο Αττικής, δραστηριοποιούνταν στην κατασκευή τεχνικών έργων. Από το 1988 έως το 1994 κατείχε πτυχίο Ζ' τάξης, από το 1995-2002 πτυχίο Η' τάξης και από το 2003 πτυχίο 6^{ης} τάξης ΜΕΕΠ (τουλάχιστον έως το 2004).
42. Την 10.08.2004 καταχωρήθηκε στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών η υπ' αριθ. 755/23.06.2004 απόφαση του ΠΠρΑθ. με την οποία η εταιρία «ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ», κηρύχθηκε σε κατάσταση πτώχευσης και ορίστηκε προσωρινή σύνδικος η δικηγόρος Αθηνών Μαρία Μαυραγάνη.

XI. ΓΕΝΕΡ Α.Ε.

43. Η «**ΓΕΝΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΓΕΝΙΚΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ & ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**», με δ.τ. «**ΓΕΝΕΡ Α.Ε.**» (εφεξής και **ΓΕΝΕΡ**) ιδρύθηκε το 1980, ήταν κάτοχος εργοληπτικού πτυχίου Η' τάξεως από το 1995 (από το 1984-1994 κατείχε πτυχίο Ζ' τάξης) και επανακρίθηκε, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 4 του Ν. 2940/2001 και κατατάχθηκε στην 6^η τάξη του ΜΕΕΠ για όλες τις κατηγορίες έργων, ενώ το 2007 επανακρίθηκε στην 5^η τάξη ΜΕΕΠ. Στη συνέχεια δεν εμφανίζεται στον κατάλογο εργοληπτικών εταιριών. Το 1996 εισήλθε στην Παράλληλη αγορά του ΧΑΑ και διεγράφη το 2009. Δραστηριοποιείται στον χώρο των δημοσίων και ιδιωτικών έργων.
44. Σύμφωνα με το από 01.12.2009 πρακτικό του ΔΣ της ΓΕΝΕΡ, Πρόεδρος και Δ/νων Σύμβουλος της εταιρίας είναι ο [...] (έως την 06.12.2011)¹³⁷⁴.

XII. ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε.

45. Η εταιρία «**ΕΜΠΕΔΟΣ ΑΕ**» ιδρύθηκε το 1960¹³⁷⁵ με την αρχική επωνυμία «**ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΝΩΜΩΝ**», από τον Κωνσταντίνο Πολίτη, με έδρα τον δήμο Κηφισιάς Αττικής. Η εταιρία εισήχθη, δυνάμει της από 14.04.1994 απόφασης του Δ.Σ. της στο Χ.Α.Α. στη 04.05.1994 έως την 02.06.2006, οπότε και διεκόπη η διαπραγμάτευση των μετοχών της. Η δραστηριότητα της εταιρίας κάλυπτε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων στην κατασκευή δημόσιων και ιδιωτικών έργων. Ήταν κάτοχος εργοληπτικού πτυχίου Η' τάξης και στη συνέχεια 7^{ης} τάξης ΜΕΕΠ (έως 30.04.2004).
46. Δυνάμει της υπ' αριθμόν Κ2-10150/23.08.2002 απόφασης του Υφυπουργού Ανάπτυξης εγκρίθηκε: α) η συγχώνευση δια απορροφήσεως των εταιριών: «**ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**» (εφεξής και **ΓΕΚΑΤ**)¹³⁷⁶, «**ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΡΩΝΙΣ ΑΕ**», «**ΔΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΕΣ**

¹³⁷⁴ ΦΕΚ 399/04.02.2011, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁷⁵ ΦΕΚ 376/06.08.1960, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ. Βλ. και Απόφαση ΕΑ 220/III/2002.

¹³⁷⁶ Η **ΓΕΚΑΤ** ιδρύθηκε το 1981 από τους [...]. Ήταν κάτοχος εργοληπτικού πτυχίου Η' τάξης και ήταν εισηγμένη στην Κύρια Αγορά του Χ.Α. από το 1994.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», «ΑΛΦΑ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΤΕ», «ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΑΕ» (εφεξής και **ΤΕΓΚ**)¹³⁷⁷, «ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ – ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», «ΜΕΤΡΙΚ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», «ΚΑΣΤΑΤ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ, ΕΜΠΟΡΙΚΗ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ» και «ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΝΩΜΩΝ ΑΕ» (εφεξής και **ΓΝΩΜΩΝ**) με απορρόφηση των οκτώ πρώτων από την τελευταία και β) η μεταβολή της επωνυμίας της εταιρίας σε «ΕΜΠΕΔΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ - ΕΜΠΟΡΙΚΗ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ - ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» με δ.τ. «ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε.». Την 29.08.2002 η ΤΕΓΚ διαγράφηκε από Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών¹³⁷⁸ όπως και η ΓΕΚΑΤ στις 23.08.2002¹³⁷⁹.

XIII. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.

47. Η «ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ» με δ.τ. «ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.» (εφεξής και **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ**), ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1988¹³⁸⁰, έδρευε το Μαρούσι Αττικής και δραστηριοποιούνταν στην κατασκευή τεχνικών έργων. Από το 1988 έως το 1994 κατείχε πτυχίο Ζ' τάξης, από το 1995-2002 πτυχίο Η' τάξης και στη συνέχεια από το 2003 πτυχίο 6ης τάξης ΜΕΕΠ (τουλάχιστον έως το 2004). Πρόεδρος και Δ/νων Σύμβουλος της εταιρίας ήταν ο [...].
48. Την 26.08.2002 καταχωρήθηκε στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών η υπ' αριθμόν Κ2-11178/26.08.2002 απόφαση του Υφυπουργού Ανάπτυξης σύμφωνα με την οποία εγκρίθηκε η συγχώνευση της εταιρίας ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ, η οποία απορρόφησε την εταιρία «ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΚΑΜΕΛΙΔΗΣ Α.Ε.».

XIV. ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε.

49. Η «ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΑΡΝΩΝ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» με δ.τ. «ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε.» (εφεξής και ΠΑΡΝΩΝ) αποτελούσε κατά 100% θυγατρική της ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ (από 12.07.2000). Κατείχε εργοληπτικό πτυχίο Ζ' τάξης από 1984-1994, Η' τάξης από τα 1995-2002 και στη συνέχεια πτυχίο 5^{ης} τάξης έως τις 10.01.2005, οπότε και διαγράφηκε από το ΜΕΕΠ. Πρόεδρος και Δ/νων Σύμβουλος της εταιρίας ήταν ο [...]¹³⁸¹.

¹³⁷⁷ Η **ΤΕΓΚ** ιδρύθηκε το 1966 από τον [...], με αφετηρία την ίδρυση του τεχνικού γραφείου [...] το 1932. Κύρια δραστηριότητά της ήταν η κατασκευή μεγάλων δημοσίων και ιδιωτικών τεχνικών Έργων. Η εταιρεία ήταν εγγεγραμμένη στην Η' Τάξη του ΜΕΕΠ, για όλες τις κατηγορίες έργων, από το 1996.

¹³⁷⁸ ΦΕΚ 9130/03.09.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁷⁹ ΦΕΚ 8890/26.08.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁸⁰ ΦΕΚ 3366/10.11.1988, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁸¹ ΦΕΚ 4652/26.05.2004, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

XV. ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ

50. Η «**ΕΡΓΑΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**» (εφεξής και ΕΡΓΑΣ) συστήθηκε το 1976¹³⁸², με έδρα στο Δήμο Αθηναίων Αττικής. Δραστηριοποιούνταν στον ευρύτερο κατασκευαστικό χώρο και ασχολείτο με την εκτέλεση διάφορων τεχνικών έργων του Δημοσίου αλλά και του Ιδιωτικού τομέα, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Ήταν εγγεγραμμένη στο ΜΕΕΠ ως εργοληπτική επιχείρηση και κατείχε τουλάχιστον από το 2003 έως το 2006 πτυχίο 6^{ης} τάξης για όλες τις κατηγορίες έργων (ενώ από 1989 έως και το 1994 κατείχε πτυχίο Ζ΄ τάξης και στη συνέχεια από 1995-2002 κατείχε πτυχίο Η΄ τάξης). Οι μετοχές της εισήχθησαν στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών το έτος 1994 (έως το 2009).
51. Το 1999 αποφασίστηκε η συγχώνευση με απορρόφηση της «Π. ΚΛΑΔΗΣ Α.Ε.» από την ΕΡΓΑΣ, η οποία ολοκληρώθηκε το β΄ εξάμηνο του 2000. Τέλος, το 2002 αποφασίστηκε η συγχώνευση με απορρόφηση της «Χ. ΚΑΛΦΑΣ ΑΤΕ» από την ΕΡΓΑΣ, η οποία ολοκληρώθηκε το β΄ εξάμηνο του 2002.
52. Με την υπ' αριθ. 49/2016 απόφασή του, η οποία καταχωρήθηκε στο Γ.Ε.ΜΗ. την 03.03.2016 (βλ. την υπ' αριθ. πρωτ. 13741/09.03.2016 ανακοίνωση), το ΠΠΑθ δέχτηκε την αίτηση των [...] και [...], διέταξε τη λύση της εταιρίας και διόρισε εκκαθαριστή τον Σπ. Ευθυμίου, Οικονομολόγο-Φοροτεχνικό.

XVI. ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.

53. Η «**ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.**» (εφεξής και **ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ**) ιδρύθηκε το 1976¹³⁸³ με έδρα την Αθήνα. Η έδρα της, με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης της 18.06.1997, μεταφέρθηκε στη Θέρμη Θεσσαλονίκης. Η εταιρία δραστηριοποιούνταν μεταξύ άλλων σε έργα κατασκευής κτιρίων και τεχνικών έργων Πολιτικού Μηχανικού, σε έργα κατασκευής αυτο/δρόμων, οδών, αεροδρομίων, αθλητικών εγκαταστάσεων, σε υδραυλικά, λιμενικά κ.α. Ήταν κάτοχος εργοληπτικού πτυχίου Ζ΄ τάξης και στη συνέχεια της νέας ανώτατης τάξης (7η τάξη) του ΜΕΕΠ του ΥΠΕΧΩΔΕ για όλες τις κατηγορίες έργων.
54. Την 26.04.2002 καταχωρήθηκε στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών το από 18.04.2002 Σχέδιο Σύμβασης Συγχώνευσης των εταιριών «**ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**», «**NESTOS ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**», «**ΤΕΧΝΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ Α.Ε.**», «**ΕΥΡΟΔΟΜΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΛΑΤΟΜΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**», «**ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΠΑΓΩΝΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**» (με δ.τ. «**Β. ΠΑΓΩΝΗΣ Α.Τ.Ε.**»), «**ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΡΟΔΟΜΗ**» και «**Π. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ**»¹³⁸⁴. Με την υπ' αριθμόν Κ2-11319/06.09.2002 απόφαση

¹³⁸² ΦΕΚ 2601/29.09.1976, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁸³ Φ.Ε.Κ. 3051/21.12.1976, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁸⁴ ΦΕΚ 3316/10.05.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

εγκρίθηκε από τον Υφυπουργό Ανάπτυξης η συγχώνευση και διαγράφηκε από το Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών η εταιρία Β. ΠΑΓΩΝΗΣ Α.Τ.Ε.¹³⁸⁵.

55. Την 04.08.2011 καταχωρήθηκε στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών η υπ' αριθ. 1307/08.07.2011 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης, με την οποία η εταιρία ετέθη σε καθεστώς ειδικής εκκαθάρισης του άρθρου 46^α του Ν. 1892/90 (όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 Ν. 2000/91 και άρθρο 60παρ. 3 Ν.2324/95) και διορίστηκε ως (ειδικός) εκκαθαριστής η ανώνυμη εταιρία με την επωνυμία «ALPHA ΑΣΤΙΚΑ ΑΚΙΝΗΤΑ»¹³⁸⁶.

XVII. ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΤΕΕ

56. Η «ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» (εφεξής και **ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ**) με έδρα το Δ.Δ. Ν. Τενέδου, του Δήμου Τρίγλιας Χαλκιδικής, δραστηριοποιούνταν στην κατασκευή τεχνικών έργων. Από το 1989 έως το 1998 κατείχε πτυχίο Ζ' τάξης, από το 1999-2002 πτυχίο Η' τάξης και στη συνέχεια από το 2003 πτυχίο 6¹⁵ τάξης ΜΕΕΠ (τουλάχιστον έως το 2004).

57. Την 09.10.2010 καταχωρήθηκε στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών η υπ' αριθ. 15/2007 απόφαση του ΠΠρ. Χαλκιδικής με την οποία η ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ κηρύχθηκε σε κατάσταση πτώχευσης με ημερομηνία παύσης πληρωμών την 22.08.2005¹³⁸⁷ και διορίζει προσωρινό σύνδικο της πτώχευσης την Μαρία Καραθανάση του Αθανασίου, δικηγόρο.

XVIII. ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.¹³⁸⁸

58. Η «Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε.» (εφεξής και **ΑΤΕ**) εδρεύει στην Αθήνα και αποτελεί τη μητρική εταιρία του Ομίλου. Ιδρύθηκε το 1929, με κύριους σκοπούς, σύμφωνα με το Καταστατικό της, την εκτέλεση κάθε τραπεζικής εργασίας και υπηρεσίας που συνέβαλε στον εκσυγχρονισμό και στην ανάπτυξη της οικονομίας και ειδικότερα του Αγροτικού Τομέα. Μετατράπηκε σε Ανώνυμη Τραπεζική Εταιρία, σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 1 του Ν. 1914/1990, ενώ από το 2000 εισήχθη στο Χρηματιστήριο Αθηνών και οι μετοχές της περιλαμβάνονται στο FTSE 20.

59. Από τις 27.7.2012, με απόφαση της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ) η ΑΤΕ έχει τεθεί σε καθεστώς ειδικής εκκαθάρισης, ενώ μέχρι την ανάκληση της αδείας της αντλούσε ρευστότητα από το μηχανισμό έκτακτης χρηματοδότησης (Emergency Liquidity Assistance) μέσω της ΤτΕ. Ειδικότερα η ΤτΕ αποφάσισε: να ανακαλέσει την άδεια λειτουργίας της ΑΓΡΟΤΙΚΗ, θέτοντάς την σε καθεστώς ειδικής εκκαθάρισης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 68 του Ν. 3601/20079, να διορίσει ειδικό εκκαθαριστή του ιδρύματος και να ορίσει ότι η ΑΤΕ «*επιτρέπεται εφεξής να διενεργεί μόνο τις πράξεις που υπηρετούν τον σκοπό της*

¹³⁸⁵ ΦΕΚ 9692/23.09.2002, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁸⁶ ΦΕΚ 8667/19.08.2011, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁸⁷ ΦΕΚ 12602/22.10.2009, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁸⁸ Βλ. σχετικά Απόφαση ΕΑ: 549/VI/2012 «*Λήψη απόφασης επί της γνωστοποίησης συγκέντρωσης κατ' άρθρο 6 παρ. 1 - 3 του ν. 3959/2011 της ανώνυμης τραπεζικής εταιρίας με την επωνυμία «ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.» σε σχέση με την απόκτηση επιλεγμένων στοιχείων του ενεργητικού και παθητικού της υπό ειδική εκκαθάριση τραπεζικής εταιρίας με την επωνυμία «ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.»*».

εκκαθαρίσεως», ενώ «ειδικώς απαγορεύεται η άσκηση όλων των δραστηριοτήτων της παραγράφου 1 του άρθρου 11 του ν. 3601/2007».

60. Κατόπιν των ανωτέρω, η ΕΜΕ/ΤτΕ, με την υπ' αριθ. 4/1/27.7.2012 απόφασή της, υποχρέωσε τον ειδικό εκκαθαριστή της ΑΤΕ να μεταβιβάσει παραχρήμα τα επιλεγμένα στοιχεία του ενεργητικού και του παθητικού της ΑΤΕ στην ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ, δεδομένου ότι η προσφορά της τελευταίας «περιλαμβάνει το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων που είχε προτείνει η Τράπεζα της Ελλάδος στο πλαίσιο υποβολής της διαδικασίας προσφορών και αξιόπιστο επιχειρηματικό σχέδιο για την ομαλή ενσωμάτωση αυτών των στοιχείων στο πιστωτικό ίδρυμα με την επωνυμία «Τράπεζα Πειραιώς Α.Ε.», διασφαλίζοντας την αποτελεσματική συνέχεια των συναλλαγών του υπό ειδική εκκαθάριση πιστωτικού ιδρύματος. Επιπλέον, η μεταβίβαση στοιχείων ενεργητικού και παθητικού αποτελεί τη βέλτιστη λύση καθώς ελαχιστοποιεί το κόστος εξυγίανσης». Η εν λόγω πράξη εγκρίθηκε από την ΕΑ με την υπ' αριθ. 549/VI/2012 Απόφασή της.

XIX. ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε.

61. Η εταιρία «ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε.» (εφεξής και ΚΑΣΤΩΡ), η οποία ιδρύθηκε το έτος 1970¹³⁸⁹, με έδρα το Δήμο Αθηναίων, εντάσσεται στον Όμιλο ΕΛΛΑΚΤΩΡ, ενώ από τον Οκτώβριο του 2002 η έδρα έχει μεταφερθεί στη Θεσσαλία και συγκεκριμένα στο Δήμο Λαρισαίων¹³⁹⁰. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ κατείχε το 100,0% του μετοχικού κεφαλαίου της ΚΑΣΤΩΡ μέχρι την 13.06.2002. Στις 13.06.2002, η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ πούλησε και μεταβίβασε στην ΑΚΤΩΡ το 100% του μετοχικού κεφαλαίου της ΚΑΣΤΩΡ. Στη συνέχεια, η ΚΑΣΤΩΡ συγχώνευσε δια απορρόφησης την εταιρία «ΤΕΜΚΑΤ ΑΤΕ» προκειμένου να αποκτήσει η ΑΚΤΩΡ, ως μητρική εταιρία, δεύτερο πτυχίο 5ης τάξεως. Η ΑΚΤΩΡ παραμένει μέτοχος κατά 100% της εταιρίας. Η ΚΑΣΤΩΡ κατέχει (2016) πτυχίο 5ης τάξης για όλες τις κατηγορίες έργων και είναι εγγεγραμμένη στο ΜΕΕΠ.

XX. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ

62. Ο «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ» (εφεξής και ΣΑΤΕ), ιδρύθηκε το 1965, εδρεύει στην Αθήνα, η περιφέρεια δράσης του είναι σε ολόκληρη την Ελληνική επικράτεια και εκπροσωπεί τα συμφέροντα των τεχνικών εταιριών. Τα μέλη του Συνδέσμου διακρίνονται σε τακτικά, ειδικά και αρωγά. Ως τακτικά μέλη έχουν δικαίωμα εγγραφής όλες οι νομίμως συνεστημένες ανώνυμες, περιορισμένης ευθύνης, ομόρρυθμες και ετερόρρυθμες τεχνικές εταιρίες, καθώς και οι οιασδήποτε άλλης μορφής εταιρίες με νομική προσωπικότητα, οι οποίες είναι εγγεγραμμένες στο εκάστοτε ισχύον επίσημο ΜΕΕΠ. Ως ειδικά μέλη του Συνδέσμου εγγράφονται ατομικές εργοληπτικές επιχειρήσεις - φυσικά πρόσωπα, τα οποία είναι εγγεγραμμένα στο εκάστοτε ισχύον επίσημο ΜΕΕΠ. Ως αρωγά μέλη του Συνδέσμου εγγράφονται φυσικά πρόσωπα που είναι εγγεγραμμένα στο εκάστοτε ισχύον

¹³⁸⁹ ΦΕΚ 92/24.02.1970, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁹⁰ Βλ. http://www.kastor.gr/company_gr.htm. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην εν λόγω ιστοσελίδα, το 1965 οι [...] και [...], Πολιτικοί Μηχανικοί Ε.Μ.Π., ίδρυσαν την «Ν. Κούρος - Α. Καψάλης Ο.Ε.» ενοποιώντας ένα σύνολο προσωπικού 500 ατόμων. Η εταιρία αυτή αποτελεί ουσιαστικά τον πρόγονο της ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε. Ουσιαστικά όλο το προσωπικό και η τεχνική εμπειρία της «Ν. Κούρος - Α. Καψάλης Ο.Ε.» πέρασαν αυτούσια στην ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε.

Μητρώο Εμπειρίας Κατασκευαστών (ΜΕΚ) και αποτελούν στελέχη των εταιριών – τακτικών μελών του ΣΑΤΕ, ή των ατομικών εργοληπτικών επιχειρήσεων – ειδικών μελών του ΣΑΤΕ, σύμφωνα με τις περί στελέχωσης διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας. Τα ειδικά και αρωγά μέλη κατά κανόνα δεν έχουν δικαίωμα ψήφου και εκλέγεσθαι στο ΔΣ του ΣΑΤΕ.

63. Σύμφωνα με την τελευταία έκδοση «ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΓΟΛΗΠΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ» (Μάρτιος 2016), φαίνεται ότι ο ΣΑΤΕ έχει σχεδόν διπλασιάσει το πλήθος των εταιριών μελών του από 373 το 2000 σε 710 το 2016, αποτελώντας την αντιπροσωπευτικότερη εταιρική εργοληπτική οργάνωση στην Ελλάδα, αφού εκπροσωπεί το 83% των εταιριών 3^{ης} έως και 7^{ης} τάξης του ΜΕΕΠ (393/472). Ταυτόχρονα, ανοδική είναι και η τάση του πλήθους των ατομικών επιχειρήσεων που εμπιστεύονται τον ΣΑΤΕ για να εγγραφούν ως Μέλη (136 κατά το 2016).

64. Οι σκοποί του ΣΑΤΕ, βάσει του προσκομισθέντος καταστατικού¹³⁹¹, είναι οι εξής:

- η προστασία και προαγωγή των συμφερόντων των μελών του, η μελέτη των ζητημάτων του κατασκευαστικού τομέα της οικονομίας της Χώρας,
- η ανταλλαγή πληροφοριών επαγγελματικού και επιστημονικού περιεχομένου,
- ο συντονισμός των μεταξύ των μελών του ενεργειών για την ανάπτυξή τους από τεχνικοοικονομική άποψη καθώς και η προώθηση και προβολή του έργου που επιτελούν προς την επίσημη πολιτεία και την κοινή γνώμη.
- η συμμετοχή του σε διεθνείς ή εγχώριους φορείς και οργανισμούς, η εκπροσώπησή του σ' αυτούς καθώς και η εκπροσώπηση του κλάδου προς την Πολιτεία,
- η συμμετοχή του σε διαδικασίες για την προώθηση ενιαίας έκφρασης των εργοληπτικών οργανώσεων με ενδεχόμενη σύσταση ενιαίου φορέα, η ανάπτυξη διεθνών σχέσεων και επαφών αφενός με διεθνείς φορείς και οργανισμούς και αφετέρου με άλλες ομοειδείς οργανώσεις του εξωτερικού και ιδιαίτερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκοπό την προώθηση των συμφερόντων των μελών ιδίως στα όργανα και επιτροπές της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- η συμμετοχή του στις διαδικασίες προγραμμάτων χρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους διεθνείς ή δημόσιους φορείς καθώς επίσης και η διοργάνωση ενημερωτικών και επιμορφωτικών σεμιναρίων, ημερίδων και συναφών εκδηλώσεων καθώς και η ανάληψη οιασδήποτε άλλης πρωτοβουλίας ή δραστηριότητας για την ενημέρωση και υποστήριξη των μελών του καθώς και οιασδήποτε άλλου ενδιαφερομένου από τον ευρύτερο εργοληπτικό – κατασκευαστικό τομέα της οικονομίας.

65. Ο ΣΑΤΕ διοικείται από αιρετό 13μελές ΔΣ και εγγράφει ως Σύνδεσμος εκλεγόμενο από τη ΓΣ και απαρτιζόμενο από τον Πρόεδρο, δύο Αντιπροέδρους, τον Γενικό Γραμματέα, τον Αναπληρωτή Γενικό Γραμματέα και τον Ταμία, οι οποίοι αποτελούν το Προεδρείο, και από επτά (7) Συμβούλους.

¹³⁹¹ Βλ. απαντητική επιστολή ΣΑΤΕ με υπ' αριθ. πρωτ. 4746/22.07.2015.

66. Κατά την έναρξη της έρευνας της Υπηρεσίας, τον Φεβρουάριο του 2013, η σύνθεση του ΔΣ (03/2012-03/2014) του ΣΑΤΕ είχε ως εξής¹³⁹²:

ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΤΑΞΗ (2013)
Πρόεδρος	[...]	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	5 ^η
Αντιπρόεδρος (5ης, 6ης, 7ης)	[...]	ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ ΑΕ / ΤΕΡΝΑ ΑΕ	7 ^η
Αντιπρόεδρος (4ης και κάτω)	[...]	ΤΑΛΩΣ ΑΤΕ	4 ^η
Γεν. Γραμματέας	[...]	ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΑΕ	6 ^η
Ταμίας	[...]	ΑΙΘΡΙΟΝ ΑΤΕ	Α1, 2 ^η
Μέλη	[...]		
	[...]	ΕΚΤΩΡ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	3 ^η
	[...]	ΒΑΛΤΕΣΙΝΙΚΟ Α.Τ.Ε.ΞΕ.Β.Ε.	3 ^η
	[...]	Τ.Ε.Κ. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ Α.Ε.	2 ^η
	[...]	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΤΕΒΕ	4 ^η
	[...]	ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΙΛΙΣΣΟΣ ΑΤΕ	4 ^η
	[...]	ΟΚΤΑΝΑ ΑΕ	2 ^η
[...]	ΨΑΡΡΑΣ ΑΤΕ	4 ^η	

67. Η ισχύς της θητείας του ανωτέρω αναφερόμενου ΔΣ ήταν διετής, από Μάρτιο του 2012, έως τον Μάρτιο του 2014. Στις 18.03.2016, ψηφίστηκε νέο ΔΣ και την εξής σύνθεση:

ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΤΑΞΗ (2013)
Πρόεδρος	[...]	ΤΑΛΩΣ ΑΤΕ	4 ^η
Αντιπρόεδρος (5ης, 6ης, 7ης)	[...]	ΑΡΧΙΚΟΝ ΑΕ	6 ^η
Αντιπρόεδρος (4ης και κάτω)	[...]	ΕΚΤΩΡ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	3 ^η
Γεν. Γραμματέας	[...]	ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΑΕ	6 ^η
Αν. Γεν. Γραμματέας	[...]	ΑΙΘΡΙΟΝ ΑΤΕ	Α1, 2 ^η
Ταμίας	[...]	ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ ΑΕ / ΤΕΡΝΑ ΑΕ	7 ^η
Μέλη	[...]	ΗΡΩΝ ΑΤΕ	4 ^η
	[...]	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	4 ^η
	[...]	ΑΚΩΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	5 ^η
	[...]	Σ.Μ.ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΑΕ	3 ^η
	[...]	ΕΡΓΟΔΥΝΑΜΙΚΗ ΠΑΤΡΩΝ ΑΤΕ	5 ^η
	[...]	ΤΖΗΚΑΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Ο.Ε.	1 ^η

¹³⁹² Η σύνθεση των ΔΣ προηγούμενων ετών (από το 1989 έως και το 1994) έχει ως εξής: **06/1988-04/1990**: [...] (Πρόεδρος), [...] (Αντιπρόεδρος), [...] (Γεν. Γραμματέας), [...] (Ταμίας), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος), **04/1990-06/1991**: [...] (Πρόεδρος), [...] (Αντιπρόεδρος), [...] (Γεν. Γραμματέας), [...] (Ταμίας), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος), **06/1991-06/1994**: [...] (Πρόεδρος), [...] (Αντιπρόεδρος), [...] (Γεν. Γραμματέας), [...] (Ταμίας), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος) και **06/1994-01/1997**: [...] (Πρόεδρος), [...] (Αντιπρόεδρος), [...] (Γεν. Γραμματέας), [...] (Ταμίας), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος), [...] (Μέλος).

ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΤΑΞΗ (2013)
	[...]	ΜΑΝΔΡΟΥΚΑΣ ΑΤΕ	1 ^η , 2 ^η

XXI. ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

68. Ο «ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ» (εφεξής και **ΣΤΕΑΤ**) ιδρύθηκε το 2003, ως αποτέλεσμα όπως προαναφέρθηκε, της νομοθετικής αλλαγής αναφορικά με την κατάταξη των εργοληπτικών εταιριών. Εδρεύει στην Αθήνα και μέλη του αποτελούν 36 τεχνικές επιχειρήσεις της Ελλάδας, κάτοχοι πτυχίων 7^{ης} και 6^{ης} τάξης, των οποίων η κατάταξη έγινε από το ΥΠΕΧΩΔΕ με κριτήρια οικονομικά, οργανωτικά και τεχνικής εμπειρίας¹³⁹³. Σύμφωνα με την υπ' αριθ. 4230/2003 εγκριτική απόφαση σύστασης του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, ο ΣΤΕΑΤ ιδρύθηκε από 44 αρχικά εταιρίες – μέλη. Τα μέλη της προσωρινής του διοίκησης (05/2003) ήταν οι: [...].

69. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα του, στόχοι του ΣΤΕΑΤ είναι :

- η ενημέρωση για τον εξαιρετικά σημαντικό ρόλο που προσφέρει ο κατασκευαστικός κλάδος στην ανάπτυξη της χώρας και της κοινωνίας, με επακόλουθο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής,
- ο απεγκλωβισμός από γραφειοκρατικές διαδικασίες για την ταχύτερη ανάθεση των μεγάλων έργων, με κεφάλαια τόσο από την Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και από άλλες πηγές, έτσι ώστε τα δημόσια έργα να αποτελέσουν πράγματι μοχλό ουσιαστικής ανάπτυξης της εθνικής οικονομίας,
- η προώθηση των δυνατοτήτων ανάληψης από τα μέλη έργων στο εξωτερικό, με ταυτόχρονη συμπαράσταση του ελληνικού κράτους, ώστε να αποφευχθούν λάθη του παρελθόντος,
- η εξασφάλιση ίσης μεταχείρισης από το ελληνικό κράτος των ελληνικών και των ξένων εταιριών και η ανάδειξη των δυνατοτήτων του ελληνικού κατασκευαστικού δυναμικού για έργα υψηλής ποιότητας με οικονομικότερους όρους.
- η υποστήριξη των γενικών συμφερόντων των μελών του και οι ενέργειες του ως εκπρόσωπος τους έναντι των ελληνικών και των ξένων δημοσίων αρχών, καθώς και των εθνικών και διεθνών οργανισμών.

70. Η σύνθεση του ΔΣ από 18.04.2013 του έχει ως εξής:

ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΤΑΞΗ (2016)
Πρόεδρος	[...]	Δ/νων Σύμβουλος της ΜΩΡΕΑΣ Α.Ε.	7 ^η
Αντιπρόεδρος	[...]	ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ ΑΕ / ΤΕΡΝΑ ΑΕ	7 ^η
Γεν. Γραμματέας	[...]	ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΑΕ	6 ^η
Ταμίας	[...]	ΤΟΞΟΘΗΣ ΑΕ	6 ^η
Μέλη	[...]	ΕΝΤΕΧΝΟΣ ΑΕ	6 ^η
	[...]	J&P-ΑΒΑΞ ΑΕ	7 ^η

¹³⁹³ Βλ. <http://www.steat.gr/statement.asp?lang=gr>.

ΘΕΣΗ	ΟΝΟΜΑ	ΕΚΠΡ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΤΑΞΗ (2016)
	[...]	ΕΚΤΕΡ ΑΕ	6 ^η

71. Σημειώνεται ότι σε σχετικό ερώτημα της ΓΔΑ, ο [...] (ως πρώην Πρόεδρος ΣΤΕΗΤ και ΣΤΕΑΤ) απάντησε ότι: «1) Διετέλεσα Πρόεδρος ή μέλος του Δ.Σ. του ΣΤΕΗΤ κατά περιόδους και ήμουν Πρόεδρος του τελευταίου Διοικητικού Συμβουλίου του ΣΤΕΗΤ που αποφάσισε την διάλυση του ΣΤΕΗΤ. 2) Δεν υπάρχει οποιαδήποτε νομική σχέση μεταξύ ΣΤΕΗΤ και ΣΤΕΑΤ. Ο ΣΤΕΑΤ δεν τελεί σε σχέση διαδοχής με τον ΣΤΕΗΤ. Πρόκειται για δύο διαφορετικά και αυτοτελή σωματεία. Απόδειξη των ανωτέρω αποτελούν τα εξής: α) Ο ΣΤΕΗΤ ελύθη λόγω της αλλαγής της νομοθεσίας που προέβλεπε την κατάργηση του πτυχίου Η' Τάξης, η κατοχή του οποίου αποτελούσε προϋπόθεση συμμετοχής στον ΣΤΕΗΤ. β) Ο ΣΤΕΗΤ ελύθη με δικαστική απόφαση της 9-3-2005 (Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών, 1672/2005) ενώ ο ΣΤΕΑΤ συνεστήθη με δικαστική απόφαση της 26-6-2003 (Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών, 4230/2003). Δηλαδή υπήρχε παράλληλη λειτουργία των δύο Συνδέσμων επί 2 σχεδόν χρόνια. γ) Μετά την διάλυση του ΣΤΕΗΤ η περιουσία αυτού (ταμειακά διαθέσιμα, ύψους [...] ευρώ), περιήλθαν στο Ελληνικό Δημόσιο, όπως προκύπτει από την από 19-6-2007 Πράξη Πέρατος Εκκαθάρισης του ΣΤΕΗΤ και από την σχετική, από 5-12-2007, επιστολή των εκκαθαριστών του ΣΤΕΗΤ προς τον τότε Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ και τον τότε Υφυπουργό ΠΕΧΩΔΕ».

72. Σχετικά με το εν λόγω θέμα αναφέρονται και τα εξής:

α) Στο (ανυπόγραφο) Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΗΤ με αριθ. 1/2002, ημερομηνίας 28.01.2002, που συλλέχθηκε από τα ηλ/κά αρχεία κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ στον ΣΤΕΑΤ αναφέρονται μεταξύ άλλων και τα εξής:

«Θέμα 1^ο: Οικονομικά - Προϋπολογισμός

[...]

β) Στο (ανυπόγραφο) Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΗΤ με αριθ. 2/2004, ημερομηνίας 23.11.2004, που συλλέχθηκε από τα ηλ/κά αρχεία κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ στον ΣΤΕΑΤ αναφέρονται μεταξύ άλλων και τα εξής:

[...]

γ) Στο (ανυπόγραφο) Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΗΤ με αριθ. 1/2004, ημερομηνίας 22.03.2004, που συλλέχθηκε από τα ηλ/κά αρχεία κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ στον ΣΤΕΑΤ αναφέρονται μεταξύ άλλων και τα εξής:

«Θέμα 1ο : Προοπτική και χρονοδιάγραμμα λειτουργίας του Συνδέσμου

[...]

γ) Στο (ανυπόγραφο) Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΗΤ με αριθ. 3/2004, ημερομηνίας 20.12.2004, που συλλέχθηκε από τα ηλ/κά αρχεία κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ στον ΣΤΕΑΤ αναφέρονται μεταξύ άλλων και τα εξής:

[...]

δ) Στο (ανυπόγραφο) Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΑΤ με αριθ. 1/2004, ημερομηνίας 25.02.2004, που συλλέχθηκε από τα ηλ/κά αρχεία κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ στον ΣΤΕΑΤ αναφέρεται ότι οι εκλογές για την εκλογή του νέου ΔΣ του ΣΤΕΑΤ πραγματοποιήθηκαν στις 11.02.2004, όπου Πρόεδρος εκλέχθηκε ο [...].

ε) Στο (ανυπόγραφο) Πρακτικό ΔΣ του ΣΤΕΑΤ με αριθ. 2/2004, ημερομηνίας 15.03.2004, που συλλέχθηκε από τα ηλ/κά αρχεία κατά τον επιτόπιο έλεγχο της ΓΔΑ στον ΣΤΕΑΤ αναφέρονται μεταξύ άλλων και τα εξής:

«Θέμα: 1ο : Πορεία του Συνδέσμου – Επόμενες Δραστηριότητες

[...]

XXII. VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJETS

73. Η Vinci S.A. είναι μια Γαλλική κατασκευαστική πολυεθνική εταιρία. Η αρχική της επωνυμία ήταν Société Générale d'Enterprises (SGE) και στη συνέχεια μετονομάστηκε το 2000 σε Vinci. Η Vinci δραστηριοποιείται κυρίως στις: Παραχωρήσεις και Contracting (Ενέργεια, Μεταφορές και Κατασκευές)¹³⁹⁴. Ο κατασκευαστικός της κλάδος περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και την κατασκευή κτιρίων και έργων υποδομής. Η «**VINCI Construction Grands Projets S.A.S.**» αποτελεί το τμήμα της Vinci που αναλαμβάνει τα μεγάλα και πολύπλοκα έργα τόσο στη Γαλλία όσο και στο εξωτερικό.
74. Σημειώνεται ότι την 28.11.2007 καταχωρήθηκε στο Μητρώο Ανωνύμων Εταιριών το υποκατάστημα της «**VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJETS S.A.S.**» με την επωνυμία «**VINCI ΕΛΛΑΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΕΡΓΩΝ**» και με δ.τ. «**VINCI ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ Α.Ε.**». Επίσης με την η υπ' αριθ. ΕΜ-27524/2007 απόφαση του Νομάρχη Αθηνών δόθηκε άδεια εγκατάστασης του υποκαταστήματος της στην Ελλάδα¹³⁹⁵. Το εν λόγω υποκατάστημα εδρεύει στον Δήμο Αθηναίων και εκπροσωπείται από τον [...], Πρόεδρο και τον [...], Δ/νων Σύμβουλο¹³⁹⁶.

XXIII. IACOVOU BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LTD

75. Η εταιρία «**ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ**» (εφεξής και ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ) ιδρύθηκε το 1998 στην Ελλάδα, με έδρα στον Πειραιά, ως υποκατάστημα της Κυπριακής εταιρίας με την επωνυμία «**ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΤΑΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ - IACOVOU BROTHERS (CONSTRUCTIONS) LIMITED**»¹³⁹⁷. Στη συνέχεια η έδρα της εταιρίας μεταφέρθηκε στο Δήμο Αθηναίων¹³⁹⁸.

¹³⁹⁴ Σημειώνεται ότι με την θυγατρική της εταιρία Γέφυρα S.A. κατασκεύασε την Γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου.

¹³⁹⁵ ΦΕΚ 13779/05.12.2007 και 1101/14.02.2012, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁹⁶ Βλ. ανακοίνωση ΓΕ.Μ.Η, 147516/15.10.2015.

¹³⁹⁷ ΦΕΚ 3602/15.06.1998, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹³⁹⁸ Βλ. ΦΕΚ ΑΕ-ΕΠΕ/803/07.02.2008 (μεταφορά έδρας από Πειραιά σε Χολαργό), ΦΕΚ ΑΕ-ΑΠΕ/6333/18.06.2004 (μεταφορά έδρας από Χολαργό σε Πτολεμαΐδα) και Ανακοίνωση Επιμελητηρίου Κοζάνης (Υπηρεσία ΓΕΜΗ) με αριθ. πρωτ. 141479/14.10.2015 (μεταφορά έδρας από Δήμο Εορδαίας-Πτολεμαΐδα σε Δήμο Αθηναίων).

76. Η ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ δραστηριοποιείται στον κλάδο των κατασκευών και αποτελεί μέλος του Ομίλου Ιακώβου¹³⁹⁹, σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα της, ο οποίος δραστηριοποιείται από το 1953, μεταξύ άλλων, και στον κλάδο των κατασκευών και έχει ολοκληρώσει με επιτυχία μερικά από τα πιο σημαντικά έργα πολιτικής μηχανικής, οικιστικών και εμπορικών έργων στην Κύπρο.
77. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα του Ομίλου, η ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ συμμετείχε στα ασφαλικά έργα στην κατασκευή του Αεροδρομίου Σπάτων το 1998, ενώ σήμερα ασχολείται κυρίως με έργα της ΔΕΗ (Public Power Corporation of Greece).

XXIV. ARCHIRODON GROUP N.V.

78. Η εταιρία **ARCHIRODON**¹⁴⁰⁰ δημιουργήθηκε το έτος 1959 από τους μετόχους της κοινοπραξίας (Joint Venture) Ελληνικών εταιριών «ΑΡΧΙΜΙΔΗΣ ΑΕ» (η οποία εξειδικευόταν αποκλειστικά σε λιμενικά έργα) και «ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΔΩΝ ΚΑΙ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ», με επικεφαλής τους [...] και [...]. Το 1971 ιδρύθηκε η εταιρία «ARCHIRODON CONSTRUCTION (Overseas) Co. S.A.», η οποία έχει αναλάβει έργα στη Μέση Ανατολή, Βόρεια Αφρική και γενικότερα στη Μεσόγειο. Ενώ, κατά τις δεκαετίες '80 και '90 επέκτεινε τις δραστηριότητές της στην κατασκευή δρόμων, γεφυρών, σιδηροδρόμων και ενέργειας.
79. Πλέον, η εταιρία και η μητρική της, «Archirodon Group N.V», από το έτος 2000 είναι καταχωρημένες στην Ολλανδία. Στο μετοχικό κεφάλαιο της «Archirodon Group NV» συμμετείχε από το έτος 2001 έως το 2013 ένας ολλανδικός όμιλος, ενώ από το 2013 συμμετέχουν ένα αραβικός οίκος και τρεις αλλοδαπές εταιρίες¹⁴⁰¹.
80. Γενικός Διευθυντής και Διευθύνων Σύμβουλος της εταιρίας είναι ο [...].

XXV. IMPRESA S.p.A.

81. Η εταιρία «IMPRESA S.p.A.» (εφεξής **IMPRESA**) ιδρύθηκε το 1958 στην Ιταλία αρχικά ως ατομική επιχείρηση με την επωνυμία Lombardini. Στη συνέχεια μετατράπηκε σε ανώνυμη εταιρία το 1976 και απέκτησε την σημερινή της επωνυμία το 2004, μετά την αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος. Από την ίδρυσή της¹⁴⁰² οι δραστηριότητές της επικεντρώθηκαν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των δημοσίων κατασκευαστικών έργων, τόσο στην Ιταλία όσο και σε όλο τον κόσμο. Δραστηριοποιείται στην κατασκευή έργων υποδομής όπως: οδοποιίας, σιδηροδρομικών δικτύων, θαλάσσιων υποδομών, έργων μετρό, φραγμάτων και έργων πολιτικού μηχανικού. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα της η IMPRESA αν και αποτελεί νέα επιχείρηση, ενσωματώνει εμπειρία πολλών δεκαετιών, από κατασκευαστικά τμήματα εταιριών που απέκτησε μετά την ίδρυσή της, καθώς και από τη συμμετοχή της σε κατασκευαστικές κοινοπραξίες μεγάλων έργων, όπως το Μετρό στη

¹³⁹⁹ Βλ. και <http://www.iacovougroup.com>, ως είχε στις 17.03.2016

¹⁴⁰⁰ Βλ. και <http://www.archirodon.net>, καθώς και την από 25.02.2016 ανωμοτί κατάθεση του [...], Δ/ντος Σύμβουλος της Archirodon Group NV.

¹⁴⁰¹ <http://www.archirodon.net/company/clients>

¹⁴⁰² <http://www.impresaspa.it/en/company/history>

Γένοβα, η κατασκευή έργων οδοποιίας σε περιφερικές οδούς της Νεάπολης, η κατασκευή υπόγειου σιδηρόδρομου στο Μιλάνο κ.λπ.

Η ιστοσελίδα της εταιρίας αναφέρει ότι στην Ελλάδα πραγματοποίησε την κατασκευή του τμήματος Σέλλων – Ιωαννίνων της Εγνατίας Οδού, αξίας 112 εκατ. Ευρώ.

Το Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρίας αποτελείται από τους ακόλουθους¹⁴⁰³: [...], Πρόεδρος του Δ.Σ. (Chairperson), [...], Αναπληρωτής Πρόεδρος και [...], Δ/νων Σύμβουλος.

XXVI. TECNIMONT CIVIL CONSTRUCTION S.p.A.

82. Η εταιρία «TECNIMONT CIVIL CONSTRUCTION S.p.A.» (εφεξής TECNIMONT CIVIL CONSTRUCTION ή TECNIMONT) αποτελεί τον κατασκευαστικό βραχίονα του ομίλου με ελέγχουσα μητρική την εταιρία «MAIRE TECNIMONT S.p.A.». Η τελευταία απέκτησε το 100% του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας με τη σημερινή επωνυμία «TECNIMONT CIVIL CONSTRUCTION S.p.A.» τον Απρίλιο του 2011 και έκτοτε ο όμιλος δραστηριοποιείται μέσω αυτής της θυγατρικής της, τεχνικής εταιρίας στον τομέα των έργων πολιτικού μηχανικού και υποδομών, ιδίως δε σε έργα υποδομής μεταφορών, όπως στον σχεδιασμό και την κατασκευή σιδηροδρόμων υψηλής ταχύτητας, συστημάτων μαζικής μεταφοράς (όπως έργα υπόγειου μετρό), καθώς επίσης και σε έργα σύνθετων αστικών και βιομηχανικών κτιρίων. Η εταιρία «Maire Tecnimont S.p.A.» είναι η μητρική εταιρία του Ομίλου, εδρεύει στην Ιταλία και δραστηριοποιείται στον τομέα της μεταποίησης πετρελαίου και φυσικού αερίου, πετροχημικών, τις βιομηχανίες λιπασμάτων και κατασκευών¹⁴⁰⁴.
83. Στην εταιρική της ιστοσελίδα δεν αναφέρεται κάποια δραστηριότητα στην Ελλάδα¹⁴⁰⁵.
84. Το Διοικητικό Συμβούλιο της μητρικής εταιρίας αποτελείται από τους ακόλουθους: [...], Πρόεδρος και Pierroberto Folgiero, Δ/νων Σύμβουλος. Δ/νων Σύμβουλος της θυγατρικής εταιρίας TECNIMONT CIVIL CONSTRUCTION είναι ο [...].

XXVII. NEMESIS CONTRACTING PLC

85. Η εταιρία «Nemesis Contracting plc» (Νέμεσις Εργοληπτική PLC) (εφεξής και **NEMESIS**) ιδρύθηκε στη Λευκωσία-Κύπρος το 1971, με το όνομα της Nemesis Contracting Ltd και αντικείμενο την κατασκευή έργων, ενώ το 2000 εισήχθη στο Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου. Το 2002, ο όμιλος Cyfield απέκτησε την πλειοψηφία των μετοχών της εταιρίας και την μετονόμασε σε «Nemesis Contracting plc»¹⁴⁰⁶.

Έχει αναπτύξει μια σειρά από θυγατρικές εταιρίες και κοινοπραξίες, κατατάσσεται στην «Κατηγορία Α» για την εκτέλεση των τεχνικών και οικοδομικών εργασιών, στο πλαίσιο του Κυπριακού Νόμου Εγγραφής και Ελέγχου Εργοληπτών του 1973 και είναι σε θέση να αναλάβει οποιοδήποτε μέγεθος έργο υποδομής στην Κύπρο. Η εταιρία έχει εκτελέσει και συνεχίζει να εκτελεί πολλά και δημόσια έργα, τόσο στην Κύπρο όσο και σε άλλες χώρες. Τα

¹⁴⁰³ <http://www.impresaspa.it/en/corporate-governance/company-officers>.

¹⁴⁰⁴ Βλ. <http://www.mairetecnimont.com/en> και https://en.wikipedia.org/wiki/Maire_Tecnimont#History.

¹⁴⁰⁵ http://www.mairetecnimont.com/en/group/copy_of_in-the-world.

¹⁴⁰⁶ http://cyfieldgroup.com/uploads/files/NEMESIS_CONTRACTING_PLC.pdf.

έργα αυτά περιλαμβάνουν την κατασκευή αστικών δρόμων και αυτοκινητοδρόμων, γεφυρών, συστημάτων αποχέτευσης, περιβαλλοντικών έργων, διαχωρισμού οικοπέδων και άλλα μικρά και μεγάλα δημόσια έργα.

86. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα της, η εταιρία έχει αρχίσει τη δραστηριότητά της από το 2014 και στην Ελλάδα όπου κέρδισε ένα διαγωνισμό για εγγειοβελτιωτικά έργα στην Παιανία Αττικής. Ένα έργο αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2015¹⁴⁰⁷.
87. Πρόεδρος του ΔΣ της εταιρίας είναι¹⁴⁰⁸ ο [...] και Δ/νων Σύμβουλος ο [...].

XXVIII. SALINI IMPREGILO S.p.A.

88. Η εταιρία «Salini Impregilo S.p.A» (εφεξής και **SALINI IMPREGILO**), θυγατρική της «Salini Costruttori S.p.A.», είναι ιταλική εταιρία που εξειδικεύεται σε μεγάλα και εξειδικευμένα κατασκευαστικά έργα. Έχει παρουσία σε πάνω από 50 κράτη, και εμφάνισε τζίρο 4,2 δις. € και ανεκτέλεστο¹⁴⁰⁹ 32,4 δις € για το έτος 2014¹⁴¹⁰.
89. Ο Όμιλος «Salini Impregilo Group» προήλθε το 2014 μετά από την ολοκλήρωση της συγχώνευσης μεταξύ των εταιρών «**SALINI S.p.A.**» και «**IMPREGILO S.p.A.**» (διαδικασία που είχε εκκινήσει τον Φεβρουάριο του 2013).
90. Στην Ελλάδα δραστηριοποιήθηκε και δραστηριοποιείται στα ακόλουθα έργα: (αποπερατωμένα έργα) Περιφερειακό Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Λάρισας, Νοσοκομείο Χανίων, Μετρό Αθηνών – Επέκταση της Γραμμής 3 – Μοναστηράκι - Αιγάλεω και (εκκρεμή έργα) Μετρό Θεσσαλονίκης και Πολιτιστικό Κέντρο - Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, Αθήνα.
91. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα της, Δ/νων Σύμβουλος της εταιρίας είναι ο [...], Γενικός Διευθυντής Οικονομικών ο Massimo Ferrari και Γενικός Διευθυντής για Διεθνή Έργα ο [...].¹⁴¹¹

XXIX. TADDEI S.p.A.

92. Η εταιρία «**TADDEI S.p.A.**», πρώην «**TADDEI COSTRUZIONI s.r.l.**» (εφεξής **TADDEI**) εδρεύει στην Ιταλία και είναι εταιρία που εξειδικεύεται στην κατασκευή δημόσιων και ιδιωτικών έργων¹⁴¹².

XXX. RIZZANI de ECCHER S.p.A.

93. Η εταιρία «**RIZZANI de ECCHER S.p.A.**» (εφεξής **RIZZANI de ECCHER** ή **RIZZANI**) εδρεύει στην Ιταλία και είναι κατασκευαστική εταιρία, η οποία δραστηριοποιείται κυρίως

¹⁴⁰⁷ <http://cyfieldgroup.com/nemesis-plc>.

¹⁴⁰⁸ <http://www.mairetecnimont.com/en/governance/board-of-directors>.

¹⁴⁰⁹ Ο όρος ανεκτέλεστο αναφέρεται στα ανεκτέλεστα έργα που εκκρεμούν και είναι πολύ σημαντικός παράγοντας για την αξία μιας κατασκευαστικής εταιρείας. Στην ουσία όσο μεγαλύτερο είναι το ανεκτέλεστο, τόσο μεγαλύτερη λογίζεται η αξία της εταιρίας, καθώς το ανεκτέλεστο αναφέρεται παράλληλα στα μελλοντικά έσοδα της εταιρίας.

¹⁴¹⁰ Βλ. <http://www.salini-impregilo.com/en/group/profile.html>.

¹⁴¹¹ Βλ. <http://www.salini-impregilo.com/en/group/top-management/>.

¹⁴¹² Βλ. <http://www.gruppoedimo.it/taddei/know.php>.

στην Ιταλία και τη Μέση Ανατολή. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα της, Πρόεδρος του ΔΣ της εταιρίας είναι ο [...] ¹⁴¹³.

94. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα της εταιρίας, η «RIZZANI de ECCHER S.p.A» ιδρύθηκε το 1831 στο Ούντινε, ως γενική εργοληπτική και κατασκευαστική εταιρία. Το 1948 ο [...] ίδρυσε μία εργοληπτική και εταιρία ανάπτυξης ακινήτων. Το 1970 ο [...] ανέλαβε την εταιρία RIZZANI, συνδυάζοντας το ιστορικό και τις δυνατότητες και των δύο προαναφερόμενων επιχειρήσεων σε μια νέα εταιρία, τη RIZZANI de ECCHER, που διαχειρίζεται από [...].
95. Η RIZZANI de ECCHER δραστηριοποιείται σε τέσσερις τομείς: γενικές οικοδομικές κατασκευές, κατασκευές υποδομών, υπηρεσίες και λύσεις εξοπλισμού για γέφυρες και ανάπτυξη ακινήτων.

XXXI. ALSTOM TRANSPORT S.A. ¹⁴¹⁴

96. Η εταιρία «ALSTOM TRANSPORT S.A.» (εφεξής και **ALSTOM** ή **ALSTOM TRANSPORT**) εδρεύει στη Γαλλία και δραστηριοποιείται στον τομέα των μεταφορών και ειδικότερα σε: εξοπλισμό σιδηροδρομικών μεταφορών, συστήματα, υπηρεσίες και σηματοδότηση (signalling) για αστικές, προαστιακές, περιφερειακές και κύρια γραμμή μεταφοράς επιβατών, καθώς και για την μεταφορά εμπορευμάτων. Η εν λόγω εταιρία αποτελεί μέλος του Ομίλου ALSTOM.
97. Ο Όμιλος ALSTOM δημιουργήθηκε το 1989, όταν συστάθηκε η μητρική του εταιρία «GEC ALSTHOM NV» στις Κάτω Χώρες (Netherlands) ως κοινή επιχείρηση συμμετοχών (holding company) από τις εταιρίες μετόχους της «General Electric Company plc (GEC)» και «Alcatel» (από 50% έκαστη). Η κοινή επιχείρηση δημιουργήθηκε με σκοπό την ενοποίηση των δραστηριοτήτων των δύο εταιριών στον τομέα της ενέργειας.
98. Ο όμιλος ALSTOM εισήχθη στο χρηματιστήριο αξιών στο Παρίσι από το τέλος του 1997 και τότε αποφασίστηκε η μεταφορά των παραπάνω δραστηριοτήτων της «GEC ALSTHOM NV» σε μία ανώνυμη εταιρία, η οποία μετονομάστηκε σε ALSTOM (στο παρελθόν *Jotelec*). Πριν από τη δημόσια εγγραφή και εισαγωγή της ALSTOM στο χρηματιστήριο, σχεδόν το σύνολο του ενεργητικού της «GEC ALSTHOM NV», άμεσα ή έμμεσα, μεταβιβάστηκε στη γαλλική θυγατρική της «ALSTOM France SA», η οποία ανήκει κατά 100% στην ALSTOM. Έκτοτε, η εν λόγω εταιρία, η οποία μετονομάστηκε σε «ALSTOM Holdings», αποτελεί την εταιρία χαρτοφυλακίου («sub-holding») του Ομίλου στην οποία ανήκουν οι επιχειρησιακές θυγατρικές του ¹⁴¹⁵.
99. Από το 1998, το πεδίο δραστηριοτήτων του Ομίλου ALSTOM άλλαξε σημαντικά. Η πιο σημαντική δραστηριότητά του προήλθε με την απόκτηση των δραστηριοτήτων παραγωγής ενέργειας της ABB. Παράλληλα, η ALSTOM επικεντρώθηκε εκ νέου στο βασικό της αντικείμενο. Ο Όμιλος πούλησε τους κλάδους μεταφοράς και διανομής και θαλάσσιας

¹⁴¹³ Βλ. <http://www.rizzanideeccher.com/>.

¹⁴¹⁴ Βλ. και www.alstom.com.

¹⁴¹⁵ Βλ. ALSTOM-Registration Document 2012/13.

δραστηριότητας (Transmission & Distribution and Marine Sectors) το 2004 και το 2006 αντίστοιχα. Τον Ιούνιο του 2010, απέκτησε τις δραστηριότητες μετάδοσης της Areva, η οποία αποτελεί πλέον τον κλάδο Πλέγματος (Grid) του Ομίλου. Οι δραστηριότητες του Ομίλου, από Ιουλίου 2011, επικεντρώθηκαν σε τέσσερις τομείς: Θερμική Ενέργεια (Thermal Power), Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (Renewable Power), Πλέγματος (Grid) και μεταφορών (Transport).

100. Σημειώνεται ότι στις 24.04.2014, το ΔΣ της ALSTOM έλαβε από την General Electric μια προσφορά, για την απόκτηση των δραστηριοτήτων της ενέργειας, την οποία αποφάσισε ομόφωνα, όπως τελικά διαμορφώθηκε, να την αποδεχθεί. Η παγκόσμια συναλλαγή περιλαμβάνει τα εξής: α) την απόκτηση από την General Electric του κλάδου της Θερμικής Ενέργειας, του κλάδου των Ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και των δραστηριοτήτων πλέγματος, καθώς και των κεντρικών και κοινών υπηρεσιών (η οποία ολοκληρώθηκε στις 02.11.2015), β) τη δημιουργία τριών κοινών επιχειρήσεων (alliances) με την General Electric, στους παραπάνω κλάδους, και γ) την εξαγορά από την ALSTOM των περισσότερων επιχειρήσεων σηματοδότησης από την General Electric (signalling business)¹⁴¹⁶.

XXXII. FCC CONSTRUCCION SA

101. Η εταιρία «Fomento de Construcciones y Contratas, S.A.» ή (εφεξής και FCC), είναι μια ισπανική κατασκευαστική εργοληπτική εταιρία, με έδρα στη Βαρκελώνη, η οποία αναλαμβάνει κατασκευαστικά έργα, υπηρεσίες περιβαλλοντικού καθαρισμού και έργα σχετικά με την παροχή καθαρού ύδατος.

102. Ιδρύθηκε το 1992 μετά τη συγχώνευση των δύο εταιριών: «Construcciones y Contratas» (η οποία είχε ιδρυθεί το 1944) και «Fomento de Obras y Construcciones» (η οποία είχε ιδρυθεί το 1900) και δραστηριοποιείται σε περισσότερες από 34 χώρες.

103. Πρόεδρος της εταιρίας είναι ο [...] ¹⁴¹⁷.

XXXIII. ALPINE BAU GmbH (ΠΡΩΗΝ ALPINE MAYREDER BAU GMBH)

104. Η εταιρία «ALPINE Bau GmbH» (εφεξής και ALPINE) συστήθηκε στο τέλος του 1964, εδρεύει στην Αυστρία και δραστηριοποιείται στις εμπορικές κατασκευές και στην κατασκευή έργων πολιτικού μηχανικού (έργα: οδοποιίας, σιδηροδρόμων, γεφυρών, κτιρίων, σταθμών, μετρό, οικοδόμησης αθλητικών εγκαταστάσεων, μηχανικής περιβάλλοντος, εφαρμοσμένη μηχανική ιδρύματος, ενέργειας, χρηματοδότηση έργων, πόρων και υπηρεσιών μηχανημάτων). Οι δραστηριότητες της εταιρίας περιλαμβάνουν επίσης σχεδιασμό έργου ανάπτυξης και χρηματοδότησης. Η ALPINE αποτελεί εξέλιξη της «Alpine Mayreder Bau GmbH», η οποία μετονομάστηκε σε «ALPINE Bau GmbH» τον Σεπτέμβριο του 2007 ¹⁴¹⁸.

¹⁴¹⁶ Βλ. σχετικά και ALSTOM - Half-year Financial Report - Half-year ended 30 September 2015.

¹⁴¹⁷ Βλ. <http://www.fccco.es/construccion/area-corporativa/organizacion/consejo-de-administracion/index.html>.

¹⁴¹⁸ Βλ. <http://www.bloomberg.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=5476238>, ως είχε στις 19.03.2016, καθώς και ΦΕΚ 11869/29.12.2000 και 11925/12.10.2007, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

105. Τον Ιούλιο 2006 η FCC απέκτησε το 80,7% του μετοχικού κεφαλαίου της «ALPINE Bau GmbH»¹⁴¹⁹, ενώ από τις 16.02.2007, η τελευταία λειτουργεί ως θυγατρική της, με το ποσοστό συμμετοχής της να αυξάνεται σταδιακά έως το 2012, οπότε και απέκτησε η FCC το 100%¹⁴²⁰. Από τις 19.06.2013, η «ALPINE Bau GmbH» είναι υπό εκκαθάριση¹⁴²¹.
106. Η ALPINE δραστηριοποιείται στην Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, ενώ στις 03.07.1997 ίδρυσε υποκατάστημα, την «Alpine Bau GmbH Ελλάς» με έδρα το Νέο Ψυχικό¹⁴²². Διαχειριστής και νόμιμος εκπρόσωπος του υποκαταστήματος, βάσει σχετικής απόφασης των διαχειριστών της ALPINE, από τις 22.05.1997 έως τις 30.06.2010 ήταν ο [...]. Εν συνεχεία ως διαχειριστές και νόμιμοι εκπρόσωποι ορίστηκαν οι [...]και [...] έως τις 11.01.2013, οπότε και ανακλήθηκε ο διορισμός του τελευταίου. Κατόπιν, εκτός του [...] διορίστηκαν ως διαχειριστές και νόμιμοι εκπρόσωποι και οι [...]¹⁴²³.
107. Όπως προαναφέρθηκε από τις 19.06.2013 ξεκίνησε η πτωχευτική διαδικασία της ALPINE και ως Διαχειριστής Πτώχευσης ορίστηκε ο [...], δικηγόρος, ενώ η [...] ορίστηκε ως Ειδική Διαχειρίστρια αναφορικά με το υποκατάστημα της Ελλάδας.
108. Τέλος, στις 30.01.2014 διορίστηκε ως σύνδικος πτώχευσης του υποκαταστήματος της ALPINE στην Ελλάδα, η Χρυσούλα Πάζα, δικηγόρος¹⁴²⁴.

XXXIV. SELI S.p.A.

109. Η εταιρία «SELI S.p.A.» (εφεξής και SELI) είναι μία ιταλική εργοληπτική εταιρία η οποία ιδρύθηκε το 1950. Εδρεύει στη Ρώμη και εξειδικεύεται στα έργα εκσκαφής και κατασκευής τούνελ (TBM Projects)¹⁴²⁵

XXXV. SOMAGUE ENGENHARIA S.A.

110. Ο Όμιλος SACYR αποτελεί έναν ισπανικό πολυεθνικό κατασκευαστικό Όμιλο. Μητρική εταιρία του Ομίλου είναι η «SACYR VALLEHRMOSO S.A.».
111. Οι δραστηριότητες του Ομίλου SACYR στον κατασκευαστικό κλάδο διενεργούνται από τις εταιρίες SACYR CONSTRUCCION, στην Ισπανία και τη Χιλή, SOMAGUE στην Πορτογαλία και SIS στην Ιταλία, εστιάζοντας κυρίως στην κατασκευή κάθε είδους έργων πολιτικού μηχανικού και οικιστικών και μη οικιστικών κτιρίων υποδομής. Η δραστηριότητα του Ομίλου στις Παραχωρήσεις, δηλ. στη διαχείριση υποδομών όπως δρόμους δίοδια, νοσοκομεία, μεταφορές διανομείς, τα αεροδρόμια, κ.λπ, υλοποιούνται από την SACYR

¹⁴¹⁹ Βλ. FCC, Annual Report 2007.

¹⁴²⁰ Βλ. FCC, 1H2012 EARNINGS REPORT «In addition to debt servicing, this item includes 74.5 million euro in dividend payments by the FCC Group parent company, and 52.6 million euro for the acquisition of the remaining non-controlling interests (13.5%) in Alpine, in accordance with the agreement signed in 2011».

¹⁴²¹ Βλ. και <http://www.fcc.es/fccweb/informacion-corporativa/historia/2014/index.html?idcc=2013-2014&posth=1&clc=0>.

¹⁴²² Βλ. ΦΕΚ 5316/21.07.1997, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹⁴²³ Βλ. ΦΕΚ 8026/15.11.2013, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹⁴²⁴ Βλ. ΦΕΚ 1862/26.02.2014, τεύχος ΑΕ και ΕΠΕ.

¹⁴²⁵ Βλ. <http://www.selitunnel.com/>.

CONCESSIONS, με παρουσία στην Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία, Ιρλανδία, Χιλή και στο Περού.

112. Συγκεκριμένα αναφορικά με την εταιρία «Somague - Sociedade Gestora de Participaçōes» αναφέρονται και τα εξής: η εν λόγω εταιρία ιδρύθηκε το 1952 και το 1993 η επωνυμία της τροποποιήθηκε στη σημερινή. Εδρεύει στην Πορτογαλία και δραστηριοποιείται στην κατασκευή έργων πολιτικού μηχανικού και δημόσια έργα. Από το 2004, μέσω ανταλλαγής μετοχών με την «SACYR VALLEHRMOSO S.A.» (Όμιλος Sacyr), ελέγχεται πλέον (κατά 99,19%) από τον εν λόγω Όμιλο. Ο Όμιλος Somague, του οποίου η «Somague - Sociedade Gestora de Participaçōes», αποτελεί την μητρική εταιρία, και μία από τις θυγατρικές εταιρίες είναι η «**Somague Engenharia S.A.**». Θυγατρική εταιρία του Ομίλου Somague, αποτελούσε και η «**Somague Concessōes S.A.**», η οποία πλέον (από το 2009) αποτελεί μια πλήρως θυγατρική ελεγχόμενη από την Sacyr Concesiones στις Παραχωρήσεις.
113. Σημειώνεται επίσης ότι από τον Ιανουάριο 2005, οπότε και η Somague ενσωματώθηκε στον Όμιλο Sacyr, η δραστηριότητα των Παραχωρήσεων στην Πορτογαλία συντονίζονταν από την εταιρία «Somague – Itínere». Ωστόσο, μετά την πώληση της «**Itínere Infraestructuras S.A.**» (2009)¹⁴²⁶, ο Όμιλος Sacyr συνέχισε τη δραστηριοποίησή του στις Παραχωρήσεις μέσω της Sacyr Concesiones.

XXXVI. VAN OORD DREDGING AND MARINE CONTRACTORS B.V.

114. Ο ολλανδικός όμιλος Van Oord δραστηριοποιείται παγκοσμίως, σε περισσότερες από πενήντα χώρες, σε έργα βυθοκόρησης (dredging), κατασκευής λιμένων (marine engineering) και υπεράκτιων έργων ενέργειας (πετρέλαιο, αέριο και άνεμος) Η εταιρία δραστηριοποιείται παγκοσμίως. Η «Van Oord Dredging and Marine Contractors B.V.» (εφεξής και **Van Oord**) είναι μια ιδιωτική εταιρία περιορισμένης ευθύνης και η έδρα της είναι στο Ρότερνταμ-Ολλανδίας¹⁴²⁷. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα της Δ/νων Σύμβουλος της εταιρίας είναι ο [...].

XXXVII. HOCHTIEF

115. Το 1873, ιδρύθηκε στη Γερμανία η «Gebrüder Helfmann» μία μικρή κατασκευαστική εταιρία, η οποία στη συνέχεια αναπτύχθηκε στον σημερινό Όμιλο HOCHTIEF, με έδρα στο Έσσεν, με παγκόσμια πλέον παρουσία. Επικεφαλής εταιρία του Ομίλου είναι «HOCHTIEF Aktiengesellschaft», η οποία είναι εταιρία συμμετοχών και είναι υπεύθυνη για τους επιχειρηματικούς στόχους του Ομίλου¹⁴²⁸.
116. Ο Όμιλος HOCHTIEF δραστηριοποιείται σε όλο τον κόσμο μέσα από τα τρία τμήματα: HOCHTIEF Americas, HOCHTIEF Asia Pacific και HOCHTIEF Europe.
117. Το τμήμα HOCHTIEF Europe περιλαμβάνει τη βασική επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ευρώπη καθώς και σε επιλεγμένες περιοχές υψηλής ανάπτυξης στον υπόλοιπο κόσμο. Η

¹⁴²⁶ Η εταιρία **Itínere Infraestructuras S.A.** αποτελούσε θυγατρική του Ομίλου SACYR από το 1996-2009 (<https://es.wikipedia.org/wiki/It%C3%ADnere>).

¹⁴²⁷ Βλ. <http://www.vanoord.com/about-us/profile/organisation>.

¹⁴²⁸ Κατά 100% θυγατρική της HOCHTIEF Aktiengesellschaft. Βλ. http://www.hochtief.com/hochtief_en/79.jhtml.

«HOCHTIEF Solutions AG» είναι η διαχειριστική εταιρία διαχείρισης το τμήμα της Ευρώπης. Οι εταιρίες που δραστηριοποιούνται στο τμήμα HOCHTIEF Europe προσφέρουν τις υπηρεσίες τους κάτω από την ομπρέλα της «HOCHTIEF Solutions AG». Οι τέσσερις θυγατρικές του εν λόγω τμήματος - HOCHTIEF Building, HOCHTIEF Infrastructure, HOCHTIEF Engineering και HOCHTIEF PPP Solutions¹⁴²⁹ - δραστηριοποιούνται κυρίως σε οικοδομικές κατασκευές, έργα υποδομής και πολιτικού μηχανικού, καθώς και σε συμπράξεις δημόσιου - ιδιωτικού τομέα. Οι δραστηριότητες τους επικεντρώνονται στις μεταφορές, στην ενέργεια και σε τμήματα κοινωνικών και αστικών υποδομών. Οι δραστηριότητες αυτές συμπληρώνονται από την «HOCHTIEF Projektentwicklung», η οποία αποτελεί τον βραχίονα ανάπτυξης ακινήτων. Για τα έργα δημόσιας υποδομής, η HOCHTIEF, εκτός από την κατασκευή, ενεργεί και ως εταίρος σε έργα ΣΔΙΤ για την παροχή υπηρεσιών, όπως η χρηματοδότηση, ο σχεδιασμός και λειτουργία των εν λόγω έργων¹⁴³⁰.

118. Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην ιστοσελίδα της HOCHTIEF, ο [...] είναι ο Πρόεδρος του ΔΣ του Ομίλου.

---

¹⁴²⁹ Βλ. και http://www.encyclopedia.com/topic/Hochtief_AG.aspx.

¹⁴³⁰ Βλ. και HOCHTIEF, Group Report, 2015.

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ							
A/A	Επωνυμία	Εταιρίες οι οποίες υπέβαλλαν Υπόμνημα όπως προβλέπεται στο άρθρο 14 παρ. 2 του Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης της ΕΑ	Εταιρίες οι οποίες υπέβαλαν την προβλεπόμενη στο άρθρο 14 παρ. 4 του ΚΛΔ Προσθήκη στο Υπόμνημα, αφότου έλαβαν αντίγραφα των Υπομνημάτων και των σχετικών εγγράφων που προσκόμισαν τα λοιπά μέρη	Εταιρίες οι οποίες υπέβαλαν αίτημα πρόσβασης στα «έγγραφα της ΔΔΔ», κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 15 του ΚΛΔ και στην παράγραφο 49 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών	Εταιρίες που υπέβαλαν Συμπληρωματικό Υπόμνημα, αφότου έλαβαν πρόσβαση τα έγγραφα της ΔΔΔ	Εταιρίες που υπέβαλαν Συμπληρωματικό Υπόμνημα μετά την ακρόαση	
1	ΚΑΣΤΩΡ Α.Ε.	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	α.π. 385/13.03.2017	ΟΧΙ	ΝΑΙ
2	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	α.π. 403/16.03.2017	ΝΑΙ	ΟΧΙ
3	ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ 1431	α.π. 41/17.03.2017	ΟΧΙ	ΝΑΙ
4	ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ		ΟΧΙ	ΟΧΙ
5	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	α.π. 390/13.03.2017	ΝΑΙ	ΝΑΙ
6	HOCHTIEF PPP SOLUTIONS	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	α.π. 394/14.3.2017	ΝΑΙ	ΝΑΙ
7	HOCHTIEF PROJECTENTWICKLUNG	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	α.π. 394/14.3.2017	ΝΑΙ	ΝΑΙ
8	HOCHTIEF CONSTRUCTION	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	α.π. 394/14.3.2017	ΝΑΙ	ΝΑΙ
9	ALSTOM TRANSPORT S.A.	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	α.π. 393/14.3.2017	ΝΑΙ	ΝΑΙ
10	FCC CONSTRUCCION SA	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	α.π. 399/15.3.2017	ΟΧΙ	ΝΑΙ
11	ALPINE BAU GmbH	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ		ΟΧΙ	ΟΧΙ
12	SALINI IMPREGILO S.p.A.	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	α.π. 389/13.3.2017	ΝΑΙ	ΝΑΙ
13	SELI S.p.A.	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	α.π. 410/17.3.2017	ΝΑΙ	ΝΑΙ
14	VINCI CONSTRUCTION GRANDS PROJECTS S.A.S.	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	α.π. 384/13.3.2017	ΝΑΙ	ΝΑΙ
15	IACOVOU BROTHERS (CONSTRUCTION S) LTD	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	α.π. 398/15.3.2017	ΝΑΙ	ΝΑΙ
16	TADDEI S.p.A.	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ		ΝΑΙ	ΟΧΙ
17	IMPRESA S.p.A.	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	α.π. 416/21.3.2017	ΟΧΙ	ΝΑΙ
18	RIZZANI de ECCHER S.p.A.	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	α.π. 381/10.3.2017	ΝΑΙ	ΝΑΙ
19	TECNIMONT CIVIL	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	α.π. 391/14.3.2017	ΝΑΙ	ΝΑΙ

¹⁴³¹ Η ΒΙΟΤΕΡ υπέβαλε το υπ' αριθ. πρωτ. 411/17.03.2017 αίτημα πρόσβασης, παρόλα αυτά τελικά δεν έλαβε πρόσβαση.

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ							
	Εταιρίες λοιπές εμπλεκόμενες κατά την Εισήγηση, οι οποίες δεν υπέβαλαν αίτημα διευθέτησης	Εταιρίες οι οποίες υπέβαλλαν Υπόμνημα όπως προβλέπεται στο άρθρο 14 παρ. 2 του Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης της ΕΑ	Εταιρίες οι οποίες υπέβαλαν την προβλεπόμενη στο άρθρο 14 παρ. 4 του ΚΛΔ Προσθήκη στο Υπόμνημα, αφότου έλαβαν αντίγραφα των Υπομνημάτων και των σχετικών εγγράφων που προσκόμισαν τα λοιπά μέρη	Εταιρίες οι οποίες υπέβαλαν αίτημα πρόσβασης στα «έγγραφα της ΔΔΔ», κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 15 του ΚΛΔ και στην παράγραφο 49 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών		Εταιρίες που υπέβαλαν Συμπληρωματικό Υπόμνημα, αφότου έλαβαν πρόσβαση τα έγγραφα της ΔΔΔ	Εταιρίες που υπέβαλαν Συμπληρωματικό Υπόμνημα μετά την ακρόαση
	CONSTRUCTION SPA						
20	Archirodon Group N.V	NAI	NAI	NAI	α.π. 407/16.3.2017	NAI	NAI
21	NEMESIS CONTRACTING PLC	NAI	NAI	NAI	α.π. 400/15.3.2017	NAI	NAI
22	VAN OORD DREDGING AND MARINE CONTRACTORS B.V.	NAI	NAI	NAI	α.π. 392/14.3.2017	NAI	NAI
23	ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.	NAI	OXI	OXI		OXI	OXI
24	ΑΤΤΙ - ΚΑΤ Α.Τ.Ε.	OXI	OXI	OXI		OXI	OXI
25	ΕΜΠΕΔΟΣ Α.Ε.	NAI	OXI	OXI		OXI	OXI
26	ΕΛΤΕΡ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	NAI	OXI	OXI		OXI	OXI
27	ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε.	NAI	OXI	OXI		OXI	OXI
28	ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	NAI	NAI	OXI		NAI	NAI
29	ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ (ΣΑΤΕ)	NAI	OXI	NAI	α.π. 402/15.3.2017	OXI	NAI
30	ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ (ΣΤΕΑΤ)	NAI	OXI	OXI		OXI	OXI
31	ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ	OXI	OXI	OXI		OXI	OXI
32	ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	OXI	OXI	OXI		OXI	OXI
33	ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΑΤΕ	OXI	OXI	OXI		OXI	OXI
34	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.	NAI	NAI	OXI		OXI	OXI

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ							
	Εταιρίες λοιπές εμπλεκόμενες κατά την Εισήγηση, οι οποίες δεν υπέβαλαν αίτημα διευθέτησης	Εταιρίες οι οποίες υπέβαλλαν Υπόμνημα όπως προβλέπεται στο άρθρο 14 παρ. 2 του Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης της ΕΑ	Εταιρίες οι οποίες υπέβαλαν την προβλεπόμενη στο άρθρο 14 παρ. 4 του ΚΛΔ Προσθήκη στο Υπόμνημα, αφότου έλαβαν αντίγραφα των Υπομνημάτων και των σχετικών εγγράφων που προσκόμισαν τα λοιπά μέρη	Εταιρίες οι οποίες υπέβαλαν αίτημα πρόσβασης στα «έγγραφα της ΔΔΔ», κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 15 του ΚΛΔ και στην παράγραφο 49 της Ανακοίνωσης για τη Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών		Εταιρίες που υπέβαλαν Συμπληρωματικό Υπόμνημα, αφότου έλαβαν πρόσβαση τα έγγραφα της ΔΔΔ	Εταιρίες που υπέβαλαν Συμπληρωματικό Υπόμνημα μετά την ακρόαση
35	ΠΑΡΝΩΝ Α.Ε.	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ		ΟΧΙ	ΟΧΙ
36	ΕΡΓΑΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ		ΟΧΙ	ΟΧΙ
37	ΓΕΝΕΡ Α.Ε.	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ		ΟΧΙ	ΟΧΙ
38	ΕΛ.Τ.Ε.Κ. Α.Ε.	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ		ΟΧΙ	ΝΑΙ
39	SOMAGUE ENGENHARIA S.A.	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ		ΟΧΙ	ΝΑΙ

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV
Έργα Πρώιμης Φάσης (1989-1997)**

Έργα Πρώιμης Φάσης (1989-1997)													
Επωνυμία Εταιρίας	Αρδευτικό έργο πεδ. Παραμυθιάς (1989)	Αρδευτικό έργο Λουτρού Αιτ/νίας (1989)	Εξι έργα NATO - 6 δημ ΔΕΣΕ Θεσ/κης - 737 ΔΣΕ (1989)	Διαγωνισμοί Υδρευσης Αθηνών (1989)	Δημοπρασία του Δήμου Πατρών 198εκ (1990)	Έργο Λακκωνίων-Λασιθίου (Εγγειοβελτιωτικά έργα (1991)	Έργο Αυτ/μος Αθηνών-Κορίνθου, Τμήμα: Ρέμμα Γιώργου-Μέγαρα Α' Υποτμήμα» (1991)	Έργο Αυτ/μος Αθηνών – Κορίνθου, Τμήμα Παράκαμψη Λυλισταηρίων (1991)	Δημοπρασία 300εκ Αποχέτευση Καστοριάς (1991)	Έργο Αχελώου (1991)	Έργο Βοιωτικού Κηφισσού (1994)	3 Δημοπρασίες Εγνατίας (Ψηλορράχη - Αγ. Νικόλαος, Άγιος Νικόλαος – Κουμαριά & Κουμαριά – Αγ. Αναστασία) (1994)	Έργο Ραψάνη – Πλαταμώνα (1996)
ΚΑΣΤΩΡ ΑΕ				√					√	√			
ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ								√	√				√
ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ													
ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ									√		√		
ΕΜΠΕΔΟΣ ΑΕ							√						
ΤΕΓΚ ΑΕ			√					√		√	√		
ΓΕΚΑΤ ΑΤΕ						√							
ΕΛΤΕΡ ΑΤΕ						√							
ΦΩΚΙΚΗ ΑΕ				√									
ΑΑΤΕ ΑΤΕ													
ΙΡΙΣ ΑΤΓΕΤΕ								√					

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

Έργα Πρώιμης Φάσης (1989-1997)													
Επωνυμία Εταιρίας	Αρδευτικό έργο πεδ. Παραμυθιάς (1989)	Αρδευτικό έργο Λουτρού Αιτ/νίας (1989)	Εξι έργα ΝΑΤΟ - 6 δημ ΔΕΣΕ Θεσ/κης - 737 ΔΣΕ (1989)	Διαγωνισμοί Υδρευσης Αθηνών (1989)	Δημοπρασία του Δήμου Πατρών 198εκ (1990)	Έργο Λακωνίων-Λασιθίου (Εγγειοβελτιωτικά έργα) (1991)	Έργο Αυτ/μος Αθηνών-Κορίνθου, Τμήμα: Ρέμμα Γιώργου-Μέγαρο Α' Υπομήμα» (1991)	Έργο Αυτ/μος Αθηνών - Κορίνθου, Τμήμα Παράκαμψη Αυλιστηρίων (1991)	Δημοπρασία 300εκ Αποχέτευση Καστοριάς (1991)	Έργο Αχελώου (1991)	Έργο Βοιωτικού Κηφισσού (1994)	3 Δημοπρασίες Εγνατίας (Ψηλορράχη - Αγ. Νικόλαος, Άγιος Νικόλαος - Κουμαριά & Κουμαριά - Αγ. Αναστασία) (1994)	Έργο Ραψάνη - Πλαταμώνα (1996)
ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΕ						√					√	√	
ΟΔΩΝ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΑΕ								√					
ΒΙΟΤΕΡ ΑΕ													
ΔΩΡΙΚΟΣ ΑΤΕ						√							
ΤΕΓΕΑ ΑΤΕ												√	
Α. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΤΕ				√									
ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΑΤΕ							√		√				
ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ									√			√	
Β. ΠΑΓΩΝΗΣ ΑΤΕ			√										
ΕΥΡΩΔΟΜΗ ΑΤΕ												√	
ΣΑΤΕ						√	√			√			

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

Έργα Πρώιμης Φάσης (1989-1997)													
Επωνυμία Εταιρίας	Αρδευτικό έργο πεδ. Παραμυθιάς (1989)	Αρδευτικό έργο Λουτρού Αιτ/νίας (1989)	Εξι έργα ΝΑΤΟ - 6 δημ ΔΕΣΕ Θεσ/κης - 737 ΔΣΕ (1989)	Διαγωνισμοί Υδρευσης Αθηνών (1989)	Δημοπρασία του Δήμου Πατρών 198εκ (1990)	Έργο Λακκονίων-Λασιθίου (Εγγειοβελτιωτικά έργα (1991)	Έργο Αυτ/μος Αθηνών-Κορίνθου, Τμήμα: Ρέμμα Γιώργου-Μέγαρο Α' Υπομήμα» (1991)	Έργο Αυτ/μος Αθηνών - Κορίνθου, Τμήμα Παράκαμψη Δυλιστηρίων (1991)	Δημοπρασία 300εκ Αποχέτευση Καστοριάς (1991)	Έργο Αχελώου (1991)	Έργο Βοιωτικού Κηφισσού (1994)	3 Δημοπρασίες Εγνατίας (Ψηλορράχη - Αγ. Νικόλαος, Άγιος Νικόλαος - Κουμαριά & Κουμαριά - Αγ. Αναστασία) (1994)	Έργο Ραψάνη - Πλαταμώνα (1996)
ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΟΔΟΜΗ												√	
ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑΚΗΣ ΑΤΕ	√										√		
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ		√									√	√	
ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ						√			√				√
ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ						√							
ΓΕΝΕΡ ΑΕ											√		

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V

Έργα Ωριμης Φάσης (1998-2000)

Επωνυμία Εταιρίας	Έργα ΟΣΕ 22 διδ (1998)	Έργο Κίθαι ρόνας (1998)	Έργο Παράκαμψ ης Άρτας (1998)	Έργο Σήραγγα Ραγωνάτ η (1998)	Έργο Αποχέτευ ση Μυτιλήνη ς (1998)	Έργο Φράγμα Μεσαρά Κρήτης (1998)	Έργο Α/δ Σάμου (1998)	Έργο ασφαλίτικ ά ΕΟ σε Ψηλορράχ η (1998)	Έρ γο Πο τάμ ι Β'	Έργ ο Μέτ σοβο - Ανθ οχώ ρι (199 9)	Έργα Κατάρα ς (αγκυρ ώσεις, μικροπα σάλους κτλ.) (1999)	Έργ ο Σκο πτινά - Κατ ερίν η ΕΥΔ Ε- ΠΑ ΘΕ (199 9)	Έρ γο Κ5 πα ρα κ. Πά τρα τα (19 99)	Έργ ο φράγμ α Πραμ όριτσ ας (1999)	Έρ γο Λι μά νι Ο Λ Θ (19 99)	Έργο ΕΟ Υπολει πόμενε ς εργασί ες από Λαδοχ ν (1999)	Έργο κόμβος Ηγουμε νίτσας έως κόμβος Σελλώ ν (1999)	Έργο Κατασ κευή σήραγ γας Ανηλί ου και σήραγ γας Αγ.Νι κολάο υ, κωδ. 959 (1999)	Δημο πρασί α ΕΡΓΟ ΣΕ (2000)	Έργο της ΕΥΔΕ- ΠΑΘΕ που δημοπρ ατήθηκ ε στις 10.7.200 0 (2000)	Έργ ο Σκο πτα Αγ. Θεό δορι - Αλιμ ορός (200 0)	Έργ ο ΕΡΓ ΟΣ Ε Κόρ ινο ς - Κιά το (200 0)	Έργο ΕΡΓΟ ΣΕ Μέγαρ α/Κακι ά Σκάλα - Αγ. Θεόδω ρου/ Διυλιστ ήριο (2000)	Έργο Πολύ μυλος ή έως Λευκ όπετρα α (2000)	Έργο Εξωτερικ ή Περιφερ ειακή Θεσσαλον ίκης από Κ1 έως Κ4 (2000)	Έργο ΠΑΘΕ Υλική Αγίως Κωνσταντί νος (2000)														
ΚΑΣΤΩΡ ΑΕ																																								
ΜΗΧΑΝΙ ΚΗ ΑΕ	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	
ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
ΑΤΕΜΚΕ ΑΤΕ	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Σ. ΣΙΓΑΛΑΣ ΑΤΕ	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
ΕΜΠΕΔΟ Σ ΑΕ	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
ΤΕΓΚ ΑΕ	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
ΓΕΚΑΤ ΑΤΕ	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
ΕΑΤΕΡ ΑΤΕ	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

Έργα Ωριμής Φάσης (1998-2000)																											
Επωνυμία Εταιρίας	Έργα ΟΣΕ 22 δης (1998)	Έργο Κιθαι ρόνας (1998)	Έργο Παράκαμψ ης Αρτας (1998)	Έργο Σήραγγα Ραφωμάτ η (1998)	Έργο Αποδέψν ση Μυτιλήνης (1998)	Έργο Φράγμα Μεσαρά Κρήτης (1998)	Έργο Α/δ Σάμου (1998)	Έργο ασφαλίτικ ά ΕΟ αε Ψηλορράχ η (1998)	Έρ γο Πο τάμι Β'	Έργ ο Μέτ σοβο - Ανθ οχώ ρι (199 9)	Έργα Κατάρτα ς (αγκυρ ώσεις, μικροπα σσάλους κτλ.) (1999)	Έργ ο Σκο τίνα - Κατ ερίν η ΕΥΔ Ε - ΠΑ ΘΕ (199 9)	Έρ γο Κ5 πα ρα κ. Πά τρα α (19 99)	Έργ ο φράγμ α Πραμ όριτσ ας (1999)	Έρ γο Λι μά νι Ο Λ Θ Α 99)	Έργ ο ΕΟ Υπολει πόμενε ς εργασί ες από Λαδοχ ώρι έως Αγία Αναστ ασία - 2 δημοπρ ασίες (1999)	Έργο κόμβος Ηγουμε νίτσας έως κόμβος Σελλώ ν (1999)	Έργο Κατασ κευή σήραγ γας Ανγλί ου και σήραγ γας Αγ.Νι κολάο υ, κωδ. 959 (1999)	Δημο πρασί α ΕΡΓΟ ΣΕ (2000)	Έργο της ΕΥΔΕ- ΠΑΘΕ που δημοπρ ατήθηκ ε στις 10.7.200 0 (2000)	Έργ ο Σκο ύπα Αγ. Θεό δορι - Αλμ υρός (200 0)	Έργ ο ΕΡΓ ΟΣ Ε Κόρ νθο ς - Κιά το (200 0)	Έργο ΕΡΓΟ ΣΕ Μέγαρ α/Κακι ά Σκάλα - Αγ. Θεόδο ρου/ Διυλιστ ήριο (2000)	Έργο Πολύ μυλος έως Λευκ όπετρ α (2000)	Έργο Εξωτερικ ή Περιφερ ειακή Θεσσαλον ική από Κ1 έως Κ4 (2000)	Έργο ΠΑΘΕ Υλική Αγίως Κωνσταντί νος (2000)	
ΣΤΕΑΤ (ο ΣΤΕΑΤ διαδέχθηκ ε τον ΣΤΕΗΤ)	√																										
ΑΦΟΙ ΜΙΧ. ΤΡΑΥΛΟ Υ ΑΝΩΝΥΜ ΟΣ ΕΜΠΟΡΙ ΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΕΧΝΟΛ ΟΜΗ	√	√	√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΑΤΑ ΚΗΣ ΑΤΤΕ																		√	√	√	√	√	√	√	√	√	
ΘΕΣΣΑΛΙ ΚΗ ΑΤΕ	√	√	√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√

**ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ**

Έργα Ωριμής Φάσης (1998-2000)

Επωνυμία Εταιρίας	Έργα ΟΣΕ 22 δς (1998)	Έργο Κιθαι ρόνας (1998)	Έργο Παράκαμψ ης Αρτας (1998)	Έργο Σήραγγα Ραφωμάτ η (1998)	Έργο Αποχέτευ ση Μυτιλήνης (1998)	Έργο Φράγμα Μεσαρά Κρήτης (1998)	Έργο Α/δ Σάμου (1998)	Έργο ασφαλτικ ά ΕΟ αε Ψηλορράχ η (1998)	Έρ γο Πο τάμι Β'	Έργ ο Μέτ σοβο - Ανθ οζώ ρι (199 9)	Έργα Κατάρτα ς (αγκυρ ώσεις, - μικροπα σσάλους κτλ.) (1999)	Έργ ο Σκο τίνα - Κατ ερίν η ΕΥΔ Ε - ΠΑ ΘΕ (199 9)	Έρ γο Κ5 πα ρα ρα κ. Πά τρα α (19 99)	Έργο φράγμ α Πραμ όριτσ ας (1999)	Έρ γο Λι μά νι Ο Λ Θ (19 99)	Έργο ΕΟ Υπολει πόμενε ς εργασί ες από Λαδοχ ώρι έως Αγία Αναστ ασία - 2 δημοπρ ασίες (1999)	Έργο κόμβος Ηγομ ενίτσα ς έως κόμβος Σελλώ ν (1999)	Έργο Κατασ κευή σήραγ γας Ανηλί ου και σήραγ γας Αγ.Νι κολάο υ, κωδ. 959 (1999)	Δημο πρασί α ΕΡΓΟ ΣΕ (2000)	Έργο της ΕΥΔΕ- ΠΑΘΕ που δημοπρ ατήθηκ ε στις 10.7.200 0 (2000)	Έργ ο Σκο ύπα Αγ. Θεό δορι - Αλι νρός (200 0)	Έργ ο ΕΡΓ ΟΣ Ε Κόρ νθος - Κιά το (200 0)	Έργο ΕΡΓΟ ΣΕ Μέγαρ α/Κακι ά Σκάλα - Αγ. Θεόδω ρου/ Διωλιστ ήριο (2000)	Έργο Πολύ μολος έως Λευκ όπετρ α (2000)	Έργο Εξωτερικ ή Περιφερ ειακή Θεσσαλον ίκης από Κ1 έως Κ4 (2000)	Έργο ΠΑΘΕ Υλική Αγίως Κωνσταντί νος (2000)
ΕΥΡΩΠΑΪ ΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	√	√	√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
ΠΑΡΝΩΝ ΑΕ	√	√	√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
ΕΡΓΑΣ ΑΤΕ	√	√	√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
ΓΕΝΕΡ ΑΕ	√	√	√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI

Όνόματα που αναφέρονται σε συναντήσεις, σημειώσεις κ.λπ. στοιχεία και η σχέση τους με τις συμπράττουσες επιχειρήσεις

[...], ΑΚΤΩΡ)
[...] (ΤΕΡΝΑ)
[...] (ΑΒΑΞ)
[...] (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ)
[...] (Maliakos Kleidi Construction JV)
[...] (J&P ΑΒΑΞ)
[...] (ΑΚΤΩΡ)
[...] (ΠΑΝΤΕΧΝΙΚΗ)
[...] (ΤΕΡΝΑ)
[...] (ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ)
[...] (ΜΟΧΛΟΣ)
[...] (ΑΒΑΞ)
[...] (ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ)
[...] (J&P ΑΒΑΞ)
[...] (ΙΝΤΡΑΚΑΤ)
[...] (ΑΡΧΙΡΟΔΟΝ)
[...] (ΑΦΟΙ ΙΑΚΩΒΟΥ)
[...] (J&P ΑΒΑΞ)
[...] (ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ Α.Ε., στη συνέχεια ΑΚΤΩΡ)
[...] (ΑΚΤΩΡ)
[...] (ΝΕΜΕΣΙΣ)
[...] (ΕΛΤΕΡ από το 1982 έως το 2009. Από το 2010 στην ΙΝΤΡΑΚΑΤ)
[...] (ΤΟΞΟΤΗΣ)
[...] (ΑΕΓΕΚ)
[...] (ΜΟΧΛΟΣ)
[...] (ΕΤΕΘ)
[...] (Ι. ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ Α.Ε.)
[...] (J & P ΑΒΑΞ),
[...] (ΑΡΧΙΡΟΔΟΝ)
[...] (ΑΚΤΩΡ)
[...] (ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Α.Ε.)
[...] (ΜΟΧΛΟΣ)
[...] (ΑΚΤΩΡ)
[...] (ΑΚΤΩΡ, [...])
[...] (ΑΕΓΕΚ)
[...] (ΒΙΟΤΕΡ)
[...] (ΑΕΓΕΚ)
[...] ΕΛΤΕΡ
[...] (ΕΤΕΘ, και μετά J&P)
[...] του ΣΑΤΕ
[...] (ΑΚΤΩΡ)
[...] (ΑΚΤΩΡ)
[...] (ΑΚΤΩΡ)
[...] (ΑΚΤΩΡ)
[...] ΑΘΗΝΑ

- [...] (ΑΚΤΩΡ)
- [...] (FCC), πλέον ΤΕΡΝΑ
- [...] (ΑΚΤΩΡ)
- [...] (ΤΕΡΝΑ)
- [...] (ΑΕΓΕΚ)
- [...] (ALSTOM)
- [...] (ΑΚΤΩΡ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕΙΣ 2007-2011)
- [...] (2007-2010 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ, στη συνέχεια ΑΚΤΩΡ)
- [...] ΕΤΑΝΕ ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ,
- [...] (INTRAKAT)
- [...] (ΑΤΕΡΜΩΝ)
- [...] (ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ)
- [...] (J&P ΑΒΑΞ)
- [...] ΟΔΩΝ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ
- [...] (ΤΕΡΝΑ)
- [...] (ΤΕΡΝΑ)
- [...] (ΤΕΡΝΑ)
- [...] (INTRAKAT)
- [...] (Alpine Bau)
- [...] (ADCC JV, ΑΚΤΩΡ)
- [...] (J&P ΑΒΑΞ)
- [...] (ΤΟΞΟΤΗΣ)
- [...] (ΑΤΕΡΜΩΝ)
- [...] ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ
- [...] (ΑΘΗΝΑ)
- [...] (έως το 2002 ΔΟΜΙΚΑ ΕΡΓΑ, μετά ΑΕΓΕΚ)
- [...] ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ, και μετά ΕΚΤΕΡ
- [...] (ΑΚΤΩΡ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕΙΣ)
- [...] INTRAKAT
- [...], υπάλληλος του ΣΤΕΑΤ
- [...], ΜΗΧΑΝΙΚΗ, μετά (ΑΒΑΞ)
- [...] (ιταλικές)
- [...] (ΜΟΧΛΟΣ)
- [...] (ΜΟΧΛΟΣ)
- [...] (ΤΕΡΝΑ)
- [...] (J&P ΑΒΑΞ)
- [...] (ΑΤΤΙΚΑΤ)
- [...] INTRAKAT
- [...] (ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ)
- [...] (ΑΕΓΕΚ)
- [...] (ΜΕΤΩΝ Α.Ε.)
- [...] (ALPINE)
- [...] (Vinci)
- [...] (VINCI ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΕΛΛΑΣ)
- [...] (VINCI)
- [...] (SIEMENS AG)
- [...] (VINCI)
- [...] (HOCHTIEF)
- [...] (HOCHTIEF)